

.....

प्रथमोऽध्यायः

ಒಂದನೇ ಅಧ್ಯಾಯ

ವಾಙ್ಮಯದಲ್ಲ
ವ್ಯಾಕರಣದ ಮಹತ್ವ ಮತ್ತು ಅಗತ್ಯತೆ

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ:-

ಮಾತನಾಡುವುದರಿಂದಲೇ ಮಾನವ ಸಮಾಜ ಜೀವಿಯಾಗಿ, ಸಮಾಜದ ಇತರ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ವ್ಯವಹರಿಸಿ ತನ್ನ ಬೇಕು ಬೇಡಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಕವಾದ ರೀತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಸಿ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಿಂದ ಜೀವಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾನವನನ್ನು ಇತರ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಸಾಧನವೇ ಭಾಷೆ. ಇಂದು ಮಾನವನ ಸಮಸ್ತ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ಸಾಧನೆಗೆ ಭಾಷೆಯೇ ಮೂಲ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ, ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ, ಸಾಹಿತ್ಯಕ, ಔದ್ಯೋಗಿಕ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕ್ಷೇತ್ರದ ಸಾಧನೆಗಳಿಗೆ ಮೂಲವೇ ಭಾಷೆ. ಹೀಗೆ ಮಾತು ಅಥವಾ ಭಾಷೆ ಮಾನವನ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಅಂಗವಾದುದರಿಂದಲೇ ವಿಚಾರವಂತ ಮಾನವನ ಗಮನ ಭಾಷೆಯ ರೂಪುರೇಷೆಗಳತ್ತ ಹೊರಳಿತು. ನಿರಂತರ ಹುಡುಕಾಟ, ಅನ್ವೇಷಣೆಯ ಫಲವೇ ಭಾಷೆಯ ನಿಯಮಗಳ ರಚನೆ ಅದೇ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಉಗಮಕ್ಕೆ ನಾಂದಿ ಯಾಯಿತು. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕ ಮನ್ನಣೆ ಬೇರಾವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ದಂಡಿಯು ಇದನ್ನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಾರ್ಶದಲ್ಲಿ-

वाचामेव प्रसादेन लोकयात्रा प्रवर्तते ।

इदमन्धतमः कृत्स्नं जायेत भुवनत्रयम् ।

यदि शब्दाह्वयं ज्योतिरासंसारं न दीप्यते ॥¹

ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾನೆ.

ಭಾವನಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನಮಾಧ್ಯಮವಾದ ಭಾಷೆಯೆಂಬುದು ಇರದಿದ್ದರೆ ಈ ವಿಶಾಲ ವಿಶ್ವವು ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗಿಯೂ ಹಾಗೂ ಗಾಢವಾದ ಅಂಧಕಾರದಲ್ಲಿರುತ್ತಿತ್ತು ಎಂದು ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಅರ್ಥ. ಇದರಿಂದಲೇ ಭಾಷೆಯ ಮಹತ್ವ ನಮಗೆ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಾನವನ ಮನಶ್ಶುದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಯಶುದ್ಧಿಯಂತೆ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಭಾಷೆಯ ಶುದ್ಧಿಯೂ ಅತ್ಯವಶ್ಯವಾದುದು. ಭಾಷೆ ಶುದ್ಧತೆಯನ್ನು ಅನೇಕ

ನಿಯಮಗಳಿಂದ ಹೇಳಿರುವುದನ್ನೇ ವ್ಯಾಕರಣ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಭಾಷೆಯು ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಬಹುಮುಖ್ಯ ದಾಖಲಾತಿ ಮಾಧ್ಯಮವಾದುದರಿಂದ ವ್ಯಾಕರಣದಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ ಭಾಷಾಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ವ್ಯಾಕರಣ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನ ಸಂದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ “ಕಾಣಾದಂ ಪಾಣಿನೀಯಂ ಚ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರೋಪಕಾರಕಮ್” ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧೋಕ್ತಿಯೇ ಸಾಕ್ಷಿಭೂತವಾಗಿದೆ.

ವ್ಯಾಕರಣ ಪದದ ಅರ್ಥ:-

ಒಂದು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲ್ಪಡುವ ಎಲ್ಲಾ ವರ್ಣ, ಪದ, ಪ್ರತ್ಯಯ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಲು ಕೆಲವೊಂದು ನಿಯಮಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ನಿಯಮಗಳನ್ನೇ ವ್ಯಾಕರಣ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಭಾಷೆ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಬಳಸುವ ವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಪದಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸಿ ಬರೆದಿಟ್ಟರೆ ಅದನ್ನು ವ್ಯಾಕರಣ ಶಾಸ್ತ್ರವೆನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಅದನ್ನು ಮೀರಿದವುಗಳೇ ಅಪಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಅಂತಹವುಗಳು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕೃತವಾಗಲಾರವು.

ವ್ಯಾಕರಣ ಪದದ ನಿರ್ವಚನಗಳು:-

याक्रियन्ते व्युत्पाद्यन्ते असाध्यभ्यः शब्देभ्यः विविच्यबोध्यन्ते यत्र तत् व्याकरणम् ॥¹
 व्याक्रियन्ते व्युत्पाद्यन्ते प्रकृति प्रत्ययविभागेन शब्दाः इति व्याकरणम् ।²
 व्याक्रियते अनेनेति व्याकरणम् (करण प्रधानम्)
 व्याकरोति भाषामिति व्याकरणम् (कर्तृ प्रधानम्)
 व्याकृतिः व्याकरणम् (भाव प्रधानम्) ।³

ಈ ನಿರ್ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕ್ರಿಯತೇ ಎಂಬುದು “ವ್ಯಾಕೃ” ಎಂದರೆ ಛೇದಿಸು, ಬೇರ್ಪಡಿಸು ಎಂದರ್ಥ. ಈ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪದವನ್ನೊಡೆದು ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಯೋಗದಿಂದಲೇ ಸಾಧುಶಬ್ದಗಳ ಸಂರಚನೆ ಆಗುತ್ತವೆ. ಸಾಧುಶಬ್ದಗಳ ಸಂರಚನೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಪೃಥಕ್ ಕರಣವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಣ್ಣ ಘಟಕವೇ ವಾಕ್ಯ. ಅದು ಪದಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಂಥ ಪದಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಇದು “ಪ್ರಕೃತಿ” ಇದು “ಪ್ರತ್ಯಯ” ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಪದವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಕೃತಗೊಳಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಕರಣ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ.

ಪದವನ್ನು ವಿಚ್ಛೇದಿಸಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಕೊಡುವ ಕೆಲಸ

ವನ್ನು ವ್ಯಾಕರಣ ಮಾಡುತ್ತದೆಯೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವಾದ ಸಂದರ್ಭವೊಂದು ತೈತ್ತಿರೀಯ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ವಾಗವೈಪರಾಚ್ಯ ವ್ಯಾಕೃತಾವದತ್ । ತೇ ದೇವಾ ಇಂದ್ರಮಬ್ರುವನ್ ಇಮಾಂ ನೋ ವಾಯಂ ವ್ಯಾಕೃವಿತಿ
ತಾಮಿಂದ್ರೋ ಮಧ್ಯತೋವಕ್ರಮ್ಯ ವ್ಯಾಕರೋತ್ ತಸ್ಮಾದಿಯಂ ವ್ಯಾಕೃತಾವಾಕ್ ।^೧

ದೇವಭಾಷೆ ಮೊದಲು ಅವ್ಯಾಕೃತವಾಗಿತ್ತೆಂದೂ, ದೇವತೆಗಳ ಕೋರಿಕೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಇಂದ್ರನು ಅದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ರಚಿಸಿದನೆಂದೂ ಇದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ವ್ಯಕ್ರ, ವ್ಯಕರೋತ್, ವ್ಯಕ್ರತಾ ಎಂಬ ಪದಗಳು ವ್ಯಾಕರಣದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸಾರುತ್ತದೆ. ಸಂಹಿತೋಕ್ತಿಗೆ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರ 'ತಾಮಖೃತಾಮ್ ವಾಚಂ ಮಧ್ಯೆ ವಿಚ್ಛಿಷ್ಯ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರತಯ ವಿಭಾಗಂ ಸರ್ವತ್ರಾಕರೋತ್'^೨ ಎಂಬ ವಿವರಣೆ ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ ಮೇಲಿನ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರತಯಗಳ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ಪದವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರವೇ ವ್ಯಾಕರಣವೆಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಾಚೀನರು ನಂಬಿದ್ದರು ಎಂಬುದು ಇದರಿಂದ ಖಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ವೇದಾಂಗವಾಗಿ ವ್ಯಾಕರಣ:-

ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಪದ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿದೆ. ಅದೇ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನ. ವೇದಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ಮೊದಲ ಸ್ಥಾನ ಸಂದರೂ ಮುಂದೆ ಅದರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನ ಎಂಬುದೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಕೆಗೊಂಡಿದೆ. ಪತಂಜಲಿಯು ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನ ಎಂದೇ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಅನುಶಾಸನದಲ್ಲಿರುವ "ಅನು" ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಶ್ಚಾತ್ ಇಲ್ಲವೇ ಅನುಸಾರ ಎಂದರ್ಥ. ಶಬ್ದದ ರೂಪ ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಭಾಷಾಮರ್ಯಾದೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ಅನು ಸರಿಸುವುದೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನ ಎಂಬ ಪದ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಕರಣವು ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿಕೊಂಡಿರಬೇಕಾದುದರಿಂದಲೇ "ಪ್ರಯೋಗ ಶರಣಾಃ ವೈಯಾಕರಣಾಃ" ಎಂಬ ಉಕ್ತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ-ಪ್ರತಯಗಳ ಕಲ್ಪನೆ, ಪದವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ, ಪದಸಾಧುತ್ವ ವಿಚಾರ - ಈ ಮೂರನ್ನು ವ್ಯಾಕರಣದ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಸರ್ವೇಷಾಂ ವ್ಯವಹಾರಣಾಂ ಮೂಲಂ ಶಬ್ದಾರ್ಥ ನಿರ್ಣಯಃ ।

ಸಚ ವ್ಯಾಕರಣಾಡೇವ ಮುನಿಭಿಃಸ್ತೇನ ತತ್ ಕೃತಮ್ ॥^೧

ಎಂಬ ಶಿಕ್ಷಾವಚನವು ವ್ಯಾಕರಣದ ಮಹತ್ವ ಹಾಗೂ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆ. "ತಮ್ಮ ಅಂತಸ್ತತ್ವದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಸ್ವತಃ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಿಸಿಕೊಂಡವರು ನಮ್ಮ ಸನಾತನ ಋಷಿಗಳು. ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರ

ಒದಗದೆ ಶೋಕಿಸುತ್ತಿದ್ದವರಿಗೆ ಋಷಿಗಳು ತಾವು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ಪಡೆದ ಜ್ಞಾನವೇ ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆದುಬಂದ ವೇದಗಳಾದವು. ಆದರೆ ಕಾಲ ಕಳೆದಂತೆಲ್ಲಾ ಆ ಗಹನವಾದ ಜ್ಞಾನ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವುದು ಕಷ್ಟವಾಯಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಅನೇಕ ತಲೆಮಾರುಗಳು ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ವೇದಗಳನ್ನು ಕಲಿತರೂ ಅವುಗಳ ತಿಳಿವು ಮೂಡದ ಹಾಗಾಯಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಆ 'ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿ'ಯನ್ನು ಮಸಕಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲೂ, ಉಜ್ವಲವಾದ ಪ್ರಕಾಶ ಕೊಡುವಂತೆ ಮಾಡಲೂ ಅನೇಕ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದರು. ಈ ಸಾಧನಗಳೇ ವೇದಾಂಗಗಳಾದವು.”¹ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವವರು ಈ ಸಾಧನಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ವೇದದಲ್ಲಡಗಿರುವ ತಿಳಿವನ್ನು ಅರಿಯಲಪಕಾಶವಾಯಿತು. ಈ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಗುರಿಯಾದರೋ ವೇದದ ರಹಸ್ಯಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ, ಮಹತ್ವವನ್ನೂ ತಿಳಿಯ ಪಡಿಸುವುದೇ ಆಗಿದೆ.

ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕೃತ ಧರ್ಮಾಣ ಋಷಯೋ ಬಭೂವುಃ ।
 ತೇ ಅವರೇಭ್ಯೋಽಸಾಕ್ಷಾತ್ಕೃತ ಧರ್ಮಭ್ಯುಪದೇಶೇನ ಮನ್ತ್ರಾನ್ ಸಂಪ್ರಾಡುಃ ॥
 ಉಪದೇಶಾಯ ಗ್ಲಾಘಂತೋ ಅವರೇ ಬಿಲ್ಮಗ್ರಹಣಾಯೇಮಂ ಗ್ರಂಥಂ
 ಸಮಾಮ್ನಾಸಿಠುಃ ವೇದಂ ಚ ವೇದಜ್ಞಾನಿಃ ಚ ॥^೧

ಆದಕಾರಣವೇ ಇವು ವೇದಾಂಗಗಳಾದವು. ಇಂದು ಈ ವೇದಾಂಗಗಳ ಅರಿವಿಲ್ಲದೆ ಹೋದರೆ ಸರ್ವ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಸಾಧಕವಾದ ವೇದಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಷ್ಟ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಸಾಂಗವಾಗಿ ವೇದಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿ ಹೊರಟಿತು.

ವೇದಾಂಗವಾಗಿ ವ್ಯಾಕರಣ ಹೇಗೆ ವಿದ್ವದ್ಜನರಿಂದ ಅಂಗೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ವೇದಪುರುಷನ ಮುಖವೆಂದು ಮಾನ್ಯಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಛಂದಃ ಪಾದೌ ತು ವೇದಸ್ಯ ಹಸ್ತೌ ಕಲ್ಪೋಽಥ ಉಚ್ಯತೇ ।
 ಜ್ಯೋತಿಷಾಮಯನಂ ಚಕ್ಷುರ್ನಿರುಕ್ತಂ ಶ್ರೋತ್ರಮುಚ್ಯತೇ ॥
 ಶಿಕ್ಷಿಷಾ ಗ್ರಾಣಾಂ ತು ವೇದಸ್ಯ ಮುಖಂ ವ್ಯಾಕರಣಂ ಸ್ಮೃತಮ್ ।
 ತಸ್ಮಾತ್ ಸಾಂಗಮಥೀತ್ಯೈವ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕೇ ಮಹೀಯತೇ ॥^೨

ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ

ವಾಗೇವಾರ್ಥಂ ಪಠ್ಯತಿ ವಾಗಬ್ರವೀತಿ
 ವಾಗೇವಾರ್ಥಂ ನಿಹಿತಂ ಸಂತನೋತಿ ।

वाच्येव विश्वं बहुरूपं निबद्धं
तदेतदेकंप्रविभज्योपभुङ्क्ते ॥

ಎಂಬೀ ವಚನವು ಹೊರಟಿದೆ.

‘ವಾಕ್ ತತ್ತ್ವವೇ ಬುದ್ಧಿಯಾಗಿ ತನ್ನಿಂದಲೇ ವಿವರ್ತಗೊಂಡ ಜಗತ್ತನ್ನು ನೋಡುತ್ತದೆ, ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನೇ ತಾನು ನುಡಿಯುತ್ತದೆ. ತನ್ನಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿರೂಪದಿಂದ ನಿಹಿತವಾದ ಜಗತ್ತನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಹುರೂಪವಾದ ಈ ವಿಶ್ವವು ವಾಕ್ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅದೇ ಜೀವವೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಜಗತ್ತನ್ನು ವಿಭಿನ್ನರೂಪಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡು ಭೋಗಿಸುತ್ತದೆ.’ ಎಂಬುದು ಈ ಶ್ಲೋಕದ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಈ ವಿಶ್ವವು ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮದ ವಿವರ್ತವೆಂದು ಶಬ್ದಾದ್ವೈತವಾದಿಗಳಾದ ವೈಯಾಕರಣರ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಕಾರಣಧರ್ಮವು ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ರಾಂತವಾಗುವುದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಹತ್ತಿಯ ಧರ್ಮವು ನೂಲಿನಲ್ಲಿಯೂ ನೂಲಿನ ಧರ್ಮವು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅನುವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಶಬ್ದವು ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸರ್ವತ್ರ ಅನುಸ್ಮೃತವಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣ ವಚನಗಳು ಹೀಗಿವೆ

1. वागेव विश्वा भुवनानि जज्ञे ।¹
- ವಾಕ್ ಎಂಬುದೇ ಸಮಸ್ತಲೋಕಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ.
2. नामैवेदं रूपत्वेन विवृते ।²
- ಈ ಜಗತ್ತು ನಾಮ ಮತ್ತು ರೂಪವಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.
3. विभज्य बहूधात्मानं स च्छन्दस्यः प्रजापतिः ।
छन्दोमयीभिर्मात्राभिः बहूधैव विवेश तं ॥³

‘ವೇದಸ್ವರೂಪನಾದ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ವೇದವಾಕ್ಯನ ವಾಚ್ಯವಾಚಕ ಭಾವ ರೂಪವಾದ ಅಂಶಗಳಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಬಹುವಿಧವಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿಕೊಂಡು, ತಾನು ಸೃಜಿಸಿದ ಜಗತ್ತನ್ನೇ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು.’ ಜೀವರೂಪದಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನೆಂದರ್ಥ.

वेदशब्देभ्य एवादौ पृथक् संस्थाश्च निर्ममे ॥

ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ವೇದಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೇ ಈ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿರುವ ನಾನಾ ಮೂರ್ತಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೃಜಿಸಿದನು - ಇವೆಲ್ಲಾ ಸ್ತೃತಿವಾಕ್ಯಗಳು, ಶಬ್ದತತ್ತ್ವದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸಾರಿ ಹೇಳುವ ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಕರಣದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸಾರುವಂತಹವುಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಚ್ಯಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಕರಣವು ಅನಿವಾರ್ಯ ತನ್ಮೂಲಕ ಮಾನವರ ವಾಗ್ವೈವಹಾರಕ್ಕೆ ಅತ್ಯವಶ್ಯಕ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ವ್ಯಾಕರಣದ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾದುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ

ವ್ಯಕ್ತವಾದ ವ್ಯಾಕರಣ ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಅನೇಕ ಮಜಲುಗಳನ್ನು ದಾಟುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ. ಅದರ ಪರಿಚಯ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿದೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪರಂಪರೆ:-

ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಭಾಷ್ಯಕಾರನು ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ.

“बृहस्पतिरिन्द्राय दिव्यं सहस्रवर्षं प्रतिपादोक्तानां शब्दानां पारायणं प्रोवाच इति ।”¹

ಇತರ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಂತೆ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರವು ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿದುದು ಎಂದೇ ಪ್ರಥಮ ವ್ಯಾಕರಣವೆಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮವ್ಯಾಕರಣವನ್ನೇ ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.

प्रथमं प्रोच्यते ब्राह्मं द्वितीयमैन्द्रमुच्यते ।

याम्यं प्रोक्तं तथा रौद्रं वायव्यं वारुणं तथा ।

सावित्रञ्च तथा प्रोक्तमष्टमं वैष्णवं तथा ॥²

ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸಮಗ್ರ ವ್ಯಾಕರಣ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬೃಹಸ್ಪತಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಅದನ್ನು ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ನಂತರ ಇಂದ್ರನು ಅನ್ಯರಿಗೆ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನವನ್ನು ಗುರುಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ಒಬ್ಬರಿಂದ ಒಬ್ಬರಿಗೆ ಸಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಈ ಶ್ಲೋಕವೇ ಮೂಲ ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇಂದ್ರನೇ ಪ್ರಥಮ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನವನ್ನು ತಿಳಿದವನು. ಈ ವಿಚಾರವಾಗಿ ತ್ರೈತ್ತರೀಯ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ತ್ಯೈತ್ತರೀಯ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ:-

“वाग्वे वराच्यव्याकृतावदता ते देवा इन्द्रमब्रूवन् इमां नो वाचं व्याकृतिंति तमिन्द्रो मध्यतोऽवक्रम्य व्याकरोत् इति ।”³

ಈ ಉಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯನು, ತಾಮಖಂಡಾಂ ವಾಚಂ ಮಧ್ಯೇ ವಿಚ್ಛಿಷ್ಠ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರತ್ಯಯ ವಿಭಾಗಂ ಸರ್ವತ್ರಾಕರೋತ್ ಇತಿ ।” ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರತ್ಯಯ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆ ಮಾಡಿದನು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

“महेश्वरः खलु वेदात् षडङ्गानि उद्धृत्य व्याकरोदिति ।”

ಇದರಿಂದ ವ್ಯಾಕರಣ ಪರಂಪರೆಯು ದ್ವಿಮುಖವಾಗಿ ಹೊರಟಿದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಸ್ಪತಿ ಮಹೇಶ್ವರೀ ಇಂದ್ರನಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು. ಕಾತಂತ್ರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾದದ್ದು. ಮಹೇಶ್ವರನಿಂದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಅದು ಪಾಣಿನಿಯ ವ್ಯಾಕರಣರೂಪದ್ದು.

समुद्रवद् व्याकरणं महेश्वरे तदर्धकुम्भोद्धरण बहस्पतौ ।
तद्भागभागान्च शतं पुरन्दरे कुशाग्रविन्दूत्पतितं हि पाणिनौ ॥

ಈ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಮಹೇಶ್ವರನೇ ಪ್ರಥಮ ವೈಯಾಕರಣನು ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇದನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸುವ ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ಲೋಕವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಮಹೇಶ್ವರ ವ್ಯಾಕರಣ ಭರತಾರಣವ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ನಂದಿಕೇಶ್ವರನು—

नृत्तावसाने नटराजराजो
ननाद ढक्कां नवपन्चवारम् ।
उद्धर्तुकामः सनकादिसिद्धान
एतद्धिमर्शो शिवसूत्रजालम् ॥

ಈ ಕಾರಿಕೆಯ ಅನುಸಾರ ಶಿವನು ತನ್ನ ತಾಂಡವನೃತ್ಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸನಕ-ಸನಂದನ ಮೊದಲಾದ ಸಿದ್ಧರನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಲು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಬಾರಿ ತನ್ನ ಡಮರುಕ ವನ್ನು ಬಡಿದನೆಂದು ಆಗ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರಸೂತ್ರಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವೆಂದು ಮತ್ತು ಅವುಗಳೇ ವರ್ಣಸಮಾಮ್ನಾಯವೆಂದೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಪಾಣಿನಿಯು ತನ್ನ ವ್ಯಾಕರಣಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಕರಣ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಎರಡ ನೆಯ ಪ್ರವರ್ತಕ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಋಕ್ ತಂತ್ರದಲ್ಲಿ:-

ब्रह्मा बहस्पतये प्रोवाच बहस्पतिरिन्द्राय इन्द्रो भारद्वाजाय भारद्वाज
ऋषिभ्यः ऋषयो ब्राह्मणेभ्यः ।¹

ಬ್ರಹ್ಮನು ಈ ವ್ಯಾಕರಣ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ಬೃಹಸ್ಪತಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ನಂತರ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ಇಂದ್ರನಿಗೆ, ಇಂದ್ರನು ಭಾರದ್ವಾಜನಿಗೆ, ಭಾರದ್ವಾಜನು ಋಷಿಗಳಿಗೆ, ಋಷಿಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. ಹೀಗಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ವ್ಯಾಕರಣದ ಆದಿಪ್ರವರ್ತಕನೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೊದಲ ಪ್ರವರ್ತಕ ಮಹೇಶ್ವರ. ಮಹೇಶ್ವರನು ವೇದಗಳಿಂದ ಆರು ವೇದಾಂಗಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ಮಹಾಭಾರತದ ಶಾಂತಿಸರ್ವದಲ್ಲಿ ಶಿವಸಹಸ್ರನಾಮ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ - “वेदात् षडङ्गान्युधृत्य”² ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ.

ಪಾಣಿನಿಯ ಶಿಕ್ಷಾ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ:-

येनाक्षरसमाम्नायमधिगम्य महेश्वरात् ।
कृत्स्नं व्याकरणं प्रोक्तं तस्मै पाणिनये नमः ॥³

ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಪಾಣಿನಿಯು ಮಹೇಶ್ವರನಿಂದ ಅಕ್ಷರ ಸಮಾಮ್ನಾಯ ವನ್ನು ಪಡೆದನೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಋಗ್ವೇದ ಕಲ್ಪದ್ರುಮದ ಕರ್ತೃವಾದ ಕೇಶವನು ಯಾಮಲಾಷ್ಪಕ ತಂತ್ರದಲ್ಲಿ.

ತತ್ರಾಥ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಮುದಿತಂ ದ್ವಿತೀಯಂ ಚಾನ್ದ್ರಮುಚ್ಯತೇ ।
 ತೃತೀಯಂ ಯಾಮ್ಯಮಾಖ್ಯಾತಂ ಚತುರ್ಥಂ ರೌದ್ರಮುಚ್ಯತೇ ॥
 ವಾಯವ್ಯಂ ಪನ್ವಮಂ ಪ್ರೊಕ್ತಂ ಷಷ್ಠಂ ವಾರುಣಮುಚ್ಯತೇ ।
 ಸಪ್ತಮಂ ಸೌಮ್ಯಮಾಖ್ಯಾತಮ್ ಅಷ್ಠಮಂ ವೈಷ್ಣವಂ ತಥಾ ॥

ಇಲ್ಲಿ ರೌದ್ರವೆಂದರೆ ಮಹೇಶ್ವರಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣವೆಂದರ್ಥ. ರುದ್ರಶಬ್ದವು ಮಹೇಶ್ವರ ಶಬ್ದದ ಪರ್ಯಾಯವಾದುದರಿಂದ ಮತ್ತು

ಶಬ್ದಾಮ್ಬುಧಿಂ ಪ್ರಮಥೈವ ಶಂಕರೇಣ ಯದುದ್ಧೃತಮ್ ।
 ಮಾಹೇಶಂ ತಾದ್ವಿಜಾನೀಯಾತ್ ಕ್ವತ್ಸನ್ ವ್ಯಾಕರಣಾಮೃತಮ್ ॥

ಎಂಬ ಪ್ರಾಚೀನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನು ಶಬ್ದಸಾಗರವನ್ನು ಮುಳಿಸಿ ವ್ಯಾಕರಣವೆಂಬ ಅಮೃತವನ್ನು ಪಡೆದನೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವ್ಯಾಕರಣದ ಮೊದಲ ಪ್ರವರ್ತಕ ಮಹೇಶ್ವರ ಎಂಬುದು ದೃಢವಾಗುತ್ತದೆ.

ವ್ಯಾಕರಣಾಧ್ಯಯನ:-

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವ ಮೊದಲು ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಕಲಿಯುವುದು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣ, ನಿರುಕ್ತ, ಕಲ್ಪ, ಭಂದ, ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ, ಶಿಕ್ಷಾ ಎಂಬ ಆರು ವೇದಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೇ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ. ನಿರುಕ್ತ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಾ ನೇರವಾಗಿ ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಜ್ಞಾನ ಶಾಖೆಗಳು.

ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣ ವಿಚಾರ ಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ವೈದಿಕ ಯುಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಯಾವುದೇ ಶುದ್ಧ ವ್ಯಾಕರಣ ಗ್ರಂಥ ಈವರೆಗೆ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ವ್ಯಾಕರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಆಂಶಿಕವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸುವ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯಗಳೇ ನಮಗೆ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಕೃತಿಗಳು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಬೆಳೆದು ಬಂದು ವ್ಯಾಕರಣದ ಧೀರ್ಘಾವಧಿಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಪಾಣಿನಿಯ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿ ಒಂದು ಮೇರುಕೃತಿ. ವೈಯಾಕರಣರಲ್ಲೇ ಪಾಣಿನಿಯು ಜಗತ್ತನ್ನೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪಾಣಿನಿಗೆ ಸಂದ ಈ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣದ ಇತಿಹಾಸ ವನ್ನು ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವಿಭಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

೧. ಮೊದಲನೆಯದು ಪಾಣಿನಿ ಪೂರ್ವಯುಗ.

೨. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಪಾಣಿನಿ ಯುಗ.

೩. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಪಾಣಿನ್ಯುತ್ತರ ಯುಗ. ಇವುಗಳನ್ನು ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದು ಅತ್ಯವಶ್ಯ.

ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಪಾಣಿನಿಯ ಪೂರ್ವಯುಗ:-

ಪಾಣಿನಿಗೂ ಮುಂಚೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣ ಐಂದ್ರ ವ್ಯಾಕರಣ, ಚಾಂದ್ರ ವ್ಯಾಕರಣ, ಸಾರಸ್ವತ ವ್ಯಾಕರಣ, ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ವ್ಯಾಕರಣ, ಭಾಗುರಿ ವ್ಯಾಕರಣ ಹೀಗೆ ಹತ್ತು ಹಲವಾರು ವ್ಯಾಕರಣಗಳು ಬೆಳೆದು ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿತ್ತು. ತನ್ನ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಬಂದ ವಿವಿಧ ವ್ಯಾಕರಣ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ವ್ಯಾಕರಣದ ಮಹಾಕೃತಿಯನ್ನು ಜನತೆಗೆ ನೀಡಿದನು. ಪಾಣಿನಿ ಗಿಂತ ಮೊದಲು ನಡೆದ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣ ಕೃಷಿಯನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

೧. ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯಗಳು,

೨. ವ್ಯಾಕರಣಗಳು,

೩. ಶಿಕ್ಷಾ ಗ್ರಂಥಗಳು - ಎಂಬುದಾಗಿ.

ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯಗಳು:-

ಸಂಹಿತೆಯ ಒಂದೊಂದು ಶಾಖೆಗೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ರಚಿತವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳೇ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯಗಳು [ಪ್ರತಿ ಶಾಖೆಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು-ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯ]. ಇವುಗಳು ವೇದಗಳಲ್ಲಿನ ಮಂತ್ರಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮತ್ತು ಸ್ವರಭೇದ, ಸಂಯುಕ್ತ ವರ್ಣಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮತ್ತು ಸ್ವರೋಚ್ಚಾರಣೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಇವು ವೈದಿಕ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಪದಪಾಠಗಳ ಮೂಲಕ ಮತ್ತು ಸಂಹಿತೆಯ ರಕ್ಷಣೆಯೇ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯಗಳ ಗುರಿ. ಸ್ವರ, ಸಂಧಿ, ಸ್ಥಾನ, ಹ್ರಸ್ವ, ದೀರ್ಘ ಇವೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಇವು ಚರ್ಚಿಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾಣಿನಿ ಮತ್ತು ಶಾಕಟಾಯನರ ಪದ್ಧತಿಗಿಂತ ಇವು ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ವೇದಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ವ್ಯಾಕರಣ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದೇ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶ.

ಈವರೆಗೆ ಆರು ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ.

೧. ऋक् प्रातिशाख्यम् ।

೨. वाजसनेयी प्रातिशाख्यम् ।

೩. ಸಾಮ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯಮ್ ।
 ೪. ತೈತರೀಯ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯಮ್ ।
 ೫. ಮೈತ್ರಾಯಣೀಯ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯಮ್ ।
 ೬. ಅಥರ್ವ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯಮ್ ।

ಈ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯೆಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಋಕ್ ತಂತ್ರ, ಸಾಮ ತಂತ್ರ, ಅಥರ್ವ ಚತುರಾಧ್ಯಾಯಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯೆಗಳು ಪಾಣಿನಿ ಮತ್ತು ಯಾಸ್ಕನಿಗಿಂತ ಬಹಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಹುಟ್ಟಿದವು ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮತ. ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ವಿಷಯ ವಿಶೇಷತೆಯಿಂದಲೂ ಇವು ಪ್ರಾಚೀನವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಋಕ್ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯೆವು ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು. ಅದರ ಕರ್ತೃ ಶೌನಕ. ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕರಣಗಳಿಗೆ ಪಟಲವೆಂಬ ಹೆಸರಿದ್ದು ೧೮ ಪಟಲಗಳಿವೆ. ಸಂಜ್ಞಾ-ಪರಿಭಾಷಾ, ಸಂಹಿತಾ, ಸ್ವರಸಂಧಿ, ನತಿ, ಧ್ವನ್ಯಾಗಮ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಟಲಕ್ಕೂ ಹೆಸರಿದೆ.

ಉದತ್ತಾದಿ ಸ್ವರಗಳು, ವರ್ಣಗಳ ಸಂಧಿ, ವರ್ಣೋಚ್ಚಾರಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಗುಣದೋಷ, ವರ್ಣೋತ್ಪತ್ತಿ, ಪದಪಾಠದಿಂದ ಸಂಹಿತಪಾಠ ನಿರ್ಮಾಣ ಮೊದಲಾದ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ವಿಷಯಗಳ ಸವಿಸ್ತಾರವಾದ ವಿವರಣೆ ಇದೆ. ಸೂತ್ರಗಳು ಸರಳವಾಗಿದ್ದು ಜೋಡಿಸಿದರೆ ಕಾರಿಕೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ವಿಷಯಗಳು ಒಂದೇ ತೆರನಾಗಿವೆ. ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯೆಗಳೆಲ್ಲ ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ವ್ಯಾಕರಣ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲವಾದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ವ್ಯಾಕರಣ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲೆಗಳೆಯುವಂತಿಲ್ಲ.

ವ್ಯಾಕರಣ ಸಮೃತವಾದ ಅನೇಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಸಮಾನಾಕ್ಷರ, ಸಂದ್ವಕ್ಷರ, ಸ್ಪರ್ಶ, ಅಂತಃಸ್ಥ, ಊಷ್ಮ, ಅನುನಾಸಿಕ ಇತ್ಯಾದಿ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಪದಗಳು ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಈ ರೀತಿ ಇವುಗಳ ಭದ್ರವಾದ ಪರಂಪರೆ ಇದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಪಾಣಿನಿಯು ತನ್ನ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯ ನೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನು. ವಿಂಟರ್ನಿಟ್ಸ್ ಹೇಳುವಂತೆ ಪಾಣಿನಿಯ ವ್ಯಾಕರಣವು ವ್ಯಾಕರಣ ಶಾಸ್ತ್ರದ ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಮುಕ್ತಾಯ ರೂಪ. ಪಾಣಿನಿಯೇ ತನ್ನ ಉಣಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ [ಆಪಿಶಲಿ, ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ಮ, ಇಂದ್ರ, ಭಾರದ್ವಾಜ, ವ್ಯಾಡಿ, ಶಾಕಲ್ಯ, ಗರ್ಗ]. ವೈಯಾಕರಣರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆಪಿಶಲಿ, ಕಾಶಕೃಪ, ಸ್ಫೋಟಾಯನ, ಶಾಕಲ್ಯ, ಭಾರದ್ವಾಜ, ಸೇನಕ, ಗಾಲವ, ಗಾರ್ಗ್ಯ, ಚಾಕ್ರವರ್ಮಣ, ಶಾಕಟಾಯನ ಈ ಹತ್ತೂ ಮಂದಿ ಬ್ರಹ್ಮರಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಪಾಣಿನಿ ಪರ್ಯಂತ ಹೀಗೆ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ

ಅನೇಕ ವೈಯಾಕರಣರು ಬಂದು ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯಲ್ಲಿ ೧೦ ಜನ. ಇಂದ್ರ, ಭಾಗುರಿ, ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನ, ಕುಣಿ, ವ್ಯಾಡಿ, ಜಾತುಕರ್ಣ್ಯ, ರೌಢಿ, ವ್ಯಾಘ್ರಪಾದ, ಮಾಧ್ಯಂದಿನಿ, ಉದವ್ರಜೇ, ಸುನಾಗ, ಶಂತನು, ಪೌಷ್ಕರಸಾದಿ, ಶಾನಕ, ವಾಜಪ್ಯಾಯನ, ಗೌತಮ ಮುಂತಾದ ವೈಯಾಕರಣರ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. ಪಾಣಿನಿ ಗಿಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಹಲವು ವೈಯಾಕರಣರಿದ್ದರೆಂದು ಇದ್ದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಇದ್ದರೂ ಈಗಿನ ಆಧುನಿಕರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎಂಟು ಜನ ವೈಯಾಕರಣರನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬೋಪದೇವನು ತನ್ನ ಕವಿಕಲ್ಪದ್ವಯದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಿರುವ ವೈಯಾಕರಣರು,

इन्द्रश्चन्द्रः काशकृत्स्नापिशली शकटायनः ।

पाणिन्यमरजैनेन्द्राः जयन्त्यष्टादि शाब्दिकाः ॥

ಪಾಣಿನಿ ಪೂರ್ವಯುಗದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ವ್ಯಾಕರಣಗಳು ಬರುವುದರಿಂದ ಪಾಣಿನಿಗೂ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿದ್ದ ವ್ಯಾಕರಣಗಳ ಒಂದು ಕಿರುಪರಿಚಯ ಈ ಕೆಳ ಕಂಡಂತಿವೆ:-

೧. ಬ್ರಾಹ್ಮ ವ್ಯಾಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ದೇವಗುರು ಬೃಹಸ್ಪತಿಗೆ ಶಬ್ದಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದನೆಂದು ಋಕ್ತಂದ್ರದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ब्रह्मा बृहस्तपये प्रोवाच

ಆದರೆ ಈ ವ್ಯಾಕರಣವು ನಮಗೆ ದೊರಕಿಲ್ಲ.

೨. ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯ ವ್ಯಾಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಬೋಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದನೆಂದು ಋಕ್ತಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಪತಂಜಲಿಯ ಮಹಾಭಾಷ್ಯಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

बृहस्पतिः इन्द्राय ।

बृहस्पतिरिन्द्राय दिव्यं वर्णसहस्रं प्रतिपादोकानां शब्दानां शब्दपारायणं प्रोवाच ।

೩. ಐಂದ್ರ ವ್ಯಾಕರಣ

ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯಗಳು ಐಂದ್ರ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸುತ್ತವೆ.

इन्द्रो भारद्वाजाय ಎಂಬ ಉಕ್ತಿ ಐಂದ್ರ ವ್ಯಾಕರಣ ಇತ್ತು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟಿ ನೀಡುತ್ತವೆ.

ಟಿಬೇಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ ಮಾತಿನಂತೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ೨೫೦೦೦ ಶ್ಲೋಕಗಳಿದ್ದವು. ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಕಾಶ್ಯಪನ ವ್ಯಾಕರಣ. ಕಾತಂತ್ರ ವ್ಯಾಕರಣಗಳೂ ಐಂದ್ರ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವುಗಳು. ಡಾ. ಬರ್ನಲ್ ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಕಾತಂತ್ರ, ಕಚ್ಚಾಯನನ ಪಾಲಿ ವ್ಯಾಕರಣ, ತಮಿಳಿನ ತೊಲ್ಕಪ್ಪಿಯಂ, ಹಳಗನ್ನಡ ವ್ಯಾಕರಣಗಳು ಐಂದ್ರ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಐಂದ್ರದ ಪ್ರಭಾವ ಪಾಣಿನಿಯ ಮೇಲಾಗಿದೆಯಾದರೂ ಪಾಣಿನಿ ಐಂದ್ರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಲ್ಲ.

ವಾಯುವ್ಯ ವ್ಯಾಕರಣವು ಭರದ್ವಾಜ ಋಕ್ತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಭಾರದ್ವಾಜ: ऋषिभ्य: ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದಾರಂಭಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕಾಶಿಕಾವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಏಕವಿಂಶತಿಭರದ್ವಾಜಮ್ ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯಿದೆ. ಭರದ್ವಾಜನು ವ್ಯಾಕರಣ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಆಯುರ್ವೇದಗಳನ್ನು ಇಂದ್ರ ನಿಂದ ಪಡೆದನೆಂದು ಐತರೇಯಾರಣ್ಯಕರ ಮಾತುಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

“तस्य यानि व्यञ्जनानि तच्छरीरम् । यो घोषः सः आत्मा । य ऊष्माणः स प्राणः । एतद् ह वै वेन्द्रो भरद्वाजाय प्रोवाच ।” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಸಮುದಾಯಗಳು

ವ್ಯಂಜನಗಳೇ ವ್ಯಾಕರಣ ಶರೀರ. ಘೋಷವೇ ಆತ್ಮ, ಊಷ್ಮ ವರ್ಣಗಳೇ ಪ್ರಾಣ, ಇಂದ್ರನು ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಭರದ್ವಾಜನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ऋणाञ्जयो ಭಾರದ್ವಾಜಯ ಎಂಬ ವಾಯುಪುರಾಣದ ಮಾತಿನಂತೆ ತ್ರುಣಂಜಯನು ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಭರದ್ವಾಜನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

भृगुणा अभिहितं शास्त्रं भारद्वाजाय पृच्छते

ಭೃಗುವಿನಿಂದ ಭರದ್ವಾಜನು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಉಪದೇಶ ಪಡೆದನು ಎಂದು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ऋतो भरद्वाजस्य ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಾಣಿನಿಯು ಭರದ್ವಾಜನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

೪. ಭಾಗುರಿ ವ್ಯಾಕರಣ

वष्टिभागुरिल्लोपमवाप्योरुपसर्गयोः ।

आपं चैव हलन्तानां यथा वाचा निश्च दिश्य ॥

ಎಂಬ ಕಾರಿಕೆ ಮಹಾಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಭಾಗುರಿ ಮತದಲ್ಲಿ ಅವ, ಅಪಿ ಉಪಸರ್ಗಗಳ ಮೊದಲ ಅಕಾರಲೋಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಲಂತ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಠಾಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

೫. ಚಾರಾಯಣ ವ್ಯಾಕರಣ

ಮಹಾಭಾಷ್ಯಕಾರನಾದ ಪತಂಜಲಿಯು ಪಾಣಿನಿ ಮತ್ತು ರೌಢಿ ಇವರ ಜೊತೆ ಚಾರಾಯಣನನ್ನು

कम्बलचारणीयाः ओदनपाणिनीयः घृतरौदीयाः^೧

ಎಂದು ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಲೌಗಾಕ್ಷಿಗೃಹ್ಯ ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಕಾರ ದೇವಪಾಲಯ ತನ್ನ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ (೫-೧) “ಪುರುತೇ ಚ್ಚಣ್ಯೋಃ”^೨ ಎಂಬ ಚಾರಾಯಣನ ವ್ಯಾಕರಣ ಸೂತ್ರ ವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಾನೆ.

6. ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನ ವ್ಯಾಕರಣ

ಬೋಪದೇವನು ತನ್ನ ಕವಿಕಲ್ಪದ್ರುಮದಲ್ಲಿ

इन्द्रश्चन्द्रः काशकृत्स्नापिशाली शाकटायनः ।

पाणिन्यमरजैनेन्द्राः जयन्त्यष्टादि शाब्दिकाः ॥^೩

ಎಂಟು ಜನ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರವರ್ತಕರಲ್ಲಿ ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನನು ಒಬ್ಬನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಇವನ ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಗೆ ವೃತ್ತಿ ಬರೆದ ಕಾಶಿಕಾವೃತ್ತಿ ಕಾರರಾದ ವಾಮನಜಯಾದಿತ್ಯರು,

“अयोध्यायाः परिमाणम् अस्य सूत्रस्य त्रिकं काशकृत्स्नं ।

त्रिका काशकृत्स्नाः”^೪

ಎಂಬುದಾಗಿ ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನನ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

೭. ವೈಯಾಘ್ರಪದ್ಯ ವ್ಯಾಕರಣ

“दशका व्याघ्रदीयाः”^೫ ವ್ಯಾಘ್ರಪಾದನು ರಚಿಸಿದ ವ್ಯಾಕರಣವು ಹತ್ತು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿತೆಂದು ಕಾಶಿಕಾ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಮಾಧ್ಯಂದಿನಿ ವ್ಯಾಕರಣ:-

सम्बोधने तूशनसस्त्रीरूपं

सान्तं तथा नान्तमथाप्यदन्तम् ॥

मध्यन्दिनिर्वष्टि गुणं त्विगन्ते

नपुंसके व्याघ्रपदां वरष्टिः ॥

ಕಾಶಿಕಾವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಿಯನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

8. ರೌಢಿ ವ್ಯಾಕರಣ

ಮಹಾಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ “ಘೃತರೌಢಿಯಾಃ” ಎಂಬ ಉದಾಹರಣೆ ಮತ್ತು “ಘೃತಪ್ರಧಾನಃ ರೌಢಿಃ ತಸ್ಯ ಛಾತ್ರಾ ಘೃತರೌಢಿಯಾಃ” ಎಂದು ಇದರ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ. ತುಷ್ಟದ ಆಸೆಗಾಗಿ ರೌಢಿಯನ್ನು ಶಿಷ್ಯರು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದರೆಂದು ಇದರಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

9. ಶೌನಕಿ ವ್ಯಾಕರಣ

ಅಷ್ಟಾಂಗ ಹೃದಯ ಆಯುರ್ವೇದ ಗ್ರಂಥದ ಕಲ್ಪಸಾಧನದಲ್ಲಿ

ಅಥೀತೆ ಶೌನಕಃ ಎಂಬ ಮಾತು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಇವನ ವ್ಯಾಕರಣವು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

10. ಗೌತಮ ವ್ಯಾಕರಣ

ಪತಂಜಲಿಯ ಮಹಾಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ “ಆಪಿಶಾಲಪಾಣಿನೀಯವ್ಯಾಕೀಯಗೌತಮೀಯಾಃ” ಎಂಬುದಾಗಿ ವೈಯಾಕರಣರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಗೌತಮನೂ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಾಕರಣ ಪ್ರವರ್ತಕನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ತೈತ್ತಿರೀಯಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ಲಾಕ್ಷಿಕೌಂಡಿನ್ಯ ಪೌಷ್ಕರಸಾದಿಗಳೊಡನೆ ಗೌತಮನನ್ನೂ ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವನು ನ್ಯಾಯದರ್ಶನ ಸೂತ್ರಕಾರನೋ ಅಥವಾ ಅವನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನೋ ಎಂಬುದು ಸಂದಿಗ್ಧವಾಗಿದೆ.

11. ವ್ಯಾಡಿ ಸಂಗ್ರಹ ಗ್ರಂಥ

ಇವನ ಹೆಸರು ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಭಾಷಾವೃತ್ತಿಕಾರ ನಾದ ಪುರುಷೋತ್ತಮನು ಇವನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪತಂಜಲಿಯ ಮಹಾಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಡಿಯ ಹೆಸರು ಉಲ್ಲೇಖಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಶೌನಕನ ಋಕ್ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯಾಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಇವನ ಮಾತುಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಇವನ ಗ್ರಂಥದ ಹೆಸರು ಸಂಗ್ರಹ ನಾಗೇಶಭಟ್ಟ ಮುಂತಾದವರ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಈ ಸಂಗ್ರಹಗ್ರಂಥವು ಒಂದು ಲಕೃ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಕರಣ ಗ್ರಂಥಗಳು ದೊರೆತಿಲ್ಲ.

ಪಾಣಿನಿಯ ಪೂರ್ವಯುಗದ ಮೂರನೆಯದಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಾ ಗ್ರಂಥಗಳು:-

ವರ್ಣಗಳ ಉಚ್ಚಾರ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಶಿಕ್ಷಾ. ಸಾಯಣರು ತಮ್ಮ ಋಗ್ವೇದ ಭಾಷ್ಯ ಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿ-ಸ್ವರವರ್ಣಾಣ್ಯುಚ್ಚಾರಣ ಪ್ರಕಾರೋ ಯತ್ರ ಶಿಕ್ಷಯತೆ ಉಪದಿಶಯತೆ ಸಾ ಶಿಕ್ಷಾ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ

“उदान्तानुदान्तस्वरितप्रचयाख्यस्वर-ह्रस्व-दीर्घ-प्लुत
 अनुनासिकानुनासिकादिभेद-भिन्नवर्णसमुदायात्मपदोच्चारण
 प्रकार-बोधको ग्रन्थोऽयं पाणिनीयशिक्षा इति नाम्ना भिधीयते ।”

- ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ

ಉದಾತ್ತ ಅನುದಾತ್ತ ಸ್ವರಿತ ಸ್ವರ ಹ್ರಸ್ವ ಧೀರ್ಘ ಪ್ಲುತ ಅನುನಾಸಿಕ ಅನನು ನಾಸಿಕಾದಿ ಭೇದ ಭಿನ್ನ ವರ್ಣಗಳ ಸಮುದಾಯಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣ ಕ್ರಮವನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಭೋಧಿತವಾಗುವುದೋ ಅದೇ ಶಿಕ್ಷಾ ಎಂದರ್ಥ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಇದು ವೇದದ ಘಾಣವೆನಿಸಿದೆ. ವರ್ಣೋಚ್ಚಾರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿಡುವ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲರೂಪವೇ ಶಿಕ್ಷಾ ಗ್ರಂಥಗಳು.

ನಿರುಕ್ತ:-

ಶಿಕ್ಷಾಗ್ರಂಥಗಳಂತೆ ನಿರುಕ್ತವು ಪಾಣಿನಿ ಪೂರ್ವಯುಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಜ್ಞಾನ ಶಾಖೆ. ಇದು ವೇದಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದ್ದು ವೇದ ಮಂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವ ಪರಮಗುರಿಯಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಜ್ಞಾನಶಾಖೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆದು ನಿಂತಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಇದರ ನೇರ ಸಂಬಂಧ ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕಿದೆ. ಯಾಸ್ಯನ ನಿರುಕ್ತ ವೊಂದೇ ನಮಗೆ ಲಭ್ಯವಾಗಿರುವುದು. ಹಲವಾರು ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ಹಿಂದೆ ಇದ್ದರೂ ಹಾಗೂ ಅನೇಕ ವ್ಯಾಕರಣ ಪದ್ಧತಿಗಳಿದ್ದವು ಎಂಬುದನ್ನು ಯಾಸ್ಯನ ನಿರುಕ್ತದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದೆನಿಸಿದೆ.

ಪಾಣಿನಿಯ ಪೂರ್ವ ವ್ಯಾಕರಣಾಚಾರ್ಯರ ನಂತರ ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಪಾಣಿನಿಯುಗದ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಪಾಣಿನಿಯುಗ:-

“ವ್ಯಾಕರಣ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಮಹಾ ಮಾನವ ಹಾಗೂ ಭಾರತೀಯ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಅಪ್ರತಿಮ ಪವಾಡ ಎಂಬ ಹೊಗಳಿಕೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾದವನು ಪಾಣಿನಿ.”^೧ ಪಾಣಿನಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಆತನಲ್ಲೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮಹಾಮುನಿಗಳ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಕೆಲ ವೊಂದು ವಿಚಾರಗಳು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಆಚಾರ್ಯ ಪುರುಷೋತ್ತಮದೇವನು ತನ್ನ ತ್ರಿಕಾಂಡ ಶೇಷಕೋಶದಲ್ಲಿ “पाणिनि रत्वाहिको दाक्षीपुत्रः शालङ्किपाणिनौ शालातुरीयः.”

ವರ್ಧಮಾನನ “ಗಣರತ್ನಮಹಾದಧೌ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ “शालातुरीयो नाम ग्रामः सोऽबिजनोऽस्यास्ती इति शालातुरीयः तत्रभवान् पाणिनिः” ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ ಬಹುಶಃ ಪಾಣಿನಿಯು ಶಾಲಾತುರ ಊರಿನವನಾಗಿರಬೇಕು ಎಂಬುದು ವಿಧಿತವಾಗು

ತ್ತದೆ. ಈ ಶಾಲಾತುರ ಈಗಿನ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿರುವ ಲಾಹೋರದಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬುದು ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.. ಪತಂಜಲಿಯು ತನ್ನ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾಣಿನಿಯನ್ನು ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ ಎಂದಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಇವನ ಜೀವಿತದ ವಿಚಾರ ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಇವನ ಕಾಲದ ಬಗ್ಗೆ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವಿದ್ದರೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಕ್ರಿ.ಪೂ 700-600ರಲ್ಲಿ ಈತನು ಜೀವಿಸಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಹಲವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಬಹುದೆಂದು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಪಾಣಿನಿ:-

ವಿಶ್ವದ ಭಾಷೆಗಳೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವೂ, ಅತೀವ ಹೃದಯಂಗಮವೂ, ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೀಮಂತವೂ ಆದ ಭಾಷೆ "ಸಂಸ್ಕೃತ". ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯನ್ನು 'ದೇವ ಭಾಷೆ' ಅಥವಾ 'ಗೀರ್ವಾಣ ಭಾಷೆ'ಯೆಂದು ಭಾರತೀಯರು ಪುಣ್ಯ ಭಾವದಿಂದ ಗೌರವಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಮೂರು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ 'ಅಪೌರುಷೇಯ' ವೆಂಬ ಏಕೈಕ ಮನ್ನಣೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿ, ವಸಿಷ್ಠ ವಿಶ್ವಾವಿತ್ರಾದಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳಿಂದ ಹಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ವೇದಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಭಾಷೆಯೇ ಸಂಸ್ಕೃತ. ಆ ವೇದಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಆರು ವೇದಾಂಗಗಳು ಕೂಡ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಶಿಕ್ಷಾ-ಉಚ್ಚಾರಣೆಯ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಛಂದಸ್ಸು, ನಿರುಕ್ತ-ಅರ್ಥನಿಷ್ಪತ್ತಿಯೇ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿ ಉಳ್ಳದ್ದು, 'ಕಲ್ಪ'-ಪೂಜಾವಿಧಿ, ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ, ವ್ಯಾಕರಣ-ಸಾಧುಶಬ್ದ ವಿವೇಚನೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಷೆಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಬುನಾದಿಯಾದ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ.

ವೈದಿಕ ಹಾಗೂ ಲೌಕಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯು ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಸುಭದ್ರವೂ ಶಾಶ್ವತ ಹಾಗೂ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ ಅಡಿಪಾಯವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಪಾಣಿನಿಗೇ ಸಲ್ಲಬೇಕು. ಪಾಣಿನಿಯ ವ್ಯಾಕರಣವು ಸಂಸ್ಕೃತದ ವೇದ, ಕಾವ್ಯ, ಶಾಸ್ತ್ರಪುರಾಣ, ತಂತ್ರ, ಇತಿಹಾಸ ಹೀಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಾಖೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರ. ಪಾಣಿನಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಹಕಾರಿಯೂ, ಕಾಳಿದಾಸಾದಿ ಮಹಾಕವಿಗಳು ಬಳಸಬೇಕಾದ ಪರಿಷ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗೆ ದಾರಿತೋರುವ ದೀವಟಿಗೆಯೂ, ಇಂದಿನವರೂ ಸಹ ಬಳಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಭಾಷೆ ಎಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಯನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಪಾಣಿನಿ ತಂದುಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಪಾಣಿನಿಯ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಯೇ ಸಾಹಿತ್ಯದ ರಚನೆ ಇಂದಿಗೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಅದನ್ನು ಮುರಿಯುವ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪರಿಷ್ಕೃತರೂಪ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ ಎಂದು ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವುದೇ ಭಾಷೆಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮುಂದೆ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಕಾಲಮಾನಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಶಬ್ದೋಚ್ಚಾರಣೆ ಅರ್ಥಸ್ವರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿನ ಬೇರೆಲ್ಲಾ ಭಾಷೆಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮೂಲ

ರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿಕೃತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಆದ್ರೆ ಪಾಣಿನಿಯಿಂದ ಪರಿಷ್ಕೃತವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಾತ್ರ ಅಪವಾದದಂತೆ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಯಾವ ರೂಪ ದಲ್ಲಿತ್ತೂ ಅದೇ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಓದಬಹಿದಾಗಿದೆ ಹಾಗೂ ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ವನ್ನು ರಚಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಅಮರ ಭಾಷೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಭಾರತದ ಭಾಷಾಧ್ಯನಕ್ಕೆಲ್ಲ ಮೊದಲಗುರುವ ಪಾಣಿನಿ.

ಪಾಣಿನಿಯ ವ್ಯಾಕರಣ-ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯೀ:-

ಇದು ಪಾಣಿನಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಗ್ರಂಥ. ಪಾಣಿನಿಯ ವ್ಯಾಕರಣ ಗ್ರಂಥ ದಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಅದು ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೂ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ 3986 ಸೂತ್ರಗಳಿವೆ ಕೌಮುದೀಯ ಪ್ರಕಾರ, ಪತಂಜಲಿಯ ಪ್ರಕಾರ ೩೯೭೨. ಆದರೆ ನಮಗೆ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಶ್ಲೋಕದ ಪ್ರಕಾರ ೩೯೮೩.

“त्रीणि सूत्रसहस्राणि तथा नव शतानि च ।

षण्णवतिश्च सूत्राणां पाणिनिः

कृतवान् स्वयम् ॥”^೧

ಎಂಟು ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

೧. ವಿಭಜನಾತ್ಮಕ ಭಾಗ [ಅಧ್ಯಾಯ ೧-೫]

೨. ಸಂಯೋಜನಾತ್ಮಕ ಭಾಗ [ಅಧ್ಯಾಯ ೬-೮]

ಎರಡನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಶಬ್ದಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಒಂದರಲ್ಲೊಂದು ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿವೆ.

ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾದ ಸೂತ್ರಶೈಲಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಸೂತ್ರಗಳು ಬೀಜಗಣಿತದ ಸೂತ್ರಗಳಂತಿವೆ. ಮೊದಲೇ ಅವುಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದಿರಬೇಕಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೂತ್ರದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರಗಳು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿರಬೇಕಾದುದು ಅಗತ್ಯ. ಅತ್ಯಂತ ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವೂ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವೂ ಆದ ಸಂಕ್ಷೇಪ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಪಾಣಿನಿಯು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಅಷ್ಟೊಂದು ಸಣ್ಣ ಸ್ವರೂಪದ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಅವನಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. “ಒಂದು ಸಂಪೂರ್ಣ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನೇ ಊಹಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುವಷ್ಟು ಸಣ್ಣ ಪರಿಮಿತಿ ಯಲ್ಲಿ ಪಾಣಿನಿಯು ಹೇಳಲು ಸಮರ್ಥನಾಗಿದ್ದಾನೆ” ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸಮರ್ಥ ನೀಯವಾಗಿಯೇ ಇದೆ.

ಕಾತ್ಯಾಯನ:-

ವಾರ್ತಿಕಕಾರನಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವನೇ ಕಾತ್ಯಾಯನ ಇವನ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು ವರರುಚಿ. ವಾರ್ತಿಕವೆಂದರೇನು ಎಂಬುದನ್ನು ಪರಾಶರನು ಉಪಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವನು-

“उक्तानुक्तानदुरुक्तानां चिन्ता यत्र प्रवर्तते ।

तं ग्रन्थं वार्तिकं प्राहुः वार्तिकज्ञा मनीषिणः ॥”

ವಾರ್ತಿಕವು ವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತ, ಅನುಕ್ತ ಮತ್ತು ದುರುಕ್ತವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ವಾರ್ತಿಕಗಳು ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಬರೆದ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕ, ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ಹಾಗೂ ಪ್ರಶಂಸಾತ್ಮಕ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಪತಂಜಲಿ:-

ಪಾಣಿನಿಯು ತನ್ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಗೆ ಸೂತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ನಂತರ ಬಂದ ಕಾತ್ಯಾಯನನು ಹೊಸದಾಗಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾದ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಗೆ ಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಪಾಣಿನಿಯ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದನು.

ಪತಂಜಲಿಯು ಇವರಿಬ್ಬರ ಸೂತ್ರ ವಾರ್ತಿಕಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಭಾಷ್ಯ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯ ಸೂತ್ರಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಹಾಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ. ಅದರ ಶೈಲಿಯು ನೇರವಾದ ಸಂಭಾಷಣೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. “ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶಿಷ್ಯನು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಗುರುವಿನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವವನು (ಆಚಾರ ದೇಶೀಯ) ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಆ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಉತ್ತರಿಸಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬಿಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಆಗ ಒಬ್ಬ ಸಮರ್ಥ ಆಚಾರ್ಯನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಚರ್ಚಾಪನ್ನವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಂವಾದ ಶೈಲಿಯು ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ ತುಂಬಾ ಮನೋಹರವಾಗಿರುತ್ತದೆ.” ಮಹಾಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾಣಿನಿಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪಾಣಿನಿ, ವರರುಚಿ ಮತ್ತು ಪತಂಜಲಿ ಈ ಮೂವರು ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲಿ ಮುನಿತ್ರಯರೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ, ತ್ರಿಮುನಿ ವ್ಯಾಕರಣವೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದಿನ ವ್ಯಾಕರಣಕಾರರಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಇವರು ಮತ್ತು ಇವರ ಪೂರ್ವವಿದ್ವಾಂಸರು ಮಾಡಿದ ಕೃಷಿಯಂತೆ ಮೂಲತಃ ಹೊಸದಾದ ಯಾವ ವಿಚಾರವನ್ನು ಸೇರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಪತಂಜಲಿಯ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವೇ ಮಹಾಭಾಷ್ಯವೆಂದು ಹೆಸರಿದೆ. ಬೇರಾವ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೂ ಈ ಪರಿ ಗೌರವ ಸಂದಿಲ್ಲ.

ಮಹಾಭಾಷ್ಯದ ಅನಂತರ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ನಡೆದ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

೧. ಮಹಾಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ ಟೀಕೆಗಳು,
೨. ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಗೆ ಬರೆದ ವೃತ್ತಿಗಳು.
೩. ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಕ್ರಮ.

ಮಹಾಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ ಟೀಕೆಗಳು-ಮಹಾಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವಾಗ ಎದುರಾದ ಕ್ಲಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ದೂರಮಾಡಲು ಹಲವು ಟೀಕಾಗ್ರಂಥಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು

೧. ಭರ್ತೃಹರಿಯ ವಾಕ್ಯಪದೀಯ ಮತ್ತು ಮಹಾಭಾಷ್ಯದೀಪಿಕೆ
೨. ಕೈಯಟನ ಪ್ರದೀಪ
೩. ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತನ ಶಬ್ದಕೌಸ್ತುಭ
೪. ನಾಗೇಶಭಟ್ಟನ ಉದ್ದೋತ

ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಗೆ ಬರೆದ ವೃತ್ತಿಗಳು:-

ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೂ ವೃತ್ತಿಗೂ ಅಂತರವಿದೆ. ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಲೇಖಕ ಮೂಲ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ತಾನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಂತೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಾದರೆ ಮೂಲ ಗ್ರಂಥಕಾರನ ಹೇಳಿಕೆ ಮತ್ತು ತನ್ನ ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಬೆರೆ ವಿಧ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಮಂಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ವಾಮನ ಜಯಾ ದಿತ್ಯರ ಕಾಶಿಕಾ.

ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ರೂಪ:-

ರೂಪಾವತಾರ: ರೂಪಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಗುರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ರಚಿತವಾದ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಗ್ರಂಥಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯನ್ನು ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಪ್ರಯತ್ನದ ಮೊದಲ ಫಲವೇ ರೂಪಾವತಾರ. ರೂಪಾವತಾರದ ಕರ್ತೃ ಬೌದ್ಧಪಂಡಿತನಾದ ಧರ್ಮಕೀರ್ತಿ. ಇದರ ರಚನಾಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೦.

ರೂಪಮಾಲೆ: ವಿಮಲಸರಸ್ವತಿಯಿಂದ ರಚನೆಗೊಂಡ ಈ ಗ್ರಂಥವು ರೂಪಾವತಾರದ ಹಾದಿಯಲ್ಲೇ ನಡೆದಿದೆ ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಕೌಮುದಿ: ಈ ಗ್ರಂಥದ ಕರ್ತೃ ರಾಮಚಂದ್ರ. ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ.೧೫ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗ. ಭಟ್ಟೋಜಿ ದೀಕ್ಷಿತರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಗ್ರಂಥವಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಭದ್ರ ಬುನಾದಿಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇ ಈ ಗ್ರಂಥ. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಕೌಮುದೀ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಬರೆದಂತಹ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಳಿಸಿರುವುದು ಶೇಷಕೃಷ್ಣನ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಪ್ರಕಾಶ, ಭಟ್ಟೋಜಿ ದೀಕ್ಷಿತರ ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿ, ನಾರಾಯಣಭಟ್ಟನ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸರ್ವಸ್ವ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳು.

ಪಾಣಿನ್ಯುತ್ತರ ಯುಗ:-

ಪಾಣಿನಿಯ ನಂತರದ ಯುಗದ ಪ್ರಮುಖ ಹಾಗೂ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾದ ವ್ಯಾಕರಣ ಗ್ರಂಥಗಳು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿವೆ-

೧. ಕಾತಂತ್ರ ವ್ಯಾಕರಣ.
೨. ಚಾಂದ್ರ ವ್ಯಾಕರಣ.
೩. ಜೈನೇಂದ್ರ ವ್ಯಾಕರಣ.
೪. ಶಾಕಟಾಯನ ವ್ಯಾಕರಣ.
೫. ಭೋಜನ ಸರಸ್ವತೀಕಂಠಾಭರಣ.
೬. ಸಾರಸ್ವತ ವ್ಯಾಕರಣ.
೭. ಸಿದ್ಧಹೇಮಶಬ್ದಾನುಶಾಸನ.

ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಯೋಜನಗಳು:-

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕರ್ಮ ಮಾಡಲು ಉದ್ಯುಕ್ತನಾಗಬೇಕಾದರೆ ಆ ಕರ್ಮವು ಫಲ ನೀಡುವಂತಿರಬೇಕು. ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದೇ ಯಾವೊಂದೂ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಂದಮತಿ ಯಾದವನು ಸಹ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬರ್ಥ ನೀಡುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧೋಕ್ತಿಯೇ ಪ್ರಚಲಿತ ದಲ್ಲಿದೆ.

“प्रयोजनम् अनुद्दिश्य मन्त्रोऽपि न प्रवर्तते ।”

ಹಾಗೆಯೇ,

“सर्वस्यैव हि शास्त्रस्य कर्मणो वापि कस्यचित् ।

यावत् प्रयोजनं नोक्तं तावत् तत् केन गृह्यते ॥”

ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಎಲ್ಲಾ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮದಲ್ಲೋ ಅಥವಾ ಇನ್ನಾವುದೋ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಆ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಯಾರು ಬಯಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ

ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನದ ಉದ್ದೇಶ ಸಫಲವಾಗಲೇ ಬೇಕು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೂ, ವಿಷಯಗಳಿಗೂ ಅದರದೇ ಆದ ಪ್ರಯೋಜನಗಳಿರಬೇಕೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ ಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವ್ಯಾಕರಣ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ನಾವು ವ್ಯಾಕರಣಸ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಅತ್ಯವಶ್ಯವೆಂದರ್ಥ ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಂದೆ ವ್ಯಾಕರಣದ ಪ್ರಯೋಜನಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವು ಈ ಕೆಳ ಕಂಡಂತಿವೆ.

ವ್ಯಾಕರಣದ ಪ್ರಯೋಜನಗಳು:-

ಪತಂಜಲಿಯು ತನ್ನ ಮಹಾಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಯೋಜನಗಳೆಂದು “ರಕ್ಷಿಣಾಗಮಲಘಸಂದೇಹಾಃ ಪ್ರಯೋಜನಮ್”^೧ ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ರಕ್ಷಾ--ಅಂದರೆ ರಕ್ಷಣೆ ಇಲ್ಲಿ ವೇದಗಳ ರಕ್ಷಣೆ ಎಂದರ್ಥ. ಭಾರತೀಯರ ಎಲ್ಲಾ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ವೇದಗಳೇ ಮೂಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳ ರಕ್ಷಣೆ ವ್ಯಾಕರಣ ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಋಣ--ವೇದಮಂತ್ರಗಳು ಸರ್ವಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸರ್ವವಿಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳ ಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಶಬ್ದಗಳ ರೂಪ ತಿಳಿದು ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಿ ದರೇ ಮಾತ್ರವೇ ಆಯಾ ಮಂತ್ರಗಳ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಶಬ್ದಗಳ ಸಾಧುರೂಪಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಊಹೆ ಅಥವಾ ಕಲ್ಪನೆಯ ಮೂಲಕ ಶಬ್ದಗಳ ವಿಭಕ್ತಿರೂಪ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಶಕ್ತರಾಗಲು ವ್ಯಾಕರಣದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲೇಬೇಕು.

ಆಗಮಃ--ವರ್ಣವಿಕಾರಗಳಾದ ಲೋಪ, ಆಗಮ, ಆದೇಶಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ವ್ಯಾಕರಣದ ಅಗತ್ಯತೆ ಅತ್ಯಂತ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ.

ಲಘುಃ--ಪಪಂಚದಲ್ಲಿರುವ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕಲಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಕೈ ಹಾಕಿದರೆ ಯುಗಗಳೇ ಬೇಕಾಗುತ್ತವೆ ಆಗಲೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವ್ಯಾಕರಣದ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಅಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದು ವ್ಯಾಕರಣದ ಪ್ರಯೋಜನಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು.

ಅಸಂದೇಹಃ--ಯಾಜ್ಞಕರು “ಸ್ಮೃಲಪೃಷತಿಮಾನಿವಾಋಣಿಮನಙ್ವಾಹಿಮಾಲಭತ |” ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಸ್ಮೃಲಾ ಚಾಸೌ ಪೃಷತಿ ಸ್ಮೃಲಪೃಷತಿ ಎಂದು ವಿಗ್ರಹ ಮಾಡಿ ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸವೆಂದು ತಿಳಿದರೆ ಚುಕ್ಕೆಗಳಿರುವ ದಪ್ಪ ಹಸುವನ್ನು ತರಬೇಕು ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ದಪ್ಪ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವು ಚುಕ್ಕೆಗಳಿಗಲ್ಲದೆ ಹಸುವಿಗೆ

ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಥೂಲಾನಿ ಪುಷ್ಪಾನ್ತಿ ಯಸ್ಯಾಂ ಸಾ ಎಂದು ವಿಗ್ರಹಿಸಿ ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಸಮಾಸ ಮಾಡಿದರೆ ದಪ್ಪ ಚುಕ್ಕೆಗಳಿರುವ ಹಸುವನ್ನು ತರಬೇಕು [ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ] ಎಂದರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಹಸುವನ್ನು ತರಬೇಕು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವು ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ.

ವ್ಯಾಕರಣ ತಿಳಿದವನು ಸ್ಥೂಲಪೃಷ್ಠತೀಮ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪದವಾದ ಸ್ಥೂಲ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅಂತೋದಾತ್ತವನ್ನು ತಿಳಿದು ಇಲ್ಲಿ ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಸಮಾಸ ವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾ ದಪ್ಪ ಚುಕ್ಕೆಗಳಿರುವ ಹಸುವನ್ನು ತರಬೇಕು ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಶಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ ಸಮಾಸಸ್ವರದಿಂದ ಕರ್ಮಧಾರಯಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಸ್ವರದಿಂದ ಕರ್ಮಧಾರಯಾರ್ಥ ವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ವ್ಯಾಕರಣದ ಜ್ಞಾನವಿರಬೇಕು ಮತ್ತು

“साधुशब्दप्रयोगवशात् अभ्युदयोऽपि भवति । तथा च कथितं कात्यायनेन
शास्त्रपूर्वके प्रयोगे अभ्युदयस्तत्तुल्यं वेदशब्देन इति । अन्वैरप्युक्तम्”^१

“एकः शब्दः सम्यग्ज्ञातः सुष्ठुः प्रयुक्तः स्वर्गे लोके कामधुग्भवति इति ।”^२

ವೇದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವಂತೆ ವ್ಯಾಕರಣದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಒಂದು ಶಬ್ದವನ್ನಾದರೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದು ಸರಿಯಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರೆ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇಹಲೋಕದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಮನೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಅದೇರೀತಿ ಅಪಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದಾಗುವ ಫಲವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕ ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

दुष्टः शब्दः स्वरतो वर्णतो वा
मिथ्या प्रयुक्तो न तमर्थमाह ।
स वागवज्रो यजमानं हिनस्ति,
यथेन्द्रशत्रुः स्वरतोऽपराधात् ॥^३

ಅರ್ಥ: ಯಾವ ಅರ್ಥ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗಾಗಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ಶಬ್ದವು ವಿಚಾರಣಾ ದೋಷದಿಂದ ಬೇರೊಂದು ಅಥವಾ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಫಲವನ್ನೇ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ವಿಶ್ವರೂಪನೆಂಬ ತ್ವಷ್ಟುವಿನ ಪುತ್ರನು ಇಂದ್ರನಿಂದ ಹತನಾಗಿದ್ದನು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ಕೋಪದಿಂದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವಂತಹ ಮಗನಿಗಾಗಿ ಅಭಿಚಾರಕ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಅಲ್ಲಿ “ಇಂದ್ರ ಶತ್ರು ವರ್ಧಸ್ವ” ಎಂಬ ಮಂತ್ರ ವನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ತನ್ನ ಶತ್ರುವನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ವೃದ್ಧಿಸಿ

ವೃತ್ತನನ್ನು ಕೊಂದನು. ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಪದದ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಿಂದ ಸ್ವರಭೇದದಿಂದ ಅರ್ಥಭೇದವುಂಟಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅರ್ಥಯುಕ್ತವಾಗಿಯೇ ಶಬ್ದೋಚ್ಚಾರಣೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಅದು ವ್ಯಾಕರಣಾಧ್ಯಯನದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ.

ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕವು ಸಾಧುಶಬ್ದಪುಅಯೋಹದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

“ಯಸ್ತು ಪ್ರಯುಕ್ತೇ ಕುಶಲೋ ವಿಶೇಷೇ ಇಂದ್ರಾನ್ ಯಥಾವದ್ ವ್ಯವಹಾರಕಾಲೇ
ಸೌಜನ್ಯಮಾಪ್ನೋತಿ ಜಯಂ ಪರತ್ರ ವಾಘೋಗವಿದ್ ತುಷ್ಯತಿ ಚಾಪಶಬ್ದೇ ||”^೧

ಯಾರು ಸಾಧುಶಬ್ದಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವರೋ ಅವರು ಅಪಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿದೇ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಶಬ್ದಜ್ಞಾನದಿಂದ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಅಸಾಧುಶಬ್ದದಿಂದ ಅಧರ್ಮದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ವಾಕ್ ಚತುರನು ತಿಳಿದೇ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು.

ಮುಂದಿನ ಮಂತ್ರವು ವ್ಯಾಕರಣದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

“ಚತ್ವಾರಿ ಶೃಂಗಾ ತ್ರಯೋ ಅಸ್ಯ ಪಾದಾಃ ತ್ರಿಣಿ ಸಪ್ತ ಹಸ್ತಾಸೋ ಅಸ್ಯ
ತ್ರಿಧಾ ಬಂಧೋ ವೃಷಭೋ ರೋವೀತಿಮಹೋ ದೇವೋ ಮರ್ತ್ಯಾಮ್ ಆವಿವೇಶ ||”^೨

ಚತ್ವಾರಿ ಶೃಂಗ ಎಂದರೆ ನಾಲ್ಕು ಪದಜಾತಿಗಳು ನಾಮ, ಅಖ್ಯಾತ, ಉಪಸರ್ಗ ಮತ್ತು ನಿಪಾತಗಳು. ‘ತ್ರಯೋ ಅಸ್ಯ ಪಾದಾಃ’ ಮೂರು ಕಾಲಗಳು. ಭೂತ, ವರ್ತಮಾನ, ಭವಿಷ್ಯಾಳಗಳು. ‘ದ್ವೇ ಶೀಷ್ಯೇ’ ಎರಡು ಶಬ್ದ ಆತ್ಮಗಳು ನಿತ್ಯಶಬ್ದ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಯಶಬ್ದ. ಸಪ್ತ ಹಸ್ತಾಸೋ ಅಸ್ಯ ಎಂದರೆ ಏಳು ವಿಭಕ್ತಿಗಳು. ತ್ರಿಧಾ ಬಂಧು ಮೂರು ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಧುವಾದದ್ದು. ಎದೆಯ ಭಾರ, ಕಂಠ ಹಾಗೂ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. ಮುಂದಿನ ಮಂತ್ರವು ಮೇಲಿನಾರ್ಥವನ್ನೇ ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತದೆ.

“ಚತ್ವಾರಿ ವಾಕ್ಪರಿಮಿತಾ ಪದಾನಿ ತಾನಿ ವಿದುರ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ಯೇ ಮನೀಷಿಣಃ |

ಗುಹಾ ತ್ರಿಣಿ ನಿಹಿತಾ ನೇಙ್ಗಯಂತಿ ತುರಿಯಂ ವಾಚೋ ಮನುಷ್ಯಾ ವದಂತಿ ||”^೧

ಚತ್ವಾರಿ ವಾಕ್ಪರಿಮಿತಾಪದಾನಿ ನಾಮ ಆಖ್ಯಾತ ಉಪಸರ್ಗ ನಿಪಾತಗಳು. ವ್ಯಾಕರಣವು ಅಧ್ಯೇತೃವಿಗೆ ಲಭ್ಯವಾಗುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಮಂತ್ರವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

उत त्वः पश्यन् न ददर्श वाचम् उत त्वः श्रुण्वन् न श्रुणोत्येनाम ।

उत त्वस्मै तत्त्वं विसस्रे जायेव पत्य उशती सुवासाः ||^೨

ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಶಂಸೆಯೂ, ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ನಿಂದೆಯೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಪ್ರಸ್ತುತ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನದ ನಿಂದೆಯೂ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಶಂಸೆಯೂ ವರ್ಣಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಒಬ್ಬನು ಅರ್ಥ ತಿಳಿಯದೆ ಶಬ್ದ

ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವುದು ಅಶ್ವೇಯಸ್ಕರವಾದುದು. ಶಬ್ದಗಳ ಶರೀರವೇ ಅರ್ಥ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ತಿಳಿದೇ ಉಚ್ಚರಿಸಬೇಕು ಹಾಗೂ ಆ ಅರ್ಥಗ್ರಹಿಸಲು ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಗಮನವಿಟ್ಟು ಕೇಳಬೇಕು ಎಂದು ಈ ಮಂತ್ರ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

“ಸಕ್ತುಮಿವ ತಿತುತನಾ ಪುನಂತೋ ಯತ್ರ ಧೀರಾ ಮನಸಾ ವಾಚಮಕ್ರತ |

ಅತ್ರಾ ಸಖಾಯಃ ಸಖ್ಯಾನಿ ಜಾನತೇ ಭದ್ರೈಷಾಂ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಿಹಿತಾಥಿವಾಚಿ ||”^೩

ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ ಶಬ್ದೋಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಏಳುವಿಭಕ್ತಿಗಳ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಮುಂದಿನ ಮಂತ್ರವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

“ಸುದೇವೋ ಅಸಿ ವರೂಣ ಯಸ್ಯ ತೇ ಸಪ್ತಸಿಂಧವಃ |

ಅನುಕ್ಷರಂತಿ ಕಾಕುದಂ ಸೂರ್ಮ್ಯ ಸುಷಿರಾಮಿವ ||”^೪

ಶೋಭನನಾದ ವರುಣನೇ! ಸಪ್ತ ಸಿಂಧುಗಳು ಅಂತರಿಕ್ಷದ ನದಿಗಳೂ ಸಪ್ತವಿ ಭಕ್ತಿಗಳು ತಾಲುವನ್ನು ಪಡೆದು ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತವೆ. ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಿದ್ದಾರೆ.

“ಸತ್ಯದೇವಾಃ ಸ್ಯಾಮ ಇತ್ಯಧ್ಯೇಯಂ ವ್ಯಾಕರಣಮ್”

ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವೂ ಇದನ್ನೇ ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸು ತ್ತದೆ. ಮತ್ತು

“ರೂಪಾದಯೋ ಯಥಾ ದೃಶ್ಯಾಃ ಪ್ರತ್ಯರ್ಥೈ ಯತಶಕ್ತಯಃ |

ಶಬ್ದಾಸ್ತಥೈವ ದೃಶ್ಯಂತೇ ವಿಷಾಪರಹಣಾದಿಷು || ”

ಹೇಗೆ ಮಧುರವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಉತ್ಪಾದಕವೋ ಕಟುವಾದದ್ದು ಪಿತ್ತಜನಕವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ಶಬ್ದಗಳ ಸರಿಯಾದ ಬಳಕೆಯು ಧರ್ಮಜನಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ಭರ್ತೃಹರಿಯು

ಯಥೈಷಾಂ ತತ್ರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯೈ ಧರ್ಮೈವೇವಂ ಪ್ರತೀಯತಾಮ್ |

ಸಾಧುನಾಂ ಸಾಧುಭಿಃ ಸ್ತಸ್ಮಾದ್ ವಾಚ್ಯಮಭ್ಯುದಯಾರ್ಥಿಭಿಃ ||

ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಹೇಗೆ ಶಬ್ದವಿಶೇಷಣವು ವಿಷಾಪಹಾರಕತ್ವವು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಿದ್ಧ ವಾಗಿದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸಾಧು ಶಬ್ದಗಳ ಧರ್ಮಜನಕತ್ವವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದೆ.

“ಸರ್ವೋದ್ವಿಘ್ನಫಲಾನರ್ಥಾನಾಗಮಾತ್ಪ್ರತಿಪಛತೇ |

ವಿಪರೀತಂ ಚ ಸರ್ವತ್ರ ಶಕ್ಯತೇ ವಕ್ತುಮಾಗಮೇ ||”

ಏಕಃ ಶಬ್ದಃ ಸಮ್ಯಕ್ ಜ್ಞಾತಃ ಶಾಸ್ತ್ರಾನ್ವಿತಃ ಸುಪ್ರಯುಕ್ತಃ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕೇ ಚ ಕಾಮಧುಕ್ ಭವತಿ |

ಒಂದೇ ಶಬ್ದವಾದರು ಸರಿ ಅದನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದವನು, ಶಾಸ್ತ್ರಾನ್ವಿತನೂ, ಸರಿಯಾದ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲು ತಿಳಿದವನು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದ ಕಾಮಧೇನು ವಿನಂತೆ ಫಲಪ್ರದವಾಗುತ್ತದೆ.

“साधुत्वज्ञानविषया यैषा व्याकरणस्मृतिः ।

अविच्छेदेव शिश्टानामिदं स्मृतिनिबन्धम् ॥”

ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಪರಂಪರೆ ಹಾಗೂ ಅದರ ಅಧ್ಯಯನ ದಿಂದಾಗುವ ಪ್ರಯೋಜನಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವಿಧ ವಿದ್ವಾಂಸರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುವುದು. ಭಾರತೀಯರಾದ ನಾವು ವೇದಗಳನ್ನು ಸಮಸ್ತಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಉಗಮವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತೇವೆ. ವ್ಯಾಕರಣದ ಉಲ್ಲೇಖವೂ ಅದರಲ್ಲಿವೆ ಮೊದಲಿಗೆ.

ಗೋಪಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ:

“ॐकारं पृच्छामः को धातुः? किं नामाख्यातम्? किं प्रातिपदिकम्? किं लिङ्गम्? किं वचनं? का विभक्तिः? कः प्रत्ययः? कः स्वर उपसर्गोनिपातः? किं व्याकरणम्? को विकारः? को विकारि? कति मात्रा? कति वर्णः? कत्यक्षरः? कति पद? कः संयोगः? किं स्थान नादानुप्रदा अनुकरणम्?”⁹

ಓಂಕಾರವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತೇವೆ. ಧಾತು ಎಂದರೇನು? ನಾಮ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳೆಂದರೇನು? ಪ್ರಾತಿಪದಿಕ ಯಾವುದು? ಲಿಂಗವೆಂದರೇನು? ವಚನವೆಂದರೇನು? ವಿಭಕ್ತಿ ಎಂದರೆ ಏನು? ಪ್ರತ್ಯಯ ಅಂದರೆ ಏನು? ಸ್ವರ ಎಂದರೆ ಏನು? ಉಪಸರ್ಗ ನಿಪಾತಗಳೆಂದರೆ ಏನು? ವಿಕಾರವೆಂದರೆ ಏನು? ವಿಕಾರಿ ಯಾವುದು? ವ್ಯಾಕರಣ ಎಂದರೇನು? ಎಷ್ಟು ಮಾತೃಗಳು? ಎಷ್ಟು ಅಕ್ಷರಗಳು? ಪದವೆಂದರೇನು? ಸಂಯೋಗ ಎಂದರೆ ಏನು? ಸ್ಥಾನ, ಧ್ವನಿ ಸಹೋಚ್ಚಾರಣೆ ದ್ವಿತ್ವಗಳೆಂದರೇನು? ಹೀಗೆ ಸಮಸ್ತ ವ್ಯಾಕರಣದ ವಿಷಯಗಳು ಗೋಪಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತಗೊಂಡಿವೆ.

ವೈದಿಕ ಮಂತ್ರಗಳ ಪದಪಾಠಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಕೃತಿ, ಪ್ರತ್ಯತ, ಧಾತು, ಉಪಸರ್ಗ, ಸಮಾಸಗಳಲ್ಲಿನ ಪೂರ್ವಪದ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಪದಗಳ ವಿಭಾಗವು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿತ್ತು. ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೮೦೦ಕ್ಕೂ ಮೊದಲೇ ಇಅದ್ದ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಧಿ, ಣತ್ವ, ಷತ್ವಗಳ ವಿಷಯಗಳು, ಆತ್ಮನೇಭಾಷ, ಪರಸ್ವೈಭಾಷ ಮುಂತಾದ ಸಂಜ್ಞಾಶಬ್ದಗಳು ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯಗಳು ವೈದಿಕ ವ್ಯಾಕರಣಗಳೇ ಆಗಿವೆ.

ಗರುಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಶೌಚವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ವಾಕ್‌ಶುದ್ಧಿಯು ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

“सर्वेषामेव शौचानाम् अर्थशौचं विशिष्यते ।
योऽर्थैरशुचिः शौचन्नमदावारिणा शुचिः ॥”

ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣ:-

“सोऽयं नवव्याकरणार्थवेत्ता”

“नूनं व्याकरणं कृत्स्नमनेन बहुधा श्रुतम् ।
बहु व्याहरतानेन न किञ्चिदपभाषितम्”

ಹನುಮಂತನು ಒಂಭತ್ತುವಿಧವಾದ ವ್ಯಾಕರಣಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವನಾಗಿದ್ದನು. ಮತ್ತು ಶ್ರೀರಾಮನು ಮೊದಲಿಗೆ ಹನುಮಂತನನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಅವನು ಆಡಿದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ಹೇಳಿವೆ ಮಾತಿದು. ಇವನು ಸಂಪೂರ್ಣ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಓದಿರಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಅನೇಕ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ಅಪಶಬ್ದದ ಬಳಕೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ವ್ಯಾಕರಣವು ಎಂತಹಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿತ್ತು ಎಂಬುದು ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಹಾಕಾವ್ಯವೆಂದೇ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ ಭಾರತೀಯರ ಭಾವನಾಪೂತವಾದ ಲಕ್ಷ್ಮ ಶ್ಲೋಕಾತ್ಮಕವಾದ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣದ ಬಗ್ಗೆ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಮಹಾಭಾರತ:-

“सर्वार्थानां व्याकरणाद्वैद्याकरण उच्यते ।

तन्मूलतो व्याकरणं व्याकरोतीति तन्तथा ॥”

ಸರ್ವಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದಲೇ ವ್ಯಾಕರಣ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ನಿರುಕ್ತ: ಕ್ರಿ.ಪೂ ೭೦೦ರಲ್ಲಿದ್ದ ಯಾಸ್ಕನು ತನ್ನ ನಿರುಕ್ತವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನಾಮ, ಆಖ್ಯಾತ, ಉಪಸರ್ಗ, ನಿಪಾತಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಧಾತು, ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಶಬ್ದಗಳ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. “भावप्रधानमाख्यातम्”, “सत्वप्रधानानि नामानि” ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಕವಿಕುಲಗುರು ಕಾಳಿದಾಸನ ರಘುವಂಶದ ಮಂಗಳಶ್ಲೋಕವು ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸಾರುತ್ತಿದೆ.

वागर्थाविव संपृक्तौ वागर्थ प्रतिपत्तये
जगत पितरौ वन्दे पार्वतीपरमेश्वरौ ॥

ವಾಕ್ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗಳಂತೆ ಒಬ್ಬರನೊಬ್ಬರು ಸೇರಿರುವ ಅಂದರೆ ಹೇಗೆ ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗಳು ಅವಿನಾಭಾವದಿಂದ ಸೇರಿರುತ್ತವೆಯೋ ಹಾಗೆ ಅವಿನಾಭಾವ ದಿಂದ ಸೇರಿರುವ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಈ ಶ್ಲೋಕದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಇದು ವ್ಯಾಕರಣದ ಅಗತ್ಯತೆಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ವಾಕ್ಯಪದೀಯ :-

ವಾಕ್ಯಪದೀಯ ಗ್ರಂಥವು ವ್ಯಾಕರಣದ ದಾರ್ಶನಿಕ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಮೋಕ್ಷದಾಯಕವೂ ಎಂದು ಸಾಧಿಸಲೆಂದೇ ಮಹಾವಿದ್ವಾಂಸನಾದ ಭತ್ಯಹರಿಯಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

अर्थप्रवृत्तितत्त्वानां शब्दा एव निबन्धनम् ।

तत्त्वावबोधः शब्दानां नास्ति व्याकरणादृते ॥

ಅರ್ಥಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಶಬ್ದವೇ ಮೂಲ ಶಬ್ದತತ್ತ್ವ ತಿಳಿಯಲು ವ್ಯಾಕರಣ ಒಂದೇ ನಮಗೆ ದಿಕ್ಕು. ಎಂದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. “इन्द्रियनित्यं वचनमौट्टम्बरायणः” ನಿತ್ಯ ವಾದದ್ದು, ಇಂದ್ರಿಯಗೋಚರವಾದದ್ದು ಔದುಂಬರಾಯಣನ ವಚನಗಳು ಎಂದು ಭತ್ಯಹರ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

महता देवेन नः साम्यं यथास्यादित्येयं व्याकरणम्

तद्व्याकरणमागत्य परं ब्रह्माधिगच्छति

शब्दब्रह्मणि निष्पातः परं ब्रह्माधिगच्छति ॥

ಉತ್ಪತ್ತಿನಿವಾಶಗಳಿಲ್ಲದೆ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿರುವ ಶಬ್ದದ ಮೂಲಸ್ವರೂಪವೇ ಬ್ರಹ್ಮ ವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಘಟ, ಪಟ ಮುಂತಾದ ಪದಾರ್ಥರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಶಬ್ದರೂಪವಾದ ತತ್ತ್ವದಿಂದಲೇ ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರಪಂಚದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿದೆ.

आसन्नं ब्रह्मणस्तस्य तपसामुत्तमं तपः ।

प्रथमं छन्दसामङ्गं प्राहुर्यार्करणं बुधाः ॥

ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರವು ವೇದರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಮಹತ್ತರವೋಜನಕಾರಕವಾದ ಅತ್ಯಂತ ಸುಲಭ ಹಾಗೂ ಹತ್ತಿರದ ಅಂಗ. ಸರ್ವ ತಪಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ತಪಸ್ಸು ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನವೇ ಎಂದು ಸನಾತನ ಋಷಿಮುನಿಗಳೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯ ಭತ್ಯಹರಿಯು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

प्राप्तरूपविभागाय यो वाचः परमो रसः ।

यत्तत् पुण्यतमं ज्योतिस्तस्य मार्गोऽयमञ्जसः ॥

अर्थप्रवृत्तितत्त्वानां शब्दा एव निबन्धनम् ।
तत्त्वावबोधः शब्दानां नास्ति व्याकरणादृते ॥

ಆಂತರಿಕವಾದ ಶಬ್ದತ್ವವು ಅರ್ಥಬೋಧನೆಗಾಗಿ ಘಟ, ಪಟ ನಾನಾ ರೂಪಭೇದಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ವೈಖರೀ ರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಸಾಧುಶಬ್ದ ಸಮೂಹವೇ ಪರಮಸಾರವುಳ್ಳದ್ದು ಅದು ಅಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಕತ್ತಲನ್ನು ಬಡಿದೋಡಿಸುವ ಪವಿತ್ರವಾದ ಜ್ಯೋತಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ನಮಗಿರುವ ಸರಳವಾದ ಮಾರ್ಗವೇ ವ್ಯಾಕರಣ ಅನ್ಯ ಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲ. ಘಟ ಪಟ ಮುಂತಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವಾಗ ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಜಾತಿ, ಕ್ರಿಯಾ, ಗುಣ. ಸಂಜ್ಞೆಗಳೇ ನಮಗಿರುವ ಆಧಾರಗಳು ಅವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ನಮಗಿರುವುದೇ ಶಬ್ದಗಳು ಆ ಶಬ್ದಗಳ ಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸಲೆಂದೇ ಹೊರಟಿರುವ ಶಾಸ್ತ್ರವೇ ವ್ಯಾಕರಣ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಮಗಾವ ಬೇರೆ ಸಾಧನವಿಲ್ಲ.

“तद् द्वारमपवर्गस्य वाञ्छयानां चिकित्सितम् ।

पवित्रं सर्वविद्यानामधिविद्यं प्रकाशते ॥

अपः पवित्रं परमं पृथिव्याम् अपां पवित्रं परमं च मन्त्राः ।

तेषां च सामर्गयजुषां पवित्रं महर्षयो व्याकरणं निराहूः ॥”

ಈ ವ್ಯಾಕರಣವು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬಾಗಿಲು ಮತ್ತು ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗದ ದೋಷಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ ಚಿಕಿತ್ಸಾಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಆಗಿದೆ. ಸರ್ವವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೂ ಪವಿತ್ರವಾದುದು ಸರ್ವವಿದ್ಯೆಗಳು ಶಬ್ದಗಳ ಮೂಲಕವೇ ಅರ್ಥೈಸಲು ಸಾಧ್ಯ ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸಕಲ ವಿದ್ಯೆಗಳ ನಡುವೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿ ಬೆಳಗುತ್ತಿದೆ ಹಾಗೂ ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೆ ದಾರಿದೀಪವಾಗಿದೆ. ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಶುದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳದ್ದು ಜಲ ಅದಕ್ಕೆ ಅದು ಪವಿತ್ರವಾದುದು ಆ ಜಲವು ವೇದಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಶುದ್ಧಿಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ಶಬ್ದಗಳ ಸೂಕ್ತ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವುದೇ ವ್ಯಾಕರಣ ಆದಕಾರಣ ಮಂತ್ರಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಪರಮಪವಿತ್ರವಾದುದೆಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

यथार्थः जातयः सर्वाः शब्दाकृतिनिबन्धनाः ।

तथैव लोके विद्यानामेषा विद्या परायणम् ॥

येकं प्रक्रियाभेदैर्बहुधा प्रविभज्यते ।

तद्व्याकरणागम्य परं ब्रह्माभिगम्यते ॥

इदमाद्यं पदस्थानं सिद्धिसोपानपर्वणाम् ।

इयं सा मोक्षमाणानामजिह्वा राजपद्धतिः ॥

शिष्येभ्यः आगमात् सिद्धाः साधुवो धर्मसाधनम् ।

अर्थप्रत्यायनाभेदे विपरीतास्त्वसाधवः ॥^१

ಆಂತರಿಕವಾದ ಶಬ್ದತತ್ತ್ವವು ಅರ್ಥಬೋಧನೆಗಾಗಿ, ಸಮಾಸ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಶಬ್ದಾಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಅವು ಶಬ್ದಗಳ ಮೂಲಕವೇ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಅದ್ವಿತೀಯವಾಗಿರುವ, ಒಂದೇ ಆಗಿರುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ವಿವಿಧ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು ವಿವಿಧ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಅನೇಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ ಅವೆಲ್ಲವೂ ಶಬ್ದಾಧೀನವೇ ಅಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರಾದ್ಯಯನದಿಂದ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಮೋಕ್ಷವೆಂಬ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಕಟ್ಟಿರುವ ಸೋಪಾನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣವೇ ಮೊದಲನೆಯ ಮೆಟ್ಟಿಲು ಮುಮುಕ್ಷುಗಳಿಗೆ ಇದೇ ನೇರವಾದ ರಾಜಮಾರ್ಗ ಎಂದು, ಶಿಷ್ಟರಿಂದ ಬಂದ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ಶಬ್ದಗಳು ಸಾಧುಶಬ್ದಗಳು ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪುಣ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಆಚಾರ್ಯ ಭರ್ತೃಹರಿಯು ತನ್ನ ವಾಕ್ಯಪದೀಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ.

नानर्थिकामिमां कश्चित् व्यवस्थां कर्तुमर्हति ।

तस्मान्निबध्यतं शिष्यैः साधुत्व विशया स्मृतिः ॥

तस्मादकृतकं शास्त्रं स्मृतिः च सनिबन्धनाम् ।

आश्रित्यारभ्यते शिष्यैः शब्दानामनुशासनम् ॥

न सोऽस्ति प्रत्ययो लोके यः शब्दानुगम्यते ।

अनुविद्धमिव ज्ञानं सर्वं शब्देन भासते ॥

ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಬಹಳ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟು ಮಹತ್ವವಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದೆ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ ಯಾರೂ ಇಷ್ಟು ಬೃಹತ್ತಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ರಚಿಸಲು ಬಯಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಲೌಕಿಕ ಹಾಗೂ ವೈದಿಕ ಜನರಿಗೆ ಪ್ರಕೃಷ್ಟಕರವಾದ ಪ್ರಯೋಜನ ಹಾಗೂ ಜ್ಞಾನದವಸ್ತು ವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಪಾಣಿನಿ ಮೊದಲಾದ ಮುನಿಗಳು ಶಬ್ದ ಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಮಸ್ತ ಹಾಗೂ ಸರ್ವಜ್ಞಾನವೂ ಶಬ್ದದೊಡನೆ ಸೇರಿಹೋಗಿದೆ ಶಬ್ದಸ್ವರ್ಪವಿಲ್ಲದ ಯಾವ ಜ್ಞಾನವೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ.

ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಮತ್ತೊಂದು ವಾಕ್ಯವೊಂದು—

“शब्दस्यैवासौ व्यापारो न्यायः”

ಎಂದಿದೆ.

(ಮುಕ್ತಲಭಃ)

एतेन शब्दसामर्थ्यमहिम्ना सोऽपि वारितः ।
यमन्यं पण्डितमन्यः प्रपेदे कञ्चन ध्वनिम्
मानान्तरपरिच्छेद्यवस्तुरूपोपदेशिनाम्
शब्दानामेव सामर्थ्यं तत्र तत्र तथाविधम् ॥

ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಕುರಿತಾಗಿ ಭಾಮಹನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ :

शब्दश्छन्दोऽभिदानार्थाः इतिहासाश्रयाः कथाः ।
लोको युक्तिः कलाश्चेति मन्तव्याः काव्यहेतवः ॥
शब्दाभिधेये विज्ञाय कृत्वा तद्विदुपासनाम् ।
विलोक्यान्यनिबन्धांश्च कार्यः काव्यक्रियादरः ॥
सर्वथा पदमप्येकं न निगद्यमवद्यवत् ।
विलक्षणा हि काव्येन दुःसुतेनेव निन्द्यते ॥

ವ್ಯಾಕರಣ, ಛಂದಸ್ಸು, ನಿಘಂಟು, ಪುರಾಣಕಥೆಗಳು, ಲೌಕಿಕ ವ್ಯವಹಾರ, ತರ್ಕ. ಮತ್ತು ಕಲೆಗಳು ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕಾವ್ಯ ಹುಟ್ಟಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ ವ್ಯಾಕರಣದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನೇ ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಾ ಶಬ್ದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಅವುಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವರ ಸೇವೆಮಾಡಿ ಇತರರ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಂಡು ನಂತರ ಸ್ವತಃ ಕಾವ್ಯ ಬರೆಯುವ ಸ್ವಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ದೋಷವಿರುವಂತೆ ಒಂದೇ ಒಂದು ಪದವನ್ನಾಗಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಹೇಳಬಾರದು ಹೀನನಾದ ಮಗನಿಂದ ತಂದೆಗೆ ಹೇಗೆ ಅಪಕೀರ್ತಿ ಬರುವುದೋ ಹಾಗೆಯೇ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ಬರೆದ ಕಾವ್ಯದಿಂದ ಕವಿಗೂ ಅಪಕೀರ್ತಿಯುಂಟಾಗುವುದು. ಭಾಮಹನು ವ್ಯಾಕರಣದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ವ್ಯಾಕರಣದ ಅಗತ್ಯತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ.

“रूपकादिमलङ्कारं बाह्यमाचक्षते परे ।

सुपां तिङा च व्युत्पत्तिं वाचां चैव तथाविधम् ॥

तदेतदाहुः सौशब्दं नार्थव्युत्पत्तिरीदृशी ।

शब्दाभिधेयालङ्कारभेदादिष्टं द्वयं तु तः ॥”^೧

ರೂಪಕವೇ ಮೊದಲಾದವು ಕಾವ್ಯದ ಬಾಹ್ಯ ಅಲಂಕಾರಗಳೆಂದು ಇತರರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ವಿದ್ವಾಂಸರು ನಾಮವಿಭಕ್ತಿಗಳ ಮತ್ತು ಧಾತುರೂಪಗಳ ವ್ಯಾಕರಣಶುದ್ಧಿಯನ್ನೇ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಲಂಕಾರಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ.

ವ್ಯಾಕರಣಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ಶಬ್ದಸೌಷ್ಠವವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಕರಣದ ಜ್ಞಾನದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕುರಿತು ನ್ಯಾಯದರ್ಶನದ ಗ್ರಂಥವಾದ ಕಾರಿಕಾವಲಿ ಮತ್ತು ಮುಕ್ತಾವಲಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವನಾಥಪಂಚಾನನನು ಹೇಳಿರುವ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ ಅದು

ಮುಕ್ತಾವಲಿ:-

“शक्तिग्रहं व्याकरणोपमानकोशाप्तवाक्याद् व्यवहारतश्च ।
सान्निध्यतः सिद्धपदस्य धीरा वाक्यस्य शेषाद्विवृतेर्वदन्ति ॥”

-ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇದೇ ಅರ್ಥ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಸಂಕೇತ. ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸವೆಂದರೆ ಈ ಸಂಕೇತದ ಪರಿಚಯದ ಸಲುವಾಗಿ ಪಡುವ ಪರಿಶ್ರಮವೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಪರಿಶ್ರಮಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಕರಣ, ಕೋಶ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಆಪ್ತೋಪದೇಶ, ಸಾನಿಧ್ಯ, ವೃದ್ಧ ವ್ಯವಹಾರ ಈ ಎಂಟು ಸಾಧನಗಳು ಈ ಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ಮೊದಲ ಆದ್ಯತೆ ತೋರಿಬರುತ್ತದೆ

ಮಾಘನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಕರಣದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯ

“अनुत्सूत्रपदन्यासा सद् वृत्तिः सन्निबन्धना ।
शब्दविधेव नो भाति राजनीतिरपस्यशा ॥”^೧

-ಎಂದಿದ್ದಾನೆ

ಧ್ವನಿಕಾರನಾದ ಆನಂದವರ್ಧನನು ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೂ ಸಹ ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂಬಂತೆ ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ.

“प्रथमो वै विद्वासाः वैयाकरणाः शब्दतत्त्व मूलत्वात्”^೧

ವಿದ್ವಾಂಸರೆಂದರೆ ವೈಯಾಕರಣರು ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಶಬ್ದತತ್ವವೇ ಮೂಲ ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದು ವೈಯಾಕರಣರನ್ನು ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದ ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ.

ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಕಾವ್ಯಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದು ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೊಂದು ಹೊಸ ಆಯಾಮವನ್ನು ನೀಡಿದ ಮಹಾಕವಿಯಾದ ಭಟ್ಟಿಯು ವ್ಯಾಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ ಅದು ಇಂತಿದೆ.

“दीपतुल्यं प्रबन्धोऽयं शब्दलक्षणचक्षुषाम् ।
हस्तोदर्श इवान्धाना भवेद् व्याकरणादृते ॥”^೨

ಶಬ್ದಾರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರವಾದ ವ್ಯಾಕರಣವು ದೀಪದಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಬೆಳಕನ್ನು ಹರಿಸಿ ಎಲ್ಲಾ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಕೈ ದೀವಿಗೆಯಾಗಿದೆ ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಸೋಮದೇವನೆಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಯೊಬ್ಬನು ತನ್ನ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ವಾಚ್ಯಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಕರಣದ ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ಅದು ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಜನಜೀವನಕ್ಕೂ ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂದು ತನ್ನ ಮಾತಿನ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾನೆ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿದೆ—

“अचीकमत यो न जानाति यो न जनात्यवर्वरीः ।

अजर्धाः यो न जानाति तस्मै कन्या न दीयताम् ॥”^೩

ವ್ಯಾಕರಣಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ನೀಡಬಾರದು ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಮಾತಾಗಿದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ವೇದಪುರುಷನ ಮುಖವೆಂದು ಪಾಣಿನಿಯೇ ತನ್ನ ಶಿಕ್ಷಾಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

“शिक्षा कल्पो व्याकरणं छन्दसां चयः ।

ज्योतिषामयानं चैव वेदाङ्गानि षडेव तु ॥

छन्दौ पादौ तु वेदस्य हस्तौ पल्पोऽथ उच्यते ।

ज्योतिषामयनं चक्षुर्निरुक्तं श्रोत्रमुच्यते ।

शिक्षा घ्राणं तु वेदस्य मुखं व्याकरणं स्मृतम् ॥

तस्मात् साङ्गमधीत्यैव ब्रह्मलोके महीयते ।”^೪

ವೇದಾಂಗಗಳು ಆರು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಾ ವರ್ಣೋಚ್ಚಾರಣೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ, ನಿರುಕ್ತವು ವೇದೋಕ್ತ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನೂ, ವ್ಯಾಕರಣವು ಶಬ್ದಗಳ ಸಾಧುತ್ವವನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ ಆರರಲ್ಲಿ ಮೂರು ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಸೇರಿದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅದು ಎಷ್ಟು ಮುಖ್ಯವಾದುದೆಂದು ನಾವು ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

“उपासनीयं यत्नेन शास्त्रं व्याकरणं महत् ।

प्रदीपभूतं सर्वासां विद्यानां यदवस्थितम् ॥”^೫

“सर्वोपकारकत्वम् कणादं पाणिनीयम्” ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಉಕ್ತಿಗಳು ಹೊರಟಿರುವುದೇ ವ್ಯಾಕರಣದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಸಾಧನಗಳು.

“एकं वर्णाः प्रयोक्तव्या नाव्यक्ता न च पीडिताः ।
सम्यग् वर्णप्रयोगेण ब्रह्मलोके महीयते ॥”^१

ಕೇಶೀರಾಜನ ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣ:-

ವ್ಯಾಕರಣದಿಂದ ಪದಮಾ
ವ್ಯಾಕರಣದ ಪದದಿನರ್ಥಮರ್ಥದ ತತ್ತ್ವಾ ।
ಲೋಕಂ ತತ್ತ್ವಾಲೋಕದಿ
ನಾಕಾಂಕ್ಷಿಪ ಮುಕ್ತಿಯಕ್ಕುಮದೆ ಬುಧರ್ಗ ಫಲಂ ॥

ವ್ಯಾಕರಣದಿಂದ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಮೀರಿಸಿದ ಮೋಕ್ಷವೇ ಪರಮ ಫಲವೆಂದು ಕೇಶೀರಾಜನು ಘೋಷಿಸುತ್ತಾನೆ.

“भाषाकविनिवहोऽयं दोषाकरवद्विभाति भुवनतले.”

ವ್ಯಾಕರಣ ದೋಷಗಳಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವ ಭಾಷೆಗಳು ದೋಷವುಳ್ಳ ಚಂದ್ರ ನಂತೆ. ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬಳಸುವವರು ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಪ್ರಕಾಶ ಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಭಾಷೆ ವ್ಯಾಕರಣದಿಂದ ನಿರ್ಮಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.

“अस्वीकृत व्याकरणौषधानामपाटवं वाचि सुगूढमास्ते ।

कस्मिंश्चिदुक्ते तु पदं कथञ्चित् स्वयैरं वपुः स्वयति वेपते च ॥”

ವ್ಯಾಕರಣವೆಂಬುದು ಒಂದು ದಿವ್ಯಾಷಧ. ಇದನ್ನು ಸೇವಿಸದೆ ಇದ್ದವರಿಗೆ ಮಾತಾಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೌರ್ಬಲ್ಯವು ಒಳಗೊಳಗೆ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಬಾಯಿ ಬಿಟ್ಟು ಒಂದು ಮಾತು ಆಡುವಷ್ಟರೊಳಗೆ ಮೈಯೆಲ್ಲಾ ಬೆವರುವುದಿರಲಿ, ನಡುಕವೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಎಂದು ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕದ ಅರ್ಥ.

“ವ್ಯಾಕರಣಶುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದ ಮಾತಿನ ಶೋಚನೀಯತೆಯನ್ನು ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಬಹಳ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲು ಅದನ್ನು ಹನುಮಂತನು ಅಶೋಕವನದಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಶೋಕ ಸಂತಪ್ತೆಯಾದ ಸೀತೆಯ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಉಪಮಾನವಾಗಿ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ; ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ನೋಡಿದರೂ ಹನುಮಂತನಿಗೆ ಇವಳೇ ಸೀತೆಯೆಂಬ ಅರಿವು ಮೂಡುವುದೇ ಕಠಿಣವಾಯಿತಂತೆ, ವ್ಯಾಕರಣಶುದ್ಧಿ ತಪ್ಪಿ ಬೇರಾವುದೋ ಅಪಾರ್ಥ ನೀಡುವ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಗುವಂತೆ.”

ವ್ಯಾಕರಣ ಅಂತಹ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಅಂತಹ ಮಹತ್ತರ ವಾದ ಸ್ಥಾನವಿದೆ ಎಂದು ನಮಗೆ ಇದರಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಉಪಸಂಹಾರ:-

ಹೀಗೆ ಹತ್ತು ಹಲವಾರು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗಳ ಸರಿಯಾದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ ಯಾವುದೇ ವಿಷಯದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಸಾಧ್ಯ. ಅದನ್ನು ವ್ಯಾಕರಣವು ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ಜ್ಞಾನ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಷೆಯ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನನುಸರಿಸಿಯೇ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ಹಸ್ತಾಂತರಿಸಲೂ ಸಹ ಭಾಷೆಯೇ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಧನ ಅಂತಹ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಬಳಸಲು ವ್ಯಾಕರಣದ ಜ್ಞಾನ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಾಸ್ತ್ರವೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಎಲ್ಲವೂ ವೇದಮೂಲವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ವೇದಾಂಗಗಳು ಆರಾದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಾ, ನಿರುಕ್ತ, ವ್ಯಾಕರಣ ಈ ಮೂರು ಮೂಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣದ ಶಾಖೆಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ವಿಕ್ಟೆ ಕಲ್ಪ, ಭಂದಸ್ಸು ಮತ್ತು ಜ್ಯೋತಿಷ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ರಚನೆಗೂ ಭಾಷೆಯ ನೆರವು ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾಷೆಯ ಜೀವನಾಡಿಯೇ ಆಗಿರುವ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ವಿಶೇಷ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದು ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಕರಣಜ್ಞಾನವನ್ನು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬುದು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಶ್ಲೋಕವೇ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

“अचीकमत्यो न जानाति यो न जनात्यवर्वरीः ।

अजर्घाः यो न जानाति तस्मै कन्या न दीयताम् ॥”

ವ್ಯಾಕರಣಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ನೀಡಬಾರದು ಎಂದರ್ಥ. ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರು ವ್ಯಾಕರಣದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಅರಿತಿದ್ದರು ಹಾಗೂ ಎಲ್ಲಿಗೂ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಅನೇಕ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವ್ಯಾಕರಣದ ಸಹಾಯವು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಎಲ್ಲಾಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯವಾದುದಾಗಿದೆ. ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ನೀರಸವಾದುದೆಂದು ಅದನ್ನು ಕಲಿಯಲು ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನವಿರ ಬೇಕೆಂದು ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿನ ಕ್ಲಿಷ್ಟತೆಗೆ ಹೆದರಿ ಅದನ್ನು ಕಲಿಯಲು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಪದ್ಯ, ಗದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ ತಿಳಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವನ್ನು “ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಬೋಧನೆಯ ಮಾರ್ಗಾಂತರಗಳು” ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಅಂತಹ ವೈವಿಧ್ಯ ಮಯವಾದ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗುವುದು. ಅದಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಾವ್ಯಗಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಪರಿಚಯವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ ಏಕೆಂದರೆ ನನ್ನ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಗ್ರಂಥವಾಗಿರುವ “ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಪೋಲಿನೀ”ಯು ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಬೋಧಿಸಲು ಕಥಾ

ಸರಿತ್ಯಾಗರದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಸರಳವಾದ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿವಿಧ ಬಗೆಗಳಾದ ಪದ್ಯ, ಗದ್ಯ, ಕಥಾ, ಚಂಪೂ ನಾಟಕ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಒಂದು ಕಿರುಪರಿಚಯವನ್ನು ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗುವುದು.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು:

೧. ದಂಡಿಯ ಕಾವ್ಯದರ್ಶನ.
 ೧. ಕರ್ನಾಟಕ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ.
 ೨. ನಿರುಕ್ತ ಯಾಸ್ಯಾಚಾರ್ಯ.
 ೩. ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿ- ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರು.
-

೧. ತೈತ್ತಿರೀಯ ಸಂಹಿತಾ.
 ೨. ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯ ಭಾಷ್ಯ.
 ೩. ಋಗ್ವೇದ.
-

೧. ಪಾಣಿನಿಯ ಶಿಕ್ಷಾ.
 ೨. ನಿರುಕ್ತ, ಡಾ. ಎನ್.ಎನ್. ಅನಂತರಂಗಾಚಾರ್ ಮುದ್ರಣ, ೨೦೦೬, ಪು. ೧೦.
-

೧. ವಾಕ್ಯಪದೀಯ-ಅನುವಾದ. ಮಹಾಮಹೋಪಾಧ್ಯಾಯ ವಿದ್ವಾನ್ ಎನ್. ರಂಗನಾಥ ಶರ್ಮಾ (ಪು. ೮೮).
 ೨. ವಾಕ್ಯಪದೀಯ-ಅನುವಾದ. ಮಹಾಮಹೋಪಾಧ್ಯಾಯ ವಿದ್ವಾನ್ ಎನ್. ರಂಗನಾಥ ಶರ್ಮಾ (ಪು. ೮೮).
-

೧. ಪತಂಜಲಿಯ ಮಹಾಭಾಷ್ಯ.
 ೨. ತೈತ್ತಿರೀಯ ಸಂಹಿತಾ.
 ೩. ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರ ಭಾಷ್ಯ.
-

೧. व्याकरण शास्त्रका एतिहास - युधिष्ठिरमीमांसक.
೨. संस्कृतसाहित्य का उद्भव और विकास.

೩. ತೈತ್ತಿರಿಯ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯ.

೧. ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯನ ಭಾಷ್ಯ.

೧. ಮಹಾಭಾರತ.

೧. ವ್ಯಾಕರಣ್ ಶಾಸ್ತ್ರ ಕಾ ಇತಿಹಾಸ್ – ಯುಥಿರ್ ಮಿಮಾಂಸಕ್-ಚೌಖಂಬಾ ಸೀರಿಸ್.

೨. ಮಹಾಭಾರತಮ್- ಗೀತಾಪ್ರೆಸ್ ಗೋರಖ್‌ಪುರ್.

೩. ಪಾಣಿನೀಯ ಶಿಕ್ಷಾ- ಚೌಖಂಬಾ ಸೀರಿಸ್.

೧. ಸಂಸ್ಕೃತ್ ವ್ಯಾಕರಣ್ ಕಾ ಉದ್ಭವ್ ಔರ್ ವಿಕಾಸ್.

೨. ಮಹಾಭಾಷ್ಯಮ್.

೧. Critical studies on katyayana's Suklayajurvedapratishtakya; p. 10.

೧. ಪಾಣಿನೀಯ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿ.

೧. ಋಕ್ವೆದ.

೨. ಋಕ್ವೆದ.

೩. ಮಹಾಭಾಷ್ಯ.

೧. ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣ್ ಕಾ ಉದ್ಭವ್ ಔರ್ ವಿಕಾಸ್.

೨. OASG p- 56-58, On the aindra school of Sanskrit grammarians.

೩. ಋಕ್ವೆದ.

೪. ಕಾಶಿಕಾ.

೫. ಐತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ.

೧. ವಾಯುಪುರಾಣ.

೨. ಮಹಾಭಾರತ, ಶಾಂತಿಪರ್ವ.
೩. ಪಾಣಿನಿಯ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯೀ.
೪. ಪತಂಜಲಿಯ ಮಹಾಭಾಷ್ಯಮ್.
೫. ಮಹಾಭಾಷ್ಯ.

-
೧. ಪತಂಜಲಿಯ ಮಹಾಭಾಷ್ಯಂ.
 ೨. ಅರ್ಥಸಂಗ್ರಹಃ.
 ೩. ಕಾಶಿಕಾ [೫-೧,೫೮] ಕಾಶಿಕಾ [೪-೨-೬೫].

-
೧. ಋಗ್ವೇದ ಸಾಯಣ ಭಾಷ್ಯಾ ಭೂಮಿಕೆ.
 ೨. ಪಾಣಿನೀಯ ಶಿಕ್ಷಾ.
 ೩. ಸಂಸ್ಕೃತ್ ವ್ಯಾಕರಣ್ ಕಾ ಉದ್ಭವ್ ಔರ್ ವಿಕಾಸ್ (ಪು. ೧೨೩).

-
೧. A dictionary of Sanskrit Grammar, Oriental Institute, Baroda, 1961, pp. 229-30.

-
೧. ಪಾರಾಶರೋಪುರಾಣಮ್ ಸಮೀಕ್ಷಾತ್ಮಕಂ ಸಂಪಾದನಮ್ - ಸಂಪೂರ್ಣಾನಂದಸಂಸ್ಕೃತಶಿಕ್ಷಣವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಃ ವಾರಾಣಸೀ. ಪು.ಸ. ೧೧.

-
೧. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸ, ಮೂ.ಲೇ.: ಆಚಾರ್ಯ ಬಲದೇವ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ.

-
೧. ಪತಂಜಲಿಯ ಮಹಾಭಾಷ್ಯಮ್. ಚೌಖಂಬಾ ಪಬ್ಲಿಕೇಷನ್ಸ್.

-
೧. ಪತಂಜಲಿಯ ಮಹಾಭಾಷ್ಯಮ್. ಪಶ್ಚಿಮಾಹ್ನಿಕ. ಪು
 ೨. Ibid.
 ೩. Ibid.

-
೧. ಪತಂಜಲಿಯ ಮಹಾಭಾಷ್ಯಮ್. ಪಶ್ಚಿಮಾಹ್ನಿಕ. ಪು

೨. Ibid.

೧. ಪತಂಜಲಿಯ ಮಹಾಭಾಷ್ಯಮ್. ಪಶ್ಚಿಷಾಹ್ನಿಕ. ಪು

೨. Ibid.

೩. Ibid.

೧. युधिष्ठिर मीमांसकः- संस्कृत व्याकरण शास्त्र का इतिहास (हिन्दि) २००७ चौकम्बा सीरीस्.

೧. संस्युत् व्याकरणां का लुद्धव् ङीर् विकार (पु. १२३)

೨. वाल्मीकि रामायण - चौखिंबा सिरीस्.

೩. महाभारत - गीता प्रेस्, गोरख प्रेर.

೧. वाक्यपदीय-अनुवाद महामहोपाध्याय विद्वांस एन्. रंगनाथ शर्मा.

೧. वाक्यपदीयम्.

೧. ಭಾಮಹನ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರವೃತ್ತಿ.

೧. ಮಾಘನ ಶಿಶುಪಾಲವಧ.

೧. ಆನಂದ ವರ್ಧನನ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಧ್ವನಾಲೋಕ ಡಾ. ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ. ಪುಟ ೧೪೪.

೨. ಭಟ್ಟಿ ಕಾವ್ಯ - चौखिंबा सिरीस्.

೩. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ಅನು. ಎಚ್.ವಿ ನಾಗರಾಜ ರಾವ್ ಪು

೧. पाणिनीया शिक्षा पु. २०.

೨. ಉಕಾರ್ ಂ.ಙ.ಟಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪು. ೪೯.

೩. ಪಾಣಿನೀಯ ಶಿಕ್ಷಾ ಪು. ೧೬.

೦. ಸರಳ ಶಬ್ದ ಮಣಿದರ್ಪಣ.

प्रथमोऽध्यायः

द्वितीयोऽध्याय

ಗದ್ಯ ಹಾಗೂ ಕಥಾ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮ ಮತ್ತು ವಿಕಾಸ

ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಕವಿಗಳು, ಲೇಖಕರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಿ ಅಜರಾಮರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅದೇ ಕಾರಣ ಕ್ಷಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕುರುಹುಗಳಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿರುವುದು. ಅಂತಹ ಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಗೆ ವ್ಯಾಕರಣದ ಜ್ಞಾನ ಅವಶ್ಯಕವಾದುದು. ಈ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಾವ್ಯಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ರಚಿತಗೊಂಡಿವೆ. ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂದರೆ ಸಹ ಹಿತ ಎಂದರ್ಥ. ಸಾಹಿತ್ಯವು ಸಮಾಜದ ಕನ್ನಡಿಯಂತೆ. ಸಮಾಜದ ಅವಸ್ಥೆ, ಏರಿಳಿತಗಳು, ಅಭ್ಯುದಯ, ಪತನ, ಸಮೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ದುರವಸ್ಥೆ ಎತ್ಯಾದಿಗಳ ನಿಶ್ಚಯಾತ್ಮಕವಾದ ಜ್ಞಾನ ನಮಗೆ ಸಮಕಾಲೀನವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಅಂಗ. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಪ್ರಸಾರ ಮತ್ತು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಸಾಹಿತ್ಯವೇ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸಾಧನ.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಪದದ ಅರ್ಥ:-

ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಂಬ ಪದವು ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗಳ ಮಂಜುಳ ಸಾಮಂಜಸ್ಯ ವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪದದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯು “ಸಹಿತಯೋ ಭಾವಃ ಸಾಹಿತ್ಯಮ್” ಅಂದರೆ ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗಳ ಸಹಯೋಗ ಎಂದು. ಈ ಪಾರಿಭಾಷಿಕಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈ ಪದವು ನಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಹಾಕವಿ ಭರ್ತೃಹರಿಯು ತನ್ನ ನೀತಿಶತಕದಲ್ಲಿ-

“सङ्गीत साहित्य कलाविहीनः साक्षात्पशुः पुच्वविषाणहीनः”¹

ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಸಂಗೀತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಲಾವಿಹೀನನಾದವನು ಬಾಲ ಮತ್ತು ಕೊಂಬು ಗಳಿಲ್ಲದ ಪಶುವೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಇದರರ್ಥ. ರಾಜಶೇಖರನು ತನ್ನ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಪಣದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯವಿದ್ಯೆಯನ್ನು “ಪಂಚಮೀ ವಿದ್ಯೆ” ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ.

“पञ्चमी साहित्य विद्येति यायावरीयः ।

साहित्य चतसृणां विद्यानामपि निष्यन्दः ॥”²

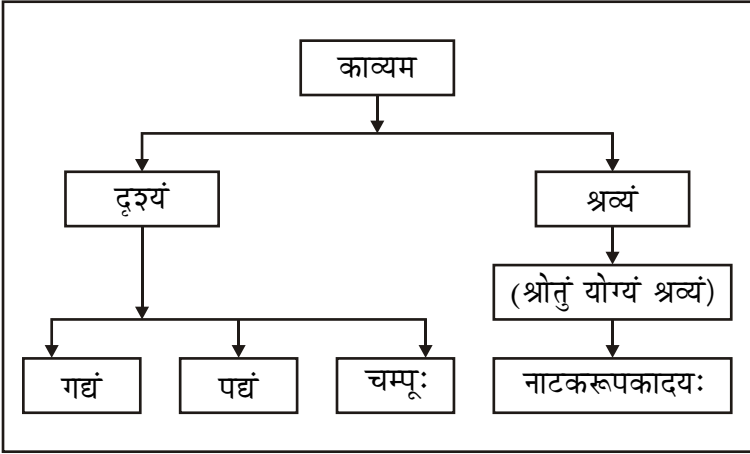
ಬಿಲ್ವಣನು ತನ್ನ ವಿಕರ್ಮಾಂಕದೇವಚರಿತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯರೂಪಿಯಾದ ಅಮೃತವು ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದುದೆಂದು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

साहित्य पयोनिधि मन्थनोत्थं काव्यमृतं रक्षत हे कवीन्द्राः ।

यसस्य दैत्या इव लुंठनाया काव्यार्थचौराः प्रगुणीभवन्ति ॥^१

ಈ ವಿಧದಲ್ಲಿ “ಸಾಹಿತ್ಯ” ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವು ಕಾವ್ಯ, ನಾಟಕ, ಪ್ರಬಂಧ ಇತ್ಯಾದಿ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿದೆ.

ಕಾವ್ಯವೆಂದರೆ “ಕವಿ: ಕರ್ಮ” ಕವಿಯ ಕರ್ಮ ಅಥವಾ ಕವಿಯಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ಎಂದರ್ಥ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಕಾವ್ಯ’ ಎಂಬ ಪದವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗದ್ಯ, ಪದ್ಯ, ಚಂಪೂ ಮತ್ತು ರೂಪಕಾದಿಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಕೆಳಕಂಡ ರೀತಿಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.



ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶ್ರವ್ಯ ಮತ್ತು ದೃಶ್ಯವೆಂದು ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಶ್ರೋತುಂ ಯೋಗ್ಯಂ ಶ್ರವ್ಯಂ) ‘ಕೇಳಲು ಯೋಗ್ಯವಾದುದು’ ಎಂದು ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಗಾಥ, ಪಥ, ಚಮ್ಪು: ಎಂದು ಮೂರು ಶ್ರವ್ಯಕಾವ್ಯದ ವಿಧಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದಿಕವಿಯಾದ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯು ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಬಾರಿಗೆ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದೂ ಪದ್ಯಕಾವ್ಯವೇ. ಮಹಾಭಾರತ, ಮಾಘನ ಶಿಶುಪಾಲವಧ, ಭಾರವಿಯ ಕಿರಾರ್ತಾರ್ಜುನೀಯಮ್, ಶ್ರೀ ಹರ್ಷನ ನೈಷಧೀಯ ಚರಿತೆ, ಕಾಳಿದಾಸನ ರಘುವಂಶ ಮತ್ತು ಕುಮಾರ ಸಂಭವದಂತಹ ಪಂಚಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳು. ಹೀಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪದ್ಯಕಾವ್ಯಗಳ ಬೃಹತ್ ಭಂಡಾರವೇ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿದೆ.

ನಾಟಕಗಳು:-

ದೃಶ್ಯಕಾವ್ಯಗಳಾದ ನಾಟಕಗಳ ರಚನೆಯೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ರಚಿತಗೊಂಡಿವೆ ಕಾಳಿದಾಸನ 'ಅಭಿಜ್ಞಾನ ಶಾಕುಂತಲಾ', 'ವಿಕ್ರಮೋರ್ವಶೀಯ', ಮಾಲವಿಕಾಗ್ನಿಮಿತ್ರಾ, ಭಟ್ಟನಾರಾಯಣನ 'ವೇಣಿ ಸಂಹಾರ', ಭವಭೂತಿಯ 'ಉತ್ತರರಾಮಚರಿತೆ', ಭಾಸನ 'ಸ್ವಪ್ನವಾಸವದತ್ತಾ', 'ಮಧ್ಯಮ ವ್ಯಾಯೋಗ', 'ಅಭಿಷೇಕ ನಾಟಕ', ಮುಂತಾದವುಗಳು ವಿಶಾಖದತ್ತನ 'ಮುದ್ದಾರಾಕ್ಷಸ', ಶೂದ್ರಕನ 'ಮೃಚ್ಛಕಟಿಕೆ' ಹೀಗೆ ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಟಕಗಳ ಭಂಡಾರವೇ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ರಚಿತಗೊಂಡಿವೆ.

ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯಗಳು:-

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪದ್ಯಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲದೆ ಮತ್ತು ಗದ್ಯಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲದೆ 'ಚಂಪೂ' ಎಂಬ ಮೂರನೇ ಭೇದದ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವಿದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಸಾಹಿತ್ಯವು ತನ್ನ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಸೌಂದರ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇತರ ಕಾವ್ಯಗಳಿಗಿಂತ ಯಾವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲ. ದಂಡಿಯು ತನ್ನ 'ಕಾವ್ಯದರ್ಶ'ದಲ್ಲಿ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.

“ಗಥಪಥಮಯಿ ಕಾಚಿತ್ ಚಮ್ಪೂರೀತ್ಯಪಿ ವಿಘತೆ”^೧

ಚಂಪೂ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ:-

“ಗಥಾನುಬಂಧ ರಸಮಿಶ್ರಿತ ಪಥಸೂಕ್ತಿ: |

ಹೃಥಾ ಹಿ ವಾಘಕಲಹಾ ಕಲಿತೇವ ಗೀತಿ: ||”^೧

ಗದ್ಯ ಪದ್ಯಮಿಶ್ರಿತವಾದ ಕಾವ್ಯವಿಶೇಷವನ್ನು ಚಂಪೂ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನ ನಳಚಂಪೂವೇ ಪ್ರಪಥಮ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯ. ಸೋಮದೇವಸೂರಿಯ ಯಶಸ್ವೀ ಚಂಪೂ, ಹರಿಚಂದ್ರನ ಜೀವಂಧರ ಚಂಪೂ, ಸೋಡ್ಡಲನ 'ಉದಯಸುಂದರೀ ಕಥಾ', ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ರಾಮಾಯಣಾಶ್ರಿತ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳೂ, ಮಹಾಭಾರತವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿದ ಅನೇಕ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿವೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ನನ್ನ ಪ್ರೌಢಪ್ರಬಂಧದ ವಿಷಯವು ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯ ಅದರಲ್ಲೂ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಗದ್ಯ ಪರಂಪರೆ:-

अपारे काव्यसंसारे कविरैकः प्रजापतिः ।

यथास्मै रोचते विश्वं तथेदं परिवर्तते ॥

ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಪ್ರಜಾಪತಿಯಂತೆಯೇ ತನ್ನ ಅಭಿರುಚಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ನಾನಾವಿಧವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವ ಕವಿಯೂ ಪ್ರಜಾಪತಿಯೇ ಸರಿ. ಅಂತಹ ವಿಶ್ವಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಬಲ್ಲ ಕವಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ವಿರಳವೇ ಸರಿ. ಕಾಳಿದಾಸ, ದಂಡಿಯಂತಹ ಕವಿಪುಂಗವರು ಒಬ್ಬರೂ, ಇಬ್ಬರೂ. ಸಂಸ್ಕೃತಕಾವ್ಯ ದಲ್ಲೂ ಅದರಲ್ಲೂ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯದ ನಿರ್ಮಿತಿಯು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದುದಲ್ಲ. ಗದ್ಯವು ಆಡುಮಾತು. ಅದು ಬಗ್ಗೆ ಬರುವುದು ಸಹಜ ಎಂಬ ಮಾತು ನಿಜವೆ ಆದರೂ ಸಾಹಿತ್ಯಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅದು ಕಠಿಣವೇ ಸರಿ. ಸಂಸ್ಕೃತ ವಾಚ್ಯಯದಲ್ಲಿ ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯವು ತನ್ನದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟನೆಲೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ವಿಜೃಂಭಿಸುತ್ತಿದೆ. 'ಗದ್ व्यक्तायां वाचि' ಧಾತುವಿನಿಂದ ಗದ್ಯ ಎಂಬ ರೂಪನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ.

'वृत्तगोधोऽङ्गित्वं गद्य' ಗಣ, ಯತಿ, ಪಾದನಿಯಮವಿಲ್ಲದ್ದು ಗದ್ಯ ಎಂದರ್ಥ. ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಠಿಣತೆಯನ್ನು ಮನಗಂಡೇ "गद्यं कवीनां निकषं वदन्ति" ಗದ್ಯವು ಕಾವ್ಯದ ಒರೆಗಲ್ಲು ಎಂಬ ನಾಣ್ಣುಡಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ಈ ನಿಕಷೋಪಲದ ಕರ್ಷಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಅಪ್ಪಟ ಬಂಗಾರವಾಗಿ ಉಳಿದಿರುವ ಕವಿಗಳು ಮಾತ್ರ ವಿರಳದಲ್ಲೂ ವಿರಳ.

ಗದ್ಯಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ:

೧. ಅಶ್ಯಾಯಿಕಾ,

೨. ಕಥಾ ಎಂದು.

ಭಾಮಹನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಅಶ್ಯಾಯಿಕೆಯ ಮತ್ತು ಕಥೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ-

प्रकृतानुकूलश्रव्यशब्दार्थपदवृत्तिना ।

गद्येन युक्तोदात्तार्था सोच्छ्वासाख्यायिका मता ॥

वृत्तमाख्यायते तस्यां नायकेन स्वचेष्टितम् ।

वक्त्रं चापर वक्त्रं च काले भाव्यर्थशांसि च ॥

कवेरभिप्रायकृत्यैः कथनैः कैश्चिदङ्किता ।

कन्याहरणसङ्ग्रामविप्रलम्भोदयान्विता ॥

न वक्त्रापरवक्त्राभ्यां युक्ता नोच्छ्वासवत्यपि ।

संस्कृतं संस्कृता चेष्टा कथापभ्रंशभाक् तथा ।
 अन्यैःस्वचरितं तस्यां नायकेन तु नोच्यते ।
 स्वगुणाविष्कृतिं कुर्यादभिज्ञातः कथं जनः ॥

ನಿರೂಪಿಸಿರುವಂತೆ ಲಲಿತ ಮತ್ತು ಮಧುರ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ಸಮಾಸಮಯವಾಗಿದ್ದು ಶ್ರವಣ ರಮಣೀಯವಾದ ಉದಾತ್ತ ವಿಷಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಉಚ್ಚಾಸಗಳೆಂಬ ಪರಿಚ್ಛೇದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ, ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ವಿಷಯ ಕ್ಷನುಗುಣಾವಾಗಿ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯವು ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ನಾಯಕನು ತನ್ನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ತಾನೇ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಕವಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಅಂಕಿತಗಳು ಇರುವುದುಂಟು. ಕನ್ಯಾಪಹರಣ, ಯುದ್ಧ, ವಿಯೋಗ ಮತ್ತು ಉದಯ ಇವುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸಂಗತಿಗಳೇ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಯಲ್ಲಿನ ನಿರೂಪಣಾವಸ್ತು.

संस्कृतानाकुलश्रव्यशब्दार्थपदवृत्तिना ।
 गद्येन युक्तोदात्तार्था सोच्छ्वासाख्यायिका मता ॥^१

ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯ ಅಕ್ಷಿಷ್ಟ ಹಾಗೂ ಮಧುರವಾದ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಚೆಲುವಾದ ಸಮಾಸಮಯವಾದ ರಚನೆ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದು, ಉದಾತ್ತವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು, “ಉಚ್ಚಾಸ” ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅಂತಹ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ‘ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆ’ ಎನ್ನುವರು. ‘ವಕ್ತೃ’ ಮತ್ತು ‘ಅಪರವಕ್ತೃ’ ಎಂಬ ಭಂದಿಸಿನ ಪದ್ಯಗಳು ಆಗಾಗ ಭವಿಷ್ಯ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ.

‘ವಕ್ತೃ’:- “अनुष्टुभि नाद्यात्सनी तुर्याद्यो वक्त्रम्”² ಎಂದು ಹೇಮಚಂದ್ರನು ತನ್ನ ಭಂದೋನುಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ವೃತ್ತರತ್ನಾಕರದಲ್ಲಿ-

“वक्त्रं नाद्यात्सनीस्यातामर्धेर्यानुष्टुभि ख्यातं”³

ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ.

ಇದರ ಲಕ್ಷಣ - ಮೊದಲನೆಯ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ೨, ೩, ೪ನೆಯ ಅಕ್ಷರಗಳು ಸಗಣ (—U) ಇಲ್ಲವೆ ನಗಣ (UUU) ವಾಗಕೂಡದು; ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ೫, ೬, ೭ನೆಯ ಅಕ್ಷರಗಳು ಯಗಣ(U—)ವಾಗಿರಬೇಕು.

ಅಪರವಕ್ತೃ:- ಇದು ಬೇರೆ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಭಂದಸ್ಸು ಇದರ ಲಕ್ಷಣ - “नारल्गा नजज्रा अपरवक्त्रम्”⁴ ಅಂದರೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ೧ ಮತ್ತು ೩ರನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ನ, ನ, ರ ಗಣಗಳೂ, ಲಘು, ಗುರೂಗಳೂ ೨, ೪ನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ

ನ, ಜ, ಜ, ರ ಗಣಗಳೂ ಬರಬೇಕು. ಆದರೆ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಈ ನಿಯಮಗಳಾವುವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಕಥಾ ಲಕ್ಷಣ:-

“ನ ವಕ್ರಾಪರವಕ್ರಾಭ್ಯಾಂ ಯುಕ್ತಾ ನೋಚ್ಚವಾಸವತ್ಯಪಿ ।

ಸಂಸ್ಕೃತಾಸಂಸ್ಕೃತಾ ಚೇಷಾ ಕಥಾಪ್ರಭಂಶಭಾಕ್ತಥಾ ॥”^೧

“ಅನ್ಯೈಃ ಸ್ವಚರಿತಂ ತಸ್ಯಾಂ ನಾಯಕೇನ ತು ನೋಚ್ಯತೇ ।

ಸ್ವಗುಣಾವಿಷ್ಕೃತಿ ಕುರ್ಯಾದಭಿಜಾತಃ ಕಥಂ ಜನಃ ॥”^೨

ಕಥಾ ಲಕ್ಷಣ: ಇದರರ್ಥ ವಕ್ರಾಪರವಕ್ರ ಶ್ಲೋಕಗಳಾಗಲಿ, ಉಚ್ಚಾಸವೆಂಬ ವಿಂಗಡನೆಯಾಗಲಿ ಕಥಾ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ನಿಯಮ ದಂತೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮ ಕಥೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಕೃತ ವನ್ನು ಬೇಕಾದರೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಕಥೆಯನ್ನು ಬೇರೆಯವರು ಹೇಳುವರು ನಾಯಕನಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ನಾಯಕನೇ ಹೇಳುವಂತಾದರೆ ಅದು ಆತ್ಮ ಪ್ರಶಂಸೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಾಯಕನಿಗೆ ಆತ್ಮಪ್ರಶಂಸೆ ಸಲ್ಲ.

ಆದರೆ ದಂಡಿಯು ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನಪ್ರಕಾರ ಕಥೆ ಮತ್ತು ಆಖ್ಯಾಯಿಕಾ ಎಂಬುವು ಗದ್ಯಕಾವ್ಯದ ಎರಡು ಹೆಸರುಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು, ಕವಿಗೆ ಯಾವ ನಿರ್ಬಂಧಗಳಿರಬಾರದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಾದರ್ಶದಲ್ಲಿ.

ವೈದರ್ಮಮನ್ಯದಸ್ತೀತಿ ಮನ್ಯಂತೇ ಸುಧಿಯೋಽಪರೇ ।

ತದೇವ ಚ ಕಿಲ ಜಯಾಃ ಸದರ್ಮಮಪಿ ನಾಪರಮ್ ॥^೧

ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಗೌಡಿ, ವೈದರ್ಭೀ, ಪಾಂಚಾಲಿ ಗಳೆಂಬ ಭೇದಗಳಿವೆ. ಇದನ್ನು ದಂಡಿಯು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಾದರ್ಶ ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಅಸ್ತಿನೇಕೋ ಗಿರಾಂ ಮಾರ್ಗಃ ಸೂಕ್ಷಮಭೇದಃ ಪರಸ್ಪರಂ ।

ತತ್ರ ವೈದರ್ಮಗೌಡೀಯಾ ವರ್ಯತೇ ಪ್ರಸ್ಫುಟಾಂತರೌ ॥^೨

ಮಾತುಗಳ ಮಾರ್ಗ ಅನೇಕವಾಗಿವೆ; ಒಂದೊಂದಕ್ಕೂ ಇರುವ ಭೇದಗಳು ಬಹಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಆದ್ದರಿಂದ (ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೇಳಲು ಹೊರಡದೆ) ಭೇದಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವ ‘ವೈದರ್ಭೀ’ ಮತ್ತು ‘ಗೌಡೀಯ’ ಎಂಬ ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿವರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಎಂದು ಹೇಳಿ

ಶ್ಲೇಷಃ ಪ್ರಸಾದ ಸಮತಾ ಮಾಧುರ್ಯಾ ಸುಕ್ರಮಾರತಾ ।

ಅರ್ಥವ್ಯತಿರೂದಾರತ್ವಮೋಜಃ ಕಾಂತಿಸಮಾಧಯಃ ॥

इति वैधर्ममार्गस्य प्राणा दश गुणाः स्मृताः ।

एषां विपर्ययः प्रायो दृश्यते गौडवर्त्मनि ॥^१

ಶ್ಲೇಷ, ಪ್ರಸಾದ, ಸಮತೆ, ಮಾಧ್ಯಾತ್ಮ್ಯ, ಸುಕುಮಾರತೆ, ಅರ್ಥವ್ಯಕ್ತಿ, ಉದಾರತ್ವ, ಓಜಸ್ಸು, ಕಾಂತಿ, ಸಮಾಧಿ ಈ ಹತ್ತು ಗುಣಗಳೂ ವೈದರ್ಭಮಾರ್ಗದ ಪ್ರಾಣಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಯಃ ಇವುಗಳ ವಿಪರ್ಯಾಸವೇ ಗೌಡಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣ ಬರುತ್ತದೆ.

अकठोराक्षरं स्वल्पसमासं वृत्तकं मतम् ।

तत्तु वैदभरीतिस्थं गद्यं हृद्यतरं भवेत् ॥^२

ಅಕಠೋರಾಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಅಲ್ಪಸಮಾಸಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗದ್ಯವನ್ನು ವೈದರ್ಭರೀತಿಯೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಸಾಹಿತ್ಯದರ್ಪಣಕಾರನಾದ ವಿಶ್ವನಾಥನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಪಾಂಚಾಲಿ:-

ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳೂ ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳೂ ಹಿತವಾಗಿ ಬೆರೆತು ಲಲಿತಪದವಿನ್ಯಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯವನ್ನು “ಪಾಂಚಾಲಿ” ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬಾಣನ ಕಾದಂಬರಿ ಸೂಕ್ತ ಉದಾಹರಣೆ.

ಗದ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸ:

ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ವೇದಮೂಲವನ್ನು ಹುಡುಕುವ ನಮಗೆ ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಪರಿಚಯವು ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಗದ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಕೃಷ್ಣಯಜುರ್ವೇದ ಸಂಹಿತೆಗೆ ಕೃಷ್ಣತ್ವ ಇರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಗದ್ಯದ ಪ್ರಾಚೀನತಮವಾದ ಉದಾಹರಣೆಯು ನಮಗೆ ಕೃಷ್ಣಯಜುರ್ವೇದದ ತೈತ್ತರೀಯ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ದೊರಕುತ್ತದೆ.

“अग्निर्वै देवानामवनो विष्णुः परमस्तदन्तरेण सर्वा अन्या देवता । अग्नावैष्णवं पुरोडाशं निर्वपन्ति दीक्षणीयमेकादशकपालंसर्वाभ्य एवैनं तदेव ताभ्योऽनन्तरायं निर्वपन्ति ॥^३” ಇದು ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದ ವಾಕ್ಯ.

ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣದಲ್ಲಿ:-

“यथैव व्योम्नि वह्निपिंडोपमं त्वामहमपश्यं तथैवाद्याग्रतो गतमप्यत्र भगवता किञ्चिन्न प्रसादीकृतं विशेषमुपलक्षयामीत्युक्ते भगवता सूर्येण निजकण्ठादुन्मुख्य स्यमंतकं नाम महामणिवरमवतार्य् एकान्तेन्यस्तम् ॥^४”

ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕಾದಿ ಸಮಗ್ರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಗದ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೇ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಗದ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೇ ಇವೆ. ಹೀಗೆ ವೈದಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹುವ್ಯಾಪಕವಾದ ಗದ್ಯದ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ನಮಗೆ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಲೌಕಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಗದ್ಯದ ರಚನೆ ಅತ್ಯಂತ ವಿರಳವಾಗಿತ್ತು. ಗದ್ಯಕಾವ್ಯಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಎರಡು ರೀತಿಯದ್ದಾಗಿ ರಚಿತಗೊಂಡಿವೆ.

೧. ಚರ್ಚಾತ್ಮಕ ಹಾಗೂ ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ಗದ್ಯಗಳು.

೨. ದೀರ್ಘಸಮಾಸಭೂಯಿಷ್ಯವಾದ ದೀರ್ಘದೀರ್ಘವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು.

ಮೊದಲನೆಯ ಸ್ತರದ ಗದ್ಯಗಳು ಅರ್ಥವರ್ವೇದದಲ್ಲಿ, ಕೃಷ್ಣಯಜುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ ನಂತರ ಯಾಸ್ಕನು ಈ ರೀತಿಯನ್ನೇ ತನ್ನ ನಿರುಕ್ತದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ್ದಾನೆ. ಪತಂಜಲಿಯ ಮಹಾಭಾಷ್ಯವೂ ಇದೇ ರೀತಿಯಾದದ್ದು ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಕಾರದ ಗದ್ಯವು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕೃತಕತೆ ಹಾಗೂ ಎರಡು ಮೂರು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿರುವ ಉದ್ದನೆಯ ಸಮಾಸಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಗದ್ಯವನ್ನು ನಾವು ನೋಡಬಹುದು.

ಎರಡನೆಯ ಸ್ತರದ ಗದ್ಯಗಳು ಬಾಣಭಟ್ಟನ ಕಾದಂಬರಿಯಂತಹ ದಂಡಿಯ ದಶಕುಮಾರಚರಿತೆಯಂತಹ ರಚನೆಗಳು ರಚಿತಗೊಂಡವು. ಪ್ರೌಢರೀತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಅಲಂಕಾರಯುತವಾಗಿ, ಪ್ರತಿಭಾಸಂಪನ್ನವಾಗಿ, ರಸನಿಷ್ಠವಾಗಿ ಬರೆಯುವುದು ಪ್ರಚಲಿತವಾಯಿತು.

ಕವಿಯ ಪ್ರತಿಭೆಯು ಪದ್ಯದ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆಯೇ ಅಥವಾ ಗದ್ಯದ ವಿಧಾನದಲ್ಲೋ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಗದ್ಯವೇ ಕವಿಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವ ಒರೆಗಲ್ಲು ಎಂದು ವಿಮರ್ಶಕರು, ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ “ಗರ್ಭ ಕವೀನಾಂ ನಿಕರ್ಷ ವದಂತಿ” ಎಂಬ ದಂಡಿಯ ಉಕ್ತಿಯು ಪ್ರಚಲಿತವಾಯಿತು ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು.

ನಂತರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ಆಖ್ಯಾನಗಳಂತೂ ತಮ್ಮ ಸರಳತೆಯಿಂದಲೇ ಸುಂದರತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಅದನ್ನು ಮುಂದಿನ ಗದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

“सत्यं वै चक्षुः । सत्यं हि वै चक्षुः । तस्मात् यदिदानीं द्वौ विवदमानावेयान्ताम् ।
अहमदर्शाम्, अहमश्रौषाम् ।”^೧

“हरिश्चन्द्रो ह वै घस ऐक्ष्वाको राजाऽपुत्रासा तस्य ह शतै जाया बभूवुः । तासु पुत्रं न लेभे । तस्य ह पर्वतनारदौ गृह उखन्तुः । स ह नारदं पप्रच्छ इति ।”^१

ಗದ್ಯ ಮತ್ತು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗುವ ವಿಷಯಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಭೋಜರಾಜನು ತನ್ನ ಸರಸ್ವತೀ ಕಂತಾಭರಣದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮಾಧ್ಯಮದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯದಿಂದ ವಿಷಯದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೂ ಲಕ್ಷಿತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅರಣ್ಯ ಮತ್ತು ಊರುಗಳ ವರ್ಣನೆಗಳು ಗದ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಚೆನಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕಥಾ ಮತ್ತು ಆಖ್ಯಾಯಿಕಾ ಇವು ಗದ್ಯದ ಮೂಲಕವೇ ಉಚಿತವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಹ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಗದ್ಯಕವಿಗಳಿಗೆ ಈ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಅಧಿಕವಾದ ಒಲವಿರುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಚಾರವನ್ನು ದೀರ್ಘವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಟಮಾಡಬೇಕಾಗುವುದೋ ಅದನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಪದದಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತ ಮಾಡಬಹುದು.

ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಸಗಳಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಸಮಾಸವೇ ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯ ಜೀವಾಳ. ಅದು ಅಧಿಕವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಗೆ ನೀಡಿದೆ. ಓಜೋಗುಣವಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಕಾರದ ಭಾವಗ್ರಹಿತ್ವ ಮತ್ತು ಗಾಢಬಂಧತೆಯ ಸಂಚಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

“ओजस्समासभूयस्त्व मेतदगद्यस्य जीवितम्”^१

ಅನುಪಲಬ್ಧ ಗದ್ಯ ರಚನೆಗಳು:-

ಲೌಕಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಗದ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವು ವಿಕ್ರಮ ಸಂವತ್ಸರದ ನಾನೂರು ಮರ್ಷಗಳ ನಂತರ ಉದಯವಾಯಿತು. ಕಾತ್ಯಾಯನನು ೪-೨-೬೦ ನೇ ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಗದ್ಯಕಾರರಲ್ಲಿ ಸುಬಂಧುವಿನ ಹೆಸರೇ ಮೊದಲು ಇವನ ‘ವಾಸವದತ್ತಾ’ ಗ್ರಂಥವು ಅಲಂಕೃತವಾದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಗದ್ಯದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ.

“आख्यानाख्यायिकेति हासपुराणेभ्यश्च” ಎಂದು ಆಖ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆ ಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಪತಂಜಲಿಯು “युक्कत, प्रियङ्गव श्व ययाति” ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಆಖ್ಯಾನಗಳ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು “ವಾಸವದತ್ತಾ”, “ಸುಮನೋತ್ತರ, ಭೈಮರಥಿ” ಇವನ್ನು ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಯ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿಯೂ ನಾಮನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಬಾಣನು ಸುಬಂಧುವನ್ನು

ಪ್ರಶಂಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಸುಬಂಧುವನ್ನು ಬಾಣನಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನವನೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಾ ರಸವತ್ತಾ ವಿಹಿತಾ ನವಕಾ ವिलसन्ति चरति नो कङ्कः ।
सरसीव कीर्तिशेषं गतवति भुवि विक्रमाहिये ॥

“कवीनामगलदर्पानूनं वासवदत्तया”^೧

ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವರರುಚಿಯು ಚಾರುಮತಿಯನ್ನು, ಶ್ರೀಪಾಲಿತನು ತರಂಗಮತಿಯನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಸೂಚನೆಗಳೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ರಾಮಿಲ ಮತ್ತು ಸೋಮಿಲರು ಶೂದ್ರಕಕಥೆಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆಂದು ಭೋಜನಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

तौ शूद्रककथाकारौ रामिलसोमिलौ ।
काव्यं ययोर्द्वयोरसीदर्धनारीश्वरोपमौ ॥^೧

ಭೋಜನು ಚಾರುಮತಿಯೊಡನೆ ಮನೋವತಿ ಮತ್ತು ಸಾತಕರ್ಣೀಹರಣಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಮನೋವತಿಯನ್ನು ದಂಡಿಯಯೂ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಬಾಣನು ಸುಂದರ ಗದ್ಯರಚನೆಗಾಗಿ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಭಟ್ಟಾರನನ್ನು ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು

पदबन्धोज्वलो हारी कृतवर्णक्रमस्थितिः ।
भ ११ हरिचन्द्रस्य गद्यबन्धो विभाव्यते ॥^೧

ಈ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಭೋಜನು ಶೃಂಗಾರಮಂಜರಿಯನ್ನೂ, ಕುಲಶೇಖರನು ಆಶ್ಚರ್ಯಮಂಜರಿಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದರು. ವಾದಿಗಂಹ್ಯಾಲನು ಕುಸುಮಮಂಜರಿಯನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾನೆ ಮತ್ತು ಜಯರಥನು ಅನಂಗಲೇಖಿಯಿಂದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೆಲವೊಂದು ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಶೃಂಗಾರಮಂಜರಿ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಿದ್ದವೆಂಬುದು ದೃಢವಾಗುತ್ತದೆ.

ಗದ್ಯ ಶಾಸನಗಳು:-

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೦೦ಕ್ಕೆ ರಚಿತವಾದ ರುದ್ರದಾಮನ್ನನ ಗಿರ್ನಾರ್ ಶಿಲಾಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿನ ಗದ್ಯಶೈಲಿಯನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

“कनकरजतवज्रवैडूर्य रत्नोपचयविष्यन्दमानकोशेन स्कुतलधुमधुर चित्रकांतशब्द समयोदारालंकृतगद्यपद्य (काव्यविधान प्रवीणे) न प्रमाणमानोन्मान स्वरातिवर्ष

साञ्जत्वादिभिः परमलक्षणव्यञ्जनैरुपेत्तकान्तमूर्तिना स्वयमधिगत महाक्षत्रपनाम्ना... म्
पेत । इत्यादि”^१

ಮೇಲಿನ ಗದ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ದೀರ್ಘ ಸಮಾಸಗಳ ಉಪಮಾ, ಅಲಂಕಾರಗಳ ಪ್ರಯೋಗ ಮುಂತಾದ ಕಾವ್ಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ನಾವು ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ “ಸ್ಫುಟ-ಲಘು-ಮಧುರ-ಚಿತ್ರ-ಕಾಂತ-ಶಬ್ದ-ಸಮಯೋದಾರಾಲಂಕೃತಗದ್ಯ”ವೆಂಬ ಉಕ್ತಿಯಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೨ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸಿರಿಪುಲಿಮಾಯಿಯ ನಾಸಿಕ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಶಿಲಾಶಾಸನವು ಪ್ರಾಕೃತ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯಶೈಲಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಕ್ರಿ.ಶ. ೩೫೦ರ ಹರಿಷೇಣನ ಸಮುದ್ರಗುಪ್ತಪ್ರಶಸ್ತಿಯು ಎಂಟು ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಮರಣ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರಗುಪ್ತನ ಸಿಂಹಾಸನಾರೋಹಣಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ ನಂತರ ಬರುವ ದೀರ್ಘ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

“तस्य विविधसमरशतावतरणदक्षस्य स्वभुजबलपराक्रमैकबन्धोः पराक्रमाँकस्य परशुशरशंकुशक्तिप्रासासितोमरभिन्दि पालनाराच वैतरिकाद्यनेकप्रहरणविरूढाकुल व्रणशतांकशोभासमुदायो चितकान्ततरवर्ष्मणः... महाराजाधिराज श्री समुद्रगुप्तस्य... स्तम्भ इत्यादि.”^१

ಇವುಗಳು ಶಾಸನವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣೀಕರಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗದ್ಯ ಕಾವ್ಯದ ಮಹತ್ವ ಮತ್ತು ಸುಂದರತೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಾಲಿನಲ್ಲೂ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯಗಳ ಸೊಬಗು ಓದುಗರನ್ನು ತನ್ನತ್ತ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಗದ್ಯ ವಿಶೇಷವನ್ನು ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯ.

ಪ್ರಮುಖ ಗದ್ಯಕಾರರು ಮತ್ತು ಗದ್ಯಕಾವ್ಯಗಳು:

ಸುಬಂಧು:-

ಸಂಸ್ಕೃತಗದ್ಯಕಾವ್ಯಕಾರರಲ್ಲಿ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಗದ್ಯಕಾರನೆಂಬ ಕೀರ್ತಿಯು ಸುಬಂಧುವಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಅವನ ಗ್ರಂಥವು ಅಲಂಕೃತವಾದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಗದ್ಯದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅವನ ಸಮಯ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಳದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ಯಾವ ವಿಷಯಗಳೂ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಬಾಣನು ಇವನ ಪ್ರಶಂಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಬಾಣನಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನವನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

“कवीनामगलहर्षः नित्यं वासवदत्तया ।

शक्तेव पाण्डुपुत्राणां गतया कर्णगोचरम् ॥”^२

ಸುಬಂಧುವು ಕಾಳಿದಾಸ ಮತ್ತು ವಾತ್ಸಾಯನರ ಅನಂತರದವನೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ವಾಸವದತ್ತಾ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿನ “ವಿಫಲಮೇವ ದೃಷ್ಟಾಂತಸ್ಯ ಕೃತೇ ತ್ವರ್ಗಸಸಃ ಶಾಪಮನುಷ್ಠಭವ ಶಕ್ರುಂತಲಾ” ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಇದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ “ಕಾಮಸೂತ್ರ ವಿನ್ಯಾಸ ಇವ ಮಲ್ಲನಾಗ ಘಟಿತ ಕಾನ್ತಾರಸಾಮೋದಃ” ಈ ವಾಕ್ಯವು ಪ್ರಮಾಣ ಈಕೃತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಬಾಣನು ಸ್ಮರಿಸಿರುವ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಗದ್ಯಕವಿ ಭಟ್ಟಾರಹರಿಚಂದ್ರ “ಭಾರಹರಿ ಚಂದ್ರಸ್ಯ ಗಣಬಂಧೋ ನೃಪಾಯತೇ”^೨ ಎಂಬುದಾಗಿ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥಾದಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ

ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಗದ್ಯಕವಿ ಭಟ್ಟಾರಹರಿಚಂದ್ರನೂ ಇದ್ದನು ಎಂಬುದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ವಾಸವದತ್ತಾ:-

ಸುಬಂಧುವಿನ ಕೃತಿಯ ಹೆಸರು ವಾಸವದತ್ತಾ ಇವನ ವಾಸವದತ್ತಾ ಕಥೆಗೂ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಯಾದ ವಾಸವದತ್ತಾ ಮತ್ತು ಉದಯನ ಪ್ರಣಯಕಥೆಗೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲ. ಇದರ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಕಥೆಯು ಕವಿಯ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಕಲ್ಪನೆ. ಈ ಕಾವ್ಯದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷರ ಶ್ಲೇಷಮಯವಾಗಿದೆ. ಓದುಗರಿಗೆ ಪ್ರವೇಶ ದುರ್ಗಮವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಕ್ಷಣದಲ್ಲೂ ಬುದ್ಧಿಸರಣಿಗೆ ಇಲ್ಲಿರುವ ಅಭಂಗ ಸಭಂಗ ಶ್ಲೇಷಗಳ ಬಂಡೆಗಲ್ಲುಗಳು ಅಡ್ಡಬರುತ್ತವೆ. ಕನ್ನಡ ಕವಿ ಕುಂಜರ ಅರ್ಗಲನ ಲೀಲಾವತಿಯ ಪಡಿಯಚ್ಚು. ಒಂದರಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಗುಣದೋಷಗಳು ಮತ್ತೊಂದರಲ್ಲೂ ಉಂಟು. “ಸ್ತ್ರೀರೂಪಮೇ ರೂಪಂ ಶೃಂಗಾರಮೇ ರಸಂ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನುಸರಿಸಿರುವುದು ಪ್ರತಿ ಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲೂ ಕಾಣಿಸಿಗುತ್ತದೆ.

ಕಂದರ್ಪಕೇತು ಹಾಗೂ ವಾಸವದತ್ತಾ ಇವರೀರ್ವರ ಪ್ರೇಮವೃತ್ತಾಂತವೇ ಮೂಲಕಥೆ. ಕಥೆಯು ಬಹು ಚಿಕ್ಕದಾದರೂ ಸುಬಂಧುವು ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಸುಂದರವಾದ ವರ್ಣನೆಗಳನ್ನು ಸೀರಿಸಿ ಕಥೆಯನ್ನು ರಸವತ್ತಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಸುಬಂಧುವು ನ್ಯಾಯ, ಬೌದ್ಧ ಮುಂತಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪಾರಂಗತನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ತೋರಿಬರುತ್ತದೆ.

ಬಾಣಭಟ್ಟ:-

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಬಾಣಕವಿಯು ತನ್ನ ಕಾಲ, ದೇಶ ಮುಂತಾದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಹರ್ಷಚರಿತೆಯ ಆರಭದ ಉಚ್ಚಾಸಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆತ್ಮವೃತ್ತವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಬಾಣನು ತನ್ನ ವಂಶದ ಮತ್ತು ತನ್ನ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ನೀಡಿ ಉಪಕರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಇವನ ಜನ್ಮಸ್ಥಳ ಶೋಣಾನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರೀತಿಕೂಟ. ತಂದೆ ಚಿತ್ರಭಾನು ತಾಯಿ ರಾಜದೇವಿ. ಇವನ ವಂಶ ವಾತ್ಸಾಯನ. ಅಂದರೆ ವತ್ಸಗೋತ್ರ ದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮಹೊಂದಿದವನು. ಇವನ ಕೃತಿಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ವಾಚ್ಮಯದಲ್ಲಿ ಬಹುಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ.

ಕೃತಿಗಳು:-

೧. ಚಂಡೀಶತಕ
೨. ಪಾರ್ವತೀ ಪರಿಣಯ
೩. ಹರ್ಷಚರಿತೆ
೪. ಕಾದಂಬರೀ

೧. ಚಂಡೀಶತಕ: ಇದು ಪದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯ. ಇದು ಚಂಡೀದೇವಿ(ಪಾರ್ವತಿ) ಯನ್ನು ಕುರಿತ ೧೦೨ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಎಲ್ಲಾ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಶಾರ್ದೂಲ ವಿಕ್ರೇಡಿತಾ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಕಥಾವಸ್ತು ಪಾರ್ವತಿ ಮಹಿಷಾಸುರನನ್ನು ಕೊಂದಿರುವುದಾಗಿದೆ.

೨. ಪಾರ್ವತೀ ಪರಿಣಯ: ಇದು ರೂಪಕಪ್ರಭೇದವಾಗಿದೆ. ಇದು ಐದು ಅಂಕಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಚಿಕ್ಕ ನಾಟಕ. ಈ ನಾಟಕವು ಕಾಳಿದಾಸನ ಕುಮಾರಸಂಭವ ವನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿ ಬರೆದಿರುವ ನಾಟಕವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

೩. ಹರ್ಷಚರಿತೆ: ಇದು ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯ.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು. “ओजः समासभूयस्त्वमेतद् गद्यस्य जीवितं”^೧ ಎಂದು ದಂಡಿಯು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಬಾಣನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಮಾಸ ಬಾಹುಳ್ಯವೇ ಗದ್ಯದ ಪ್ರಾಣವೆಂಬುದಾಗಿ ಆದರಿಸಿ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂದು ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಾಣನು ಈ ನಿಯಮವನ್ನು ಚಾಚೂತಪ್ಪದೆ ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕೃತಿಯೂ ಹೌದು. ಇದು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಕಾವ್ಯ. ರಾಜಾ ಶ್ರೀಹರ್ಷನ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಜೀವನವೇ ಅಧಾರವಾದ ಕಥಾವಸ್ತುವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ನೀರಸವಾದ ಘಟನಾಪ್ರಧಾನವಾದ ಇತಿಹಾಸವಾಗಿರದೆ, ವಿಶುದ್ಧವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಮನೋಹರ ವರ್ಣನಾತ್ಮಕ ಪ್ರಬಂಧ ಕಾವ್ಯವೆಂದು ವಿದ್ವಜ್ಞನರಿಂದ ಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ.

ವೀರಸಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದರೂ ಕರುಣರಸದ ಉನ್ನೇಷವೂ ಸಹ ಇರುವುದು

ರಿಂದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಣನು ಸಿದ್ಧಲೇಖಕನೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಮರಣೋನ್ಮುಖನಾದ ಪ್ರಭಾಕರವರ್ಧನನ ಚಿತ್ರಣವು ಬಹು ಸುಂದರವಾಗಿ ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹತ್ತು ಹಲವಾರು ಅಂಶಗಳಿಂದ ಕಾವ್ಯವೈಭವಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರದೆ ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿನ ಭಾರತದ ಉಜ್ವಲ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಚಿತ್ರವೊಂದನ್ನು ಸಹ ಇದು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಹರ್ಷನ ಜೀವನದ ಘಟನೆಗಳು ಇತಿಹಾಸ ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲ. ಇದು ಇತಿಹಾಸ ಪೋಷಿತ.

ಹರ್ಷಚರಿತೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕೆಲವು ಸಂಭಾಷಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಮನೋಹರವಾದ ಚಿಕ್ಕಚಿಕ್ಕ ವಾಕ್ಯಗಳು ಬಾಣನ ಶೈಲಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಭಾಷಿತ ದಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳು ನುಡುಗಟ್ಟುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಹರ್ಷ ಚರಿತದಲ್ಲಿ ಭೈರವಾಚಾರ್ಯ-ಶ್ರೀ ಹರ್ಷರ ಭೇಟಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಾತುಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

ಆಚಾರ್ಯರ ಮಾತು, “ತಾಮ, ಅತಿನರ್ಮತೈವ ತೇ ಕಥಯತಿ ಗುಣಾನಾಗೌರವಮ್ । ಸಕಲಸಂಪತ್ಯಾತ್ರಮಸಿ । ವಿಭವಾನುರೂಪಾಸ್ತು ಪ್ರತಿಪತ್ರಯಃ । ಜನ್ಮನಃ ಪ್ರಭೃತಿ ಅದತ ದೃಷ್ಟಿರೇವಾಸ್ಮಿ ಸ್ವಾಪತಯೇಶ್ಚು.” ರಾಜನ ಮಾತು, “ಭಗವನ್! ಅನುರಕೇಶ್ವರಿ ಶರೀರಾದಿಶ್ಚ ಸಾಧುನಾಂ ಸ್ವಾಮಿನ ಏವ ಪ್ರಣಯನಃ । ಯುಷ್ಕದರ್ಶನಾದ್ವಿಪಾರ್ಜಿತಮೇವ ಚಾಪರಿಮಿತಂ ಕುಶಲ ಜಾತಂ । ಅನೇನೈವಾಗಮನೇನ ಸ್ಪೃಹಣೀಯಂ ಪದಮಾರೋಪಿತೋಸ್ಮಿ ಗುರುಣಾ”^೧ ಹೀಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಶೈಲಿಯಿಂದ ಇಂದಿಗೂ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಬಾಣರಚಿತ ಇನ್ನೊಂದು ಗದ್ಯಕಾವ್ಯವೇ ಕಾದಂಬರಿ:-

ಬಾಣಭಟ್ಟನ ಹೆಸರನ್ನು ಅಜರಾಮರಗೊಳಿಸಿದ ಮೇರುಕೃತಿಯೇ ಕಾದಂಬರಿ. ಇದೊಂದು ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಕೃತಿ ಚಂದ್ರಾಪೀಡ ಮತ್ತು ಪುಂಡರೀಕ ಹಾಗೂ ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ಮತ್ತು ಕಾದಂಬರಿಯರ ಜನ್ಮ ಜನ್ಮಾಂತರಗಳ ಕಥೆಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಬಾಣನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಾವ್ಯನಿಕಷವಾದ ಗದ್ಯರಚನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಖ್ಯಾತಕವಿಗಳಿಂದ ಸೈ ಎನಿಸಿಕೊಂಡವನು ಬಾಣ. ಪದ್ಯರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸನಿಗಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗದ್ಯರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಣನು ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಈ ಮಹಿಮೋನ್ನತಿ ಬಾಣನಿಗೆ ಸರ್ವಥಾ ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅವನ ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಪ್ರತಿಭೆಯೇ ಕಾರಣ. ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಶಬ್ದಶಕ್ತಿ ವಾಕ್ಯಸಂಪನ್ನತೆ. ಬಾಣನ ದಿವ್ಯ ಚಕ್ಷುವಿಗೆ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೇ, ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಇವನ ಕಾವ್ಯದ ಮಾತೃಕೆ, ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡು, ಅನುಭವಿಸಿ, ಆಡಿ, ಪಾಡಿ, ಕುಣಿದು ಕುಪ್ಪಳಿಸಿ ತನ್ನಂತೆಯೇ ಕಂಡವನನ್ನು ಕಾಣುವವರನ್ನು ಕಾಣದವರನ್ನು

ಕುಣಿದು ಕುಪ್ಪಳಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಮಾಹಾಶಕ್ತಿ ಅವನಲ್ಲಂಟು. ಅವನ ಗದ್ಯವು ಪ್ರಕೃತಿಯಂತೆಯೇ ವಿಸ್ತಾರವಾದುದು. ಅವನೇ ವರ್ಣಿಸಿರುವ ಪಂಪಾ ಸರೋವರ ದಂತೆ ಅಪ್ರತಿಮವಾದುದು ಅಚ್ಚೋದದಂತೆ ಆಹ್ಲಾದಜನಕವಾದುದು: ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯಂತೆ “दिवत्वात् अपरिज्ञायमान वयः प्रमाणामपि अष्टादशवर्षदेशीयामिव उपलक्ष्यमाण” ಎಂಬೀ ವಾಕ್ಯವು ಮದಿರೆಯಂತೆ ಉನ್ಮಾದಜನಕವಾದುದು. ಎಂಬುದನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಆತನ ವರ್ಣನಾ ವಿಲಾಸ. ಪ್ರಕೃತಿವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪ ವಿಸ್ತಾರ, ಅರ್ಥವೈವಿಧ್ಯ ಅಲಂಕಾರ ತಂತ್ರ, ಭಂಗಿ ಭಣಿತಿ ವೈಚಿತ್ರ್ಯತೆ ಅವನಿಗೇ ಮೀಸಲು, ಉಳಿದ ಜನ ಅವನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ಸೋತು ಕೃತಕೃತ್ಯ ರಾಗಬೇಕು ಅಷ್ಟೇ, ವೇಮಭೂಪಾಲಚರಿತಮ್ ಬರೆದ ವಾಮನಭಟ್ಟಬಾಣ ಅದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಹರ್ಷಚರಿತ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಬಾಣನ ಮಹೋನ್ನತ ಕೃತಿಗಳು.

ಗದ್ಯಕಾವ್ಯವಿಮರ್ಶಾತ್ಮತ್ವದಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನವನೇ ದಂಡಿ. ಇವನೂ ಸಹ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ವಜ್ಜನರಲ್ಲಿ ಅಜರಾಮರನಾಗಿದ್ದಾನೆ ತನ್ನ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಕಾವ್ಯಗಳ ಮೂಲಕ.

ದಂಡಿ:-

“दण्डिनः पदलालित्य” ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಉಕ್ತಿಯೇ ಹೇಳುವಂತೆ ದಂಡಿಯು ಸಂಸ್ಕೃತಪದಗಳನ್ನು ಲಾಲಿತ್ಯದಿಂದ ಬಳಸಿದ್ದಾನೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಗದ್ಯಗ್ರಂಥ ನಿರ್ಮಾಣ ಪಟುಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದುದು ಮಹಾಕವಿ ದಂಡಿಗೆ. ದಂಡಿಯ ಕಾಲ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೬-೭ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಸಂಧಿಕಾಲ. ಇವನು ಕಿರಾ ತಾರ್ಜುನೀಯ ಕಾವ್ಯಕರ್ತೃ ಭಾರವಿಯ ಪರಮ ಮಿತ್ರ ದಾಮೋದರನ ಮೊಮ್ಮಗ. ಇವನ ಕೃತಿಗಳು ವಿದ್ವಜ್ಜನರಿಂದ ಪೂಜನೀಯವಾದುದು. ಗದ್ಯಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ದಂಡಿಯ ಹೆಸರನ್ನು ಕೇಳದವರಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಲೆಂದೇ ಕಾವ್ಯಾರ್ಥವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಇದು ಹೆಸರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕಾವ್ಯಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಕೈಗನ್ನಡಿ, ಕನ್ನಡದ ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೂ ಇದೇ ಆಕರಗ್ರಂಥ. ಅಲಂಕಾರಿಕ ಸಾರ್ವಭೌಮ ಭಾಮಹನ ಸಮಕಾಲೀನನಾಗಿ, ಅವನಷ್ಟೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಲಂಕರಿಕನಾಗಿ ಮೆರೆದ ಹಿರಿಮೆ ಇವನದು. “दशकुमारचरितम् ಮತ್ತು ಅವಂತಿಸುಂದರೀ ಕಥಾ” - ಈ ಎರಡೂ ಗದ್ಯಕೃತಿಗಳು ಸರಸ್ವತಿಯ ನೇತ್ರದ್ವಯಗಳಿದ್ದಂತೆ. ಅವಂತಿಸುಂದರೀಕಥಾ ಸರ್ವತ್ರ ತ್ರುಟಿತವಾಗಿ ದೊರೆತಿರುವ ಗ್ರಂಥ. ದಶಕುಮಾರಚರಿತಂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದೊರೆತಿರುವ ಕೃತಿ. ದಂಡಿಯ ಕೃತಿಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ರಾಜಶೇಖರನು

“त्रयोऽग्नयस्त्रयो देवास्त्रयो वेदास्त्रयो गुणाः ।

त्रयो दण्डिप्रबंधाश्च त्रिषु लोकेषु विश्रुताः ॥”

ಎಂದು ದಂಡಿಯ ಮೂರು ಪ್ರಬಂಧಗಳಿರುವುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಅವು ದೊರೆತಿಲ್ಲ.

ದಶಕುಮಾರಚರಿತ:-

ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ “ಪೂರ್ವಪೀಠಿಕಾ”, “ದಶಕುಮಾರ ಚರಿತಮ್”, “ಉತ್ತರ ಪೀಠಿಕಾ” ಎಂಬ ಮೂರು ಭಾಗಗಳುಂಟು. ಇದು ಒಂದು ಕಲ್ಪನಾವಿಶೇಷ ಮತ್ತು ಘಟನಾಪ್ರಧಾನವಾದ ಕಥಾನಕ. ಇದರಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರಗಳಾದ ಉಲ್ಲಾಸಮಯ ಹಾಗೂ ರೋಮಾಂಚನಕಾರಿಯಾದ ಘಟನೆಗಳು ಓದುವವರ ಹೃದಯವನ್ನು ಸಖೇದಾಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ಇರುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಪುಷ್ಪಗಿರಿಯ ರಾಜನಾದ ರಾಜಹಂಸನು ಮಾಳವೇಶ್ವರನಾದ ಮಾನಸಾರನನ್ನು ಜಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ತಪಸ್ಸಿನ ಬಲದಿಂದ ಪ್ರಭಾವ ಸಂಪನ್ನನಾದ ಮಾನಸಾರನು ಪಾಟಲೀಪುತ್ರದ ಮೇಲೆ ಧಾಳಿಮಾಡುತ್ತಾನೆ; ಮತ್ತು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ರಾಜನನ್ನು ಸೋಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ರಾಜಹಂಸನು ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅವನಿಗೆ ರಾಜವಾಹನನೆಂಬ ಮಗನು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೂ ಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ದೊಡ್ಡವರಾದ ಮೇಲೆ ಯಾತ್ರೆಗಾಗಿ ಪರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ರಾಜವಾಹನನನ್ನು ಪುನಃ ಸಂಧಿಸಿದಾಗ ತವು ಅನುಭವಿಸಿದ ಜೀವನದ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಸಾಹಸಿಗಳಾದ ಕುಮಾರರ ಸಾಹಸಪೂರ್ಣವಾದ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಕವಾದ ವರ್ಣನೆಯೊಡನೆ ಪ್ರಸ್ತುತಗೊಳಿಸುವ ಆಖ್ಯಾನಗ್ರಂಥವನ್ನೇ “ದಶ ಕುಮಾರಚರಿತೆ” ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ದಂಡಿಯಿಂದ ಸಂರಕ್ಷಿತವಾದ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯ ನಿರ್ಮಾತೃಪರಪರೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನವನೇ ಧನಪಾಲನೆಂಬ ಕವಿ.

ಧನಪಾಲ:-

ಗದ್ಯಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಬಾಣನು ಯಾವ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟನೋ ಅದನ್ನು ನಂತರದ ಕವಿಗಳು ಅನುಸರಿಸಿದರು. “೧೦ನೆಂದು ಶತಮಾನದ ಧನಪಾಲನ “ತಿಲಕಮಂಜರಿ”ಯು ಗದ್ಯಕಾವ್ಯದ ಅನುಕರಣೆಯ ಶ್ಲಾಘನೀಯ ಓಜೋಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ತನ್ನ ದೊರೆಯನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಲು ಜೈನತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಧಾರಾನಗರಿಯ ದೊರೆಗಳಾಗಿದ್ದ ಸೀಯಕ ಮತ್ತು

ವಾಕ್ವತಿರಾಜ ಹಾಗೂ ಉತ್ಪಲರಾಜನೆಂಬ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದ ಧಾರಾನರೇಶನಾದ ಮುಂಜರಾಜ ಹಾಗೂ ಅವನ ನಂತರ ಬಂದ ಭೋಜರಾಜನ ಆಡಳಿತಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಧನಪಾಲನು ಆಸ್ಥಾನವಿದ್ದಾನೆನಾಗಿದ್ದನು. ಮುಂಜರಾಜನು ಇವನ ಕಾವ್ಯಕಲೆಗೆ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ “ಸರಸ್ವತೀ” ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ನೀಡಿದ್ದನು. ಈ ವಿಚಾರವು ಧನಪಾಲನು ತನ್ನ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯವಾದ “ತಿಲಕಮಂಜರಿ”ಯ ಉಪೋದ್ಭೂತದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ತಿಲಕಮಂಜರೀ:-

ಇದು ತಿಲಕಮಂಜರೀ ಮತ್ತು ಸಮರಕೇತುಗಳ ಪ್ರಣಯವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ದೀರ್ಘಕತೆ. ಇದರ ಪ್ರಾರಂಭದ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳಾದ ಬಾಣ, ಭವಭೂತಿ, ರಾಜಶೇಖರ, ರುದ್ರ, ಮಹೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಮಹಾರಾಜರ ಪ್ರಶಂಸೆಯಿದೆ.

ಆ ಪ್ರಶಂಸೆಯನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

तज्जन्मा जनकांग्रिपङ्कजरजः सेवाप्तविद्यालवो ।
विप्रः श्रीधनपाल इत्यविशदामेतामबध्नात् कथाम् ॥
अक्षुण्णोऽपि विविकसूकरचने यः सर्वविद्याधिना ।
श्री मुञ्जेन सरस्वतीति सदसि क्षोणीभृता व्याहृतः ॥१

ಶ್ರೀ ಧನಪಾಲನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯ.

ಇವನ ಇತರ ಕೃತಿಗಳು:-

೧. ಋಷಭ ಪಂಚಾಶಿಕಾ.

೨. ಪಾಣಿಲ ಲಚ್ಛೀ (ಪ್ರಾಕೃತ ಲಕ್ಷ್ಮೀ) ನಾಮಮಾಲಾ.

ಬಾಣನಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿದ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯ ಪರಂಪರೆಯು ೧೦೫೦ರಲ್ಲಿ ಕೊಂಕಣ ದೇಶವನ್ನು ತಲುಪಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಸೋಡ್ಡಲನೆಂಬುವವನು ತನ್ನ ಗದ್ಯರಚನೆಯಿಂದ ಖ್ಯಾತನಾದವನು

ಸೋಡ್ಡಲ: ಕಾಲ ಸು.ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೦ರಲ್ಲಿ ಕೊಂಕಣ ದೇಶದ ರಾಜಾಶ್ರಯ ವನ್ನು ಪಡೆದನು. ಲಾಟದೇಶದ ಚಾಲುಕ್ಯದೊರೆಯಾದ ವತ್ಸರಾಜನು ಇವನನ್ನು ತನ್ನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಗೌರವಿಸಿದನು. ಮುಕ್ತಕಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ರುಚಿ ಕಡಿಮೆಯೆಂದೂ ಅವುಗಳ ಮಾಲೆಯು ಹೆಚ್ಚು ರಮಣೀಯವೆಂದೂ ವತ್ಸರಾಜನು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡಲು ಸೋಡ್ಡಲನು ಉದಯಸುಂದರೀ ಕಥೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿದಂತೆ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

“एकैकशः प्रकीर्णैः मुक्तामणिभिः किमेभिरेभिस्तु ।
यस्सृजति हन्त हारं तस्मान्यः कोऽपि परिभोगः ॥”

ಎಂಬೀ ಉಕ್ತಿಯು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಉದಯಸುಂದರೀ ಕಥಾ:-

ಇದರಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಉಚ್ಚ್ವಾಸಗಳಿವೆ. ನಾಗಲೋಕದ ದೊರೆಯಾದ ಶಿಖಂಡಿ ತಿಲನ ಕುಮಾರಿ ಉದಯಸುಂದರಿ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ದೊರೆಯಾದ ಮಲಯ ವಾಹನರ ಪ್ರಣಯ ವೃತ್ತಾಂತವು ಈ ಕಾವ್ಯದ ವಸ್ತು. ಮೊದಲನೆಯ ಉಚ್ಚ್ವಾಸದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವಂಶಾವಳಿ, ಅದರ ಹಿರಿಮೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಬಂಧರಚನೆಯ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಭಾವಕಲ್ಪನೆ ಮತ್ತು ವಿಚಾರಧಾಟಿಗಳು ಸುಂದರವಾಗಿವೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದಲೇ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಣ್ಯಸ್ಥಾನವನ್ನಲಂಕರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಗದ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನಾಕಾರರಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನವನೇ ವಾದೀಭಸಿಂಹ.

ವಾದೀಭಸಿಂಹ:-

ಇವನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನ. ಇವನ ನಿಜವಾದ ಹೆಸರು ಒಡೆಯ ದೇವ. ಆನೆಯನ್ನು ಸಿಂಹದಂತೆ ಇವನು ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳನ್ನು ದಮನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಇವನಿಗೆ ವಾದೀಭಸಿಂಹನೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತು. ಗುರುವೇ ಇವನಿಗೆ ಪರಮ ಔಪಾಸ್ಯದೇವತೆ. ಇವನ ಸ್ಥಳ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ದಕ್ಷಿಣಜಿಲ್ಲೆ.

ಗದ್ಯ ಚಿಂತಾಮಣಿ:-

ಇದು ಅಲಂಕೃತವಾದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಕೆಲವೇ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಜಿನಸೇನನು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೭೯) “ಮಹಾಪುರಾಣ”ದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾದ ಜೀವಂಧರನ ಕಥೆಯನ್ನು ಗದ್ಯಚಿಂತಾಮಣಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ೧೧ ಲಂಬ ಗಳುಳ್ಳ ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಧರರಾಜ ಮತ್ತು ಅವನ ಕುಮಾರ ಜೀವಂಧರರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಶಾಂತಿಧಾಮವೆಂದು ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಗುಣಭದ್ರನ ಉತ್ತರಪುರಾಣವನಾಧರಿಸಿ, ಕಾದಂಬರಿಯ ಸನ್ನಿವೇಶ ಮತ್ತು ವರ್ಣನೆಗಳನ್ನನುಕರಿಸಿ ಸುಲಭವಾದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನೀತಿಬೋಧೆಯೇ ಇವನ ಕಾವ್ಯದ ಪರಮಗುರಿ. ಇವನು ಕ್ಷಾತ್ರ ಚೂಡಾಮಣಿ ಎಂಬ ಪದ್ಯಕಾವ್ಯವನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಮಾಧವಾನಲಕಥಾ:-

ಈ ಕೃತಿಯ ಕರ್ತೃ ಆನಂದಧರ. ಈ ಕೃತಿಯು ೧೦ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕಿಂತ

ಪ್ರಾಚೀನವೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾವ್ಯದ ಕಥಾವಸ್ತುವು ವಿಕರ್ಮಾದಿತ್ಯನು ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ಸೋತ ಕಾಮಕಂದಲೆಯನ್ನು ಗೆದ್ದ ಮಾಧವಾನಲನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ ಕಥೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದು ಗದ್ಯಕೃತಿ.

ಗದ್ಯಕರ್ಣಾಮೃತ:-

ಈ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯದ ಕರ್ತೃ ವಿದ್ಯಾಚಕ್ರವರ್ತಿ. ಇವನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ ೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನ. ಕಥಾವಸ್ತು ಹೊಯ್ಸಳವಂಶದ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ಮಗನಾದ ಎರಡನೆಯ ನರಸಿಂಹನಿಗೂ, ಪಾಂಡ್ಯರು, ಮಗಧರು ಮತ್ತು ಪಲ್ಲವರ ಮಿತ್ರಕೂಟಕ್ಕೂ ಶ್ರೀರಂಗದಲ್ಲಿ ೯೦ ದಿನಗಳ ಕಾಲ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದ ವಿವರಣೆಯಿದೆ. ವ್ಯಾಸನು ಕೈಲಾಸದಲ್ಲಿ ಶಿವ ಮತ್ತು ಪ್ರಮಥರ ಮುಂದೆ ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಒದುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ವಿವರಣೆಯಿದೆ.

ಕೃಷ್ಣಚರಿತ:-

ಈ ಕೃತಿಯ ಕರ್ತೃ ಅಗಸ್ತ್ಯ. ಇವನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ ೧೨೯೪-೧೩೨೫. ಇವನು ವಾರಂಗಲ್ಲಿನ ರಾಜನಾದ ಪ್ರತಾಪರುದ್ರದೇವ ಇವನ ಆಶ್ರಯದಾತ. ಭಾಗವತದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನ ಚರಿತ್ರೆಯೇ ಇದರ ಕಥಾವಸ್ತು. ಇದೂ ಸಹ ಗದ್ಯಕೃತಿ. ಇವನ ಇನ್ನೊಂದು ಕೃತಿಯೇ ಪ್ರತಾಪರುದ್ರೀಯ. ಇದೊಂದು ಅಲಂಕಾರಗ್ರಂಥ ಇದರಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರದ ಲಕ್ಷ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರತಾಪರುದ್ರನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಒಂದು ನಾಟಕವನ್ನೇ ಅವಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವಾಮನಭಟ್ಟ ಬಾಣ:-

ಇವನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ ೧೪೦೩. ಬಾಣನ ವತ್ಸಗೋತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಜನಿಸಿದ ಇವನು ಬಾಣನಿಗೆ ಸರಿದೂಗುವಂತಹ ಸರಸಗದ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಯಾರಿಗೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ವಾದವನ್ನು ಸುಳ್ಳುಮಾಡಲು ಇಚ್ಛಿಸಿ “ವೇಮಭೂಪಾಲಚರಿತ ಅಥವಾ ವೀರನಾರಾಯಣ ಚರಿತ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಎಂಬುದು-

“बाणकवीन्द्रादन्येकाणाः खलु सरसगद्यसरणीषु ।

इति जगति रूढयशसो वत्सकुलो वामनोऽधुना माह्रि ॥”

ಈ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬಾಣನು ಹರ್ಷಚರಿತದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆಶ್ರಯದಾತನಾದ ಹರ್ಷನನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿರುವಂತೆಯೇ ತನ್ನ ಆಶ್ರಯದಾತನಾದ ವೇಮಭೂಪಾಲನ ಚರಿತೆ ಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. “सर्वोत्कर्षेण वर्तमानः साक्षाल्लक्ष्मी समुच्चारित

जयशब्दः विश्वविश्वम्भरा पालमौलिमालामकरन्दसुरभितचरणारविन्दो जयन्ति विश्वाधिक विभवो वेमभूपाल” ಇದು ಇವನ ಮಧುರವಾದಶೈಲಿಗೆ ಸೂಕ್ತ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ.

ದೇವವಿಜಯಗಣ:-

ಇವನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೯೫೬. ರಾಜವಿಜಯಸೂರಿಯ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಇವನು “ರಾಮಚರಿತ”ವೆಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೇಮಚಂದ್ರನ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ತಿರುಮಲಾಚಾರ್ಯ:-

ಇವನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೦೯-೧೮೭೭. ಭಾಸ್ಕರಾಚಾರ್ಯನ ಮಗನು. ಇವನ ಕೃತಿ “ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾಭ್ಯುದಯ” ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪೂರ್ಣಕಥೆ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಬಾಣನು ಇವನ ಮೆಚ್ಚಿನ ಕವಿ ಇವನ ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿನ ಆಸಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಪರಿಶ್ರಮವನ್ನು ನೋಡಿ ಜನರು ಇವನನ್ನು “ಕಾದಂಬರೀ ತಿರುಮಲಾಚಾರ್ಯ” ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಾರತೀವಿಲಾಸ ಮತ್ತು ಕಾವೇರೀಗದ್ಯ ಎಂಬ ಇನ್ನೆರಡು ಗದ್ಯಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ವಿಶ್ವೇಶ್ವರ ಪಾಂಡೇಯ:-

ಇವನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ ೧೮ನೆಯ ಶತಮಾನ ಇವನ ಸ್ಥಳ ಅಲಮೋರಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಾಟಿಯಾ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮ. ಇವನು ಅನೀಕ ವಿವಿಧ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವನು ರಚಿಸಿದ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯದ ಹೆಸರು “ಮಂದಾರ ಮಂಜರೀ.”

ಮಂದಾರ ಮಂಜರೀ:-

ಇದೊಂದು ಪ್ರೌಢವಾದ ಗದ್ಯಕೃತಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಭಾಗ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಭಾಗವೆಂದು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಪೂರ್ವಭಾಗವು ವಿಶ್ವೇಶ್ವರ ಪಾಂಡೇಯನ ರಚನೆ ಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರಭಾಗವನ್ನು ಇವನ ಶಿಷ್ಯನ ರಚನೆಯೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ೨೧ ಆರ್ಯಾಶ್ಲೋಕಗಳಿವೆ. ದೇವತೆಗಳ ಸ್ತೋತ್ರಗಳ ನಂತರ ವಾಲ್ಮೀಕಿ, ವ್ಯಾಸ, ಕಾಳಿದಾಸ, ಭವಭೂತಿ, ಸುಬಂಧು ಮತ್ತು ಬಾಣರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಮಗಧದ ಪುಷ್ಪಪುರದ ರಾಜನಾದ ರಾಜಶೇಖರ ಹಾಗೂ ಅವನ ರಾಣಿ ಹಾಗೂ ಅವನ ಶಾಸನ ಇವೇ ಈ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯದ ಕಥಾವಸ್ತು.

ತಿಮ್ಮಿ ಕವಿ:-

ಇವನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮ನೆಯಶತಮಾನ. ಇವನ ಗದ್ಯಕೃತಿ “ಸುಜನಮನಃ ಕುಮುದಚಂದ್ರಿಕಾ.” ಇದು ತೆಲುಗಿನ “ರಸಿಕಜನಮನೋಭಿರಾಮ”ದ ಅನುವಾದ

ವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಕಥಾವಸ್ತು ಕೇರಳದ ದೊರೆಯಾದ ಕರಾಳವಕ್ತ್ರನು ಬೇಟೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಅವಳು ಬಯಸಿದ ಗಿಳಿಯೊಂದನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ, ಶಿವಾಲಯವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು, ಅಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು “ಶಂಕರ” ಎಂದುಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾ ಪ್ರಾಣಬಿಟ್ಟು ಮುಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದುದೇ ಆಗಿದೆ. ಇವನು ಹಲವು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಅಂಬಿಕಾದತ್ತ ವ್ಯಾಸ:-

ಈ ಕವಿಯ ಸಮಯ ಕ್ರಿ.ಶ ೧೯೧೫-೧೯೫೭. ಇವನ ಸ್ಥಳ ಜಯಪುರ ಆದರೂ ಇವನು ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಬಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಜೀವಿಸಿದ್ದನು. ಈ ಕಾವ್ಯದ ಕಥಾವಸ್ತು “ಭತ್ತಪತಿ ಶಿವಾಜಿಯ ಚರಿತೆ” ಹಾಗೂ ಅವನ ದಿಗ್ವಿಜಯದ ವರ್ಣನೆಯೇ ವರ್ಣ್ಯವಸ್ತುವಾಗಿದೆ. ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಸೇರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅನೇಕ ಘಟನೆಗಳು ಸುಂದರವಾಗಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿವೆ. ಘಟನೆಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿ ವಾಸ್ತವವಾಗಿವೆಯೇ ಹೊರತು ಕಲ್ಪಿತವಾದುದಲ್ಲ. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕೃತಿಯೆಂದು ಕರೆಯಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇವನನ್ನು ಭಾರತೇಂದು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ಸನ್ಮಾನಿಸಿದ್ದನು.

ಹೀಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಹಲವಾರು ಗದ್ಯಕವಿಗಳ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯಗಳಿಂದ ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಗದ್ಯಕವಿಗಳು ವಿರಳವೆಂಬ ಮಾತಿದ್ದರೂ ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯವು ಸಂಸ್ಕೃತಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾಗಿಯೇ ರಚಿತಗೊಂಡಿವೆ. ಇಂದಿಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಗದ್ಯಗಳು ರಚನೆ ಸಾಂಗವಾಗಿ ರಚಿತೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. ಗದ್ಯಕವಿಗಳು ಇಂದಿಗೂ ತಮ್ಮ ಕೌಶಲವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಜನತೆಗೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಹೀಗೆ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯದ ಕವಿ ಹಾಗೂ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇಅಲ್ಲಿಯತನಕ ವಿವರಿಸಲಾಯಿತು. ಸಂಶೋಧನೆಯ ಪ್ರಧಾನ ವಿಷಯವಾದ “ಕೌಮುದೀ ಕಥಾಕಲ್ಪೋಲಿನಿ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಯಿತು. “ಕಥಾ” ಎಂದು ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯದ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನನುಸರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಾಚ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮ ಮತ್ತು ವಿಕಾಸಾದಿಗಳನ್ನು ಅದರ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವಾದುದರಿಂದ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮ ಮತ್ತು ವಿಕಾಸವನ್ನು ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುವುದು.

ಕಥಾ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥ: ಸ್ವಾರಸ್ಯವೇ ಕಥೆಯ ಜೀವ “ಕಥಾಯಾಂ ಸರಸಂ ವಸ್ತು”

कथ-वाक्यप्रबन्ध- (चुरादि गण उभयपद)

ಅರ್ಥ ಹೇಳುವ, ವರ್ಣಿಸುವ, ನಿರೂಪಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆ. ಕಥಾ (ಸ್ತ್ರೀ) ಇದರರ್ಥ ಹೇಳುವುದು, ಸಂಭಾಷಣೆ, ಕಥೆ, ಕಟ್ಟುಕಥೆ, ದಾರ್ಶನಿಕ ಚರ್ಚೆ.

ಕಥಾ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮ ಹಾಗೂ ವಿಕಾಸ

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಳೆದುಬಂದ ರೀತಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ನಿಜಕ್ಕೂ ಬೆರಗನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲಾ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕೃತಿಗಳು ರಚಿತಗೊಂಡಿವೆ. ಅಲಂಕಾರ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಮೀಮಾಂಸಾ, ನ್ಯಾಯ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಆಕರಗ್ರಂಥಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿದೆ. ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಸಹ ವೇದಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ವೇದಗಳನ್ನು ಓದಲಿಚ್ಛಿಸದ ಹಾಗೂ ಮಂದಮತಿಗಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡಲು ನಮ್ಮ ಸನಾತನ ಋಷಿಗಳು ಕಂಡುಕೊಂಡ ಮಾರ್ಗವೇ ಕಥೆ. ಲೋಕಕಥೆ. ನೀತಿಕಥೆ, ವ್ಯವಹಾರಕಥೆ, ಧರ್ಮಬೋಧಕಕಥೆ ಹೀಗೆ ಸಕಲ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ತಲುಪಿಸಲು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅನುಸರಿಸಿದ ಒಂದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಧಾನವೇ ಕಥೆಗಳು. ಭರತಖಂಡವು ಕಥೆಗಳ ತವರೂರು ಒಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ಅದಕ್ಕೊಂದು ಕಥೆ, ನದಿಗೊಂದು ಕಥೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೊಂದು ಕಥೆ. ಅಜ್ಜ ಅಜ್ಜಿಯರು ಹೀಳುವ ಮನೋರಂಜಾತ್ಮಕ ಕಥೆ ಹೀಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಥೆಯೊಡನೆ ಬೆಸೆಯಲಾಗಿದೆ. ವಿಶ್ವಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ತನ್ನ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ವಿಶ್ವದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಷೆಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದೆ ಹಾಗೂ ಈಗಲೂ ಬೀರುತಿವೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತ ವಾಚ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಖ್ಯಾನ ಅಥವಾ ಕಥಾ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಕಾರವು ಶಾಖಾಂತರವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ವಿಭಾಗಿತಗೊಂಡು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಆಖ್ಯಾನವೆಂದರೆ “आसमन्तात् ख्यायतेऽसविति आख्यानम्” ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಕುತೂಹಲ ಕೆಲವೆಡೆ ಘಟನಾವೈಚಿತ್ರ್ಯ, ಸ್ವಲ್ಪ ಹಾಸ್ಯ, ಸ್ವಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶ, ಒಟ್ಟಾರೆ ಮಾನವ ಜೀವನದ ಚಿಂತನೆಯ ನಿರಂತರ ವಿಕಸನವೇ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು.

ಆಖ್ಯಾನಸಾಹಿತ್ಯವು ಎರಡು ವಿಧ ನೀತಿಕಥೆ, ಲೋಕಕಥೆ ಎಂದು. ಎಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶಗಳಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಹಾಗೂ ನಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಲು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೋ ಅದು ನೀತಿಕಥೆ. ಇಲ್ಲಿ ರೋಚಕತೆಯ ಮಾಧ್ಯಮದಿಂದ ಪುರುಶಾರ್ಥ ಸಾಧನೆಯ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದೇ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ

ಸದಾಚಾರಗಳು, ರಾಜನೀತಿ, ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಜ್ಞಾನಗಳ ನಿರೂಪಣೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಮನೋರಂಜನೆಯೇ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಯೋಜನವು ಲೋಕಕಥೆಯಲ್ಲಿ. ಮನುಷ್ಯನಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅತಿರಂಜನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಹೀಳುವುದೇ ಲೋಕಕಥೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣ.

“ಅನೇಕ ಸಹಸ್ರವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಕಥೆಗಳು ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿವೆ. ಅವು ದೇಶವಿಧೇಶಗಳಿಗೆ ಹರಡುತ್ತಾ ಸಾಗಿವೆ. ಭಾರತವು ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ದೊಡ್ಡ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿವೆ ಕಥೆಗಳು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೫೩೨ರಿಂದ ಸತತವಾಗಿ ನಡೆದಿದೆ. ಪಂಚತಂತ್ರದ ವಿಶ್ವಪರ್ಯಟನ. ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವುದು ಭಾರತದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದು” ವಿಲಿಯಂ ಜೋನ್ಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.”

“ಭಾರತದಿಂದ ಯೂರೋಪಿನ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಹರಿದಿವೆಯೆಂದು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿಮರ್ಶಕರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.”^೧ ಅರೇಬಿಯನ್ ನೈಟ್ ಮತ್ತು ಈಸೋಪನ ಕಥೆಗಳ ಮೇಲೂ ಭಾರತೀಯ ಕಥೆಗಳ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವವಿದೆ. ಸಂಹಿತೆಗಳ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಾನಾರೂಪದ ಕಥೆಗಳು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿವೆ. ಸಂವಾದಸೂಕ್ತ, ದಾನಸ್ತುತಿಸೂಕ್ತ, ವಿವಾಹಸೂಕ್ತ, ಮುಂತಾದ ಋಗ್ವೇದದ ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಕಥೆಯು ಬೀಜರೂಪದಲ್ಲಿದೆ.

ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಕಥಾಸ್ವರೂಪಗಳು:-

ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಯಮಯಮಿಯರ ಸಂವಾದ, ಸೋಮ ಸೂರ್ಯರ ವಿವಾಹ ವೃತ್ತಾಂತಗಳು ಕಥಾರೂಪವಾಗಿದೆ. ವೃತ್ರನೊಡನೆ ಇಂದ್ರನು ನಡೆಸುವ ಹೋರಾಟವೂ ಕಥಾರೂಪವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತೂ ಫಣೀಂದ್ರ ಸಂವಾದ,

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳ ಉಪಾಖ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪುರೂರವ ಊರ್ವಶಿ, ಶುನಶೇಪ ಮುಂತಾದ ಕಥೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ವರ್ಣನೆಯು ಯಾಸ್ಕನ ನಿರುಕ್ತದಲ್ಲಿ, ಶೌನಕನ ಬೃಹದ್ರೇವತಾದಲ್ಲಿ, ಕಾತ್ಯಾಯನನ ಸರ್ವಾನುಕ್ರಮಣಿಯ ಮೆಲೆ ಷಡ್ಗುರುಶಿಷ್ಯನು ರಚಿಸಿರುವ “ವೇದಾರ್ಥ ದೀಪಿಕಾ” ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಾಯಣನ ವೇದಭಾಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಗುತ್ತವೆ. ಗುಜರಾತಿನ ದ್ಯಾದ್ವಿವೇದ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸನು ಸಮಸ್ತ ವೈದಿಕ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಅವುಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುವ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡುತ್ತಾ “ನೀತಿಮಂಜರಿ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಯಿಗಳು ತಮಗೊಬ್ಬ ನಾಯಕನನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತವೆ. ಪಕ್ಷಿಗಳ ಮಾತಿನಿಂದ ರೈಕ್ಷನು ಜಾಗೃತಿಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಸತ್ಯಕಾಮನು ಮೊದಲು

ಎತ್ತಿನಿಂದ, ನಂತರ ಪಕ್ಷಿಗಳಿಂದ ಉಪದೇಶ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಥಾಜಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಣೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಥೆಗಳಿವೆ. ಮನು ಮತ್ತು ಮೀನಿನ ಕಥೆ. ಇಂದ್ರನು ಮರ್ಕಟ ಮತ್ತು ಕಪಿಂಜಲ ಪಕ್ಷಿಗಳಾಗಿ ರೂಪಾಂತರಗೊಳ್ಳುವುದು. ಮುಂತಾದವು ಗಳು. ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿಯೇ ಬಂದಿದೆ. ಮಂಡೂಕಸೂಕ್ತವು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರಿಗೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳ ಕಥೆಗಳುಳ್ಳ ಪಂಚತಂತ್ರವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಕೃತಿಗಳಿಗೆ ವೇದಸಾಹಿತ್ಯವೇ ಬುನಾದಿಯಾಗಿದೆ. ಐತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿಯೇ ನೀತಿಪದ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಕಥೆಗಳು ನಮಗೆ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿ ಕೇವಲ ಮನೋರಂಜನೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದೇ ಕಥೆಯ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿಯಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಆಚಾರ ವಿಚಾರ, ಲೋಕವ್ಯವಹಾರ, ಧರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮುಟ್ಟುವಂತೆ ತಿಳಿಸುವುದೇ ಕಥಾಕಾರನ ಪರಮೋದ್ದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ನೀತಿ ಮತ್ತು ಧರ್ಮವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಬೌದ್ಧ ಹಾಗೂ ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಇವೇ ಮೂಲ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಅವು ವಿಶ್ವ ಮಾನ್ಯವಾಗಿವೆ. ಬೌದ್ಧರಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧನ ಜಾತಕಕಥೆಗಳಂತೂ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಜೈನರೂ ಸಹ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮದ ತಿರುಳನ್ನು ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕವೇ ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಿಂದಲೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಥೆಗಳ ಭವ್ಯ ಪರಂಪರೆಯೇ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಈ ವಿಷಯಕವಾಗಿ ಏ.ಬಿ.ಕೀತ್ ರವರು ಈ ರೀತಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ “From the earliest times of the life of the vedic Indians in India tales of all sorts passed current among the people, however useless it may be to discriminate them as fairy tales. Merchan, or Myths or Fables in the earlier stages of their development.”

ಕಥಾ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೃತಿಗಳು ಮತ್ತು ಕವಿ, ದೇಶ, ಕಾಲಗಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಪರಿಚಯ

ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಸಿಗುವ ಕೃತಿಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ:

೧. ಬೃಹತ್ಕಥಾ,
೨. ಬೃಹತ್ಕಥಾಶ್ಲೋಕಸಂಗ್ರಹ,
೩. ಬೃಹತ್ಕಥಾಮಂಜರಿ,
೪. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ,
೫. ಪಂಚತಂತ್ರ.

೬. ಹಿತೋಪದೇಶ,
೭. ತಂತ್ರಾಖ್ಯಾಯಿಕಾ,
೮. ಸಿಂಹಾಸನ ದ್ವಾಪ್ತಿಂಶಿಕಾ (ವಿಕ್ರಮಾರ್ಕಚರಿತ),
೯. ಶುಕಸಪ್ತತಿ,
೧೦. ವೇತಾಳಪಂಚವಿಂಶತಿ.

ಬೃಹತ್ಕಥಾ:-

ನೂರಾರು ಕಥೆಗಳ ಮಹಾಸಾಗರವಾದ ಈ ಕೃತಿಯು ಕರ್ತೃ ಗುಣಾಡ್ಯ. ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ ಮತ್ತು ಪುರಾಣಗಳಂತೆ ಸಂಸ್ಕೃತಸಾಹಿತ್ಯದ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅಪಾರನೆರವನ್ನು ನೀಡಿರುವ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಇಅಂದು ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ. ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಮತಾಚಾರಗಳು ಜನಜೀವನವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಲು, ಮತಕಥೆಗಳೂ, ಭಕ್ತಿವಿಜಯಗಳೂ ಮೂಡಿ, ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆಯ ಹುಚ್ಚುಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಪುರಾತನವೂ, ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವೂ, ಲೋಕವಿಶ್ವತವೂ ಮತ್ತು ಪ್ರಿಯವೂ ಆದ ಬೃಹತ್ಕಥೆಯು ಕೊಚ್ಚಿಹೋಗಿ ನಾಮಾವಶೇಷಗೊಂಡಿತು.

ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಎರಡು ಕಥಾಚಕ್ರಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿವೆ - ಬೃಹತ್ಕಥಾ ಮತ್ತು ಪಂಚತಂತ್ರ. ಪೈಶಾಚೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಬೃಹತ್ಕಥೆಯು ತನ್ನ ಮೂಲ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಪಂಚತಂತ್ರವು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವ ಕೃತಿ. ಬೃಹತ್ಕಥೆಯು ಹೇಗಿತ್ತು ಎಂಬುವುದನ್ನು ಧನಪಾಲನ ತಿಲಕಮಂಜರೀ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

सत्यं बृहत्कथांभोधेर्बिन्दुमादाय संस्कृताः ।

तेनेतरकथाः कथाः प्रतिभान्ति तदग्रतः ॥^೧

ಬೃಹತ್ಕಥೆಯು ಅತ್ಯಂತ ರೋಚಕವಾದ ಯಾತ್ರಾವಿವರಣೆಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಪ್ರಣಯ ಪ್ರಸಂಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಒಂದು ವಿಶಾಲವಾದ ಸಮುದ್ರ. ಒಂದೊಂದು ಹನಿಯಿಂದಲೂ ಅನೇಕ ವಿಚಿತ್ರ ಕಥೆಗಳು ರಚಿತವಾಗಿವೆ.

- | | | |
|----------|---|--------------------------------|
| ಕವಿ | - | ಗುಣಾಡ್ಯ |
| ಇವನ ಕಾಲ | - | ಕ್ರಿ.ಶ. ೧ನೆಯ ಅಥವಾ ಎರಡನೆಯ ಶತಮಾನ |
| ಆಶ್ರಯದಾತ | - | ಸಾತವಾಹನ |
| ಭಾಷೆ | - | ಪೈಶಾಚೀ |

ಕಥಾವಸ್ತು : - ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಯಾತ್ರೆಯಾಡುವ ಸಾತವಾಹನರ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲೆ ಯಾತ್ರೆ ಮಾಡುವ ಸಾಹಸಿಗಳಾದ

ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಯುಗವಾಗಿದ್ದಿತು. ಆ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಪ್ರವಾಹವು ಜೋರಾಗಿತ್ತು ಮತ್ತು ಭಾರತದ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಾತವಾಹನರಯಾತ್ರೆಯು ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಸಮುದ್ರಯಾತ್ರೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವಿಚಿತ್ರಘಟನೆಗಳನ್ನೂ ಮತ್ತು ಅಪರಿಚಿತವಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ, ನೋಡಿದರದ ಹಾಗೂ ಕೇಳಿದರದ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಘಟನೆಗಳ ರೋಮಾಂಚನವಾದ ವರ್ಣನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಸಮುದ್ರಯಾತ್ರಿಕರು ತಮ್ಮವರಿಗೆ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಅವರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ಮಯ ಮತ್ತು ಆಶ್ಚರ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಂತಹ ಘಟನೆಗಳ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಈ ಬೃಹತ್ಕಥೆಯು ಈಗ ಲುಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಲುಪ್ತವಾಗಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಯೂರೋಪಿನ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಬೃಹತ್ಕಥೆಯ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶಯವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ವತ್ಪರಂಪರೆಯು ಗುಣಾಡ್ಯನ ಐತಿಹಾಸಿಕತ್ವದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಂದಿಗೂ ಸಂದೇಹವನ್ನು ಹೊಂದಿಲ್ಲ.

ಗುಣಾಡ್ಯನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿರುವ ಭಾರತೀಯ ಕವಿಗಳು:

ಧನಪಾಲ, ಗೋವರ್ಧನಾಚಾರ್ಯ, ಸೊಡ್ಡಲ ಮತ್ತು ದಂಡಿ ಕವಿಗಳು ಗುಣಾಡ್ಯನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿರುವರು. ಉದ್ಯೋತನ ಸೂರಿಯು ರಚಿಸಿರುವ “ಕುವಲಯ ಮಾಲಾಕಹಾ” ಎಂಬ ಪ್ರಾಕೃತ ಕಥಾ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ಕಥೆಯನ್ನು “ಬಡ್ಡಕಹಾ” ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

“ಸಯಲ-ಕಲಾಗಮಣಿಲಯಾ ಸಿಕ್ಖಾವಿಯ ಕಙ್ಕಯಣಸ್ಸ ಮುಹಯದಾ |

ಕಮಲಾಸಣಾ ಗುಣಾ ೧ ಸರಸ್ಸಙ್ಕ ಜಸ್ಸ ಬಡ್ಡಕಹಾ ||”^೧

“ಬೃಹತ್ಕಥೆಯು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಸರಸ್ವತಿ ಮತ್ತು ಗುಣಾಡ್ಯನು ಸ್ವಯಂಬ್ರಹ್ಮ ಈ ಬೃಹತ್ಕಥೆಯು ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳ ಗಣಿ, ಮತ್ತು ಕವಿಗಳು ಇದನ್ನು ಓದುವುದರಿಂದ ಶಿಕ್ಷಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ.”

ಬಾಣಭಟ್ಟನು ತನ್ನ ಹರ್ಷಚರಿತದಲ್ಲಿ:-

“ಸಮುದ್ರೀಪಿತ ಕಂದರ್ಪಾ ಕೃತ ಗೌರಿಪ್ರಸಾಧನಾ |

ಹರಲೀಲೇವ ನೌ ಕಸ್ಯ ವಿಸ್ಮಯಾಯ ಬೃಹತ್ಕಥಾ ||”^೨

ರಾಜಾ ದುರ್ವಿನೀತನ ಳಿ೦ನೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ, ೬ನೇ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಿಲಾಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ “ರಾಜಾ ದುರ್ವಿನೀತನು ಒಂದು ವ್ಯಾಕರಣ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ, ಮತ್ತು ಕಿರಾತಾರ್ಜುನೀಯದ ೧೫ನೆ ಸರ್ಗಕ್ಕೆ

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನೂ ರಚಿಸಿದುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, 'ಬಡ್ಡುಹಾ'ವನ್ನು ದೇವವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂ ರಚಿಸಿದನು", ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

“शब्दावतारकारेण देवभारतीनिबद्ध बद्धकथेन

किरातार्जुनीये पञ्चदशसर्ग टीकाकारेण दुर्विनीत नामधेयेन...”²

ದ್ವೀಪಾಂತರದಲ್ಲಿಯೂ ಗುಣಾಡ್ಯನ ಕೀರ್ತಿಯು ಹರಡಿದ್ದಿತು ಏಕೆಂದರೆ ಕಂಭೋಜದ ಶಿಲಾಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಗುಣಾಡ್ಯನ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

“पारदः स्थिरकल्याणो गुणाढ्यः प्राकृतप्रियः ।

अनीतिर्यो विशालाक्षः शूरो न्यकृतभीमकः॥”³

ಕಥಾವಸ್ತು:-

ಒಂದು ದಿನ ಶಿವನು ಪಾರ್ವತಿಯ ಕೋರಿಕೆಯಂತೆ ವಿನೂತನವೂ, ಅದ್ಭುತವೂ ಆದ ಏಳು ಮಂದಿ ವಿದ್ಯಾಧರಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಇದನ್ನು ಕದ್ದು ಕೇಳಿದ ಪುಷ್ಪದಂತನೆಂಬ ಪ್ರಮಥಗಣನು ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಪ್ರೇಯಸಿಯೂ, ಪಾರ್ವತಿಯ ಪರಿಚಾರಕಳೂ ಆದ ಜಯಳಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಅವಳು ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಗೆಳತಿಯರಿಗೆಲ್ಲಾ ಹೇಳಿದಳು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು ಪಾರ್ವತಿಯು ಕೋಪಗೊಂಡ ಪಾರ್ವತಿಯು ಮರ್ತ್ಯನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಂದು ಪುಷ್ಪದಂತನನ್ನು ಶಪಿಸಿದಳು. ಅವನ ನೆರವಿಗೆ ಬಂದ ಮಾಲ್ಯವಂತನೂ ಇದೆ ಶಾಪಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದನು. ಶಾಪವಿಮುಕ್ತಿಯ ರೂಪವಾಗಿ ಕಾಣಭೂತಿಯೆಂಬ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಶಾಪದಿಂದ ಪಿಶಾಚನಾಗಿರುವ ಅವನಿಂದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಮಾಡಿದ ನಂತರ ಶಾಪವಿಮೋಚನೆಗೊಂಡು ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಬರಬಹುದೆಂದು ಶಾಪಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದಳು. ಅವರೇ ವರರುಚಿ ಹಾಗೂ ಗುಣಾಡ್ಯನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕಾಣಭೂತಿಯನ್ನು ಸಂಧಿಸಿ ಪೈಶಾಚಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಕಥೆಗೆ ಲಕ್ಷಪದ್ಯಗಳಂತೆ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವು ತಿರಸ್ಕೃತಗೊಂಡವು. ಅದರಿಂದ ಖೇದಗೊಂಡು ಆ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಬೆಂಕಿಗೊಪ್ಪಿಸಿದನು. ಆಗ ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಬಂದ ಸಾತವಾಹನನು ಉಳಿದಿದ್ದ ಒಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆಯನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಚಾರಮಾಡಿದನು.

ಬೃಹತ್ಕಥಾ ಮಂಜರಿ:-

ಕ್ಷೇಮೇಂದ್ರ ಇದರ ಕರ್ತೃ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ಕಥೆಯ ಅನುವಾದವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಸಂಸ್ಕರಣದ ಅನುಸಾರವಾಗಿದೆ. ಕಥಾನಕವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ, ಮನೋಹರವಾದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತಗೊಳಿಸುವುದೇ

ಕ್ಷೇಮೇಂದ್ರನ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವನ ಆಶ್ರಯದಾತ ಕಾಶ್ಮೀರದ ದೊರೆಯಾದ ಅನಂತನು. ಇವನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೯೦೨-೧೦೬೪.

ಕಥಾವಸ್ತು:-

ಇದರಲ್ಲಿ ೧೮ ಲಂಬಕಗಳಿದ್ದು ಅವು ಗುಚ್ಛಗಳೆಂಬ ಉಪವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಬೃಹತ್ಕಥೆಗೆ ಪೀಠಿಕೆಯನ್ನು ಹಾಕುವ, ಗುಣಾಡ್ಯನ ಕಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಕಥಾಪೀಠವು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಲಂಬಕವು ಉದಯನನ ಸಾಹಸಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಲಾವಣಕದಲ್ಲಿ ವಾಸವದತ್ತೆಯ ಮರಣವೃತ್ತಾಂತ, ಪದ್ಮಾವತಿಯ ವಿವಾಹ, ವಿದ್ಯಾಧರರ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗುವ ನರವಾಹನದತ್ತನ ಜನನ, ಕಳಿಂಗಸೇನೆಯ ವೃತ್ತಾಂತ, ಯೌಗಂಧರಾಯಣನ ಸಾಚಿವ್ಯ, ನರವಾಹನದತ್ತನ ಪ್ರಣಯ, ಸಾಹಸಗಳು ಮುಂತಾದ ಘಟನೆಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಬಂದಿವೆ. ಕವಿಯು ತಾನು ಕಾವ್ಯ ರಚಿಸಿರುವ ರೀತಿಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

“यथामूलं तथैवैतन्न मनागप्यतिक्रमः ।

ग्रंथविस्तरसंक्षेपमात्रं भाषा च भिद्यते॥

औचित्यान्वयरक्षा च यथाशक्ति विधीयते ।

कथारसाविघातेन काव्यांशस्य च योजना ॥”^೧

ಬೃಹತ್ಕಥಾಶ್ಲೋಕಸಂಗ್ರಹ: ಬುಧಸ್ವಾಮಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಈ ಕೃತಿಯು ನೇಪಾಳದಲ್ಲಿ ದೊರಕಿದೆ. ಕೃತಿಯು ದೊರಕಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಕವಿಯು ನೇಪಾಳದವನೆಂದು ಮಾತ್ರವೇ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಬೇರಾವ ವಿಚಾರಗಳು ತಿಳಿದುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವನ ಕಾಲ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೫ನೆಯ ಶತಮಾನ ಅಥವಾ ೬ನೆಯ ಶತಮಾನವೆಂದು ಎಫ್. ಲಕೋಟಿಯವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದೊರಕಿರುವ ಈ ಪದ್ಯಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ೨೮ ಸರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ೪೫೩೯ ಶ್ಲೋಕಗಳಿವೆ. ಲಕೋಟಿಯವರು ಕಥೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ ಬೃಹತ್ಕಥಾಶ್ಲೋಕಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಕಡೆಯಪಕ್ಷ ೧೦೦ ಸರ್ಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ೨೫೦೦೦ ಶ್ಲೋಕಗಳಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸುತ್ತಾರೆ.^೧ “I do not think it would be an exaggeration to estimate the whole length of the poem of 25000 verses at least, divided into more than 100 sargas.”

ಕಥಾಸರಿತ್ಕಾರ:-

ಇದರ ಕರ್ತೃ - ಸೋಮದೇವನು

ಇವನ ಕಾಲ - ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೨೯-೧೦೬೪

ಇವನ ಆಶ್ರಯದಾತನು - ಕಾಶ್ಮೀರದ ದೊರೆಯಾದ ಅನಂತ.

ಕಥಾವಸ್ತು :-

ಸೋಮದೇವನು ರಾಜನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಸೂರ್ಯಮತಿಯ ವಿನೋದ ಕ್ಯಾಗಿ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದಂತೆ ಗ್ರಂಥದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರವೆಂದರೆ ಕಥೆಗಳೆಂಬ ನದಿಗಳು ಬಂದು ಸೇರುವುದರಿಂದ ಆಗುವ ಸಾಗರವೆಂದರ್ಥ. ಗ್ರಂಥಾಂತ್ಯದ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೃತಿಯ ಹೆಸರನ್ನು “ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ”ವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.^೧

पवित्रतरङ्गभङ्गी कथासरित्सागरो विरचितोऽयम् ।

सोमेनामलमतिना हृदयानन्दाय भवतु सताम् ॥

ಈ ಪದ್ಯಕಾವ್ಯವು ಸರ್ಗಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ‘ಲಂಬಕ’ಗಳೆಂಬ ಪ್ರಧಾನ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನೂ ‘ತರಂಗ’ಗಳೆಂಬ ಉಪವಿಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ೧೮ ಲಂಬಕ ಗಳೂ, ೧೨೪ ತರಂಗಗಳೂ, ೨೪೦೦ ಶ್ಲೋಕಗಳೂ ಇವೆ. ಲಂಬಕಗಳು ಅನುಷ್ಠುಪ್ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದು ಮುಗಿಯುವಾಗ ಭಿನ್ನವೃತ್ತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಒಂದೊಂದು ಲಂಬಕದಲ್ಲಿಯೂ ಹಲವು ಕಥೆಗಳಿದ್ದು ಪ್ರಧಾನವಾದ ನರವಾಹನದತ್ತನ ಕಥೆಗೆ ಪೋಷಕಗಳಾಗಿವೆ. ಸೋಮದೇವನು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು “ಕಥಾಮೃತ”ವೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.^೨

ಇವನನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾ N.M. Penzer “His knowledge of human nature, the elegance of his style, the beauty and farce of his descriptions and the wit and wisdom of his aphorisms are masterly in their execution” ಎಂದು ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ.

ಪಂಚತಂತ್ರ:-

ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ಛಾಪನ್ನು ಮೂಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿರುವ ಪಂಚತಂತ್ರವು ವಿಶ್ವಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಅದರಲ್ಲೂ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಸಾಹಿತ್ಯ ನೀಡಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಕೊಡುಗೆ. ಜಗತ್ತಿನ ನಾನಾ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಅನುವಾದಗೊಂಡಿರುವ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಅದ್ವಿತೀಯ ವೆನಿಸಿದೆ. ಹರ್ಟಲ್ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜರ್ಮನ್ ವಿದ್ವಾಂಸನು ಸುಮಾರು ೫೦ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ೨೦೦ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾದ ಇದರ ಸಂಸ್ಕರಣಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.

ಕರ್ತೃ - ವಿಷ್ಣುಶರ್ಮ

ಕಾಲ - ಕ್ರಿ.ಶ. ೩ನೆಯ ಶತಮಾನ

ಕಥಾವಸ್ತು:-

ಪಂಚತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಐದು ತಂತ್ರಗಳಿವೆ ಅಂದರೆ ಐದು ಭಾಗಗಳು ಎಂದರ್ಥ. ಅವು - ೧. ಮಿತ್ರಭೇದ, ೨. ಮಿತ್ರಪ್ರಾಪ್ತಿ, ೩. ಲಬ್ಧಪ್ರಣಾಶ, ೪. ಕಾಕೋಲೋಕೀಯ, ೫. ಅಪರೀಕ್ಷಿತಕಾರಕ.

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ತಂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಧಾನ ಕಥೆಯಿದ್ದು, ಅದರೊಡನೆ ನೀತಿಬೋಧನೆಗಾಗಿ ಹಲವು ಉಪಕಥೆಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಮಹಿಲಾರೋಪ್ಯ ನಗರದ ದೊರೆಯಾದ ಅಮರಶಕ್ತಿಯ ಮಂದಮತಿಗಳಾದ ರಾಜಕುಮಾರರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ವಿಷ್ಣುಶರ್ಮನು ಪಂಚತಂತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸಿದನೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯಿದೆ.

ಕಥಾಮಾಧ್ಯಮವು ನೀತಿಬೋಧನೆಗೆ ಉತ್ತಮ ಸಾಧನ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ತತ್ತ್ವಪ್ರತಿಪಾದಕರು, ಪ್ರಚಾರಕರು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಪಂಚತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳ ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಮಂದಮತಿಗಳಾದ ರಾಜಕುಮಾರರಿಗೆ ಅಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ರಾಜಕೀಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ. ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳಾದರೂ ಮಾನವರಿಗಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ವರ್ತಿಸಿ ನಿತ್ಯಜೀವನದ ವ್ಯವಹಾರಕೌಶಲ ಮತ್ತು ಸದಾಚಾರಗಳನ್ನು ಮನಮುಟ್ಟುವ ರೀತಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ಲಾಘನೀಯವಾಗಿದೆ. ಕರಟಕ ದಮನಕರು ಪಿಂಗಳಕ ಮತ್ತು ಸಂಜೀವಕರ ಗಾಢಮೈತ್ರಿಯನ್ನು ಮುರಿಯುತ್ತವೆ. ಕಪೋತರಾಜನು ಆತ್ಮರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿ ವ್ಯಾಧನ ಬಲೆಯಿಂದ ಸಂಗಡಿಗರನ್ನು ಕಾಪಾಡುತ್ತದೆ. ಕಾಗೆಗಳು ಚಾತುರ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಬಲ ಶತ್ರುವಾದ ಗೂಬೆಯ ನೆಲೆಯನ್ನು ಸುಡುತ್ತವೆ. ಹೆಂಡತಿಯ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಕೊಲ್ಲಲು ಯೋಚಿಸಿದ ಮೊಸಳೆಯಿಂದ ಕಪಿಯು ತನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಕಥಾಸಂವಿಧಾನ ಕೌಶಲವನ್ನು ಕವಿ ಮೆರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಪದ್ಯಗಳೆಲ್ಲವು ನೀತಿಯಿಂದ ತುಂಬಿ ಮನೋರಂಜಕವಾಗಿದ್ದು ಓದುಗರನ್ನು ಮಂತ್ರಮುಗ್ಧರನ್ನಾಗಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಫಲವಾಗಿವೆ. ಜಿಂಕೆಯ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಈ ಪದ್ಯವು ರಾಜಕುಮಾರರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವ ಕವಿಯ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ.

“ವಾತವೃಷ್ಟಿವಿಧೃತಸ್ಯ ಮೃಗಯುತಸ್ಯ ಧಾವತಃ |

ಪೃಷ್ಠತೋಽನುಗಮಿಷ್ಯಾಮಿ ಕದಾ ತನ್ಮೆ ಭವಿಷ್ಯತಿ ||”^೧

ಮಿತ್ರನಾಗಿದ್ದ ಕಪಿಯನ್ನು ವಂಚಿಸಲು ಮುಂದಾದ ಮೊಸಳೆಯ ಒಳಗುದಿಯನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಶ್ಲೋಕವು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತದೆ.

एकः सखा प्रियो भूयः उपकारी गुणान्वितः ।

हन्तव्यः स्त्रीनिमित्तेन कष्टमापतितं मम ॥^१

ಹಿತೋಪದೇಶ:-

ಇದು ಪಂಚತಂತ್ರದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವೂ, ಜನಪ್ರಿಯವೂ ಆದ ಒಂದು ಪರಿಷ್ಕರಣ ವಾದರೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ಗ್ರಂಥವೆಂಬಂತೆ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿದವನು ನಾರಾಯಣ ಪಂಡಿತನು. ಇವನು ಧವಳಚಂದ್ರನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದನು. ಇವನ ಕಾಲವನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೯ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಒಳಗೆ ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಂಸ್ಕೃತಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ನೀತಿಬೋಧನೆಯೇ ಈ ಕೃತಿಯ ಮೂಲೋದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಪಂಚತಂತ್ರವನ್ನಾಧರಿಸಿ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ತಾನು ರಚಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಸ್ವತಃ ಕವಿಯೇ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಕಥಾವಸ್ತು:-

ಪಂಚತಂತ್ರದ ಮೊದಲಿನ ಎರಡು ಕಥೆಗಳಾದ ಮಿತ್ರಭೇದ ಮತ್ತು ಮಿತ್ರ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಿಗಳು ಹಿತೋಪದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಮುಂದಾಗಿದೆ. ಪಂಚತಂತ್ರದ ಮೂರನೆಯ ಕಥೆಯನ್ನು ಎರಡಾಗಿ ಒಡೆದು ವಿಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಸಂಧಿಯೆಂಬ ಎರಡು ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೈಬಿಡಲಾಗಿದೆ. ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಮೂರು ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಿತೋಪದೇಶದಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ಬೇರೆ ಮೂಲಗಳಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರಬಹುದಾದ ೧೭ ಹೊಸಕಥೆಗಳಿವೆ.

ಸಿಂಹಾಸನ ದ್ವಾತ್ತಿಂಶಿಕಾ:-

ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು “ದ್ವಾತ್ತಿಂಶತ್ಪುತ್ಥಲಿಕಾ” ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನದ ಸಾಲುಗೊಂಬೆಗಳು ಹೇಳುವ ೨೨ ಕಥೆಗಳಿವೆ. ಇಂದ್ರನು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನಿಗೆ ಬಹುಮಾನವಾಗಿ ಒಂದು ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದನು. ಶಾಲಿವಾಹನನು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಂಹರಿಸಿದ ನಂತರ ಆ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೂಳಲಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಧಾರಾನಗರಿಯ ಭೋಜನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ತನಗೆ ದೊರೆತ ಆ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಎರಲು ಹೋದಾಗ ಅದರಲ್ಲಿದ್ದ ಸ್ತ್ರೀ ಸಾಲುಬೊಂಬೆಗಳು ಚೈತನ್ಯಗೊಂಡು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ದಿವ್ಯಗುಣಗಳನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುವ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

ತಂತ್ರೋಪಾಖ್ಯಾನ:-

ಪಂಚತಂತ್ರದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪಾಠದ ವಿವರಣೆಯು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಮೂರು ಪ್ರಕರಣಗಳಿವೆ.

೧. ನಂದಕಪ್ರಕರಣ,
೨. ಪಕ್ಷಿ ಪ್ರಕರಣ,
೩. ಮಂಡೂಕ ಪ್ರಕರಣ - ಎಂದು,

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಪಂಚತಂತ್ರದ ಶೈಲಿಯನುಸಾರವಾಗಿ ಮುಖ್ಯಕಥೆ ಮತ್ತು ಆವಾಂತರ ಕಥೆಗಳ ಒಂದು ಸಂಕಲನಾತ್ಮಕ ರೂಪವಿರುತ್ತದೆ. ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೆ ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ನೀತಿಯ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳುವುದರಿಂದ ಆನಂದವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಆನಂದವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಇದನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

अर्थ भवेन्नयज्ञानमाख्यान श्रवणे सुखम् ।

ज्ञानार्थं च सुखार्थं च तन्त्रोपाख्यानमुच्यते ॥^೧

-ಈ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣದಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರ ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಜಾವಾ, ಥಾಯೀ ಮತ್ತು ಲಾಟ್ಸ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿತಗೊಂಡಿರುವುದು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಶುಕಸಪ್ತತಿ:- ೧೭೦ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಅಜ್ಞಾತಕಾಲದ ಈ ಕೃತಿಯು ಮೂರು ಸಂಸ್ಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಜೈನ ಹೇಮಚಂದ್ರನಿಗೆ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಶುಕಸಪ್ತತಿಯ ಪರಿಚಯವಿದ್ದಿತೆಂದು ವಿಮರ್ಶಕರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಕಥಾವಸ್ತು:-

ನಾರದನು ಶುಕರೂಪದಲ್ಲಿ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದನೆಂದು ಇವುಗಳ ಶ್ರವಣದಿಂದ ಚತುರ್ವರ್ಗ ಲಾಭವಾಗುವುದೆಂದೂ ಹೇಳಿಕೆಯಿದೆ. ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದ ದೇವದಾಸನು ತಾನು ಸಾಕಿದ್ದ ಗಿಳಿಗೆ ಅವಳ ರಕ್ಷಣೆಯ ಭಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿ ದೂರ ದೇಶಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದನು. ಆಗ ಗಿಳಿಯು

ಪ್ರತಿರಾತ್ರಿ ಬೆಳಗಾಗುವವರೆಗೆ ಕಥೆಯೊಂದನ್ನು ಹೇಳಿ ಅದರ ಚಮತ್ಕಾರದಿಂದ ಅವಳನ್ನು ಬೇರೆಡೆಗೆ ಹೋಗುವುದನ್ನು ತಡೆಯಲು ಸಮರ್ಥವಾಯಿತು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ೭೦ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿತು.

ವೇತಾಳ ಪಂಚವಿಂಶತಿ:-

೨೫ ಕಥೆಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಕೃತಿಗೆ ವೇತಾಳ ಪಂಚವಿಂಶತಿಯೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇದರ ಕಥೆಗಳು ಕ್ಷೇಮೇಂದ್ರನ ಬೃಹತ್ಕಥಾಮಂಜರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸೋಮದೇವನ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿಯೂ ಬಂದಿದೆ.

ವೇತಾಳಪಂಚವಿಂಶತಿಯ ಅನೇಕ ಪಾಠಗಳು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿವೆ. ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಶಿವದಾಸ ವಿರಚಿತವಾದುದು ಗದ್ಯಪದ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿದೆ. ಜಂಭಾಲದತ್ತ ಪ್ರಣೀತವಾದುದು ಬರೀ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಅಜ್ಞಾತನೊಬ್ಬನು ಬರೆದ ಗದ್ಯಕೃತಿಯೂ ಒಂದಿದೆ. ವಲ್ಲಭದೇವವಿರಚಿತವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿರುವ ವೇತಾಳಪಂಚ ವಿಂಶತಿಯು ಸಂಗ್ರಹರೂಪವೂ ಒಂದಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಮೂಲ ಯಾವುದೆಂದು ಗುರುತಿಸಲು ಇದುವರೆಗೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ.

ಕಥಾವಸ್ತು:-

ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಒಬ್ಬ ಯತಿಯು ತನಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಹಣ್ಣನ್ನು ಭಂಡಾರಿಯು ವಶಕ್ಕೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅಮೂಲ್ಯ ರತ್ನವಿರುವುದು ಒಂದುದಿನ ದೊರೆಯ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಆಗ ಯತಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲು ಇಚ್ಛಿಸಿದನು. ಯತಿಯು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮರದ ಮೇಲಿರುವ ಶವವನ್ನು ತನಗಾಗಿ ತರುವಂತೆ ಅವನನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡನು. ದೊರೆಯು ಶವವನ್ನಿಳಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊತ್ತುತರುತ್ತಿರುವಾಗ ಶವದೊಳಗಿದ್ದ ಬೇತಾಳವು ದರಿಯು ದಾರಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಒಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಕೊನೆಗೆ ಬಿಡಿಸಲು ಒಂದು ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಒಡ್ಡುತ್ತಿತ್ತು. ದೊರೆಯು ಉತ್ತರ ಹೇಳಿದ ಕೂಡಲೇ ಶವವು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದು ಮರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತಿತ್ತು. ಒಮ್ಮೆ ದೊರೆಯು ಸೋತಹೊದನು ಆಗ ಬೇತಾಳವು ಯತಿಯು ದೊರೆಯನ್ನು ಬಲಿ ಕೊಡವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಹೇಳಿತು. ಆಗ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯಿಂದ ಯತಿಯ ತಲೆಯನ್ನು ಕಡಿದು ದೇವಿಗರ್ಪಿಸಿದನು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಥೆಗಳು ವ್ಯವಹಾರಜ್ಞಾನ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತವೆ.

ಜೈನ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯ:-

ಜೈನ ಲೇಖಕರು ಕಥೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರಲ್ಲಿ ಬಹು ಚತುರರಾಗಿದ್ದರು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳು

೧. ಭರಟಕ ದ್ವಾತ್ರಿಂಶಿಕಾ
೨. ಹೈಮವಿಜಯನ ಕಥಾರತ್ನಾಕರ
೩. ಮೈಥಿಲಕೋಕಿಲ ಅಥವಾ ವಿದ್ಯಾಪತಿಯ ಪುರುಷ ಪರೀಕ್ಷಾ
೪. ಹರಿಸೇನಾಚಾರ್ಯನ ಕಥಾಕೋಶ

ಈ ಕಥಾಕೋಶದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣದು ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡದು ಒಟ್ಟು ೧೫೭ ಕಥೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಥೆಗಳು ಚಾಣಕ್ಯ, ಶಕಟಾಲ, ಭದ್ರಬಾಹು, ವರರುಚಿ, ಮುಂತಾದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಥೆಗಳಿವೆ.

ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಜೈನ ಪ್ರಬಂಧಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಪುರುಷರ ಜೀವನಚರಿತೆಯು ಬಹುಸುಂದರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ರೂಢಿಯಲ್ಲಿನ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಸರಳವಾದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಈ ಪ್ರಬಂಧಗಳು ಬಹುಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ.

೧. ಪ್ರಬಂಧ ಚಿಂತಾಮಣಿ
೨. ಪ್ರಬಂಧಕೋಶ
೩. ಪ್ರಬಂಧ ಚಿಂತಾಮಣಿ
೪. ಜಯಶೇಖರಸೂರಿಯ ಪ್ರಬೋಧಚಿಂತಾಮಣಿ

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಜಯಶೇಖರಸೂರಿಯ ಪ್ರಬೋಧ ಚಿಂತಾಮಣಿಯು ಮಹತ್ವ ಪೂರ್ಣ ಹಾಗೂ ಸುಂದರರೂಪಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಬಂಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ೭ ಅಧಿಕಾರಗಳಿವೆ.

೧. ಪ್ರಮಾತೃನ ಸ್ವರೂಪ.
೨. ಪದ್ಮನಾಭ ಮತ್ತು ಧರ್ಮರುಚಿಯ ಚರಿತ್ರೆ.
೩. ಮೋಹ ಮತ್ತು ವಿವೇಕದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಹಾಗೂ ಮೋಹಕ್ಕೆ ರಾಜ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿ
೪. ವಿವೇಕವು ಸಂಯಮಶ್ರೀಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗುವುದು ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಲಾಭ.
೫. ಕಾಮನ ದಿಗ್ವಿಜಯ.
೬. ವಿಜಯಕ್ಕಾಗಿ ವಿವೇಕದ ಯಾತ್ರೆ.
೭. ಮೋಹ ಮತ್ತು ವಿವೇಕ.

ಬೌದ್ಧ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯ:-

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಕಥೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ “ಅವದಾನ ಸಾಹಿತ್ಯ”

ವೆಂಬುದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿದೆ. "ಅವದಾನ" ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥ ಮಹತ್ತರವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳ ಕಥೆಯೆಂದು. ಇದು ಜಾತಕಗಳಂತೆ ಅದರ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ನೀತಿಪ್ರಧಾನವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಳೇ ಜಾತಕಗಳು ಬುದ್ಧನ ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮಗಳ ಗುಣಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತವೆಯೋ ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವದಾನಗಳನ್ನೂ ವಿವರಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಧವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ "ಅವದಾನ ಶತಕ"ವು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಸಂಗ್ರಹ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಗುಣಗಳ ವರ್ಣನೆ, ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಥೆಗಳಿವೆ. ಪಾಪದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಅನುಭವಿಸುವ ಯಾತನೆಗಳನ್ನು ಕೆಲವು ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಸೌಂದರ್ಯವು ಮುಚ್ಚಿಹೋಗುವಷ್ಟು ಇದರಲ್ಲಿ ನೀತಿಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯಿ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯವು ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಸೃಷ್ಟಿ. ದೇವತೆ ಹಾಗೂ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನೂ, ನೀತಿಗಳನ್ನೂ, ಧರ್ಮಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳನ್ನೂ, ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೋನದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಗೆ ತಲುಪಿಸಲು ವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದ ಕಂಡುಕೊಂಡ ಸರಳ ಹಾಗೂ ಮನೋರಂಜಕ ವಿಧಾನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪರಮಹಂಸರೂ ಸಹ ತಮ್ಮ ಬೋಧನಾ ವಿಧಾನವಾಗಿ ಕಥೆಗಳನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿದರು. ಆ ಬಾಲವೃದ್ಧರಿಗೂ ಕಥೆಗಳು ಇಷ್ಟವಾಗುತ್ತವೆ. ಕಥೆಗಳ ಮಹತ್ವವೇ ಅದು ಅದು ತನ್ನೆಡೆಗೆ ಎಲ್ಲರನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಕನ್ನಡಪ್ರಭ, ಪ್ರಜಾವಾಣಿಪತ್ರಿಕೆ ಗಳಲ್ಲಿ "ಕರುಣಾಳು ಬಾ ಬೆಳಕೆ", "ಕ್ಷಣಹೊತ್ತು ಆಣಿಮುತ್ತು" ಮುಂತಾದವುಗಳು ಕಥೆಗಳನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಇಂದಿಗೂ ಕಥೆಗಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸಾರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಆಧುನಿಕ ಬದುಕಿನ ದುರಂತಗಳಲ್ಲೊಂದು ನಮ್ಮ ಬದುಕಿನಿಂದ ಕತೆಗಳು ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತಿವೆಯೆಂಬುದು. ಕತೆ ಕೇಳಲು, ಹೇಳಲು ನಮಗೇಗ ವ್ಯವಧಾನವಿಲ್ಲ. ಯಾರಿಗೆ ಬೇಕು ನಮ್ಮ ಕತೆ? ಇದು ವಿಷಾದದ ದನಿಯಲ್ಲ. ವಾಸ್ತವ ಕಟುಸತ್ಯ. ಕತೆ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತಿವೆ ಎಂದರೆ ಅದು ಕತೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಅನ್ಯರ ಬಗೆಗಿನ ಆಸಕ್ತಿ, ಸಂಬಂಧಗಳ ಸೆಲೆ, ಆಪ್ತ ಅನುಭವ, ಅರಿವಿನ ಸಾಧನ, ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಸಹಜ ಬಯಕೆಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸುವ ಶಕ್ತಿ. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಕತೆ ಎಂದ್ರೆ ನಮ್ಮೊಳಗಿನ ಸೃಜನಶೀಲ ಚೈತನ್ಯ. ಇದನ್ನು ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನರು ತಿಳಿದಿದ್ದರು ಯಾವುದೇ ಜನಾಂಗವಾಗಲಿ ಕತೆಗಳಿಲ್ಲದ ಬದುಕು ಇತಿಹಾಸಗಳಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತಗಳು ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿ ಸಂಚರಿಸಿದ್ದೂ ಇದೇ ಕಥಾಮಾಧ್ಯಮದಿಂದ

ಪಂಡಿತರಿಗಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಒಬ್ಬ ಕುರಿ ಕಾಯುವ ಪಾಮರನಿಗೂ ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತಗಳ ಸಮಗ್ರ ಪರಿಚಯವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇಂದು ಓದಿರುವ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ರಾಮನ ತಂದೆ ಯಾರು ಎಂದು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ “ಇದೊಂದು ದುರಂತವೇ ಸರಿ ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ತಿಳಿದವರು ಕತೆಗಳು ಮತ್ತೆ ನಮ್ಮ ಬದುಕನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಲಿ ಎಂದು ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.” ಈ ಆಶಯವನ್ನು ನರಹಳ್ಳಿ ಬಾಲಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಅವರು ಪ್ರಜಾವಾಣಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪುರವಣಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.^೧

ಕಥಾಮಾಧ್ಯಮವು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯೆಂಬುವುದಕ್ಕೆ ರೇಚೆಲ್ ಕಾರ್ಸನ್ ಬರೆದಿರುವ “ಸೈಲೆಂಟ್ ಸ್ಟ್ರಿಂಗ್” ಎಂಬ ಕೃತಿ. “ಸೈಲೆಂಟ್ ಸ್ಟ್ರಿಂಗ್” ಎಂದರೆ ನಿಶ್ಯಬ್ದ ವಸಂತ. ಚಳಿಗಾಲ ಮುಗಿದು ಚೈತ್ರ ಬರುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ವಸಂತ ಋತು ಆರಂಭ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಗಿಡಮರಗಳೆಲ್ಲ ಚಿಗುರಿ ಹೂ ಕಾಯಿ ಬಿಟ್ಟು ಕಾಡುಮೇಡುಗಳಲ್ಲಿ ಉ ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಕೀಟಕೋಟಿಗಳು ಝಂಕರಿಸುತ್ತವೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಕರಾಳ ಕೃತ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಇಡೀ ನಿಸರ್ಗವೇ ಮೌನ ತಾಳಿ ಸಂಭ್ರಮದ ವಸಂತದಲ್ಲೇ ಸೂತಕ ಆಚರಿಸು ವಂತಾಗುವ ದುರ್ದಮ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಮನಮುತ್ತುವಂತೆ ವರ್ಣಿಸುವ ಕೃತಿ ಇದು. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಕೀಟನಾಶಕ ವಿಷಗಳನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸಿದಾಗ ಎಂತೆಂಥ ಅನಾಹುತಗಳ ಸರಮಾಲೆಯೇ ಘಟಿಸುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಮೊದಲ ಗ್ರಂಥ ಇದು. ಸಾಮಾನ್ಯಜನರಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವ ಸರಳ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ವಿಜ್ಞಾನ ಕಥಾನಕ. ಯಾರುಗೂ ಕಂಡಿಲ್ಲದ ವಾಸ್ತವವನ್ನು ಕುರಿತು ಇಡೀ ಮಾನವ ಜನಾಂಗದ ಕಣ್ಮರೆಸಿದ ಕೃತಿ.

ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕೀಟನಾಶಕ ವಿಷಗಳ ಬಳಕೆ ಹಾಗೂ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಕುರಿತು ೬೦ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಕಾನೂನುಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದವು. ನೂರನಲವತ್ತಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ರಷ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ ಮಾರುವ ಕಂಪೆನಿಗಳಿಗೆ ಕಡಿವಾಣ ತೊಡಿಸಲಾಯಿತು. ಪರಿಸರ ರಕ್ಷಣೆ ಎಂಬುದು ಹೊಸ ಮಂತ್ರವಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂತು. ಕಥಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಕ್ತಿಯೇ ಅಂತಹದ್ದು. ಅಂತಹ ಒಂದು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಜನರಿಗೆ ನೀಡಬೇಕು ಆಗಲೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಾಧ್ಯ ಇದನ್ನು ಮನಗಂಡೇ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಪಾರಂಪರಿಕವಾಗಿ ಪೀಳಿಗೆಯಿಂದ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸುತ್ತಾ ಬಂದರು. ಅದನ್ನು ಅರಿತು ಕಥಾಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಜನರಿಗೆ ನೀಡಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಆಂಗ್ಲ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ “Don’t simply transmit information and hope it is received and understood. Weave that information into a story and it is more likely to persuade people to behave the way you want them to.”

“Story telling is the heart of communication. No other Narrative structure can move hearts and minds in the way that a well crafted story can, stories are part of our collective unconscious.”

ಹೇಳಬೇಕಾದುದನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ಒಂದು ಕಥೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ ಆಗ ಅದರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ. ಕಥೆ ಹೇಳುವುದು ಸಂವಹನದ ಹೃದಯ. ಒಂದು ಕಥೆ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಪ್ರಭಾವಿತಗೊಳಿಸುವಷ್ಟು ಬೇರಾವ ಮಾಧ್ಯಮವು ಪ್ರಭಾವಿತಗೊಳಿಸಲಾರದು. ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಸಹ “ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ” ಮತ್ತು “ಶ್ರವಣ ಕುಮಾರ” ಕಥೆಗಳಿಂದ ಹೇಗೆ ತಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಾಟನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿತು ಎಂಬುವುದನ್ನು ತಾವೇ ಸ್ವತಃ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕಥೆಗಳು ಸಂವಹನದ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದ ಅಂಗ ಅದನ್ನು ಮರೆತಿರುವ ಇಂದಿನ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಅದರ ಸವಿಯನ್ನು ನೀಡಬೇಕಾಗಿದೆ ಅದನ್ನು ಮನಗಂಡೆ ಸರ್ಕಾರವೂ ಸಹ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀತಿಕಥೆಗಳಿಗಂದೇ ಸಮಯವನ್ನು ಮೀಸಲಿಡಲು ಹೇಳಿರುವುದು.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು:

೧. ನীತಿಶಾತಕಮ್- ಭರ್ತೃಹರಿ:
 ೨. ಸಾಹಿತ್ಯದರ್ಪಣ:- ರಾಜಶೇಖರ- ಪು.

 ೧. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ.

 ೧. ದಂಡಿಯ ಕಾವ್ಯದರ್ಶ ೧-೩.

 ೧. ಚಂಪೂ ರಾಮಾಯಣ ೧-೮.

 ೧. ಭಾಮಹನ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ,
 ೨. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸ.

 ೧. ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ. ಡಾ. ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ. ಪು. ೫೦.
 ೨. ಛಂದೋನುಶಾಸನ.

೩. ವೃತ್ತರತ್ನಾಕರ. (೨ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ. ಶ್ಲೋಕ ೨೧)

೧. ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ. ಡಾ. ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ. ಪು. ೫೧.

೨. ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ. ಡಾ. ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ. ಪು. ೫೧.

೧. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇತಿಹಾಸ.

೨. ದಂಡಿಯ ಕಾವ್ಯದರ್ಶನ. ಡಾ. ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ. ೧. ಪ. ೪೦. ಶ್ಲೋ. ಪು. ೨೨.

೩. Ibid.

೪. Ibid.

೧. ಸಾಹಿತ್ಯದರ್ಪಣ.

೨. ತೈತ್ತರೀಯ ಸಂಹಿತೆ.

೧. संस्कृत साहित्य का उद्भव और विकास.

೧. संस्कृत साहित्य का उद्भव और विकास.

೧. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ. ಡಾ|| ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ, ವಿದ್ವಾನ್ ಎನ್ ರಂಗನಾಥಶರ್ಮ, ವಿದ್ವಾನ್ ಎಚ್.ಕೆ. ಸಿದ್ದಗಂಗಯ್ಯ, ೧೯೭೬.

೨. ಸಂಸ್ಕೃತ, ಉಪಾಕಾರ್ ಯು.ಜಿ.ಸಿ|ಜೆ ಆರ್ ಎಫ್|ಎಸ್ ಎಲ್ ಇ ಟಿ.

೧. ಸಂಸ್ಕೃತ, ಉಪಾಕಾರ್ ಯು.ಜಿ.ಸಿ|ಜೆ ಆರ್ ಎಫ್|ಎಸ್ ಎಲ್ ಇ ಟಿ.

೨. ಹರ್ಷಚರಿತ, ಬಾಣ.

೧. ಹರ್ಷಚರಿತ, ಬಾಣ.

೧. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇತಿಹಾಸ. ಮೂಲ ಲೇಖಕ ಆಚಾರ್ಯ ಬಲದೇವ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ, ಅನು. ಎಸ್. ರಾಮಚಂದ್ರಶಾಸ್ತ್ರಿ. ಪ್ರಸಾರಾಂಗ ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು. ೨೦೦೩.

 ೧. ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ.

೧. ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ.

೧. ಸಂಸ್ಕೃತ -ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು, ಜಿ.ಎನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಗೀತಾ ಪ್ರೆಸ್. ೨೦೦೯.

೧. Da. Rhys Davids; ottokeller.

೧. ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ. ಪು. ೫೩೨.

೧. ಕುವಲಯಮಾಲಾ ಪು. ೬. ಪಂಕ್ತಿ. ೨೨.

೨. ಹರ್ಷಚರಿತೆ ಪದ್ಯ. ೧೨.

೩. ಮೈಸೂರು ಪುರಾತತ್ವವಿಭಾಗದ ವಾರ್ಷಿಕ ರಿಪೋರ್ಟ್-೧೯೧೨, ಪುಟ ೨೫-೩.

೪. ಸಂಸ್ಕೃತಸುಕವಿ ಸಮೀಕ್ಷಾ. ಬಲದೇವ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ- ಪು. ೨೪೧-೨೫೩. ವಾರಣಾಸಿ-೧೯೬೩.

೧. A History of Sanskrit Literature.

೧. ಕಥಾಸರितಸಾಗರ ಏಕ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ್ ಅಧ್ಯಯನಮ್.

೧. ಪಂಚತಂತ್ರ, ಚೌಖಾಂಬಾ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸೀರೀಸ್. ವಾರಣಾಸೀ.

೧. ಅಂತರ್ಜಾಲದ ನೆರವು.

प्रथमोऽध्यायः

ತೃತೀಯೋಽಧ್ಯಾಯ

ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಬೋಧನೆಯ ಮಾರ್ಗಾಂತರಗಳು

ಮತ್ತು

ಶೀರಾಮಶರಣತ್ರಪಾಲೀ ಶಾಸ್ತ್ರೀಗಳ ಪರಿಚಯ

“ಭಾಷೆ” ಈ ಪದವು ಇಂದು ಎಂತಹ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ ಎಂದರೆ ಮನುಷ್ಯನು ಸಧಿಸಿರುವ ಪ್ರಗತಿ ಮತ್ತು ಏರಿರುವ ವಿಕಾಸದ ಮಜಲಿನ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದ ಮೂಲಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಜಗತಿನಾದ್ಯಂತ ಸಾವಿರಾರು ಭಾಷೆಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಮನುಷ್ಯನು ಮೊದಮೊದಲು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ನಂತರ ಪದಗಳನ್ನು ನಂತರ ವಾಕ್ಯದ ರೂಪವಾಗಿ ಬಳಸಲು ಕಲಿಯುತ್ತಾನೆ. ಮೌಖಿಕವಾಗಿದ್ದ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಲಿಖಿತರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸಬೇಕಾದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಭಾಷೆಯ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು, ಅದರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು. ಆಗ ಭಾಷೆಗೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ತೊಡಗಿದರು ಅದರ ಫಲವೇ ವ್ಯಾಕರಣ. ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನವು ನೀರಸವಾದುದು ಏಕೆಂದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರ ಮತ್ತು ಸೂತ್ರಸಂಬಂಧಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳೇ ಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಓದುಗರಿಗೆ ಯಾವ ರಸಾಸ್ವಾದನೆಯೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ಮಾತು. ಹಾಗೆಯೇ ಇದು ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರದಂತೆ ಶಬ್ದಗಳ ತನ್ನದೇ ಆದ ಆಡಂಬರವನ್ನೂ ಹೊಂದಿರದ ಕಾರಣ ಇದು ನೀರಸ ವೆಂದೆನಿಸಿದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಬದಲಿಸಲು ಹಲವಾರು ವಿದ್ವಾಂಸರು ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಪದ್ಯ, ಗದ್ಯ ಮುಂತಾದ ವಿಭಿನ್ನ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವ್ಯಾಕರಣದ ಅಗತ್ಯತೆ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೇಕು ಎಂಬ ಅರಿವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ವಿಚಾರವೇ ಅದರಲ್ಲೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರತ್ತ ಒಯ್ಯಲು ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಬಹುವಿಧವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿವಿಧ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಮೂಲ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಜನರತ್ತ ಒಯ್ದಿದ್ದಾರೆ.

ಅಂತಹ ಮಹನೀಯರ ಪರಿಚಯ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಬೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಕೊಂಡ ಮಾರ್ಗಗಳ ಒಂದು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾದ ಪರಿಚಯವನ್ನು ನೀಡುವುದೇ ತೃತೀಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಗುರಿಯಾಗಿದೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಕಲ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲು ಭಟ್ಟಿ, ಭಟ್ಟೋಜಿ ದೀಕ್ಷಿತರಂತಹ ಹಲವಾರು

ವಿದ್ವಜ್ಞನರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ವಿಶೇಷ ಶೈಲಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಯಶಸ್ವಿಯೂ ಆಗಿ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅಜರಾಮರರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಹೀಗೆ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಕರಣ, ಇವು ಸಾಧ್ಯಸಾಧಕಗಳಾಗಿ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವು. ಸೂತ್ರ, ಭಾಷ್ಯ, ವೃತ್ತಿರೂಪದಿಂದ ವಿಕಸಿತವಾದ ವ್ಯಾಕರಣವು ನಾನಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾದಿಗಳೊಂದಿಗೆ ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿತು.

ಮತ್ತು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಆಕರಗ್ರಂಥವಾಗಿರುವ “ಕೌಮುದಿ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನಿ”ಯ ಗ್ರಂಥಕಾರರ ಪರಿಚಯ ಅತ್ಯವಶ್ಯವಾದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಯಾವುದೇ ಕೃತಿಯ ಸಮಗ್ರ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಆ ಕೃತಿಯ ರಚನಾಕಾರರ ದೇಶ, ಕಾಲ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೃತಿಕಾರರ ಉದ್ದೇಶ ಹಾಗೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನೂ, ಹಾಗೂ ಅಂದಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾದ ವಿಷಯಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ಕೌಮುದಿ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನಿ”ಯ ಗ್ರಂಥಕಾರರಾದ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣತ್ರಿಪಾಠಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡಲಾಗುವುದು.

ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನವು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಐದು ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗಿ ಬಂದಿದೆ. ಅವು ಹೀಗಿವೆ—

೧. ಪಾಣಿನಿಯ ಸೂತ್ರಕ್ರಮ
೨. ಪ್ರಕರಣ ಕ್ರಮ
೩. ದಾರ್ಶನಿಕ ಕ್ರಮ
೪. ಪದ್ಯ ಮತ್ತು ಶ್ಲೋಕ ಕ್ರಮ
೫. ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಥಾಮಾಧ್ಯಮಾ

೧. ಪಾಣಿನಿಯ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯೀ ಸೂತ್ರಕ್ರಮ:-

ಪಾಣಿನಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ “ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯು” ೩೯೪೬ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಬೃಹತ್ ಗ್ರಂಥ. ಇದನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಎಂಟು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ, ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಓದುವ ತಿಳಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನವೇ ಪಾಣಿನಿಯ ಸೂತ್ರಕ್ರಮ. ಈ ಪದ್ಧತಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಕ್ಲಿಷ್ಟಕರವಾದುದಾಗಿದೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಬರೆಯಲು ಆ ಮೂಲಕ ಅದರ ನಿಜಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ವ್ಯಾಕರಣಜ್ಞಾನದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಷೆಗಳ ಮೂಲತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಎಂದರೆ ಅತಿಶಯವಾಗಲಾರದು. ಪಾಣಿಯು ಇಂತಹ ಮೇರುಮಟ್ಟದ ವಿಶ್ವಮಾನ್ಯವಾದ ವ್ಯಾಕರಣಕೃತಿಯಾಗಿದೆ.

ಸೂತ್ರಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ೩೯೪೬ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಯಥಾಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಂಠಪಾಠ ಮಾಡಿರಬೇಕು. ಸಂಜ್ಞೆ, ಪರಿಭಾಷಾ ಸೂತ್ರ, ಕಾರಕ, ಸಂಧಿ, ಸಮಾಸಗಳ ಸೂತ್ರಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿರದೆ ಎಲ್ಲವೂ ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿದಂತೆ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಲಾಗದು.

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳ ನೆರವಿಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನೂ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಇಡಲಾಗದು. ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಹೇಳಿರದ ಪದಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ನಿಯಮಗಳಿಲ್ಲ ಇದ್ದರೂ ಅವೂ ಕ್ಷಿಪ್ಪಕರವಾಗಿವೆ. ಯಾವುವೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಪಾಣಿನಿಯ ಸೂತ್ರಗಳು ಯಾವ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿವೆಯೋ ಅದೇ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಆ ಸೂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾ ಸಾಗಿದರೆ ಅದೇ ಸೂತ್ರಕ್ರಮವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪಾಣಿನಿಯ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಬರೆದ ಸೂತ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಪಾಣಿನಿಯ ಸೂತ್ರಕ್ರಮದಡಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ.

೧. ವಾಮನ ಜಯಾದಿತ್ಯರು ಬರೆದ ಕಾಶಿಕಾ ವೃತ್ತಿ
೨. ಪತಂಜಲಿಯ ಮಹಾಭಾಷ್ಯ
೩. ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರ ಶಬ್ದಕೌಸ್ತುಭ ಮುಖ್ಯವಾದವು

ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಕ್ರಮ ಅಥವಾ ಗದ್ಯದ ವಿಸ್ತೃತ ಕ್ರಮ:-

ಇದೊಂದು ವಿನೂತನ ಪ್ರಯೋಗ ಪಾಣಿನೀಯ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಸಂಧಿ ಪ್ರಕರಣ, ಸಮಾಸ ಪ್ರಕರಣ, ಕಾರಕ ಪ್ರಕರಣಗಳೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಈ ಪ್ರಕರಣಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಒಂದು ಪ್ರಕರಣದಡಿಯಲ್ಲಿಗೆ ತಂದು ಅವುಗಳ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೇ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಕ್ರಮ ಅಥವಾ ಪ್ರಕರಣಗ್ರಂಥವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ಇದು ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದಂತೆ ಆದೇಶಪ್ರಧಾನವಾದ ಶೈಲಿಯಾಗಿದೆ.

ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ಅದನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವ ವಿಧಾನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಅವುಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಆದರೆ ಸೂತ್ರಾವಬೋಧನೆಗೆ ಪೂರಕವಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ನಂತರ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ಬರೆಯುವುದು ಮತ್ತು ಸೂಕ್ತ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಅದರ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಗ್ರಂಥಗಳ ಸ್ವರೂಪಗಳಾಗಿವೆ. ಇವು ಗದ್ಯರೂಪವಾಗಿವೆ. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅನೇಕರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಶಾಸ್ತ್ರಶೈಲಿಯನ್ನು ಮೀರಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅವರುಗಳಲ್ಲಿ ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರ “ವೈಯಾಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿಯು” ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಕ್ರಮದ ವಿಕಾಸವು ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಯಿತು. ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಅಂದರೆ ಶಬ್ದರೂಪ ಸಾಧನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಕರಣಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಯಿತು. ಇಂದು ಇವು ಪ್ರಖ್ಯಾತಗೊಂಡಿವೆ. ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಚಲಿತವೂ ಪ್ರಶಂಸನೀಯವೂ ಆದ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿದೆ ಪಾಣಿನಿಯ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಈ ರೀತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಅನೇಕ ವಿಧ್ವಾಂಸರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಮಾನ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಭಟ್ಟೋಜಿ ದೀಕ್ಷಿತರು ಅಗ್ರಗಣ್ಯರು. ಇವರ ‘ವೈಯಾಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿ’ ಗ್ರಂಥವು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದಾಗಿದೆ. ನಂತರದವರಿಗೆ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಈ ಗ್ರಂಥವೇ ಪಠ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆ. ಆದರೂ ಇದೂ ಕೂಡ ಕ್ಲಿಷ್ಟತೆಗಳಿಂದ ಹೊರತಾಗಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಕೌಮುದಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಟೀಕಾಗ್ರಂಥಗಳು ರಚಿತಗೊಂಡವು. ಸ್ವತಃ ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರೇ “ಪ್ರೌಢ ಮನೋರಮಾ” ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತತ್ತ್ವಬೋಧಿನೀ, ಭಾವಪ್ರಕಾಶ ಇನ್ನೂ ಮುಂತಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿ ಗ್ರಂಥದ ಮೇಲೆ ರಚಿತಗೊಂಡಿವೆ.

ಈ ಬಗೆಯ ಪ್ರಕರಣ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗನು ಧರ್ಮಕೀರ್ತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕವಿಯು ಪ್ರಾಕೃತಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪಾವತಾರ ಎಂಬ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕರಣಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿನ ಗ್ರಂಥಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ.

೧. ಧರ್ಮಕೀರ್ತಿಯ ರೂಪಾವತಾರ.
೨. ವಿಮಲ ಸರಸ್ವತಿಯು ಬರೆದ ರೂಪಮಾಲಾ.
೩. ರಾಮಚಂದ್ರಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಕೌಮುದಿ.
೪. ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರ ವೈಯಾಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿ.
೫. ವರದಾರಾಜಾಚಾರ್ಯರ ಮಧ್ಯಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿ.
೬. ವರದಾರಾಜಾಚಾರ್ಯರ ಲಘುಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿ. ಪ್ರಮುಖವಾದವು.

೧. ರೂಪಾವತಾರ:-

ರೂಪಾವತಾರದ ಕರ್ತೃ ಬೌದ್ಧ ಪಂಡಿತನಾದ ಧರ್ಮಕೀರ್ತಿ. ಇದರ ರಚನಾ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೦.^೧ ಹೊಸದೊಂದು ಮಾರ್ಗವನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಮಹತ್ವವಿದೆ. ಪಾಣಿನಿಯ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಕ್ರಮದಲ್ಲಿ

ತೋರಿಸಿಕೊಡುವುದು ಅಥವಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಪಾಣಿನಿಮತಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ತೋರಿಸಿಕೊಡುವುದೇ ಈ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಯತ್ನದ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶ.

“It is thus evidently one of the earliest attempts to present the grammatical aphorisms of Panini in their practical application to the various linguistic processes of Phonetic modification, inflexion and word formation as arranged in an intelligible logical order”^೧ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸಮರ್ಪಕ ವಾಗಿದೆ.

ರೂಪಾವತಾರ ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ:-

ರೂಪಾವತಾರದಲ್ಲಿ ವಿಷಯ ವಿಂಗಡಣೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿದೆ. ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಂಜ್ಞಾ, ಸಂಹಿತೆ, ವಿಭಕ್ತಿ, ಅವ್ಯಯ, ಸ್ತ್ರೀ ಪ್ರತ್ಯಯ, ಕಾರಕ, ಸಮಾಸ, ತದ್ಧಿತ, ಧಾತುಪ್ರತ್ಯಯ, ಪಂಚಿಕಾ ಎಂಬ ಅವತಾರಗಳು (ಪ್ರಕರಣಗಳು) ಇದರಲ್ಲಿವೆ.

೧. ರೂಪಮಾಲಾ:

ರೂಪಾವತಾರದ ಹಾದಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ವಿಮಲಸರಸ್ವತಿಯು ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ರೂಪಾವತಾರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

೨. ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಕೌಮುದಿ:

ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಧಾನವಾದುದು ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಕೌಮುದಿ. ಇದರ ಕರ್ತೃ ರಾಮಚಂದ್ರ. ಈತನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗ. ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾದ “ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿ”^೧ ಸೂಕ್ತವಾದ ಅಡಿಪಾಯವನ್ನೊದಗಿಸಿದ ಗ್ರಂಥವೇ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಕೌಮುದಿ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಷಕೃಷ್ಣನ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಪ್ರಕಾಶ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿದೆ.

೩. ವೈಯಾಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿ:

ಸಂಸ್ಕೃತವ್ಯಾಕರಣದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತನು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಾದವನು. ಇವನ “ವೈಯಾಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿ” ಗ್ರಂಥವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಪಾಣಿನಿಯ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯೀಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಕ್ರಮಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿ ಕೊಂಡು ಎಲ್ಲಾ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೂ ವೃತ್ತಿ-ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವ ಗ್ರಂಥ.

೪. ಮಧ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿ:

ಈ ಗ್ರಂಥವು ವರದಾರಾಜಾಚಾರ್ಯನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಸಿದ್ಧಾಂತ

ಕೌಮುದಿಯನ್ನೇ ಸಂಕ್ಷೇಪಿಸಿ ಸೂತ್ರಗಳಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆಗೊಳಿಸಿದ್ದಾನೆ.

೫. ಲಘು ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿ:

ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ವರದರಾಜಾಚಾರ್ಯರೇ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಕೇವಲ ೧೩೬೬. ಈ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದಲೇ ಶಬ್ದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ ಎಂದು ತನ್ನ ಮತವನ್ನು ಈದ ಮೂಲಕ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿದೆ.

೬. ಕಾತಂತ್ರ ವ್ಯಾಕರಣ:

ಕಾತಂತ್ರ ವ್ಯಾಕರಣವು ಒಂದು ಪ್ರಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ವ್ಯಾಕರಣ. ಇದರ ಕರ್ತೃ ಶರ್ವವರ್ಮ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ಶಾತವಾಹನ ರಾಜನಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಬೋಧಿಸಲು ಶರ್ವವರ್ಮನು ರಚಿಸಿದ ವ್ಯಾಕರಣವೇ ಕಾತಂತ್ರವೆಂದು ಕಥೆಯಿದೆ. ಕಾತಂತ್ರವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ಕುಮಾರ ವ್ಯಾಕರಣ ಮತ್ತು ಕಲಾಪವ್ಯಾಕರಣ ಎಂಬೆರಡು ಹೆಸರುಗಳೂ ಇವೆ. ಶರ್ವವರ್ಮನು ಕುಮಾರನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಕುಮಾರ ವ್ಯಾಕರಣವೆಂಬ ಹೆಸರೂ ಬಂದಿತೆಂದು ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ ಶರ್ವವರ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗುವಾಗ ಅವನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮಯೂರನ ಕಲಾಪದ ಮೇಲೆ “ಸಿದ್ಧೋವರ್ಣ ಸಮಾಮ್ನಾಯಃ” ಎಂಬ ಕಾತಂತ್ರ ವ್ಯಾಕರಣದ ಮೊದಲ ಸೂತ್ರ ಗೋಚರಿಸಿದುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಕಲಾಪ ವ್ಯಾಕರಣವೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತೆಂದೂ ಕಥೆಗಳಿವೆ. ಕಾತಂತ್ರವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಜೈನವ್ಯಾಕರಣವೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಮತ್ತು ಸರಳತೆಯನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಲು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ನಾಲ್ಕು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿವೆ. ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲೂ ಪಾದಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸಮನಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಇದರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ೨೫ ಪಾದಗಳಿವೆ. ವಿಷಯಗಳ ಜೋಡಣೆ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾನುಸಾರವಾಗಿದೆ.

ಕಾತಂತ್ರದ ಸೂತ್ರಗಳು ಸರಳವೂ ಸ್ಪಷ್ಟವೂ ಆಗಿವೆ. ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತಿ ಶಾಖ್ಯಗಳ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನವು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಮತ್ತು ಸರಳತೆ ಕಾತಂತ್ರದ ಪ್ರಧಾನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು. ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತಕ್ಕೆ ವಿಭಕ್ತ್ಯರ್ಥ ಭಾಗವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು. ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರಯೋಗದ ನಿರೂಪಣೆ ಕೇವಲ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಗಿದುಬಿಡುತ್ತದೆ. ಕಾತಂತ್ರ ವ್ಯಾಕರಣವು ಸುಲಭಗ್ರಹಿಗಳಾಗಿ ರಚಿತವಾದ ವ್ಯಾಕರಣವಾಗಿದೆ. “ಕೃತಿಯ ಗುಣ ಬಾಹುಲ್ಯ, ಇದು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು, ಇದರಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಗಳು, ಇದರ ಸರಳ ನಿರೂಪಣೆ - ಇವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಗಮನಿಸಿದರೆ ಈ

ವ್ಯಾಕರಣವು ಕೆಲವು ಕಾಲದಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದು, ಅದರ ಉದ್ದೇಶ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ನೆರವೇರಿದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ”^೧ ಬಹಳ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಟೆಬೆಟ್, ಕಾಶ್ಮೀರ, ಬಂಗಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತು. ಉತ್ತರ, ರಾಜಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕಾತಂತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹೇರಳವಾಗಿ ಲಭ್ಯವಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ಇದು ಪ್ರಚುರಗೊಂಡಿತ್ತು. “ಅದು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡ ಕೆಲವು ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳ ವ್ಯಾಕರಣಗಳಿಗೆ ಮಾದರಿಯಾಯಿತು.”^೨

ಚಾಂದ್ರವ್ಯಾಕರಣ:-

ಈ ವ್ಯಾಕರಣದ ಕರ್ತೃ ಚಂದ್ರಗೋಮಿ. ಇವನು ಬಂಗಾಳದವನು. ಭರ್ತೃಹರಿ ಈತನನ್ನು ಮಹಾಭಾಷ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಪುನರುಜ್ಜೀವಕನೆಂದು ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ. ವ್ಯಾಕರಣತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯನ್ನೂ ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕಾತಂತ್ರವನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಚಾಂದ್ರವೂ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟವ್ಯಾಕರಣಗ್ರಂಥವೆನಿಸಿದೆ. ಚಂದ್ರಗೋಮಿಯು ತನ್ನ ವ್ಯಾಕರಣ ರಚನೆಯ ಮೂಲೋದ್ದೇಶವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸಿದ್ದಾನೆ-

“सिद्धं प्रणम्य सर्वज्ञं सर्वीयं जगतो गुरुम् ।
लघुविस्पष्टं सम्पूर्णमुच्यते शब्दलक्षणम् ॥”^೩

ಜೈನೇಂದ್ರ ವ್ಯಾಕರಣ:-

ಈ ವ್ಯಾಕರಣಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದವನು ದೇವನಂದಿ. ಪೂಜ್ಯಪಾದ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧನಂದಿ ಎಂಬೆರಡು ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳೂ ದೇವನಂದಿಗೆ ಇದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಗಂಗದೊರೆ ದುರ್ವಿನೀತನು ಈತನ ಶಿಷ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇವನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೪೭೦. ಈತನನ್ನು ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯನ್ನು ಕರತಲಾಮಲಕಗೊಳಿಸಿದ ಬಹುದೊಡ್ಡ ವಿಧ್ವಾಂಸನೆಂದು ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ.

ಜೈನೇಂದ್ರವು ಕಾತಂತ್ರಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಚಾಂದ್ರವ್ಯಾಕರಣವು ಪಾಣಿನೀಯ ವಾದರೂ ಮಹಾಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಕಾತಂತ್ರದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಅದರ ಕ್ರಮ ಮತ್ತು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಂತರ ಹಾಗೂ ವಿಸ್ತಾರವುಂಟಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಜೈನೇಂದ್ರ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯನ್ನೇ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆದರ್ಶವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅದರ ಕ್ರಮ ಮತ್ತು ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತ ಅದನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ದೇವನಂದಿಯು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಜೈನನಾದರೂ ಸಹ ದಿಗಂಬರ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಜೈನ. ಅವನ ಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಆ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವವಿದೆ. ಪಾಣಿನೀಯ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತಗೊಳಿಸು

ವುದು ಮತ್ತು ತನ್ನ ಧರ್ಮಸಂಬಂಧೀ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಈ ಮಾಧ್ಯಮದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸುವುದು ದೇವನಂದಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

ಶಾಕಟಾಯನ ವ್ಯಾಕರಣ:-

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಶಾಕಟಾಯನ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಇಬ್ಬರು ವೈಯಾಕರಣರಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಯಾಸ್ಮಿನ ನಿರುಕ್ತ ಮತ್ತು ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡ ಶಾಕಟಾಯನ ಒಬ್ಬ. ಪಾಣಿನಿ, ಕಾತ್ಯಾಯನ, ಪತಂಜಲಿ, ಚಂದ್ರಗೋಮಿ, ಪೂಜ್ಯಪಾದ ಇವರೆಲ್ಲರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು “ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನ”ವೆಂಬ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಬರೆದವನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿರಬೇಕು. ಈತನ ಕೃತಿ ಶಾಕಟಾಯನ ವ್ಯಾಕರಣವೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಚಾಂದ್ರ ಮತ್ತು ಜೈನೇಂದ್ರಗಳಂತೆ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯ ಬೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆಯನ್ನು ತರುವುದೇ ಈ ವ್ಯಾಕರಣರಚನೆಯ ಗುರಿಯಾಗಿದೆ. ಸರಳತೆ, ಸ್ಪಷ್ಟತೆ, ಸಂಪೂರ್ಣತೆ, ಮತ್ತು ಸಂಕ್ಷೇಪ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಾಧಿಸುವುದೇ ಶಾಕಟಾಯನನ ಪ್ರಧಾನ ಲಕ್ಷ್ಯ.

ಸರಸ್ವತೀ ಕಠಾಭರಣ:-

ಧಾರಾನಗರಿಯ ಭೋಜರಾಜ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೦೫-೧೦೬೨ನೆಯ ಕಾಲದ. ಅಸಮಾನ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸನಾಗಿದ್ದು, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ, ಆಯುರ್ವೇದ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ಶೈವದರ್ಶನ, ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಾಮಾನ್ಯನಾಗಿದ್ದನು. ಸರಸ್ವತೀ ಕಠಾಭರಣ ಈತನ ವ್ಯಾಕರಣಗ್ರಂಥ. ಪಾಣಿನೈತ್ಯರಯುಗದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ತರಲು ಇಚ್ಛಿಸಿ ಭೋಜರಾಜನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಅನೇಕ ಪ್ರಶಂಸೆಯನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಚಾಂದ್ರ, ಜೈನೇಂದ್ರ, ಶಾಕಟಾಯನ ಮತ್ತು ಕಾತಂತ್ರ ವ್ಯಾಕರಣಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಇದರ ಮೇಲಿದೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ೮ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲೂ ನಾಲ್ಕು, ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣ ವಿಷಯಗಳ ಅನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಲಿ, ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕಾರವಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ. ಉಣಾದಿ, ಗಣಪಾಠ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಪರಿಗಣನೆ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿದೆ. ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯ ಯಾವುದೇ ಅಂಶವನ್ನು ಬಿಡದೆ ಅಭ್ಯಾಸಿಗೆ ಪಾಣಿನಿಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಅನೇಕ ಸಂದೇಹಗಳಿಗೆ ತನ್ನಿಂದ ತಾನೇ ಸಮಾಧಾನ ದೊರೆಯುವಂತೆ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನೇ ಮುಖ್ಯ ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಈ ಗ್ರಂಥವು ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಅಗತ್ಯವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಪರಿವರ್ತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉಳಿದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸತರ್ಕ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಸಿದ್ಧ ಹೇಮಾನುಶಾಸನ:-

ಈ ಗ್ರಂಥದ ಕರ್ತೃ ಖ್ಯಾತ ಜೈನ ವೈಯಾಕರಣನಾದ ಹೇಮಚಂದ್ರ ಸೂರಿ. ಇವನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ ೧೦೮೯-೧೧೭೩. ಇವನು “ಕಲಿಕಾಲ ಸರ್ವಜ್ಞನೆಂಬ” ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆದವನಾಗಿದ್ದನು.

ಇವನೂ ಸಹ ಭೋಜರಾಜನಂತೆ ಅಸಮಾನ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸನಾಗಿದ್ದು ವ್ಯಾಕರಣ, ನ್ಯಾಯ, ಛಂದಸ್ಸು, ಕಾವ್ಯ, ಧರ್ಮ ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲವನಾಗಿದ್ದು ಈ ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗಳ ಮೆಲೆ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

“ಸಿದ್ಧಹೇಮ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನ”ವೆಂದು ಹೇಮಚಂದ್ರನ ವ್ಯಾಕರಣಕೃತಿಯ ಹೆಸರು. ಇದಕ್ಕೂ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯೇ ಮೂಲ. ಈ ಕೃತಿಯದ್ದೂ ಕೂಡ ಸರಳವಾಗಿ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಆಶಯದಿಂದಲೇ ರಚಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರಲ್ಲೂ ಉ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೂ ನಾಲ್ಕು, ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಏಳು ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯನ್ನು ವಿವೇಚಿಸಿದರೆ ಕೊನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಪ್ರಾಕೃತದ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

“ಸಿದ್ಧಹೇಮ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನ”ಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಸೋಪಜ್ಞಾ ಲಘುವೃತ್ತಿ, ಸೋಪಜ್ಞಾ ಬೃಹತ್‌ವೃತ್ತಿ, ಅದರ ಬೃಹತ್ ನ್ಯಾಸ, ಧಾತುಪಾಠ ಇನ್ನು ಮುಂತಾದ ವ್ಯಾಕರಣ ಸಂಬಂಧಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಭೋಜರಾಜನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕುಮಾರಪಾಲಚರಿತೆ:-

ಹೇಮಚಂದ್ರನು ಕುಮಾರಪಾಲನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ರಚಿಸಿದ “ಕುಮಾರ ಪಾಲಚರಿತೆ” ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕಾವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಒಂದೆಡೆ ಇದು ಕುಮಾರಪಾಲನ ಚರಿತೆಯ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ಸಿದ್ಧಹೇಮ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನದ ಎಂಟೂ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾದ ವ್ಯಾಕರಣಾಂಶಗಳಿಗೆ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ “ದ್ವ್ಯಾಶ್ರಯ ಕಾವ್ಯ”ವೆಂದೂ ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಎಂಟನೇ ಅಧ್ಯಾಯ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿರುವುದು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮತ್ತೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ಸಿದ್ಧಹೇಮ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನದ ಎಂಟನೇ ಅಧ್ಯಾಯ ಪ್ರಾಕೃತ ಮತ್ತು ಅಪಭ್ರಂಶ ಭಾಷೆಗಳ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ವ್ಯಾಕರಣದೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಾಕೃತ ಹಾಗೂ ಅಪಭ್ರಂಶ ಭಾಷೆಗಳ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಹೇಳುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಮಚಂದ್ರನದೇ ಪ್ರಪಥಮ ಹೆಜ್ಜೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ನಾಲ್ಕನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಶೌರಸೇನೀ, ಮಾಗದೀ, ಪೈಶಾಚೀ, ಚೂಲಿಕಾ, ಅಪಭ್ರಂಶ -

ಹೀಗೆ ಐದು ಭಾಷೆಗಳ ವ್ಯಾಕರಣಾಂಶಗಳ ವಿಚಾರ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಅಪಭ್ರಂಶವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಚಿಂತನೆಯ ಹೊಸ ಆಯಾಮಕ್ಕೆ ಜನ್ಮನೀಡಿ ಹೇಮಚಂದ್ರನು ಅದ್ವಿತೀಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಸಾರಸ್ವತ ವ್ಯಾಕರಣ:-

ವ್ಯಾಕರಣದ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಮತ್ತು ಔದೀಚ್ಯ ಶಾಖೆಗಳೆರಡರ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ವ್ಯಾಕರಣವೇ ಸಾರಸ್ವತ ವ್ಯಾಕರಣ. ಈ ವ್ಯಾಕರಣ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೂಲ ಸಾರಸ್ವತ ವ್ಯಾಕರಣ ಈಗ ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ. "ಸಾರಸ್ವತ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ" ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವ ಸಾರಸ್ವತ ವ್ಯಾಕರಣ ಕ್ರಿ.ಶ ೧೩-೧೪ ನೇ ಶತಕಗಳ ನಡುವೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಮತ.

ಈ ಗ್ರಂಥದ ಕರ್ತೃ ಅನುಭೂತಿ ಸ್ವರೂಪಾಚಾರ್ಯ.

ಸಾರಸ್ವತ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಜ್ಞಾ, ಪರಿಭಾಷಾ, ಸ್ವರಸಂಧಿ, ಪ್ರಕೃತಿಭಾವ, ವ್ಯಂಜನಸಂಧಿ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ವಿಷಯಗಳ ನಿರೂಪಣೆ ಯಿದೆ. ವರ್ಣಸಮಾಮಾಯ, ವರ್ಣವಿಭಾಗ, ಸಂಧಿಪ್ರಕರಣ ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಪರಂಪರೆಯ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ರಚಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಪಾಣಿನಿಯ ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೂ, ಕೆಲವು ಪರಿಭಾಷೆಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಐಂದ್ರ ಮತ್ತು ಪಾಣಿನಿಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯಾಗಿದೆ.

ಈ ಸಾರಸ್ವತ ವ್ಯಾಕರಣವು ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯನ್ನು ಸರಳ ಹಾಗೂ ಸಂಗ್ರಹ ಗೊಳಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ಸಾರಸ್ವತ ವ್ಯಾಕರಣದ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶ ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯಾಕರಣವಲ್ಲ; ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯಾಕರಣ" ಎಂಬುವುದಾಗಿದೆ.

ದಾರ್ಶನಿಕ ಕ್ರಮ:-

ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮತ್ತು ಅರ್ಥದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಗಂಭೀರವಾದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯು ಆರಂಭವಾಗಿ ಅದೇ ದಾರ್ಶನಿಕ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತು ಎಂಬುವುದನ್ನು ನಾವು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳ ಸರಿಯಾದ ರೂಪವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಿ ಭಾಷೆಯು ವಿಕೃತವಾಗದಂತೆ ರಕ್ಷಿಸುವುದೇ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾದರೂ ಭಾರತೀಯ ವೈಯಾಕರಣರ ಚಿಂತನೆ ಮತ್ತು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದೆ.

ಶಬ್ದದ ತಾತ್ವಿಕಸ್ವರೂಪ, ಅರ್ಥ, ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳಿಗಿರುವ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ

ಇವೆಲ್ಲಾ ಚಿಂತನೆಯ ವಿಷಯಗಳಾದವು. ಶಬ್ದವು ನಿತ್ಯವೇ? ಅನಿತ್ಯವೇ? ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟುಪ್ರಕಾರಗಳಿವೆ? ಕ್ರಿಯಾ ಕಾಲ ಸಂಖ್ಯಾ ಮೊದಲಾದ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಅರ್ಥ ಯಾವುದು? ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳು ಗಾಢವಾದ ಚಿಂತನೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಾಗ ವ್ಯಾಕರಣದ ದಾರ್ಶನಿಕ ವಿಚಾರಗಳು ಬೆಳೆದವು. ವ್ಯಾಕರಣ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ವೇದವೇ ಮೂಲವಾಗಿದೆ.

“ओमित्येतदक्षरमिदं सर्ववागेव विश्वं भुवनानि जज्ञे ।

सैषा स्पर्शाष्मभिर्यज्यमाना नानारूपा भवति, वाचं धेनुमुपासीत ॥”

ಮುಂತಾದ ಶೃತಿವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಈ ದರ್ಶನವು ರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಯಾಸ್ಕನ ನಿರುಕ್ತದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವು ನಿತ್ಯವೇ? ಅನಿತ್ಯವೇ? ಎಂಬ ವಿಚಾರವಿದೆ. ಪಾಣಿನಿಯ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದರ್ಶನಾಂಶವು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿಯೂ, ಕಾತ್ಯಾಯನನ ವಾರ್ತಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಫುಟವಾಗಿಯೂ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ವ್ಯಾಡಿಯ ಲಕ್ಷಶ್ಲೋಕಾತ್ಮಕವಾದ ಸಂಗ್ರಹವು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅದು ದಾರ್ಶನಿಕವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಪತಂಜಲಿಯು ತನ್ನ ಮಹಾಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ದಾರ್ಶನಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಕ್ರೋಢೀಕರಿಸಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಥಮವಾಗಿ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಭರ್ತೃಹರಿಗೇ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ ೪೦೦ರ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಈತನ ವಾಕ್ಯಪದೀಯವೇ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ದಾರ್ಶನಿಕ ತತ್ತ್ವಗಳ ಆಕರಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ ಇವರುಗಳಲ್ಲಿ ವೃಷಭದೇವ, ಪುಣ್ಯರಾಜ, ಹೇಲರಾಜ, ಮಂಡನಮಿಶ್ರ, ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತ, ಕೌಂಡಭಟ್ಟ, ನಾಗೇಶಭಟ್ಟರು ಪ್ರಮುಖರು.

ವಾಕ್ಯಪದೀಯ:-

ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣವು ಒಂದು ಮಹಾವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ದೊಡ್ಡಶಾಖೆಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಈಗಾಗಲೇ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಶಬ್ದರೂಪಗಳ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಇನ್ನೊಂದು ದಾರ್ಶನಿಕ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ವ್ಯಾಕರಣ ಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಒಂದು ದರ್ಶನವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ವಿಷಯ. ಇಂತಹ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಭರತ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಭಾರತೀಯ ಮೇಧಾವಿಗಳ ಪ್ರಜ್ಞಾಶಕ್ತಿ, ವಿಚಾರ, ವಿಮರ್ಶೆ, ತಲಸ್ಪರ್ಶಿ ಅಧ್ಯಯನ, ವಿಷಯಗಳ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಎಣೆಯಿಲ್ಲದ ಕುತೂಹಲಗಳೇ ಈ ರೀತಿಯ ದರ್ಶನದ ವೃದ್ಧಿಗೆ

ಕಾರಣಗಳಾದವು. ಅಂತಹ ಒಂದು ಪ್ರಯತ್ನವೇ ಭಗವಾನ್ ಭರ್ತೃಹರಿಯ “ವಾಕ್ಯಪದೀಯ”ವೆಂಬ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ದಾರ್ಶನಿಕ ವಿಶ್ವಕೋಶವೇ ಇದು ಎಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ವಾಕ್ಯಪದೀಯವು ಕಾರಿಕಾಮಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಮೂರು ಕಾಂಡಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಕ್ತಗೊಂಡಿವೆ. ಅವುಗಳೂ ವಿಷಯ ವಿಶೇಷತೆಯಿಂದ ವಿಭಕ್ತಗೊಂಡಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತಾದ ವಿಷಯವಾದುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡವೆಂದೂ, ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿಷಯದ ಸಮೂಲಾಗ್ರವಾದ ವಿವರಣೆ ಇರುವುದರಿಂದ ವಾಕ್ಯಕಾಂಡವೆಂದೂ, ಮೂರನೆಯದಾಗಿ ಪದಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ವಿಷಯವಾದುದರಿಂದ ಪದಕಾಂಡವೆಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ.

- | | | | |
|----|------------|---|---------------|
| ೧. | ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡ | - | ೧೫೫ ಶ್ಲೋಕಗಳು |
| ೨. | ವಾಕ್ಯಕಾಂಡ | - | ೪೮೫ ಶ್ಲೋಕಗಳು |
| ೩. | ಪದಕಾಂಡ | - | ೧೩೨೫ ಶ್ಲೋಕಗಳು |
- ಒಟ್ಟು ೧೯೬೫ ಶ್ಲೋಕಗಳು**

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಪದಕಾಂಡ ದೊಡ್ಡದು. ಭರ್ತೃಹರಿಯು ತಾನೇ ಬರೆದ ಪ್ರಥಮ ಕಾಂಡದ್ದಯದ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತನಗಿಂತ ಪ್ರಾಚೀನರು ಹೇಳಿದ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪದಕಾಂಡದ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಸಮುದ್ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಮುದ್ದೇಶಗಳು ದೊರಕಿಲ್ಲ.

ಇದಲ್ಲದೆ ಮಂಡನಮಿಶ್ರರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಸೋಪಜ್ಞವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಹಿತವಾದ “ಸ್ಫೋಟಸಿದ್ಧಿ” ಭರತಮಿಶ್ರರ “ಸ್ಫೋಟಸಿದ್ಧಿ” ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ವಿರಚಿತ “ಸ್ಫೋಟಸಿದ್ಧಿ” ಮಂಥ ಭಟ್ಟನ “ಸ್ಫೋಟವಾದ” ಮತ್ತು ನಾಗೇಶಭಟ್ಟನಿಂದ ರಚಿತವಾದ “ಸ್ಫೋಟವಾದ” ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು ವ್ಯಾಕರಣದರ್ಶನದ ಪ್ರಮುಖ ತತ್ತ್ವಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯನ್ನು ಮುಕ್ತಿಸಹಿತವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಫಲವಾಗಿವೆ.

ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು ಸರ್ವದರ್ಶನಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ “ಪಾಣಿನೀಯ ದರ್ಶನ” ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣದರ್ಶನವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪಾಣಿನಿಯನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಬೇರಾವ ವ್ಯಾಕರಣಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣದ ದಾರ್ಶನಿಕ ತತ್ತ್ವಗಳ ಚಿಂತನೆಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ ಇದು ವಿಶೇಷ ಸಂಗತಿ. ಪ್ರಪಂಚದ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಷಯಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯು ನಮಗೆ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ.

ವಾಕ್ಯಪದೀಯ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ಲೋಕವು ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ದಾರ್ಶನಿಕ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಅದು ಹೀಗಿದೆ

“अनाधिनिधनं ब्रह्म शब्दतत्त्वयदक्षरम् ।

विवर्ततेऽर्थभावेन प्रक्रिया जगतो यतः ॥”

ಶಬ್ದವೇ ಬ್ರಹ್ಮ. ಅದು ಉತ್ಪತ್ತಿವಿನಾಶವಿಲ್ಲದ್ದು. ಅಖಂಡವಾದದ್ದು, ಅದರಿಂದ ವಿಶ್ವದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿದೆ. ಎಂದರ್ಥ.

ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ದಾರ್ಶನಿಕರಲ್ಲಿ ಮಹಾಭಾಷ್ಯಕಾರನು ಗೌರವದಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ವ್ಯಾಡಿಕೃತ ಸಂಗ್ರಹವು ಈಗ ಲಭ್ಯವಾಗದಿರುವುದು ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡ ಅಘಾತವೇ ಸರಿ, ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಭರ್ತ್ಯಹರಿಯು ವಾಕ್ಯಪದೀಯದಲ್ಲಿ.

“प्रायेण संक्षेपरुचीनल्पविद्यापरिग्रहान् ।

संप्राप्य वैयाकरणान् सङ्ग्रहेऽस्तमुपागते ॥”

ಎಂದು ವಿಷಾದದಿಂದ ವ್ಯಾಡಿಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಈ ದಾರ್ಶನಿಕ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿನ ಕರ್ತೃಗಳು ಹಾಗೂ ಅವರ ಕೃತಿಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ:

೧. ಪ್ರಪ್ರಥಮಬಾರಿಗೆ ಭರ್ತ್ಯಹರಿಯ ವಾಕ್ಯಪದೀಯ.
೨. ಭಟ್ಟೋಜಿ ದೀಕ್ಷಿತರ ಶಬ್ದಕೌಸ್ತುಭ.
೩. ನಾಗೇಶ ಭಟ್ಟನ ವೈಯಾಕರಣಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಂಜೂಷಾ, ಲಘು ಮಂಜೂಷಾ, ಮತ್ತು ಪರಮಲಘುಮಂಜೂಷಾ ಎಂಬ ಮೂರು ಗ್ರಂಥಗಳು.
೪. ಜಗದೀಶರ ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಪ್ರಕಾಶಿಕಾ.
೫. ಗದಾಧರ್ ಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯರ ಶಕ್ತಿವಾದ ಮತ್ತು ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿವಾದ.
೬. ಗಿರಿಧರ ಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯರ ವಿಭಕ್ತ್ಯರ್ಥನಿರ್ಣಯ.
೭. ಗೋಕುಲನಾಥ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ಪದವಾಕ್ಯರತ್ನಾಕರ.
೮. ರಾಮಾಜ್ಞಾಪಾಂಡೇಯರ ವ್ಯಾಕರಣದರ್ಶನಭೂಮಿಕಾ.
೯. ಡಾ. ಕಪಿಲದೇವರ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನ ಏವಂ ವ್ಯಾಕರಣ್ ದರ್ಶನ್.
೧೦. ಡಾ. ಸತ್ಯಕಾಮವರ್ಮರ ಭಾಷಾತತ್ತ್ವ ಏವಂ ವಾಕ್ಯಪದೀಯ.
೧೧. ಡಾ. ರಾಮಸುರೇಶತ್ರಿಪಾಠಿಯವರ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣ್ ದರ್ಶನ್

ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಭಾರತೀಯ ಇತರ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಮುಖ ಕೃತಿಗಳು. ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರನ್ನೂ ಈ ಪ್ರಬುದ್ಧ

ಗ್ರಂಥಗಳು ಆಕರ್ಷಿಸುವಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿಯೇ ಸಫಲವಾದವು ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ವೇದಗ್ರಂಥಗಳಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಈ ರೀತಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗ್ರಂಥಗಳು ಆಂಗ್ಲ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿತಗೊಂಡವು.

ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ದಾರ್ಶನಿಕ ವಿಚಾರಧಾರೆಗಳು ವಿಶ್ವದ ಮೂಲೆ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಷೆಗಳ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ಆಶ್ಚರ್ಯಚಕಿತರನ್ನಾಗಿಸಿತು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಹಲವಾರು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಕಲಿಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಪಾಣಿನಿಯನ್ನು ಭಾಷೆಯ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಿ ಏಕಮತ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರು. ಅನೇಕ ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಆಂಗ್ಲ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕುರಿತು ಅನೇಕ ಪ್ರೌಢಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ:-

೧. ಡಾ. ಗೌರೀನಾಥ್ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವರ “ದಿ ಫಿಲಾಸಫಿ ಆಫ್ ವರ್ಡ್ ಎಂಡ್ ಮೀನಿಂಗ್”,
೨. ಪ್ರಭಾತ್ ಚಂದ್ರ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯವರ “ಫಿಲಾಸಫೀ ಆಫ್ ಸಂಸ್ಕೃತ್ ಗ್ರಾಮರ್”,
೩. ಡಾ. ಕೆ.ಎನ್. ಚಟರ್ಜಿಯವರ “ವರ್ಡ್ ಎಂಡ್ ಇಟ್ಸ್ ಮೀನಿಂಗ್ ಎ ನ್ಯೂ ಪರ್ಸೆಕ್ಟಿವ್” - ಪ್ರಮುಖವಾದವು.

ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕುರಿತು ದಾರ್ಶನಿಕವಾದ ಚಿಂತನೆಯು ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆದಿದೆ. ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವ ಆಚಾರ್ಯರು ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲಿಗೆ ಮನುಷ್ಯನು ಬಳಸುವ ಭಾಷೆಯ ಬಗೆಗಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದರು. ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವುದೇ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಷೆಯ ತತ್ತ್ವಗಳು ಇವುಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಹೇಳಲಾಗಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ವಾಕ್ಯಪದೀಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳದೆ ಇರುವ ಬೇರಾವ ನೂತನ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಇದುವರೆಗೂ ವಿಶ್ವದ ಬೇರಾವ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕಾವ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ರಚಿಸಲು ಹಲವಾರು ವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪದ್ಯಕ್ರಮವೂ ಒಂದು. ಅದು ಮುಂದಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗುವುದು.

ಪದ್ಯ ಕ್ರಮ:-

ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಬೋಧಿಸಲು ಕೆಲವು ಕವಿಗಳು ಪದ್ಯಕ್ರಮವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದರು ಅವರುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ.

೧. ಭಟ್ಟಿಯ “ರಾವಣವಧ”

೨. ಭಟ್ಟಭೀಮನ “ರಾಘವಾರ್ಜುನೀಯ”

ಭಟ್ಟಿಯ “ರಾವಣವಧ”:-

ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಮಹಾಮೇಧಾವಿಯಾದ ಭಟ್ಟಿಕವಿಯು ತನ್ನ “ಭಟ್ಟಿಕಾವ್ಯ”ವೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ರಾವಣವಧ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿರಾಮಾಯಣವೇ ಕಥಾವಸ್ತು. ಶ್ರೀರಾಮನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ ವರೆಗಿನ ಕಥೆಯನ್ನು ೨೨ ಸರ್ಗಗಳಿಂದ ಕವಿಯು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕಾಲ, ದೇಶಾದಿ ವಿಚಾರ:-

“काव्यमिदं विहितं मया वलभ्यां श्रीधरसेनरेन्द्रपालितायां ।

कीर्तिर्तो भवतान्प्रपस्य तस्य क्षेमकरः क्षितिपो यतः प्रजानां ॥”

ಈ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಭಟ್ಟಿಯು ವಲಭಿಯ ರಾಜನಾದ ಶ್ರೀಧರಸೇನನಿಂದ ಸತ್ಕೃತನಾಗಿದ್ದನು; ಮತ್ತು ಬಹುಶಃ ಅವನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂಬುದು ಈ ಶ್ಲೋಕವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಧರಸೇನನ ಕಾಲವೇ ಭಟ್ಟಿಯ ಕಾಲವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಶ್ರೀಧರಸೇನನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ವಲಭಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಭಾರಮಾಡಿದ ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ರಾಜರ ಹೆಸರುಗಳು ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಶ್ರೀಧರಸೇನನ ಸಮಯವು ಕ್ರಿ.ಶ. ೫೦೦ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ, ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶ್ರೀಧರಸೇನನ ಕಾಲವು ಕ್ರಿ.ಶ. ೬೫೦.

ಈ ನಾಲ್ಕುಮಂದಿ ರಾಜರಲ್ಲಿ ಭಟ್ಟಿಯು ಯಾವ ರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನಕವಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂಬುವುದನ್ನು ಇದಮಿತ್ಥಂ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಠಿಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಕೆಲವೊಂದು ಊಹೆಗಳಿಂದ ಭಟ್ಟಿಯ ಕಾಲವನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೪೨೦ರಿಂದ ಕ್ರಿ.ಶ. ೫೦೦ನೆಯ ವರೆಗೆ ಎಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಮಾನ್ಯವೆಂದು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಗ್ರಂಥ:-

“ಭಟ್ಟಿಕಾವ್ಯ”ವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ “ರಾವಣವಧ” ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ೩೬೨೪ ಪದ್ಯಗಳಿವೆ. ಮನೋರಂಜನೆಯ ಜೊತೆಜೊತೆಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತವ್ಯಾಕರಣದ ಜ್ಞಾನವೂ ಓದುವವರಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿಬೇಕೆಂಬ ಸದುದ್ದೇಶ ಈ ಕಾವ್ಯರಚನೆಯ ಹಿಂದಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತವ್ಯಾಕರಣವು ಕಠಿಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಸರಳವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಆಲೋಚನೆಯು ಈ ರೀತಿಯ ಕಾವ್ಯಗಳರಚನೆಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಯಿತು.

ಬಾಲಕರಿಗೆ ಶಬ್ದಗಳ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು, ಅವುಗಳ ಸಮುಚಿತವಾದ ಪ್ರಯೋಗದ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ತಿಳಿಯಪಡಿಸಬೇಕೆಂಬುದೇ ಕವಿಯ ಉದ್ದೇಶ ವಾಗಿತ್ತು. ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ನಾನಾ ಶಬ್ದವೈಚಿತ್ರ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರದ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನೂ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದು ಭಟ್ಟಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸನ್ನ ಕಾಂಡವೆಂದು ಹೆಸರಿರಿಸಿರುವ ೧೦, ೧೧, ೧೨, ೧೩ನೆಯ ಸರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೂ ಉಳಿದ ಸರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೂ ಲಕ್ಷ್ಯಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿದ್ದಾನೆ, ಸಂಸ್ಕೃತದ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ತಿಳಿದ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗಾಗಿಯೇ ಇದು ರಚಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಾನೇ ಸ್ವತಃ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಅವನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಂದ ದೂರಗೊಳಿಸಿತು ಎನ್ನಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕವಿಯು 'ವ್ಯಾಕರಣ ಬಲ್ಲವರಿಗೆ ಈ ಕಾವ್ಯ ದೀಪವಿದ್ದಂತೆ, ಉಳಿದವರು ಕುರುಡರಂತೆ ತಡವರಿಸ ಬೇಕಾದೀತು!' ಎಂದು ಕವಿಯೇ ಎಚ್ಚರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶ್ಲೋಕವು ಹೀಗಿದೆ-

“दीपतुल्यः प्रबंधोऽयं शब्द लक्षणचक्षुषां ।

हस्तामर्ष इवांधानां भवेद् व्याकरणादृते ॥”

ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯವು ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಮಾಡುವವರಿಗೆ ಬಹು ಉಪಯುಕ್ತವಾದುದು. ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥವು ದೀಪದಂತೆ ಇತರ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತದೆ. ಕುರುಡನ ಕೈಲಿ ಕನ್ನಡಿ ಇದ್ದರೂ ಸಹ ಅವನಿಗೆ ಯಾವರೀತಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಜ್ಞಾನವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣ ವನ್ನು ತಿಳಿಯದವರಿಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥವು ವ್ಯಾಕರಣದ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ವ್ಯಾಕರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಇರುವ ನಾನಾ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂಬ ಸಾಹಸಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ವಿಜಯಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಇದು ತನ್ನ ಪ್ರೌಢವಾದ ಶೈಲಿಯಿಂದಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ವಿದ್ವಜ್ಜನರ ಮನ್ನಣೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಯಿತೇ ಹೊರತು ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೆ ತಲುಪಲು ವಿಫಲವಾಯಿತು.

ಭಟ್ಟಭೀಮನ “ರಾಘವಾರ್ಜುನೀಯ”:-

ಭಟ್ಟಿಯ ಆದರ್ಶವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಭಟ್ಟಭೀಮನು “ರಾಘವಾರ್ಜುನೀಯ” ಎಂಬ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದನು, ಇವನಿಗೆ ಕೆಲವೆಡೆ ಭೂಮಾ ಅಥವಾ ಭೂಮಾ ಎಂದೂ ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವನೂ ಸಹ ವಲಭಿಯ ನಿವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಆದರೆ, ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯ ಪ್ರಕಾರ, ಈ ನಗರವು ಕಾಶ್ಮೀರದ ವರಾಹ ಮೂಲದ (ಈಗಿನ ಬಾರಾಮೂಲವೆಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಗರ) ಹತ್ತಿರವಿದ್ದ ಉಡೂ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮ. ಈತನು ಕಾಶ್ಮೀರದ ಕವಿ. ಕ್ಷೇಮೇಂದ್ರನ ಕಾವ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ಭಟ್ಟಿಯ

ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಭೌಮಕನ ಕಾವ್ಯವನ್ನೂ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇವನ ಸಮಯವು ೭ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ೧೦ನೆಯ ಶತಮಾನದೊಳಗೆ ಇರಬೇಕು.

ಗ್ರಂಥ:-

೨೭ ಸರ್ಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯನ ಚರಿತೆಯು ವರ್ಣಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಬಹುಶಃ ಸಮಗ್ರ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯ ಸೂತ್ರಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಶೈಲಿಯು ಭಟ್ಟಿಕಾವ್ಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸರಳ ಹಾಗೂ ಸುಬೋಧವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ, ಅದರಷ್ಟು ದೊಡ್ಡಗ್ರಂಥವಲ್ಲ.

೪. ಶ್ಲೋಕ ಮಾಧ್ಯಮ:-

ಇದೂ ಕೂಡ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಶೈಲಿಯಾಗಿದೆ. ಕ್ಲಿಷ್ಟಕರವಾದ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರ, ಜ್ಯೋತಿಷ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೇ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಹಿರಿಮೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯದು. ಆದಿಕವಿಯಿಂದ ಶೋಕವು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಶ್ಲೋಕದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರಟು ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಆಯಾಮವನ್ನೇ ತಂದುಕೊಟ್ಟಿತು. ಅಂತಹ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಭಟ್ಟೋಜಿ ದೀಕ್ಷಿತರ “ವೈಯಾಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿ” ಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ಪಂಡಿತ ಶ್ರೀ ಸುರೇಶರಘಾ ರವರು “ಶ್ಲೋಕಸಿದ್ಧಾಂತಕುಮುದೀ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣಾನಂದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ. ಭಟ್ಟಿಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣದ ಕಥಾವಸ್ತುವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಶ್ಲೋಕಕೌಮುದಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಣಿನಿಯ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇದೊಂದು ಹೊಸಪ್ರಯೋಗ ಅದಕ್ಕೆ ಇದನ್ನು ಶ್ಲೋಕಮಾಧ್ಯಮ ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಶ್ಲೋಕ ಕೌಮುದಿ:-

ಕರ್ತೃ: ಈ ಗ್ರಂಥದ ಕರ್ತೃ ಪಂಡಿತ. ಶ್ರೀ ಸುರೇಶ್ ರಘಾ ಶಿಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರೀ.

ಸ್ಥಳ: ನೇಪಾಳ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಂಡಾಗ್ರಾಮವಾಸಿ. ನಂತರ ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದರು.

ಜನ್ಮ ದಿನಾಂಕ: ಇವರ ಜನ್ಮ ದಿನಾಂಕ ೫.೩.೧೯೨೦.

ಪದವಿ: ಇವರು ವ್ಯಾಕರಣ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಚಾರ್ಯಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು. ನ್ಯಾಯತೀರ್ಥ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಸಾಹಿತ್ಯರತ್ನ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು.

ಕಾರ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರ: ಇವರು ರಾಜಸ್ಥಾನದ ಯೋಧಪುರದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಿಕ್ಷಾವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದರು.

ಶ್ಲೋಕ ಕೌಮುದಿ:-

ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಶ್ಲೋಕಾತ್ಮಕವಾಗಿ ರಚಿಸಿ ತಮ್ಮ ಹೆಸರನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದವರ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ಲೋಕಕೌಮುದಿಯು ಎರಡು ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣಾನಂದ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಯ ಮುದ್ರಿಸಿದೆ. ವೈಯಾಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಸಂಧಿಪ್ರಕರಣ, ಕಾರಕ ಪ್ರಕರಣ, ಸಮಾಸ ಪ್ರಕರಣ ಹೀಗೆಯೇ ತಮ್ಮ ಶ್ಲೋಕಕೌಮುದಿಯಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸುಲಭವಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ಸರಳ ವಾದ ಪದಗಳ ಮೂಲಕ ಶ್ಲೋಕರೂಪದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಹೇಳುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪಾಣಿನಿಯ ಮೂಲಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಹ ತಿಳಿಸಿ ನಂತರ ತಮ್ಮ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಉಚ್ಚಾರಣಾ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವಾಗ ಪಾಣಿನಿಯ ಶಿಕ್ಷಾಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಕೆಲವು ಹೀಗಿವೆ-

हलन्त्यम्:

उपदेशेषु अन्यं हल् तदित्संज्ञकमुच्यते ।

इत्संज्ञा यस्य वर्णस्य तस्य लोपः सदा भवेत् ॥

पाणिन्याद्युपदेशेषु इत्संज्ञाऽस्ति प्रतिज्ञया ।

ವರ್ಣಗಳ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ-

पाणिनीयशिक्षाशास्त्रे

ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮೂಲ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

त्रिषष्टि ६३ वा चतुष्टष्टि ६४ वर्णाः शम्भुमते मताः ।

स्वराः विशतिरेकश्च २१ स्पर्शानां २५ पञ्चविंशतिः ॥

यादयश्च स्मृता अष्टौ चत्वारश्च यमाः स्मृताः ।

अनुस्वारो विसर्गश्च दुःस्पृष्टो हि प्लुतः क्वचित् ॥

ನಂತರ ಸ್ಪರ್ಶೀಕರಣಮ್ - ಎಂದು ಹೇಳಿ ಆ ಮೂಲ ಶ್ಲೋಕದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸರಳಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿ ಮುಂದಿನ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಕರಣದ ಮೂಲ ಪಾಣಿನಿಯ ಸೂತ್ರಗಳು, ನಂತರ ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ

ನೀಡಿರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ನಂತರ ತಾವು ಆ ಸೂತ್ರದ ಸಕಲ ವಿಷಯವನ್ನು ಶ್ಲೋಕಾತ್ಮಕವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ.

ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಥಾಮಾಧ್ಯಮ:-

ಉತ್ತರಾ ಖಂಡದ ನಿವಾಸಿಯಾದ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣ ತ್ರಿಪಾಠಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಗದ್ಯ ಅದರಲ್ಲಿ ಕಥಾಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಅಂಶಗಳುಳ್ಳ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅದರಲ್ಲೂ ೧೯ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತಿಗಳಿಗೇನು ಬರವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಗ್ರಂಥಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ.

೧. ವ್ಯಾಕೃತಿ ವತ್ಸರಾಜಮ್.
೨. ಕೌಮುದಿ ಕಥಾ ಕಲ್ಪೋಲಿನಿ.

೧. ವ್ಯಾಕೃತಿ ವತ್ಸರಾಜಮ್:-

ಇದೊಂದು ಗದ್ಯಕಾವ್ಯ. “ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಪೋಲೋನಿ”ಯ ಪ್ರಥಮ ಸೋಪಾನದಂತೆ ಈ ಕಾವ್ಯ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ನರವಾಹನದತ್ತ ಮತ್ತು ಉದಯನನ ಕಥೆಯನ್ನು ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಕಥೆಯನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಾ ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರ ವೈಯಾಕರಣಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿಯ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನೇ ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ನಾಲ್ಕು ವಿಲಾಸಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ.

- ಅ) ಕಾರಕನಿರ್ದೇಶಾತ್ಮಕ
- ಆ) ಸಮಾಸ - ಸ್ತ್ರೀಪ್ರತ್ಯಯನಿರ್ದೇಶಾತ್ಮಕ
- ಇ) ಸಮಾಸ - ತದ್ವಿತ್ತನಿರ್ದೇಶಾತ್ಮಕ
- ಈ) ಕೃದಂತನಿರ್ದೇಶಾತ್ಮಕ

- ಎಂದು ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರು ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗಿರುವ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗಿರುವ ಪದಗಳನ್ನೇ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದೊಂದು ನೂತನ ಪ್ರಯೋಗ.

ಕೌಮುದಿ ಕಥಾ ಕಲ್ಪೋಲಿನಿ:-

ಇದೊಂದು ಅಪೂರ್ವವಾದ ಕಲಿಕೆಯ ಅತ್ಯಂತ ಸರಳವಾದ ವಿಧಾನ. ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕಥಾ ಸಾಹಿತ್ಯವು ತನ್ನದೇ ಆದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತದ ವಿಷಯಗಳು ಬಹುಶಃ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದಿರುವ

ಕಾರಣವೇ ಅದನ್ನು ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಸಿದ್ದೇ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಮನುಷ್ಯನು ಬಾಳುವ ರೀತಿ ನೀತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಲೂ ಸಹ ನೀತಿಕಥೆಗಳೆಂಬ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಧಿಯೇ ಅನುಸರಿತವಾಗಿದೆ.

ಅಂತಹ ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕವೇ ಮಂದಮತಿಯರಾದ ಅಮರಸಿಂಹನ ಮಕ್ಕಳು ಅಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಶರ್ಮನಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಲೋಕ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತರಾದದ್ದನ್ನು ನಾವು ತಿಳಿದೇ ಇದ್ದೇವೆ. ಅದರಂತೆಯೇ ಸರಳವಾದ ರೋಚಕರಾದ ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಬೋಧಿಸಲು “ಕೌಮುದಿ ಕಥಾ ಕಲ್ಪೋಲಿನಿ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪಂಡಿತ ಡಾ. ರಾಮ ಶರಣ ತ್ರಿಪಾಠಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ರಚಿಸಿ ವಿಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮನೋರಂಜಕವಾದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಓದುತ್ತಲೇ ಕೌಮುದಿಯ ಎಲ್ಲಾ ಸೂತ್ರೋದಾಹರಣೆಗಳ ಪರಿಚಯ ಓದುಗರಿಗೆ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣ ತ್ರಿಪಾಠಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಜರಾಮರವನ್ನಾಗಿಸಿದ ಕೃತಿ ಇದು. ಭಟ್ಟಕಾವ್ಯವೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ “ರಾವಣವಧ” ದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವಾಲ್ಮೀಕಿರಾಮಾಯಣವೇ ಕಥಾವಸ್ತು. ಶ್ರೀ ರಾಮನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ ವರೆಗಿನ ಕಥೆಯನ್ನು ೨೨ ಸರ್ಗಗಳಿಂದ ಭಟ್ಟಿಯು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಾವ್ಯದ ಮೂಲಕ ವ್ಯಾಕರಣಬದ್ಧ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದೇ ಕವಿಯ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾದ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ಗದ್ಯಕಾವ್ಯದ ಮೂಲಕ ವ್ಯಾಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿಯನ್ನು ರೋಚಕವಾದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರಿಯವಾದ ಕಥಾಮಾಧ್ಯಮ ದಿಂದ ಪರಿಚಯಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ “ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಪೋಲಿನೀ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸರಳವಾದ ರೋಚಕವಾದ ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸಂಧಿಪ್ರಕರಣದಿಂದಾರಭಿಸಿ ಔಪನಿಷದಿಕ ಪ್ರಕರಣ, ಉತ್ತರ ಕೃದಂತ ಪ್ರಕರಣಪರ್ಯಂತ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಕರಣಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪಾದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ, ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಲಿಷ್ಟಕರವಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಕೌಮುದಿ ಕಥಾ ಕಲ್ಪೋಲೋನಿಯು ಪೂರ್ವಾರ್ಧ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಾರ್ಧವೆಂದು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹನ್ನೊಂದು ಕಲ್ಪೋಲಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಪೂರ್ವಾರ್ಧ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಐದು ಕಲ್ಪೋಲಗಳಿವೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರು ನೀಡಿರುವ ಸಂಧಿ ಪ್ರಕರಣ, ಕಾರಕ ಪ್ರಕರಣ, ಸಮಾಸ ಪ್ರಕರಣ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಂಧಿ ನಿರ್ದೇಶಾತ್ಮಕ

ಕಲ್ಲೋಲ, ಕಾರಕ ನಿರ್ದೇಶಾತ್ಮಕ ಕಲ್ಲೋಲವೆಂದೇ ಹೆಸರಿಸಿ ಆಯಾ ಆಯಾ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿನ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ನೀಡಲಾಗಿರುವ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿ ಅದ್ಭುತವಾದ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದೊಂದು ವ್ಯುತ್ಪಾದಕವೂ ಮನೋಹರವೂ ಆದ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಈ ರೀತಿ ವ್ಯಾಕರಣದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ವಿದ್ವದ್ವರೇಣ್ಯರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕೇವಲ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಮೂಲಕ ಎಲ್ಲರೂ ಓದಲು ಬಯಸುವುದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರ ಬಳಿಗೆ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ತಲುಪಿಸಲು ಇದೊಂದು ಪ್ರಯೋಗಾತ್ಮಕ ಮಾದರಿಯಾಗಿದೆ. ರೋಚಕವಾದ ಕಥೆಗಳು ಯಾರಿಗೆ ತಾನೆ ಮುದವನ್ನಂಟುಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆಬಾಲರಿಂದ ವೃದ್ಧರವರೆಗೂ ಕಥೆ ಇಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಒಂದು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾದ ಮಾರ್ಗದ ಮೂಲಕವೇ ವ್ಯಾಕರಣದ ಪರಿಚಯವನ್ನೂ, ವ್ಯಾಕರಣದ ಬಗ್ಗೆ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯನ್ನು ಮೂಡಿಸಲು ಬಳಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಇತರ ಕೃತಿಗಳು:-

ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯತೆಯ ಕಾರ್ತವ್ಯತೆಯಿಂದ ಸರಳವಾದ ಹಾಗೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ಬೋಧಪ್ರದವನ್ನಾಗಿಸಲು ಇನ್ನೂ ಅನೇಕರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರುಗಳ ವಿವರ ಈ ಕೆಳಗೆ ನೀಡಲಾಗುವುದು.

೧. ೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟದ ಮೂರನೇ ಕೃಷ್ಣನ ಆಸ್ಥಾನ ಪಂಡಿತನಾದ ಮಾಹಾವೈಯಾಕರಣನಾದ ಶ್ರೀ ಹಲಾಯುಧನಿಂದ ಮೂರನೇ ಕೃಷ್ಣನ ವರ್ಣನಾರೂಪವಾದ “ಕವಿರಹಸ್ಯ”ವೆಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪಾಣಿನಿಯ ಧಾತುಪಾಠವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲಾಗಿದೆ.
೨. ಕಲಿಕಾಲಸರ್ವಜ್ಞನೆಂಬ ಬಿರುದಾಂಕಿತನಾದ ಹೇಮಚಂದ್ರನಿಂದ ದ್ವೈತ್ಯಕರಮಹಾಕಾವ್ಯವೂ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಇದರಿಂದ ಕಾವ್ಯಮುಖೇನ ಹೈಮವ್ಯಾಕರಣದ ಬೋಧನೆಯು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕೃತಿಯ ದ್ವಿತೀಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತವ್ಯಾಕರಣದ ಪರಿಚಯವು ಪ್ರಾಕೃತಕಾವ್ಯದೊಡನೆ ಆಗುತ್ತದೆ.
೩. ೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಭೂಪದೇವನ ಕವಿಕಲ್ಪದ್ರುಮ, ಕಾವ್ಯಕಾಮಧೇನು ಗ್ರಂಥಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕಾವ್ಯಮುಖೇನ ಬೋಧಿಸಲು ರಚಿಸಲಾಯಿತು.

ಡಾ. ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣ ತ್ರಿಪಾಠಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವರ ಮತ್ತು ಅವರ ಕೃತಿಗಳ ಸಮಗ್ರ ಪರಿಚಯ

ಭೂಮಿಕಾ:-

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತ್ತೀಚಿಗಿನ ೧೯ನೇ ಶತಮಾನದ ಕವಿ ಖ್ಯಾತಲೇಖಕಿ ರಾದ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣ ತ್ರಿಪಾಠಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಗಳು ತಮ್ಮ ಅದ್ವಿತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೃಷಿಯಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂದರೆ ಕಾಳಿದಾಸ, ಭಾಮಹ, ಭವಭೂತಿಯಂತಹ ಹಿಂದಿನ ಕವಿಗಳಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲ ಇತ್ತೀಚಿನ ಕವಿಗಳೂ ಸಹ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಇಂದಿಗೂ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತಹ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಡಾ. ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣ ತ್ರಿಪಾಠಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಗಳು ಅನನ್ಯತಮರು. ಇವರು ವ್ಯಾಕರಣ, ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ವೇದಾಂತಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತಿದ್ದರು. ಗದ್ಯಾಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಅಸಾಧಾರಣ ಪ್ರತಿಭೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರು ರಚಿಸಿರುವ “ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಪೋಲಿನೀ” ಗ್ರಂಥವು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದು. ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಣಿನಿಯ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರಕರಣಗ್ರಂಥವಾದ ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರ “ವೈಯಾಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ”ಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವ ಸೂತ್ರೋದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಮೇರುಕೃತಿಯಾದ ‘ಕಥಾ ಸರಿತ್ಸಾಗರ’ದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂಗಸಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ “ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಪೋಲಿನೀ” ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಜನ್ಮಸ್ಥಳ-ಕಾಲ:-

ಇವರು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಮರಕಾ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಡಿಸೆಂಬರ್ ೩೦, ೧೯೦೮ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಇವರ ಪೂರ್ವಜರು ಕನ್ಯಾಕುಬ್ಜ (ಕನೌಜ್, ಕಾನಪುರ) ನಗರದ ನಿವಾಸಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಇವರು ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಯದಾತರಾದ ಪಮಾರವಂಶದ ರಾಜರು ಮತ್ತು ಸಾಮಂತರ ಜೊತೆಜೊತೆಗೆ ಭ್ರಮಣ ಮಾಡುತ್ತಾ ಫತೇಪುರ ಜನಪದದಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದ್ದರು. ಪೂರ್ವಜರೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಗಾಢ ಪಂಡಿತರಾಗಿದ್ದರು.

ಪರಮಾರವಂಶೀಯ ಕ್ಷತ್ರಿಯರು ಇವರ ಪೂರ್ವಜರನ್ನು ‘ಉಪಾಧ್ಯಾಯ’ ಎಂಬ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ನೀಡಿ ಹನ್ನೆರಡು ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೂ ಇವರುಗಳನ್ನೇ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಗುರುಗಳನ್ನಾಗಿ ನಿಯುಕ್ತಿಗೊಳಿಸಿದರು. ಇಂದಿಗೂ ಅವರ ವಂಶಸ್ಥರಿಗೆ ಆ ಊರಿನ ಠಾಕೂರ್ ಗಳು ಗೌರವ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣ ತ್ರಿಪಾಠಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಗಳ ತಾತ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಉದ್ಧಾಮ ಪಂಡಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಪ್ರಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಅನೇಕ ದುರುಳರು ಈರ್ಷ್ಯೆ

ಯಿಂದ ಅವರನ್ನು ಕೊಂದರು. ಆಗ ಅವರ ಮಗನಾದ ಶ್ರೀ ಗಿರಿಧಾರಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀ ಪ್ರಸಾದ್ ತ್ರಿಪಾಠಿಗಳು ಕೇವಲ ಹನ್ನೆರಡು ವಯಸ್ಸಿನವರಾಗಿದ್ದರು. ಈ ಕಾರಣ ದಿಂದಾಗಿ ಅವರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವು ಅಷ್ಟಕ್ಕೆ ನಿಂತುಹೋಯಿತು. ಆದರೆ ಅವರು ತಮ್ಮ ಐದು ಜನ ಪುತ್ರರಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಅವರ ಎರಡನೆಯ ಮಗನು ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ವೇದಾಂತವನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ೧೯೧೯ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ರಾಯಪುರಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಐತಿಹಾಸಿಕ ತೀರ್ಥಸ್ಥಾನವಾದ ರಾಜಿಮ್(ರಾಜೀವಲೋಚನ)ನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಾಠಶಾಲೆಯ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರಾಗಿ ನಿಯುಕ್ತರಾದರು.

ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣತ್ರಿಪಾಠಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಗಳ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ:-

ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣತ್ರಿಪಾಠಿಗಳು ತಮ್ಮ ಆರಂಭಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮರಕಾಗ್ರಾಮ ದಿಂದ ೧೪ ಮೈಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಬಬೆರು ಹೆಸರಿನ ವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪಡೆದರು. ಅವರಿಗೆ ಶೈಕ್ಷಣಿಕಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಪಾರಂಪರಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಜೊತೆಗೆ ಆಂಗ್ಲಭಾಷೆಯ ಜ್ಞಾನದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದು ತಮ್ಮ ಮಿತ್ರನೊಡನೆ ಯಮುನಾನದಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ಬದಿಗೆ ಹೋದರು. ಅವರ ಉದ್ದೇಶ ಅಲ್ಲಿ ಪಾರಂಪರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಜೊತೆಗೆ ಜೊತೆಗೆ ಅಧುನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡುವ ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸೇರುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಮನೆಬಿಟ್ಟು ಬಂದಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಒಬ್ಬ ನಾಟಕದ ಮಂಡಲಿಯವನು ತನ್ನನ್ನು ಅಂತಹ ವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸಂಚಾಲಕ ನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಆ ಇಬ್ಬರನ್ನು ವಂಚಿಸಿ ಬೇರೆ ಊರಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ಅನೇಕ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ನಟಿಸಲು ಬಲವಂತ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ರಾಮಶರಣರು ಹೀಗೆ ಬಲವಂತದಿಂದ ಹಾಗೂ ಶಾರೀರಿಕ ಯಾತನೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾದರು.

ಒಮ್ಮೆ ಅವನ ಕಣ್ಣುಪ್ಪಿಸಿ ರಾತ್ರೋರಾತ್ರಿ ತಮ್ಮ ಸ್ನೇಹಿತನೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಓಡಿ ರಾಜಿಮ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದು ತಮ್ಮ ಅಣ್ಣನನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡರು. ನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವರ ಅಣ್ಣನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಥಮ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆದರು.

ಅಧ್ಯಯನದ ಜೊತೆ ಜೊತೆಗೆ ಅಧ್ಯಾಪನದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೇ 'ರಘುವಂಶ', 'ಕಿರಾತಾರ್ಜುನೀಯ', 'ಭಟ್ಟಿಕಾವ್ಯ', 'ದಶಕುಮಾರಚರಿತೆ' ಗ್ರಂಥಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಹಾಗೂ ಅಧ್ಯಾಪನವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಜ್ಯೋತಿಷ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಣ್ಣನಿಂದಲೇ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆದು 'ಮುಹೂರ್ತ ಚಿಂತಾಮಣಿ', 'ಶೀಘ್ರಬೋಧ', 'ಬೃಹಜ್ಜಾತಕ' ಮತ್ತು 'ಜಾತಕಾಲಂಕಾರ' ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿಮುಗಿಸಿದರು. ತಮ್ಮ "ಕೌಮುದೀ

ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ” ಗದ್ಯಕಾವ್ಯದ ಉಪಸಂಹಾರದ ಒಂದು ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅಗ್ರಜ ಶ್ರೀ ಮುಕ್ತಾದತ್ತ ತ್ರಿಪಾಠಿಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ‘ಆದ್ಯಗುರು’ ವಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧಾ ಪೂರ್ವಕವಾದ ಪ್ರಣಾಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

“(ನನ್ನಮೇಹ) ಭಾತ್ರೇ ಮಮಾಥಗುರವೇ ಶ್ರೀ ಮುಕ್ತಾದತ್ತವಿದುಷೇ ಸ್ತಾತ್ |”

ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಕಠಿಣತೆ ಹಾಗೂ ಬಡತನದಲ್ಲಿಯೂ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಯುವಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಮೊದಲಿಗರಾಗಿಯೇ ಇದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾರವಾದ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳಾದ ಪಂ. ಜಯದೇವಮಣಿ ತ್ರಿಪಾಠಿ ಮತ್ತು ಅವರ ಪುತ್ರ, ಗುರುಗಳ ಅಣ್ಣನಾದ ಪಂ.ರಾಮಶಿರೋಮಣಿ ತ್ರಿಪಾಠಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಜೀವನ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು ಅವರ ಭಾವಚಿತ್ರವು ಸದಾ ತಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ಹೊಂದಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರುಗಳ ವಿಚಾರವೇನಾದರೂ ಚರ್ಚೆಗೆ ಬಂದರೆ ಭಾವುಕ ರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅವರ ಪ್ರಪಥಮ ಗ್ರಂಥವಾದ ‘ಸರಳ ಜ್ಯೋತಿರ್ವಿಜ್ಞಾನ’ದ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಒಂದು ಪದ್ಯದೊಡನೆ ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿದರು. ಆ ಶ್ಲೋಕವು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿದೆ.

“ತಕನಿಗ್ರಾಮವಾಸ್ತವ್ಯಾ: ಕೌಮುದೀಕೃತ್ಕುಲೋದ್ಭವಾ: |

ಶ್ರೀಜಯದೇವಶರ್ಮಣ ರಾಜಂತೆ ಗುರವೋ ಮಮ ||”

“ಸಿಂಧುನದೀಶ್ವರಿ” ಗ್ರಂಥದಲ್ಲೂ ತಮ್ಮ ಗುರುವಿಗೆ ಪ್ರಣಾಮಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ.

“ನಮಸ್ಕೃತೈಕಮಿಸಿದ್ಧನ್ ಗುರುನಥ ವೃಷಾಕಪಿ”

ನಂತರದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕೂಟದಲ್ಲಿರುವ “ಶ್ರೀರಾಮನಾಮ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾ ವಿದ್ಯಾಲಯ”ದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣದ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದರು.

ಚಿತ್ರಕೂಟದಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ಹಿಂದಿ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಪ್ರೌಢಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಆಧುನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದರು. ಆ ನಿಬಂಧಗಳು ಭಾರತ ಧರ್ಮ ಮಂಡಲ ಮತ್ತು ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶನಗೊಳ್ಳುವ ‘ಸೂರ್ಯೋದಯ’ ಎಂಬ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ನಿಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ ‘ಭಾರತಾವನತುನ್ರತಿಬಿಜವಿಮೃಷಿ:’, ‘ಆವಶ್ಯಕಮನ್ಯಭಾಷಾಸೂಕ್ಷ್ಮಜ್ಞಾನಮ್’ ಉಲ್ಲೇಖನೀಯವಾದುದಾಗಿವೆ. ಕವಿತೆಗಳು ಹಿಂದಿ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಗಳೆರಡರಲ್ಲಿವೆ. ಹಿಂದಿಭಾಷೆಯ

ಕವಿತೆಗಳು ಕವಿತೆ, ಸವೈಯಾ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಜ್ರಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ರಚಿತಗೊಂಡಿತ್ತು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮೈಥಿಲೀಶರಣ ಗುಪ್ತರಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಹರಿಗೀತಿಕಾ ಎಂಬ ಭಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬದ್ಧವಾಗಿ ಖಡೀಬೋಲಿ ಎಂಬ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಕೆಲವೊಂದು ಕವಿತೆಗಳು ಮತ್ತು ಕಥೆಗಳು ೧೯೩೨ ಮತ್ತು ೩೩ರಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶನಗೊಂಡಿರುವ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ನಂತರ ಚಿತ್ರಕೂಟದಲ್ಲಿನ ಉಪಾಧ್ಯಾಯವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತೊರೆದು ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ “कलकत्ता संस्कृत एसोसिएशन” ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯು ನಡೆಸುವ “काव्यतीर्थ” ಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಓದತೊಡಗಿದರು. ೧೯೩೩ರಲ್ಲಿ ನಾಗಪುರದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ತೀರ್ಥ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದರು. ನಂತರ ಲಖ್ನೌ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಪಂಜಾಬ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಉನ್ನತ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ಹೋಗಲು ಬಯಸಿದರು. ಅವರ ಗುರುಗಳೆಲ್ಲೊಬ್ಬರು ಆಂಗ್ಲ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಎಂ.ಎ. ವೂಲ್ಫ್ ಅದೇ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿದ್ದರು ಅವರ “An Introduction to Prakrit” ಕೃತಿಯು ಈಗಲೂ ಮನ್ನಣೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ. ಆ ಪಂಜಾಬ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಉಚ್ಚತರ ಉಪಾಧಿಯು “ಶಾಸ್ತ್ರೀ” ಆಗಿತ್ತು.

ಅಲ್ಲಿನ ಪಠ್ಯಕ್ರಮವು ಪಾರಂಪರಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತವಿದ್ಯೆ ಅಂದರೆ ವೈದಿಕ ಸೂಕ್ತಗಳೊಡನೆ ನಿರುಕ್ತ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಕಾದಂಬರಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರೌಢ ಹಾಗೂ ಅಗದತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಒಂದೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಓದಿ “ಶಾಸ್ತ್ರೀ” ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದರು.

ನಂತರ ಆಗ್ರಾದ ಶ್ರೀ ರಾಧಾಸ್ವಾಮೀ ಮತದ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಧರ್ಮಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಸಾಹಬ್ ಜಿ. ಮಹಾರಾಜ ರವರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದರು ನಂತರ ಅವರ “राधास्वामी एजुकेशनल इन्स्टिट्यूट” ಹೆಸರಿನ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಹಿಂದಿಯ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಿದರು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವರು ಚಿತ್ರಕೂಟದಲ್ಲಿ ಅವರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದ ರವಿಕಿರಣ್ ತ್ರಿವೇದಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರ ಪರಮಶಿಷ್ಯನಾಗಿದ್ದನು ತನ್ನ ಮದುವೆಯ ದಿನವೇ ವರನ ಉಡುಗೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಗುರುಗಳ ಬಳಿಬಂದು ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ನಂತರ ತನ್ನ ಕುಟುಂಬದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿ ಗುರುಗಳನ್ನು ಬಿಡಲೇ ಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭ ಬಂದಾಗ ಗುರುಗಳ ಊಟದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡದೇ ಗುರುಗಳನ್ನು ಒಂಟಿಯಾಗಿ ಬಿಡಲು ಬಯಸದೆ ರವಿಕಿರಣರು ಗಿರವಾ ಎಂಬ ತಮ್ಮ ಪ್ರದೇಶದ ಜಮೀನ್ದಾರರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ. ಪಂಡಿತ. ರಾಮಪ್ರಸಾದ್ ಮಿಶ್ರ ಅವರನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿ ಅವರ

ಎರಡನೇ ಮಗಳಾದ ಸುಶ್ರೀ ರಾಮದಾಸಿ ಎಂಬುವರೊಡನೆ ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಸಿ ನಂತರ ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ತೆರಳಿದರು.

ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣ ತ್ರಿಪಾಠಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರ ಜೀವನ:-

೧೯೪೪ರಲ್ಲಿ ತಂದೆಯಂತಿದ್ದ ಅವರ ಹಿರಿಯ ಅಣ್ಣನಾದ ಪಂ. ಬಾಲ ಗೋವಿಂದ ತ್ರಿಪಾಠಿಯವರ ಮರಣವು ರಾಮಶರಣರನ್ನು ಅತಿಯಾಗಿ ಕಂಗೆಡಿಸಿತು. ವಿಧಿವಿಪರ್ಯಾಯವೋ ಏನೋ ೧೯೪೬ರಲ್ಲಿ ಅವರ ಪತ್ನಿಯ ದೇಹಾಂತ್ಯವಾಯಿತು. ಕ್ರಮವಾಗಿ ೬, ೪ ಮತ್ತು ೧ ವಯಸ್ಸಿನ ಮೂರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ರಾಮಶರಣರ ಹಗಲಿಗೇರಿತು. ಪತ್ನಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗಿರುವ ಗೌರವಾದರಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನಶ್ಲೋಕವು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ.

“दासी” होते हुए रही जो घर की रानी ।

हमें छोडकर चली गई रह गई कहानी ॥

ಒಂದೆಡೆ ದುಃಖದಿಂದ ಎಷ್ಟು ತೀವ್ರತರವಾದ ನೋವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ್ದರು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಅವರ ಕೆಳಗಿನ ಪದ್ಯವೇ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಅದು

“इस समय इच्छा तो ऐसी होती है कि छाती पर पत्थर बांधकर यमुना में कूद जाऊं और जलसमाधि ले लू, पर तीन छोटे-छोटे बच्चों का अबोध मुंह देखकर, यह भी तो नहीं किया जाता !”

ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಯಮುನೆಯಲ್ಲಿ ಬೀಳಬೇಕೆಂದೆನಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಆದರೆ ಈ ಮಕ್ಕಳಮುದ್ದು ಮುಖವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿತ್ತಿಲ್ಲ. ಎಂದು ಅವರೇ ಒಂದೆಡೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಎಂತಹ ದುಃಖದಲ್ಲಿದ್ದರು ಎಂಬುದನ್ನು ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ನಂತರ ಮೂರು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ತಂದೆ ತಾಯಿ ಎರಡೂ ಆಗಿ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಸ್ವಾವಲಂಬಿಯಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿದರು. ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಂ.ಎ. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದರು. ಅಧ್ಯಾಪನ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಎಂತಹ ಕಠಿಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ ಬಿಡದೆ ಸಾಂಗವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ಸ್ವಾತಂತ್ರದ ನಂತರ ಮುರಾದಬಾದಿನ ಕೆ.ಕೆ.ಜಿ.ಕೆ. ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಮಹಾ ವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣರೂಪದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ೧೯೫೩ರಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಖಂಡದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾಕಡೆ ಹಿಂದಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದರ್ಶನಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಹಿಂದಿ

ಭಾಷೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯ ಅಭಾವ ಎದುರಾಯಿತು. ಅದನ್ನು ಮನಗಂಡು ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ಸದಾನಂದ ಕೃತ “ವೇದಾಂತಸಾರ” ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ “ಭಾವಬೋಧಿನೀ” ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ಹಾಗೂ “ನ್ಯಾಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮುಕ್ತಾವಳಿ”ಗೆ “ಬಾಲಬೋಧಿನೀ” ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ಬರೆದರು. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ಬರೆದು ಹಿಂದಿ ಮಾಧ್ಯಮದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅಧ್ಯಾಪನ ಆಗಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಚೌಖಂಬಾ ವಿದ್ಯಾಭವನ, ವಾರಾಣಸೀ ಇವರಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ನವೀನ ಪುಸ್ತಕಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿತು. ಈ ಪುಸ್ತಕವು ಬಹಳ ಲೋಕಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. ಮುಂದಿನ ೩೦ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕರಣೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು.

ವೇದಾಂತಸಾರದ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯ ನಂತರ ರಾಮಶರಣರ ಆಸಕ್ತಿಯು ರಚನಾತ್ಮಕ ಸಾಹಿತ್ಯದ ರಚನೆಯತ್ತ ಹೊರಳಿತು. ಸ್ವಭಾವತಃ ವೈಯ್ಯಾಕರಣರಾಗಿದ್ದ ರಾಮಶರಣರು ವ್ಯಾಕರಣ ಮತ್ತು ಗದ್ಯಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಲು ಬಹಳ ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗಲೇ “ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ”ಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಜನ್ಮತಾಳಿತು. ಈ ಗ್ರಂಥವು ೧೯೬೧ರಲ್ಲಿ ಚೌಖಂಬಾ ವಿದ್ಯಾಭವನ, ವಾರಾಣಸಿ ಇಂದ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾಯಿತು. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಅವರನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲಕ ಸಮಸ್ತರಿಗೂ ಪರಿಚಯಿಸಿತು. ಫಂ. ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ತಮ್ಮ “ಸೂರ್ಯಪ್ರಭಾ ಕಿಂವಾ ವೈಭವ ಪಿಶಾಚಃ” ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಉಪನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲೋಲಿನಿಯ ಪ್ರಶಂಸೆಯನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

“ದೀಕ್ಷಿತಪದಾನುಯಾತಾ ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಷೀರಪೂರಿತಾ ವಿತತಾ ।
ಕಲ್ಲೋಲಿನಿ ಸುಲಲಿತಾ ಜೈರ್ಗಾಹ್ಯಾ ರಾಮಶರಣಸ್ಯ ॥”

ನಂತರ ತಮ್ಮ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯವಾದ ಪುಸ್ತಕವಾದ “ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ”ವನ್ನು ಸಮಯ ಸಿಕ್ಕಿದಾಗಲೆಲ್ಲ ಓದುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದ ಮೂರು ವಿವಿಧ ಆಚಾರ್ಯರ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ಭಾಷ್ಯಗಳ ಸಮೀಕ್ಷಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಆಗ್ರಾದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪಿಎಚ್.ಡಿ ಪದವಿಗಾಗಿ ನೋಂದಾಯಿಸಿ ಪ್ರೌಢ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಬರೆದು ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದರು. ನಂತರ ಆ ಪ್ರಬಂಧವು “ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಮುಖಭಾಷ್ಯಪಂಚಕಸಮೀಕ್ಷಣಮ್” ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಗ್ರಂಥವಾಗಿ ೧೯೭೧ರಲ್ಲಿ ಚೌಖಂಬಾ ಕಾಶೀ ಗ್ರಂಥಮಾಲಾ ಸಂಪುಟ ೨೧೩ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿತು.

“ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಮುಖಭಾಷ್ಯಪಂಚಕಸಮೀಕ್ಷಣಮ್” ಎಂಬ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದ ಮೇಲೆ ಬರೆದಿರುವ ಶಂಕರ, ರಾಮಾನುಜ, ಮಧ್ವ, ನಿಂಬಾರ್ಕ ಮತ್ತು ವಲ್ಲಭಾಚಾರ್ಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯ ಸಮೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಅವರ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ

ತುಲನಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅತ್ಯಂತ ಸರಳ ಹಾಗೂ ಸುಂದರ ಶೈಲಿಯು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲ ಈ ರೀತಿಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ದೊರಕುವಂತಾದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಮತ.

ರಾಮಶರಣರು ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಮಿತ್ರರೊಡನೆ ಪತ್ರ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಮಾಡುವ ಪರಿಪಾಠವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವುಗಳೂ ಸಹ ಅತ್ಯಂತ ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಜಾಬ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪಟಿಯಾಲಾದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾದ ಪ್ರೊ.ಧರ್ಮೇಂದ್ರ ಕುಮಾರ ಗುಪ್ತರಿಗೆ ಬರೆದ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಪದ್ಯವು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿದೆ.

“अतोऽग्रे भवद्भिः सविश्रब्धि कार्यं
वधानं ददद्भिः स्वसौविद्यसाध्यम् ।
विधेयं विधेयं भवेयं यथाऽहं
यथाकालमुक्तः कृतः कारितोऽर्थः ॥”

ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಪದಶಾಸ್ತ್ರವಂತೂ ಹೇರಳವಾಗಿತ್ತು. ವ್ಯಾಕರಣದ ಮೇಲಿನ ಹಿಡಿತ ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿತ್ತು ಮತ್ತು ಹೊಸಹೊಸ ಪದಗಳ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ನಿಸ್ಸೀಮರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದ್ಯನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳಾದ ಅನುಪ್ರಾಸ, ಯಮಕ, ಶ್ಲೇಷ, ವಿರೋಧ ಮತ್ತು ಪರಿಸಂಖ್ಯಾಲಂಕಾರಗಳೇ ವಿಜೃಂಭಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಅದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯು—

“मान्दीतमोपनयना नयनाभिरामा
रामा रमारमणनाभिसरोजभूतेः ।
भूतेर्गिरां वितरणे तरणे सहाया—
हायार्णवे च भवताद् भवतापनुतौ ॥”

೧೯೫೨ರಲ್ಲಿ ಮೇರಠ ಕಾಲೇಜಿನ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಭಾಗಾಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಶ್ರೀ ಧರ್ಮೇಂದ್ರನಾಥ ಶಾಸ್ತ್ರೀಗಳಿಗೆ ಕೇವಲ ಒಂದು ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ್ದರು ಆ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೆ ೧೭ ಅರ್ಥಗಳು ಸ್ವರಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಬಾದಾ ಜನಪದದ ಖತ್ರಿ ಪರ್ವತ ದಲ್ಲಿರುವ ವಿದ್ಯಾವಾಸಿನೀ ಮಂದಿರದ ಮುಖ್ಯದ್ವಾರದ ಮೇಲೆ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ರಚಿಸಿದ ಶ್ಲೋಕವೊಂದನ್ನು ಬರೆಯಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಆ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೆ ೩೫ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ. ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಒಂದು ಪುಸ್ತಕದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ತಾವು ಪಾಠಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ವೈಯಾಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿಯ ಹಿಂದಿ ಅವತರಣಿಕೆಯನ್ನು ಬಚ್ಚಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಮನಗಂಡು ತಾವೇ ಅವರಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಬೋಧಿಸಲು ಸರಳವಾಗಿ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಬರೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು.

ಅವರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ—

೧. ಸಿಖ್ಖಾಂತಾದರ್ಶ ।
೨. ಸಿಖ್ಖಾಂತಕೌಮುದಿ “ರಾಜೀವಲೋಚನಿ” ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ॥
೩. ಸರಲಜ್ಯೋತಿರ್ವಿಜ್ಞಾನ ।
೪. ಮುಕ್ತಾವಲಿ “ಬಾಲಬೋಧಿನಿ” ಟೀಕಾ ।
೫. ಪತ್ರಿಕೇಷು ಪ್ರಕಟ ಕವಿತಾ ತಥಾ ಲೇಖಾ : ।

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಾದರ್ಶವು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೌಢವಾದ ಗ್ರಂಥ.

ಸಿಖ್ಖಾಂತಾದರ್ಶ:

ಇದರಲ್ಲಿ ಲೇಖಕರು ಕೌಮುದಿಯಲ್ಲಿ ಜಟಿಲವಾದ ಸೂತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ-ಉತ್ತರಪಕ್ಷ ಮತ್ತು ಸಮನ್ವಿತ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾವನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾ ಆಯಾ ಸೂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥ ಮತ್ತು ಮಹತ್ವಾದಿಗಳ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ವಿಶದವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸುತ್ತಾ ಸಾಗುವ ಒಂದು ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. “ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿ”ಯು ಒಂದು ದುರ್ಗಮವಾದ ಅರಣ್ಯದಂತಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ದಾರಿಯು ವಿಷಮವಾಗಿದ್ದು ಕಠಿಣವಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಂಬ ಕುಟಿಲ ವಾದ ಪೊದೆಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಸರಳವಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸಲಾಗದ ಪಂಕ್ತಿಗಳು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಸಂತ್ರಸ್ತರನ್ನಾಗಿಸುತ್ತವೆ. ಲೇಖಕರ ಮತದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿ ಒಂದು ದುರ್ಗಮವಾದ ಅರಣ್ಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಜಟಿಲವಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಭಂಡಾರವೇ ಸರಾಗವಾಗಿ ನೆಡೆಯಲು ಪಥಿಕನನ್ನು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ.

ಅಂತಹ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು, ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿಯೆಂಬ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ದಾರಿಯನ್ನು ಸುಗಮಗೊಳಿಸಲೋಸುಗ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿ

ದೈನೆ ಎಂದು ತಾವೇ ಸ್ವತಃ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆ ಶ್ಲೋಕವು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿದೆ.

ನಮಸ್ಕೃತ್ಯೊಕನೀಸದ್ಗು ಗುರುನಥ ವೃಷಾಕಪಿ |
ಕೌಮುದೀವಿಪಿಢೇ ಛಾತ್ರಾನ್ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಮಾರ್ಗಂ ಪ್ರದರ್ಶಯೇ ||
ಸೂತ್ರಾದಿವಿಷಯೇ ಶಬ್ದಕಢ್ಡಕಿದ್ರಮಮಢ್ಡಿತೇ |
ಸೂಕ್ಷಮಾ ಯತ್ರ ಹಿ ಪಕ್ತಿರ್ಹರಯೋ ಯತ್ರ ಶೇರತೇ ||

ಆದರೆ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಪ್ರಕಾಶಿತಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಇದರ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯು ಸಹ ಈಗ ಲಭ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಚೌಖಂಬಾ. ವಾರಣಾಸಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿತಗೊಳ್ಳಲು ಒಮ್ಮೆ ನಿರ್ಧಾರಿತವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ ಒಂದೆರಡು ಪುಟಗಳು ಮುದ್ರಿತವಾದರೂ ಮುಂದುವರಿಯಲಿಲ್ಲ. ಇದೊಂದು ದುರಂತವೇ ಸರಿ.

ಸಿಞ್ಚಾನ್ತಕೌಮುದೀ 'ರಾಜೀವಲೋಚನೀ' ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ :

ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿಗೆ ಬರೆದ "ರಾಜೀವಲೋಚನಿ", ಅಥವಾ "ಔಕನೀಯ" ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪಂಚಸಂಧ್ಯಂತದವರೆಗೆ ಸುಂದರ ಹಾಗೂ ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬರೆದಿರುವ ಪ್ರತಿಯು ಉಪಲಬ್ಧವಿದೆ. ಚಿಕ್ಕ, ಚಿಕ್ಕ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಪಂಚಸಂಧ್ಯಂತಕ್ಕಿಂತ ಮುಂದೆ ಬರೆದಿರುವ ಮಾಹಿತಿ ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಆದರೆ ಅದರ ಶುದ್ಧ ಹಾಗೂ ಅಂತಿಮಪ್ರತಿಯು ತಯಾರಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಸರಲಜ್ಯೋತಿರ್ವಿಜ್ಞಾನ:

ಇದು ಹಿಂದಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಒಂದು ಪದ್ಯಕಾವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಷಿಗಳಿಗೆ ಸರಳಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಫಲಿತಜ್ಯೋತಿಷ್ಯದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರದ ಮುಹೂರ್ತ, ಜನ್ಮಕುಂಡಲಿ ರಚಿಸುವ ವಿಧಿ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಗಳ ಫಲ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿಭಾಷೆಯ ಕವಿತಾ, ಸವೈಯಾ, ದೋಹಾ, ಚೌಪಾಯ ಮುಂತಾದ ಛಂದಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತದ ವಸಂತತಿಲಕ, ಭುಜಂಗಪ್ರಯಾತ, ಶಾರ್ದೂಲವಿಕ್ರೀಡಿತ ಇನ್ನು ಮುಂತಾದ ಛಂದಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಮನೋರಂಜಕವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಮುಕ್ತಾವಲಿ "ಬಾಲಬೋಧಿನಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ":

ಈ ಗ್ರಂಥವು ನ್ಯಾಯ ಮುಕ್ತಾವಳಿ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಖಂಡಕ್ಕೆ ಬರೆದಿರುವ ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಂಸ್ಥಾನವು ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ.

व्याकृति वत्सराजम्:

ಇದೊಂದು ಗದ್ಯಕಾವ್ಯ. ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲೋನಿಯ ಪ್ರಥಮ ಸೋಪಾನದಂತೆ ಈ ಕಾವ್ಯ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ನರವಾಹನದತ್ತ ಮತ್ತು ಉದಯನನ ಕಥೆಯನ್ನು ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಕಥೆಯನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಾ ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರ ವೈಯಾಕರಣಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿಯ ಪಂಚ ಸಂಧ್ಯಂತ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗಿರುವ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗಿರುವ ಪದಗಳನ್ನು ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದೊಂದು ಅಪೂರ್ವ ಪ್ರಯೋಗ.

कौमुदी कथा कल्लोलिनी:

ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣ ತ್ರಿಪಾಠಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಜರಾಮರವನ್ನಾಗಿಸಿದ ಕೃತಿ ಇದು . ಭಟ್ಟಕಾವ್ಯವೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ “ರಾವಣ ವಧ”ದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವಾಲ್ಮೀಕಿರಾಮಾಯಣವೇ ಕಥಾವಸ್ತು. ಶ್ರೀ ರಾಮನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ ವರೆಗಿನ ಕಥೆಯನ್ನು ೨೨ ಸರ್ಗಗಳಿಂದ ಭಟ್ಟಿಯು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಾವ್ಯದ ಮೂಲಕ ವ್ಯಾಕರಣಬದ್ಧ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದೇ ಕವಿಯ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾದ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ಗದ್ಯಕಾವ್ಯದ ಮೂಲಕ ವ್ಯಾಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿಯನ್ನು ರೋಚಕವಾದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರಿಯವಾದ ಕಥಾಮಾಧ್ಯಮ ದಿಂದ ಪರಿಚಯಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ “ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸರಳವಾದ ರೋಚಕವಾದ ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸಂಧಿಪ್ರಕರಣದಿಂದಾರಭಿಸಿ ಔಣಾದಿಕ ಪ್ರಕರಣ, ಉತ್ತರ ಕೃದಂತ ಪ್ರಕರಣಪರ್ಯಂತ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಕರಣಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪಾದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ, ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಲಿಷ್ಟಕರವಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಕೌಮುದಿ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲೋನಿಯು ಪೂರ್ವಾರ್ಧ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಾರ್ಧವೆಂದು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹನ್ನೊಂದು ಕಲ್ಲೋಲಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಪೂರ್ವಾರ್ಧ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಐದು ಕಲ್ಲೋಲಗಳಿವೆ. ಅವು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿಯ ಕ್ರಮದಂತೆ ಅದೇ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳ ಹೆಸರು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿದೆ.

೧. ಸನ್ಧಿನಿರ್ದೇಶಿ ಪ್ರಥಮ: ಕಲ್ಲೋಲ: ।
೨. ಕಾರಕನಿರ್ದೇಶಿ ದ್ವಿತೀಯ: ಕಲ್ಲೋಲ: ।

೩. ಸಮಾಸ: ಸ್ತ್ರೀಪ್ರತ್ಯಯನಿರ್ದೇಶೆ ತೃತೀಯ: ಕಲ್ಲೋಲ: ।
೪. ಸಮಾಸ-ತದ್ಧಿತನಿರ್ದೇಶೆ ಚತುರ್ಥ: ಕಲ್ಲೋಲ: ।
೫. ತದ್ಧಿತದ್ವಿರೂಪಿಣಿ ನಿರ್ದೇಶೆ ಪञ್ಚಮ: ಕಲ್ಲೋಲ: ।

ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ 6 ಕಲ್ಲೋಲಗಳಿವೆ. ಅವು-

೦. ಗಣನಿರ್ದೇಶೆ ಷಷ್ಠ: ಕಲ್ಲೋಲ: ।
೧. ಪ್ರಕ್ರಿಯಾನಿರ್ದೇಶೆ ಸಪ್ತಮ: ಕಲ್ಲೋಲ: ।
೨. ಕण्ठ्‌ವಾದಿನಿರ್ದೇಶೆ ಅಷ್ಟಮ: ಕಲ್ಲೋಲ: ।
೩. ಪದ ವಾಚ್ಯ-ಲಕಾರಾರ್ಥನಿರ್ದೇಶೆ ನವಮ: ಕಲ್ಲೋಲ: ।
೪. ಪ್ರಕೀರ್ಣಕನಿರ್ದೇಶೆ ದಶಮ: ಕಲ್ಲೋಲ: ।
೫. ಕೃದಂತನಿರ್ದೇಶೆ ಏಕಾದಶ: ಕಲ್ಲೋಲ: ।

ಗಣನಿರ್ದೇಶನಾಮಕ ಕಲ್ಲೋಲದಲ್ಲಿ ಆಯಾಗಣದ ಧಾತು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಯಥಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಯಥಾಗಣಧಾತುರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಕೌಮುದಿಯ ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಜೊತೆ ಜೊತೆಗೆ ಆಯಾ ದೇಶ, ಪರ್ವತ, ನದಿ, ಜನಪದ, ನಗರ, ಭಕ್ತ್ಯಪದಾರ್ಥಗಳ ಪೇಯ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಧಾನ್ಯಗಳ ಉತ್ಪಾದಕಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರ, ಫಲ, ವಸ್ತ್ರ, ಆಭರಣ, ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯ, ವಾಹನ, ಮೃಗಗಳು, ಸಂಗೀತ, ವಾದ್ಯಯಂತ್ರಗಳು, ನಕೃತ್‌ಗಳಾಧಾರಿತ ಕೃಷಿ, ಧಾನ್ಯ, ಹೂ, ವನಸ್ಪತಿ, ಪಕ್ಷಿ, ಕೀಟಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿ ಓದುಗರಿಗೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಗದ್ಯಕಾವ್ಯದ ವಿಶೇಷತೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯಿಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಈ ಕಲ್ಲೋಲಿನಿಯ ಮಹತ್ವವುಳ್ಳದಾಗಿದೆ. ಗದ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಶೈಲಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಸರಸತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಓದುಗರನ್ನು ಸರಾಗವಾಗಿ ಓದಿಸಿಕೊಂಡು ಯಾವುದೇ ಅಡೆತಡೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣನೆಯ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ಲೇಷ, ರೂಪಕ, ಉಪಮಾ, ಅನುಪ್ರಾಸ, ಪರಿಸಂಖ್ಯಾ, ವಿರೋಧಾಭಾಸಾದಿ ಅಲಂಕಾರಗಳ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಓದುಗರಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆಸ್ವಾದನೆಯನ್ನು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಉಣಬಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅಡಿಪುಸ್ತಕಗಳು:

- ೧. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಾ ಉಭವ್ ಔರ್ ವಿಕಾಸ್.
- ೧. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಾ ಉಭವ್ ಔರ್ ವಿಕಾಸ್.
- ೧. ರೂಪಾವತಾರ ಭೂಮಿಕೆ.
- ೨. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇತಿಹಾಸ.
- ೧. ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡ ವ್ಯಾಕರಣಗಳು (ಪು. ೩೫).
- ೨. Karnataka through the ages (p. 110).
- ೩. ಕಾಶಂತ್ರವ್ಯಾಕರಣ.
- ೧. ಪಂ. ರಾಮಶರಣಾಸ್ತ್ರಿಸ್ಮೃತಿವಿಶೇಷಾಙ್ಕ:- ಗಙ್ಗಾನಾಥ ಙ್ಗಾ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ಯಾಪೀಠ-
ಅಲಹಬಾದ್-೨ ೧೯೮೫. ಪು. ೨.

प्रथमोऽध्यायः

ಚತುರ್ಥೋಽಧ್ಯಾಯ

ವ್ಯಾಕರಣ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿಯ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು
ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಸ್ಥಾನ ಹಾಗೂ
“ಕೌಮುದಿ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನಿ” ಶೀರ್ಷಿಕೆಯ ಸಾರ್ಥಕತೆ

ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಆಕರ ಗ್ರಂಥವಾದ “ಕೌಮುದಿ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನಿ” ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕೌಮುದಿ, ಕಥಾ, ಕಲ್ಲೋಲಿನಿ ಎಂದು ಮೂರು ಪದಗಳಿವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ವಾಚ್ಯಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳಿಗೆ ನಿರ್ವಚನಗಳಿವೆ. “ಯಾಸ್ಯನ ನಿರುಕ್ತ” ನಿರ್ವಚನಗಳ ಗ್ರಂಥವೇ ಆಗಿದೆ. ಒಂದು ಶಬ್ದದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಈ ನಿರ್ವಚನಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಗ್ರಂಥದ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವ “ಕೌಮುದಿ”, “ಕಥಾ”, “ಕಲ್ಲೋಲಿನಿ” ಈ ಪದಗಳ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದುದು ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೂ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಚತುರ್ಥ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪದಗಳ ನಿರ್ವಚನ ಹಾಗೂ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗುವುದು.

“ಕೌಮುದಿ” ಪದದಿಂದ ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರ “ವೈಯಾಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿ”ಯೆಂಬ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಉದ್ಗ್ರಂಥದ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿಯ ಸ್ಥಾನ ಹಾಗೂ ಗ್ರಂಥದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು, “ಕಥಾ” ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ “ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ”ದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯವಾದ ಅಂಶವಾದುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಗುವುದು.

ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣತ್ರಿಪಾಠಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. “ಕೌಮುದೀ” ಎಂದರೆ ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರ “ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ” ಗ್ರಂಥ. ಕಥಾ ಎಂದರೆ ಸೋಮದೇವನ “ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ”. “ಕಲ್ಲೋಲಿನಿ” ಎಂದರೆ ಹಿಂದಾದ ಅಲೆ ಅಥವಾ ಒಂದಾದ ಮೇಲೆ ಬರುವ ಅಲೆಗಳು. ಪಾಠದ ಭಾಗಗಳು. ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ಎಂದರ್ಥ. ಈ ರೀತಿ ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥದ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಳವಡಿಸಿ ಕೊಂಡು ಶೀರ್ಷಿಕೆ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕತೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಕೌಮುದೀ ಗ್ರಂಥವನ್ನೇ ಎಕೆ ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರವನ್ನೇ ಏಕೆ

ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿವರಿಸಲಾಗುವುದು. ಕೌಮುದೀ, ಕಥಾ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ ಪದಗಳ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಈ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಈಗ ತಿಳಿಸಲಾಗುವುದು.

ಕೌಮುದೀ ಪದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು “ಶಬ್ದಕಲ್ಪದ್ರುಮ” ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕೋಶ ದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

“ಕೌಮುದೀ-ಸ್ತ್ರೀ ಕುಮುದಸ್ಯ ಙ್ಯಂ ಪ್ರಕಾಶಕತ್ವಾತ್ “ತಸ್ಯೇದಂ” (೪.೩.೧೩೦,)

ಙ್ತಯನ್ ತತೋ ಡೀಪ್, ಜ್ಯೋತ್ಸನಾ- ಙ್ತಯಮರಃ. (೧.೩.೧೬)°

ಕೌಮುದೀ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ-ಚಂದ್ರನ ಬೆಳಕು. ಜೋತ್ಸನ್ನಾ ಅಂದರೆ ಚಂದ್ರಿಕೆ ಅಥವಾ ಬೆಳದಿಂಗಳು ಎಂದರ್ಥ. ತಸ್ಯೇದಂ ಎಂಬ ಪಾಣಿನಿಯ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಅಣ್” ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬಂದು ಸ್ತ್ರೀತ್ವ ವಿವಕ್ಷೆ ಇರುವುದರಿಂದ “ಜೀಪ್” ಬಂದು ಕಮುದೀ ಎಂದು ದೀರ್ಘವಾಗಿದೆ.

ಕುಮಾರಸಂಭವದಲ್ಲಿ ಕವಿಕುಲಗುರುವಾದ ಕಾಳಿದಾಸನು ಬಳಸಿದ್ದಾನೆ.

“ಶಶಿನಾ ಸಹಯಾತಿ ಕೌಮುದೀ ಸಹ ಮೇಘನ ತಡಿತಪ್ರಲೀಯತೆ |

ಪ್ರಮದಾಃ ಪತಿವತ್ಸರ್ಣಾ ಇತಿ ಪ್ರತಿಪನ್ನಂ ಹಿ ವಿಚೇತನೈರಪಿ ||”°

ಮಹಾಭರತದಲ್ಲೂ ಈ ಕೌಮುದೀ ಪದವನ್ನು ಕವಿ ವ್ಯಾಸರು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ ಅದು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿದೆ.

“ಅಕಲಕೌಮುದೀಞ್ಚೈವ ಚಕ್ರತುಃ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕೀಮ್” (೨೩೫)°

ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕೋಶಗ್ರಂಥವಾದ “ವಾಚಸ್ಪತ್ಯಮ್” ಗ್ರಂಥ ದಲ್ಲಿಯೂ ಕೌಮುದೀ ಪದದ ನಿರ್ವಚನ ಹಾಗೂ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ ಈ ಪದ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಯಾವಯಾವ ಕವಿಗಳು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ ಆ ಎಲ್ಲಾ ವಿವರಗಳು ಹೀಗಿವೆ.

“ಕ್ರು ಶಾಢೇನ ಮಹೀ ಜೇಯಾ ಮುದ ಹರ್ಷೇ ತತೋ ದ್ವಯಮ್ |

ಧಾತುಜೈರ್ನಿಯಮೇಞ್ಚೈವ ತೇನ ಸಾ ಕೌಮುದೀ ಸ್ಮತಾ ||”°

“ಕು” ಶಬ್ದದಿಂದ ಭೂಮಿಯೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು, “ಮುದ” ಎಂದರೆ ಹರ್ಷ, ಸಂತೋಷ. ಚಂದ್ರನು ತನ್ನ ಬೆಳದಿಂಗಳಿಂದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮುದಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಕೌಮುದೀ ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥ.

ಅನೇಕ ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೌಮುದೀ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಪದಗಳ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

“त्वमस्य लोकस्य च नेत्रकौमुदी ।
 कौमोदन्ते जनायस्यान्नानाभावैः परस्परम् ॥^३
 हृष्टास्तुष्टाः सुखापन्नास्ते न सा कौमुदी मता ॥”
 “अश्विने पौर्णगास्यान्तु चरे ज्जागरणं निशिकौमुदी
 सा समाख्याता कार्या लोकविभूतये”
 “कौमोदन्ते जनायस्यां तेन सा कौमुदी मता”
 सखीजनोद्दीक्षणकौमुदीमुखम्”^४

कौमुदी दीपात् वातिथिः

कಥಾ:- ಕಥಾ ಪದದ ಅರ್ಥ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಚನಗಳು ಹೀಗಿವೆ-

ಕಥಾ-(ಸ್ತ್ರೀ) “ಚಿತ್ತಿಪೂಜಿಕುಠಿಕ್ವಿಚರ್ಚಿಚ” (३-३-१०५)^१ ಟಾಪ್ ಚ. ಕಥಾ ಶಬ್ದವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಪದ. ಮೇಲಿನಸೂತ್ರದಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ಇದರರ್ಥ ಹೇಳುವುದು, ಸಂಭಾಷಣೆ, ಕಥೆ, ಕಟ್ಟುಕಥೆ, ದಾರ್ಶನಿಕ ಚರ್ಚೆ. ಇದು ವಾದ, ಜಲ್ಲ, ಮತ್ತು ವಿತಂಡಾ ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧ.^२ ಅಮರಕೋಶದಲ್ಲಿ “ಪ್ರಬಂಧಕಲ್ಪನಾ” (१.६.६)^३ ಎಂದಿದೆ.

ವಾಚಸ್ಪತ್ಯಮ್ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ “ಕಥಾ” ಶಬ್ದದ ಬಳಕೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಉಕ್ತಿಗಳು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿವೆ.

೧. “ಪ್ರಬಂಧನ ಕಲ್ಪನಾ ಅಥವಾ ಅಬಂಧಸ್ಯ ಅಭಿಧೇಯಸ್ಯ ಕಲ್ಪನಾ ಸ್ವಯಂ ರಚನಾ” ಇತಿ ಸಾರಸುಂದರೀ.
೨. “ಪ್ರಬಂಧಸ್ಯ ಕಲ್ಪನಾರಚನಾ, ಬಡ್ವನೃತಾಸ್ತೊಕಸತ್ಯಾ” ಇತಿ ಭರತಃ.
೩. “ಪ್ರಬಂಧಕಲ್ಪನಾಂ ಸ್ತೊಕಸತ್ಯಾಂ ಪ್ರಾಜ್ಞಾಃ ಕಥಾಂ ವಿದ್ವುಃ ।
 परस्पराश्रयाया स्यात् सा मताख्यायिका क्वचित् ॥ इति कोलाहलाचार्यः ।
೪. ನैयायिकमते हि नानावक्तृकपूर्वपक्षसिद्धान्तवान् वाक्यसन्दर्भः ।

यया मनुः

“यद्यद्रोचते विप्रेभ्यस्तद्दद्यादमत्समरः ।
 ब्रह्मोद्याञ्च कथाः कुर्यात्पितृणामेतदी णितम् ।

ವಾರ್ತಾ | ವಾಕ್ಯಮ್ | ಯಥಾ ರಘುಃ” (೮.೪೩)

“ಅಭಿತಪ್ತಮಯೋಽಪಿ ಮಾದ್ವೈ

ಭಜ್ತೇ ಕೈವ ಕಥಾ ಪೂರಿಷು ||

ವಿವರಣಮ್, ಯಥಾ ರಾಮಾಯಣಂ (೧.೮.೬)

“ಸನತ್ಕುಮಾರೋ ಭಗವಾನ್ ಪುರಾ ಕಥಿತವಾನ್ ಕಥಾಮ್ |

ಭವಿಷ್ಯಂ ವಿದುಷಾಂ ಮಧ್ಯೇ ತವ ಪುತ್ರಸಮುಢ್ವಮ್ ||”

ಹೀಗೆ ಕಥಾ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿವರವನ್ನು ವಾಚಸ್ಪತ್ಯಮ್ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಕಲ್ಲೋಲ:- (ಪು), (ಕಲ್ಲ ಬಾಹುಲಕಾತ್ ಲೇಲಚ್)

ಇದರರ್ಥ ಅಲೆ. ತೆರೆ. ಹರ್ಷ. ಗ್ರಂಥದ ಭಾಗ.

ಕಲ್ಲೋಲಿನಿ-(ಸ್ತ್ರೀ)

ಇದರರ್ಥ ಅಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರದೇಶ, ನದಿ, ಹೊಳೆ.

ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ ಶಬ್ದವನ್ನು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ ಯಾವ ಯಾವ ಕವಿಗಳು ಎಂಬುವುದನ್ನು ವಾಚಸ್ಪತ್ಯಮ್ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಅದು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿದೆ.

ಯದಾ (ಕಂ ಜಲಂ ಲೋಲಂ ಚಪಲಂ ಯಸ್ಮಾತ್ ನಿಪಾತಿತಾತ್ ಸಾಧುಃ)

ತತ್ಪರ್ಯಾಯಃ: ಉಲ್ಲೋಲಃ: ಇತ್ಯಮರಃ: (೧.೨೦)

“ಕಾಲಿ-ದೀಜಲಕಲ್ಲೋಲಕೋಲಾಹಲಕುತುಹಲಿ” ಇತಿ ಉದ್ಭವಃ: |

ಇಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲೋಲ ಪದವನ್ನು ಹರ್ಷಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ “ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ” ಗ್ರಂಥದ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮೂರು ಪದಗಳ ಅರ್ಥ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಬಳಿಕ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ಶೀರ್ಷಿಕೆಯ ಸಾರ್ಥಕತೆಯನ್ನು ಏಕೆ ಈ ಪದಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡರು ಎಂಬುವುದನ್ನು ಮತ್ತು ಅವು ಹೇಗೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ಪದಗಳೇ ಎಂಬುವುದನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯ ಉದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ಅದರ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ.

(೧) ಗ್ರಂಥದ ಮೊದಲ ಪದವಾದ “ಕೌಮುದೀ”ಯ ಸಾರ್ಥಕತೆ:-

೧. ವ್ಯಾಕರಣದ ಜ್ಞಾನದ ಬೆಳಂದಿಂಗಳಂತೆ ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರ ಸಿದ್ಧಾಂತ

ಕೌಮುದೀ ಗ್ರಂಥವು ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಕಾರಣ ಅದನ್ನು ತಾವು ತಮ್ಮ ಕೃತಿ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಹಾಗೂ ಪಾಣಿನೀಯ ಸೂತ್ರಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಪದಗಳ ಬೋಧೆಯನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಮಾಡಲು ಇಚ್ಛಿಸಿ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು “ಕೌಮುದೀ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

೨. ಗ್ರಂಥದ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿದ ತಕ್ಷಣವೇ ಇದು ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಗ್ರಂಥವೆಂದು, ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀಯಂತೆ ಅಥವಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೃತಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲು ಸಹಾಯ ವಾಗುವಂತೆ ಈ ಕೌಮುದೀ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.
೩. ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ ಯಂತೆ ಸಂಧಿನಿರ್ದೇಶಕಾತ್ಮಕ ಕಲ್ಲೋಲ. ಸಮಾಸ ನಿರ್ದೇಶಕಾತ್ಮಕ ಕಲ್ಲೋಲ. ಕಾರಕನಿರ್ದೇಶಕಾತ್ಮಕ ಕಲ್ಲೋಲ. ಎಂದು ಭಟ್ಟೋಜಿ ದೀಕ್ಷಿತರು ತಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕರಣಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೇ ತಮ್ಮ “ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ” ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನೀಡಿ ದ್ದಾರೆ.

ಈ ರೀತಿ ಎಲ್ಲಾ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಾರಣ ಕೌಮುದೀ ಪದವು ಸೂಕ್ತವಾದುದೇ ಆಗಿದೆ.

(೨) ಕಥಾ ಪದದ ಔಚಿತ್ಯ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿದೆ:-

೧. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರವನ್ನೇ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣತ್ರಿಪಾಠಿಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರವು ಕಥೆಗಳ ಬೃಹತ್ ಭಂಡಾರವಾದುದರಿಂದ ಕಥಾ ಪದವು ಸೂಕ್ತವಾಗಿದೆ.
೨. ಕಥಾ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಹೇಳುವುದು ಎಂಬರ್ಥವಿರುವುದರಿಂದ ಈ “ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ” ಗ್ರಂಥದ ಮೂಲಕ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣ ತ್ರಿಪಾಠಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವ್ಯಾಕರಣದ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೊಸ ರೀತಿ ಯಿಂದ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಕಥಾ ಶಬ್ದವನ್ನು ಅನ್ವಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪಾಠಿ ಗಳು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಕಥೆಯನ್ನೇ ಏಕೆ ಆರಿಸಿಕೊಂಡರು ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅವು ಹೀಗಿವೆ.

- ೧) ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೈಯಾಕರಣರಾದ ವರರುಚಿ, ವರ್ಷೋಪಾಧ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಪಾಣಿನೀಯ ವೃತ್ತಾಂತಗಳು ಈ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿಯೇ ಬರುತ್ತವೆ.

೨) ಐಂದ್ರವ್ಯಾಕರಣವು ನಂದಿಯ ಹೂಂಕಾರದಿಂದ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಷ್ಟವಾಯಿತೆಂದು, ಪಾಣಿನಿಯ ವ್ಯಾಕರಣವೇ ಲೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಿಜೃಂಭಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಪಾಣಿನಿಗೆ ವರವಿತ್ತೆಂದು ಈ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿಯೇ ಉಲ್ಲೇಖನಮಗ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

೩) ಸಾತವಾಹನನೆಂಬ ರಾಜ ಜಲಕ್ರೀಡೆಯಲ್ಲಿ ರಾಣಿಯೊಬ್ಬಳಿಂದ ಅವಮಾನಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆ ರಾಜನು ಅವಳ ಮೇಲೆ ನೀರೆರಚಿದಾಗ ಅವಳು “ಮೋದ ಕೈಸ್ತಾತಯ” ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ಅದರ ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥ “ಮಾ+ತದಕೈಃ+ತಾತಯ=ನೀರಿನಿಂದ ಹೊಡೆಯಬೇಡ” ಎಂದರ್ಥ ಆದರೆ ರಾಜನು ಅದನ್ನು “ಮೋದ ಕೈಸ್ತಾತಯ” ಎಂದರೆ “ಕಡುಬುಗಳಿಂದ ಹೊಡೆ” ಎಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಡುಬುಗಳಿಂದ ಹೋಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ರಾಣಿಯು ಅವನ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಂಡು ಅವಮಾನಿಸಿ ಅಪಹಾಸ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ. ಇದರಿಂದ ನೋಂದ ರಾಜನು ಅನ್ನಾಹಾರಗಳನ್ನು ತೊರೆದು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದ ಮಂತ್ರಿಯಾದ ಶರ್ವವರ್ಮನು ಆರು ತಿಂಗಳಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲೇ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ರಾಜನಿಗೆ ಕಲಿಸಿ ಅವನನ್ನು ವ್ಯಾಕರಣಜ್ಞಾನಿಯನ್ನಾಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಎಂಬ ಕಥೆಯು ಇದೇ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭ ವ್ಯಾಕರಣದ ಜ್ಞಾನದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸಾರುತ್ತದೆ ಆದುದರಿಂದ ಕೃತಿಕಾರರು ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಕಥೆಯನ್ನೇ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

೪) ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಎರಡನೆಯ ತರಂಗ ದಲ್ಲಿಯೇ ವರರುಚಿಯ ಕಥೆ, ವ್ಯಾಡಿಯ ಕಥೆ, ನಾಲ್ಕನೆಯ ತರಂಗದಲ್ಲಿ ವರರುಚಿ ಮತ್ತು ಉಪಕೋಶೆಯರ ಕಥೆ, ಮತ್ತು ಪಾಣಿನಿಯ ಕಥೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಹೆಸರುಗಳೆಲ್ಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ದಿಗ್ಗಜರದ್ದು.

ಹೀಗೆ “ಕೌಮುದೀ”, “ಕಥಾ”, ಎಂಬ ಹೆಸರು, “ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ” ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಎಂಬೆರಡು ಪದಗಳ ಆಯ್ಕೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತವೆ. ನಂತರ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ ಶಬ್ದದ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ಈಗ ನೋಡೋಣ.

೧. ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ ಎಂದರೆ ಅಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರದೇಶ ಅಥವಾ ನದಿ, ಹಾಗೂ ಹಿರಿದಾದ ಅಲೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ. ಮೂಲ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿಗೆ ತರಂಗಗಳೆಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. “ಕೌಮುದೀ ಕಥಾಕಲ್ಲೋಲಿನೀ” ಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲೋಲಗಳೆಂದು ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

೨. ಕಲ್ಲೋಲ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಗ್ರಂಥದ ಭಾಗ ಅಥವಾ ಅಧ್ಯಾಯ ಎಂಬ ಅರ್ಥ

ಗಳೂ ಇವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣತ್ರಿಪಾಠಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಗಳು ಕಲ್ಲೋಲ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿ. ಕಥಾ ಮತ್ತು ಕುಮುದೀ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಪದಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಕಲ್ಲೋಲ ಪದವನ್ನೂ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದ ರೂಪವಾದ “ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ” ಎಂದು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.

ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲೂ ಸಾರ್ಥಕತೆ ಹಾಗೂ ಯತೋಚಿತವಾದ ಪದಗಳನ್ನೇ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ಗ್ರಂಥದ ಹೆಸರೇ ಗ್ರಂಥದ ಮಹತ್ವ ಹಾಗೂ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿನ ವಸ್ತುವನ್ನೂ ತಿಳಿಸುವಂತೆ ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥದ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯನ್ನು “ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ” ಯ ಕೃತಿಕಾರರು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಮೂಲಕಥೆಯನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ “ಕೌಮುದೀ” ಗ್ರಂಥದ ಪಾಣಿನೀಯ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರು ತಮ್ಮ “ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ” ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನೀಡಿರುವ ಸೂತ್ರೋದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಸ್ವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಮರೆದಿದ್ದಾರೆ. “ಕೌಮುದಿ” ಎಂದರೆ ಸ್ತ್ರೀ ಲಿಂಗ ಪದ ಇದರರ್ಥ ಬೆಳದಿಂಗಳು, ಆಶ್ಚರ್ಯಜ ಮಾಸದ ಹುಣ್ಣಿಮೆ, ಕಾರ್ತಿಕ ಮಾಸದ ಹುಣ್ಣಿಮೆ, ಕಾರ್ತಿಕೇಯನ ಹುಟ್ಟಿದ ದಿನ. ಕೃತ್ತಿಕೋತ್ಸವದ ದಿನ, ಆದರೆ ಈ ಪದವನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ಭಟ್ಟೋಜಿ ದೀಕ್ಷಿತರ ವೈಯಾಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿಯೇ ನೆನಪಾಗುವುದು ಈ ವ್ಯಾಕರಣಗ್ರಂಥದ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಪಾಣಿನಿಯ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯನ್ನು ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಕ್ತೀಕರಿಸಿ ಅನೇಕರು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಭಟ್ಟೋಜಿ ದೀಕ್ಷಿತರಿಗೆ ಸಂದ ಗೌರವ ಯಾರಿಗೂ ಸಂದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೂ ಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ಆ ಕಾರಣಗಳೂ ಹೀಗಿವೆ.

ವ್ಯಾಕರಣಜ್ಞಾನದಿಂದ ಭಾಷಾಶುದ್ಧಿಯು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ನಿಪುಣತೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಉಚ್ಚಾರ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸಮುಚಿತವಾದ ಅರ್ಥ ಜ್ಞಾನವೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲೇಬೇಕು ಎಂಬುವುದನ್ನು ಅರಿತೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಹಾಗೆ ಹಿಂದಿನ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನದ ಕ್ಷಿಪ್ತಕರವಾದ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಜನರು ಸುಲಭವಾದ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲು ತೊಡಗಿದ್ದರು. ಅದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪಾಣಿನಿಯ ವ್ಯಾಕರಣಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಬಳಸಿ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಡುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರ “ವೈಯಾಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿ” ಗ್ರಂಥವು ಮಹತ್ವದಾಗಿದೆ.

ಪಾಣಿನಿಯ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, ಶಬ್ದಗಳ ವೃತ್ತತ್ತಿಯನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಬೇಕಾದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಸೂತ್ರಗಳ ಉಪಸ್ಥಿತಿ ಇರಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ, ಅವುಗಳು

ಕ್ರಮವಾಗಿ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿರಬೇಕು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಸರಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳಲು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕ್ಲೇಶಗಳನ್ನು ದೂರೀಕರಿಸಲು ವಿಷಯಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಆಯಾಯಾ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಕೆಲವರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು.

ಇಂತಹ ಪ್ರಯೋಗದ ಮೊದಲ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಅಥವಾ ಪ್ರಕರಣಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪಾವತಾರ” ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಧರ್ಮಕೀರ್ತಿ ಎಂಬ ಕವಿಯು ರಚಿಸಿದನು. ಇದೇ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಗ್ರಂಥ. ನಂತರ ರೂಪಮಾಲಾ, ನಂತರದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೭೫ರಲ್ಲಿ ರಾಮಚಂದ್ರನೆಂಬುವವನು “ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಕೌಮುದೀ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದನು. ಇದು ಸರಳವಾಗಿದೆ. ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಅಂದರೆ ರಚನಾಕ್ರಮವನ್ನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಯಪಡಿಸುವುದು ಅದರ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶ. ಇದಕ್ಕೆ ಶೇಷಕೃಷ್ಣನು “ಪ್ರಕಾಶ” ವೆಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ತಂದೆ ಶೇಷನೃಸಿಂಹ. ಮಗ ಶೇಷವೀರೇಶ್ವರ, ಶೇಷವೀರೇಶ್ವರನನ್ನು ರಸಗಂಗಾಧರವನ್ನು ಬರೆದ ಪಂಡಿತರಾಜ ಜಗನ್ನಾಥನ ಗುರು. ಇದೇ ಶೇಷಕೃಷ್ಣನು ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತನ ಗುರು. ಇವನು “ಯಜ್ಞ ಲುಗಂತಶಿರೋಮಣಿ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತ:-

ಸಂಸ್ಕೃತ ವಾಚ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರು ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಚಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರು ಬರೆದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವ್ಯಾಕರಣಕೃತಿ “ವೈಯಾಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ”, ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ.

ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ದೇಶದವನು. ಇವರ ತಂದೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ.

ಇವನ ಗುರು ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಶೇಷಕೃಷ್ಣ.

ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರು ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಮ್ಮ “ಶಬ್ದ ಕೌಸ್ತುಭ”ದಲ್ಲಿ - “तदेतत् सकलमभिसन्धाय प्रक्रियाप्रकाशे गुरुचरणैः उक्तम्” ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಅಪ್ಪಯ್ಯದೀಕ್ಷಿತರು ತನಗೆ ಎಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ವಿದ್ಯಾಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರು ತಮ್ಮ “ತತ್ತ್ವ ಕೌಸ್ತುಭ”ದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರ ಕಾಲ:-

ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೭೫ರಿಂದ ೧೬೫೦ರ ವರೆಗೆ

ಇವರ ಕೃತಿಗಳು:-

೧. ಶಬ್ದಕೌಸ್ತುಭ,
೨. ವೈಯಾಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ,
೩. ಪ್ರೌಢಮನೋರಮಾ,
೪. ವೈಯಾಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕಾರಿಕಾ.

ಶಬ್ದ ಕೌಸ್ತುಭ:-

ಇದು ಪಾಣಿನಿಯ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಗೆ ಬರೆದ ವೃತ್ತಿ. ಅಂದರೆ ಇದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪಾಣಿನಿಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಅದೇ ಕ್ರಮವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಬರೆದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ. ಇದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ವೈಯಾಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೂ ಮುಂಚೆ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ನಾಗೇಶಭಟ್ಟನು “ವಿಷಮಪದೀ” ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ವಿದ್ವಾಂಸರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ.

“तदेतत् सकलमभिसंधाय प्रक्रियाप्रकाशे गुरुचरणैरुक्तं”^೧

“इह केचित् शेषावतंसानां श्रीकृष्णपण्डितानां

चिरायार्चितयोः पादुकयोः प्रसादादासादित शब्दानुशासनः ॥”^೨

೧. ವೈಯಾಕರಣಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ:-

ಪಾಣಿನಿಯ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯೀ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿನ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಕ್ರಮಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಎಲ್ಲಾ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ವೃತ್ತಿ-ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಅತ್ಯಂತ ಸರಳವಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪಾಣಿನಿಯ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿ, ಕಾತ್ಯಾಯನನ ವಾರ್ತಿಕ ಹಾಗೂ ಪತಂಜಲಿಯ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಧಿ ಪ್ರಕರಣ, ಕಾರಕಪ್ರಕರಣ ಹೀಗೆ ಪ್ರಕರಣಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಆಯಾ ಪ್ರಕರಣಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಕಲೆಹಾಕಿ ಸ್ವತಃ ವೃತ್ತಿ ಹಾಗೂ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಈ ವೈಯಾಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು

ಅನೇಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು ರಚಿತವಾಗಿರುವ ವ್ಯಾಕರಣ ಗ್ರಂಥ ಬೇರೊಂದಿಲ್ಲ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಅಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಈ ವೈಯಾಕರಣಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ ಗ್ರಂಥವು ಹೊಂದಿತ್ತು. ಅವುಗಳ ಪಟ್ಟಿ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿದೆ.

೧. ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಸರಸ್ವತೀ	ತತ್ತ್ವ ಬೋಧಿನೀ
೨. ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತ	ಪ್ರೌಢಮನೋರಮಾ
೩. ನೀಲಕಂಠ ವಾಜಪೇಯೀ	ಸುಖಬೋಧಿನೀ
೪. ರಾಮಾನಂದ	ತತ್ತ್ವ ದೀಪಿಕಾ
೫. ರಾಮಕೃಷ್ಣಭಟ್ಟ	ರತ್ನಾಕರ ಟೀಕಾ
೬. ನಾಗೇಶ ಭಟ್ಟ	ಲಘುಶಬ್ದೇಂದು ಶೇಖರ
೭. ನಾಗೇಶ ಭಟ್ಟ	ಬೃಹಚ್ಚಬ್ದೇಂದು ಶೇಖರ
೮. ವಾಸುದೇವ ವಾಜಪೇಯಿ (ದೀಕ್ಷಿತ)	ಬಾಲಮನೋರಮಾ
೯. ರಂಗನಾಥ ಝಾ	ಪೂರ್ಣಮಾ

ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀಯ ಬಗ್ಗೆ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಬರೆದ ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಹೆಸರುಗಳು ಹೀಗಿವೆ.

೧. ಕೃಷ್ಣಮಿತ್ರ	ರತ್ನಾರ್ಣವಟೀಕಾ
೨. ರಾಮಚಂದ್ರ	ಸ್ವರಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಭಾಗದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ
೩. ತಿರುಮಲ ದ್ವಾದಶಾಹಯಾಜೀ	ಸುಮನೋರಮಾಟೀಕಾ
೪. ತೋಪ್ಪಲದೀಕ್ಷಿತ	ಪ್ರಕಾಶವ್ಯಾಖ್ಯಾ

ಕೆಲವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರ ಹೆಸರುಗಳು ತಿಳಿಯದೆ ಕೌಮುದೀ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಗಳೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಅವು

೧. ಲಘು ಮನೋರಮಾ
೨. ಶಬ್ದಸಾಗರ
೩. ಶಬ್ದರಸಾರ್ಣವ
೪. ಸುಧಾಂಜನ

೨. ಪ್ರೌಢಮನೋರಮಾ:-

ತನ್ನ ವೈಯಾಕರಣಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಸ್ವತಃ ತಾವೇ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಬರೆದಿರುವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗ್ರಂಥವೇ ಪ್ರೌಢಮನೋರಮಾ. ಇದನ್ನು ಸೋಪಜ್ಞ

ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಕೌಮುದೀ ಮೊದಲಾದ ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥಗಳ ಖಂಡನೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ.

ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತನ ಮೊಮ್ಮಗನಾದ ಹರಿದೀಕ್ಷಿತನು ಪ್ರೌಢಮನೋರಮಾ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ “ಬೃಹಚ್ಚಬ್ಧರತ್ನ”, “ಲಘು ಶಬ್ದರತ್ನ”, ಎಂಬ ಎರಡು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

೩. ವೈಯಾಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತಕಾರಿಕಾ:-

ಇದೂ ವ್ಯಾಕರಣಗ್ರಂಥ. ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅದರ ದಾರ್ಶನಿಕ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ೭೫ ಕಾರಿಕೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿ ಓದುಗರಿಗೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರು. ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತನ ತಮ್ಮ ರಂಗೋಜಿಭಟ್ಟನ ಮಗ ಕೌಂಡಭಟ್ಟನು ಇದರ ಮೇಲೆ “ಬೃಹದ್ವೈಯಾಕರಣಭೂಷಣಸಾರ” ಮತ್ತು “ವೈಯಾಕರಣಭೂಷಣಸಾರ” ಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಪ್ರೌಢವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ ಗ್ರಂಥದ ಮಹತ್ವ:

ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರ ವೈಯಾಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ ಅಧುನಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಹೊಸ ಮೈಲಿಗಲ್ಲನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿತು ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಓದಲಿಚ್ಛಿಸುವವರಿಗೆ ಮೊದಲ ಗ್ರಂಥ. ಒಂದು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ. ಶಬ್ದಗಳ ರಚನಾಕ್ರಮಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಪಾಣಿನಿಯ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯ ಎಲ್ಲಾ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೂ ಉದಾಹರಣಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಯೋಗವನ್ನೂ ರಚಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಹೇಳಿ ಆ ಪ್ರಯೋಗ ರಚನಾಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ರೀತಿ ಅದ್ವಿತೀಯವಾದುದು. ಅವಶ್ಯವಿರುವೆಡೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ವಾರ್ತಿಕಗಳನ್ನೂ ಭಾಷ್ಯದ ಇಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ, ವ್ಯಾಕರಣದ ಸಮಗ್ರ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಸೂತ್ರ, ವೃತ್ತಿ, ಉದಾಹರಣೆ ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವಿಷಯ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನೂ ಸಹ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿಯನ್ನು ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರು ಸೋಪಾನಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಉಣಾದಿಸೂತ್ರ, ಫಿಟೂತ್ರ, ಲಿಂಗಾನುಶಾಸನ ಇವುಗಳಿಗೂ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷ್ಯ, ವಾರ್ತಿಕ ಹಾಗೂ ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಕರಣಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಓದಿ ಅವುಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದ ನಂತರವಷ್ಟೇ ಅವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿಸಿ, ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ, ಸೂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಸೋದಾಹರಣವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಗ್ರಂಥ ಬಂದ

ಮೇಲೆ ಕಾಶಿಕಾವೃತ್ತಿಯ ಅಧ್ಯಯನ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿಯ ಅಧ್ಯಯನವಿಲ್ಲದೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣಾಧ್ಯಯನ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಹೋಯಿತು ಎಂದರೆ ಅದು ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ ಗ್ರಂಥದ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಶ್ಲೋಕವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದು—

“ಕೌಮುದೀ यदि कण्ठस्था वृथा भाष्ये परिश्रमः ।

कौमुदी यद्य कण्ठस्था वृथा भाष्ये परिश्रमः ॥

कौमुदी यदि नायाति वृथा भाष्ये परिश्रमः ।

कौमुदी यदि चायाति वृथा भाष्ये परिश्रमः ॥”

ಕೌಮುದಿಯು ಕಂಠಸ್ಥವಾದಲ್ಲಿ ಮಹಾಭಾಷ್ಯ ಪರಿಶ್ರಮವು ವ್ಯರ್ಥ. ಕೌಮುದಿಯು ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಮಹಾಭಾಷ್ಯ ಅಧ್ಯಯನ ವ್ಯರ್ಥ ಎನ್ನುವುದು ಈ ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕದ ಅರ್ಥ. ಮಾಹಾಭಾಷ್ಯಾದಿಗಳ ಸಕಲ ಸಾರವನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ವೈಯಾಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ೧೫ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆ ಪ್ರಕರಣಗಳು ಹೀಗಿವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಆಯಾ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಒಂದೊಂದೂ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು, ಆ ಸೂತ್ರಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮಹಾಭಾಷ್ಯಕಾರನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿ, ಆ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಕಲ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿ ನಂತರ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕ್ರಮವನ್ನೇ ಗ್ರಂಥದುದ್ದಕ್ಕೂ ಮುಂದುವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷೆ ಸರಳವಾಗಿ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾದುದಾಗಿದೆ.

ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ ಗ್ರಂಥದ ಕಿರುಪರಿಚಯ

ಸಂಜ್ಞಾಪ್ರಕರಣ:-

ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿಯು ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಅಕಾಂಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಸೋಪಾನಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಬಳಸುವಂತೆ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ಸಂಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಯೇ ಪಾಣಿನಿಯು “ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯೀ”ಯನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಮೊದಲಿಗೆ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿನ ಸಂಜ್ಞೆಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಲು

ಪ್ರಪಥಮವಾಗಿ “ಸಂಜ್ಞಾಪ್ರಕರಣ”ದಲ್ಲಿ ಅಚ್, ಹಲ್, ವೃದ್ಧಿ, ಗುಣ, ಮುಂತಾದ ಸಂಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ “वृद्धिरादैच्”, “आदिरन्त्येन सहेता” ಮುಂತಾದ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪರಿಭಾಷಾ ಪ್ರಕರಣ:-

ಅನಂತರ ವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲಿನ ಪರಿಭಾಷೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ತವಾದ ಅಂಶವಾದುದರಿಂದ “अनियमे नियमकारिणी परिभाषा” ಎಂದು ಎಲ್ಲಿ ನಿಯಮಗಳ ಅಭಾವವಿರುವುದೋ ಅಂತಹಕಡೆ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು ಕ್ಯಾಗಿ ಯಾವ ಸೂತ್ರಗಳ ರಚನೆಯಾಗಿರುವುದೋ ಅವೇ ಪರಿಭಾಷಾಸೂತ್ರಗಳು ಎಂದು ಪರಿಭಾಷೆಯ ಅರ್ಥಹೇಳಿರುವಂತೆ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪರಿಭಾಷೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ “इको यणचि” ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ “इकः, यण्, अचि” ಈ ಮೂರು ಪದಗಳಿವೆ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಯನ್ ಆದೇಶವು ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಸಂಶಯ ಎದುರಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ “षष्ठी स्थाने योगा” ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಷಷ್ಠಿ ವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣ ಬರುವ ಆದೇಶವು ವರ್ಣಗಳಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ ಎಂದುವುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಸಂಶಯಗಳ ನಿವಾರಣೆ ಹಾಗೂ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲು ಈ ಪರಿಭಾಷಾಸೂತ್ರಗಳು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿವೆ.

ಅನಂತರ ಉಚ್ಚಾರ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಸಂಧಿಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು “सन्धिप्रकरण”ದಲ್ಲಿ ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರು ಮಾಡಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಅಚ್ ಸಂಧಿ, ಹಲ್ ಸಂಧಿ, ವಿಸರ್ಗ ಸಂಧಿ, ಹೀಗೆ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಸೂತ್ರ, ವೃತ್ತಿ ಹಾಗೂ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ಸಂಧಿಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸಂಧಿ ಪ್ರಕರಣ:-

ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲುಂಟಾಗುವ ಆಗಮ, ಆದೇಶ್ ಮತ್ತೂ ಲೋಪಗಳೆಂಬ ಸಂಧಿಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು “अच् सन्धि, प्रकृत्यैभावसन्धि, हल् सन्धि, विसर्ग सन्धि, स्वरसन्धि ಎಂದು ಅವಾಂತರ ಪ್ರಕರಣಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅವ್ಯಯಪ್ರಕರಣ:-

सदृशं त्रिषु लिङ्गेषु सर्वासु च विभक्तिषु ।

वचनेषु च सर्वेषु यन्नव्येति तदव्ययम् ॥

ಅವ್ಯಯಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಅವ್ಯಯಗಳ

ಸಂಪೂರ್ಣ ಪರಿಚಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಅವ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಾರ್ತಿಕಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿ ಅರ್ಥೈಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸ್ತ್ರೀಪ್ರಕರಣ:-

ಸಂಸ್ಕೃತ ವಾಚ್ಯಯದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಪದಗಳು ಕೇವಲ ಹೆಣ್ಣು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬರದೇ ಪತಿಯ ಮೂಲದಿಂದ ಉದಾಹರಣೆಗೆ “ಗೌಪಸ್ಯ ಸ್ತ್ರೀ” ಗೌಪಿ, ಅಜಾದಿಗಳಾದರೆ “ಅಜಾಘತಘಾ” “ಠಾಪ್”, “ತೀಪ್”, ತೀಪ್ ಹೀಗೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕಾರಕಪ್ರಕರಣ:-

ಭಾಷೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬಳಸಲು ಮೂಲವಾದ ಕಾರಕ ಹಾಗೂ ವಿಭಕ್ತಿಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪರಿಚಯವನ್ನು “ಕಾರಕಪ್ರಕರಣ”ದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರೋದಾಹರಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ವಿವರವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಸಮಾಸಪ್ರಕರಣ:-

ಉಚ್ಚಾರಗಳ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳ ನಡುವೆ ನಡೆಯುವ ಸಮಾಸಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಅವ್ಯಯೀಭಾವ ತತ್ಪುರುಷ ಬಹುವ್ರೀಹಿ ದ್ವಂದ್ವ ಏಕಶೇಷ, ಸರ್ವಸಮಾಸಶೇಷ ಸಮಾಸಾಂತ, ಅಲುಕ್ ಸಮಾಸ, ಸಮಾಸಾಶ್ರಯವಿಧಿ ಎಂಬ ಎಂಟು ಅವಾಂತರ ಪ್ರಕರಣಗಳಡಿಯಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ತದ್ಧಿತಪ್ರಕರಣ:-

ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ಶಬ್ದಗಳು ತದ್ಧಿತಪ್ರತ್ಯಯಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿ ರೂಪ ಗೊಂಡಿವೆ.

ಉದಾಹರಣೆಗೆ “ದಶರಥಸ್ಯ ಅಪತ್ಯಂ ಪುಮಾನ್” ದಶರಥಿ, ಪಾಣಿನಿನಾ ರಚಿತಂ ಪಾಣಿನೀಯಂ, ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿವೆ ಅಂತಹ ಶಬ್ದಗಳ ಹಾಗೂ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು “ತದ್ಧಿತಪ್ರಕರಣ” ದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತಗೊಂಡಿವೆ.

ತಿಜಂತಪ್ರಕರಣ:-

ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳು ಅವುಗಳ ಮೂಲರೂಪವಾದ ಧಾತುಗಳು, ಅವುಗಳ ಪರದಲ್ಲಿ ಬರುವ “ತಿಪ್, ತಸ್, ಙ್ಞಿ. “ಪರಸ್ವೈಪದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು “ತಿಪ್, ತಸ್, ಙ್ಞಿ.” ಆತ್ಮನೇಪದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಅವುಗಳ ಹತ್ತೂ ಲಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು

ವಚನ ಹಾಗೂ ಮೂರು ಪುರುಷಗಳಲ್ಲಿನ ರೂಪಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರವಾಗುವ ಎಲ್ಲಾ ಸೂತ್ರಗಳ ಕೂಲಂಕಷವಾದ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಸೋದಾಹರಣವಾಗಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಕೃದಂತಪ್ರಕರಣ:-

ತದ್ಧಿತಗಳಂತೆ ಕೆಲವೊಂದು ಕೃದಂತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿ ಆಗುವ ಕೃದಂತ ಪದಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು “ಕೃದಂತಪ್ರಕರಣ” ದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರೋದಾಹರಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಉಣಾದಿಪ್ರಕರಣ:-

ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶಗಳು ಎಂಟು ಅವುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ಲೋಕವು ಹೀಗಿದೆ-

ಧಾತುಸ್ಮಗುಣಾದಿ ಲಿಂಗಾನುಶಾಸನಮ್ |

ಆಗಮಪ್ರತ್ಯಯಾದೇಶಾಃ ಉಪದೇಶಾಃ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಾಃ ||

ಉಪದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಉಣಾದಿಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವೈದಿಕಸ್ವರಪ್ರಕರಣ:-

ಸಂಸ್ಕೃತ ವಾಚ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾಣಿನಿಗಿಂತ ಹಿಂದೆಯೂ ಅನೇಕ ವ್ಯಾಕರಣಗಳ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಪಾಣಿನಿಯ ವ್ಯಾಕರಣಗ್ರಂಥವಾದ “ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿ” ಮಾತ್ರ ವೇದಾಂಗತ್ವ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಪಾಣಿನಿಯು ಲೌಕಿಕ ಹಾಗೂ ವೈದಿಕ ಎರಡಕ್ಕೂ ವ್ಯಾಕರಣಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ “ಕೃತ್ಸಂ ವ್ಯಾಕರಣಂ ಪ್ರೌಢಂ ತಸ್ಮೈ ಪಾಣಿನಯೇ ನಮಃ” ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿರುವುದು. ವೈದಿಕ ಸ್ವರಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರವಾಗುವ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಪಾಣಿನಿ ಈ “ವೈದಿಕಸ್ವರ ಪ್ರಕರಣ” ದಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಫಿಟ್ ಸೂತ್ರಪ್ರಕರಣ:-

ಅನಂತರ ಫಿಟ್ ಸೂತ್ರಗಳ ಸಮಗ್ರವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಲಿಂಗಾನುಶಾಸನಪ್ರಕರಣ:-

ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಶಬ್ದ ಯಾವ ಲಿಂಗ ಎಂಬುವ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ, ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಹಾಗೂ ನಂಪುಂಸಕಲಿಂಗಗಳ ನಿರ್ಧಾರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಸೋದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಮೂಲಕ ವಿಶದವಾಗಿ ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರು ತಮ್ಮ

ಸಿದ್ಧಾಂತ “ಕೌಮುದಿ” ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮಾತ್ಮಿಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕರಣಗಳಡಿಯಲ್ಲಿ ತಂದು ಒಂದು ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಓದಿದರೆ ಆಯಾಯ ವಿಷಯಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಕ್ತಗೊಂಡು ಸೂತ್ರಗಳು ವೃತ್ತಿ, ಮತ್ತು ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿಯನ್ನು ಸರಳಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ರೀತಿಯೇ ಅವನು ತನ್ನ ಶ್ರಮವನ್ನು ಕಡಿಮೆಗೊಳಿಸಲು ಅನೇಕ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಲೆ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬದಲಾಗಲು ಬಯಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಗುರುಕುಲ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಈಗ ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇಲ್ಲ. ಪಠ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಕಲಿಸುವ ಪ್ರಥಮ ಕೂಡ ಇಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಷೆಯ ಬಳಕೆ ಹಾಗೂ ಪಠ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಬೋಧಿಸಲು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿಯನ್ನು ಆಕರಗ್ರಂಥವನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಈ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಕ್ತಗೊಂಡಿರುವುದೇ ಮೂಲ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸಂಸ್ಕೃತವ್ಯಾಕರಣದ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳ ಒಂದು ಕಿರು ಪರಿಚಯ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿದೆ.

ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರ “ವೈಯಾಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿ” ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಅವರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಶ್ರೀ ವರದರಾಜಾಚಾರ್ಯರು: ಲಘುಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿ”, “ಮಧ್ಯಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿ” ಎಂಬೆರಡು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ನಂತರ ಸುರೇಶ ರುಾ ರವರು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿಯನ್ನು “ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಿ “ಶ್ಲೋಕಕೌಮುದಿ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿ ಗ್ರಂಥವನ್ನಾಧರಿಸಿ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣತ್ರಿಪಾಠಿಗಳು ಕಥಾಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ “ವ್ಯಾಕೃತಿ ವತ್ಸರಾಜಮ್”, “ಕಮುದಿ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲೋನಿ” ಎಂಬೆರಡು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ನಂತರ ಪ್ರಶೋತ್ತರ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ “ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿ ಚಂದ್ರಿಕಾ” ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಆಚಾರ್ಯ ವಿಜಯಮಿಶ್ರ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ನಂತರ ಆಧುನಿಕ ಯುಗದ ಸಂವಹನದ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದ ಗಣಕಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತವಾಗುವಂತೆ ಡಾ. ಉದಯ ಶಂಕರ ರ್ಪಾರವರು “ಅಧಿಗಮಕೌಮುದೀ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ “सङ्गणकादि-दृश्यश्रवणसाधनैः वैयाकरणसिद्धान्त कौमुद्याः अध्यापनव्यवस्था” ಎಂಬ ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೀಡಿ ಗ್ರಂಥದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಹತ್ತು ಹಲವಾರು ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರ”ವೈಯಾಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ” ಯು ಆಕರಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ.

ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ:-

ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೇರುಕೃತಿಯೇ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ಇದರ ಕರ್ತೃ ಮಹಾಕವಿ ಸೋಮದೇವಭಟ್ಟ. ಭಾರತೀಯರು ಕಥಾಮಾಧ್ಯಮದ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ಮನಗಂಡೇ ಅದರ ಮೂಲಕ ನಮ್ಮ ವಿಶಿಷ್ಟ ಆಚರಣೆಗಳು, ನಾನಾ ರೀತಿಯ ಕೌಶಲಗಳನ್ನು, ರಾಜಕೀಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಉನ್ನತ ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು, ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು, ತ್ಯಾಗ, ಸಹಿಷ್ಣುತೆಗಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು, ಭಾರತೀಯ ಧರ್ಮ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರ, ರಾಜಕೀಯ ಚಿಂತನೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಳಕಳಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರೀತಿ, ಮಗನಾದರೆ ಯಾವ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸಬೇಕು, ತಂದೆಯಾದರೆ ಯಾವುದನ್ನೂ, ಸ್ನೇಹಿತನ ಗುಣಗಳೇನು, ಸ್ತ್ರೀ ಧರ್ಮವೆಂದರೇನು ಹೀಗೆ ಬದುಕಿನ ಸಕಲ ಮೂಲಗಳ ವಿವಾರಗಳಲ್ಲಿನ ತಿರುಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಮನೋರಂಜನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ತಿಳಿಸಲು ನಮ್ಮ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಬಳಸಿಕೊಂಡ ಮಾಧ್ಯಮವೆ ಕಥಾಮಾಧ್ಯಮ. ಅಂತಹ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೇರುಕೃತಿಯೇ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ. ಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ಭಾರತೀಯ ಆದರ್ಶಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಕವಿಯ ಕಲ್ಪನೆಯ ಮೂಸೆಯಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಥಾಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿರುವಂತೆಯೇ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಮಯ ನಿರೂಪಣೆಯಿಂದ ಇದು ವಿಶ್ವದ ಸಾಹಿತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ತನ್ನತ್ತ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಅದು ಇಂದಿಗೂ ತನ್ನ ಪ್ರಯೋಗಾತ್ಮಕ ಶೈಲಿ ಹಾಗೂ ಸರಳತೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿ ಮಾಧ್ಯಮವೆಂದು ತನ್ನ ಖ್ಯಾತಿ ಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಕೃತಿಯು ನಂತರದ ಅನೇಕ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಆಕರಗ್ರಂಥ ವಾಗಿದೆ.

“ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ”ದ ಒಂದು ಕಿರುಪರಿಚಯ:-

ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ಹೆಸರೇ ಹೇಳುವಂತೆ ಇದೊಂದು ಅಥೆಗಳ ಸಾಗರ ಕಥೆಗಳ ಬೃಹತ್ತಾದ ಭಂಡಾರ. ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಪದ್ಯಕಾವ್ಯ. ಇದರ ಭಾಷೆ ಲಲಿತವಾಗಿದೆ. ಅತಿಯಾದ ಅಲಂಕಾರಗಳಾಗಲೀ, ಕವಿಸಮಯ ಗಳಾಗಲೀ ಇಲ್ಲ. ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಅನುಷ್ಪುಪ್

ಭಂದಿಸಿನಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ೧೮ 'ಲಂಬಕ'ಗಳೂ, ೧೨೪ 'ತರಂಗ'ಗಳೂ, ೨೧, ೫೦೦ ಶ್ಲೋಕಗಳೂ ಇವೆ. ಲಂಬಕಗಳು ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಕಾಂಡಗಳು ಹೇಗೋ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪರ್ವಗಳೂ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ದೊಡ್ಡ ಭಾಗಗಳು. 'ತರಂಗ'ಗಳು ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಹಾಗೆ ಲಂಬಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ವಿಭಾಗಗಳು. ಆದರೆ ತರಂಗಗಳು ಮುಗಿಯುವಾಗ ಬೇರೆ ಜಾತಿಯ ವೃತ್ತಗಳೂ ಬರುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಲಂಬಕದ ಮೊದಲಿಗೆ ಶಿವ, ಪಾರ್ವತಿ, ಗಣಪತಿ, ಸರಸ್ವತಿ, ಮನ್ಮಥ, ಇವರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರ ಅಥವಾ ಹಲವರ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ರಾಮದೇವಭಟ್ಟನ ಮಗ ಸೋಮದೇವಭಟ್ಟನು ಕಾಶ್ಮೀರದ ಅನಂತರಾಜನ ಮಡದಿ ಸೂರ್ಯಮತಿಯ ಚಿತ್ತವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ ಬರೆದಂತೆ ಗ್ರಂಥದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ 'ಪ್ರಶಸ್ತಿ'ಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. "ದೇವ್ಯಾ: ಕ್ಷಣಾಂ ಚಿತ್ತವಿನೋದ ಹೇತೋ:"^೧ ಅನಂತರಾಜನ ರಾಣಿಯು 'ಗಿರಿಶಾರ್ಚನ ಹೋಮಕರ್ಮ ನಾನಾಪ್ರದಾನ ವಿಧಿಬದ್ಧಸಮುದ್ಯಮೆಯಾಗಿದ್ದಳು' ಯಾವಾಗಲೂ ಈಶ್ವರಾರ್ಚನೆ, ಹೋಮಕರ್ಮಾದಿಗಳು, ದಾನಧರ್ಮ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲೇ ನಿರತಳು. "ಶಾಸ್ತ್ರೇಷು ನಿಯಮಿಹಿತಶ್ರವಣಶ್ರಮಾಯಾ:"^೨ ಅವಳಿ ನಿತ್ಯವೂ ಶಾಸ್ತ್ರವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಳುವ ಶ್ರಮವನ್ನು ಕಿವಿಗಳಿಗೆ ಸದಾ ಕೊಡುತ್ತಿರುವವಳು. ಅಂತಹವಳಿಗೆ ಮನೋರಂಜನೆಯನ್ನು ನೀಡಲು ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಸೋಮದೇವನು ಆಕೆಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ರಚಿತವಾದದ್ದು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೩ರಿಂದ ೧೦೮೧ರ ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ.

"ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ" ವೆಂದರೆ 'ಕಥೆಗಳೆಂಬ ನದಿಗಳು ಬಂದು ಸೇರಿ ಆಗಿರುವ ಸಾಗರ' ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಈ ಹೆಸರು ಇದೇ ಗ್ರಂಥದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಪದ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

"प्रविततरङ्गभङ्गिः कथासरित्सागरो विरचितोऽयम् ।
सोमेनामलमतिना हृदयानंदाय भवतु सतां ॥"^೧

ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲೇ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನ ಉದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ಕೃತಿಯ ಪ್ರಯೋಜನವು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. "ಸತಾಂ ಹೃದಯಾನ್ದಾಯ" ಅಂದರೆ ಸಜ್ಜನರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮುದ ನೀಡುವುದು ಅರ್ಥಾತ್ ಮನೋರಂಜನೆಯೇ ಇದರ ಪರಮೋದ್ದೇಶ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಧರ್ಮ ವಿವೇಕವನ್ನು ಕೊಡುವ ನೀತಿವಾಕ್ಯಗಳು ಬರುವುದಾದರೂ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ, ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರವಾದ, ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾದ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ರಂಜಿಸುವುದು ಇದರ ಲೌಕಿಕ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅರ್ಥಕಾಮಗಳೆಂಬೆರಡು ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಈ ಕೃತಿಯು ಮೂಲತಃ ಪದ್ಯಕಾವ್ಯವಾದರೂ ಕರ್ತೃವು ಕಥೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಕಾವ್ಯಗಳ ಗುಣಗಳ ಅಬ್ಬರವಾಗಲೀ, ವರ್ಣನಾವಿಲಾಸವಾಗಲೀ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಥೆಗಳಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗುವಂತೆ ಹಿತಮಿತವಾದ ವರ್ಣನೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳನ್ನಾಗಲೀ, ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಕವಿಯು ಮರೆಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕಥೆಯ ಓಘಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಬೇಕೋ ಅಷ್ಟನ್ನೇ ಬಳಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದಕಾರಣ ಕಥೆಯು ಎಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ಗತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಕವಿಯು ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡಪ್ರಮಾಣದ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದರೂ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಷ್ಟೇ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು ತನ್ನ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಕೌಶಲದ ಅತಿಯಾದ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಉತ್ತಮವಾದ, ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರವಾದ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಸದಾ ಕಾಯ್ದಿಡುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಪ್ರಶಸ್ತಿಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು 'ಬೃಹತ್ಕಥೆಯ ಸಾರ' ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಗುಣಾಡ್ಯನು ಬರೆದ "ಬೃಹತ್ಕಥೆ"ಯ ಸಾರಸಂಗ್ರಹವೇ ಇದು ಎಂಬ ಅಂಶ ಇದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಕೃತಿಯ ಮೊದಲನೆಯ ಲಂಬಕವಾದ ಕಥಾಪೀಠದಲ್ಲಿ ಈ ಕೃತಿಯ ಪೌರಾಣಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಹಾಗೂ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳು ತಿಳಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ಲಂಬಕವು ಕಥೆಗಳ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಕಥಾಪೀಠಿಕೆ.

ಈ ಲಂಬಕದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನು ಪಾರ್ವತಿಗೆ ಅಪೂರ್ವವಾದ, ರಮ್ಯವಾದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಹಿಡಿದು, ಅದನ್ನು ಕದ್ದು ಕೇಳಿದ ಗಣವೂ, ಅವನ ಮಿತ್ರಗಣವೂ ಶಾಪಗ್ರಸ್ತರಾಗಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕಾಣಭೂತಿಯೆಂಬ ಪಿಶಾಚಿನಿಗೆ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅವನಿಂದ ಗುಣಾಡ್ಯನು ಕೇಳಿ ಅವನಿಂದ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಶ್ಲೋಕ ಮಾತ್ರ ಸಾತವಾಹನರಾಜನಿಗೆ ಸೇರಿ ಅವನು ಕಥಾಪೀಠವನ್ನು ಬರೆದು, ಅನಂತರ ಅದು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುವವರೆಗಿನ ಕಥೆ ಇದೆ. ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ ಗಣಗಳಿಗೆ ಶಾಪವಿಮೋಚನೆ.

ಇದರಿಂದ ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿದಿರದ ಕಥೆ ಜಗಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಇಬ್ಬರು ಗಳಗಳಿಗೆ ಶಾಪ, ಅವರು ಮಾನವರಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವುದು, ಕಾಣಭೂತಿಯೆಂಬ ಪಿಶಾಚಿಯ ಮೂಲಕ ಗುಣಾಡ್ಯನಿಗೆ ತಿಳಿದದ್ದು, ವಿಶ್ವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯಿಂದ ಸೋತುಹೋದದ್ದರಿಂದ ಪೈಶಾಚೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಬರೆದು ರಾಜನ ಅವಜ್ಜೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಅದರ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗವನ್ನು ಅಗ್ನಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸಿದ ಮೊದಲಾದ ರೋಚಕ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳು ಬರುತ್ತವೆ.

ಇದರಿಂದ ಮೂಲಕಥೆಗಳು ಪೈಶಾಚೀಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದದ್ದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಕೃತಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿಬರದ ಕಾರಣ ವಿದ್ವಾಂಸರ ತಿರಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಯಿತು. ಆದರೆ ಮತ್ತೆ ರಾಜಮನ್ಮಣೆ ದೊರೆತು ಸಾರಸ್ವತಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರವಾದದ್ದು ಈಗ ಇತಿಹಾಸ. ಜಗತ್ತಿಗೇ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಈ ಬೃಹತ್ಕಥೆಯನ್ನು ಅನಂತರ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಬರೆದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಸೋಮದೇವನ 'ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ'ವೇ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಸಂಗ್ರಹ. ಕಾವ್ಯಮಯವಾದ ಹಾಗೂ ಸರಳವಾದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ ನಂತರ ಜಗತ್ತೇ ಬೆರಗಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ನೋಡುವಂತಾಯಿತು ಎಂದರೆ ಅದು ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಉತ್ತೇಕ್ಷೆಯಾಗಲಾರದು.

ಕಥಾಪೀಠದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕಥೆಯ ಉಗಮದ ಬಗೆಗಿನ ಕಥೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ನೋಡಿದಾಗ ಕಾಲದ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಅವಧಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರಬಹುದಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಮನಸ್ಸಿನ ಮುಂದೆ ಸುಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಕಥಾವಸ್ತು:-

ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಕಥೆಗಳೆಲ್ಲ ಇಹಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಜೀವನೋತ್ಸಾಹದ ಕತೆಗಳು. ಬಹುತೇಕ ಅರ್ಥಕಾಮಗಳೇ ವಿಜೃಂಭಿಸಿದರೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ದಾರಿದೀಪದಂತೆ ಧರ್ಮದ ವಿಷಯಗಳು ಅಂತರ್ವಾಹಿನಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ.

ಈ ಮಹಾಕಥೆಯು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವತ್ಸರಾಜನಾದ ಉದಯನನ ಕಥೆಯಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡು ಅವನ ಸುತನಾದ ಪುತ್ರನಾದ ನರವಾಹನದತ್ತನ ಕಥೆಯಾಗಿ ಹೆಮ್ಮರವಾಗಿ ಬೆಳೆದುನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ನರವಾಹನದತ್ತನ ಪ್ರಣಯಜೀವನ, ಅವನ ಸಾಹಸಗಳು, ವಿದ್ಯಾಧರರ ಚಿತ್ರ-ವಿಚಿತ್ರ ರೋಮಾಂಚನಕರ ಅದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿಪ್ರದರ್ಶನಗಳು, ಹಾಗೆಯೇ ಅಂದಿನಕಾಲದ ಲೋಕಜೀವನದಲ್ಲಿನ ವಿವಿಧಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಜನರ ಜೀವನಶೈಲಿ, ಅವರ ವ್ಯವಹಾರಗಳೂ, ರಾಜ, ರಾಣಿಯರು, ನಟರು, ವಿಟರು, ಸಮುದ್ರದಾಟಿದ ವರ್ತಕರು, ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹಾರಾಡುವ ಯಂತ್ರಗಳು, ಧೂರ್ತರು, ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ದೇವತೆಗಳು, ಭೂತಪ್ರೇತಗಳು, ಶಾಕಿನಿಡಕಿನಿಯರು, ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಕಥೆಯ ಪಾತ್ರಗಳಾಗಿ ಸೋಮದೇವಭಟ್ಟನಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ರೋಚಕ ಅಂಶಗಳು ಓದುಗರನ್ನು ಅದ್ಭುತ ಮಾಯಾಲೋಕಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತದೆ.

ಈ ಕಥೆಗಳ ಕಲ್ಪನಾಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯಕಥೆಗಳು, ಗಂಭೀರವಾದ ಕಥೆಗಳು, ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯ ಕಥೆಗಳು, ಹಾಗೆಯೇ ಓದುಗನನ್ನು ಚಿಂತನೆಗೆ ಒಡ್ಡುವ ಕಥೆಗಳು

ಇದರಲ್ಲಿವೆ. ಇದರ ಕಥೆಗಳು ಜಗತ್ತಿನ ಕಥೆಗಳೆಲ್ಲ ಮಾದರಿಯಾಗಿ ಪ್ರೇರಕವಾಗಿ ಇರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಸಂಗತಿ ಏನಲ್ಲ. ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿವೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಈ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ. ನೀತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಲ್ಲ ಈ ಕೃತಿ ಹಿಂದಿಲ್ಲ. ಕಥೆಯ ಓಘಕ್ಕೆ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನೀತಿಯುತವಾದ ವಿಚಾರಗಳೂ, ಧರ್ಮದ ನೆಲೆಗಟ್ಟನ್ನು ತಿಳಿಸುವಂತಹ ಅನೇಕ ಉಕ್ತಿಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕೆಲವು ಶ್ಲೋಕಗಳು ಹೀಗಿವೆ.

“जलाहतौ विशेषण वैद्यताग्नेरिव द्युतिः ।

आपदि इफुरति प्रजायस्य धीरः स ऐव हि ॥”^೧

ನೀರಿನ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಮಿಂಚಿನ ಪ್ರಕಾಶ ಹೊಳೆಯುವಂತೆ ಯಾವನ ಪ್ರಜ್ಞೆಯು ಆಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳಗುತ್ತದೆಯೋ ಅವನೇ ಧೀರ.

“भद्रकृत् प्राप्नुयात् भद्रम्

अभद्रं चाप्यभद्रकृत् ।

कन्दुको भित्तिनिक्षिप्त

इव प्रतिफलन्मुहुः ॥”^೨

ಗೋಡೆಗೆ ಹೊಡೆದ ಚೆಂಡು ಪುಟಹೊಡೆದು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರುವಂತೆ, ಒಳ್ಳೆಯದು ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಟ್ಟದನ್ನು ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಕೆಟ್ಟದ್ದು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸರಳವಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ಕವಿಯು ಸುಂದರವಾಗಿ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಜೀವನದ ಆಗುಹೋಗುಗಳಿಗೆ ಎದೆಗುಂದದೆ ಮುನ್ನಡೆಯಲು ಇರಬೇಕಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅಗಾಗ ಕವಿಯು ಇಷ್ಟೇ ಸರಳವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಸ್ಥಾನ:-

ಮೂಗಿಗಿಂತ ಮೂಗುತಿ ಭಾರ ಎಂಬಂತೆ, ಮುಖ್ಯಕಥೆಗಿಂತಲೂ ಅದರೊಳಗೆ ಬರುವ ಉಪಕಥೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ವಾರಸ್ಯವುಳ್ಳವಾಗಿವೆ. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ಹೆಸರೇ ಹೇಳುವಂತೆ ಕಥೆಗಳ ಸಾಗರ ಇದರಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇಂತಿಷ್ಟೆ ಎಂದು ಲೆಕ್ಕ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಕೆಲವು ಪಂಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಗಿದರೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಹತ್ತಾರು ಪುಟಗಳಷ್ಟು ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಜಂಬೂದ್ವೀಪದಂತೆ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪ, ಕರ್ಪೂರದ್ವೀಪ, ಹಂಸದ್ವೀಪ, ಸುವರ್ಣದ್ವೀಪ, ಕಟಾಹದ್ವೀಪ ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ದ್ವೀಪಗಳ ದ್ವೀಪಾಂತರಗಳ ವಿಚಾರ, ಆ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬರುವ ವರ್ತಕರ ಮತ್ತೂ ಸಾಹಸಿಗರ ವೃತ್ತಾಂತಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ.

ಕಥೆ ಎಂಬ ಪದ ನಮ್ಮ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಜ್ಜಿಯರಿಗೆಂದೇ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅಡಗೂಲಜ್ಜಿ ಕಥೆ ಎಂಬ ಪದದ ಖ್ಯಾತಿಯೇ ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಅಜ್ಜಿ, ಅಜ್ಜಿ, ಗುರು ಹಿರಿಯರು, ರಾಜರು, ರಾಣಿ, ಮಂತ್ರಿ, ಆಳು, ಮೃಗ, ಪಕ್ಷಿ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಏನಾದರೂ ಹೇಳಿದರೆ ಅಥವಾ ನಡೆದರೆ ಜಾತಿಸ್ಮರತದಿಂದಲೋ, ತಪಶ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದಲೋ, ವಿಜ್ಞಾನಾತಿಶಯ ದಿಂದಲೋ ಪೂರ್ವಜನ್ಯವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಅರಿತು ಹೇಳುವ ಕಥೆ, ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಮರ ನಾಯಕನಿಗೆ ನಿದ್ರೆ ಬರದಿದ್ದರೆ ಕಥೆ ಕೇಳುವ ಆಸೆ. ಹೀಗೆ ಕಥೆಗಳು ನಾನಾ ರೂಪವಾಗಿ ನಾನಾ ವಿಧವಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಾವಿರಾರು ಮೈಲಿಗಳಷ್ಟು ದೂರದಿಂದ ಬಂದವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಘಟಕಪೂರ್ವದ ಕ್ಲಥೆಯು ಈಜಿಪ್ಟ್ ದೇಶದ “ಹೆರೊಡೊಟಸ್ ನ ರ್ಯಾಂಪ್ಸಿನಿಟಿಸ್” ಎಂಬ ಕಥೆಯ ಒಂದು ರೂಪ. ಈ ಕಥೆಯು ೨೩೦೦ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಳೆಯದೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಭರತಖಂಡವು ಕಥೆಗಳ ತವರು ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸರ ನುಡಿ ಅಕ್ಷರಶಃ ಸತ್ಯ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಪಾರಸಿಕರು, ಅವರಿಂದ ಅರಬರು, ಇಟಲಿಯವರು, ಫ್ರೆಂಚರು, ಆಂಗ್ಲರು ಕಥೆಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ನಾಡಿಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದರು, ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತ ವಾದುದು ಪಂಚತಂತ್ರ. ಇಂದು “ಪಂಚತಂತ್ರವು ಐವತ್ತಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯ. ಇಂತಹ ಕಥೆಗಳ ಭಂಡಾರವನ್ನೇ ತನ್ನೊಡಲಿನಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಕಥೆಗಳ ಆಗರವೇ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ. ಈ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಮೂಲವಾದ ಬೃಹತ್ಕಥೆ.

ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ ಮತ್ತು ಭಾಗವತಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗದ್ಯ, ಪದ್ಯ, ನಾಟಕ ಮುಂತಾದ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಕಾರದ ರಚನೆಗಳಿಗೆ ಆಕರವನ್ನೊದಗಿಸಿರುವುದು ಬೃಹತ್ಕಥೆಯೇ. ಇದರಲ್ಲಿನ ಕಥೆಗಳು ದೇಶವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಂಚರಿಸಿ “ಅರೇಬಿಯನ್ಸ್ ನೈಟ್ಸ್”, ಬೊಕಾಚಿಯೋ ಕಥೆಗಳು, ಚಾಸರನ ಕಥೆಗಳು, ಆಂಗ್ಲದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಕವಿಯಾದ ಷೇಕ್ಸ್ ಪಿಯರ್ ಗೂ ಆಕರಗಳನ್ನೊದಗಿಸಿದೆ. ಇದರ ಎಷ್ಟೋ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳು ರಚಿತಗೊಂಡಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ತಮಿಳಿನ “ಮಂಗಮ್ಮ ಶಪಥಂ” ಎಂಬುದು ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿರುವ ಮೂಲದೇವನ ಕಥೆಯೇ.

ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಮತ್ತೊಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ವಿಷಯವೆಂದರೆ ಸಮಾಜಿಕ ಮೈತ್ರಿ” ಆಗಲೂ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಗಳು, ಜಾತಿಗಳು, ಕೆಲಸಗಳು, ಉದ್ಯೋಗಗಳು, ಸಜ್ಜನರು, ದುರ್ಜನರು, ಕಳ್ಳ-ಕಾಕರು, ಆದರೆ ಈ ವಿಭಿನ್ನತೆಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಿ ಕೊಂಡಿದ್ದರು ಯಾರಿಗೂ ಯಾರ ಮೇಲೂ ಜಾತಿ ವಿಷಯ ಧರ್ಮದ ವಿಷಯವಾಗಿ

ಜಗಳ ಕದನಗಳಿಲ್ಲ, ಒಂದೇ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡೆರಡು ಮತಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಸಾಮರಸ್ಯದಿಂದ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅವರವರ ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿತ್ತು, ವ್ಯಕ್ತಿಗಾರವಗಳಿಂದ ಸಮಾಜ ನಿತ್ಯ ಶೋಭಾಯಮಾನವಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಭಾಷಾಂತರಗಳು:-

ಎ.ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು 'ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ'ದ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು 'ಕಥಾಮೃತ' ಎಂದು ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ ಈ ಕೃತಿಯು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿದೆ. 'ಬೃಹತ್ಕಥ'ಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಕೃತಿಕಾರರೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಇದು ಮೂಲದ ಪ್ರತಿ ಶ್ಲೋಕದ ಅನುವಾದವಾಗಿರದೆ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಸಾರಸಂಗ್ರಹ ಮಾತ್ರವಾಗಿದೆ. ಇದರಷ್ಟು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ, ಮೂಲದ ಕತೆಯನ್ನು ಮೂಲಕ್ಕೆ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದೆ ಯಥಾ ವತ್ತಾಗಿ ಹೇಳುವ ಅನುವಾದ ಗ್ರಂಥ ಬೇರೊಂದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುವುದೇ ಸರಿಯಾದುದು.

ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ತಮ್ಮ "ಕಥಾಮೃತ"ದ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾಂತರಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಷಾಂತರ ಸಾಗರದ ಶ್ರೀಕಂಠಶರ್ಮರಿಂದ ರಚಿತವಾದದ್ದು, ಇದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಂದ ೯ ಲಂಬಕಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ತರಂಗ ವಿಭಾಗಗಳು ಇಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಅಕ್ಷರಶಃ ಮಾಡಿದ ಭಾಷಾಂತರ ಎನ್ನಬಹುದಾದರೂ ಇದು ಸಂಗ್ರಹದ ರೂಪವೇ ಆಗಿದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಭಾಷಾಂತರ ತರೀಕೆರೆಯ ಶ್ರೀ ಚಿದಂಬರ ಪಂಡಿತರು ರಚಿಸಿರುವುದು. ಈ ಭಾಷಾಂತರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನಿಂದ ಸೂರ್ಯಪ್ರಭಲಂಬಕದಲ್ಲಿನ ಮೂರು ತರಂಗಗಳವರೆಗೂ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಪ್ರತಿಗಳು ಈಗ ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖನೀಯವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಭಾಷಾಂತರವೆಂದರೆ ಟಾನಿಯವರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷಾಂತರ. ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಹೆನ್ರಿ ಟಾನಿಯವರು ಕಲ್ಕತ್ತಾದ ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಚರಿತ್ರೆಯ ಮತ್ತೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರ ಆ ಕಾಲೇಜಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದವರು. ಅವರು ವಿದ್ಯಾ ಇಲಾಖೆಯ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳೂ, ಕಲ್ಕತ್ತಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಾರ್ ರವರೂ ಆಗಿದ್ದರು. 'ಉತ್ತರರಾಮಚರಿತ', 'ಮಾಲವಿಕಾಗ್ನಿಮಿತ್ರ' ಗಳನ್ನು ಗದ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ, ಭರ್ತ್ಯಹರಿಯ ಎರಡು ಶತಕಗಳನ್ನು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದ ಅವರು 'ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ'ವನ್ನೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ಗೆ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದರು. ಇದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಾಧನೆಯೇ ಸರಿ, ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಅನುಭವವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಆಳವಾದ ಅಧ್ಯನ ಮಾಡಿ, ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿ, ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಳೆಯುವ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ

ಪಂಡಿತರು ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವ ದೊಡ್ಡಸಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಭಾಷಾಂತರವೂ ಒಂದು.

ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ವಿ. ರಾಘವನ್ ರವರು ಈ ಭಾಷಾಂತರದ ಬಗ್ಗೆ ಈ ರೀತಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. “ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸೋಮದೇವನ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರವು ಟಾನಿ, ಪೆಂಜರ್ ಇವರುಗಳು ಮಾಡಿರುವ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷಾಂತರದ ಮೂಲಕ ಜಗದ್ವಿಶಾಲ ಜನಾದರವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಓಪ್ಪಣಿಗಳು, ನ್ಯಾಸಗಳು, ಕಥಾವೃತ್ತಿ ಬೀಜದ ಸೂಚಿಕೆಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಈ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷಾಂತರವು ಈ ಮಹಾಗ್ರಂಥದ ಬಾಹುಳ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಷಯಸಂಪನ್ನತೆಗೆ ತಕ್ಕ ಗೌರವವನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ, ಆದರೆ ಅ ಇದುವರೆಗೆ ಭರತಖಂಡದ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಥಹ ಉತ್ತಮ ಗ್ರಂಥವೊಂದು ಇದುವರೆಗೆ ಬಂದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಶೋಚನೀಯ.”^೧

ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಶ್ರೀ ವಿ. ರಾಘವನ್ ಅವರು ‘ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ’ದ ಕೆಲವು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಸಂಪ್ರಹಿಸಿದ್ದು, ಅವುಗಳನ್ನು ದೇವುಡುರವರು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ೧೯೫೬ನೇ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಭಾಷಾಪುಸ್ತಕ ಸಂಸ್ಥೆಯ ವತಿಯಿಂದ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿದೆ.

ನಂತರದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಅನುವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಯವತಿಯಿಂದ ೨೦೦೨ರಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಅನುವಾದಕರಿಂದ ಅನುವಾದಗೊಂಡಿದೆ.

೧. ಶ್ರೀ ಎಚ್.ವಿ. ನಾಗರಾಜರಾವ್
೨. ಡಾ. ಎಸ್.ಆರ್. ಲೀಲಾ
೩. ಡಾ. ಪಿ. ದೇವಕಿ
೪. ಶ್ರೀ ಶೇಷಾಚಲ ಶರ್ಮ
೫. ಡಾ. ರಾಮಭಟ್
೬. ಡಾ. ಬಿ.ಎಸ್. ರಾಮಕೃಷ್ಣರಾವ್
೭. ಶ್ರೀ ಕೆ.ಜಿ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ
೮. ಪ್ರೊ. ಟಿ.ಎಸ್. ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯ
೯. ಪ್ರೊ. ಬಿ.ಎನ್. ಸುಮಿತ್ರಾಬಾಯಿ
೧೦. ಶ್ರೀ ಟಿ.ವಿ. ಸತ್ಯನಾರಾಯಣ

ಇದರಲ್ಲಿ ಅಕಾರಾದಿಸೂಚಿಗಳನ್ನಾಗಲೀ, ಗ್ರಂಥಸೂಚಿಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿ ಸೇರಿಸಿಲ್ಲ. ಇದು ಸಂಶೋಧನಗ್ರಂಥವಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಪಾಠಾಂತರಗಳನ್ನು

ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿಲ್ಲ. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಪಾಠವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಅದರ ಅನುವಾದವನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ರೀತಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಮೈಲಿಗಲ್ಲಾದ ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರ “ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ” ಗ್ರಂಥವು ಎಲ್ಲರ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದೆ. ಅದೇರೀತಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಕಥೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾದ ಸೋಮದೇವನ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರವು ಶಾಶ್ವತವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವೈಯಾಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ ಗ್ರಂಥವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಗ್ರಂಥ ಹಾಗೂ ಹಲವು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ, ಪಾರಂಪರಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಟ್ಟೋಜಿ ದೀಕ್ಷಿತರ ಈ ಕೌಮುದೀ ಗ್ರಂಥವನ್ನೇ ಪಠ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇಂತಹ ಅದ್ವಿತೀಯ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗಿರುವ ಸೂತ್ರಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು, ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಗದ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತಂದು ಎರಡನ್ನೂ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿ “ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಪೋಲಿನೀ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಓದುಗರಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ರಸಗವಳವನ್ನೇ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಹೀಗೆ “ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಪೋಲಿನೀ” ಗ್ರಂಥದ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮೂರು ಪದಗಳ ಅರ್ಥ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಬಳಿಕ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ಶೀರ್ಷಿಕೆಯ ಸಾರ್ಥಕತೆಯನ್ನು ಏಕೆ ಈ ಪದಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡರು ಎಂಬುವುದನ್ನು ಮತ್ತು ಅವು ಹೇಗೆ ಸೂಕ್ತವಾದವು ಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯ ಉದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ಅದರ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಗ್ರಂಥದ ಮೊದಲ ಪದವಾದ “ಕೌಮುದೀ”ಯ ಸಾರ್ಥಕತೆ:-

೧. ವ್ಯಾಕರಣದ ಜ್ಞಾನದ ಬೆಳಂದಿಂಗಳಂತೆ ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ ಗ್ರಂಥವು ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಕಾರಣ ಅದನ್ನು ತಾವು ತಮ್ಮ ಕೃತಿ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಹಾಗೂ ಪಾಣಿನೀಯ ಸೂತ್ರಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಪದಗಳ ಬೋಧೆಯನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಮಾಡಲು ಇಚ್ಛಿಸಿ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು “ಕೌಮುದೀ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

೨. ಗ್ರಂಥದ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿದ ತಕ್ಷಣವೇ ಇದು ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಗ್ರಂಥವೆಂದು, ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀಯಂತೆ ಅಥವಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ

ಕೌಮುದೀ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೃತಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲು ಸಹಾಯವಾಗುವಂತೆ ಈ ಕೌಮುದೀ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.

೨. ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ ಯಂತೆ ಸಂಧಿನಿರ್ದೇಶಕಾತ್ಮಕ ಕಲ್ಲೋಲ. ಸಮಾಸ ನಿರ್ದೇಶಕಾತ್ಮಕ ಕಲ್ಲೋಲ. ಕಾರಕನಿರ್ದೇಶಕಾತ್ಮಕ ಕಲ್ಲೋಲ. ಎಂದು ಭಟ್ಟೋಜಿ ದೀಕ್ಷಿತರು ತಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕರಣಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೇ ತಮ್ಮ “ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ” ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ರೀತಿ ಎಲ್ಲಾ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಾರಣ ಕೌಮುದೀ ಪದವು ಸೂಕ್ತವಾದುದೇ ಆಗಿದೆ.

ಕಥಾ ಪದದ ಔಚಿತ್ಯ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿದೆ:-

೧. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರವನ್ನೇ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣತ್ರಿಪಾಠಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರವು ಕಥೆಗಳ ಬೃಹತ್ ಭಂಡಾರವಾದುದರಿಂದ ಕಥಾ ಪದವು ಸೂಕ್ತವಾಗಿದೆ.
೨. ಕಥಾ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಹೇಳುವುದು ಎಂಬರ್ಥವಿರುವುದರಿಂದ ಈ “ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ” ಗ್ರಂಥದ ಮೂಲಕ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣ ತ್ರಿಪಾಠಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವ್ಯಾಕರಣದ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೊಸ ರೀತಿಯಿಂದ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಕಥಾ ಶಬ್ದವನ್ನು ಅನ್ವಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪಾಠಿಗಳು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಕಥೆಯನ್ನೇ ಏಕೆ ಆರಿಸಿಕೊಂಡರು ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅವು ಹೀಗಿವೆ.

೧. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೈಯಾಕರಣರಾದ ವರರುಚಿ, ವರ್ಷೋಪಾಧ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಪಾಣಿನಿಯ ವೃತ್ತಾಂತಗಳು ಈ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿಯೇ ಬರುತ್ತವೆ.
೨. ಐಂದ್ರವ್ಯಾಕರಣವು ನಂದಿಯ ಹೂಂಕಾರದಿಂದ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಷ್ಟವಾಯಿತೆಂದು, ಪಾಣಿನಿಯ ವ್ಯಾಕರಣವೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿಜೃಂಭಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಪಾಣಿನಿಗೆ ವರವಿತ್ತೆಂದು ಈ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿಯೇ ಉಲ್ಲೇಖ ನಮಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.
೩. ಸಾತವಾಹನನಂಬ ರಾಜ ಜಲಕ್ರೀಡೆಯಲ್ಲಿ ರಾಣಿಯೊಬ್ಬಳಿಂದ ಅವಮಾನಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆ ರಾಜನು ಅವಳ ಮೇಲೆ ನೀರೆರಚಿದಾಗ ಅವಳು

“मोदकैस्ताडय” ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ಅದರ ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥ “मा+उदकैः+ताडय= ನೀರಿನಿಂದ ಹೊಡೆಯಬೇಡ” ಎಂದರ್ಥ ಆದರೆ ರಾಜನು ಅದನ್ನು “मोदकैस्ताडय” ಎಂದರೆ “ಕಡುಬುಗಳಿಂದ ಹೊಡೆ” ಎಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಡುಬುಗಳಿಂದ ಹೋಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ರಾಣಿಯು ಅವನ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಂಡು ಅವಮಾನಿಸಿ ಅಪಹಾಸ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ. ಇದರಿಂದ ನೊಂದ ರಾಜನು ಅನ್ನಾಹಾರಗಳನ್ನು ತೊರೆದು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದ ಮಂತ್ರಿಯಾದ ಶರ್ವವರ್ಮನು ಆರು ತಿಂಗಳಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲೇ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ರಾಜನಿಗೆ ಕಲಿಸಿ ಅವನನ್ನು ವ್ಯಾಕರಣಜ್ಞಾನಿಯನ್ನಾಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಎಂಬ ಕಥೆಯು ಇದೇ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭ ವ್ಯಾಕರಣದ ಜ್ಞಾನದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸಾರುತ್ತದೆ ಆದುದರಿಂದ ಕೃತಿಕಾರರು ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಕಥೆಯನ್ನೇ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

೪. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಎರಡನೆಯ ತರಂಗ ದಲ್ಲಿಯೇ ವರರುಚಿಯ ಕಥೆ, ವ್ಯಾಡಿಯ ಕಥೆ, ನಾಲ್ಕನೆಯ ತರಂಗದಲ್ಲಿ ವರರುಚಿ ಮತ್ತು ಉಪಕೋಶೆಯರ ಕಥೆ, ಮತ್ತೂ ಪಾಣಿನಿಯ ಕಥೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಹೆಸರುಗಳೆಲ್ಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ದಿಗ್ಗಜರದ್ದು.

ಹೀಗೆ “ಕೌಮುದೀ”, “ಕಥಾ”, ಎಂಬ ಹೆಸರು, “ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ” ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಎಂಬೆರಡು ಪದಗಳ ಆಯ್ಕೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತವೆ. ನಂತರ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ ಶಬ್ದದ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ಈಗ ನೋಡೋಣ.

೧. ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ ಎಂದರೆ ಅಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರದೇಶ ಅಥವಾ ನದಿ, ಹಾಗೂ ಹಿರಿದಾದ ಅಲೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ. ಮೂಲ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿಗೆ ತರಂಗಗಳೆಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. “ಕೌಮುದೀ ಕಥಾಕಲ್ಲೋಲಿನೀ” ಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲೋಲಗಳೆಂದು ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

೨. ಕಲ್ಲೋಲ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಗ್ರಂಥದ ಭಾಗ ಅಥವಾ ಅಧ್ಯಾಯ ಎಂಬ ಅರ್ಥಗಳೂ ಇವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣತ್ರಿಪಾಠಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಕಲ್ಲೋಲ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿ. ಕಥಾ ಮತ್ತು ಕುಮುದೀ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಪದಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಕಲ್ಲೋಲ ಪದವನ್ನೂ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದ ರೂಪವಾದ “ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ” ಎಂದು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.

ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲೂ ಸಾರ್ಥಕತೆ ಹಾಗೂ ಯತೋಚಿತವಾದ ಪದಗಳನ್ನೇ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ಗ್ರಂಥದ ಹೆಸರೇ ಗ್ರಂಥದ ಮಹತ್ವ ಹಾಗೂ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿನ

ವಸ್ತುವನ್ನೂ ತಿಳಿಸುವಂತೆ ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥದ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯನ್ನು “ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ” ಯ ಕೃತಿಕಾರರು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಮೂಲಕಥೆಯನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ “ಕೌಮುದೀ” ಗ್ರಂಥದ ಪಾಣಿನೀಯ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರು ತಮ್ಮ “ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ” ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನೀಡಿರುವ ಸೂತ್ರೋದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಸ್ವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಮೆರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಹೇಗೆ ಚಿಕ್ಕಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸಾರವತ್ತಾದ ಆಹಾರವನ್ನು ತಿನ್ನಿಸಲು ಇಚ್ಛಿಸಿದ ತಾಯಿ ಆ ಮಗುವನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಆಹಾರವನ್ನು ತಿನ್ನಿಸಲು ವಿಧವಿಧವಾದ ಅನೇಕ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾಳೋ ಹಾಗೆಯೇ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿ ಅದರ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಸರಿಸುವ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣತ್ರಿಪಾಠಿಗಳು ತಮ್ಮ “ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ” ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಗದ್ಯವೇ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗಿ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮಿದೆ. ಅದನ್ನು ಮನಗಂಡು ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಪದ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರವನ್ನು ಗದ್ಯಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಥೆಗಳೆಂದರೆ ಯಾರಿಗೆ ತಾನೆ ಇಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಅಬಾಲವೃದ್ಧರಿಗೂ ಪ್ರಿಯವಾದುದೇ ಆಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಅರಿತ ರಾಮಶರಣರು ಸರಳವಾದ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಕಥೆಗಳ ಪರಿಚಯ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿನ ಸೂತ್ರೋದಾಹರಣೆಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಇಮ್ಮ “ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ” ಗ್ರಂಥದ ಮೂಲಕ ಸುಲಭವಾಗಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಇವರ ಶೈಲಿಯು ಸರಳವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೂ ಪ್ರಯೋಗಾತ್ಮಕವಾಗಿದೆ. ಇಂದು ಮನುಷ್ಯನು ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಾತ್ಮಕವಾಗಿದೆಯೇ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಈ ಕೃತಿಯಿದೆ. ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಇದೊಂದು ನೂತನ ಪ್ರಯೋಗವಿಧಿಯಾಗಿದೆ. ಆನುಸಾರವಾಗಿಯೇ ವ್ಯಾಕರಣದ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಸಲು ಇದಕ್ಕಿಂತ ಸುಲಭವಾದ ಸಾಧನ ಬೇರೊಂದಿಲ್ಲ. ಪಾಣಿನೀಯ ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾದ ಸೋಪಾನದಂತೆ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ನೂತನ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಜನರ ಮುಂದೆ ತರುವ ಅವರಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸುವ ಕಾಯಕ ಆಗಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರ “ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ” ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರ ವೈಯಾಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ” ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗಿರುವ ಸೂತ್ರೋದಾಹರಣೆಗಳ ಮತ್ತೂ ಸೋಮದೇವನ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಕಥೆಗಳ ಸಮನ್ವಯತೆ

ಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುವುದನ್ನು ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿಸಲಾಗುವುದು.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು:

೧. ಶಬ್ದಕಲ್ಪದ್ರಮಃ. ಸುಂದರಲಾಲ್ ಜೈನ್, ಮೋಹಿಲಾಲ್ ಬನಾರಸಿದಾಸ್ ೧೯೧೧.
೨. ಕುಮಾರಸಂಭವಮ್.
೧. ಮಹಾಭಾರತ. ಗೀತಾಪ್ರೆಸ್, ಗೋರಖ್ ಪುರ.
೨. ವಾಚಸ್ಪತ್ಯಮ್.
೩. ಕುಮಾರಸಂಭವ.
೧. ವಾಚಸ್ಪತ್ಯಮ್.
೨. ಪಾಣಿನೀಯ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿ-ಮಂ. ಮಂ. ಪಂಡಿತರಾಜ ಡಾಂ ಶ್ರೀಗೋಪಾಲಶಾಸ್ತ್ರೀ. ಪು. ೩೧.
೩. ಅಮರಕೋಶಃ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು. ಈ.ಎನ್. ಚಕ್ರವರ್ತಿ.
೧. ಶಬ್ದಕೌಸ್ತುಭ. ಪು. ೧೪೫.
೧. ಲಘು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ.
೨. ಶ್ಲೋಕ ಕೌಮುದೀ.
೩. ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ ಚಂದ್ರಕಾ.
೪. ಅಧಿಗಮ ಕೌಮುದೀ.
೧. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ. ಅನು. ಎಚ್.ವಿ. ನಾಗರಾಜ ರಾವ್. ಪೀಠಿಕೆ ಪು. ೧.
೧. ಪೀಠಿಕೆ ವಿ. ರಾಘವನ್‌ರವರ “ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ಸಂಗ್ರಹ”; ದೇವುಡುರವರ ಭಾಷಾಂತರ.

ಪ್ರಥಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ

ಪಂಚಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ

ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲನಿಯ ಪೂರ್ವಾರ್ಧ ಐದು ಕಲ್ಲೋಲಗಳ ಸಮೀಕ್ಷಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನ

“ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ” ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಕಥೆ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿರುವ ಸೂತ್ರೋದಾಹರಣೆಗಳ ಸಮನ್ವಯತೆಯನ್ನು ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣತ್ರಿಪಾಠಿಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುವುದೇ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೂಲೋದ್ದೇಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣತ್ರಿಪಾಠಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಕಥೆಗಳ ಸಮನ್ವಯತೆಯನ್ನು ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಆ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ವೈಯಾಕರಣಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀಯಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ ಸೂತ್ರ ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಸಮನ್ವಯತೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದರ ಕೂಲಂಕಷವಾದ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗುವುದು.

ಮೂಲತಃ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರವು ಪದ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿದ್ದೂ ಅನೇಕ ಕಥೆಗಳ ಸಾಗರವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಗೊಳ್ಳದ ಯಾವುದೇ ಕಥೆಗಳಿಲ್ಲ. ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ, ವಿಷ್ಣುವಿನ ದಶಾವತಾರದ ಕಥೆ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಮೇನಕಿಯಕಥೆ, ಅಹಲ್ಯಾ-ಗೌತಮರ ಕಥೆ, ಊರ್ವಶಿ-ಪುರೂರವನ ಕಥೆ, ಹೀಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಕಥೆಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಕವಿ ಸೋಮದೇವ ಭಟ್ಟನು ಸವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಯಕ್ಷ, ಗಂಧರ್ವ, ಕಿನ್ನರ, ವಿದ್ಯಾಧರರು, ದೇವಲೋಕದ ಅಪ್ಸರೆಯರು, ರಾಕ್ಷಸ, ಬೇತಾಳ, ಡಾಕಿನಿ, ಕಪಾಲಿಕರು, ದೇವಗಣಗಳು, ದೇವತೆಗಳು. ಭೂಲೋಕದ ರಾಜರುಗಳು, ಪಶು ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಇಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರಧಾರಿಗಳೇ ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರನ್ನೂ ಪಾತ್ರವಾಗಿಸಿ ರಚಿತಗೊಂಡ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರವೇ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ.

ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಸಮನ್ವಯತೆ:-

ಸೋಮದೇವನ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿ “ಕಥಾಪೀಠಲಂಬಕ” ವೆಂಬ ಮೊದಲ ಅಧ್ಯಾಯವು ಬರುತ್ತದೆ. ಸೋಮದೇವನು ಸಂಸ್ಕೃತಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಮಂಗಳಾಚರಣೆಯನ್ನು ಗ್ರಂಥದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.

“इदं गुरुगिरीन्द्रजाप्रणयमंदरांदोलनात् ।
 पुरा किल कथामृतं हरमुखाम्बुधेरुद्धतम् ॥
 प्रहस्य रसयति ये विगतविघ्नलब्धार्थायो ।
 धुरं दधति वैबुधीं भुवि भवप्रसादेन ते ॥”

ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವು ಹೀಗಿದೆ: ಬಹಳ ಹಿಂದೆ ಶಿವನ ಮುಖಸಮುದ್ರದಿಂದ ಪರ್ವತರಾಜನ ಮಗಳ ಅಂದರೆ ಪಾರ್ವತಿಯ ಪ್ರೇಮವೆಂಬ ಮಂದರ ಪರ್ವತದ ಮಂಥನದಿಂದ ಈ ಕಥಾಮೃತವು ಹುಟ್ಟಿತು. ಇದನ್ನು ಪ್ರಯತ್ನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಆಸ್ವಾದಿಸುವವರು ಯಾವುದೇ ವಿಷ್ಣುವಿಲ್ಲದೆ ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಪರಮೇಶ್ವರನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಜ್ಞಾನಲೋಕದಲ್ಲಿ ಧುರಂಧರರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಸೋಮದೇವನು ರಚಿಸಿರುವ ಈ ಮಂಗಳವು ಪಾರ್ವತಿಪರಮೇಶ್ವರರ ಪ್ರೇಮವೆಂಬ ಮಂದರ ಪರ್ವತ ಮಂಥನದಿಂದ ಈ ಕಥಾಮೃತದ ಉದ್ಭವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದರಿಂದ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯದ ಮಹತ್ವ ಮತ್ತು ಅದರ ಪ್ರಸ್ತುತತೆ ಹಾಗೂ ಅದು ಸರ್ವಗ್ರಾಹ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತಪಡಿಸುತ್ತಾ ಅದನ್ನಾಧರಿಸಿ ರಚಿಸಿರುವ “ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಪೋಲಿನೀ” ಗ್ರಂಥವು ಅತಿ ಮಹತ್ವದೊಬ್ಬ ವಿಚಾರವು ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

“धुरं दधति वैबुधीं भुवि भवप्रसादेन ते ॥”

ಎಂದು ಶಿವಾನುಗ್ರಹದಿಂದ ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಸಾಗರವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ವಸ್ತುನಿರ್ದೇಶಾತ್ಮಕವಾದ ಮಂಗಳವಾಗಿದೆ.

“ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಪೋಲಿನೀ” ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣತ್ರಿಪಾತಿಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಸಂಧಿನಿರ್ದೇಶಕಾತ್ಮಕ ಕಲ್ಪೋಲ” ವೆಂಬ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಾಚರಣೆ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸನಾತನ ಕವಿ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಾ ಈ ರೀತಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

“नत्वा गुरुन् गणेशादीन् कल्लोलिन्यां मुदे विदाम् ।

व्याकृत्यस्त्रिसुसद्रत्नसञ्चयोऽत्र विधीयते ॥”

ಗುರುಗಳನ್ನು ವಂದಿಸುತ್ತಾ ಗಣೇಶಾದಿಯಾಗಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಸೋಮದೇವನು ಕಥಾಮೃತವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದಂತೆ ರಾಮಶರಣರು ಕಲ್ಪೋಲಿನಿಯನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವ್ಯಾಕರಣವೆಂಬ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ರತ್ನಸಂಚಯದಂತೆ ಕಲ್ಪೋಲಿನೀಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖಾಂಶಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಶಿವ ಪಾರ್ವತಿಯರಿಗೆ ನಮಿಸಿ ನಂತರ ಗಣಪತಿಯನ್ನು ನೆನದು ದೇವಿ ಸರಸ್ವತಿಯನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ವಂದಿಸಿ ಬೃಹತ್ಕಥೆಯ ಸಾರವನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಮಂಗಳಾಚರಣೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಅನುಬಂಧ ಚತುಷ್ಟಯವನ್ನು ಆಚರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಂತರ ಮೊದಲನೆಯದು ಕಥಾಪೀಠಲಂಬಕ, ಎರಡನೆಯದು ಕಥಾಮುಖಲಂಬಕ ಹೀಗೆ ಹದಿನೆಂಟುಲಂಬಕಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಂತರ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಕಥೆಯ ರಸಕ್ಕೆ ಭಂಗವಾಗದಂತೆ ಕಾವ್ಯಾಂಶವನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸೂಮದೇವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಶ್ಲೋಕವು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿದೆ.

“ಔಚಿತ್ಯನ್ವಯರಕಾಹಾ ಚ ಯಥಾಶಕ್ತಿ ವಿಧಿಯತೇ |

ಕಥಾರಸಾವಿಧಾತೇನ ಕಾವ್ಯಾಂಶಸ್ಯ ಚ ಯಜನಾ ||”^೧

ನಂತರ ಸೂಮದೇವನು ಅನೇಕ ಉಪಮಾಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಶಿವ ಪಾರ್ವತಿಯರನ್ನು, ಅವರ ವಾಸಸ್ಥಳವಾದ ಕೈಲಾಸ ಪರ್ವತವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಕಥೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನಂತರ ಪಾರ್ವತಿಯು ಶಿವನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿ ಒಂದು ಕಥೆ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಲು ಪಾರ್ವತಿಯದ್ದೇ ಕಥೆಯನ್ನು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ ಹೇಳಲು ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಸರಿಸಿಕೊಂಡ ಸತಿಯನ್ನು ಸಂತೋಷ ಪಡಿಸಲು ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯದ ದಿವ್ಯವಾದ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಲು ಪರಶಿವನು

“ಏಕಾಂತಸುಖಿನಿ ದೇವಾ ಮನುಷ್ಯಾ ನಿಯದ್ಃಖಿತಾ:”^೨

ದೇವತೆಗಳು ಯಾವಾಗಲೂ ಸುಖಿಗಳು, ಮನುಷ್ಯರು ಯಾವಾಗಲೂ ದುಃಖಿಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿನಗೆ ವಿದ್ಯಾಧರರ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಏಳು ಜನ ವಿದ್ಯಾಧರರ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಅದ್ಭುತ ಚರಿತವನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಅದನ್ನು ನಂದಿಯಿಂದ ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಪುಷ್ಪದಂತನೆಂಬ ಗಣೋತ್ತಮನು ಯೋಗಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಯಾರಿಗೂ ಕಾಣದಂತೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಎಲ್ಲಾ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಮಡದಿ ಯಾದ ಜಯಳಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಆ ಜಯೆಯಿಂದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಪಾರ್ವತಿಯು ಕೋಪಗೊಂಡು ಶಿವನಲ್ಲಿ ಬಂದು “ನೀವು ಹೇಳಿದ್ದೇನೂ ಹೊಸಕಥೆಯಲ್ಲ. ಜಯೆಗೂ ಈ ಕಥೆ ತಿಳಿದಿದೆ. ಎಂದು ಹೇಳಲು ಶಿವನು ತನ್ನ ಅಂತಃ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ನೆಡೆದುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಪುಷ್ಪದಂತನೆ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಎನಲು ಪಾರ್ವತಿಯು “ನೀನು ಮಾನವನಾಗಿ ಪುಟ್ಟು” ಎಂದು ಶಾಪವಿತ್ತಳು. ಆಗ ಪುಷ್ಪದಂತನ ಪರವಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ ಮಾಲ್ಯವಂತನಿಗೂ ಅದೇ ಶಾಪವನ್ನಿತ್ತಳು. ನಂತರ ಪತ್ನಿಯಾದ ಜಯೆಯೊಡನೆ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ ಪುಷ್ಪದಂತ ಮತ್ತು ಮಾಲ್ಯವಂತರಿಗೆ ಶಾಪವಿಮೋಚನೆಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಳು “ಸುಪ್ರತೀಕ ಎಂಬ ಯಕ್ಷನು

ಕುಬೇರನ ಶಾಪದಿಂದ ವಿಂದ್ಯಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಭೂತಿಯೆಂಬ ಪಿಶಾಚನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನನ್ನು ನೋಡಿ ನಿನಗೆ ಪೂರ್ವಜನೃದ ಸ್ಮರಣೆಯುಂಟಾಗಿ ಈ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ ನಿನ್ನ ಶಾಪವಿಮೋಚನೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

“ಕಾಣಭೂತಿಯಿಂದ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಮಾಲ್ಯವಂತನು ಕೇಳಿದಾಗ ಕಾಣಭೂತಿಗೆ ಶಾಪವಿಮೋಚನೆಯಾಗುವುದು. ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಮಾಲ್ಯವಂತನೂ ಸಹ ಶಾಪದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗುವನು.” ಎಂದು ಪಾರ್ವತಿಯು ಅಭಯವನ್ನಿತ್ತಳು.

ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದ ನಂತರ ಪಾರ್ವತಿಯು ಪುಷ್ಪದಂತ ಮತ್ತು ಮಾಲ್ಯವಂತರ ಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ವಿಚಾರಿಸಲು ತಿಳಿಸಲು “ಕೌಶಾಂಬಿಯೆಂಬ ಮಹಾನಗರಿಯಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಪದಂತನು ‘ವರರುಚಿ’ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೂ, ಮಾಲ್ಯವಂತನು ‘ಗುಣಾಡ್ಯ’ ನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಜನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವರ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಲು ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ. ಇಷ್ಟು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಮೊದಲನೆಯ ತರಂಗವನ್ನು ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಎರಡನೆಯ ತರಂಗದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ವರರುಚಿ ಮತ್ತು ಗುಣಾಡ್ಯರ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ವರರುಚಿಯೇ ಕಾತ್ಯಾಯನನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಖ್ಯಾತನಾಗಿದ್ದ ಎಂಬ ಮಾಹಿತಿಯು ನಮಗೆ ಇದರಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ತರಂಗದಲ್ಲಿ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಪಾಲ ಏಕಿದೆ? ಸ್ಮಶಾನವಾಸ ತನಗೇಕೆ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದರ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಪಾತ್ರಧಾರಿಯಾಗಿ ನಮಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಕಾಣಭೂತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಅವನಿಂದ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಲೇ ವರರುಚಿಗೆ ತನ್ನ ಪೂರ್ವಜನೃದ ಸ್ಮರಣೆಯುಂಟಾಗಿ “ನಾನೇ ಆ ಪುಷ್ಪದಂತ, ನನ್ನಿಂದ ಆ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳು ಎಂದು ಏಳು ಲಕ್ಷ ಶ್ಲೋಕಗಳುಳ್ಳ ಏಳು ಮಹಾಕಥೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಬೃಹತ್ಕಥೆಯನ್ನು ವರರುಚಿಯು ಕಾಣಭೂತಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ನಂತರ ವರರುಚಿಯು ತನ್ನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು. ಸೋಮದೇವನು ಇಲ್ಲಿ ವರರುಚಿಯ ವೃತ್ತಾಂತ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿ ಕಥೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವರರುಚಿಯ ವೃತ್ತಾಂತಕ್ಕೆ ಮೂಲವೇ ಈ ಕೃತಿ ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಮಗೆ ಬೇರೆಲ್ಲೂ ವರರುಚಿಯ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿದುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ವರರುಚಿಯು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಏಕಶ್ರುತಧರನೆಂದು ಅಂದರೆ ಒಮ್ಮೆ ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ಅದನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಮನಸಿನಲ್ಲಿ ಧಾರಣಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತಹ ಜಾಣನಾಗಿದ್ದನ್ನು ಇದನ್ನು ತಿಳಿದ ವ್ಯಾಡಿ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರದತ್ತರೆಂಬುವವರು

ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳಾದ ವರ್ಷೋಪಾಧ್ಯಾಯನ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ವರ್ಷನನ್ನು ಹಿಂದೆ ಮೂರ್ಖನೆಂದು ಜರಿಯುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಅದರಿಂದ ನೊಂದು ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಜಪಿಸಿ ಅವನಿಂದ ಸಕಲ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕಲಿತು ಅದನ್ನು ಏಕಶ್ರುತಧರನಿಗೆ ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸಬೇಕೆಂಬ ದೇವರ ಷರತ್ತನ್ನು ಪೂರಿಸಲು ಜಪವನ್ನು ಅಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿದು ಏಕಶ್ರುತಧರನನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಬಂದ ನಮಗೆ ಅವನು ದೊರೆತನೆಂದು ಸಂತೋಷಿಸಿದರು. ಅವನ ಮೂಲಕ ನಮಗೂ ವರ್ಷೋಪಾಧ್ಯಾಯರಿಂದ ವಿದ್ಯೆಯು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಎಂದು ಅವನನ್ನು ತಮ್ಮೊಡನೆ ಕರೆದೊಯ್ದರು.

ಹೀಗೆ ಕಥೆಯೊಳಗೊಂದು ಕಥೆ ಅದರೊಳಗೊಂದು ಉಪಕಥೆ ಹೀಗೆ ಶೈಲಿಯು ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕುತ್ತಾ ಮನೋರಂಜಕಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ವರ್ಷೋಪಾಧ್ಯಾಯನಿಂದ ಒಂದು ಬಾರಿ ಕೇಳಿದರೆ ವರರುಚಿಗೂ, ಎರಡು ಬಾರಿ ಕೇಳಿದರೆ ವ್ಯಾಡೀಗೂ, ಮೂರು ಬಾರಿ ಕೇಳಿದರೆ ಇಂದ್ರದತ್ತನಿಗೂ ವಿದ್ಯೆಧಾರಣೆ ವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ವಿಷಯ ನಂದ ರಾಜನಲ್ಲೂ ತಲುಪಿ ವರ್ಷನನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸಿದನು. ಎಂದು ಹೇಳಿ ವಿದ್ಯೆಗೆ ಅಂದು ದೊರಕುತ್ತಿದ್ದ ಗೌರವಾದರಗಳನ್ನು ಸೋಮದೇವನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ನಂತರ ಮೂರನೆಯ ತರಂಗ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಪಾಟಲೀಪುತ್ರ ನಗರದ ಕಥೆಯನ್ನು ಸೋಮದೇವನು ಹೇಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪಾಟಲೀ ಪುತ್ರವು ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೂ ಸರಸ್ವತಿಗೂ ಸ್ಥಾನವಾದುದರ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ವರ್ಷನ ಮೂಲಕ ಸೋಮದೇವನು ಹೇಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಪಾಟಲೀಪುತ್ರ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಹೇಗೆ ಬಂದಿತು ಎಂಬುದನ್ನೂ ಕಥೆಯ ಮೂಲಕವೇ ಹೇಳುವ ಕ್ರಮ ಕರ್ತೃವಾದ ಸೋಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ಸಿದ್ಧಿಸಿದೆ. ಆ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪಾತ್ರಗಳೇ ಮುಂಬರುವ ಕಥೆಗಳಿಗೆ ವಕ್ತೃಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಯಜ್ಞದತ್ತನು ಪಾಟಲೀಪುತ್ರದ ಕಥೆಯಲ್ಲಿನ ಪಾತ್ರ ಅವನು ನಂತರದ ಕಥೆಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತನ ಕಥೆಗೆ ವಕ್ತೃ. ಪುತ್ರಕ ಹಾಗೂ ಪಾಟಲೀ ಎಂಬ ನವ ವಧೂ ವರರಿಂದ ನೂತನವಾಗಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ರಾಜ್ಯವೇ ಪಾಟಲೀಪುತ್ರ ಅದು ಸರಸ್ವತಿ ಹಾಗೂ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯರ ತವರೂರಾಯಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕಥೆಯ ಮೂಲಕ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕಥೆಯೊಡನೆ ಮೂರನೆಯ ತರಂಗವು ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ನಂತರ ವರರುಚಿಯು ಕಾಣಭೂತಿಗೆ ಕಥೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸುತ್ತಾ ವರರುಚಿ ಹಾಗೂ ಉಪಕೋಶೆಯರ ಕಥೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ವರರುಚಿ ಮತ್ತು ಉಪಕೋಶೆಯರು ಪರಸ್ಪರ ಅನುರಕ್ತರಾದದ್ದು, ನಂತರ ಉಪವರ್ಷ ಮತ್ತು

ವರ್ಷೋಪಾಧ್ಯಾಯರಿಗೆ ವಿಷಯ ತಿಳಿಸಿ ಗುರುಹಿರಿಯರ ಆಶೀರ್ವಚನದಿಂದ ವರರುಚಿ ಹಾಗೂ ಉಪಕೋಶೆಯರ ವಿವಾಹವು ಸಂಪನ್ನವಾಯಿತು. ನಂತರ ಪಾಣಿನಿಯ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು.

ವರ್ಷೋಪಾಧ್ಯಾಯನಲ್ಲಿ ಕಲಿಯಲು ಪಾಣಿನಿಯೆಂಬ ಅತಿಮೂರ್ಖನು ಬಂದನು ಅವನ ಮೂರ್ಖತ್ವವನ್ನು ನಾವೆಲ್ಲಾ ಗೇಲಿಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಅದರಿಂದ ನೊಂದ ಪಾಣಿನಿಯು ವರ್ಷನ ಮಡದಿಯು ಹೇಳಿದಂತೆ ಹಿಮಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮಹೇಶ್ವರನನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸಿದನು. ಅವನ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯವಾದ ಹೊಸ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಮಹೇಶ್ವರನಿಂದಲೇ ಪಡೆದು ಬಂದನು. ನಂತರ ವರರುಚಿಯೊಡನೆ ವಾದ ಮಾಡಿದನು ಎಂಟನೆಯ ದಿನ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಂಭುಮಹಾಘೋರವಾದ ಹುಂಕಾರಶಬ್ದ ಮಾಡಿದನು ಆ ಶಬ್ದ ದಿಂದ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಐಂದ್ರವ್ಯಾಕರಣವು ಅದೃಶ್ಯವಾಯಿತು. ಈ ವಿಷಯದಿಂದ ಪಾಣಿನಿಗೂ ಮುಂಚೆ ಐಂದ್ರವ್ಯಾಕರಣವು ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ನಂತರ ಪಾಣಿನಿಯ ವ್ಯಾಕರಣವೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಇದನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಬೇರಾವ ದಾಖಲೆಗಳು ನಮಗೆ ಐಂದ್ರವ್ಯಾಕರಣ ಮರೆಯಾದುದರ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ನಂತರ ವರರುಚಿಯು ಪಾಣಿನಿಯಿಂದ ಸೋತು ಬೇಸರದಿಂದ ಶಂಕರನನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಲು ಹಿಮಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೊರಟನು. ಇತ್ತ ವರರುಚಿಯ ಪತ್ನಿಯಾದ ಉಪಕೋಶೆ ಉಪಾಯದಿಂದ ತನ್ನ ಶೀಲದ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಕಥೆಯು “ಉಪಕೋಶೆಯ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯದ ಕಥೆ” ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ನಂತರ ವರ್ಷೋಪಾಧ್ಯಾಯನು ಬಯಸಿದ ಒಂದು ಕೋಟಿ ಹೊನ್ನನ್ನು ಕೇಳಲು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಂದರಾಜನಲ್ಲಿ ಆ ಹೊನ್ನನ್ನು ಪಡೆಯಲು ವ್ಯಾಡಿ, ಇಂದ್ರದತ್ತ ಹಾಗೂ ವರರುಚಿಯರು ಹೋಗಲು ಅದೇ ಸಮಯ ನಂದ ಮಹಾರಾಜನ ಮರಣವನ್ನು ಕಂಡು ಯೋಗಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ ಇಂದ್ರದತ್ತನು ರಾಜನ ಶರೀರದೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಹಂಅವನ್ನು ಪಡೆದರು. ಆದರೆ ಈ ವೃತ್ತಾಂತ ವೆಲ್ಲವನ್ನು ತಿಳಿದ ಮಂತ್ರಿಯಾದ ಶಕಟಾಲನು ರಾಜನ ಮಗನು ಇನ್ನೂ ಚಿಕ್ಕವನಾದ ಕಾರಣ ರಾಜನ ಉಳಿವು ಹೀಗೆ ಮುಂದುವರೆಸಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಬೇರೆಲ್ಲಾ ಶವಗಳನ್ನು ಅಗ್ನಿಗೆ ನೀಡಲು ಆದೇಶಿಸಿದನು. ಇದನ್ನೇ ಶಕಟಾಲನ ಅಪರಾಧವೆಂದು ತಿಳಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಅವನ ನೂರು ಮಕ್ಕಳೊಡನೆ ಕತ್ತಲು ಕೋಣೆಗೆ ಯೋಗನಂದನ ಸಹಾಯ ದಿಂದ ತಳ್ಳಿಸಿದನು.

ನಂತರ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹಸಿವಿನಿಂದ ಸಾಯುವಂತೆ ಮಾಡಿ ತಾನು ವೈಯಫ

ವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಬದುಕಿದ್ದನು. ಇವಿಷ್ಟು ಮೂಲ ಸೋಮದೇವನ ಕಥಾ ಸರಿತ್ಯಾಗರದ ಮೊದಲ ನಾಲ್ಕು ತರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿವೆ.

ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣತ್ರಿಪಾಠಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳ “ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ” ಗ್ರಂಥ ದಲ್ಲಿ “ಸಂಧಿನಿರ್ದೇಶಾತ್ಮಕ ಪಥಮಕಲ್ಲೋಲ” ವೆಂಬ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ಐದು ತರಂಗಗಳನ್ನು ಗದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತಗೊಂಡಿವೆ.

ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳು:-

೧. ಪಾಟಲೀಪುತ್ರದ ಕಥೆಯನ್ನೂ ಅತ್ಯಂತ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಹೇಳಿಮುಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.
 ೨. ಜಯೆಯು ಕಥೆಯನ್ನು ಪಾರ್ವತಿಗೆ ಹೇಳಿದಳು ಎಂಬ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸೋಮದೇವನು ಹೇಳಿದ “ಸ್ತ್ರೀಷು ವಾಕ್ಸಂಯಮಃ ಕೃತಃ?” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ.
- ವರರುಚಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ಲೋಕವು ಮೂಲ ಕಥೆಯಲ್ಲಿದೆ.

“ನಾಮ್ನಾ ವರಠುಚಿಶ್ಚಾಯಂ ತತದಸ್ಮೈ ಹಿ ರೋಚತೇ |

ಯಥಾಹರಂ ಭವತ್ ತತದಸ್ಮೈ ಹಿ ರೋಚತೇ ||”^೧

ಯಾವುದು ವರವೋ ಅಂದರೆ ಉತ್ತಮವಾದವೋ ಅವು ಇವನಿಗೆ ರುಚಿಸುತ್ತವೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನಿಗೆ ವರರುಚಿಯೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಇಡಲು ಅಶರೀರವಾಣಿಯಾಗಿತ್ತು ಎಂಬ ಮಾಹಿತಿ ಕಥೆಯಲ್ಲಿದೆ ಅದನ್ನು ರಾಮಶರಣರು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ.

ಮೂಲಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರ ವರ್ತನೆಗಳ ಬಣ್ಣನೆ ಹಾಗೂ ಪಾಲಿಸಬೇಕಾದ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಮುಗಿಸಿದ್ದಾರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿವೆ.

ಪುತ್ರಕನ ತಂದೆ ತನ್ನ ಮಗನನ್ನೇ ಹಣ ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಲ್ಲಲೆತ್ತಿಸಿ ದಾಗ ಸೋಮದೇವನು ಹೀಗೆ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ-

“ಆಶ್ಚರ್ಯಮಪರಿಯಾಜ್ಯೋ ದೃಢನೃಪದಾಮಪಿ |

ಅವಿವೇಕಾನ್ವಬೃಢಿನಾಂ ಸ್ವಾನುಭಾವೋ ದ್ರುಗಾತ್ಮನಾಮ್ ||”^೧

ದುರಾತ್ಮರ ಬುದ್ಧಿ ಅವಿವೇಕದಿಂದ ಕುರುಡಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಎಷ್ಟು ಆಪತ್ತುಗಳು ಬಂದುಹೋದರೂ ಅವರು ತಮ್ಮ ರೀತಿನೀತಿಗಳನ್ನು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇದೊಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯ ಎಂದು ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಅರ್ಥ.

ಅದನ್ನೇ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣತ್ರಿಪಾಠಿಗಳು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

“ಕಿನ್ತು ದೃಢನೃಪದೋಽಪಿ ದ್ರುಢಾಃ ಸ್ವಭಾವಂ ನ ಪರಿಯಜಂತಿ”^೨

ಆಪತ್ತುಗಳು ಬಂದೆರಗಿದರೂ ದುಷ್ಟರು ತಮ್ಮ ದುಷ್ಟಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಬಿಡುವುದೇ ಇಲ್ಲ.

ಪಾಟಲೀ ಪುತ್ರಕರ ಪ್ರೇಮವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪುತ್ರಕನ ಮನಃಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸುಮ್ಧರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ ಅವನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

“ಅದನಾಂ ಗುರುಭಿಃ ಸ್ವೇಚ್ಛಮುಪಕೌಶಾಂ ಕಥಂ ಭಜೇ |

ವರಂ ಹಿ ಮೃತ್ಯುರ್ನಾಕೀರ್ತಿಸ್ತತ್ಸಖಿಹೃದಯಂ ತವ ||”^೧

“ಅಪಕೀರ್ತಿಗಿಂತ ಮರಣವೇ ಲೇಸು” “ಹಿರಿಯರನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸದೆ ಇದ್ದಾಗ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಉಪಕೋಶೆಯನ್ನು ನಾನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಎಂದರ್ಥ.

“ವರಂ ಪತ್ನೌ ಪ್ರವಾಸಸ್ಥೇ ಮರಣಂ ಕುಲಯೋಷಿತಃ |

ತ ತು ರೂಪಾರಮ್ಲೋಕಲೋಚನಾಪಾತಪಾತ್ರತಾ ||”^೨

ಪತಿ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಕುಲಸ್ತ್ರೀಗೆ ಮರಣವೇ ಲೇಸು. ಅವಳ ಋಪದಲ್ಲಿ ರುಚಿತೋರಿಸುವ ಜನರ ಕಣ್ಣುಗಳ ನೋತಕ್ಕೆ ಈಡಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಅದನ್ನೇ ರಾಮಶರಣರು:-

“ಪ್ರವಾಸಸ್ಥೇ ಭರ್ತರಿ ಕ್ಷುಣ್ಣಿಣಯೋಷಿತೋ ಮರಣಂ ಶ್ರೇಯೋ

ನ ಪುನಾ ರೂಪೈಕಪಕ್ಷಪಾತಲೋಕಲೋಚನಾಪಾತಪಾತ್ರತೇತಿ”^೧

ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಪತಿಯಿರುವಾಗ ಕುಲಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಕಾಮಾಂಧರ ನೋಟಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗುವುದರ ಬದಲು ಮರಣವೇ ಸೂಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ, ಎಂದರ್ಥ.

ನಂತರ ಶಕಟಾಲನನ್ನು ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿರಿಸಿ ಒಬ್ಬರಿಗಾಗುವಷ್ಟು ಆಹಾರ ನೀರನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿರಲು ಶತ್ರುವಿನ ಅಳಿವಿಗಾಗಿ ತಾನೇ ಅದನ್ನು ತಿನ್ನುತಾ ಇರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸೋಮದೇವನು ಅವನ ಮನಸ್ಥಿತಿ ಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

“ಪಾಣೋಽಯಂಪಿ ಹಿ ಧೀರಾಣಾಂ ಪ್ರಿಯಾ ಶತ್ರುಪ್ರತೀಕ್ರಿಯಾ”

“ವೃತ್ತಿಃ ಕಠಂ ಕೃಗಾ ಜಿಗಿಷವಃ”

“ಅಬುದ್ಧ್ವಾ ಚಿತ್ತಮಪ್ರಾಪ್ಯ ವಿಸಂಭಂ ಪ್ರಭವಿಷ್ಣುಃ |

ನ ಸ್ವೇಚ್ಛಂ ವ್ಯವಹರತವ್ಯಮಾತ್ಮನೋ ಭೃತಿಮಿಚ್ಛತಾ ||”

ಧೀರರಿಗೆ ಶತ್ರುಗಳ ಮೇಲೆ ಹಗೆ ತೀರಿಸುವುದು ಪ್ರಾಣಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಇಷ್ಟ, ಕಷ್ಟ! ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲಬಯಸುವ ಜನರು ಕ್ರೂರರಾಗುತ್ತಾರೆ.

“ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನು ಬಯಸುವ ಯಾವನೂ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳದೆ, ಪ್ರಭುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಗಳಿಸದೆ ವ್ಯವಹರಿಸಬಾರದು.” ಇವು ಕ್ರಮಶಃ ಅರ್ಥ. ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ, ಚೊಕ್ಕವಾಗಿ ಸೋಮದೇವನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

“ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ”ಯಲ್ಲಿ ಸಂಧಿನಿರ್ದೇಶಾತ್ಮಕ ಪ್ರಥಮ ಕಲ್ಲೋಲದಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗಿರುವ ಭಟ್ಟೋಜಿ ದೀಕ್ಷಿತರ ಕೌಮುದೀ ಗ್ರಂಥದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿವೆ.

ಸಂಧಿಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿನ ಸೂತ್ರಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ರಾಮ ಶರಣತ್ರಿಪಾಠಿಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ತಮ್ಮ ಮೊದಲನೆಯ ಸಂಧಿನಿರ್ದೇಶಾತ್ಮಕ ಕಲ್ಲೋಲದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ

೧. ಅಚ್ ಸಂಧಿ
೨. ಪ್ರಕೃತಿಭಾವಸಂಧಿ
೩. ಹಲ್ಲಂಧಿ
೪. ವಿಸರ್ಗಸಂಧಿ
೫. ಸ್ವಾದಿಸಂಧಿ

ಎಂದು ಪಂಚಸಂಧಿ ಪ್ರಕರಣಗಳು.

ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಅಚ್ ಸಂಧಿ ಸೂತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಬಳಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪದಗಳು ಹೀಗಿವೆ.

“इको यणचि” ಅದರ ಉದಾಹರಣೆಯಾದ “सुध्यापास्य” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಕಲ್ಲೋಲದಲ್ಲಿ ಶಿವನಿಗೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.

ಹಾಗೆಯೇ “सर्वत्र शाकल्यस्य” ಸೂತ್ರದ ಉದಾಹರಣೆಯಾದ “ब्रह्मा”, “अचो रहाभ्याङ्के” ಸೂತ್ರದ ಉದಾಹರಣೆಯಾದ “नह् यूपूर्व”

ಹಾಗೆಯೇ “एचोऽयवायावः” ಸೂತ್ರದ ಉದಾಹರಣೆಯಾದ “निजजायाया युञ्जाटितम्”

ಹಾಗೆಯೇ “क्षय्यजयौ शक्यार्थ” ಸೂತ್ರದ ಉದಾಹರಣೆಯಾದ “क्षय्यशा पदोषः”

ಹಾಗೆಯೇ “आङ्गणः” ಸೂತ್ರದ ಉದಾಹರಣೆಯಾದ “निजोदन्तः”

ಹಾಗೆಯೇ “वृद्धिरेचि” ಸೂತ್ರದ ಉದಾಹರಣೆಯಾದ “तत्रैकतः”

ಹಾಗೆಯೇ “एत्येथत्यूरसु” ಸೂತ್ರದ ಉದಾಹರಣೆಯಾದ “उपैति”

ಹಾಗೆಯೇ “झलां जशान्ते” ಸೂತ್ರದ ಉದಾಹರಣೆಯಾದ “कस्यचिदाक्षि
णान्ते”

ಹಾಗೆಯೇ “अकः सर्वो दीर्घः” ಸೂತ್ರದ ಉದಾಹರಣೆಯಾದ “समयानुक्र
मेण”

ಹಾಗೆಯೇ “एडः पदान्नादति” ಸೂತ್ರದ ಉದಾಹರಣೆಯಾದ “त्रयोऽपि”

ಹಾಗೆಯೇ “इन्द्रे च” ಸೂತ್ರದ ಉದಾಹರಣೆಯಾದ “गवेन्द्रः”

ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಸೂತ್ರಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಉದಾಹರಣೆಗೆ “आहत्य, स्तुत्य, सशिष्य” ಈ ಪದಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ
“एतिस्तुशास्वद्गुञ्जुषः” ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಈ ರೂಪಗಳಾಗಿವೆ ಇಂಬುದರ ಮಾಹಿತಿ
ಯನ್ನು ಪುಟದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವೆಡೆ
ಸೂತ್ರಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ನಂತರ ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಭಾವಪ್ರಕರಣವಿರುವುದರಿಂದ
ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ಅದನ್ನೇ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ ಅಲ್ಲಿನ ಸೂತ್ರ ಮತ್ತು ಸೂತ್ರೋ
ದಾಹರಣೆಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ.

“ऋत्यकः” ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “ऋद्धि”

“ईदूदेद् द्विवनं प्रगृह्यम्” ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “पादुके”

“निपात एकाजनाङ्” ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “आ एवं”

“ओत्” ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “अहो”

ನಂತರ “हल्सन्धिप्रकरण” ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ “स्तोः रचुना रचुः”
ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ಅದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ ಮೂಲದಲ್ಲಿ “रामस्यः” ಎಂದಿದ್ದು ಶ್ರೀ ರಾಮ
ಶರಣಪ್ರತಿಪಾತಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳು “समुज्जीवय” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

“शरछोऽटि”, “खरि च” ಸೂತ್ರಗಳ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “तच्छ्रुत्वा” ಎಂಬ
ಪದ.

“मोऽनुस्वारः” ಸೂತ್ರದ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “संवृत्ताः” ಎಂಬ ಪದ.

“अचो यत्” ಸೂತ್ರದ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “नेयः” ಎಂಬ ಪದ.

ಹಾಗೆಯೇ “ಸಮಃ ಸುಡಿ” ಸೂತ್ರದ ಉದಾಹರಣೆಯಾದ “ಸಂಸ್ಕೃತ” ಎಂಬ ಪದ.

ಹಾಗೆಯೇ “ಪುಮಃ ಖಯ್ಯಮ್” ಸೂತ್ರದ ಉದಾಹರಣೆಯಾದ “ಲಕ್ಷ್ಮೀಪುಂಸ್ಪುತ್ರಾ”

ಹಾಗೆಯೇ “ನಃಶ್ಚವ್ಯಪ್ರಶಾನ್” ಸೂತ್ರದ ಉದಾಹರಣೆಯಾದ “ಭಗವಂಶಿಶ್ಚಿ”

ಹಾಗೆಯೇ “ಪ್ರಾದ್ವಸ್ಯೋಛೋಷೈಷ್ಯೇಷು” ಸೂತ್ರದ ಉದಾಹರಣೆಯಾದ “ಪೌಷ್ಯಾ” ।

ಹೀಗೆ ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲಾ ಸೂತ್ರಗಳ ಉದಾಹರಣೆಯ ಪದಗಳನ್ನು ಬಹು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅನೇಕ ಕಡೆ ವಿಶೇಷ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸೂತ್ರಗಳ ಮೂಲಕವೇ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ “ಸವಿಷಾನ್” ಎಂಬ ಪದದ ಕರ್ಮತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಸವಿವರವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಅದೇ ಪುಟದಲ್ಲಿ ಟಿಪ್ಪಣಿಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೇಗೆ ಹತ್ತು ಹಲವಾರು ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಓದುಗರಿಗೆ ಉಪಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜಲಜ್ವ; ತೇನ ಸವಿಷಾನಿತ್ಯಸ್ಯ ಸಜಲಾನ್ ವಿಷಯುಕ್ತಾಂಶ್ಚೇತರ್ಥಃ; “ತಥಾಯುಕ್ತಂ ಚಾನಿಪ್ಸಿತಮ್” ಇತಿ ಕರ್ಮತ್ವಮ್ ।

“ಸಕ್ನುನಾ ಪಯಸ್ಪಾಶಸ್ಯ” ಎಂಬ ಪದದ ಬಗ್ಗೆ ಈ ರೀತಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

“ಪಾಶಕಲ್ಪೇತಿ ಸಃ ಕೃತ್ಸಿತಸ್ಯ ಪಯಸಃ ಇತಿ ಭಾವಃ” ಎಂದು ವಿವರವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಐದನೆಯ ತರಂಗದಿಂದ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು “ಕಾರಕ ನಿರ್ದೇಶಾತ್ಮಕ ದ್ವಿತೀಯಃ ಕಲ್ಪಲೋಲಃ” ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕಾರಕಗಳ ಸೂತ್ರೋದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಐದನೆಯ ತರಂಗದಲ್ಲಿ ಸೋಮದೇವನ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ವರರುಚಿಯ ವೃತ್ತಾಂತವು ವರ್ಣಿತಗೊಂಡಿದೆ.

ವರರುಚಿಗೆ ರಾಕ್ಷಸನು ಮಿತ್ರನಾದ ಕಥೆ
 ಆದಿತ್ಯವರ್ಮನ ಕಥೆ
 ಅಹಂಕಾರಿ ಋಷಿಯ ಕಥೆ
 ಮೂಷಕನೆಂಬ ವ್ಯಾಪಾರಿಯ ಕಥೆ
 ಮೂರ್ಖ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಕಥೆ
 ದೇವೀಕೃತಿ ಎಂಬ ಉದ್ಯಾನದ ಕಥೆ
 ಪುಷ್ಪದಂತ ಮಾಲ್ಯವಂತರ ಕಥೆ
 ಶಿಬಿ ಮಹಾರಾಜನ ಕಥೆ

ಇವುಗಳನ್ನು ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ಕೈಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಮುಖ್ಯವಾದ ವರರುಚಿಯ ಕಥೆ, ಹಿರಣ್ಯಗುಪ್ತ ಮತ್ತು ಚಾಣಕ್ಯನ ಕಥೆ ಸಾತವಾಹನನ ಕಥೆ, ಬೃಹತ್ಕಥೆಗಳನ್ನು ಸೋಮದೇವನಂತೆ ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

೧. “ಕರ್ತುರೀಪ್ಸಿತತಮಂ ಕರ್ಮ”, “ಕರ್ಮಣಿ ದ್ವಿತೀಯಾ” ಎಂಬ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು “ಸಂಶ್ಲಿಷ್ಠ ಪञ्ಚಾङ್ಗುಲಿಹಸ್ತಮ್” ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

೨. “ಅಕಥಿತञ್ಚೇತಿ ಪञ್ಚಮ್ಯಾ: ದ್ವಿತೀಯಾ” ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ “ಮಾಂ” ಉದಾಹರಣೆ.

೩. “ಅನುರ್ದಕ್ಷಣಿ”, “ಕರ್ಮಪ್ರವಚನೀಯಯುಕ್ತೇ ದ್ವಿತೀಯಾ” ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ “ಅನುಪ್ರಾಸಾ ದವಾತ್ತಾಯನಮ್” ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

“ಅಧಿಶ್ರೀಡ್ಠಸ್ಥಾಸಾಂ ಕರ್ಮ” “ಕರ್ಮಯಣ್” “ಅತ: ಕ್ರಮಿಕಂಸಂ ಇತಿ ಸ:”

ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಸೂತ್ರಗಳ ವಿಶೇಷ ಸಂಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಎಲ್ಲಾ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ನಂತರ ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ವಿಶೇಷವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಪರಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆ ಈ ಕೆಳ ಕಂಡಂತಿದೆ.

೧. “ಗಣ್ಣಾಕಾಂ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು “ಗಂಗಾಶಬ್ದಾತ್ಸವಾರ್ಥಕನಿ “ಕೇಣ” ಇತಿ ಹಸ್ವಾನಂತಮ್ ಅಭಾಷಿತಪುಂಸ್ಕಾಜ್ಞತಿ ಸಾಹಚರ್ಯಣ ಆದಾಚಾರ್ಯಾಣಾಮ್-ಇತ್ಯಾತ್ಮಮ್”।

೨. “ಚಾರಿತ್ರಿಣಿ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣತ್ರಿಪಾಠಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳು “ಚರಿತ್ರಸ್ಯ ಭಾವ ಇತಿ ಷ್ಯಜಿ ಷಿತ್ವಾ-ಕೀಷಿ ಹಲಸ್ತಛಿತಸ್ಯೇತಿ ಯಲೋಪ:”।

೩. “ದ್ವೇನ” ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ವಿವರಣೆಯನ್ನು “ಸ್ವಾದಯ ಆದಿತ ಇತಿ ಗಣಪಾಠ ಸಾಹಚರ್ಯಣ ಆದಿತಶ್ಚೇತಿ ನತ್ವಮ್” । ನತ್ವಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರವನ್ನು ನೀಡಿ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಸಾತವಾಹನ ರಾಜನು ಸಂಸ್ಕೃತವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಕಲಿತ ಕಥೆ ಹಾಗೂ ಗುಣಾಡ್ಯನು ಪೈಶಾಚಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ಕಥೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಬಗ್ಗೆ ಸೋಮದೇವನು ಅತ್ಯಂತ ರೋಚಕವಾಗಿ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ವ್ಯಾಕರಣದ ಬೋಧನೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿಯೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದು ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಆ ಕಥೆಯನ್ನು ಸೋಮದೇವನು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುವುದನ್ನು ಈಗ ನೋಡೋಣ.

ಆರನೆಯ ಶರಂಗದ ೧೦೮ನೇ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಈ ಕಥೆಯು ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತಃ ಕದಾಚಿದಧ್ಯಾಸ್ತ ವಸಂತಸಮಯೋತ್ಸವೇ ।
 ದೇವೀಕೃತಂ ತದುದ್ಯಾನಂ ಸ ರಾಜಾ ಸಾತವಾಹನಃ ॥
 ವಿಹರನ್ ಸುಚಿರಂ ತತ್ರ ಮಹೇಂದ್ರ ಇವ ನಂದನೇ ।
 ವಾಪೀಜಲೇಽವತೀರ್ಣೋಭೂತ್ ಕ್ರೀಡಿತುಂ ಕಾಮಿನೀಸಖಃ ॥
 ಸಾ ಜಲೈರಭಿಷಿಚಂತಂ ರಾಜಾನಮಸಹಾ ಸತೀ ।
 ಅಬ್ರವೀನ್ಮೋದಕೈರ್ದೇವ ಪರಿತಾಡಯ ಮಾಮಿತಿ ॥
 ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ಮೋದಕಾನ್ ರಾಜಾ ದುರ್ಮಾನಾಯಯತ್ ಬಹುನ್ ।
 ತತೋ ವಿಹಸ್ಯ ಸಾ ರಾಜ್ಞೀ ಪುನರೇವಮಭಾಷತ ॥
 ರಾಜನ್ರವಸರಃ ಕೋಽತ್ರ ಮೋದಕಾನಾಂ ಜಲಾಂತರೇ ।
 ತದಕೈಃ ಸಿಂಚ್ಯ ಮಾ ತ್ವಂ ಮಾಮಿತ್ಯುಕ್ತಂ ಹಿ ಮಯಾ ತವ ॥
 ಸಂಧಿಮಾತ್ರಂ ನ ಜಾನಾಸಿ ಮಾಶಬ್ದೋದಕಶಬ್ದಯೋ ।
 ನ ಚ ಪ್ರಕರಣಂ ವೇತ್ಸಿ ಮೂರ್ಖಸ್ತ್ವಂ ಕಥಮೀದೃಶಃ ॥
 ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ಸ ತಯಾ ರಾಜಾ ಶಬ್ದಶಾಸ್ತ್ರವಿದಾ ನೃಪಃ ।
 ಪರಿವಾರೆ ಹಸತ್ಯಂತರಲ್ಜ್ಜಾಕ್ರಾಂತೋ ಝಗಿತ್ಯಭೂತ್ ॥

ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ತಮ್ಮ ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಪೋಲಿನೀಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

“ಸಾತವಾಹನ ಏಕದಾ ವಸಂತೋತ್ಸವ ಸಮಯೇ ನಂದನೇಽಮರಪತಿರಿವನಿಜಾರಾಮೇ ರಾಮಾ ದೀವ್ಯನ್ ಗಾಹಮಾನಜನತಾಪಹಾರಿಣಿ ವಾಪಿಣಿ ರಮಣೀಯೇ ಜಲಕ್ರೀಡಾಂ ಕರ್ತುಂ ತತ್ರತ್ಯವಾಪೀಮವತೀರ್ಣಃ ತತ್ರ ವ್ಯಾತ್ಯುಕ್ಷಿಕಾಯಾಮತ್ಯಾಯತಾಕ್ಷೀಣಾಂ ಕರವಾರಿಭಿರಭಿತಃ ಸಿಂಚ್ಯಸ್ತದಭಿಷಿಕ್ತಿಮಸಹಮಾನಯಾ ತ್ರಿಶಿಷ ಸುಕುಮಾರಾಙ್ಗಯಾ ಸ್ವಕೀಯಾನ್ಯತಮಮಹಿಷ್ಯೋಕ್ತಃ ‘ದೇವ, ಮೋದಕೈರ್ಮಾ ತಾಡಯೇತಿ’ ತದಾಕರ್ಪಯ ಪ್ರಿಯಾ ಮೇ ಮೋದಕೈಸ್ತಾಽಪ್ಪಮಾನಾಮಾತ್ಮಾನಮಿಚ್ಛತೀತಿ ಬುದ್ಧಯಾ ನೃಪತಿರ್ದುರ್ಮತಂ ವಚನಕರಣೇ ಬಹುಮೋದಕಾನಾನಾಯಯತ್ । ತಾನಾಲೋಕ್ಯ ವಿಹಸ್ಯ ಸಾಽಭಾಷತ-ರಾಜನ್ರವ ಜಲಾಂತರೋ ಮೋದಕಾನಾಮ್? ತದಕೈರ್ಮಾ ಮಾ ಸಿಂಚ್ಯ ಇತ್ಯೇವಮುಕ್ತಸ್ತ್ವಂ ಮಾಶಬ್ದೋದಕಶಬ್ದಯೋಃ ಸಂಧಿ ಪ್ರಕರಣಂ ನಾವಗಚ್ಛಸೀತ್ಯೇತಾವಾನ್ ಮೂರ್ಖಃ । ಪರಜನಮೇಜಯೋಽಪಿ ಶಬ್ದಶಾಸ್ತ್ರವಿದಾ ತಥೈವಂ ಪರಾಜಿತೋ ರಾಜಾ ಸವ್ರೀಡಃ ಪರಿತ್ಯಕ್ತಜಲಕ್ರೀಡಃ, ಜಾತಾವಮಾನಃ, ಪರಿತ್ಯಕ್ತಕಾರ್ಯಾಂತರಾವಧಾನಸ್ತಕ್ಷಣಂ ನಿಜವಾಸಮವಿಶತ್ ।

ಗದ್ಯಶೈಲಿಯ ಮಹತ್ವವೇ ಅಂಥಹದ್ದು ಪದ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೆಲವೇ ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಮುಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಸಂತೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ರಾಣಿಯರೊಡನೆ ಜಲಕ್ರೀಡೆಯಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸಾತವಾಹನ ರಾಜನು ರಾಂಧಿಯು “ಮೋದಕ್ಕೆ ಮಾಂ ತಾಡಯ” ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಮೋದಕಗಳನ್ನು ತರಿಸಿದನು ಅದನ್ನು ಕಂಡು ರಾಜ ಮಾ ಉದಕೈಃ ಎಂಬೆರೆಡು ಶಬ್ದಗಳ ನಡುವೆ ನಡೆದ ಸಂಧಿಯ ವಿಚಾರ ತಿಳಿಯದೆ ಮೂರ್ಖನಾದ ವ್ಯಾಕರಣಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲ ನಿನಗೆ ಎಂದು ಪರಿಹಾಸ್ಯ ಮಾಡಲು ರಾಜನು ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ತನ್ನ ರಾಜಗೃಹಕ್ಕೆ ಹೋದನು.

ಬೇದದಿಂದ ಬಿನ್ನನಾಗಿದ್ದ ಸಾತವಾಹನನನ್ನು ಸಂಶೈಸುತ್ತಾ ಗುಣಾಡ್ಯ ಮತ್ತು ಶರ್ವವರ್ಮರಿಬ್ಬರೂ ರಾಜನಿಗೆ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಆರು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಿಸುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಗುಣಾಡ್ಯನು ಹೇಳಲು ಶರ್ವವರ್ಮನು ದೇವ, ನಾನು ನಿಮಗೆ ಆರು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಕಲಿಸುತ್ತೇನೆ ಎನ್ನಲು ಗುಣಾಡ್ಯನು ಅದೇ ನಡೆದರೆ ನಾನು ಮನುಷ್ಯನು ನುಡಿಯುವ ಸಂಸ್ಕೃತ, ಪ್ರಾಕೃತ, ದೇಶಭಾಷೆ ಎಂಬ ಮೂರು ಭಾಷೆಗಳನ್ನೂ ಪರಿತ್ಯಜಿಸುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದನು. ನಂತರ ಬೃಹತ್ಕತೆಯನ್ನು ಗುಣಾಡ್ಯನು ಪಿಶಾಚಿಗಳ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದನು.

ವಿದ್ಯೆಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ-

पाण्डित्यं विना ह्येषा लक्ष्मीर्न प्रतिभासते ।

विभवैः किं नु मूर्खस्य काष्ठस्याभरणैरिव ॥^೧

ಬಿನ್ನನಾದ ರಾಜನು ಪಾಂಡಿತ್ಯವಿಲ್ಲದ ಈ ರಾಜಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಶೋಭಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮರದ ತುಂಡಿಗೆ ತೊಡಿಸಿದ ಒಡವೆಗಳಂತಿರುವ ಮೂರ್ಖನ ಸಂಪತ್ತುಗಳಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು? ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ ವಿದ್ಯೆಯು ಎಲ್ಲಾ ಸಂಪತ್ತುಗಳ ಒಡೆಯನೆಂದು ಸಾರಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ನಂತರ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯೆಗಳ ಮುಖವೆಂದು ಅಂದರೆ ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕಲಿಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವವರಿಗೆ ವ್ಯಾಕರಣವೇ ಮುಖ್ಯದ್ದಾರವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

“ज्ञायते सर्वविद्यानां मुखं व्याकरणम्”^೨

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಈ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿಯೇ ಸಿಗುತ್ತವೆ.

ಗುಣಾಡ್ಯನ ಕಥೆ ಮುಗಿದ ನಂತರ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿ “ಕಥಾಮುಖಿ” ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಲಂಬಕವು ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೌಮುದೀಕಥಾ ಕಲ್ಪೋಲಿನೀಯಲ್ಲೂ ‘ಉದಯನ ಕಥಾ’ ಎಂದು ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಪಾಂಡವರ ಪೀಳಿಗೆಯ ವನಾದ ಅಭಿಮನ್ಯುವಿನ ಮರಿಮಗನಾದ ಶತಾನೀಕನೆಂಬ ರಾಜನು ಕೌಶಾಂಬಿ

ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನ ಪುತ್ರನಾದ ಸಹಸ್ರಾನೀಕ ಮತ್ತು ಮೃಗಾವತಿಯರ ಪುತ್ರನೇ ಉದಯನ ಇವರಕಥೆಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ದೀರ್ಘವಾಗಿಯೇ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀದತ್ತನ ಕಥೆ ಬಂದಿದೆ. ಎರಡು ತರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಥೆಗಳು ಕರ್ತೃವಿನ ಕಲಾಕುಂಚದಿಂದ ಸೊಗಸಾಗಿ ಬಿಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ತರಂಗದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರಾನೀಕ ತನ್ನ ಪತಿಯೊಡನೆ ಹಿಮಾಲಯಕ್ಕೆ ತಪಸ್ಸಿನ ಹೊರಟು ಹೋದರು ಎಂದು ಮೂರನೆಯ ತರಂಗದಲ್ಲಿ ವಾಸವದತ್ತಿಯ ಜನನನ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ತರಂಗದಲ್ಲಿ ಬರುವ:-

೧. ಲೋಹಜಂಘನ ಕಥೆ.
೨. ಲಂಕೆ ಕಾಷ್ಠಮಯವಾದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀಯಲಿ ಕೈಬಿಡಲಾಗಿದೆ.

ಮುಖ್ಯವಾದ ಉದಯನ ಮತ್ತು ವಾಸವದತ್ತಿಯರ ಪ್ರೇಮ ಹಾಗೂ ಉಪಾಯದಿಂದ ಆದ ಅವರ ವಿವಾಹದ ಕಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಲೇ ಕಾರಕಗಳ ಸಮಸ್ತ ಸೂತ್ರಗಳ ವಿಚಾರ ಹಾಗೂ ಸೂತ್ರೋದಾಹರಣೆಗಳ ಪದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ಅತ್ಯಂತ ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣತೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ನಂತರ “ಸಮಾಸ-ಸ್ತ್ರೀಪ್ರತ್ಯಯನಿರ್ದೇಶಾತ್ಮಕ ತೃತೀಯ: ಕಲ್ಲೋಲ:” ಹೆಸರಿನ ಮೂರನೆಯ ಕಲ್ಲೋಲವು ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂಲದಲ್ಲಿರುವ

೧. ಪ್ರದ್ಯೋತ ಮಹಾರಾಜನ ಕಥೆ.
೨. ಗುಹಸೇನನೆಂಬ ವ್ಯಾಪಾರಿಯ ಕಥೆ.
೩. ಸಿದ್ಧಕರಿಯ ಕಥೆ.
೪. ಶಕ್ತಿಮತಿಯ ಕಥೆಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ಕೈಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವತ್ಸರಾಜನ ಕಥೆಯನ್ನು ಸವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾ ಸಮಾಸ ಹಾಗೂ ಸ್ತ್ರೀ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಸೂತ್ರಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಪದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಹಿಂದಿನ ಕಥೆಯ ಪಾತ್ರವೇ ಮುಂದಿನ ಕಥೆಗೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಕಥೆಯೊಳಗೊಂದು ಕಥೆ, ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಂಗವಶಾತ್ ಬರುವ ಸಣ್ಣಕಥೆ, ಕಥೆಯಲ್ಲಿನ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಉಪಕಥೆ ಹೀಗೆ ಕಥೆಗಳ ಗುಚ್ಛವೇ ಸೋಮದೇವನಿಂದ ಹೆಣೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಈ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕೆಲವು ಸಾಂದರ್ಭಿಕವಾಗಿ ಬರುವ ಕಥೆಗಳನ್ನು ರಾಮಶರಣರು ತಮ್ಮ “ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ” ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಹೋಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ.

ವತ್ಸರಾಜನಾದ ಉದಯನ ಮತ್ತು ವಾಸವದತ್ತಾ, ಪದ್ಮಾವತಿಯರ ಕಥೆಯನ್ನು ಯಾವ ಅಡತಡೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವ ಇಚ್ಛೆ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣ ರದ್ದು. ಈ ವತ್ಸರಾಜನ ಕಥೆಯೇ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಅನುವಾದಗೊಂಡು ಅಪಾರ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅನೇಕ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಮೂಲಕಥೆಯಾಗಿ ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡಿದ ಕಥೆಯಾಗಿದೆ. ಉದಾ ಹರಣೆಗೆ ಭಾಸನ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ “ಸ್ವಪ್ನವಾಸವದತ್ತಾ”, ನಾಟಕದ ವಸ್ತುವೇ ಈ ವತ್ಸರಾಜ ಮತ್ತು ವಾಸವದತ್ತೆಯರ ಕಥೆ.

ಮೊದಲಿಗೆ ಸೂತ್ರಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಸಮನ್ವಯತೆಯನ್ನು ನೋಡೋಣ:

೧. “ಅವ್ಯಯವಿಭಕ್ತಿಸಮೀಪಸಮೃದ್ಧಿವ್ಯುತ್ಥಯರ್ಥಾ ಭಾವಾತ್ಯಯಾಸಂಪ್ರತಿಶಬ್ದಪ್ರಾದುರ್ಭಾವಿ ವಪಶ್ರಾಘಥಾ ನುಪೂರ್ವ್ಯಯೋಗಪಥಸಾದೃಶ್ಯಸಂಪತ್ತಿ ಸಾಕಲ್ಯಾನ್ತವಚನೇಷು” ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ “ಕೌಶಾಂಬಿ, ಸುಸಾಜ್ಜನವಿಹ್ವಜ್ಜನಮ್, ದುರ್ದುರ್ಜನ, ನಿರ್ವಿಘ್ನ, ಸಾಕ್ಷರ, ಸಸಾಕ್ಷಿ, ಎಂಬ ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನೇ ನೀಡುತ್ತಾರೆ.
೨. “ಯಥಾರ್ಥೋವ್ಯಯಿಭಾವಃ” ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “ಅತೋಸ್ಸಮಾಭಿರ್ಯಾ ವಚ್ಚಕ್ವಯೋಪಾಯ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನೂ ಬಳಸಿ ಅದರ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪುಟದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಪಾದಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಿದ್ದಾರೆ
೩. “ಪೂರ್ವಸದೃಶಸಮೋನಾರ್ಥ”ತಿ ಸಮಾಸಃ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ “ವಿಚಾರಕ್ಷಲಕ್ಷಣೋ”।
೪. “ದ್ವಿತಿತಿಯಾಶ್ರಿತಾತೀತೇ” ತಿ ಸಮಾಸಃ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ “ಕಲ್ಪನಾತೀತೇನ” । ಎಂಬ ಪದಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.
೫. “ಷಷ್ಠಿ”ತ್ಯನೇನ ಸಮಾಸಃ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ ಯಾಗಿ “ದಯಿತಾದಾಹಸಮ್ವದಃ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

‘ಸಾಮೀ’ ಇತಿ ಸಮಾಸಃ: (ಸಾಮೀತ್ಯೇತದವ್ಯಯಮರ್ಥಶಬ್ದಪರ್ಯಾಯಃ) ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ಮತ್ತು ಸೂತ್ರದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “ಸಾಮೀಸಿಙ್ಘ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

“द्वितीयाश्रितातीते” ति समासः ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “कल्पनातीतेन” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

“मागध” ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ “मागधोवन्दीति विरोधः, मगधे भवत् मगधानां राजानमिति विरोधपरिहारः” ಎಂಬುವುದಾಗಿ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಪಾದಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಸ್ತ್ರೀ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ವಿಷಯಕವಾಗಿ ಕೆಲವೊಂದು ಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸಲಾಗುವುದು.

“ऋन्नेभ्यो ङीप्” ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ “ङीप्” ಪ್ರತ್ಯಯ ಬಂದು “भर्तृः खदायिन्या” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

“वृषाकपुअनि” इत्यादिना उदात्त ऐकारो ङीप् च ಎಂದು ಪದದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಶಬ್ದದ ರೂಪಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

“विदुषि” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ “विदुषी” ಎಂದು ದೀರ್ಘವಿರಬೇಕಾಗಿತ್ತು ಎಂದುಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ “विदुषीशब्दात्तरपि ‘उगितश्चेति’ वैकल्पिदह्रस्वः” ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹೀಗೆ ಹತ್ತು ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಸೂಕ್ತ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಓದುಗರಿಗೆ ಒದಗಿಸುತ್ತಾ ಮುಂದೆ ಸಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಪೋಲಿನೀಯ ಪ್ರಥಮ ಮೂರು ಕಲ್ಪೋಲಗಳ ಸಮೀಕ್ಷಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನವೇ ವಸ್ತುವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಮೂರು ಕಲ್ಪೋಲಗಳಲ್ಲಿನ ವ್ಯಾಕರಣ ಮತ್ತು ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಸಮನ್ವಯತೆಯನ್ನು ನೋಡಿದ ನಂತರ ಇತರ ವಿಶೇಷ ಅಂಶಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳ ಪಟ್ಟಿ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿದೆ.

೧. ಮೂರು ಕಲ್ಪೋಲಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಅನೇಕ ಪದಗಳು
೨. ಸ್ತ್ರೀ ಪ್ರತ್ಯಯದ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ನೀಡಿರುವ ಸ್ತ್ರೀವಾಚಕ ಪದಗಳ ಪಟ್ಟಿ
೩. ಭಕ್ತ್ಯ-ಭೋಜನ, ಖಾದ್ಯಗಳ ಪಟ್ಟಿ

೧. ಮೂರು ಕಲ್ಪೋಲಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಅನೇಕ ಪದಗಳು:-

ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ಪದಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಪೋಲಿನೀಯನ್ನು ಬರೆದಿರುವ

ಸಂಗತಿ ನಮಗೆ ತಿಳಿದದ್ದೇ. ಈ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ರಾಮಶರಣರು ಒಂದು ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದ ನಂತರ ಅದೇ ಅರ್ಥ ಹೊಂದಿರುವ ಅನೇಕ ಪದಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಶಿವ ಎಂಬ ಪದ. ಅದೇ ಅರ್ಥ ನೀಡುವ ಪದಗಳು ಪ್ರಥಮ ಮೂರು ಕಲ್ಲೋಲಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿವೆ.

ಶಿವ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಹೇಳಿ ಶಿವ ಎಂಬ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ಪದಗಳು:-

೧. ಗಿರಿಂದ್ರಜಾಜಾನಿ: - ಗಿರಿಜೆಯನ್ನು ಪತ್ನಿಯಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು ಯಾರೋ ಅವನು (ಶಿವ)
೨. ಶಿವ: -
೩. ಇರ್ವಾ-
೪. ಇಮಶಾನಪ್ರಿಯ: -
೫. उमाधव: -
೬. ಇಚ್ಛರ: -
೭. ಇಮ್ಭು: -
೮. ಇಶಿಶೋಖರ: |
೯. ಇಶಿಮೌಲಿ: |
೧೦. विश्वेश: |
೧೧. धूर्जटी |
೧೨. वृषध्वजम् |
೧೩. ईश्वर: |
೧೪. विश्वेश: , कपर्दी,

'ಪಾರ್ವತೀ' ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ಪದಗಳು:-

೧. ಭವಾನಿ -
೨. ಜಗಜ್ಜನನಿ-
೩. हेरम्बस्याम्बा -
೪. ಇರ್ವಾಣಿ -

೫. ದಾಕ್ಷಾಯಿಣಿ -
೬. ಶಿವಾ -
೭. ಪಾರ್ವತಿ -
೮. ಗೌರಿ -
೯. ಶಾಂಭವಿ।
೧೦. ಗಿರಿಂದ್ರಜಾ।
೧೧. ಗಿರಿಜಾ।
೧೨. ಶಕ್ತಿ।
೧೩. ಕಾತ್ಯಾಯಿನಿ।
೧೪. ಕಾಲಿ।
೧೫. ಚण্ডಿ।
೧೬. ಪರ್ವತನಂದಿನಿ।

ವಿಷ್ಣುವಾಚಕ ಪದಗಳು:-

೧. ಮಧವರಿ।
೨. ವಿಷ್ಣು:।

ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕ ಪದಗಳು:-

೧. ಬ್ರಹ್ಮಾ।
೨. ಧಾತ್ರಂಶ:।
೩. ಪಿತಾಮಹ:।
೪. ವಿರಿಂಚಿ।

ಕಾರ್ತಿಕೇಯವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳು:-

೧. ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ।
೨. ಕಾರ್ತಿಕೇಯ:।
೩. ಕುಮಾರ:।

೪. ಷಾಢ್ಮಾತುರಃ ।

೫. ಸ್ಕಂದಸ್ವಾಮಿ ।

ಮಂತ್ರಿಪದವಾಚಕಗಳು:-

೧. ಅಮಾತ್ಯಃ ।

೨. ಸಚಿವಃ ।

೩. ಮನ್ತ್ರಿಃ ।

ಕೆಸರಿ, ಸಿಂಹಃ, ವ್ಯಾಘ್ರಃ,

ಹಸ್ತಿನಿ. ಕರಿಣಿ, ದ್ವಿಪಃ, ಗಜಃ,

ಶಬರಃ, ಲುಬ್ಧಕಃ, (ಬೆಡ)

ಮಾಲವದೇಶಃ, ಮಥುರಾ, ಮಧುರೇ, ಉಜ್ಜಯಿನಿ, ಕೌಶಾಢ್ಮಿ, ಕಟಾಹದ್ವಿಪಃ,

ಡೌಬ(ದೌಬ)

ದಾಶಃ,

೨. ಸ್ತ್ರೀ ಪ್ರತ್ಯಯದ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ನೀಡಿರುವ ಸ್ತ್ರೀವಾಚಕ ಪದಗಳ ಪಟ್ಟಿ:-

೧. ಪುರಸ್ಥಿ - ಪುತ್ರವತಿ ಸ್ತ್ರೀ ।

೨. ಸೂತ್ಯಾ - ನವ ಯುವತಿ ।

೩. ಭುಜಿಷ್ಯಾ - ಚೆಟಿ ।

೪. ವೃಷಾಕಪಾಯಿ- ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಪಾರ್ವತಿ ಚ ।

೫. ಅಗ್ನಾಯಿ - ಅಗ್ನೇಃ ಸ್ತ್ರೀ ।

೬. ವೃಷಲಿ - ವೃಷಲಸ್ಯ ಪತ್ನಿ ।

೭. ಗೌಪಿ - ಗೌಪಸ್ಯ ಸ್ತ್ರೀ ।

೮. ಅಶ್ವಪಾಲಿಕಾ -

೯. ವಾಮೂರುಃ - ಸುಂದರಿ ।

೧೦. ಅವಾಮೂರುಭಾರ್ಯಾ - ಸರಲಸ್ವಭಾವಶೀಲ್ ನಾರಿ ।

೧೧. ಅನಾಸಿಕಾ - ನ ನಾಸಿಕಾ ಯಸ್ಯಾಃ ಸಾ ।

೧೨. ಸುಪದಿ - ಸುಂದರೈ ಪಾದೌ ಯಸ್ಯಾಃ ಸಾ ।

೧೩. ಸದಾಕ್ಷಿ - ಚತುರಾ |
 ೧೪. ಘಟೋದ್ರಿ - ಘಟಸಮಾನ್ ನಯನೌ ಯಸ್ಯಾಃ ಸಾ |
 ೧೫. ಅನಡ್ ವಾಹಿ - ಗೌಃ |
 ೧೬. ರಾಜಮಹಿಷಿ - ರಾಜಸ್ಯ ಪ್ರಮುಖ ಪತ್ನಿ |
 ೧೭. ಪ್ರಜಾ -
 ೧೮. ಅಜಾ -

೩. ಭಕ್ತ್ಯ-ಭೋಜನ, ಖಾದ್ಯಗಳ ಪಟ್ಟಿ:

(೧) ಸಿಹಿ ಖಾದ್ಯಗಳ ಪಟ್ಟಿ:-

೧. ಶ್ರಾಣಾ - ಬೀರು
 ೨. ಸಂಯಾವ - ಹಲ್ವಾ
 ೩. ಪೆಟಕ - ಪೇಡ
 ೪. ಕುರ್ಚಿಕಾ - ಹಾಲಿನ ಕೆನೆಯಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸಿಹಿ ಖಾದ್ಯ
 ೫. ಕುಣ್ಡಲಿನಿ - ಜಿಲೆಬಿ
 ೬. ಫಾಫ್ಟ - ಹಾಲನ್ನು ಒಡೆದು ಅದರಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸಿಹಿ ಖಾದ್ಯ
 ೭. ರಸಗೋಲಕ - ರಸಗುಲ್ಲ
 ೮. ತ್ರಿಕೋಣಕ - ಸಿಹಿ ಸಮೋಸ
 ೯. ಮೊದಕ - ಸಿಹಿ ಹೂರಣವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಖಾದ್ಯ

(೨) ಕಠಿಣ ತಿಂಡಿಗಳು:-

೧. ಯವಗುಣ್ಣುಲಿಖಿತಚೌರಿ - ಗೋಧಿಯಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ತಿಂಡಿ
 ೨. ಪೂಡಿ - ಪೂರಿ
 ೩. ಕಚೌಡಿ - ಖಾರದ ಹೂರಣವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ದೊಡ್ಡ ಪೂರಿ
 ೪. ಇಂಡರಿಕಾ -
 ೫. ಅಪೂಪ -
 ೬. ಪರ್ಪಟ: - ಹಪ್ಪಳ

(೨) ಅನ್ನದ ಜೊತೆ ನಂಚಿಕೊಳ್ಳುವ ತಿಂಡಿಗಳು:-

೦. ಶುಕ್ರಾಸುತತಮನೈ: - ಉಪ್ಪಿನಕಾಯಿ, ಮಜ್ಜಿಗೆಹುಳಿ
೧. ರಾಮಠಜೀರಕಾದಿವಿಧಿಭಿಧಾರ್ಯಪ್ರಾಜ್ಯಾಜ್ಯಸುಗಂಧಿತದ್ರವ್ಯಾಭಿಧಾರಿತ
ಸಹರಿದ್ರಶತಪುಷೈ
-ಲಾಕುಸ್ತುಂಭುರುಮರಿಚಲವಡ್ಗತುवरिकामाषमूल्यमुस्तकचणकसतीनकसूपै:-
ಹಿಂಗು, ಜೀರಿಗೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಒಗ್ಗರಣೆ ನೀಡಿದ, ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟು
ಸುವಾಸನೆಭರಿತವಾದ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಹಾಕಿದ, ಅರಶಿಣ, ಸೋಂಪು, ಯಾಲಕ್ಕಿ,
ಕರಿಮೆಣಸು, ಲವಂಗ ಮುಂತಾದ ಮಸಾಲೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ, ತೊಗರೀ
ಬೇಳೆ, ಉದ್ದಿನಬೇಳೆ, ಕಡಲೆಕಾಯಿ, ಹೆಸರುಬೇಳೆ, ಕಡಲೆಕಾಳು, ಬಟಾಣಿ
ಕಾಳುಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಸಾರು ಅಥವಾ ಗುಜ್ಜು.
೨. उग्रगन्धाराजकर्णिकासोपस्करवेल्लपटोल महाफलासप्तलापालकवास्तुककोशात
कीमूलिकाकर्का रुबिम्बिकावृत्ताकालुप्रभृत्यनेकशाकै - ಅಜವಾಯಿನವನ್ನು,
ಮತ್ತು ಮಸಾಲೆಯನ್ನು ಹಾಕಿದ, ಮಸಾಲೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಹಾಗಲಕಾಯಿ,
ಪಡವಲ, ಸೋರೆಕಾಯಿ, ಸೋಯಾ, ಪಾಲಕ್, ಬಧುಆ, ತೊರಯಿ,
ಮೂಲಂಗಿ, ಕುಂಬಳಕಾಯಿ, ಬೆಂಡೆಕಾಯಿ, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ ಮುಂತಾದ ತರಕಾರಿ
ಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ, ಭಕ್ಷ್ಯಗಳು.
೩. स्वादिष्टाभिस्साकरपां कादधिबटकादिविधिवर्णनातीतषड्रसव्यञ्जनै:- ಸ್ವಾದಿಷ್ಟ
ವಾದ ವಿವಿಧರೀತಿಯ ಅನ್ನ, ರೊಟ್ಟಿ, ಮೊಸರು ಮುಂತದವುಗಳಿಂದ
ಕೂಡಿದ ಷಡ್ರಸಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಾನಾವಿಧವ್ಯಂಜನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ
ಭೂರೀಭೋಜನದ ಏರ್ಪಾಟಾಗಿತ್ತು.
ವಿವಿಧ ದೇಶಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಈ ವಿವಾಹಸಂಧರ್ಭವನ್ನು ಉಪ
ಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಅವುಗಳು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿವೆ.

೦. नैषध्यानाम् - ನಿಷಧರಾಜ್ಯ
೧. आवान्त्यानाम् - ಅವಂತೀರಾಜ್ಯ
೨. पाण्ड्यानाम् - ಪಾಂಡ್ಯರಾಜ್ಯ
೩. पौराणाम् - ಪೂರ್ವರಾಜ್ಯ
೪. पाञ्चालानाम् - ಪಾಂಚಾಲದೇಶ
೫. कन्यातश्चायातानाम् - ಕನ್ಯಾಕುಬ್ಜದೇಶ

೭. ಮಾಗಧಾನಾಮ್ - ಮಗಧರಾಜ್ಯ
 ೮. ವಾಙ್ಗಾನಾಮ್ - ವಂಗರಾಜ್ಯ
 ವಾದ್ಯಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ.
 ೧. ಭೇರಿ - ಭೇರಿ
 ೨. ಝಙ್ಗರ -
 ೩. ಮೃದಙ್ಗ - ಮೃದಂಗ
 ೪. ಪಣವ -
 ೫. ವೇಣು - ಕೊಳಲು
 ೬. ಕರತಾಲಾ - ತಾಳಹಾಕುವಾವಾದ್ಯ ವಿಶೇಷ

ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವು ಹೀಗಿವೆ:

ಪ್ರಾತಿಭೇನ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರೇಣ, ಉಪನಿಷದಾ ಚ ಗೋಷ್ಠಾ, ಗೀತಯಾ ಚ ಗೀತಯಾ, ಸುವರ್ಣಮಯೇನಾಲಂಕಾರೇಣ, ಪ್ರಕೃಶ್ಚೇನ ಉಪನಿಷದೇನ, ಪ್ರಸಾದಕೇನಗೃಹೇನ, ಆನ್ವೀಕ್ಷಿಕೀಭಿಃ, ಪ್ರಸ್ಥಾನತ್ರಯೀಭಿಃ, ಸಾಹಿತ್ಯವಿಗ್ರಹಿಣೀಭಿಃ- ಕ್ರಮವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವ, ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಗೋಷ್ಠಿಗಳಿಂದ, ಛಂದಸ್ಸುಗಳ ಅನನುರೋಧದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಿಂದ, ಪ್ರಾಸಾದಗುಣಯುಕ್ತ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಭಗವದ್ಗೀತೆ ಮತ್ತು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳೆಂಬ ಪ್ರಸ್ಥಾನತ್ರಯಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಿಂದ, ಮೂರ್ತಿವೆತ್ತ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂಬಂತೆ ವಿವಿಧ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣ ಗೋಷ್ಠಿಗಳು ನಡೆದವು.

ಬಣ್ಣಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ರಾಮಶರಣರು ಇದೇ ರೀತಿ ಅನೇಕ ಬಣ್ಣಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

೧. ಶೋಣಿ - ಶೋಣಾತ್ರಾಚಾಮ್ ಸೂತ್ರೇಣ ಸ್ತ್ರೀತ್ವಮ್ |
 ೨. ರೋಹಿಣಿ - ವರ್ಣಾದನುದಾತಾತೋಪಧಾತೋ ನಃ | (ಕೆಂಪು)
 ೩. ನೀಲಾ - (ನೀಲಿ)
 ೪. ಕಲ್ಮಾಷಿ

ಹೀಗೆ ಸಮಯ ಸಿಕ್ಕ ಕಡೆ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ವಿವಿಧ ಪದಗಳ

ಪರಿಚಯವನ್ನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಮಾಡಲು ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ಮಾಡಲೆತ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭಕ್ತ್ಯಭೋಜನಗಳ

ಹೆಸರುಗಳಾಗಲೀ ಧಾನ್ಯ ತರಕಾರಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳಾಗಲೀ ಮೂಲ ಕಥಾ ಸರಿತ್ಯಾಗರದಲ್ಲಿಲ್ಲ.

ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ತಮ್ಮ ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಕೌಮುದೀಯಲ್ಲಿನ ಸೂತ್ರೋದಾಹರಣೆಗಳನ್ನಷ್ಟೆ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸದೆ ಅನೇಕ ದಿನಪಯೋಗಿ ಪದಗಳ ಭಂಡಾರವನ್ನೇ ಓದುಗರಿಗೆ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಹಾಗೆ ಬಳಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳನ್ನು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೂಲಕಥೆಗೆ ಚ್ಯುತಿ ಬರದಹಾಗೆ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ತಮ್ಮ ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸಲ್ಪಡುವ ಪದಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಕೆಲವೊಂದು ವಿಶೇಷ ಪದಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸಮಯೋಚಿತವಾಗಿ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಪದಪ್ರಯೋಗಗಳ ಒಂದು ಮಾಹಿತಿ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿದೆ.

೧. ಗಿರಿಂದ್ರಜಾಜಾನಿ: - ಗಿರಿಂದ್ರಜಾ ಪತ್ನಿ ಯಸ್ಯ ಸ:- ಇಕ್ಷ್ವಕಃ |
೨. ಅನುನಾಥಿತವತಿ - ಪ್ರಾರ್ಥಯತಿತಿ |
೩. ಅತ್ಯಾರೂಢ್ಯಾ - ಅತ್ಯನ್ತ ಧೃಢತಾ |
೪. ಅನಭ್ಯರ್ಹಿತ - ಅಪೂಜನೀಯ |
೫. ವರಿವಸ್ಯಾಪರ: - ಆರಾಧಕ: |
೬. ವಿद्याಭಿಗ್ಢ್ನು - ವಿद्यೋಪಾರ್ಜನೆ ಅತ್ಯನ್ತ ಲಾಲಾಯಿತಹ |
೭. ದೇವದ್ರಯಡ - ದೇವಾನಾಂ ಆರಾಧಕ: |
೮. ಅವಾಲುಲೋಕಯಿಷು: -
೯. ಯಾತ್ರಾ - ದೇವರಾನಿ (ಯಾತ್ರ ಇಬ್ದಸ್ಯ ತೃತೀಯಾ) |
೧೦. ಕತ್ರಯ: - ತ್ರಯ: ಕುಪುರುಷಾ: |
೧೧. ಬಾಹುಬಾಹವಿ -
೧೨. ವಾಸತೇಯ್ಯಾ: - ರಜನಿ |
೧೩. ಚಂದ್ರಾರ್ಥಿ ದತ್ವಾ - |
೧೪. ಪ್ರತ್ಯಜಾನಾತ - ಪ್ರತೀಕ್ಷಾ |

०४. उद्गः – जलः।
०५. अनेनाः – निरपराधः।
०६. दूनेन – दुःखि।
०७. मित्रधुट्त्वमुदजीघटम् – सुहुद् द्रोहोध्यातनं कृतः।
०८. अतीमकम् –
१०. अनेहसमनैषम् – कृत कालक्षेपः।
१०. अपाकृततन्नैयूनिः –
११. चिरण्टी – स्त्री।
१२. उपेनानन्याः –
१३. वातरुग्णः –
१४. अन्वेनं मर्त्याः –
१५. शेषायुष्कः –
१६. व्यात्युक्षिकायाम् –
१७. लून पक्षजीनपक्षीव –
१८. व्यानीयत –
२०. आक्रन्दिकीभूय –
२०. साप्तिकः – अश्वारोही।
२१. हस्तेकृत्य – विवाहित्।
२२. अन्तःसत्त्वा- गर्भवती।
२३. गृहाणोममसिमस्यसेरस्य – (गृहाण+इमम्+असिम्+असि+असेः+अस्य)।
२४. अनवापतेर्मः –
२५. विशारदिम्ना – कुशलः।
२६. आसुरायणी – असुरकन्या।
२७. मितङ्गमः – गजः।
२८. तुराषाट् – इन्द्रः।

೪೦. उपवीणयन् - ।
 ೪೧. आर्जवाद्धृष्टः - नम्रता सह वशीकृतः ।
 ೪೨. आहव - संग्रामः ।
 ೪೩. स्वप्राणानां सत्पणनम्-
 ೪೪. असयन्-
 ೪೫. पतिष्कशम् -
 ೪೬. खलतिः -
 ೪೭. तुन्दिभः -
 ೪೮. चुल्लः -
 ೪೯. प्राध्वंकृत्य -
 ೫೦. सद्रुम् -
 ೫೧. एखितुमनाः - इख गतौ- गन्तुमनाः-
 ೫೨. असुकः -
 ೫೩. पारिपन्थिक - स्तेयः ।
 ೫೪. अनुपदिकः -
 ೫೫. मनुजपरिवृढः - मनुष्याणां राजा ।
 ೫೬. प्रबोधितचरी -
 ೫೭. निश्चप्रचम् -
 ೫೮. सादिनः - अश्वारोही ।

ಕೆಲವೊಂದು ವಿಶೇಷ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಅವುಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಅದೇ ಪುಟದ ಪಾದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ ಅಂತಹ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಸಾಂದರ್ಭಿಕವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಂತಹ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಹೀಗಿವೆ.

೧. “नाहमेतस्यापराधकः”^೧ ಎಂಬುವ ಪದವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಪಾದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ನೀಡಿರುವ ವಿವರಣೆಯು ಹೀಗಿದೆ: “पुल्लुचाविति कालसामान्ये पुल्लु तेनात्र तद्योगे षष्ठी ओदनस्यपाचक इतिवत् । भविष्यति गम्यादय इत्यधिकारे

ವಿಹಿತಸ್ಯ ತುಮ್ಗವುಲಾವಿತಿ ಣ್ವುಲೋ ಯೋಗೇ ತು ಅಕೇನೋರ್ಭವಿಷ್ಯದಾಧಮರ್ಯಯೋರಿತಿ ಷಷ್ಠಿನಿಷೇಧಃ |” ಎಂದು ಷಷ್ಠಿನಿಷೇಧ ಏಕೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

೨. “ಪञ್ಚವರ್ಷ”^೨ ಎಂಬಲ್ಲಿ ರೂಪಸಿದ್ಧಿಯು ಹೇಗೆ ಎಂದು ಪಾದಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ: “ಪञ್ಚ ವಾ ಷಡ್ವೇತಿ ಸಂಖ್ಯಯಾವ್ಯಯೇತಿ ಬಹುವ್ರಿಹೌ, ಡಚಿ ಪञ್ಚಷಾಣಾಂ ವರ್ಷಾಣಾಂ ಭೂತ ಇತಿ ತಮಥೀಶ್ಠೋಭೂತೋಭೂತೋಭಾವೀತಿ” ಪ್ರಕರಣಂ ‘ವರ್ಷಾಲ್ಪುಕ್ ಚೇತಿ’ ವಿಹಿತಸ್ಯ ಖಸ್ಯ ಡ್ವೋ ವಾ ‘ಚಿತ್ತವತಿ ನಿಯಮ್’ ಇತಿ ಲುಕ್” ಎಂದು ಸವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

೩. “ಸುದಿನಾಹ್”^೧ ಎಂಬ ಸೂತ್ರೋದಾಹರಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿ ಪಾದಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ: “ಸುದಿನಂ ಪುಣ್ಯಂ ತದೇವಾಹಃ ಇತಿ ವಿಗ್ರಹೇ ಪ್ರಶಸ್ತವಾಚಕಸುದಿನಶಬ್ದೇನ ಕರ್ಮಧಾರಯೇ ‘ರಾಜಾಹಃ ಸಖಿಭ್ಯಶ್ಚ’, ‘ಅಹೋಹ್ನಿ ಏತೇಭ್ಯ’ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ‘ಉತ್ತಮೈಕಾಭ್ಯಾಂಚೇತಿ ನಿಷೇಧೇ ‘ಅಹಶ್ಚೋರೇವೇ’ತಿ ನಿಯಮೇನ ‘ನಸ್ತದ್ವಿತ್ತೇ’ ಇತಿ ಟಿಲೋಪೇ ‘ರಾತ್ರಾಹಾಹಾಃ ಪುಂಸಿ’ ತಿ ಬಾಧಿತವಾ ‘ಪುಣ್ಯಸುದಿನಾಭ್ಯಾಮಹಃ ಕ್ಲಿಬತೇಶ್ಚ’ ತಿ ನಪುಂಸಕತ್ವಮ್ |” ಎಂದು ಸವಿಸ್ತಾರವಾದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಸೂತ್ರಗಳೊಡನೆ ನೀಡುತ್ತಾ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೂತ್ರವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಅದರಿಂದ ಬರುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ “ಸುದಿನಾಹ್” ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ನಪುಂಸಕತ್ವ ಏಕೆ ಮತ್ತು ಯಾವುದರಿಂದ ಬಂದಿದೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

೪. “ಸಮ್ಮುಖಿಭಿಃ”^೨ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

“ಸದಾ ಸರ್ವದಾ ಗತಿಸಮ್ಮುಖಿಭಿಃ ಅಥವಾ ಸದಾಗತೇರ್ವಾಯೋಃ ಸಮ್ಮುಖಿಭಿಃ, ಸತೀ ಆಗತಿಃ ಸದಾಗತಿಃ ಸ್ತತ್ಸಮ್ಮುಖಿಭಿರ್ವಾ, ಸತೀ ‘ಸಮೀಚಿನಾ ಯಾ ಆಸಮನ್ತಾದ್ರತಿಃ ಸ್ತತ್ಸಮ್ಮುಖಿಭಿರ್ವೇತಿ ವಿಗ್ರಹಃ, ಅಪರೇಶಾಂ ಪತಿನಾಮ್ ರಕ್ಷಕಾಣಾಮ್ ಅಪರಾಸಾಂ ಪತಿನಾಂ ವಾ ಪರಾಙ್ ಮುಖಿಭಿಃ (ದಿಕ್ ಪೂರ್ವಪದಾನ್ವಿಪ್) |

ಗುಣಾಡ್ಯನ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗುಣಾಡ್ಯನ ಹೆಸರಿನ ಸಾರ್ಥಕತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದು—

“ಗಣಾವತಾರೋ ಜಾತೋಽಯಂ ಗುಣಾಡ್ಯೋ ನಾಮ”^೧

ಗಣದ ಅವತಾರವಾಗಿ ಈ ಗುಣಾಡ್ಯನು ಜನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಗುಣಗಳ ಅಗರವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇವನ ಹೆಸರು ಗುಣಾಡ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವಾಸವದತ್ತಾ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಿ ಆ ಹೆಸರೇಕೆ ಬಂದಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಸೋಮದೇವನು ತನ್ನ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ.

“दत्ता मे वासवेनैषा तुष्टेनेति स भूपतिः ।

नाम्ना वासवदत्तां तां तनयामाकरोत्तदा ॥^१

ಇಂದ್ರನು ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ನೀಡಿದ ವರದಿಂದ ಜನಿಸಿದವಳಾದ್ದರಿಂದ ಮಗಳಿಗೆ ಭೂಪತಿಯು ಮಾಸವದತ್ತಾ ಎಂದೇ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟನು. ಹಾಗೆಯೇ ಪುಷ್ಪದಂತ ಎಂಬ ಹೆಸರಿಗೂ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಸೋಮದೇವನು ನೀಡಿದ್ದಾನೆ ಅದು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿದೆ.

“प्रियादन्तोच्छ्रितात् पुष्पात् संज्ञां न ज्ञातवान् यतः ।

अतः स पुष्पदन्ताख्यः सम्पन्नो गणसंसदि ॥^२

ಪ್ರಿಯೆಯು ದಂತದಿಂದ ಬೀಳಿಸಿದ ಹೂವಿನ ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲಾರದ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವನು ಗಳಗಳ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಪದಂತ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನವನಾದನು.

ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಕಥೆಯನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳದೆ ಅನೇಕ ನೀತಿವಾಕ್ಯಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿವೆ.

೧. “नहि मोहयति प्राज्ञं लक्ष्मीर्मरुमरीचिका”^೧

“ಮರುಭೂಮಿಯ ಮರೀಚಿಕೆಯಂತಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಪ್ರಾಜ್ಞನಲ್ಲಿ ಮೋಹವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಲಾರಳು.”

೨. “अकाण्डपातोपनता कं न लक्ष्मीर्विमोहयेत्”^೨

“ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಬಂದೊದಗಿದ ಐಶ್ವರ್ಯವು ಯಾರನ್ನು ತನೆ ಮೋಹಗೊಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ?”

೩. “ईर्ष्या हि विवेकपरिपन्थिनी”^೩

“ಈರ್ಷ್ಯೆ ಯಾವಾಗಲೂ ವಿವೇಚನೆಯ ಶತ್ರು”

೪. “शीलं हि विदुषां धनम्”^೪

“ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಶೀಲವೆ ಧನವಲ್ಲವೆ?”

೫. “प्रियबन्धुविनाशोत्थः शोकाग्निः कं न तापयेत्”

ಅಸಂಸಾರಂ ಜಗತ್ಯಸ್ಮಿನ್ನೇಕಾ ನಿಯಾ ಹನಿಯತಾ”^೫

“ಪ್ರಿಯಬಂಧುಗಳ ಸಾವಿನಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಶೋಕದ ಬೆಂಕಿ ಯಾರನ್ನು ತಾನೆ ಸುಡದು?”

“ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿರುವುದು ಅಶಾಶ್ವತ ತತ್ತ್ವ ಮಾತ್ರ”

೬. “ज्ञानमार्गे ह्यहंकारः परिघो दुरतिक्रमः ।
ज्ञानं विना च नास्त्येव मोक्षो ब्रतशतैरपि ॥
स्वर्गस्तु न मुमुक्षूणां क्षयी चित्तं विलोभयेत्”^೧

ಜ್ಞಾನದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರವೆಂಬುದು ದೊಡ್ಡ ಅಡ್ಡಿ. ಅದನ್ನು ದಾಟುವುದು ಕಷ್ಟ. ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ನೂರಾರು ವ್ರತಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಮೋಕ್ಷವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅಶಾಶ್ವತವಾದ ಸ್ವರ್ಗವು ಮೋಕ್ಷಪ್ರೇಕ್ಷಿಗಳ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸ ಬಾರದು.

“अक्लेशलभ्या हि भवंत्युत्तमार्था महत्मनाम् ।
जन्मांतरार्जिताःस्फारसम्काराक्षिप्तसिद्धयः॥”^೨

ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ಉತ್ತಮ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲ ಕ್ಲೇಶವಿಲ್ಲದೆ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವು ಗಳನ್ನು ಅವರು ಪೂರ್ವಜನ್ಮಗಳಲ್ಲೇ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ದೃಢವಾದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಿಗಳು ಅವರಿಗೆ ತಾವಾಗಿ ಬಂದು ಒದಗುತ್ತವೆ.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು:

೧. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ಲೋ.ಸ. ೧-ಪು.ಸ.೧, ಶ್ಲೋ.ಸ. ೧.
೧. ಕೌಮುದಿ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೊಲಿನಿ, ರಾಮಶರಣ ಶಾಸ್ತ್ರಿ. ಚೌಖಂಬಾ ವಿद्याಭवन ವಾರಾಣಸಿ.
೨. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ:
೧. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ಲೋ.ಸ. ೧-ಪು.ಸ. ೧, ಶ್ಲೋ.ಸ. ೧೧.
೧. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ: ತ. ೨, ಶ್ಲೋ.೭೦. ಪು. ೨೬.
೧. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ: ೩, ಶ್ಲೋ. ೩೭. ಪು. ೩೪.

೨. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ: ತ. ೩, ಇಲೋ. ೪೪. ಪು. ೩೫.

೧. ಕೌಮುದಿ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನಿ, ಪು. ೧೦.

೨. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ: ತ. ೪, ಇಲೋ. ೪೧. ಪು. ೪೮.

೧. ಕೌಮುದಿ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನಿ, ಪು. ೧೦.

೨. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ: ತ. ೪, ಇಲೋ. ೧೨೭. ಪು. ೬೦.

೩. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ: ತ. ೪, ಇಲೋ. ೧೨೭. ಪು. ೬೦.

೧. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ಪು.ಸಂ.೧೦೯. ಶ್ಲೋ. ಸಂ. ೧೪೩.

೨. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ಪು.ಸಂ.೧೦೯. ಶ್ಲೋ. ಸಂ. ೧೪೪.

೧. ಕೌಮುದೀ ಕಥಾಕಲ್ಪೋಲಿನೀ ಪು.ಸಂ. ೨೩.

೨. ಕೌಮುದೀ ಕಥಾಕಲ್ಪೋಲಿನೀ ಪು.ಸಂ. ೨೨.

೧. ಕೌಮುದೀ ಕಥಾಕಲ್ಪೋಲಿನೀ ಪು.ಸಂ. ೫೯.

೨. ಕೌಮುದೀ ಕಥಾಕಲ್ಪೋಲಿನೀ ಪು.ಸಂ. ೬೨.

೧. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ಪು.ಸಂ. ೬೨, ಶ್ಲೋ.ಸಂ. ೧೩೪. ಚ. ತರಂಗ.

೨. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ಪು.ಸಂ. ೬೩, ಶ್ಲೋ.ಸಂ. ೨. ಪಂ. ತರಂಗ.

೩. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ಪು.ಸಂ. ೬೫ ಶ್ಲೋ.ಸಂ. ೧೫. ಪಂ. ತರಂಗ.

೪. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ಪು.ಸಂ. ೭೮ ಶ್ಲೋ.ಸಂ. ೯೮. ಪಂ. ತರಂಗ.

೧. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ಪು.ಸಂ. ೭೯, ಶ್ಲೋ.ಸಂ. ೧೦೨, ೧೦೩. ಪಂ. ತರಂಗ.

೨. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ಪು.ಸಂ. ೮೪, ಶ್ಲೋ.ಸಂ. ೧೩೨. ಪಂ. ತರಂಗ.

೩. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ಪು.ಸಂ. ೧೧೨, ಶ್ಲೋ.ಸಂ. ೧೯. ಏ. ತರಂಗ.

.....

प्रथमोऽध्यायः

ಆರನೇ ಅಧ್ಯಾಯ

ಕೌಮುದೀ ಕಥಾಕಲ್ಲೋಲನಿಯ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಆರು
ಕಲ್ಲೋಲಗಳ ಸಮೀಕ್ಷಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನ

“ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ” ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಕಥೆ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿರುವ ಸೂತ್ರೋದಾಹರಣೆಗಳ ಸಮನ್ವಯತೆಯನ್ನು ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣತ್ರಿಪಾಠಿಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುವುದೇ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೂಲೋದ್ದೇಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿನ ಸಮನ್ವಯತೆಯನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನೋಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣತ್ರಿಪಾಠಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಕಥೆಗಳ ಸಮನ್ವಯತೆಯನ್ನು ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಆ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ವೈಯಾಕರಣಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀಯಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ ಸೂತ್ರ ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಸಮನ್ವಯತೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದರ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾದ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗುವುದು.

ಕೌಮುದಿ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀಯ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಆರು ಕಲ್ಲೋಲಗಳಿವೆ. ಅವು-

೧. ಗಣನಿರ್ದೇಶಿ ಷष्ठ: ಕಲ್ಲೋಲ:
೨. ಪ್ರಕ್ರಿಯಾನಿರ್ದೇಶಿ ಸಪ್ತಮ: ಕಲ್ಲೋಲ:
೩. ಕण्डवादिनिर्देशि अष्टम: ಕಲ್ಲೋಲ:
೪. पद वाच्य-लकारार्थनिर्देशि नवम: ಕಲ್ಲೋಲ:
೫. प्रकीर्णकनिर्देशि दशम: ಕಲ್ಲೋಲ:
೬. कृदन्तनिर्देशि एकादश: ಕಲ್ಲೋಲ:

ಮೊದಲಿಗೆ ವೈಯಾಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀಯಲ್ಲಿನ ಸೂತ್ರೋದಾಹರಣೆಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ರಾಮಶರಣರು ಹೇಗೆ ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸೋಣ ಮೊದಲಿಗೆ ಗಣ ನಿರ್ದೇಶಾತ್ಮಕ ಕಲ್ಲೋಲದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ಒಂದು ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

“नमाम्यशेषविघ्नौघगारणं वारणाननम् ।

कारणं चर्द्धिसिद्धिनां दुरितार्णवपारणम् ॥”^१

ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವು ಹೀಗಿದೆ - ಗಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಕಲ್ಲೋಲದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಗಣೇಶನನ್ನು ನಮಿಸುತ್ತಾ ಮಂಗಳದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಮನಗಂಡು ರಾಮಶರಣರು ಭ್ರಾದ್ಯಾದಾದಿ ಸರ್ವಗಣಪ್ರತಿನಿಧಿರೂಪ ಆಯಾಯಾಗಣದ ಧಾತುನಿಷ್ಠನ್ನಶಬ್ದಗಳ ನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಗಣೇಶನನ್ನು ನಮಿಸುತ್ತೇನೆ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತವಾದ ಮಂಗಳವನ್ನು ಆಚರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

- ನಮಾಮಿ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ‘ನಮ್’ ಎನ್ನುವ ‘ಭವಾದಿಗಣಧಾತು:’, ।
- ಅಶೋಷ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ‘ಶೀष्’ ಎನ್ನುವ ‘ಋಧಾದಿಗಣಧಾತು:’ ।
- ವಿघ्न ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ‘ವಿपूर्वक’, ‘अदादादिकात् ‘हन्’, ‘धातोः कप्रत्यय:’ ।
- ओघ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ‘उच्’ समवाये इति दैवादिकाद् ‘घञि’ ಧಾತುವಿಗೆ ಪೂಷೋದರಾದಿತ್ವಾञ्चकारस्य घकारः ।
- गारणा ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ‘गृ’ ಎನ್ನುವ ‘‘ತೌದಾದಿ’’ ಆದ್ದರಿಂದ ಧಾತುವಿಗೆ ಣಿಜನ್ತಾಲ್ಯುಟ್ ಪ್ರತ್ಯಯ: ।
- वारणाम् ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ‘वृ’ ಎನ್ನುವ ‘‘ಕೈದಾದಿ’’ ಆದ್ದರಿಂದ ಧಾತುವಿಗೆ ಣಿಜನ್ತಾಲ್ಯುಟ್ ಪ್ರತ್ಯಯ: ।
- कारणाम् ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ತಾನಾದಿಕ ‘कृ’ ಧಾತುವಿಗೆ ಣಿಜನ್ತಾಲ್ಯುಟ್ ಪ್ರತ್ಯಯ: ।
- ऋद्धि ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಸೌವಾದಿಕಾದ್ ‘ऋध्’ ಧಾತುವಿಗೆ ಕ್ತಿನ್ ಪ್ರತ್ಯಯ: ।
- सिद्धि ಎಂಬಲ್ಲಿ ದೈವಾದಿಕಾದ್ ‘सिध्’ ಧಾತುವಿಗೆ ಕ್ತಿನ್ ಪ್ರತ್ಯಯ: ।
- दुरित ಎಂಬಲ್ಲಿ ಡುರೂಪಸೃಷಾತ್ ಆದಾದಿಕಾದ್ ‘इण्’ ಧಾತುವಿಗೆ ಕಾನ್ತ: ಪ್ರತ್ಯಯ: ।
- अवर्ण शब्दಕ್ಕೆ ಜೌಹೌತ್ಯಾದಿಕಾದ್ ‘ऋ’ ಧಾತುವಿಗೆ ಆೌಪಾದಿಕೇ ನಸಿಮತ್ವರ್ಥಾಯ ವಪ್ರತ್ಯಯಾನ್ತ: ।
- पारणाम् ಎಂಬಲ್ಲಿ ಚೌರಾದಿಕ ‘पार्’ ಧಾತುವಿಗೆ ಲ್ಯುಟ್ ಪ್ರತ್ಯಯ: ।

ಹೀಗೆ ಒಂದು ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಧಾತುಗಣಗಳ ಧಾತುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಗಣನಿರ್ದೇಶ ಎನ್ನುವ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ಮಂಗಳಾಚರನೆಯನ್ನು ಶ್ರೀ

ರಾಮಶರಣರು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಚಮತ್ಕಾರ ಹಾಗೂ ಅವನ ಮೇಧಾಶಕ್ತಿಯು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿದೆ.

ಭಾದಯ: ಎಂಬ ಗಣದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲಾ ಧಾತುಗಳನ್ನು ರಾಮಶರಣರು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ:-

- ವೇಷ ವೇಶನೆ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'ವೇಶಿ'ನೆ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.
- ಜಲ್ಪ ವ್ಯಕ್ತಾಯಾಂ ವಾಚಿ, ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ "ಪ್ರಜಲ್ಪತಾ" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.
- ಪಥ್ ವ್ಯಕ್ತಾಯಾಂ ವಾಚಿ, ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'ಪಠತಾ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.
- ಗೈ ಶಬ್ದೆ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'ಗಾಯತಾ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.
- ತ್ಯಜ್ ಹಾನಿ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'ತ್ಯಜ್ಯಮಾನಾ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.
- ವದ್ ದಾನೆ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'ದದದೆ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.
- ಠೈಕ್ ಗತೌ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'ಉಪಠೈಕಿತೌ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.
- ಸಮ್ಯಕ್ ಪ್ರಕಾರೇಣ ಂಥಿತ: ಸಮೃದ್ಧಿ ಗತ: ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'ಸಮೇಥಿತೌ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.
- ಮೇಘ ಸಂಘಮೆ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'ಮೇಥಿತೌ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.
- ಕ್ರಿಡ್ ವಿಹಾರೆ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'ಕ್ರಿಡನ್' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.

ಎರಡನೆಯ ಗಣವಾಗಿ 'ಅದಾದಿ'ಯ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ನೋಡೋಣ:-

- ವಿಡ್ ಜ್ಞಾನೆ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'ಅವೇದಿತ್' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.
- ಆಸಃ ಉಪವೇಶನೇ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'ಆಸ್ತ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.
- ಯಾ ಪ್ರಾಪಣೆ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'ಯಾಹಿ' ಎಂಬ ಪದದ ಬಳಕೆ.
- ವೃಜಿ ವರ್ಜನೆ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'ಅವೃತ್' ಎಂಬ ಪದದ ಬಳಕೆ.
- ಬ್ರಜ್ ವ್ಯಕ್ತಾಯಾಂ ವಾಚಿ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'ಉವಾಚ' ಎಂಬ ಪದದ ಬಳಕೆ.
- ಔಡ್ ಸ್ತುತೌ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'ಔಡಿಷ್' ಎಂಬ ಪದದ ಬಳಕೆ.
- ಪೃಚಿ ಸಮ್ಯರ್ಚನೆ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'ಸಮ್ಯುಕ್ತೆ' ಎಂಬ ಪದದ ಬಳಕೆ.

- प्सा भक्षणे ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'अप्सासीत्' ಎಂಬ ಪದದ ಬಳಕೆ.
- द्विष अप्रीतौ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'द्विषे' ಎಂಬ ಪದದ ಬಳಕೆ.
- प्रा पूरणे ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'अप्रसीत्' ಎಂಬ ಪದದ ಬಳಕೆ.

ಮೂರನೆಯ ಗಣವಾಗಿ ಜುಹ್ವತ್ಯಾದಿ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಹೀಗಿವೆ:-

- डुदाञ् दाने ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ ददाति ಎಂಬ ಪದದ ಬಳಕೆ.
- ओहाङ् गतौ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ अजिहीत ಎಂಬ ಪದದ ಬಳಕೆ.
- विजिर् पृथग्भावे ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'अवेवेक्' ಎಂಬ ಪದದ ಬಳಕೆ.
- विप्लु व्याप्तौ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'अविक्षत' ಎಂಬ ಪದದ ಬಳಕೆ.
- णिजिर् शौचपोषणयोः ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'नेनिजानि' ಎಂಬ ಪದದ ಬಳಕೆ.

“ದಿವಾದಿ” ಗಣದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು:-

- विद सतायाम् ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'विद्यते' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.
- व्यध ताडने ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'व्यङ्' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.
- पीङ् पाने ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'अपीये' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.
- बुध अवगमने ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'अबुद्ध' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.
- रञ्ज रागे ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'रज्यति' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.
- बिस प्रेरणे ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'प्राबिसत्' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.

“ಸ್ವಾದಿ” ಗಣದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು:-

- साध संसिद्धौ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'साद्धुम्' ಎಂಬ ಪದದ ಬಳಕೆ.
- हि गतौ वृद्धौ च ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'हिन्वन्' ಎಂಬ ಪದದ ಬಳಕೆ.
- टु दु उअपतापे ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'नादुनोत्' ಎಂಬ ಪದದ ಬಳಕೆ.
- षुञ् अभितपे ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'सोऽसोष्ट' ಎಂಬ ಪದದ ಬಳಕೆ.
- तृप प्रीणिने ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ 'अतर्पीत्' ಎಂಬ ಪದದ ಬಳಕೆ.

“तुदादि” गणद लुदाकरणेकलुः-

- पुर अग्रगमने ँब धलतुवलन ‘पुरन्’ ँब पदवन्नु बलसलदुदरु.
- वलध वलधलने ँब धलतुवलन ‘वलवलधतल’ ँब पदवन्नु बलसलदुदरु.
- ओलकल बुरीडलडलडु ँब धलतुवलन ‘लेके’ ँब पदवन्नु बलसलदुदरु.
- डुलुडु डुडुकेने ँब धलतुवलन ‘अडुडु’ ँब पदवन्नु बलसलदुदरु.
- शुडुडु शुडुडुडुधु ँब धलतुवलन ‘शुडुडुडुडुडु’ ँब पदवन्नु बलसलदुदरु.

“रुधलदल” गणद लुदाकरणेकलुः-

- खलद दुनुडु ँब धलतुवलने लुदाकरणेकलुडुडु ‘खलनुते’ ँब पद.
- डुडुकलर डुडुगे ँब धलतुवलने लुदाकरणेकलुडुडु ‘सडुडुनुकु’ ँब पद.
- डुडुक डुडुलने ँब धलतुवलने लुदाकरणेकलुडुडु ‘सडुडुडुनुकु’ ँब पद.
- वृकल वरुकेने ँब धलतुवलने लुदाकरणेकलुडुडु ‘अवकुरुतु’ ँब पद.
- डुडुदलरु वलदुदलरणु ँब धलतुवलने लुदाकरणेकलुडुडु ‘अडुडुनुतु’ ँब पद.

“तनलदल” गणद लुदाकरणेकलुः-

- कल इनुधल दुडुडुडुडु ँब धलतुवलने लुदाकरणेकलुडुडु ‘ऐनुध’ ँब पद.
- तनु वलसुतलरु ँब धलतुवलने लुदाकरणेकलुडुडु ‘अतनलषु’ ँब पद.
- डुडुनु अवडुधने ँब धलतुवलने लुदाकरणेकलुडुडु ‘अडुडुनुडुधु’ ँब पद.
- डुडुडुडु सनुकुरुणने ँब धलतुवलने लुदाकरणेकलुडुडु ‘अडुडुनुदु’ ँब पद.
- टु वडु डुडुकसनुतलने ँब धलतुवलने लुदाकरणेकलुडुडु ‘अवडुडुनु’ ँब पद.

“कुरलडुदल” गणद लुदाकरणेकलुः-

- गुध रुषे ँब धलतुवलने लुदाकरणेकलुडुडु ‘अगुधनलतु’ ँब पद.
- गुरह डुडुडुदलने ँब धलतुवलने लुदाकरणेकलुडुडु ‘अगुरहलतु’ ँब पद.

- ऋ गतौ ಎಂಬ ಧಾತುವಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ 'ನಿಕ್ರಗ್ನಿಯಾವ' ಎಂಬ ಪದ.
- स्कम्भु रोधने सौत्रो धातुः ಎಂಬ ಧಾತುವಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ 'विष्कम्भति'
- धूञ् कम्पने ಎಂಬ ಧಾತುವಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ 'धुनाति' ಎಂಬ ಪದ.

“चुरादि” ಗಣದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು:-

- सङ्केत आमन्त्रणो ಎಂಬ ಧಾತುವಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ 'संसङ्केत्य' ಎಂಬ ಪದ.
- पथि गतौ ಎಂಬ ಧಾತುವಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ 'पन्थयमानः' ಎಂಬ ಪದ.
- कुह विस्मापने ಎಂಬ ಧಾತುವಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ 'अचुकुहत' ಎಂಬ ಪದ.
- कथ वाक्यप्रबन्धे ಎಂಬ ಧಾತುವಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ 'अचकथत' ಎಂಬ ಪದ.
- कुमार क्रीडायाम् ಎಂಬ ಧಾತುವಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ 'कुमारयमाणौ' ಎಂಬ ಪದ.

ಹೀಗೆ ಹತ್ತೂ ಗಣಗಳಲ್ಲಿನ ನೂರಾರು ಧಾತುಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ಅವುಗಳಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದ ಅನೇಕ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳನ್ನು ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಕರಣದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆ ಬರದಂತೆ ಸೇರಿಸಿ ಸುಕೃತ ರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶವಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿಯಲ್ಲಿನ ಸೂತ್ರೋದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪದಗಳನ್ನು ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ ಗ್ರಂಥದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದ ಮೊದಲ ಹಾಗೂ ಗ್ರಂಥದ ಗಣ ನಿರ್ದೇಶಾತ್ಮಕ ಎಂಬ ಆರನೇ ಕಲ್ಲೋಲದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

“सप्तमः प्रक्रियानिर्देशात्मकः कल्लोलः”

ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣ ತ್ರಿಪಾರಿಶಾಸ್ತ್ರೀಗಳು ನಂತರ ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರು “अथ तिङन्ते णिच्यकरणम्” ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಾಮಶರಣರು “प्रक्रियानिर्देशात्मकः कल्लोलः” ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

“अथ तिङन्ते णिच्यकरणम्” ಎಂಬುವುದನ್ನು ಪ್ಯನ್ತಪ್ರಕ್ರಿಯಾ” ಎಂದು

“अथ तिङन्ते सन्प्रकरणम्” ಎಂಬುವುದನ್ನು ಸನ್ನತಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಎಂದು

“अथ तिङन्ते यङ्प्रकरणम्” ಎಂಬುವುದನ್ನು ಯತನ್ತಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಎಂದು

“अथ तिङन्ते यङ् लुक्प्रकरणम्” ಎಂಬುವುದನ್ನು ಯङ್‌ಲುಗನ್ತ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಎಂದು

“नामधातु प्रकरणम् नामधातु प्रक्रिया” ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರು ಹೇಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೋ ಅದೇ ಕ್ರಮವನ್ನನುಸರಿಸಿ ರಾಮಶರಣರು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಚಾರ್ತುರ್ಯವನ್ನು ಮೆರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಹೀಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಐದು ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸೂತ್ರಗಳು. ಅವುಗಳಿಗೆ ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರು ತಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿರುವ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣತ್ರಿಪಾಠೀ ಶಾಸ್ತ್ರೀಗಳು ಹೇಗೆ ಸಮನ್ವಯ ಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುವುದನ್ನು ಕೆಲವೊಂದು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

पयन्तप्रक्रियाद लुदाहरणेಗಳು:-

- ओः पुण्यज्यपरे अभीभवत्, ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಅಲೀಲವತ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದ.
- लभेश्च ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಅಲಲಮ್‌ವತ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದ.
- शाच्छासाह्याव्यावेपां युक् ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ‘ವ್ಯಾಯನಮಿವ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದ.
- उर्ऋत् ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ‘ಅವೀವತ್’ ಎಂಬ ಶಬ್ದ.
- वो विधूनने जुक् ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ‘ಅವಿವಜತ್’ ಎಂಬ ಶಬ್ದ.

सन्नन्तप्रक्रियाद लुदाहरणेಗಳು:-

- ज्ञा अवबोधने धातोः कर्मणः समानकर्तृकादिच्छायां वा ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ‘ಅಚುಚುರತ್’ ಎಂಬ ಶಬ್ದ.
- इको झल् ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ‘ಬುಭೂಃ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದ.
- हलन्ताञ्च ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ‘ಅಚಿच्छಿತ್ಸತ್’ ಎಂಬ ಶಬ್ದ.
- रुदविदमुषग्रहिस्वपिप्रच्छः संश्च ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ‘ಅಪಿಪ್‌ಚ್ಚಿಷಿತ್’ ಎಂಬ ಶಬ್ದ.

- स्मिपूङ्गञ्जशां सनि ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ 'ಅಜ್ಜಿಜಿಷ್ಠಿತಿ' ಎಂಬ ಶಬ್ದ.

ಯದಂತಪ್ರಕ್ರಿಯಾದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು:-

- 'ಯೇ ವಿಭಾಷಾ', ಯಸ್ಯ ಹಲಃ; ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ 'ಅಜ್ಜನಿಷ್ಠಿತಿ' ಎಂಬ ಪದ.
- 'ರೀಡ್ಘತಃ', ಗುಣೋ ಯದ್ಲುಕೋ; ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ 'ಚಕ್ರೀಯಮಾಣಂ' ಎಂಬ ಪದ.
- 'ಯದ್ವಿ ಚ, ದೀರ್ಘೋಽಕಿತಃ', ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ 'ಸಾಸ್ಮರ್ಮಾಣಃ' ಎಂಬ ಪದ.
- 'ಝಿಘ್ರಾಧಮೋಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ 'ದೇಧ್ಮೀಯಮಾಣಃ' ಎಂಬ ಪದ.

ಯದ್ಲುಗಾಂತಪ್ರಕ್ರಿಯಾದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು:-

- 'ಗುಣೋಃ ಯದ್ಲುಕೋಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ 'ಪರಿಪಾಪರತೀ' ಎಂಬ ಪದ.
- 'ಋಗ್ರಿಕೌ ಚ ಲುಕೀ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ 'ಸರೀಸೃಜತೀತ್' ಎಂಬ ಪದ.
- 'ಋತಶ್ಚ', ಯತೋ ವಾ, ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ 'ಮನೋಽಜ್ಞೇರೀತ್' ಎಂಬ ಪದ.

ನಾಮಧಾತುಪ್ರಕ್ರಿಯಾದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು:-

- 'ಸುಖಾದಿಭ್ಯಃ ಕರ್ತೃವೇದನಾಯಾಮ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ 'ದುಃಖಾಯಿಷ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಪದ.
- 'ನಮೋವರಿವಶ್ಚಿನ್ನಃ ಕುಅಚ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ 'ಚಿತ್ರೀಯಮಾಣಃ' ಎಂಬ ಪದ.
- "कण्डवादिनिर्देशोऽष्टमः कल्लोलः" ಎಂಬ ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮಶರಣ ತ್ರಿಪಾಠೀ ಶಾಸ್ತ್ರೀಗಳು ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರು "अथ् तिङन्ते कण्ड् वादिप्रकरणम्" ಎಂಬ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿನ ಸೂತ್ರೋದಾಹರಣೆಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ನೋಡೋಣ ಅವು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿವೆ.

ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರು “ಕण्डवादिभ्यो यक्” ಒಂದೇ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ ಅನೇಕ ಧಾತುಗಳ ಪದಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀ ರಾಮಾಶರಣರು ಪದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಪಾದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ಆಯಾಪದಗಳ ಸಿದ್ಧಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡುವ ಅನೇಕ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವು ಕೆಳಕಂಡಂತಿವೆ

- “चरणाञ्चकार” ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ‘चरण गतौ ‘यस्य विभाषा’
- तन्तस द्रुःखे ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ‘तन्तस्यसि’ ಎಂಬ ಪದ.
- मेघा आशु ग्रहणे ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ‘मेघायन्’ ಎಂಬ ಪದ.
- इरज ईर्ष्यायाम् ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ‘वीरज्यन्ति’ ಎಂಬ ಪದ.
- हृणीङ् रोषणे ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ लज्जायाञ्च’ ಎಂಬ ಪದ.
- वरण गतौ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ‘अवरण्यताम्’ ಎಂಬ ಪದ.
- उरस् बलार्थः ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ‘औरस्यत्’ ಎಂಬ ಪದ.
- भुरण धारणपोषणयोः ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ‘भुरणित’ ಎಂಬ ಪದ.
- अरर आराकर्मणि ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ‘सपर्यन्ति’ ಎಂಬ ಪದ.

“पद-वाच्य-लकारार्थनिर्देशात्मको नवमः कल्लोलः” ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರ ೧. ‘तिङ्न्ते आत्मनेपदप्रकरणम्’, ೨. ‘तिङ्न्ते परस्मैपदप्रकरणम्’, ೩. ‘अथ भावकर्मतिङ् प्रकरणम्’, ೪. ‘अथ कर्मकर्तृतिङ् प्रकरणम्’. ೫. ‘अथ लकारार्थ प्रकरणम्’ ಎಂಬ ಐದು ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಪದ-ವಾಚ್ಯ-ಲಕಾರಾರ್ಥ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿ ನಂತರ-

೧. ಪದ ಎಂಬುವುದರಡಿಯಲ್ಲಿ ‘आत्मनेपदप्रक्रिया’, ‘परस्मैपदप्रक्रिया’, ಎಂಬ ಎರಡು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು.
೨. ವಾಚ್ಯ ಎಂಬ ಪದದಡಿಯಲ್ಲಿ ‘भावकमप्रक्रिया’, ‘कर्मकर्तृप्रक्रिया’, ಎಂಬ ಎರಡು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು.
೩. ಲಕಾರಾರ್ಥವನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಲಕಾರಾರ್ಥ ಎಂದೇ ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿನ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸೂತ್ರ ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಸಮನ್ವಯತೆ ಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಕೆಲವೊಂದು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸುವುದು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯ

ವಾದ ಕಾರ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಪರಿಚಯವನ್ನು ನೀಡುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅದು ಹೀಗಿದೆ.

“ಆತ್ಮನೆಪದಪ್ರಕ್ರಿಯಾ”ದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು:-

- ಅನುದಾತ್ತಿತ ಆತ್ಮನೆಪದಮ್ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ‘ಆಸೀನಾಯಾ’ ಎಂಬ ಪದ.
- ಭಾವಕರ್ಮಣಿ: ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “ಬಭುವೇ” ಎಂಬ ಪದ.
- ಕರ್ತರಿ ಕರ್ಮವ್ಯತಿಹಾರೇ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ‘ವ್ಯತ್ಯಭಜತ’ ಎಂಬ ಪದ.
- ಪೂರ್ವತ್ಸನ: ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “ಛದಿಧಿಷಮಾಣ:” ಎಂಬ ಪದ.
- ತದ್‌ಽನುರ್ಧ್ವಕರ್ಮಣಿ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “ತತಿಷ್ಠತೇ” ಎಂಬ ಪದ.

ಕೆಲವೊಂದು ಸೂತ್ರಗಳಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಪಾದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ “ತಿಷ್ಠಮಾನ:” ಎಂಬ ಪದದ ರೂಪಸಿದ್ಧಿಯ ಸಕಲ ಸೂತ್ರ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ‘ಪ್ರಕಾಶನಸ್ಥೇಯಾಖ್ಯಯೋಶ್ಚ:’ ತಿಷ್ಠಂತ್ಯಽಸ್ಮಿನ್ ಜನಾ: ವಿವಾದಪದನಿರ್ಣಯಾರ್ಥಮಿತಿ ಸ್ಥೇಯೋ ವಿವಾದಪದನಿರ್ಣಯತಾ ಅಥವಾ ತಿಷ್ಠತಿ ವಿಶ್ರಾಮ್ಯತಿ ವಿವಾದಪದನಿರ್ಣಯಽಸ್ಮಿನ್ನಿತ್ಯರ್ಥೆ ಬಾಹುಲಕೇ ಅಧಿಕರಣೇ ‘ಅಚೋ ಯತ್’ ‘ಸ್ಥೇಯೋ ವಿವಾದಸ್ಥಾನಸ್ಯ ನಿರ್ಣೇತರಿ ಪುರೋಹಿತೇ’ ಇತಿ ಮೇದಿನಿ। ಅತೋ ರಾಜಸುತಂ ನಿರ್ಣೇತೃತ್ವೇನಾಶ್ರಯನ್ನಿತ್ಯರ್ಥ:।^೧ ಎಂದು ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಸ್ಮೇಪದ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು:-

- ಅನುಪರಾಭ್ಯಾಂ ಕೃಷ: ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “ಅನ್ವಕರೋತ್”, “ಪರಾಕರೋತ್” ಎಂಬ ಎರಡು ಪದಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.
- ಅಭಿಪ್ರತ್ಯತಿಭ್ಯ: ಕ್ಷಿಪ: ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “ಅಭಿಚಿಕ್ಷೇಪ” ಎಂಬ ಪದ.
- ವ್ಯಾಙ್‌ಪರಿಭ್ಯೋ ರಮ: ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “ಆರಮಂತೋ”, “ಪರ್ಯರಸಿಷು:” ಎಂಬ ಎರಡು ಪದಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.
- ಬುಧಯುಧನಶಾಜನೇಙ್‌ಪ್ರದ್‌ಸುಭ್ಯೋಣ: ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “ದ್ರಾವಯತಿ”, “ನಾಶಯತಿ”, “ಜನಯತಿ”। ಎಂಬ ಮೂರು ಪದಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

- ಅಣಾವಕರ್ಮಕಾಚ್ಚಿತ್ತವತ್ಕರ್ತೃಕಾತ್ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “ಅಪೀಪ್ಯತ”, “ಅಶೀಶಯತ್” | ಎಂಬ ಎರಡು ಪದಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಶೇಷವಾದ ಸೂತ್ರಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪಾದಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ “ಪರ್ಮಮೂಹನ್ತ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ಅಣಾವಕರ್ಮಕಾಚ್ಚಿತ್ತವತ್ಕರ್ತೃಕಾತ್ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ಪರಸ್ಮೈಪದಂ “ನ ಪಾದಮ್ಯಾಡ್ ಯಸಪರಿಮುಹರುಚಿನ್ರಿತವದವಸಃ” ಇತ್ಯನೇನ ನಿಷಿಧ್ಯತೇ |^೧ ಪ್ರಾಪ್ತ ಪರಸ್ಮೈಪದವನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿರುವ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವಕರ್ಮಪ್ರಕ್ರಿಯಾದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು:-

- ಭಾವಕರ್ಮನಣ್ಣು: ‘ಸಾರ್ವಧಾತುಕೇ ಯಕ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಅಚೈತ, ಭೂಯತೆ ಎಂಬ ಎರಡು ಪದಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.
- ಧುಮಾಸ್ಥಾಂ ಇತಿತ್ವಮ್ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “ಸ್ಥಿಯತೇ” ಎಂಬ ಪದ.
- ಚಿಣ್ಣ್ ಮುಲೋದೀರ್ಥೋನ್ಯತರಸ್ಯಾಮ್ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “ಶಾಮಿಷ್ಯತೇ” ಎಂಬ ಪದ.
- ವಿಭಾಷಾಚಿಣ್ಣಮುಲೋ: ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “ಸಮುಪಾಲಮ್ಭಿ” ಎಂಬ ಪದ.
- ಪ್ರಧಾನೇ ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರತ್ಯಯಃ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “ನಿಯತಾಮ್” ಎಂಬ ಪದ.
- ವಿಶೇಷವಾದ “ಜಗಲೇ” ಎಂಬ ಪದದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯ ವಿಚಾರವಾಗಿ ‘ಆದೇಚ್ಛ ಉಪದೇಶೋಽಶಿತಿ’ ಇತ್ಯತ್ರ ಅಶಿತಿತಿ ಕರ್ಮಧಾರಯಾದಿತ್ಸಂಜ್ಞಕಶಕಾರಾದೌ ನಿಷೇಧಃ | ಂಶ್ಚ ಆದಿಶಿತ್ವಾಭಾವಾತ್ ತಸ್ಮಿನ್ನಿಷೇಧಾಭಾವೇ ಆತ್ವಮ್ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕರ್ಮಕರ್ಮಪ್ರಕ್ರಿಯಾದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು:-

- ಅಸೇ: ಕರಣತ್ವೇಽಪಿ ಕರ್ಮವಿವಿಧಾಭಿಃ ಪ್ರಥಮಾ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “ಅಸಿಸ್ತಸ್ಯ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.
- ಅಚಃ ಕರ್ಮಕರ್ಮಿಣಿ ಇತಿ ವೈಕಲ್ಪಿಕಶ್ಚಲೇಕ್ಷಿಣಭಾವಃ, ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “ಅಕೃತ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.

- ದ್ರುಹಶ್ಚ ಇತಿ ವೈಕಲ್ಪಿಕಶ್ಚಿನ್ 'ನ ದ್ರುಹಸ್ತುನಮಾ ಯಕ್ ಚಿನ್ಯೌ' ಇತ್ಯನೇನ ದ್ರುಹೇಯಕ ಉ ನಿಷೇಧಾತ್ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ "ಅದ್ರೋಹಿ" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.
- ಸ್ತಜಿಯುಜ್ಯೌಃ ಇಯಸ್ತು' ಇತಿ ಯಗಪವಾದಃ ಇಯನ್ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ "ಅಸ್ತಜ್ಯತ್" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.
- ತಪಸ್ತಪಃ ಕರ್ಮಕಸ್ಯೈವ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ "ಅತಪ್ಯತ" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.
- "ಅನಯಮ್" ಎಂಬ ಉದಾಹರಣಪದವನ್ನು ಹೇಳಿ ನಂತರ ಆ ಪದನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾಂ ಶ್ರೀಮತ್ಪಾದಮೂಲೇ ಅನಯತ್ ಇತಿ ವಿವಕ್ಷಾयां ಮುಖ್ಯಕರ್ಮಣಃ ಕರ್ತೃವಿವಕ್ಷಯಾಽಪಿ ಗೌಣಕರ್ಮಣೋ ವರ್ತಮಾನತ್ವಾತ್ 'ಸಕರ್ಮಕಾಣಾಂ ಪ್ರತಿಷೇಧೋ ವಕ್ತವ್ಯಃ' ಇತಿ ಯಗಾತ್ಮನಪದಯೋರ್ನಿಷೇಧಃ¹ ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಲಕಾರಾರ್ಥಪ್ರಕ್ರಿಯಾದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು:-

- ಅಭಿಜ್ಞಾವಚನೇ ಲೃಟ್ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ "ಹನಿಷ್ಯಾವ" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.
- 'ನ ಯದಿ' ಇತಿ ಲೃಟ್ಃ ಪ್ರತಿಷೇಧೇ ಲಙ್ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ "ಅಭುಜ್ಜಹಿಃ" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.
- ವರ್ತಮಾನಸಾಮೀಪ್ಯೇ ವರ್ತಮಾನವದ್ವಾ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ "ಗಚ್ಛಾಮಿ" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.
- ಆಶಾಂಸಾವಚನೇ ಲಿಙ್ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ "ಸಮುಪೇಯಾಮ್" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.
- ಇಚ್ಛಾರ್ಥೇಷು ಲಿಙ್ಲೋಡೌ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ "ಕಾಮಯೇ" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.
- ಹೇತುಙ್ಹೇತುಮತಿರ್ಲಿಙ್ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ "ಕರಿಸ್ಯತಿ" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.
- ವಿಶೇಷವದ ಸೂತ್ರವಿಚಾರ 'ಸಭಾರಾಜಾಽಮನುಷ್ಯಪೂರ್ವಾ' ಇತ್ಯತ್ರ ರಾಜಪರ್ಯಾಯಸ್ಯೈವ ಗ್ರಹಣಾನ್ವಪುಂಸಕತ್ವಾಭಾವಃ | "ರಾಜ ಸಭಾ" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ನೀಡಿ ಸಕಲ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

प्रकीर्णकनिर्देशात्मको दशमः कल्लोलः-

ಕೆಲವೊಂದು ವಿಶೇಷ ಪದಗಳನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೀರ್ಣಕ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿ “ಪ್ರಕೀರ್ಣನಿದೇಶಶಾತ್ಮಕ ದಶಮಃ ಕಲ್ಲೋಲ” ಎಂದು ಹತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಕಲ್ಲೋಲದ ಕೆಲವೊಂದು ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳು ನಿಷ್ಪನ್ನಗೊಂಡ ಧಾತುಗಳ ಸಂಬಂಧಿತ ವಿಚಾರದೊಂದಿಗೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದೇ ಧಾತು ವಿವಿಧ ಗಣಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿರುವುದರಿಂದ ಆಗುವ ವಿವಿಧ ಶಬ್ದರೂಪಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವು ಕೆಳಕಂಡಂತಿವೆ-

- ಪುಷ ಪುಷೌ ಭವಾದಿರ್ವಾದಿಶ್ಚ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “ಪೌಷಿತ, ಪುಷ್ಯತಿ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.
- ಪುಷ ಧಾರಣೆ ಚುರಾದಿ: ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “ಪೌಷಯತಿ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.
- ಪೂಷ ವೃಷೌ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “ಪೂಷತಿ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.
- ಪುಷ ಪುಷೌ ಕ್ರಯಾದಿ: ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ “ಪುಷ್ಣಾತಿ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.
- ಮಾಹೇಯಿಮ್ ಗಾಮ್, ಮಹತಿ ಪೂಜಯತಿ, ಮಹ ಪೂಜಾಯಾಮ್, ಭವಾದಿ: ಎಂದು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ “ಮಹತಿ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.
- ಮಹ ಪೂಜಾಯಾಮ್ ಚುರಾಘದಂತ: ಎಂದು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ “ಮಹಯತಿ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.
- ಮಹೀತ್ ಪೂಜಾಯಾಮ್ ಕಾಠ್ವಾದಿ: ಎಂದು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ “ಮಹೀಯಮಾನ:” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.
- ಮಹಿ ಪುಷೌ ಭವಾದಿ: ಎಂದು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ “ಮಹತೇ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.
- ತುಮಿಜ್ ಪ್ರಕ್ಷೋಪಣೆ ಸ್ವಾದಿ: ಎಂದು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ “ಮಿನೋತಿ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.
- ಮೀಜ್ ಹಿಸಾಯಾಂ ಕ್ರಯಾದಿ: ಎಂದು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ “ಮೀನಾತಿ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.

- मीङ् हिंसायां दिवादिः ಎಂದು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ “मीयते” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.
- मेङ् प्रणिदाने भ्वादिः ಎಂದು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ “मयते” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.

ರೂಪಗಳ ವಿವಿಧತೆಗೆ ಆಯಾಯಾ ಧಾತುಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಗಣಗಳು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುವುದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ಪರಿಚಯಿಸಿದ್ದಾರೆ.

कृदन्तनिर्देशात्मक एकादशाः कल्लोलः:-

ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ಈ ಕಲ್ಲೋಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವು-

೧. कृत्यप्रक्रिया।
೨. पूर्वकृदन्तप्रकरणम्।
೩. निरुपपदकृदन्तः।
೪. सोपपदकृदन्तः।
೫. उत्तरकृदन्तप्रत्ययाः। ಎಂದು ವಿಭಾಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರು ವಿಭಾಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಕ್ರಮ ಈ ರೀತಿಯದ್ದಾಗಿದೆ:-

೧. कृदन्ते कृत्यप्रकरणम्
೨. पूर्वकृदन्तप्रकरणम्
೩. उत्तरकृदन्तप्रकरणम्

ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರು ಹೇಳಿರುವ ‘ಸಂಜ್ಞಾ ಪ್ರಕರಣ’, ‘ಪರಿಭಾಷಾ ಪ್ರಕರಣ’, ಉಣಾದಿ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಮತ್ತು ವೈದಿಕಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ತಮ್ಮ ‘ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ’ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕೈಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

कृत्यप्रक्रियाद लुदाहरणैः:-

- तव्यत्तव्यानीयरः ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಾದಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ “अवलोकितव्यां” ಎಂದು ಪದವನ್ನು ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

- 'अचो यत्', 'ईद्विति' ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಾದಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ "ಮ್ಲೇಯಮ್" ಎಂದು ಪದವನ್ನು ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.
- ಗದಮದಚರಯಮಶ್ವಾನುಪಸರ್ಗೋ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಾದಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ "ನಿರ್ಗದ್ವಿ" ಎಂದು ಪದವನ್ನು ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.
- ಯಜಯಾಚರುಚಪ್ರವಚರ್ಚಿಚ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಾದಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ "ರೋಚ್ಯಮ್" ಎಂದು ಪದವನ್ನು ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.
- ಆಸುಯುವಪಿರಪಿತ್ರಪಿಚಮಶ್ವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಾದಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ "ಆಚಾಮ್ಯಮ್" ಎಂದು ಪದವನ್ನು ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪೂರ್ವಕದಂತದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪದಕೃತ:ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿರುವ ಉದಾಹರಣೆಗಳು:-

- 'ण्वलृचौ', 'कर्तरि कृत्', 'युवोरनाकौ', ಎಂಬ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ "अवेक्षकः" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.
- 'इगुपधज्ञाप्र्रीकिरः कः' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ "निक्षिपेर्ज्ञः" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.
- 'ददातिदधात्योर्विभाषा' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ "ददो" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.
- 'रयाद् व्यधासुसंस्वतीणवसावहृलिश्लिषश्वसश्च इति अतिपूर्वकादिण् घातोर्णः' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ "गन्धयानत्यायः" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.
- 'विभाषा ग्रहः' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ "गृहे" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.
- 'शिल्पिनि षुन्' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ ನಂತರ 'नृतिखनिरञ्जिभ्य एव' ಎಂಬ ವಾರ್ತಿಕವನ್ನೂ ಹೇಳಿ 'नर्तक' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಹೀಗೆ ಸೂತ್ರ ಮತ್ತು ವಾರ್ತಿಕಗಳನ್ನು ಸಂಧರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ ಸಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಪೂರ್ವಕದಂತದಲ್ಲಿ ಸೋಪದಕೃತ:ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿರುವ ಉದಾಹರಣೆಗಳು:-

- कर्मण्यण् ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ ನಂತರ "विस्मितिकारे" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

- शीलकामिभक्ष्याचरिभ्यो णः ಎಂಬ ವಾರ್ತಿಕವನ್ನು ಹೇಳಿ ನಂತರ “ಅತಿಕಾಮಃ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.
- आतोऽनुपसर्गो कः ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ ನಂತರ “ಶರ್ಮದಾ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.
- सुषि स्थः ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ ನಂತರ “ದಿಚಿಷ್ಠಃ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.
- प्रे दाज्ञः इति णापवादः कः” ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ ನಂತರ ಪ್ರಜಃ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

उत्तरकृदन्तದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿರುವ ಉದಾಹರಣೆಗಳು:-

- पर्याप्तवचनेष्वलमर्थेषु, ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ ನಂತರ “ಜ್ಞಾತೌ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.
- भाववचनाञ्च ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ ನಂತರ “ಸಂಯೋಗಾಯ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.
- अण् कर्मणि च ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ ನಂತರ “ಪ್ರಮೋದದಾಯಃ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.
- स्फुरतिस्फुलत्योर्घञि इत्याकारः ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ ನಂತರ “ಸ್ಫಾರಿಭವ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.
- अकर्तरि च कारके संज्ञायाम्, घञि च भावकरणयोः, ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ ನಂತರ “ಸಂಗರಾಗ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.
- यज्ञे समिस्तुवः इत्यनेनाधिकरणे घञ् यज्ञे इत्यर्थः, ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ ನಂತರ “ಸಂಸ್ತಾವೆ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಅಡಿ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು:

- ೧. ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ, ಪು.ಸ. ೨೬೪.
- ೧. ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ, ಪು.ಸ. ೨೭೧.
- ೧. ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ ಪು.ಸ. ೨೭೩.
- ೧. ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ, ಪು.ಸ. ೨೭೭.
- ೧. ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ, ಪು.ಸ. ೨೮೬.

.....

प्रथमोऽध्यायः

ಸಪ್ತಮೋಽಧ್ಯಾಯ

ಕೌಮುದೀ ಕಲ್ಪೋಽನಿ ಗ್ರಂಥದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯತೆ

“ರಾವಣವಧ” ಎಂಬ ಪದ್ಯಕಾವ್ಯವು ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪಾರಂಪರಿಕ ಸಿದ್ಧಪ್ರಕಾರಗಳಾದ ಸೂತ್ರ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪದ್ಯಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣದ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಲೇ ವ್ಯಾಕರಣಬದ್ಧ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು ಆದರೆ, ಅದರ ಶೈಲಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೌಢವಾಗಿದ್ದು ಅದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಮನಗಂಡ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣತಿಪಾರೀ ಶಾಸ್ತ್ರೀಗಳು ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಸರಳವಾದ ಗದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾ ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕರಣ ಗ್ರಂಥವಾದ “ವೈಯಾಕರಣಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ” ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿರುವ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ “ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಪೋಲಿನೀ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. “ವೈಯಾಕರಣಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ”ಯ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ, ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಓದುಗರಿಗೆ ನೀಡುವ ಉದ್ದೇಶ ದಿಂದ ರಾಮಶರಣರು ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಕರಣ ಸಮನ್ವಯತೆಯನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯ ಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದ ನಂತರ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣತಿಪಾರೀಶಾಸ್ತ್ರೀಗಳು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥವಾದ “ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಪೋಲಿನೀ” ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಶೇಷ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕವಿಯಾದವನು ಮೂಲಕಥೆಗೆ ಭಂಗಬರದಂತೆ ತಾವು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿರುವ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅಡವಡಿಸುವ ಚಾಕಚಕ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕು ಅದು ಶ್ರೀರಾಮಶರಣರಲ್ಲಿ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿಯೇ ಇದೆ.

ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರ ಶೈಲಿ:-

ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಪದ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಸರಳವಾದ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಮಶರಣರು ಅಳವಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸರಳವಾದ ಹಾಗೂ ರೋಚಕವಾದ ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ವೈಯಾಕರಣಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿಯಲ್ಲಿನ ಸಂಧಿಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಉತ್ತರಕೃದಂತಪರ್ಯಂತ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಕರಣಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕೌಮುದಿಗ್ರಂಥಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಪೋಲಿನೀ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪೂರ್ವಾರ್ಧ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಾರ್ಧ ಎಂದು ಎರಡು ಮುಖ್ಯಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಂಧಿನಿರ್ದೇಶಾತ್ಮಕ ಪ್ರಥಮ ಕಲ್ಪೋಲ, ಕಾರಕ ನಿರ್ದೇಶಾತ್ಮಕ ದ್ವಿತೀಯ ಕಲ್ಪೋಲ, ಸಮಾಸ-ಸ್ತ್ರೀನಿರ್ದೇಶಾತ್ಮಕ ತೃತೀಯ ಕಲ್ಪೋಲ, ಸಮಾಸ-ತದ್ಧಿತನಿರ್ದೇಶಾತ್ಮಕ ಚತುರ್ಥ ಕಲ್ಪೋಲ, ತದ್ಧಿತ-ದ್ವಿರುಕ್ತಿ ನಿರ್ದೇಶಾತ್ಮಕ ಪಂಚಮ ಕಲ್ಪೋಲ ಎಂದು ಐದು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಗಣನಿರ್ದೇಶಾತ್ಮಕ ಷಷ್ಠಕಲ್ಪೋಲ, ಪ್ರಕ್ರಿಯಾನಿರ್ದೇಶಾತ್ಮಕ ಸಪ್ತಮ ಕಲ್ಪೋಲ, ಕಂಡ್ವಾದಿನಿರ್ದೇಶಾತ್ಮಕ ಅಷ್ಟಮಕಲ್ಪೋಲ, ಪದ ವಾಚ್ಯ ಲಕಾರಾರ್ಥನಿರ್ದೇಶಾತ್ಮಕ ನವಮ ಕಲ್ಪೋಲ, ಪ್ರಕೀರ್ಣಕನಿರ್ದೇಶಾತ್ಮಕ ದಶಮ ಕಲ್ಪೋಲ, ಕೃದಂತನಿರ್ದೇಶಾತ್ಮಕ ಏಕದಶಕಲ್ಪೋಲ ಆರು ಕಲ್ಪೋಲಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಒಟ್ಟು ಹನ್ನೊಂದು ಕಲ್ಪೋಲಗಳಾಗಿ ಸಂಪೂರ್ಣಕೃತಿಯನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಕೀರ್ಣವಾದ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಪಾದಟಿಪ್ಪಣಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶದವಾಗಿ ಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ವಿವರಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವೊಂದು ವಿಶೇಷ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಅವುಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಅದೇ ಪುಟದ ಪಾದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ ಅಂತಹ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಸಾಂದರ್ಭಿಕವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಂತಹ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಹೀಗಿವೆ.

೧. ಉದಾಹರಣೆಗೆ “आहत्य, स्तृत्य, सशिष्य” ಈ ಪದಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ “एतिस्तुशास्वृद्गुः” ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಈ ರೂಪಗಳಾಗಿವೆ ಎಂಬುದರ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪುಟದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಸೂತ್ರಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.
೨. “गङ्गाका” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು “गंगाशब्दात्स्वार्थकनि “केण” इति ह्रस्वान्तम् अभाषितपुंस्काञ्चति साहचर्येण आदाचार्याणाम्-इत्यात्वम्”^೧
೩. “चारित्रीषु” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣತ್ರಿಪಾಠಿಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು “चरित्रस्य भाव इति ष्यञि षित्वा-ङीषि हलस्तद्धितस्येति यलोपः”^೨

೪. “ದ್ವೇನ” ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ವಿವರಣೆಯನ್ನು “ಸ್ವಾದಯ ಆದಿತ ಇತಿ ಗಣಪಾಠ ಸಾಹಚರ್ಯಣ ಆದಿತಶ್ಚೇತಿ ನವಮ್”¹ ನತ್ತಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರವನ್ನು ನೀಡಿ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

೫. “ಭಾಷಯ” ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಷಷ್ಠಿ ನಿಷೇಧದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು “ಭವಿಷ್ಯತಿ ಗಮ್ಯಾದಯ” ಇತ್ಯಧಿಕಾರೇ ‘ತುಮುನ್ವುಲೌ ಕ್ರಿಯಾयां ಕ್ರಿಯಾರ್ಥಾया ‘ಮಿತಿ ಫ್ವುಲಿ’ ಅಕೇನೋರ್ಭವಿಷ್ಯದಾ ಧಮರ್ಯಯೋರಿತಿ’ ಷಷ್ಠಿನಿಷೇಧಃ¹ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

೬. “ಸಾತ್ಯಮುಗ್ರಯೈಃ” ಎಂಬ ಪದದಲ್ಲಿ ‘ಷ್ಯಜ್ಞ’ ಹೇಗೆ ಎಂಬುದರ ವಿವರಣೆಯನ್ನು “ಊಗ್ರಂ ಸತ್ಯಂ ಯಸ್ಯೇತಿ ನಿಪಾತನಾತ್ ವಿಶೋಷ್ಯಸ್ಯ ಪೂರ್ವನಿಪಾತೋ ಮುಮಾಗಮಶ್ಚೇತೀಜನ್ತಾತ್ಸಾತ್ಯ ಮುಗ್ರಿಶಬ್ದಾತ್ ದೈವಯಜ್ಞೀತ್ಯಾದಿನಾ ವೈಭಾಷಿಕಃ ಷ್ಯಜ್ಞಃ¹ ಎಂದು ವಿಶದವಾಗಿಯೂ, ಸರಳವಾಗಿಯೂ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

೭. “ನಾಹಮೇತಸ್ಯಾಪರಾಧಕಃ”² ಎಂಬುವ ಪದವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಪಾದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ನೀಡಿರುವ ವಿವರಣೆಯು ಹೀಗಿದೆ.

ಫ್ವುಲ್ತುಚಾವಿತಿ ಕಾಲಸಾಮಾನ್ಯ ಫ್ವುಲ್ ತೇನಾತ್ರ ತದ್ವೋಗೇ ಷಷ್ಠಿ ಆಂದನಸ್ಯಪಾಚಕ ಇತಿವತ್ । ಭವಿಷ್ಯತಿ ಗಮ್ಯಾದಯ ಇತ್ಯಧಿಕಾರೇ ವಿಹಿತಸ್ಯ ತುಮುನ್ವುಲಾವಿತಿ ಫ್ವುಲೋ ಯೋಗೇ ತು ಅಕೇನೋರ್ಭವಿಷ್ಯದಾಧಮರ್ಯಯೋರಿತಿ ಷಷ್ಠಿನಿಷೇಧಃ । ಎಂದು ಷಷ್ಠಿನಿಷೇಧ ಏಕೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

೮. “ಪಂಚವರ್ಷ” ಎಂಬಲ್ಲಿ ರೂಪಸಿದ್ಧಿಯು ಹೇಗೆ ಎಂದು ಪಾದಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

“ಪಂಚ ವಾ ಷಡ್ವೇತಿ ಸಂಖ್ಯಯಾಽವ್ಯಯೇತಿ ಬಹುಬ್ರಿಹೌ, ಡಚಿ ಪಂಚಾಣಾಂ ವರ್ಷಾಣಾಂ ಭೂತ ಇತಿ ‘ತಮಧೀಶ್ಠೋಭೂತೋಭಾವೀತಿ’ ಪ್ರಕರಣೇ ‘ವರ್ಷಾಲ್ಪುಕ್ ಚೇತಿ’ ವಿಹಿತಸ್ಯ ಖಸ್ಯ ಡ್ವೌ ವಾ ‘ಚಿತ್ತವತಿ ನಿಯಮ್’ ಇತಿ ಲುಕ್”³ ಎಂದು ಸವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

“ಸುದಿನಾಹಂ”⁴ ಎಂಬ ಸೂತ್ರೋದಾಹರಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿ ಪಾದಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ-

ಸುದಿನಂ ಪುಣ್ಯಂಚ ತದೇವಾಹಃ ಇತಿ ವಿಗ್ರಹೇ ಪ್ರಶಸ್ತವಾಚಕಸುದಿನಶಬ್ದೇನ ಕರ್ಮಧಾರಯೇ ‘ರಾಜಾಹಃ ಸಖಿಭ್ಯಶ್ಚ’, ‘ಅಹೋಽಹ ಏತೇಭ್ಯ’ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ‘ಉತ್ತಮೈಕಾಭ್ಯಾಂಚೇತಿ ನಿಷೇಧೇ ‘ಅಹೃಶ್ಚೋರೇವೇ’ತಿ ನಿಯಮೇನ ‘ನಸ್ತದ್ಧಿತೇ’ ಇತಿ ಟಿಲೋಪೇ ‘ರಾತ್ರಾಹಾಹಾಃ ಪುಂಸಿ’ ತಿ ಬಾಧಿತವಾ ‘ಪುಣ್ಯಸುದಿನಾಭ್ಯಾಮಹಃ ಕ್ಲಿಬತೇಶ್ಚೇ’ ತಿ ನಪುಂಸಕತ್ವಮ್ । ಎಂದು ಸವಿಸ್ತಾರವಾದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಸೂತ್ರಗಳೊಡನೆ

ನೀಡುತ್ತಾ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೂತ್ರವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಅದರಿಂದ ಬರುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ “ಸುದಿನಾಹಂ” ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ನಪುಂಸಕತ್ವ ಎಕೆ ಮತ್ತು ಯಾವುದರಿಂದ ಬಂದಿದೆ ಎಂದು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

“ಸಮ್ಮುಖಿಭಿಃ”^೨ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

“ಸದಾ ಸರ್ವದಾ ಗತಿಸಮ್ಮುಖಿಭಿಃ ಅಥವಾ ಸದಾಗತೇರ್ವಾಯೋಃ ಸಮ್ಮುಖಿಭಿಃ, ಸತೀ ಆಗತಿಃ ಸದಾಗತಿಃ ಸಮ್ಮುಖಿಭಿರ್ವಾ, ಸತೀ ಸಮೀचीना या आसमन्ताद्रतिस्तत्सಮ್ಮुखीभिर्वेति विग्रहः, अपरेषां पतीनाम् रक्षकाणाम् अपरासां पतीनां वा पराङ् मुखीभिः (दिक् पूर्वपदान्कीप) ।

ಸಾತವಾಹನ ರಾಜನು ಸಂಸ್ಕೃತವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಕಲಿತ ಕಥೆ ಹಾಗೂ ಗುಣಾಡ್ಯನು ಪೈಶಾಚಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ಕಥೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಬಗ್ಗೆ ಸೋಮದೇವನು ಅತ್ಯಂತ ರೋಚಕವಾಗಿ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ವ್ಯಾಕರಣದ ಬೋಧನೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿಯೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದು ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಆ ಕಥೆಯನ್ನು ಸೋಮದೇವನು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುವುದನ್ನು ಈಗ ನೋಡೋಣ

ಆರನೆಯ ತರಂಗದ ೧೦೮ನೇ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಈ ಕಥೆಯು ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ.

“ततः कदाचिदध्यास्त वसंतसमयोत्सवे ।
 देवीकृतं तदुद्यानं स राजा सातवाहनः ॥
 विहरन् सुचिरं तत्र महेन्द्र इव नन्दने ।
 वापीजलेऽवतीर्णो भूत् क्रीडितुं कामिनीसखः ॥
 सा जलैरभिषिंचितं राजानमसहा सती ।
 अब्रवीन्मोदकैर्देव परिताडय मामिति ॥
 तच्छ्रुत्वा मोदकान् राजा दूतमानाययद् बहून् ।
 ततो विहस्य सा राज्ञी पुनरेवमभाषत ॥
 राजन्नवसरः कोऽत्र मोदकानां जलान्तरे ।
 उदकैः सिञ्च मा त्वं मामित्युक्तं हि मया तव ॥
 सन्धिमात्रं न जानासि माशब्दोदकशब्दयो ।
 न च प्रकरणं वेत्सि मूर्खस्त्वं कथमीदृशः ॥
 इत्युक्तः स तथा राजा शब्दशास्त्रविदा नृपः ।
 परिवारे हसत्यंतरर्लज्जाक्रान्तो झगित्यभूत् ॥”

ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ತಮ್ಮ ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಪೋಲಿನೀಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

“ಸಾತವಾಹನ एकदा वसन्तोत्सव समये नन्दनेऽमरपतिरिवनिजारामे रामा दीव्यन् ग्राहमानजनतापहारिणि वापिणि रमणीये जलक्रीडां कर्तुं तत्रत्यवापीमवतीर्णः तत्र व्यात्युक्षि कायामत्यायताक्षीणां करवारिभिरभितः सिञ्चस्तदभिक्षिमसहमानया शिरीषसुकुमाराङ्गया स्वकीयान्यतममहिष्योक्तः ‘देव, मोदकैर्मा ताडयेति’। तदाकर्ण्य प्रिया मे मोदकैस्ताञ्चमाना मात्मानमिच्छतीति बुद्ध्या नृपतिर्द्रुतं वचनकरेण बहुमोदकानानाययत् । तानालोक्य विहस्य साऽभाषत— राजन्नत्र जलान्तरो कोऽवसरो मेदकानाम्? उदकैर्मा मा सिञ्च इत्येवमुक्तस्त्वं माशब्दोदकशब्दयोः सन्धि प्रकरणञ्च नावगच्छसीत्येतावान् मूर्खः । परजनमेजयोऽपि शब्दशास्त्रविदा तथैवं पराजितो राजा सग्रीडः परित्यक्तजलक्रीडः, जातावमानः, परित्यक्तकार्यान्तरावधानस्तत्क्षणं निजवासमविशत्।”

ಗದ್ಯಶೈಲಿಯ ಮಹತ್ವವೇ ಅಂಥಹದ್ದು ಪದ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೆಲವೇ ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಮುಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಸಂತೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ರಾಣಿಯರೊಡನೆ ಜಲಕ್ರೀಡೆಯಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸಾತವಾಹನ ರಾಜನು ರಾಣಿಯು “ಮೋದಕೈ ಮಾಂ ತಾಡಯ” ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಮೋದಕಗಳನ್ನು ತರಿಸಿದನು ಅದನ್ನು ಕಂಡು ರಾಜ “ಮಾ ಉದಕೈಃ” ಎಂಬೆರಡು ಶಬ್ದಗಳ ನಡುವೆ ನಡೆದ ಸಂಧಿಯ ವಿಚಾರ ತಿಳಿಯದೆ ಮೂರ್ಖನಾದೆ ವ್ಯಾಕರಣ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲ ನಿನಗೆ ಎಂದು ಪರಿಹಾಸ್ಯ ಮಾಡಲು ರಾಜನು ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ತನ್ನ ರಾಜಗೃಹಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಖೇದದಿಂದ ಖಿನ್ನನಾಗಿದ್ದ ಸಾತವಾಹನನನ್ನು ಸಂತ್ಯಸುತ್ತಾ ಗುಣಾಡ್ಯ ಮತ್ತು ಶರ್ವವರ್ಮರಿಬ್ಬರೂ ರಾಜನಿಗೆ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಆರು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಿಸುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಗುಣಾಡ್ಯನು ಹೇಳಲು ಶರ್ವವರ್ಮನು ದೇವ, ನಾನು ನಿಮಗೆ ಆರು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಕಲಿಸುತ್ತೇನೆ ಎನ್ನಲು ಗುಣಾಡ್ಯನು ಅದೇ ನಡೆದರೆ ನಾನು ಮನುಷ್ಯನು ನುಡಿಯುವ ಸಂಸ್ಕೃತ, ಪ್ರಾಕೃತ, ದೇಶಭಾಷೆ ಎಂಬ ಮೂರು ಭಾಷೆಗಳನ್ನೂ ಪರಿತ್ಯಜಿಸುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದನು. ನಂತರ ಬೃಹತ್ಕತೆಯನ್ನು ಗುಣಾಡ್ಯನು ಸಂಸ್ಕೃತಾದಿ ಮೂರು ಭಾಷೆಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಪಿಶಾಚಿಗಳ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದನು.

ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ಪದಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಪೋಲಿನೀಯನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಸಂಗತಿ ನಮಗೆ ತಿಳಿದದ್ದೇ. ಈ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ರಾಮಶರಣರು ಒಂದು ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದ ನಂತರ ಅದೇ ಅರ್ಥ ಹೊಂದಿರುವ ಅನೇಕ ಪದಗಳನ್ನು

ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಶಿವ ಎಂಬ ಪದ. ಅದೇ ಅರ್ಥ ನೀಡುವ ಪದಗಳು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿವೆ.

ಶಿವ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಹೇಳಿ ಶಿವ ಎಂಬ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ಇತರ ಪದಗಳು:-

ಗಿರಿಂದ್ರಜಾಜಾನಿ: - ಗಿರಂಜಿಯನ್ನು ಪತ್ನಿಯಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು ಯಾರೋ ಅವನು (ಶಿವ).

ಶಿವ:; ಶರ್ವಾ, ಇಮಶಾನಪ್ರಿಯ:; ಉಮಾಥವ:; ಶಂಕರ:; ಶಂಭು:; ಶಶಿಶಂಖರ:; ಶಶಿಮೌಲಿ:; ವಿಶ್ವೇಶ:; ಧೂರ್ಜಟಿ, ವೃಷಭವಜ:; ಔಶ್ವರ:; ವಿಶ್ವೇಶ:; ಕಪರ್ದಿ ತ್ರಿವೇತ್ರ:; ತ್ರ್ಯಕ್ಷ:; ಮಹೇಶ್ವರ:; ಶೂಲಿ:; ವೃಷಲಕ್ಷಣ:; ಭೈರವ:; ಗಿರಿಶ:।

ಈ ಪದಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಭಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ರಾಮಶರಣರು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.

‘ಪಾರ್ವತೀ’ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ಇತರ ಪದಗಳು:-

ಭವಾನಿ, ಜಗಜ್ಜನನಿ, ಹೇರ್ಮಬಸ್ಯಾಮ್ಬಾ, ಶರ್ವಾಣಿ, ದಾಕ್ಷಾಯಿಣಿ, ಶಿವಾ, ಪಾರ್ವತಿ, ಗೌರಿ, ಶಾಂಭವಿ, ಗಿರಿಂದ್ರಜಾ, ಗಿರಿಜಾ, ಶಕ್ತಿ, ಕಾತ್ಯಾಯಿನಿ, ಕಾಲಿ, ಚ೦ಡಿ, ಪರ್ವತನಂದಿನಿ।

ಈ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ಪಾರ್ವತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಳಸುವ ಸಮಯದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ವಿವಿಧ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಮೆರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಇದರಂತೆಯೇ ವಿಷ್ಣುವಾಚಕ ಪದಗಳು ಹೀಗೆವೆ ಅವು ಮಧ್ವರಿಯಾದ ನಾರಾಯಣಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ನೀಡುವ ವಿವಿಧ ಪದಗಳು:-

“ಮಧ್ವರಿ, ಹರಿ:; ಶೌರಿ:; ವಿಷ್ಣು:; ನಾರಾಯಣ:”

ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕ ಪದಗಳು:-

ಬ್ರಹ್ಮಾ, ಧಾತ್ರಂಶ:; ಪಿತಾಮಹ:; ವಿರಿಚ್ಚಿ:; ಪ್ರಜಾಪತಿ:; ಧಾತ್ರಾ, ವೇದಸ:; ಚತುರ್ಮುಖ:।

ಹಾಗೆಯೇ ಕಾರ್ತಿಕೇಯವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ, ಕಾರ್ತಿಕೇಯ:; ಕುಮಾರ:; ಷಾಂಮಾತುರ:; ಸ್ಕಂದಸ್ವಾಮಿ.

ಇವೆಲ್ಲಾ ದೈವತಾವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳಾದರೆ ಲೌಕಿಕ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅದೇಷ್ಟೋ ಪದಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಾದಂತೆ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗುವುದು.

ಮಂತ್ರಿಪದವಾಚಕಗಳು ಅಮಾತ್ಯಾದಿಗಳು:-

ಅಮಾತ್ಯ:; ಸಚಿವ:; ಮನ್ತ್ರಿ:। ಇವುಗಳಂತೆಯೇ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹಾಗೂ ಸರೀಸೃಪಾದಿಗಳ ವಿವಿಧ ನಾಮಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸಿಂಹ ಪದವಾಚಕಗಳು:-

ಕೆಸರಿ, ಸಿಂಹ:, ವ್ಯಾಘ್ರ:, ಮೃಗೇಂದ್ರ:, ಮೃಗಾಧಿಪ: |

ಆನೆ ಪದವಾಚಕಗಳು:-

ಹಸ್ತಿನಿ. ಕರಿಣಿ, ದ್ವೈಪ:, ಗಜ:, ಮಾತಂಗ:, ನಡಗಾಸ:
(ಲಾಳದ ಗಿಡಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವ ಆನೆ)

ಕುದುರೆ ಅರ್ಥ ಕೊಡುವ ಪದಗಳು:-

ಹಯ:, ತುಗಾ:, ಅಶ್ವ:, ವಾಜಿ: | ಇವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರಣಿವಾಚಕಗಳಾದರೆ ಮುಂದಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸರಿಸೃಪವಾದ ಸರ್ಪದ ಪರ್ಯಾಯಪದಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹಾವು ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಕೊಡುವ ಪದಗಳು:-

ಸರ್ಪ:, ಅಹಿ:, ಭುಜ್ಙ್ಗ:, ನಾಗ:, ಪನ್ನಗ:, ತುಂಟುಭ: |

ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇದಗಳಿರುವಂತೆ ಜ್ಞಾನಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಭೇದದಿಂದ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿಯೂ ಬಹು ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಮೃಗಗಳ ಬೇಟೆಯನ್ನು ವೃತ್ತಿಯಾಗಿ ಸಿ ಕೊಂಡ ಬೇಡ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ವಿವಿಧ ಪದಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಬೇಡ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ನೀಡುವ ಇತರೆ ಪದಗಳು:-

ಶಾಖರ:, ಲುಬ್ಧಕ:, ವ್ಯಾಧ:, ಪುಲಿಂದ:, ನಿಶಾಧ: | ಇದರಂತೆ ನದಿ ಜಲಾಶಯಾ ಧಾರಿತ ಕಾಯಕವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವ ಬೆಸ್ತ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ನೀಡುವ ಪದಗಳು ಹೀಗಿವೆ.

ಬೆಸ್ತ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ನೀಡುವ ಇತರೆ ಪದಗಳು:-

ಕೈವರತ:, ಧೀವರ:, ದಾಶ:, ಶಾಫರ: |

ಇವು ಚೇತನ ಹಾಗೂ ಜೀವಾಧಾರಿತ ವಿಶಯಕವಾದರೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅದೆಷ್ಟೋ ಜಡವಸ್ತುಗಳೂ ಇವೆ. ಅವುಗಳ ನಾಮಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸದಿದ್ದರೆ ಜಗತ್ತಿನ ನಿರೂಪಣೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಲಾರದು ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ಅನೇಕ

ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನಿ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಗಿರಿ-ಪರ್ವತಗಳು ಹೀಗಿವೆ:-

ಕೈಲಾಸಪರ್ವತ:, ಮಂದರಪರ್ವತ:, ಕಾಲಜ್ವರಪರ್ವತ:, ವಿನ್ಧ್ಯಾಪರ್ವತ:, ತೃಣಿನಗಿರಿ, ಕಾಚ್ಚನ ಪಾತ | ಇವು ಪರ್ವತ ಪರ್ಯಾಯಗಳಾಗಿವೆ.

ಅಪ್ಸರೆ ಹಾಗೂ ದೇವತಾಸ್ತ್ರೀಯರ ಹೆಸರುಗಳು:-

ಅಮ್ಬಲಸಾ, ಋವಣಿ, ಮೇನಕಾ, ಪ್ರಮದ್ರಾ, ತಿಲೋತ್ತಮಾ, ರಘಾ, ಸುರಭಿದತ್ತಾ, ಅಹಲ್ಯಾ | ಇಲ್ಲಿ ಗೌತಮರ ಪತ್ನೀ ಅಹಲ್ಯಾ ಅಪ್ಸರೆಯಲ್ಲ, ಆದರೂ ದಿವ್ಯಸ್ತ್ರೀ ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ಸರೆಯರೊಂದಿಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಋಷಿ-ಮುನಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳು:-

ಗಾಲವಃ, विश्वामित्रः, किन्दमः, जमदग्निः, शाण्डिल्यः, दुर्वासः, कश्यपः, |

ಹೀಗೆ ಕಾಶ್ಯಪಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ವೈಯಾಕರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿಯ ಸೂತ್ರೋದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಲೇ ಪದ್ಮಾವತಿ ಮತ್ತು ಉದಯನನ ವಿವಾಹ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕವಿಕೌಶಲಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ವಿವಿಧ ದೇಶ, ಪರ್ವತ, ನದಿ, ಜನಪದ, ನಗರ, ಭಕ್ತ್ಯ ಪದಾರ್ಥಗಳ, ಪೇಯ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ ಸಾಗುತ್ತಾರೆ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣ ತ್ರಿಪಾರೀ ಶಾಸ್ತ್ರೀಗಳು.

ಸಮಾಜವೆಂಬುದು ಆಯಾ ದೇಶಕಾಲಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಜನಜೀವನ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ದೇಶಕಾಲಗಳಂತೆ ಆಹಾರ ವ್ಯವಹಾರಗಳೂ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಅದು ದೇಶಕಾಲಗಳ ಭೇದದಿಂದ ನಾನಾರೀತಿಯಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದೇ ರಾಜ್ಯನಿವಾಸಿಗಳಾದರೂ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಆಹಾರಪದ್ಧತಿಯು ಕರಾವಳಿ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣಕರ್ನಾಟಕದ ಆಹಾರಪದ್ಧತಿಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಅಣ್ಣಿನ ಕಾಲದ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಿರೂಪಣೆ ಸಂಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳಲು ಭಕ್ತ್ಯ ಭೋಜ್ಯಾದಿಗಳ ವಿವರಣೆ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಮನಗಂಡ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣತ್ರಿಪಾರೀ ಶಾಸ್ತ್ರೀಗಳು ಖಾದ್ಯಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಕ್ತ್ಯ-ಭೋಜನ, ಖಾದ್ಯಗಳ ಪಟ್ಟಿ:-

(೧) ಸಿಹಿ ಖಾದ್ಯಗಳ ಪಟ್ಟಿ:- ಗ್ರಾಣಾ-ಖೀರು. ಇದು ದ್ರವೀಭೂತವಾದ ಸಿಹಿ ಭಕ್ಷ್ಯವಾಗಿದೆ. ಎದನ್ನು ಪಾಯಸವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

೧. ಸೆಯಾವ - ಹಲ್ಲಾ
೨. ಪೆಟಕ - ಪೇಡ.
೩. ಕ್ವಾರ್ಚಿಕಾ - ಹಾಲಿನ ಕನೆಯಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸಿಹಿ ಖಾದ್ಯ.
೪. ಕ್ವಾಡಲಿನಿ - ಜಿಲೆಬಿ.
೫. ಫಾಠ - ಹಾಲನ್ನು ಒಡೆದು ಅದರಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸಿಹಿ ಖಾದ್ಯ.

೬. ರಸಗೋಲಕ - ರಸಗುಲ್ಲ.

೭. ತ್ರಿಕೋಣಕ - ಸಿಹಿ ಸಮೋಸ.

೮. ಮೊದಕ - ಸಿಹಿ ಹೂರಣವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಖಾದ್ಯ.

(೨) ಕರಿದ ತಿಂಡಿಗಳು: ಕಾದಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸುವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕರಿದ ತಿಂಡಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

೧. ಯವಗುಣ್ಣುಲಿಖಿತಚೌರಿ - ಗೋಧಿಯಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ತಿಂಡಿ.

೨. ಪುಡಿ - ಪೂರಿ.

೩. ಕಚೌಡಿ - ಚಾರದ ಹೂರಣವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ದೊಡ್ಡ ಪೂರಿ.

೪. ಅಪುಪ - ವಡೆ, ಬೋಂಡಾಗಳನ್ನು ಹೋಲುವಂತಹ

೫. ಪರ್ಟ: - ಹಪ್ಪಳ.

(೩) ಅನ್ನದ ಜೊತೆ ನಂಚಿಕೊಳ್ಳುವ ತಿಂಡಿಗಳು:-

೧. ಶುಕ್ರಾಸುತತಮನೈ: - ಉಪ್ಪಿನಕಾಯಿ, ಮಜ್ಜಿಗೆಹುಳಿ.

೨. ರಾಮತಜೀರಕಾದಿವಿವಿಧಾಭಿಧಾರ್ಯಪ್ರಾಜ್ಯಾಜ್ಯಸುಗಂಧಿತದ್ರವ್ಯಾಭಿಧಾರಿತಸಹರಿದ್ರಶತಪುಷೈ

-ಲಾಕುಸ್ತುಂಭುರುಮರಿಚಲವಡ್ಗತುवरिकामाषमूल्यमुस्तकचणकसतीनकसूपै: = ಹಿಂಗು, ಜೀರಿಗೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಒಗ್ಗರಣೆ ನೀಡಿದ, ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟು ಸುವಾಸನೆಭರಿತವಾದ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಹಾಕಿದ, ಅರಶಿಣ, ಸೋಂಪು, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಕರಿಮೆಣಸು, ಲವಂಗ ಮುಂತಾದ ಮಸಾಲೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ, ತೊಗರೀ ಬೇಳೆ, ಉದ್ದಿನಬೇಳೆ, ಕಡಲೆಕಾಯಿ, ಹೆಸರುಬೇಳೆ, ಕಡಲೆಕಾಳು, ಬಟಾಣಿ ಕಾಳುಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಸಾರು ಅಥವಾ ಗುಜ್ಜು ಇದನ್ನು ಅನ್ನದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಕಲಸಿಕೊಂಡು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪದಾರ್ಥವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

೩. ತ್ರಗ್ರಗ್ನಾರಾಜಕರ್ಣಿಕಾಸೋಪಸ್ಕರವೆಲ್ಲಪಟಲಮಹಾಫಲಾ ಸಪ್ತಲಾಪಾಲಕವಾಸ್ತುಕಕೋಶಾತ ಕ್ಷಿಮೂಲಿಕಾಕರ್ಕಾರುಬಿಂಬಿಕಾವೃತ್ತಾಕಾಲುಪ್ರಭೃತ್ಯನೇಕಶಾಕೈ: = ಅಜವಾಯಿನವನ್ನು, ಮತ್ತು ಮಸಾಲೆಯನ್ನು ಹಾಕಿದ, ಮಸಾಲೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಹಾಗಲಕಾಯಿ, ಪಡವಲ, ಸೋರೆಕಾಯಿ, ಸೋಯಾ, ಪಾಲಕ್, ಬಢುಆ, ತೊರಯಿ, ಮೂಲಂಗಿ, ಕುಂಬಳಕಾಯಿ, ಬೆಂಡೆಕಾಯಿ, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ ಮುಂತಾದ

ತರಕಾರಿಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಪಲ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಇವು ಭೋಜನದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪ್ರಭೇದಗಳಾಗಿವೆ.

೪. ಸ್ವಾದಿಷ್ಟಾಭಿಷ್ಠಾಕರಪಿ ಕಾದಿಖಿಬತಕಾದಿವಿವಿಧವರ್ಣನಾತಿತಘ್ ರಸವ್ಯಜ್ಜನೈ:-

ಸ್ವಾದಿಷ್ಟವಾದ ವಿವಿಧರೀತಿಯ ಅನ್ನ, ರೊಟ್ಟಿ, ಮೊಸರುವಡೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಷಡ್ರಸಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಾನಾವಿಧವ್ಯಂಜನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭೂರೀಭೋಜನದ ಏರ್ಪಾಟಾಗಿತ್ತು. ಈ ರೀತಿ ಕವಿಯು ಚಾತುರ್ಯದಿಂದ ಎಷ್ಟೋಬಗೆಯ ಭಕ್ಷ್ಯ ಭೋಜನಾದಿಗಳ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಲುಸಾಧ್ಯ.

ವಿವಿಧ ದೇಶಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಈ ವಿವಾಹಸಂಧರ್ಭವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಅವುಗಳು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿವೆ.

ನಿಷಧರಾಜ್ಯಂ, ಅವಂತಿ, ಪಾಞ್ಚರಾಜ್ಯಂ, ಪಾಞ್ಚಾಲನಗರಂ, ಕನ್ಯಾಕುಂಜರಾಜ್ಯಂ, ಮಗಧರಾಜ್ಯಂ, ವಜ್ರಗಾಜ್ಯಂ, ಗೋಕರ್ಣಂ, ಶ್ರಾವಸ್ತಿ, ವಿಂಕಪುರಃ, ಕಾರ್ಕೊಟಕಪುರಃ, ವರ್ಧಮಾನಪುರಃ, ಕನಕಪುರಃ, ಮಾಕಂದಿಕಾ, ತಿಮಿರಾ, ವಾರಾಣಸಿ, ವಲಭಿಃ, ಶ್ರೀಕಂಠದೇಶಃ, ಮಾಲವದೇಶಃ, ತ್ರಿಘಂಟಪುರಃ, ಕ್ರುಸುಮಪುರಃ, ಕಾಮ್ಪಿಲ್ಯ, |

ಹೀಗೆ ಅಖಂಡ ಭಾರತದೇಶದ ಅಲ್ಲಿನ ವಿವಿಧ ನಗರಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ಓದುಗರಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಿವಾಹವೆಂಬ ಉತ್ಸವವನ್ನು ತಮ್ಮ ವಿಶೇಷವಾದ ವಿದ್ವತ್ತಿನಿಂದ ಕವಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಓದುಗರಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸಲು ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ರಾಮಶರಣರು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ವಿವಾಹದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಾದ್ಯಗಳ ಬಳಕೆ ಸಹಜ ಅದನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಅನೇಕ ವಾದ್ಯಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಾದ್ಯಗಳ ಹೆಸರುಗಳು:-

೧. ಖೇರಿ - ಭೇರಿ. ನಗಾರಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಚರ್ಮವಾದ್ಯ ಅದನ್ನು ಕೋಲಿನಿಂದ ಬಾರಿಸುವ ಒಂದು ವಾದ್ಯ ವಿಶೇಷ.
೧. ಘರ್ಘರ - ಡಮರುಗ, ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿ ಬಾರಿಸುವಂತಹ ವಾದ್ಯ, ಹರನ ವಾದ್ಯ.
೨. ಮೃದಂಗ - ಮೃದಂಗ. ಕುಳಿತು ಬಾರಿಸುವ ಒಂದು ಚರ್ಮವಾದ್ಯ ಇದನ್ನು ಎರಡೂ ಕೈಗಳಿಂದ ಬಾರಿಸುತ್ತಾರೆ.

೩. ಪಣವ - ಶಂಖ.

೪. ವೆಣು - ಕೊಳಲು.

೫. ಕರತಾಲಾ - ಕೈಗಳಿ ತಾಳಹಾಕುವಾವಾದ್ಯ ವಿಶೇಷ.

ಮದುವೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಗಳು ಸಮಾಜದ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವಾದುದರಿಂದ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವು ಹೀಗಿವೆ

ಪ್ರಾತಿಭೇನ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರೇಣ, ಉಪನಿಷದಾ ಚ ಗೋಷ್ಠಾ, ಗೀತಯಾ ಚ ಗೀತ್ಯಾ, ಸುವರ್ಣಮಯೇನಾಂಕಾರೇಣ, ಪ್ರಕೃಶ್ಚೇನ ಚಂದಾನುರೋಧೇನ, ಪ್ರಸಾದಕೇನಗುಣೇನ, ಆನ್ವೀಕ್ಷಿಕೀಭಿಃ, ಪ್ರಸ್ಥಾನತ್ರಯಿಭಿಃ, ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಗ್ರಹಿಣಿಭಿಃ - ಕ್ರಮವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳಮಹತ್ವವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವ, ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಗೋಷ್ಠಿಗಳಿಂದ, ಭಂದಸ್ತುಗಳ ಅನುರೋಧ ದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಿಂದ, ಪ್ರಾಸಾದಗುಣಯುಕ್ತ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಭಗವದ್ಗೀತೆ ಮತ್ತು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳೆಂಬ ಪ್ರಸ್ಥಾನ ತ್ರಯಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಿಂದ, ಮೂರ್ತಿವೆತ್ತ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ವಿವಿಧ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣ ಗೋಷ್ಠಿಗಳು ನಡೆದವು.

ಬಣ್ಣಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ರಾಮಶರಣರು ಇದೇ ರೀತಿ ಅನೇಕ ಬಣ್ಣಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

೧. ಶೌಣಿ - ಶೌಣಾತ್ರಾಚಾಮ್ ಸೂತ್ರೇಣ ಸ್ತ್ರೀತ್ವಮ್ |

೨. ರೋಹಿಣಿ - ವರ್ಣಾದಿನುದಾತ್ತಾತ್ತೋಪಧಾತ್ತೋ ನಃ | (ಕೆಂಪು)

೩. ನೀಲಾ - (ನೀಲಿ)

೪. ಕಲ್ಮಾಷಿ |

ಹೀಗೆ ಸಮಯ ಸಿಕ್ಕ ಕಡೆ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ವಿವಿಧ ಪದಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಮಾಡಲು ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ಮಾಡಲೆತ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭಕ್ತ್ಯ ಭೋಜನಗಳ

ಹೆಸರುಗಳಾಗಲೀ ಧಾನ್ಯ ತರಕಾರಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳಾಗಲೀ ಮೂಲ ಕಥಾ ಸರಿತ್ಯಾಗರದಲ್ಲಿಲ್ಲ.

ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ತಮ್ಮ ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಕೌಮುದೀಯಲ್ಲಿನ ಸೂತ್ರೋದಾಹರಣೆಗಳನ್ನಷ್ಟೆ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸದೆ ಅನೇಕ

ನಿತ್ಯೋಪಯೋಗಿ ಪದಗಳ ಭಂಡಾರವನ್ನೇ ಓದುಗರಿಗೆ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಹಾಗೆ ಬಳಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳನ್ನು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೂಲಕಥೆಗೆ ಚ್ಯುತಿ ಬರದಹಾಗೆ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ತಮ್ಮ ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸಲ್ಪಡುವ ಪದಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಕೆಲವೊಂದು ವಿಶೇಷ ಪದಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸಮಯೋಚಿತವಾಗಿ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಪದಪ್ರಯೋಗಗಳ ಒಂದು ಮಾಹಿತಿ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿದೆ.

೧. ಗಿರಿಂದ್ರಜಾಜಾನಿ: - ಗಿರಿಂದ್ರಜಾ ಪತ್ನಿ यस್ಯ ಸ:- ಇಕ್ಷ್ವಕಃ | ಗಿರಿಗಳ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಹಿಂಮವಂತ ಅವನ ಮಗಳನ್ನು ಪತ್ನಿಯಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು ಯಾರೋ ಅವನು ಅಂದರೆ ಶಂಕರ.

೨. ಅನುನಾಥಿತವತಿ - ಪ್ರಾರ್ಥಯತಿತಿ | ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವವಳು.

೩. ಅತ್ಯಾರೂಢಾ - ಅತ್ಯನ್ತ ಧೃಢತಾ | ಅತ್ಯಂತ ನಿಷ್ಠೂರವಾದ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರು

೪. ಅನಭ್ಯರ್ಹಿತ - ಅಪೂಜನೀಯ | ಪೋಜನೆಗೆ ಅಯೋಗ್ಯವಾದುದು.

೫. ವರಿವಸ್ಯಾಪರ: - ಆರಾಧಕ: |

೬. ವಿಧ್ಯಾಭಿಗ್ಢು - ವಿಧ್ಯಾಪಾರ್ಜನೆ ಅತ್ಯನ್ತ ಲಾಲಾಯಿತಹ | ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಲು ಅತ್ಯಂತ ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳವನು.

೭. ದೇವದ್ರಯತ - ದೇವಾನಾಂ ಆರಾಧಕ: | ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವವನು.

ಯುದ್ಧದ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಕೆಲವು ಪದಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.

೧. ಗಜತಾ - ಆನೆಗಳ ಸಮೂಹ, ಗಜ ಸೈನ್ಯ.

೨. ಅಶ್ವೀಯ - ಕುದುರೆಗಳ ಸಮೂಹ. ಅಶ್ವಸೇನೆ.

೩. ಪದಿಕ - ಪದಾತಿದಳ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಮಾಡುವ ಸೈನಿಕರು.

೪. ಧಾನ್ಯುಕ್ - ಬಿಲ್ಲು ಬಾಣಗಳಿಂದ ಯುದ್ಧಮಾಡುವವರು.

೫. ಆಸಿಕ - ಕತ್ತಿಯಿಂದ ಯುದ್ಧಮಾಡುವವರು.

ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಳವದೇಶದ ವರ್ಣನೆಯ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ವಿವಿಧ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕುಲಕಸುಬುಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದ

ಭಾರತಚನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆಯಾ ವೃತ್ತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಅವರುಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿದೆ.

೧. ವೈತನಿಕ - ವೇತಾನುಧಾರಿತ ಜನರು.
೨. ವಸ್ತಿಕ - ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮಾರಿ ಜೀವಿಸುವ ವರ್ತಕ ಜನರು.
೩. ಆಪಮಿತ್ಯಕವ್ಯವಹಾರಿಕಹ - ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ವಿನಿಮಯಿಸಿಕೊಂಡು ಜೀವಿಸುವವರು.
೪. ಆಪುಪಿಕಾ - ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕರಿದ ತಿಂಡಿ ತಿನಿಸುಗಳನ್ನು ಮಾರಿ ಜೀವಿಸುವ ಜನರು.
೫. ಲಾವಣಿಕ - ಉಪ್ಪನ್ನು ಮಾರುವ ಜನರು.
೬. ಗಾಂಧಿಕ - ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾರಿ ಜೀವಿಸುವ ಜನರು.
೭. ಕೌಟತಕ್ಷ - ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಮರಗೆಲಸ ಮಾಡುವವನು.
೮. ಭಾಸ್ತಿಕ - ಕಬ್ಬಿಣದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಾರರು.
೯. ತ್ರಿಶಿಖಾರಿಕ - ಭಾರವನ್ನು ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತು ಅಂದರೆ ಕೂಲಿಯವರು.

ಕೆಲವು ನಾಮಪದಗಳು ರೂಢವಾದರೆ ಇನ್ನೂಕೆಲವು ಯೌಗಿಕವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತವೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಯೋಗರೂಢವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳ ನಿಜಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಅವುಗಳ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಅತ್ಯವಶ್ಯ ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹೆಸರುಗಳ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ತಮ್ಮ ಕೌಮುದೀ ಕಥಾಕಲ್ಲೋಲಿನೀ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹೆಸರುಗಳ ಸಾರ್ಥಕತೆ ಹಾಗೂ ಸೂಕ್ತ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.

೧. ಗುಣಾಡ್ಯನ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗುಣಾಡ್ಯನ ಹೆಸರಿನ ಸಾರ್ಥಕತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದು-

“गणावतारो जातोऽयं गुणाख्यो नाम ।”^೧

ಗಣದ ಅವತಾರವಾಗಿ ಈ ಗುಣಾಡ್ಯನು ಜನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಗುಣಗಳ ಅಗರವೇ ಅಗಿದ್ದಾನೆ ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇವನ ಹೆಸರು ಗುಣಾಡ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

೨. ವಾಸವದತ್ತಾ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಿ ಆ ಹೆಸರೇಕೆ ಬಂದಿತು ಎಂಬುದನ್ನು

ಸೋಮದೇವನು ತನ್ನ ಕಥಾಸಂತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ.

“ದತ್ತಾ ಮೇ ವಾಸವೇನೈಷಾ ತುಷ್ಟೇನೆತಿ ಸ ಭೂಪತಿಃ |

ನಾಮ್ನಾ ವಾಸವದತ್ತಾಂ ತಾಂ ತನಯಾಮಾಕರೋತ್ತದಾ ||

ದತ್ತಾ ಮೇ ವಾಸವೇನೈಷಾ ತುಷ್ಟೇನೆತಿ ಸ ಭೂಪತಿಃ |

ನಾಮ್ನಾ ವಾಸವದತ್ತಾಂ ತಾಂ ತನಯಾಮಾಕರೋತ್ತದಾ ||”^೨

ಇಂದ್ರನು ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ನೀಡಿದ ವರದಿಂದ ಜನಿಸಿದವಳಾದ್ದರಿಂದ ಮಗಳಿಗೆ ಭೂಪತಿಯು ಮಾಸವದತ್ತಾ ಎಂದೇ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟನು. ಹಾಗೆಯೇ ಪುಷ್ಪದಂತ ಎಂಬ ಹೆಸರಿಗೂ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಸೋಮದೇವನು ನೀಡಿದ್ದಾನೆ ಅದು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿದೆ.

೩. “ಪ್ರಿಯಾದಂತೋಚ್ಛ್ರಿತಾತ್ ಪುಷ್ಪಾತ್ ಸಂಜ್ಞಾಂ ನ ಜ್ಞಾತವಾನ್ ಯತಃ |

ಅತಃ ಸ ಪುಷ್ಪದಂತಾಖ್ಯಃ ಸಂಪನ್ನೋ ಗಣಸಂಸದಿ ||”^೩

ಪ್ರಿಯೆಯು ದಂತದಿಂದ ಬೀಳಿಸಿದ ಹೂವಿನ ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲಾರದ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವನು ಗಣಗಳ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಪದಂತ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನವನಾದನು.

೪. ವರರುಚಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ಲೋಕವು ಮೂಲ ಕಥೆಯಲ್ಲಿದೆ.

“ನಾಮ್ನಾ ವರರುಚಿಶ್ಚಾಯಂ ತತ್ತದಸ್ಮೈ ಹಿ ರೋಚತೇ |

ಯಥಾಹರಂ ಭವೇತ್ ತತ್ತದಸ್ಮೈ ಹಿ ರೋಚತೇ ||”^೪

ಯಾವುದು ವರವೋ ಅಂದರೆ ಉತ್ತಮವಾದವೋ ಅವು ಇವನಿಗೆ ರುಚಿಸುತ್ತವೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನಿಗೆ ವರರುಚಿಯೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಇಡಲು ಅಶರೀರವಾಣಿಯಾಗಿತ್ತು ಎಂಬ ಮಾಹಿತಿ ಕಥೆಯಲ್ಲಿದೆ ಅದನ್ನು ರಾಮಶರಣರು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ.

೫. ವತ್ಸರಾಜನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ—

एवं वत्सेषु राजत्वात् वत्सराजः सुगात्रि सः |

पाण्डवान्वयसंभृत्या सोमवंशोद्भवस्तथा ||

नाम्नाप्युदयनः प्रोक्तो देवैरुदयजन्मना |”^೫

ವತ್ಸದೇಶಕ್ಕೆ ರಾಜನಾದ್ದರಿಂದ ವತ್ಸರಾಜನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿ ಪಾಂಡವರ

ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಚಂದ್ರವಂಶದವನಾಗಿ ಉದಯಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಉದಯನ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಪಿಂಗಳಿಕೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶ್ಲೋಕವು ಹೀಗಿದೆ—

“मम वृत्तान्तो नाम्ना पिंगलिकाप्यहम् ।
अबाल्याग्निक्रियाधूमैर्यन्मे पिंगलिते दृशौ ॥”^೧

ನನ್ನ ಹೆಸರು ಪಿಂಗಳಿಕೆ ಏಕೆಂದರೆ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದ ಅಗ್ನಿಕಾರ್ಯದ ಹೊಗೆಯಿಂದ ನನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳು ಹೊಂಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿವೆ.

೬. ಮನ್ಮಥನಿಗೆ ಕಂದರ್ಪ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಹೇಗೆ ಬಂತೆಂಬುವುದನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

“कं दर्पयामीति मदाज्जातमात्रो जगाद च ।
तेन कंदर्पनामानं तं चकार चतुर्मुखः ॥”^೨

ಹುಟ್ಟಿದ ಕೂಡಲೇ ‘ಕಂ ದರ್ಪಯಾಮಿ’ (ಯಾರನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸಲಿ) ಎಂದು ಗರ್ವದಿಂದ ಅವನು ಕೇಳಿದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅವನಿಗೆ ಕಂದರ್ಪ ಎಂದು ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟನು.

ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹೆಸರಿಗೂ ಅದರದೇ ಆದ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ವಿಶೇಷಗುಣವನ್ನು ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಸೋಮದೇವನು ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣತ್ರಿಪಾರೀಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ ಸಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಇದೇ ರೀತಿ ಪದಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಚಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬುವುದನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ನಿತ್ಯನೂತನವಾದುದೆಂದು ಇದು ಆಧುನಿಕವಾಗಿ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ತನ್ನೊಡಲಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಚನಾಕ್ರಮವೂ ಒಂದು ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವೈದಿಕ ನಿಘಂಟುವಾದ ನಿರುಕ್ತಕ್ಕೆ ವೇದಾಂಗವೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುವುದು. ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಚನಾಕ್ರಮವೂ ಒಂದು ಪ್ರಧಾನವಾದ ಅಂಗವಾದುದರಿಂದ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾ ದಿವ್ಯವ್ಯಾಕರಣದ ಸಂಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿಹಿಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನವನವೋನ್ನೇಷವಾಗಿ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸುವ ನೂತನ ಕವಿಗಳಿಗೂ ಆದರ್ಶಪ್ರಾಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತಸಾಹಿತ್ಯದ ಮತ್ತೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಕಾವ್ಯರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಉಪ

ದೇಶಗಳನ್ನು, ಮಾನವನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಭ ಕ್ಷಮಗುಣವಾಗಿ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾ ಸಾಗುವುದು, ಭಾರತೀಯ ಅಧ್ಯಾತ್ಮತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು. ಈ ವಿಶಿಷ್ಟವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣತ್ರಿಪಾಠೀ ಶಾಸ್ತ್ರೀಗಳು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ಜೀವನಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಭಾರತೀಯ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಸಹ ರಾಮಶರಣರು ಸೂಕ್ತವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕಾಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಕಥೆಯನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳದೆ ಅನೇಕ ನೀತಿವಾಕ್ಯಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಭಕ್ಷಮಗುಣವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿವೆ.

೧. “ನहि मोहयति प्राज्ञं लक्ष्मीर्मरुमरीचिका”^೧

“ಮರುಭೂಮಿಯ ಮರೀಚಿಕೆಯಂತಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಪ್ರಾಜ್ಞನಲ್ಲಿ ಮೋಹವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಲಾರಳು.”

೨. “अकाण्डपातोपनता कं न लक्ष्मीर्विमोहयेत्”^೨

“ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಬಂದೊದಗಿದ ಐಶ್ವರ್ಯವು ಯಾರನ್ನು ತನೆ ಮೋಹಗೊಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ?”

೩. “ईर्ष्या हि विवेकपरिपन्थिनी”^೩

“ಈರ್ಷ್ಯ ಯಾವಾಗಲೂ ವಿವೇಚನೆಯ ಶತ್ರು”

೪. “शीलं हि विदुषां धनम्”^೪

“ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಶೀಲವೇ ಧನವಲ್ಲವೆ?”

5. “प्रियबन्धुविनाशोत्थः शोकाग्निः कं न तापयेत्”

ಅಸಂಸಾರಂ ಜಗತ್ಯಸ್ಮಿನ್ನೇಕಾ ನಿಯತಾ ಹನಿಯತಾ”^೫

“ಪ್ರಿಯಬಂಧುಗಳ ಸಾವಿನಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಶೋಕದ ಬೆಂಕಿ ಯಾರನ್ನು ತಾನೆ ಸುಡದು?”

“ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿರುವುದು ಅಶಾಶ್ವತ ತತ್ತ್ವ ಮಾತ್ರ”

೬. “ज्ञानमार्गो ह्यहंकारः परिघो दुरतिक्रमः ।

ज्ञानं विना च नास्त्येव मोक्षो ब्रतशतैरपि ॥

“स्वर्गस्तु न मुमुक्षुणां क्षयी चित्तं विलोभयेत्”^೬

ಜ್ಞಾನದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರವೆಂಬುದು ದೊಡ್ಡ ಅಡ್ಡಿ. ಅದನ್ನು ದಾಟುವುದು ಕಷ್ಟ. ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ನೂರಾರು ವ್ರತಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಮೋಕ್ಷವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅಶಾಶ್ವತವಾದ ಸ್ವರ್ಗವು ಮೋಕ್ಷಾಪೇಕ್ಷಿಗಳ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸ ಬಾರದು.

“ಅಕಲೇಶಲಭ್ಯಾ ಹಿ ಭವಂತ್ಯುತ್ತಮಾರ್ಥಾ महत्मनाम् ।

जन्मांतरार्जिताःस्फारसम्काराक्षिप्तसिद्धयः॥”^೩

ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ಉತ್ತಮ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲ ಕ್ಲೇಶವಿಲ್ಲದೆ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವು ಗಳನ್ನು ಅವರು ಪೂರ್ವಜನ್ಮಗಳಲ್ಲೇ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ದೃಢವಾದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಿಗಳು ಅವರಿಗೆ ತಾವಾಗಿ ಬಂದು ಒದಗುತ್ತವೆ.

“किन्तु दृष्टनष्टापदोऽपि दुष्टाः स्वभावं न परित्यजन्ति”^೪

ಆಪತ್ತುಗಳು ಬಂದೆರಗಿದರೂ ದುಷ್ಟರು ತಮ್ಮ ದುಷ್ಟಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಬಿಡುವುದೇ ಇಲ್ಲ.

ಪಾಟಲೀ ಪುತ್ರಕರ ಪ್ರೇಮವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪುತ್ರಕನ ಮನಃಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸುಮ್ಧರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ ಅವನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

“अदतां गुरुभिः स्वेच्छमुपकोशां कथं भजे ।

वरं हि मृत्युर्नाकीर्तिस्तत्सखीहृदयं तव ॥”^೫

“ಅಪಕೀರ್ತಿಗಿಂತ ಮರಣವೇ ಲೇಸು” “ಹಿರಿಯರನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸದೆ ಇದ್ದಾಗ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಉಪಕೋಶೆಯನ್ನು ನಾನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಎಂದರ್ಥ.

“वरं पत्यौ प्रवासस्थे मरणं कुलयोषितः ।

त तु रूपारमल्लोकलोचनापातपात्रता ॥”^೬

ಪತಿ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಕುಲಸ್ತ್ರೀಗೆ ಮರಣವೇ ಲೇಸು. ಅವಳ ಋಪದಲ್ಲಿ ರುಚಿತೋರಿಸುವ ಜನರ ಕಣ್ಣುಗಳ ನೋತಕ್ಕೆ ಈಡಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

“प्रवासस्थे भर्तरि कुलीनयोषितो मरणं श्रेयो न पुना

रूपैकपक्षपातिलोकलोचनापातपात्रतेति”^೭

ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಪತಿಯಿರುವಾಗ ಕುಲಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಕಾಮಾಂಧರ ನೋಟಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗುವುದರ ಬದಲು ಮರಣವೇ ಸೂಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಎಂದರ್ಥ.

ನಂತರ ಶಕಟಾಲನನ್ನು ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿರಿಸಿ ಒಬ್ಬರಿಗಾಗುವಷ್ಟು ಆಹಾರ

ನೀರನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿರಲು ಶತ್ರುವಿನ ಅಳಿವಿಗಾಗಿ ತಾನೇ ಅದನ್ನು ತಿನ್ನುತಾ ಇರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸೋಮದೇವನು ಅವನ ಮನಸ್ಸಿ ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

“पाणोभ्योऽपि हि धीराणां प्रिया शतप्रतिक्रिया”

“वृत्तिः कष्टं कृरा जिगीषवः”

“अबुद्ध्वा चित्तमप्राप्य विस्रंभं प्रभविष्णुषु ।

न स्वेच्छं व्यवहर्तव्यमात्मनो भूतिमिच्छता ॥”

ಧೀರರಿಗೆ ಶತ್ರುಗಳ ಮೇಲೆ ಹಗೆ ತೀರಿಸುವುದು ಪ್ರಾಣಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಇಷ್ಟ.

ಕಷ್ಟ! ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲಬಯಸುವ ಜನರು ಕ್ರೂರರಾಗುತ್ತಾರೆ.

“ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನು ಬಯಸುವ ಯಾವನೂ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳದೆ, ಪ್ರಭುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಗಳಿಸದೆ ವ್ಯವಹರಿಸಬಾರದು.” ಇವು ಕ್ರಮಶಃ ಅರ್ಥ. ಲೋಕ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ, ಚೊಕ್ಕವಾಗಿ ಸೋಮದೇವನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ವಿದ್ಯೆಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ—

“पाण्डित्यं विना ह्येषा लक्ष्मीर्न प्रतिभासते ।

विभवैः किं नु मूर्खस्य काष्ठस्याभरणैरिव ॥”^೧

ಖಿನ್ನನಾದ ರಾಜನು ಪಾಂಡಿತ್ಯವಿಲ್ಲದ ಈ ರಾಜಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಶೋಭಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮರದ ತುಂಡಿಗೆ ತೊಡಿಸಿದ ಒಡವೆಗಳಂತಿರುವ ಮೂರ್ಖನ ಸಂಪತ್ತುಗಳಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು? ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ ವಿದ್ಯೆಯು ಎಲ್ಲಾ ಸಂಪತ್ತುಗಳ ಒಡೆಯನೆಂದು ಸಾರಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ನಂತರ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯೆಗಳ ಮುಖವೆಂದು ಅಂದರೆ ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕಲಿಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವವರಿಗೆ ವ್ಯಾಕರಣವೇ ಮುಖ್ಯದ್ದಾರವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

“ज्ञायते सर्वविद्यानां मुखं व्याकरणम्”^೨

ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೈಯಾಕರಣರಾದ ವ್ಯಾಡಿ, ಇಂದ್ರದತ್ತ, ವರ್ಷೋಪಾಧ್ಯಾಯ, ವರರುಚಿ, ಪಾಣಿನಿ ಇವರೆಲ್ಲರ ಬಗೆಗಿನ ಜೀವನ ಹಾಗೂ ಬಂಧುವ್ಯಾಕರಣ ಲುಪ್ತವಾದ ಬಗೆ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಈ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿಯೇ ಸಿಗುತ್ತವೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಪೋಲಿನೀ ಗ್ರಂಥದ ಮಹತ್ವವು ನ್ಯೂನ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಕಥೆಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸರಸವೂ ಸರಳವೂ ಆಗಿ ಓದುಗರನ್ನು ಕುತೂಹಲಿಗಳನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಓದಿಸಿ ಕೊಂಡು ಸರಾಗವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಕಥೆಗಳ ವರ್ಣನಾಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ಲೇಷ, ರೂಪಕ, ಉಪಮಾ, ಅನುಪ್ರಾಸ, ಪರಿಸಂಖ್ಯೆ, ವಿರೋಧಭಾಸಾದಿ ಅಲಂಕಾರಗಳ ಪ್ರಯೋಗ ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಗದ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ನೂತನ ಸಾಧನೆಯನ್ನೇ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ರಾಮ ಶರಣರು.

ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರ ಮತ್ತು ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳೆರಡನ್ನೂ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣ ತ್ರಿಪಾಠಿಗಳು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.

ಉಪಮಾಲಂಕಾರದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು:-

शरीरमेतज्जलबुद्बुदवन्नश्वरं, श्रियश्च प्रवातदीपवन्निर्वाणावसाना इत्येतत्कृते स एव
गोत्रजैः सह युध्येत य एहेलौकिकसौख्यमतिरिच्य नान्यदुत्सुकः ।¹

ಈ ಶರೀರವೇ ನೀರಮೇಲಿನ ಗುಳ್ಳೆಯಂತೆ ನಶ್ವರವು ಸಂಪತ್ತೂ ಕೂಡ ಬಿರುಗಾಳಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟ ದೀಪದಂತೆ ಅವಸಾನವಾಗುವಂತಹದ್ದು ಹೀಗಿರುವಾಗ ನಾನು ದಾಯಾದಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಲು ಉತ್ಸುಕನಾಗಿಲ್ಲ.

ಇಲ್ಲಿ ಸಂಪತ್ತಿನ ನಾಶವನ್ನು ಬಿರುಗಾಳಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟ ದೀಪಕ್ಕಿಹೋಲಿಸಿರುವುದು ಉಪಮಾಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಸುಂದರವಾದ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ.

सातवाहन एकदा वसन्तोत्सवसमये नन्दनेऽमरपतिरिव जलक्रीडां कर्तुं
तत्रत्यवापीमवतीर्णः ।²

ಒಮ್ಮೆ ಸಾತವಾಹನನು ವಸಂತೋತ್ಸವದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನಂದನವನದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುವ ಮಹೇಂದ್ರನಂತೆ ಕೊಳದಲ್ಲಿ ಜಲಕ್ರೀಡೆಯನ್ನಾಡಲು ಇಳಿದನು.

ಇಲ್ಲಿ ನಂದನವನದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುವ ಮಹೇಂದ್ರನಿಗೆ ಸಾತವಾಹನನ ಹೋಲಿಕೆ ಉತ್ತಮ ಉಪಮಾಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ.

अदहञ्च तस्य देहं दहन इव दारू दारुणो दायितादाह सम्वादः ।¹

ದಹಿಸದಿದ್ದರೂ ಅವನ ದೇಹವು ದಹನವಾಗುತ್ತಿರುವ ಮರದ ಕಟ್ಟಿಗೆಯಂತೆ ದಾರುಣಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿತು.

ಇಲ್ಲಿ ದಹನವಾಗುತ್ತಿರುವ ಕಟ್ಟಿಗೆಯಂತೆ ಎಂಬುದು ಉಪಮಾಲಂಕಾರ.

दुःखदैत्यदेहाविव ब्रौ दारकौ विदारकौ हृदो दर्शकस्य तद्देव्यदशायाः ।²

ದುಃಖ ಮತ್ತು ದೈನ್ಯಗಳಂತೆ ಇದ್ದ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಅವಳು ಮಡಲಿಗೆ ಅವುಚಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು.

ब्राह्मणी सा सल्लिलसिका तप्ता भूपिव समुच्छवसन्ती।^{१२}

ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿಯು ಒಣಗಿದ್ದ ಮಳೆಯಿಂದ ತೊಯ್ದ ಭೂಮಿಯಂತೆ ಸುಖ ವಾಗಿ ಉಸಿರಾಡಿದಳು.

ಇಲ್ಲಿ ಉಪವಾಸದಿಂದ ಬಳಲಿದ್ದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿಯು ಊಟವಾದ ನಂತರದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಬಿಸಿಲಿನ ಝಳಕ್ಕೆ ಬೆಂಡಾದ ಭೂಮಿಗೆ ಮಳೆಬಿದ್ದರೆ ಹೇಗೆ ತಂಪಾಗು ತ್ತದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸುಖದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಕವಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಅನುಪ್ರಾಸಾಲಂಕಾರದ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು:-

“विचिन्त्यंश्चण्डमहासेनश्चण्डीमन्दिरमागत्याभ्यर्चितचण्डीकः”^{१३}

ಆಲೋಚಿಸಿ ಆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಚಂಡಮಹಾಸೇನನು ಚಂಡಿ ಕಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಚಂಡಿಒಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದನು.

ಇಲ್ಲಿ ಚಂಡಿ.ಚಂಡ, ಎಂಬ ಪದವು ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚುಬಾರಿ ಪ್ರಯೋಗ ಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಅನುಪ್ರಾಸಾಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ.

तावदेवदेवदेवमहादेवगणोत्तमो गणः पुष्यदन्तस्तत्कथाशुश्रूषासमासकमना नन्दिना प्रतिषिद्धोऽपि अन्तःप्रवेष्टुं, योगवशादलक्षितस्तत्र प्रविश्य विद्याधरसप्तकापूर्वचरितमा कर्णितवान्।^{१४}

ಪಾರ್ವತಿಗೆ ಹರನು ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರ ನಾಗಿದ್ದ ಪುಷ್ಪದಂತನೆಂಬ ಗಣೋತ್ತಮನು ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಲು ಅತೀವ ಆಸಕ್ತನಾಗಿ ನಂದಿಯಿಂದ ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟರೂ ತನ್ನ ಯೋಗಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದನು.

ಇಲ್ಲಿ ದೇವ ಎಂಬಪದವು ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚುಬಾರಿ ಬಳಸಿ ಅನು ಪ್ರಾಸಾಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಓದುಗರಿಗೆ ಉಣಬಡಿಸಿದ್ದಾರೆ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣತ್ರಿಪಾಠಿಗಳು.

ಯಮಕಾಲಂಕಾರದ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು:-

“अर्थसत्यर्थभिन्नानां वर्णानां सा पुनः श्रुतिः”^{१५}

ಅರ್ಥವೂ ಇರಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಪೂರ್ಣಾರ್ಥವೂ ಇರಬೇಕು. ಆದರೆ ಭಿನ್ನ

ಭಿನ್ನ ಅರ್ಥಬೋಧಕವಾದ ವರ್ಣಗಳ ಪುನರಾವೃತ್ತಿ ಇರಬೇಕು. ಹೀಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಯಮಕಾಲಂಕಾರ.

“एतेनामन्दं नन्दं प्रति क्रुद्धश्राणक्योऽवलिस्वयमान इवापादमस्तकं क्रोधशिखि शिखया शिखां च स्विकामुन्मुञ्चन्नसिधारासगन्धां सन्धामिमामाबबन्ध”¹

ಆಗ ಕೋಪದಿಂದ ಚಾಣಕ್ಯನು ಉರಿದು ಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಕ್ರೋಧವೆಂಬ ಬೆಂಕಿಕಡಿಯ ತನ್ನ ಶಿಖೆಯನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು.

ಇಲ್ಲಿ ಶಿಖೆ ಎಂಬ ಪದವು ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನವಾದ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

तुल्याभिलाषां मुनिकन्यकामेकाम् अवलोक्याकस्मात् कन्दर्पशर शरव्यतां गतः स मुनिभिः शप्तोऽधुना अवतीर्णः।²

ತುಲ್ಯವಾದ ಅಭಿಲಾಷೆಯನ್ನು ಉಳ್ಳ ಸಾತವಾಹನನು ಒಮ್ಮೆ ಮುನಿಕನ್ಯೆಯನ್ನು ನೋಡಿದನು. ಅವಳೂ ಅವನಲ್ಲಿ ಅಭಿಲಾಷೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದಾಗ ಕೂಡಲೇ ಮನ್ಮಥನ ಬಾಣಗಳ ಹೊಡೆತದ ಸವಿಯನ್ನು ಒಂದು ಮುನಿಗಳಿಂದ ಶಪ್ತನಾಗಿ ಈಗ ಭೋಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಶರ ಎಂಬ ಪದವು ಒಮ್ಮೆ ಮನ್ಮಥ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಮತ್ತು ಬಾಣ ಎಂಬ ಭಿನ್ನವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಗದ್ಯವೂ ಮನೋಹರವಾಗಿಸಿದ್ದಾರೆ ರಾಮಶರಣರು.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಥಮ ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ಸಾಗಿ ಬಂದಿದೆ ಅದೇನೆಂದರೆ ಕಾವ್ಯ ರಚಿಸುವವರು ಭಾರತೀಯ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಥೆಗಳನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಸುವುದು. ಇದನ್ನೂ ಸಹ ತಮ್ಮ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ಚಾಚೂತಪ್ಪದೆ ಪಾಲಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ರಾಮಾಯಣದ ದೃಷ್ಟಾಂತ:-

“शवणोच्छित्तये सीतावियोगस्य सोढारं राममुदाहृत्य विजिगीषोर्नृपस्य कार्यवशात्कलेशसहिष्णुतां प्रमाणीकृतवान्”³

ಉದಯನನು ತನ್ನ ಪತಿಯಾದ ವಾಸವದತ್ತೆಯ ವಿಯೋಗವನ್ನು ಸಹಿಸುವ ವಿಷಯಪ್ರಸ್ತಾವದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಿಯಾದ ಯೌಗಂಧರಾಯಣನಿಂದ

ಸೀತೆಯ ವಿಯೋಗವನ್ನು ಸಹಿಸಿದ ರಾಮನಂತೆ ಎಂದು ರಾಮಾಯಣದ ಉಲ್ಲೇಖ ಬರುತ್ತದೆ.

ಮಹಾಭಾರತದ ದೃಷ್ಟಾಂತ:-

ವತ್ಸರಾಜನು ಬೇಟೆಯಾಡುವುದರಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ಹೆಚ್ಚು ಸಮಯವನ್ನು ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಆಗಮಿಸಿದ ದೇವಮುನಿ ನಾರದರಿಂದ ಬೇಟೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತಾಳಬೇಡ ನಿನ್ನ ಪೂರ್ವಜನಾದ ಪಾಂಡುರಾಜನು ಇದರಿಂದಲೇ ನಾಶಹೊಂದಿದನು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

“मृगयाव्यसनी स चैकदा वनं गतो मृगरूपधारिणं सवभार्यया सह कन्दर्पके लिकारिणं कन्दर्पनामानं मुनिं पञ्चशरविद्धमपि व्याध इव शरेणानुविष्याथा परित्यक्तनिजरूपो मुनिः कण्ठगतोत्क्राम्यदसुरतिविषण्णमपि निषण्णं पुरो मुकेष्वासं मुक्तनिःश्वासं शशाप पाण्डुम्”¹

ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ಕಥಾಸಂತ್ಸಾಗರವನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಕೃತಿರಚನೆಗೆ ಆರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರ ಔಚಿತ್ಯ:-

ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವಿದ್ದರೂ ಅನೇಕ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೃತಿಗಳಿದ್ದರೂ ಸೋಮದೇವನ ಕಥೆಯನ್ನು ಆರಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಶೇಷತೆಗಳಿವೆ. ಹಲವಾರು ಪ್ರಮುಖ ವೈಯಾಕರಣರ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡಿವೆ. ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರವು ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಮುಖ್ಯದ್ವಾರವೆಂದು ಮತ್ತು ಐಂದ್ರವ್ಯಾಕರಣದ ನಷ್ಟ ಹೇಗಾಯಿತು. ಹಾಗೂ ಕಾತಂತ್ರವ್ಯಾಕರಣ, ಪಾಣಿನಿಯ ವ್ಯಾಕರಣಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಗೊಂಡಿವೆ. ಅವುಗಳು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಬಹುದು.

೧. ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತರಾದ ಪ್ರಮುಖ ವೈಯಾಕರಣರು
೨. ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಾಕರಣಗಳು

ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತರಾದ ಪ್ರಮುಖ ವೈಯಾಕರಣರು:-

೧. ವರರುಚಿ
೨. ಪಾಣಿನಿ
೩. ವ್ಯಾಡಿ
೪. ವರ್ಷೋಪಾಧ್ಯಾಯ

ವರರುಚಿಯು ಏಕಶ್ರುತಧರನೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು ಯಾವುದೇ ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಒಂದುಬಾರಿ ಕೇಳಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಲಿಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದರಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಏಕಶ್ರುತಧರನೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತು. ಅವನ ಗುರುಗಳು ವರ್ಷೋಪಾಧ್ಯಾಯನು. ಈ ಗುರುವಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯಾಡಿ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರದತ್ತರಿಬ್ಬರೂ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಕಲಿತರು. ಎರಡುಸಲ ಕೇಳಿದರೆ ವ್ಯಾಡಿ ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಮೂರು ಬಾರಿ ಕೇಳಿದರೆ ಇಂದ್ರದತ್ತನು ಕಲಿಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು.

ಪಾಣಿನಿಯು ಮೊದಲಿಗೆ ಮಂದಮತಿಯಾಗಿದ್ದು ಶಿವನನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸನಾಚರಿಸಿ ಅವನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯವಾದ ಹೊಸ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಪಡೆದನು. ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಪಾಣಿನಿಯು ವರರುಚಿಯನ್ನು ವಾದಕ್ಕೆ ಕರೆದನು. ಅವರಿಬ್ಬರ ವಾದವು ಏಳುದಿನಗಳ ಕಾಲ ನಡೆಯಿತು. ಎಂಟನೆಯ ದಿನ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಶಂಭುವಿನಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಮಹಾಘೋರವಾದ ಹುಂಕಾರಶಬ್ದದಿಂದ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಐಂದ್ರವ್ಯಾಕರಣವು ಅದೃಶ್ಯವಾಯಿತು. ಎಂದು ಐಂದ್ರ ವ್ಯಾಕರಣದ ನಷ್ಟದ ಕಾರವನ್ನು ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲಿಖಿತಗೊಂಡಿದೆ.

ಕಾತಂತ್ರ ವ್ಯಾಕರಣದ ಕಥೆ:-

ಸಾತವಾಹನನಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಕಲಿಸಿದ ಶರ್ವವರ್ಮನು ತಾನು ಸ್ಕಂದನ ಅನುಗ್ರಹದ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ “ನನ್ನ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿದ ಕುಮಾರನು ದರ್ಶನವಿತ್ತು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ತನ್ನ ಆರು ಮುಖಗಳಿಂದ “ಸಿಂಹೋ ವರ್ಣಸಾಮಾನ್ಯ” ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿದ ಕೂಡಲೇ ಮನುಷ್ಯರ ಸಹಜವಾದ ಚಾಪಲ್ಯದಿಂದ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಊಹಿಸಿ ಹೇಳಿದನು ಆಗ ಭಗವಂತನು “ನೀನು ಮಾತನಾಡದೆ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಈ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಪಾಣಿನಿಯ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಮೀರಿಸುವುದಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗ ಸಣ್ಣಪ್ರಮಾಣದ ಶಾಸ್ತ್ರವಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು “ಕಾತಂತ್ರ” ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ನನ್ನ ವಾಹನವಾದ ನವಿಲಿನ ಕಲಾಪದ ಹೆಸರಿನಿಂದ “ಕಾಲಾಪಕ” ಎಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಹೊಸದಾದ ಹಾಗೂ ಚಿಕ್ಕದಾದ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶ ಪಡಿಸಿದನು.

ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ “ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಪೋಲಿನೀ” ಕೃತಿಗೆ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣರು ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ತವಾದುದೇ ಆಗಿದೆ.

ಉಪಸಂಹಾರ:-

“प्रयोजनम् अनुद्दिश्य मन्दोऽपि न प्रवर्तते” ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯೇ ಹೇಳುವಂತೆ ಈ

ನನ್ನ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಉಪಯೋಗವೇನು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಹುದು. ಮೊದಲಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣ ಅತ್ಯಂತ ಕಠಿಣವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರೂ ಉಳಿದಿರುವ ಜನರಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಪರಿಚಯಿಸಲು ಲಭ್ಯವಿರುವ ಅನೇಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ವಿದ್ವನ್ಮತಿಯಿಂದ ಸಾಧಿಸಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವ ಕವಿಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುವುದು.

ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಶ್ರೀ ರಾಮಶರಣತ್ರಿಪಾಠೀಶಾಸ್ತ್ರೀಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುವುದು. ಪದ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ರಚಿತಗೊಂಡಿರುವ ಸೋಮದೇವನ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರವನ್ನು ಸರಳ ಗದ್ಯಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿ ವ್ಯಾಕರಣಸೂತ್ರಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿರುವ ಅವರ ಪ್ರಯೋಗಶೀಲತೆಯನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಈ ರೀತಿ ಪ್ರಯೋಗಶೀಲತೆಯ ಕವಿಗಳಾದ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಪದ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ರಚಿಸಿದ ಭಟ್ಟಿಕವಿ, ಶ್ಲೋಕಾತ್ಮಕವಾಗಿ ರಚಿಸಿದ ಸುರೇಂದ್ರನಾಥ ಝಾ ಅವರುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವುದು.

ಭಾರತೀಯ ಪರಂಪರೆಯ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿರುವ ಕಥೆಯ ಮಾಧ್ಯಮದ ಹಾದಿಯ ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುವುದು ಈ ನನ್ನ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಯಸುವ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಪರಿಚಯಿಸಲು ಈ ರೀತಿಯ ಪ್ರಯೋಗಾತ್ಮಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ವಿವಿಧ ಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿಸಬಹುದೆಂದು ಈ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ನನ್ನ ಸಂಶೋಧನೆಯು ಆ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿದೆ.

ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಧನವಾದ್ದು ಭಾಷೆ. ಈ ಸಧಾನವೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಭಾಷೆ ಶುದ್ಧತೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರವೇ ವ್ಯಾಕರಣ. ನಮ್ಮ ವಾಗ್ವ್ಯವಹಾರವು ಶುದ್ಧವಾಗಿರಬೇಕಾದರೆ ನಮ್ಮ ವ್ಯಾಕರಣಜ್ಞಾನ ಸರಿಯಾಗಿರಬೇಕು ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವ್ಯಾಕರಣದ ಅಗತ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಹಲವಾರು ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ

ದೀಪತುಲ್ಯಃ ಪ್ರಬಂಧೀಯಂ ಶಬ್ದಲಕ್ಷಣಚಕ್ಷುಷಾಮ್ |

ಹಸ್ತಾದರ್ಶ ಇವಾನ್ಮಾನಾಂ ಭವೇತ್ ವ್ಯಾಕರಣಾದೃತೇ ||

ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವವರಿಗೆ:-

इदमर्थं तमः कृत्स्नं जायेत भुवनत्रयम् |

यदि शब्दाह्वयं ज्योतिरासंसारं न दीप्यते ॥

“एकशब्दः सम्यग्ज्ञातः सुष्ठुप्रयुक्तः स्वर्गलोके कामधुग्भवति महीतले”

रूपान्तरेण ते देवा विचरन्ति महीतले ।

ये व्याकरणसंस्कारपवित्रितमुखा नराः ॥

यद्यपि बहु नाधीये तथापि पुत्र पठ व्याकरणम् ।

सकलशकलो मा भूत् स्वजनश्वजनः सकृत् शकृत् ।

‘अचीकमत’ यो न जानाति यो न जानात्यवर्वरी ।

‘अजर्घाः’ यो न जानाति तस्मै कन्या न दीयताम् ॥

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು:

೧. ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ, ಪು.ಸ. ೨೧.

೧. ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ, ಪು.ಸ. ೨೫.

೨. ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ, ಪು.ಸ. ೧೬೫.

೩. ಕೌಮುದೀ ಕಥಾಕಲ್ಲೋಲಿನೀ, ಪು.ಸಂ. ೨೩.

೪. ಕೌಮುದೀ ಕಥಾಕಲ್ಲೋಲಿನೀ, ಪು.ಸಂ. ೨೭.

೧. ಕೌಮುದೀ ಕಥಾಕಲ್ಲೋಲಿನೀ, ಪು.ಸಂ. ೫೯.

೨. ಕೌಮುದೀ ಕಥಾಕಲ್ಲೋಲಿನೀ, ಪು.ಸಂ. ೬೭.

೧. ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ. ಪು.ಸ. ೨೫.

೧. ಕೌಮುದೀ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನೀ ಪು.ಸ. ೧೬೫.

೧. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ತರಂಗ ೬, ಪು.ಸ. ೧೦೪, ಶ್ಲೋ.ಸ. ೬೨-೬೬೩.

೧. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ತರಂಗ ೪, ಶ್ಲೋ.ಸ. ೧೨೨.

೨. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ತರಂಗ ೬, ಪು.ಸ. ೩೧೯, ಶ್ಲೋ.ಸ. ೬೪.

೧. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ಪು.ಸಂ. ೬೨, ಶ್ಲೋ.ಸಂ. ೧೩೪. ಚ. ತರಂಗ.

೨. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ಪು.ಸಂ. ೬೩, ಶ್ಲೋ.ಸಂ. ೨. ಪಂ. ತರಂಗ

೩. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ಪು.ಸಂ. ೬೫ ಶ್ಲೋ.ಸಂ. ೧೫. ಪಂ. ತರಂಗ.

೪. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ಪು.ಸಂ. ೭೮ ಶ್ಲೋ.ಸಂ. ೯೮. ಪಂ. ತರಂಗ.

೧. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ಪು.ಸಂ. ೭೯, ಶ್ಲೋ.ಸಂ. ೧೦೨, ೧೦೩. ಪಂ. ತರಂಗ.

೨. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ಪು.ಸಂ. ೮೪, ಶ್ಲೋ.ಸಂ. ೧೩೭. ಪಂ. ತರಂಗ.

೩. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ಪು.ಸಂ. ೧೧೭, ಶ್ಲೋ.ಸಂ. ೧೯. ಏ. ತರಂಗ.

೧. ಕೌಮುದಿ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನಿ, ಪು. ೧೦.

೨. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ: ತ. ೪, ಇಲೋ.೧೪. ಪು. ೪೪.

೩. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ: ತ. ೪, ಇಲೋ.೪೧. ಪು. ೪೮.

೧. ಕೌಮುದಿ ಕಥಾ ಕಲ್ಲೋಲಿನಿ, ಪು. ೧೦.

೨. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ: ತ. ೪, ಇಲೊ. ೧೨೭. ಪು. ೬೦.

೩. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ: ತ. ೪, ಇಲೊ. ೧೨೭. ಪು. ೬೦.

೧. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ಪು.ಸಂ. ೧೦೯. ಶ್ಲೋ.ಸಂ. ೧೪೩.

೨. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ಪು.ಸಂ. ೧೦೯. ಶ್ಲೋ.ಸಂ. ೧೪೪.

೧. ಕೌ.ಕ.ಕ. ಚ.ಕ. ಪು.ಸಂ. ೮೨.

೨. ಕೌ.ಕ.ಕ. ತೃ.ಕ. ಪು.ಸಂ. ೬೦.

೧. ಕೌ.ಕ.ಕ. ತೃ.ಕ. ಪು.ಸಂ. ೬೦.

೨. ಕೌ.ಕ.ಕ. ಚ.ಕ. ಪು.ಸಂ. ೭೭.

೩. ಕೌ.ಕ.ಕ. ಚ.ಕ. ಪು.ಸಂ. ೭೭.

೧. ಕೌ.ಕ.ಕ. ದ್ವಿ.ಕ. ಪು.ಸಂ. ೪೩.

೨. ಕೌ.ಕ.ಕ. ದ್ವಿ.ಕ. ಪು.ಸಂ. ೨.

೧. ಚ.ಲೋ. ವೃ.ರ. ಪು. ೧೦೮.

೨. ಕೌ.ಕ.ಕ. ದ್ವಿ.ಕ. ಪು.ಸಂ. ೨೩.

೩. ಕೌ.ಕ.ಕ. ದ್ವಿ.ಕ. ಪು.ಸಂ. ೩೦.

೧. ಕೃ.ಕ.ಕ. ತೃ.ಕ. ಪ್ರ.ನಂ. ೫೫.

೨. ಕೃ.ಕ.ಕ. ಚ.ಕ. ಪ್ರ.ನಂ. ೭೬.

ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥ ಸೂಚಿ

೧. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇತಿಹಾಸ, ಮೂಲ: ಆಚಾರ್ಯ ಬಲದೇವ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ, ಅನುವಾದ: ಎಸ್. ರಾಮಚಂದ್ರಶಾಸ್ತ್ರಿ. ಪ್ರಸಾರಂಗ, ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ. ಬೆಂಗಳೂರು ಎರಡನೇ ಮುದ್ರಣ ೨೦೦೩.
 ೨. ದಂಡಿಯ ಕಾವ್ಯದರ್ಶನ.
 ೩. ಕರ್ನಾಟಕ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ.
 ೪. ನಿರುಕ್ತ ಯಾಸ್ಯಾಚಾರ್ಯ.
 ೫. ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿ-ಭಟ್ಟೋಜಿದೀಕ್ಷಿತರು.
 ೬. ತೈತ್ತಿರಿಯ ಸಂಹಿತಾ.
 ೭. ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯ ಭಾಷ್ಯ.
 ೮. ಋಗ್ವೇದ
 ೯. ಪಾಣಿನಿಯ ಶಿಕ್ಷಾ.
 ೧೦. ನಿರುಕ್ತ. ಡಾ. ಎನ್.ಎನ್. ಅನಂತರಂಗಾಚಾರ್ ಮುದ್ರಣ. ೨೦೦೬. ಪು. ೧೦.
 ೧. ವಾಕ್ಯಪದೀಯ-ಅನುವಾದ. ಮಹಾಮಹೋಪಾಧ್ಯಾಯ ವಿದ್ವಾನ್ ಎನ್. ರಂಗನಾಥಶರ್ಮಾ. (ಪು. ೮೮).
 ೨. ವಾಕ್ಯಪದೀಯ-ಅನುವಾದ. ಮಹಾಮಹೋಪಾಧ್ಯಾಯ ವಿದ್ವಾನ್ ಎನ್. ರಂಗನಾಥಶರ್ಮಾ. (ಪು. ೮೮).
 ೩. ಪತಂಜಲಿಯ ಮಹಾಭಾಷ್ಯ.
 ೪. ತೈತ್ತಿರೀಯ ಸಂಹಿತಾ.
 ೫. ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರ ಭಾಷ್ಯ.
 ೬. ವ್ಯಾಕರಣ್ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾ ಐತಿಹಾಸ್-ಯುಧಿಶ್ಠಿರ್ಮಿಮಾಂಸಕ.
 ೭. ಸಂಸ್ಕೃತಸಾಹಿತ್ಯ ಕಾ ಉದ್ಭವ್ ಔರ್ ವಿಕಾಸ.
- ತೈತ್ತಿರಿಯ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯ:
೧. ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯನ ಭಾಷ್ಯ
 ೨. ಮಹಾಭಾರತ.
 ೩. ವ್ಯಾಕರಣ್ ಶಾಸ್ತ್ರ ಕಾ ಐತಿಹಾಸ್- ಯುಧಿಶ್ಠಿರ್ಮಿಮಾಂಸಕ-ಚೌಖಂಬಾ ಸೀರಿಸ್.
 ೪. ಮಹಾಭಾರತಮ್-ಗೀತಾಪ್ರೆಸ್ ಗೋರಖ್‌ಪುರ್.

೫. ಪಾಣಿನೀಯ ಶಿಕ್ಷಾ- ಚೌಖಂಬಾ ಸೀರಿಸ್.
೬. ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣ್ ಕಾ ಉದ್ಭವ್ ಔರ್ ವಿಕಾಸ್.
೭. ಮಹಾಭಾಷ್ಯಮ್.
೮. Citical studies on katyayana's suklayajurvedapratishakya p. 10.
೯. ಪಾಣಿನೀಯ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿ.
೧೦. ಋಕ್ತಂತ್ರ.
೧೧. ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣ್ ಕಾ ಉದ್ಭವ್ ಔರ್ ವಿಕಾಸ್.
೧೨. OASG, p. 56-58. On the aindra school of Sanskrit grammarians.
೧೩. ಋಕ್ತಂತ್ರ.
೧೪. ಕಾಶಿಕಾ.
೧೫. ಐತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ.

ವಾಯುಪುರಾಣ:

೧. ಮಹಾಭಾರತ, ಶಾಂತಿಪರ್ವ.
೨. ಪಾಣಿನೀಯ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯೀ.
೩. ಪತಂಜಲಿಯ ಮಹಾಭಾಷ್ಯಮ್.
೪. ಮಹಾಭಾಷ್ಯ.
೫. ಪತಂಜಲಿಯ ಮಹಾಭಾಷ್ಯಂ.
೬. ಅರ್ಥಸಂಗ್ರಹಃ.
೭. ಕಾಶಿಕಾ [೫-೧, ೫೮] ಕಾಶಿಕಾ [೪-೨-೬೫].
೮. A dictionary of Sanskrit Grammar, Oriental Institute, Baroda, 1961, pp. 229-30.
೯. ಪಾರಾಶರೋಪಪುರಾಣಮ್ ಸಮೀಕ್ಷಾತ್ಮಕಂ ಸಮ್ಪಾದನಮ್-ಸಮ್ಪೂರ್ಣಾನಂದಸಂಸ್ಕೃತವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಃ ವಾರಾಣಸೀ. ಪು.ಸ. ೧೧.
೧೦. ಯುಥಿಷ್ಠಿರ್ ಮಿಮಾಂಸಕಃ- ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣ್ ಶಾಸ್ತ್ರ ಕಾ ಇತಿಹಾಸ್ (ಹಿಂದಿ) ೨೦೦೭ ಚೌಖಂಬಾ ಸೀರಿಸ್.
೧೧. ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣ್ ಕಾ ಉದ್ಭವ್ ಔರ್ ವಿಕಾಸ್ (ಪು. ೧೨೩).
೧೨. ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣ-ಚೌಖಂಬಾ ಸೀರಿಸ್.
೧೩. ಮಹಾಭಾರತ-ಗೀತಾಪ್ರೆಸ್, ಗೋರಖ್ ಪುರ.

೧೪. ಭಾಮಹನ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರವೃತ್ತಿ, ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ, ಡಾ.ಕೆ.ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ, ಅಭಿನವ೧೭/೧೮-೨, ಮೊದಲನೇ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ, ಮಾರೇನಹಳ್ಳಿ, ವಿಜಯನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು-೪೦.
೧೫. ಮಾಘನ ಶಿಶುಪಾಲವಧ, ಅಕ್ಷಯವಟ ಪ್ರಕಾಶನ, ಇಲಹಾಬಾದ್.
೧೬. ಆನಂದ ವರ್ಧನನ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಧ್ವನಿಯಲೋಕ ಡಾ.ಕೆ.ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ. ಪುಟ ೧೪೪.
೧೭. ಭಟ್ಟ ಕಾವ್ಯ-ಚೌಖಂಬಾ ಸೀರೀಸ್.
೧೮. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ಅನು. ಎಚ್.ವಿ ನಾಗರಾಜ ರಾವ್ ಪು.
೧೯. उपाकार् एन्.इ.टि संस्कृत पु. ५९.
೨೦. ಸರಳ ಶಬ್ದ ಮಣಿದರ್ಪಣ, ಮಧುಕೇಶ್, ನಾಗಾರ್ಜುನ ಸ್ವಡಿ ಸೆಂಟರ್, ನಂ. ೫೮. ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿರಸ್ತೆ, ದಾವಣಗೆರೆ.
೨೧. पाणिनीय-शिक्षा, सम्पागद एवं हिन्दी व्याख्याकार विद्यासागर डां दामोदर महतो, मोतीलाल बनारसीदास,
೨೨. नीतिशतकम्- भर्तृहरि:-
೨೩. साहित्यदर्पण:- राजशेखर- पु
೨೪. ಚಂಪೂ ರಾಮಾಯಣ ೧-೮
೨೫. ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ. ಡಾ. ಕೆ.ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ. ಪು. ೫೦.
೨೬. ಛಂದೋನುಶಾಸನ.
೨೭. ವೃತ್ತರತ್ನಾಕರ. (೨ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ. ಶ್ಲೋಕ ೨೧).
೨೮. ಸಾಹಿತ್ಯದರ್ಪಣ.
೨೯. ತೈತ್ತರೀಯ ಸಂಹಿತೆ.
೩೦. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ, ಡಾ|| ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ, ವಿದ್ವಾನ್ ಎನ್. ರಂಗನಾಥಶರ್ಮ, ವಿದ್ವಾನ್ ಎಚ್.ಕೆ. ಸಿದ್ದಗಂಗಯ್ಯ, ೧೯೭೬.
೩೧. ಸಂಸ್ಕೃತ, ಉಪಾಕಾರ್ ಯು.ಜಿ.ಸಿ./ಜೆ.ಆರ್.ಎಫ್./ಎಸ್.ಎಲ್.ಇ.ಟಿ.
೩೨. ಹರ್ಷಚರಿತ. ಬಾಣ
೩೩. ಸಂಸ್ಕೃತ -ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು, ಜಿ.ಎನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಗೀತಾ ಪ್ರೆಸ್. ೨೦೦೯.
೩೪. Da.Rhys Davids; ottokeller.
೩೫. ಕುವಲಯಮಾಲಾ ಪು. ೬ ಪಂಕ್ತಿ. ೨೨.
೩೬. ಹರ್ಷಚರಿತೆ ಪದ್ಯ. ೧೭.

೩೭. ಮೈಸೂರು ಪುರಾತತ್ವವಿಭಾಗದ ವಾರ್ಷಿಕ ರಿಪೋರ್ಟ್-೧೯೧೨, ಪುಟ ೨೫-೩.
೩೮. ಸಂಸ್ಕೃತಸುಕವಿ ಸಮೀಕ್ಷಾ. ಬಲದೇವ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ- ಪು. ೨೪೧-೨೫೩. ವಾರಣಾಸಿ-೧೯೬೩.
೩೯. A History of Sanskrit Literature.
೪೦. ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ ಏಕ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ್ ಅಧ್ಯಯನಮ್
೪೧. ಪಂಚತಂತ್ರ. ಚೌಖಾಂಬಾ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸೀರೀಸ್. ವಾರಣಾಸಿ.
೪೨. ಅಂತರ್ಜಾಲದ ನೆರವು.
೪೩. ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡ ವ್ಯಾಕರಣಗಳು (ಪು. ೩೫).
೪೪. Karnataka through the ages (p. 110).
೪೫. ಕಾತಂತ್ರವ್ಯಾಕರಣ.
೪೬. ಪಂ. ರಾಮಶರಣಶಾಸ್ತ್ರಿಸ್ಮೃತಿವಿಶೇಷಾಂಕ:- ಗಣಾನಾಥ ಡಾ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಧ್ಯಾಪಿಠ-
ಅಲಹಾಬಾದ-೨. ೧೯೮೫. ಪು. ೨.
೪೭. ಶಬ್ದಕೌಸ್ತುಭ. ಪು. ೧೪೫.
೪೮. ಶಬ್ದಕೌಸ್ತುಭ. ಪು. ೧೪೫.
೫೦. ಲಘು ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ.
೫೧. ಶ್ಲೋಕಕೌಮುದೀ ಸರಸ್ವತೀ ಭವನ ಗ್ರಂಥಮಾಲಾ, ಪಂ. ಶ್ರೀಸುರೇಶ್ ರಘು
ವಿರಚಿತ, ಸಂಪೂರ್ಣಾನಂದಸಂಸ್ಕೃತವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಃ, ವಾರಣಾಸಿ. ೧೯೦೦.
೫೨. ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ ಚಂದ್ರಿಕಾ, ಅಚಾರ್ಯ ವಿಜಯಮಿಶ್ರ ವಿರಚಿತ, ಚೌಖಂಬಾ ಸುರಭಾರತೀ ಪ್ರಕಾಶನ,
ವಾರಣಾಸಿ, ೨೦೧೧.
೫೩. ಅಧಿಗಮಕೌಮುದೀ, ಡಾ. ಉದಯಶಂಕರ ಡಾ, ಚೌಖಂಬಾ ಸುರಭಾರತೀ ಪ್ರಕಾಶನ, ವಾರಣಾಸಿ, ೨೦೧೩
೫೪. ಲಘುಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ ಶ್ರೀ ಮಧ್ವ ವಿಠ್ಠಲ ವರದರಾಜಾಚಾರ್ಯಪ್ರಣೀತಾ, ಗೋವಿಂದಭವನ ಕಾರ್ಯಾಲಯ,
ಗೀತಾಪ್ರೆಸ್, ಗೋರಕ್ಷಪುರಃ, ೧೯೯೩.
೫೫. ಡಾ. ರಾಮಶರಣಶಾಸ್ತ್ರೀವಿರಚಿತಮ್ ವ್ಯಾಕೃತಿವತ್ಸರಾಜಮ್. ಪಾಣಿನೀಯಪ್ರಯೋಗಪರಂ ಗಣಕಾವ್ಯಮ್.
ಗಣಾನಾಥಡಾಕೇಂದ್ರೀಯಸಂಸ್ಕೃತವಿಧ್ಯಾಪಿಠಮ್. ಟೆಕ್ಸ್ಟ್ ಸೀರಿಸ್,
೫೬. ನಾಗವರ್ಮ ವಿರಚಿತ ಕಾವ್ಯವಲೋಕನಂ. ಸಂಪಾದಕರು ಡಾ. ದೇವೀರಪ್ಪ ಕನ್ನಡ
ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಪಂಪಮಹಾಕವಿ ರಸ್ತೆ, ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೮.
೫೭. ಭಾರತೀಯ ದರ್ಶನ, ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ವತ್ ಉತ್ತಮ ತರಗತಿಗಳಿಗೆ. ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ
(ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳು) ಬೆಂಗಳೂರು.
೫೮. ಕೌಮುದೀ ಕಥಾಕಲ್ಪಾಲಿನಿ, ರಾಮಶರಣಶಾಸ್ತ್ರೀ, ಚೌಖಂಬಾ ವಿಧ್ಯಾಭವನ ವಾರಣಾಸಿ, ೧೯೮೯.

ಅರಿಕೆ

ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಂಶೋಧನಾ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದು ಕಡ್ಡಾಯ ಆದ ಕಾರಣ ನಾನು ಸಹ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಬೋಧನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ನಾನು ಗಮನಿಸಿದ ಹತ್ತು ಹಲವಾರು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಅದು ಸಂಶೋಧನಾ ಪರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅವೆಲ್ಲಾ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದವು ಅವುಗಳನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ತಂದು ಆಸಕ್ತಿಗೆ ನೀಡುವ ಒಂದು ಪ್ರಯತ್ನದ ಮೂರ್ತರೂಪವೇ ಈ ಲೇಖನಗಳ ಕಲ್ಲೋಲ ಎಂಬ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಇದನ್ನು ಸಹೃದಯರಿಗೆ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.

ಪ್ರಸ್ತಾವನಾ

1 ಲಕಾರಗಳ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ

(ಸಂ)ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ಲೇಖನವು ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುವ ಹತ್ತು ಲಕಾರಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸರಳವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ.

ಲಟ್ ವರ್ತಮಾನೇ ಲೇಟ್ ವೇದೇ ಭೂತೇ ಲುಜ್ ಲಜ್ ಲಿಟ್ ಸ್ತಥಾ |

ವಿಧ್ಯಾಶಿಷೋಸ್ತು ಲಿಜ್ ಲೋಟ್ ಲುಟ್, ಲೃಜ್ ಲುಜ್ ಚ ಭವಿಷ್ಯತಿ ||

ಕ್ರಿಯೆಯು ಕಾಲದ ಅವಸ್ಥಾವಿಶೇಷದಿಂದ ಹತ್ತು ಲಕಾರಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅರ್ಥಬೋಧಕಗಳಾದರೆ ಕೆಲವು ಕಾಲಬೋಧಕಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. 'ಲಟ್' ಲಕಾರವು ವರ್ತಮಾನಕಾಲ, 'ಲಜ್' ಲಕಾರವು ಅನದೃತನ ಭೂತಕಾಲ, 'ಲುಜ್' ಸಾಮಾನ್ಯ ಭೂತಕಾಲ, 'ಲಿಟ್' ಲಕಾರವು ಪರೋಕ್ಷ ಭೂತಕಾಲ, 'ಲುಟ್' ಲಕಾರವು ಅನದೃತನ ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಲೋಟ್ ಲಕಾರವು ಆಜ್ಞಾರ್ಥವನ್ನು, ವಿಧಿಲಿಜ್ ವಿದ್ಯರ್ಥವನ್ನು, ಆಶೀರ್ವಿಜ್ ಆಶೀರರ್ಥವನ್ನು, ಲೃಜ್ ಸಂಕೇತಾರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮೊದಲ ಲೇಖನವಾದ "" ದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

2 (ಸಂ) ಶಬ್ದಶಕ್ತಿ

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳಿವೆ, ಆ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ, ಆ ಶಬ್ದ ಅರ್ಥಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಪರಸ್ಪರ ಅನ್ವಯ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಶಕ್ತಿಯೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮೂರು ರೀತಿಯ ಶಬ್ದಗಳಿವೆ ವಾಚಕ, ಲಾಕ್ಷಣಿಕ, ವ್ಯಂಜಕ ಎಂದು, ಅರ್ಥಗಳೂ ಮೂರಿವೆ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ, ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥ ಮತ್ತು ವ್ಯಂಗ್ಯಾರ್ಥ ಹಾಗೆಯೇ ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವು ಅಭಿಧಾ, ಲಕ್ಷಣಾ ಮತ್ತು ವ್ಯಂಜನಾ ಇವುಗಳನ್ನೇ ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಯೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಇದೇ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಹ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳಿವೆ ಉದಾಹರಣೆಗೆ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಉಚ್ಚರಿತವಾದರೆ ತ್ರೇತಾಯುಗದ ರಾಮ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಎಂದು ರಾಮ ರಾವಣರೆಂದರೆ ವೈರಿಗಳೆಂಬ ಅರ್ಥವು ಸಾಹಚರ್ಯ ಮತ್ತು ವಿರೋಧಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ.

3 (ಸ) ನಾಗೇಶಭಟ್ಟನ ಲಘುಮಂಜೂಷಾ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ ಲಕ್ಷಣದ ಲಕ್ಷಣ

ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರುರೀತಿಯ ವೃತ್ತಿಗಳಿವೆ

1. ಅಭಿಧಾ ವೃತ್ತಿ
2. ಲಕ್ಷಣಾ ವೃತ್ತಿ
3. ವ್ಯಂಜನಾ ವೃತ್ತಿ

ಲಕ್ಷಣಾ ವೃತ್ತಿಯು ಎರಡು ಬಗೆ

1. ಶುದ್ಧ ಲಕ್ಷಣಾ
2. ಗೌಣೀ ಲಕ್ಷಣಾ

ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖನವು ಈ ಎರಡು ಲಕ್ಷಣಗಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುವ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿದೆ.

4 (ಸ) ಸಂಸ್ಕೃತ ವಾಚ್ಯಯದಲ್ಲಿ ಜಲದ ಉಲ್ಲೇಖ, ಜಲದ ಮಹತ್ವ ಮತ್ತು ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನ

ಸಂಸ್ಕೃತ ವಾಚ್ಯಯದಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಜೀವನದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹಂತದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯಾವರಣ ಪರಿಸರ ಜೊತೆಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಗುತ್ತದೆ ಈ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಪೃಥ್ವಿ, ನೀರು, ತೇಜಸ್ಸು, ವಾಯು ಮತ್ತು ಆಕಾಶವೆಂಬ ಪಂಚಭೂತಗಳಿವೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜಲತತ್ವವು ಸಕಲ ಜೀವರಾಶಿಗಳ ಬದುಕಿರಲು ಅತ್ಯಂತ ಅಮೂಲ್ಯವಾದುದೇ ಜಲವಾಗಿದೆ ಅದಕ್ಕೇ ಅದನ್ನು ಜೀವಜಲವೆಂದು ಕರೆಯುವುದು. ಅಂತಹ ಜೀವಜಲದ ಕಾಳಜಿಯು ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಮುಖ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ನಾನಾರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಕಿರುಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನವು ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

5 (ಸ) ಸ್ಥಾನೇಂತರತಮಃ ಸೂತ್ರವಿಮರ್ಶೆ

ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣವು ಪಾಣಿನಿಯಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಸೂತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸೂತ್ರದ ಲಕ್ಷಣವು ಹೀಗಿದೆ

ಅಲ್ಪಾಕ್ಷರಂ ಅಸಂಧಿಗ್ಧಂ ಸಾರವತ್ ವಿಶ್ವತೋಮುಖಂ |

ಅಸೋಭಂ ಅನವದ್ಯಂಚ ಸೂತ್ರ ಸೂತ್ರವವಿದೋವಿದುಃ ||

ಅಂದರೆ ಯಾವ ಪದಬಂಧದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂನಾತಿನ್ಯೂನ ಅಕ್ಷರಗಳಿರುವುವೋ, ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಎಡೆಯಿಲ್ಲವೋ, ಸಾರವತ್ತಾದ ಪದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದೋ, ಅಮಂಗಳಕರವಾದುದನ್ನು ಯಾವುದು ಹೊಂದಿಲ್ಲವೋ, ಆ ಪದಬಂಧದಲ್ಲಿ ವ್ಯರ್ಥವಾದ ಒಂದು ಅಕ್ಷರವೂ ಬಳಕೆಯಾಗಿಲ್ಲವೋ ಅಂತಹ ಪದಬಂಧವನ್ನು ಸೂತ್ರವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆರುವಿಧಗಳಿವೆ ಅವು

ಸಂಜ್ಞಾ ಚ ಪರಿಭಾಷಾ ಚ ವಿಧಿನಿಯಮ ಏವ ಚ |

ಅತಿದೇಶಾಧಿಕಾರಶ್ಚ ಸೂತ್ರಂ ಷಡ್ವಿಧಂ ಸ್ಮೃತಮ್ ||

ಪರಿಭಾಷಾಸೂತ್ರವಾದ “ಸ್ಥಾನೇಂತರತಮಃ” ಎನ್ನುವ ಸೂತ್ರವು ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸ್ಥಾನಿಗೆ ಬರುವ ಅನೇಕ ಆದೇಶಗಳಿದ್ದರೆ ಯಾವ ವರ್ಣವನ್ನು ಆದೇಶವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಈ ಸೂತ್ರವು ನಿಯಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಪರಿಭಾಷಾ ಎಂದರೆ “ಅನಿಯಮೇ ನಿಯಮಕಾರಿಣಿ” “ ಎಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ನಿಯಮಗಳಿಲ್ಲದೆ ಇರುತ್ತದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ ನಿಯಮವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಪರಿಭಾಷಾ ಸೂತ್ರಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ಪರಿಭಾಷಾ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಸೂತ್ರ ಇದಾಗಿದೆ ಈ ಸೂತ್ರದ ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿವರಣೆ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಈ ಲೇಖನವು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ.

6 (ಸ) ನಿರುಕ್ತದ ವೇದಾಂಗತ್ವ, ಅದರ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಮಹತ್ವ

ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ವೇದಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಅನನ್ಯತಮವಾದ ಅರ್ಥನಿರ್ವಚನಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದೇ ಹೆಸರಿಸಿರುವ ನಿರುಕ್ತವು ಸಂಸ್ಕೃತದ ಪದಗಳಿಗೆ ಇರುವ ಸಕಲ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ನಾಮ ಆಖ್ಯಾತ ಉಪಸರ್ಗ ಮತ್ತು ನಿಪಾತಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಪದಜಾತಿಗಳಿವೆ ಎಂದು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಪದಗಳನ್ನು ಈ ನಾಲ್ಕರಡಿಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಾರ್ಣಾಗಮ, ವರ್ಣವಿಪರ್ಯಯ , ವರ್ಣನಾಶ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ನಿರುಕ್ತದ ಸಾಧಾರಣ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ

7 ಕಾವ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಂಗಗಳಾದ ಶಬ್ದದೋಷಗಳ ವಿವೇಚನೆ

(ಕ)ಭಾರತ ತನ್ನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಒಡಲಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲಾ ಜ್ಞಾನಶಾಖೆಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಅನೇಕ ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣ ಗ್ರಂಥಗಳ ಬೃಹತ್ ಗ್ರಂಥಭಂಡಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಉತ್ಕೃಷ್ಟನಿಧಿಯಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಾಚ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಾಚ್ಯದ ಪರಿಚಯವಾದರೆ ಸಮಗ್ರ ಭಾರತದ ವಾಗ್ವೈಭವದ ಪರಿಚಯವಾದಂತೆ ಎನ್ನುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಳ್ಳಷ್ಟು ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕೃತಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ ಎಲ್ಲಾಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ವಿವೇಚನೆಗಳು ವ್ಯಾಕರಣ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ತಳಹದಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದಿವೆ. ಕಾವ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಸಹ ವ್ಯಾಕರಣದ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವಾದ ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗಳ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಮಮುಟನು “ ತದದೊಷೌ ಶಬ್ದಾರ್ಥೌ ಸಗುಣಾವನಲಕ್ಷಣೀ ಪುನಃ ಕ್ವಾಪಿ”

ವಿಶಿಷ್ಟಾ ಪದರಚನಾ ರೀತಿಃ ವಿಶೇಷೋ ಗುಣಾತ್ಮಾ | ಹೀಗೆ ಕಾವ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವು ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗಳ ವಿಶೇಷರಚನೆಗಳನ್ನು ಬಯಸುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಕವಿಗಳು ಕಾವ್ಯರಚನೆಯ ಅನೇಕ ರೀತಿನೀತಿಗಳನ್ನು ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅರ್ಥದೋಷಗಳ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. “ ಕಾವ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಂಗಗಳಾದ ಶಬ್ದದೋಷಗಳ ವಿವೇಚನೆ ” ಈ ಲೇಖನವು ಆ ದೋಷಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿದೆ.

8(ಕ) “ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿ” ಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ

ನಮ್ಮ ದಿನನಿತ್ಯದ ಸಕಲ ವ್ಯವಹಾರಗಳೂ ಭಾಷೆಯ ಮೂಲಕವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅದಲ್ಲದೆ ಭಾಷೆಯು ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಬಹುಮುಖ್ಯ ದಾಖಲಾತಿ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಮಾನವನ ಗಮನ ಭಾಷೆಯ ರೂಪುರೇಷೆಗಳತ್ತ ಹೊರಳಿತು. ನಿರಂತರ ಹುಡುಕಾಟ, ಅನ್ವೇಷಣೆಯ ಫಲವೇ ಭಾಷೆಯ ನಿಯಮಗಳ ರಚನೆ ಅದೇ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಉಗಮಕ್ಕೆ ನಾಂದಿಯಾಯಿತು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಪಾಣಿನಿಯ “ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿ” ಗ್ರಂಥವು ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ತನ್ನ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯಿಂದ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಪಾಣಿನಿಯನ್ನು ಇತರರಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತದೆ. ಹೇಳುವುದನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಸೂತ್ರಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ವ್ಯಾಕರಣ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಮಹಾ ಮಾನವ ಹಾಗೂ ಭಾರತೀಯ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಅಪ್ರತಿಮ ಪವಾಡ ಎಂಬ ಹೊಗಳಿಕೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾದವನು ಪಾಣಿನಿ. ಪಾಣಿನಿಯು ತನ್ನ ಕೃತಿಯಾದ “ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿ” ಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವೂ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವೂ ಸಂಕ್ಷೇಪವೂ ಆದ ಸೂತ್ರಶೈಲಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಊಹಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುವಷ್ಟು ಸಣ್ಣ ಪರಿಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಅವನ ಅಪೂರ್ವ ಮೇಧಾಶಕ್ತಿಗೆ ಜ್ವಲಂತ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪಾಣಿನಿಯು “ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ”ಗಳೆಂಬ ವಿಶೇಷವಾದ ರೀತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಭಾಷಾನಿಯಮಗಳನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

9. ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪ

ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಶಾಶ್ವತ ತತ್ವಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ವಿಚಾರಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ನೆಡೆಸಿದೆ ಹಾಗಾದರೆ ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಾಧನವಾಗಿರುವ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ತ್ರಿಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದೆಯೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಬೃಹತ್ತಾದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ರಮವೇ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. “ ಭಾಷೆ ” ಈ ಪದವು ಇಂದು ಎಂತಹ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ ಎಂದರೆ ಮನುಷ್ಯನು ಸಧಿಸಿರುವ ಪ್ರಗತಿ ಮತ್ತು ಏರಿರುವ ವಿಕಾಸದ ಮಜಲಿನ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದ ಮೂಲಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ದಂಡಿಯು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ-

ವಾಚಾಮೇವ ಪ್ರಸಾದೇನ ಲೋಕಯಾತ್ರಾ ಪ್ರವರ್ತತೇ |

ಇದಮಂಧತಮಃ ಕೃತ್ಸಂ ಜಾಯೇತ ಭುವನತ್ರಯಮ್ ||

ಯದಿ ಶಬ್ದಾಹ್ವಯಂ ಜ್ಯೋತಿರಾಸಂಸಾರಂ ನ ದೀಪ್ಯತೇ | ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಭಾವನಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನಮಾಧ್ಯಮವಾದ ಭಾಷೆಯೆಂಬುದು ಇರದಿದ್ದರೆ ಈ ವಿಶಾಲ ವಿಶ್ವವು ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗಿಯೂ ಹಾಗೂ ಗಾಢವಾದ ಅಂಧಕಾರದಲ್ಲಿರುತ್ತಿತ್ತು ಎಂದು ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಅರ್ಥ. ಇದರಿಂದಲೇ ಭಾಷೆಯ ಮಹತ್ವ ನಮಗೆ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ.

10(ಕ) ಪಾಣಿನಿಯ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯೀ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ ಭಾರತರಾಷ್ಟ್ರದ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಚಾರಗಳು

ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆ ಎಂಬುದು ಅರ್ವಾಚೀನ ಕಲ್ಪನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲವಾದ ಕಲ್ಪನೆ. ಮಾನವ ಒಂದೆಡೆ ನೆಲೆನಿಂತ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಒಂದು ಪರಿಕಲ್ಪನೆ. ಯಾವುದೊಂದು ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನರ ಗೊಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಭೂಭಾಗದ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಭಿಮಾನವಿರುವುದು, ಅದರೊಡನೆ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದು. ನನ್ನ ದೇಹ, ನನ್ನ ಮನೆ, ನನ್ನ ದೇಶ, ನನ್ನ ಭಾಷೆ, ನನ್ನ ಧರ್ಮ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಆಯಾಮಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಕಲ್ಪನೆಯು ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

೧. ಧಾರ್ಮಿಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತ್ವ

೨. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತ್ವ

ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು “ಭಾರತ, ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನ, ಆರ್ಯಾವರ್ತ.” ಎಂದೆಲ್ಲಾ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇವೆಲ್ಲಾ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಎಂದರೆ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸೀಮೆಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿದೆ. ವೀರ ಸಾರ್ವಕರ್ ಅವರು ತಮ್ಮ “ಹಿಂದೂ ದರ್ಶನ” ವೆಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೀಳಿದ್ದಾರೆ

आसिन्धुसिंधूपर्यता यस्य भारतभूमिका ।

पितृ भूः पुण्यभूयैश्चैव स वै हिन्दुरिति स्मृतः ॥

ನಾನು ಈ ನನ್ನ ಪತ್ರಿಕಾಮಂಡನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತ್ವದ ಬಗೆಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಪಾಣಿನಿಯ “ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯೀ” ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದರ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿದೆ.

11 (ಕ) ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ರಮಗಳು

ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನವು ನೀರಸವಾದುದು ಏಕೆಂದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರ ಮತ್ತು ಸೂತ್ರಸಂಬಂಧಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳೇ ಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಓದುಗರಿಗೆ ಯಾವ ರಸಾಸ್ವಾದನೆಯೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ಮಾತು. ಹಾಗೆಯೇ ಇದು ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರದಂತೆ ಶಬ್ದಗಳ ತನ್ನದೇ ಆದ ಆಡಂಬರವನ್ನೂ ಹೊಂದಿರದ ಕಾರಣ ಇದು ನೀರಸವೆಂದೆನಿಸಿದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಬದಲಿಸಲು ಹಲವಾರು ವಿದ್ವಾಂಸರು ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಪದ್ಯ, ಗದ್ಯ ಮುಂತಾದ ವಿಭಿನ್ನ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವ್ಯಾಕರಣದ ಅಗತ್ಯತೆ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೇಕು ಎಂಬ ಅರಿವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ವಿಚಾರವೇ ಅದರಲ್ಲೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರತ್ತ ಒಯ್ಯಲು ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಬಹುವಿಧವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿವಿಧ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಮೂಲ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಜನರತ್ತ ಒಯ್ದಿದ್ದಾರೆ.

ಅಂತಹ ಮಹನೀಯರ ಪರಿಚಯ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಬೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಕೊಂಡ ಮಾರ್ಗಗಳ ಒಂದು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾದ ಪರಿಚಯವನ್ನು ನೀಡಲು ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ.

12(ಕ) ಸಹೃದಯನ ಲಕ್ಷಣಗಳು

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವಮಾನ್ಯತೆ ದೊರಕಿರುವುದು ಅದು ತನ್ನೊಡಲಿನಲ್ಲಿ ಅಗಾಧವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಬಹುಶಃ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗಳ ಮೂಲಭೂತ ಆಕರಗ್ರಂಥಗಳ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ವಾಚ್ಯಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಿ ಅದಕ್ಕೊಂದು ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾವ್ಯಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಾಚರಣೆಯ ಜೊತೆಜೊತೆಗೆ ಆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಓದಲು ಅಥವಾ ತಿಳಿಯಲು ಬಯಸುವವನ ಅರ್ಹತೆಯೇನು ? ಎಂಬುವುದನ್ನು ಅನುಬಂಧ ಚತುಷ್ಟಯದಲ್ಲಿ ಆ ಗ್ರಂಥದ ಅಧಿಕಾರಿ ಯಾರು ಎಂದು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹಾಗೆಯೇ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಓದುವವನನ್ನು ಕುರಿತೂ ಸಹ ಅನೇಕ ಅರ್ಹತೆಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಕಾವ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಿಂದ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಾವ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಕವಿ ಎಂದರೆ ಹೇಗಿರಬೇಕು. ಅವನ ಅರ್ಹತೆಗಳೇನು? ಅವನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತಗೊಂಡಿರಬೇಕು, ಯಾವ ಯಾವ ದೋಷಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತವಾಗಿರಬೇಕು ಎಂಬ ಮಾಹಿತಿಯಷ್ಟೇ ನೀಡುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಓದುವವನು ಹೇಗಿರಬೇಕು ಎಂಬುವುದನ್ನು ಸಹ ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ವಿವೇಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕವಿಯ ಅನುಭವ ಓದುವವನಿಗೂ ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಆಗಲೇಬೇಕು ಅದಕ್ಕೆ ಓದುಗನಾದವನು ಕವಿಗೆ ಸಮನಾದ ಹೃದಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕು. ಅವನು ಸಹೃದಯನಾಗಿರಬೇಕು ಹಾಗಾದರೆ ಸಹೃದಯನ ಲಕ್ಷಣಗಳೇನು ? ಎಂಬ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖನವು ಅದರತ್ತ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುವ ಕಿರುಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿದೆ.

13 “ಸೀತಾ ಮತ್ತು ದಮಯಂತಿ ಪಾತ್ರಗಳ ಒಂದು ವೈಚಾರಿಕ ನೋಟ”

ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ಮಾನವಜಾತಿಯ ಅನುಭವಗಳು ಬಿಂಬಿತಗೊಂಡಿವೆ. ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್ ಕಾವ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿರುವಂತೆ “ Man Speaking To Men,” ಎಂಬ ಕೇವಲ ಸಂಕುಚಿತವಾದ ಪುರುಷಲೋಕದ ಅನುಭವಗಳು ದಾಖಲಾಗಿಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀಯರ ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದ ಚಿತ್ರಣಗಳು ದಾಖಲಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಕಾವ್ಯಗಳಿಗೆ ಬರೆದಂತಹ ಗಂಭೀರವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು ಗಂಡಿನ ಅನುಭವ ಲೋಕವನ್ನೇ ಮಾನವಾನುಭವನ್ನಾಗಿ ನೋಡುವ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಡಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮೂಡಿಬಂದಿವೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದವೆಂಬಂತೆ ಕೆಲವು ಮಹನೀಯರು ಹೆಣ್ಣಿನ ಅನನ್ಯ ಅನುಭವಲೋಕವನ್ನು ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳನ್ನು

ಗುರುತಿಸಿ ಇತರರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಸಮಾಜದ ಮುಂದಿಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ವಿಮರ್ಶಾಕಾರರು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸ್ತ್ರೀ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಮೂಲ ಸ್ತ್ರೀ ಅಸ್ಥಿತೆಯಡಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು.

ಸೀತೆಯ ಪಾತ್ರದಿಂದಾಗಿ ರಾಮಾಯಣದ ಹಿರಿಮೆ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಆದಿಕವಿ ಆಕೆಯನ್ನು ಪರಮ ಪತಿವ್ರತೆಯಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಲೇ ಆಕೆಯನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವುಳ್ಳ ಧೀರನಾರಿಯನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ರಾಮನನ್ನು ನೆರಳಿನಂತೆ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಹಲವಾರು ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಬಿಚ್ಚು ಮನಸ್ಸಿನ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಆತನನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತ, ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾ ಇದ್ದ ಪ್ರಜ್ಞಾವಂತ ಪತ್ನಿಯಾಕೆ.

ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಕವಿ ಸೀತೆಯ ರೂಪಲಾವಣ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದು ಬಹು ಅಪರೂಪ. ಆಕೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಅಂತರಂಗ ಮುಖವನ್ನು ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಅರಳಿಸುತ್ತಾ ಬಾಹ್ಯಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ.

ರಾವಣನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಲು ಪರಿವ್ರಾಜಕನ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಬಂದು ತನ್ನ ಹೇಯವಾದ ಆಸೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಆಡಿತೋರಿಸಿ, ರಾಮನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನಿಂದಿಸಿ, ತನ್ನ ಪ್ರಿಯ ಪತಿಯನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಏಕಾಂಗಿಯಾದರೂ ನಿರ್ಭೀತಿಯಿಂದ 'ನನ್ನನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದರೆ ನಿನಗೆ ಉಳಿಗಾಲವಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಲಂಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ರಾವಣನ ವೈಭವವಾಗಲಿ, ಬೆದರಿಕೆಯಾಗಲಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಪತಿನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಎಳ್ಳಷ್ಟೂ ವಿಚಲಿತಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಆತನ ಬಗೆಗೆ ರೋಷ, ತಾತ್ಸಾರಗಳೇ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತವೆ. ಎದುರಿಗೇ ಅವನನ್ನು ತೃಣೀಕರಿಸಿಬಿಡುತ್ತಾಳೆ.

ಮಾನವನ ತ್ಯಾಗ-ಭೋಗಗಳನ್ನು, ಸಾಹಸ-ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನು, ಕಷ್ಟ-ಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳನ್ನು, ದೌರ್ಬಲ್ಯ-ಸಹಿಷ್ಣುತೆಗಳನ್ನು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ವೈಚಾರಿಕತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕವಿಗಳು ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ವಿಧಿಯ ವಿಲಾಸವು ಮಾನವನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚೆ ಹೆಚ್ಚೆಗೂ ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಲೇ ಸಾಗುತ್ತದೆ ಈ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹಾಗೂ ಸನ್ನಡತೆಗಳೇ ಅವನ್ನು ಜಯಿಸಲು ಇರುವ ಆಯುಧಗಳು ಎಂದು ಕಾವ್ಯಗಳು ನಮಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತವೆ. ಮಮ್ಮಟನು ಹೇಳಿರುವಂತೆ

काव्यं यशसे अर्थकृते व्यवहारयुदे शिवेतरक्षतये ।

सद्यपरनिर्वृत्तये कान्तासम्मिततयोपदेशयुजे ॥

ಲೋಕ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಯಾವಕಾಲಕ್ಕೂ ಕಡೆಗಣಿಸಲಾಗಿಲ್ಲ ಬದಲಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಧೀಮಂತ ಚರಿತೆಯನ್ನು ಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಾರಿದ್ದಾರೆ ಸ್ತ್ರೀಯರು ತಮ್ಮ ಅಸ್ಥಿತೆಯಡಿಯಲ್ಲಿಯೇ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮಪರಿಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡೇ ತಮ್ಮ ಬದುಕನ್ನು ಸದಾಕಾಲ ಬಾಳುವ ಬಾಳ್ವೆಯನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡವರು. ಅಂತಹ ಧೀಮಂತ ನಾರಿಯರಲ್ಲಿ ದಮಯಂತಿಯು ಅದ್ವಿತೀಯಳು.

೧೪. ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಂಗಗಳಾದ ಅರ್ಥವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಪದವಿಜ್ಞಾನದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ದರ್ಶನದ ಪದಗಳಾದ “ವೇದ”, “ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು”, ಮತ್ತು “ದರ್ಶನ” ಪದಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ

ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ “ಸಂಸ್ಕೃತ” ವೆಂದರೆ ಸಂಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ಎಂದರ್ಥ ಅಂದರೆ ಜಾಳಾದದನ್ನು ಹೇಗೆ ಜರಡಿಯಾಡಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಶುದ್ಧ ಹಾಗೂ ಸತ್ವಯುತವಾದುದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪಡೆಯುತ್ತೇವೆಯೋ ಹಾಗೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶುದ್ಧವಾದ ಪದಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ವೇದ ಪದ ಈ ಪದವು ವಿದ್ ಜ್ಞಾನೇ, ವಿದ್ ವಿಚಾರೇ, ವಿದ್ವಿ ಲಾಭೇ, ವಿದ್ ಸತ್ತಾಯಾಂ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಧಾತುಗಳಿಂದ ರಚಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಉಪ, ನಿ, ಉಪಸರ್ಗಪೂರ್ವಕ ಷದಲ್ಯ ವಿಶರಣಗತ್ಯರ್ಥಾವಸಾದನೇಷು” ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ರಚಿತಗೊಂಡಿದೆ ವಿಶರಣವೆಂದರೆ ನಾಶ ಅಂದರೆ ಅಜ್ಞಾನದ ನಾಶ, ಗತಿ ಸನ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಹಾಗೂ ಅವಸಾದನವೆಂದರೆ ಜನನ ಮರಣ ಶೃಂಖಲೆಯ ಶಿಥಿಲತ್ವ ಉಪ ಎಂದರೆ ಸಮೀಪ, ನಿ ಎಂದರೆ ನಿಶ್ಚಯ ಅಂದರೆ ಗುರುಗಳ ಸಾಮೀಪ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯವಾದ ಜ್ಞಾನ ಪಡೆಯುವುದು ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಈ ಲೇಖನವು ಪದಗಳ ಸಮಗ್ರ ಅರ್ಥವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೀಡುವ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿದೆ.

೧೫. ಸನಾತನ ಭಾರತೀಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಸ್ತುತತೆ ಮತ್ತು ಅಗತ್ಯತೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವ ಮುಂದಿನ ಲೇಖನವು ಪ್ರಸ್ತುತ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಪರಿಣಾಮಗಳಲ್ಲಿನ ನ್ಯೂನತೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ಹೇಗೆ ಭಾರತೀಯ ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೇಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯ ಸಮಗ್ರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿತ್ತು ಗುರುವಿನ ಕರ್ತವ್ಯಗಳು ಹೇಗೆ ನಿರ್ವಹಣೆಗೊಂಡಿದ್ದವು ಎಂಬ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಸಂಶೋಧನಾ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಹದಿನೈದು ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಸಿಗುವ ಹಾಗೆ ಪುಸ್ತಕರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರತರಲು ನನಗೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿದ ನನ್ನ ಗುರುಗಳಿಗೂ ನನ್ನ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ನಾನು ಅಬಾರಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ.

UGC NET/JRF/SET

GENERAL PAPER

(CUMPULSORY PAPER)

AUTHORS

Dr Anupama B (M.A in Sanskrit, M.A in
Asst.Professor vyakaranashastra, NET, SET, PhD)

Dept. of vyakaranashastra
Karnataka Samskrit University
Bangaluru-560018.

Dr Kavitha Biradara (M.lib, NET JRF, PhD)
Asst Librarian

Karnataka Samskrit University
Bangaluru-560018.

Sri ArunKumar (M.lib, NET)
Asst Librarian

Karnataka Samskrit University
Bangaluru-560018.

Sri Ramesh Puttannanavar (M.lib, NET)
Asst librarian

Karnataka Samskrit University
Bangaluru-560018



Sapna Ink.

Published by Sapna Group.

Sapna Book House (P) Ltd.

3rd main road, Gandhinagar,

Bangalore – 560009, India.

**UGC NET/JRF/SET - Dr Anupama B, Dr Kavitha Biradara,
Sri ArunKumar & Sri Ramesh Puttannanavar**

© Author

Pages : + =

First Edition : Jan., 2022

All rights reserved. No part of this book may be reprinted or reproduced or utilized in any form or by any electronic, mechanical, or other means, now known or hereafter invented, including photocopying and recording, or in any information storage or retrieval system, without permission in writing from the publishers. This book is sold subject to the condition that it shall not, by way of trade or otherwise, be lent, resold, hired out, or otherwise circulated, without the publisher's prior consent, in any form of binding or cover other than in which it is published.

ISBN: 978-93-

Whilst every effort has been made to ensure the accuracy of the information contained in this publication, no guarantee can be given that all errors and omissions have been excluded. Sapna Ink can accept no responsibility for loss occasioned to any person acting or refraining from action as a result of the material in this publication.

Printed in India

SIP - 00

Sapna Ink is an imprint of the Sapna Group - ii -

PREFACE

This book entitled on “UGC NET/JRF and SLET/SET” compulsory/ General Paper -1 has been specially written for the candidates preparing for the “UGC NET/JRF and SLET/SET”. it covers the latest revised and updated syllabus prescribed by the UGC for Paper -1 for the above noted examination. This publication aims at helping students with awareness of general teaching, research aptitude, comprehension analysis, deductive and inductive teaching. Specially covered the new subject which is added recently “ Indian Logic “ is described. They are informative in nature.

The book containing 10 units is strictly in accordance with the syllabus prescribed for National Eligibility Test (NET) conducted by the university Grants commission. Is the examination for determining the eligibility for the post of assistant professor and Junior research fellowship award in Indian Universities and colleges. While compiling this book, I have referred various books, e-journals: I am therefore, in debted to all those authors and people who have directly and indirectly helped me in bringing out this publication I wish to express my deep sense of gratitude and indebtedness to my co authors Dr . Kavitha Biradara , Sri Ramesh Puttannanavar and Sri Arunkumar for their cooperation and tremendous help which greatly helped me to complete this book.

I would like to give an hearty thankful to my colleague Dr Vinay P for correction made by proof reading.

For being a great source of support and well wishers in publishing this book I would like to thank my brother-in-law Sri VENKATESH M and my sister SAVITHA VENKATESH.

I wish and hope that this book proves an honest, laborious and dedicated attempt to satisfy the demands of the students, teachers, researchers to all those who aspire to get placement and promotion in their career.

(DR Anupama B) (Dr Kavitha Biradara) (Sri Arunkumar) (Sri Ramesh Puttannanavar)

- Authour and co authours

UGC NET

UGC NET is a national level eligibility test for the post of Assistant Professors and Junior Research fellowship (JRF) in Indian universities and colleges.

As far as level of difficulty is concerned, UGC NET is tough and difficult and not just an average clerical type examination. Based on understanding of concepts, this exam tests the aspirant's ability to analyze a given situation. This exam requires regular study and practice. There is a need for NTA NET aspirants to build on analytical ability and application of skills.

Eligibility Criteria for UGC NET :

Age:

Junior Research Fellowship : the age limit for JRF is 28 but NTA extended to 31 years for 2021 session only.

Assistant professor/lectureship: there is no upper age limit for applying for lectureship.

A Relaxation

1. A Relaxation of upto 5 years is provided to the candidates belonging to SC/ST/PWD/OBC(non creamy Layer) female/Transgender.
2. Relaxation will also be provided to candidates having research experience, limited to the period spent on research in the relevant/related subject of post graduation degree, subject to a maximum of 5 years, on production of a certificate from appropriate authority.
3. 3 years relaxation in age will be permissible to candidates possessing L.L.M degree.

Total age relaxation on the above ground(s) shall not exceed 5 years under any circumstances.

Educational Qualification:

1. Candidates who have secured at least 55% marks (without rounding off) in Master's Degree OR equivalent examination from universities/institutions recognized by UGC in Humanities (including languages) and Social Science, Computer Science & Applications, Electronic Science etc. are all eligible for this Test.

Scheduled Caste (SC)/ Scheduled Tribe (ST)/ persons with disability(PWD) category candidates who have secured at least 50% marks (without rounding off) in Master's Degree or equivalent examination are eligible for the Test.

Candidates who have appeared OR will be appearing at the qualifying Master's degree (final year) examination and whose result is still awaited OR candidates whose qualifying examinations have been delayed may also apply for this test however, such candidates will be

admitted provisionally and shall be considered eligible for award of JRF/Lectureship eligibility only after they have passed their Master's Degree examination or equivalent with at least 55% marks (50% marks in case of SC/ST/PWD). Such candidates must complete their P.G degree examination within two years from the date of NET result with required percentage of marks, failing which they shall be treated as disqualified.

UNIT - 1

TEACHING APTITUDE

- Teaching Concepts, objectives, levels of teaching (memory , understanding and reflective).
- Characteristics and basic requirements.
- Learner's characteristics. Characteristics of adolescent and adult learners (academic, social, emotional and cognitive) individual differences.
- Factors affecting teaching related to : Teacher, Learner, Support material, Instructional facilities, Learning Environment and Institution.
- Methods of teaching in institutions of higher learning: Teacher centred vs. learner centred methods (swayam Swayamprabha, MOOCs etc).
- Teaching support system: traditional, modern and ICT based.
- Evaluation systems: Elements and types of evaluation in choice Based Credit System in higher education, computer based testing (CBT), innovations Systems.

TEACHING : CONCEPTS, NATURE, OBJECTIVE, CHARACTERISTICS AND BASIC REQUIREMENTS

Introduction

Teaching as an organized system of specific activities aimed to help the learner learn something. Teaching is a planned and coordination of sharing knowledge and experience basically. The prime role of a teacher is to impart information, understanding, and skills to students. Teaching is cognitive, affective, psychomotor aspect. (overall development)

Instruction

Cognitive.

INDOCTRINATION : Brain washing, belief system. (no question, no arguments).

TRAINING : Practice, Habits (Job oriented)

The word “**Aptitude**” means to develop an **ability** or **skill** to do something.

Thus “**Teaching Aptitude**” can be defined as the development of required ability and skill sets which are essential to be a good teacher.

Teaching is “**TRIADIC**” in nature i.e it involves three core elements which are

1. Teacher.
2. Student.
3. Subject

Teaching and learning are two process which are interrelated. One of the main aims of teaching is to bring out some positive transformation in students with the enhancement of student’s knowledge base. All teaching should focus on enhancing process with no productive learning outcomes of students. However, if the process of teaching is not good then it will be a teaching process with no productive learning outcome. Another vital point to remember is that a teacher although teaches but they learn also. A teacher while teaching students goes through the process of self learning. The process of learning is life long as there is no end level of an individual (be it’s a teacher or a student).

Meaning of Teaching

- Teaching is a process in which one individual teaches or instruct another individual.
- Teaching is considered as the act of imparting instructions to the learners in the classroom situation.
- It is a watching systematically.
- **Dewey** : considers it as a manipulation of the situation, where the learner will acquire skills and insight with his initiation.

Important Teaching Definition's

- “The one who teaches is the giver of eyes. – (Indian Proverb)
- Education is the most powerful weapon which you can use to change the world.” (Nelson Mandela)
- Teaching – awaken of joy in creative expression and knowledge (albert Einstein)
- You cannot teach a man anything you can only help him to find himself (Galileo).
- “Education is the manifestation of perfection present already in man. Divinity is the manifestation of the religion already in man.” (–Swami Vivekananda)
- “The highest education is that which does not merely give us information but makes our life in harmony with all existence.” (-Ravindranath Tagore).

- “By education I mean an all round drawing of the best in Child and Man in Body, Mind and Soul/Spirit.”(- Mahatma Gandhi).
- “Teaching is intimate Contact between the more Mature Personality and a Less Mature one”. (- H C Morrison)
- “Teaching is a face to face encounters between two or more persons, one of whom (teacher) intends to effect certain changes in the other participants (Students) (-Jackson).
- “Teaching is interpersonal influence aimed at changing the behavior potential of another person. (N.L GAGE (Democratic View).
- According to J B Hough and James K Teaching is an Activity with 4 phases,
 1. A Curriculum planning phase.
 2. An instructing phase.
 3. Generalization phase.
 4. An Evaluating phase.
- **CLERK** defines “Teaching refers to activities that are designed and performed to produce in student’s behavior.”

Nature of Teaching

- Professional Activity / Specialized Task.
- Interactive Process.
- Science (Cause and Effect) as well as Art (Individual).
- Dynamic Process (So Many Activities Going On At a Time) Full of Energy.
- Dynamic Social and Humane.
- **Teaching is a social and cultural process-** which is planned in order to enable an individual to learn something in his life. We can describe the nature and characteristics of teaching in the following way:-
- **Teaching is a Complete Social Process-** Teaching is undertaken for society and by society. With ever-changing social ideas, it is not possible to describe the exact and permanent nature of teaching.
- **Teaching is Giving Information-** Teaching tells students about the things they have to know and students cannot find out themselves. Communication of knowledge is an essential part of teaching.
- **Teaching is an interactive process-** Teaching is an interactive process between the student and the teaching sources, which is essential for the guidance, progress, and development of students.

- **Teaching is a process of development and learning.**
- **Teaching causes a change in behaviour.**
- Teaching is art as well as science.
- Teaching is face to face encounter.
- Teaching is observable, measurable and modifiable.
- Teaching is a skilled occupation:- Every successful teacher is expected to know the general methods of teaching-learning situations.
- Teaching facilitates learning.
- Teaching is both a conscious and an unconscious process.
- Teaching is from memory level to reflective level.
- Teaching is a continuum of training, conditioning, instruction, and indoctrination.

Levels of Teaching

The Overall object of teaching is to build the overall personality of the learners and it evolves around the development of learner's capability, thinking and change in the behavior of students.

Different levels of Teaching

- Memory Level of Teaching
- Understanding the Level of Teaching
- Reflective Level of Teaching

Important Points on Memory level teaching (MLT) as proposed by Herbart.

1. Initial stage of teaching. It induces the habit of memorization.
 - Memory level teaching emphasis on presentation of fact and information and it's all about CRAMMING
 - Knowledge or information is gained by the learner through memorization.
 - It is the initial stage of teaching and induces the habit of ROTE Learning of facts and subject matters
 - It provides students the ability to retain and reproduce the learned subject.
 - It covers only the knowledge-based objectives of Bloom's Taxonomy. At this level, the student learns to identify, recall or remembers the objects, events, ideas and retain them in memory.
 - The teacher plays a very dominating and authoritarian role while instructing

- The evaluation system mainly includes Oral, Written and easy type-examination as well organized and is simple in nature so that it can be acquired through rote learning.
- The role of the teacher is prominent (Primary & active) and that of the student is secondary (Secondary & Passive).
- Memory level teaching does not improve intelligence and increase student's capability but this is required for other types of teaching levels.

The Herbartian theory of apperception supports that the young children's mind is ready for perceiving themselves and the world around. Their mind is ready for a great mass of factual information including concepts, elements, structures, models and theories. They can acquire and retain information about a large number of things, objects, and material through memorization.

Classification of memory:

- Immediate memory: when a recall is immediate
- Permanent memory: the recalling of material for a longer time.
- Personal memory: while recalling past experiences, we remember our personal past experience.
- Impersonal memory: recalling from books, and companion.
- Active memory: make effort to recall past experiences, recalling answers in exams.
- Passive memory: recall past experience without effort.
- Mechanical memory or physical memory: body becoming habitual of doing any task repeatedly.
- Rote memory: cramming facts without understanding.
- Logical memory: to learn something by using intellect and it's recalling when needed.

Important Points on Understanding level of teaching (ULT) as proposed by Morrison.

It is 'memory plus insight. It makes understand the principles and facts.

- Memory level teaching is the prerequisite for the understanding level of teaching as it talks about the generalization of principles, theory and other key important facts.
- This helps to build the thinking level of students to make use of their acquired knowledge on the basis of previously known facts and subjects.
- The teacher explains the student about the relationship between principles and facts and teaches them how these principles can be applied.
- It focuses on mastery of the subject

- It provides more and more opportunity for the students to develop skills of ‘Memory + Insight’
- The evaluation system of this level is mainly objective type questions and essays.
- Student and teacher both play an active role in the Understanding level of teaching

Morrison has divided the understanding level of teaching into 5 steps;

- Exploration: testing previous knowledge, analyzing the content.
- Presentation: content is presented, diagnosis, and recapitulation till the students understand.
- Assimilation: generalization, individual activities, working in laboratory and library, the test of content.
- Organization: pupils are provided with the occasions for representation.
- Recitation: The pupil presents the content orally.

Important Points on Reflective level of teaching (RLT) as proposed by Hunt.

Reflecting on something means giving careful thought to something over a period of time. It also means thinking deeply about something. It is problem centric approach.

Solve problems of their lives by reasoning, logic and imagination.

- It talks about both ‘Understanding level’ & ‘Memory Level’ teaching and it’s problem-centered.
- Its main objective to develop problem-solving, critical and constructive, independent, original thinking.
- At this level, the emphasis is laid on identifying the problem, defining it and finding a solution to it. The student’s original thinking and creative-abilities develop at this level.
- A student is Core ‘Active & Primary’ while the Teacher becomes ‘Secondary & passive’ in this.
- In Reflective level of teaching (RLT) Hunt is the main Proponent. It includes ULT and MLT. It is problem-centered teaching. The students are assumed to adopt some sort of research approach to solve the problem. The classroom environment is to be sufficiently ‘Open and Independent’
- Hunt developed the reflective model of teaching which goes through the various steps including creating a problematic situation. Formulate and verify the hypothesis, data analysis and testing the hypothesis around the problem.
- An essay type test is used to evaluate the learning process.
- The teaching at this level is not teacher-centered or subject-centered, it is learner-centered.

Learner's Characteristics: Characteristics of Adolescent and Adult learners (Academic, Social, Emotional and Cognitive) Individual Differences.

Characteristics of Learners

A learner is someone who is consistently learning. We are the learner that some are the other time in our daily life to be precise a learner at particular time is that person Allah calligraphy who is learning about a particular subject. For a decision maker it is important to know the learners characteristics it is essential to know what factors affect the learning can be described that the process of acquiring new or modifying existing knowledge skill values behavior and preferences. Learning is strongly based on the intellectual level cognitive ability perception personality and attitude to a learner. As individual many factors the affect the learning of a person. They are bound to get influenced by the social Arena, cultural habits and willingness of a person to adopt change. No successful outcomes strategy can be expected without analyzing learner characteristics.

Learner characteristics can be identified by collecting the information based on their cognitive, psychological, effective and social characteristics. Different about such as surveys interviews observation Current Knowledge/ skill levels and performance result.

Personal characteristic can be can be defined as demographic information about the learner such as age, cultural background, natural, , social economic status and specific needs of a learner group such as particular skills and disabilities for and/ or impediments to learning.

Academic characteristics of respondents including the education type education level and knowledge. The learner has social/ emotional characteristics. Cognitive characteristics of learner can be described such as memory, mental pressure, solve problems, intellectual skill, and remember organizers and store information in the brain.

Definitions of Learning

Gardener Murphy the term learning covers every modification in behavior to meet environmental requirements.”

Henry P Smith: “learning is a is the acquisition of new behavior for the strengthening and weakening of world behavior as the result of experience.”

Learning means a permanent change in the behavior of the learner through experience, instructions, and stud. It is very difficult to measure the learning but the result of learning can be measured. Learn all characters sticks can be described as measuring the characteristics of learners such as behavior nature, attitudes and psychological towards everything related to learning. In learner characteristics aptitude is defined according to COMBAC and SNOW “as any characteristic of a person that forecast his probability e of success under a given Treatment” it or whatever makes a person ready to learn rapidly in a particular situation (or more generally

how to make effective use of a particular environment) various components were described in learning characteristics such as gender, age, motor, motivation learn and.

Learner's Characteristics:

During a learning phase, a learner faces different issues such as doubts, fear of exam, exam pattern, study material and syllabus etc. These problems can be tackled through hard work, consistent efforts and more practice. There are a few characteristics of learners given below -

1. **Good Learners are Curious** - Alana is never satisfied. There always hungry for information, love the discovery and try to find out the solution to problems. Collect the information about best study material and latest information which was provided by UGC.
2. **Carefully understanding:** a good learner Processes the attribute of careful understanding. most of the knowledge can be gained with. are are learn an effective learner always tries to to interpret the stimulus, combine and differentiate them and give them some meaning.

Learner's characteristics are divided into following categories

1. **Social Personal Quality** : Alone or is always willing to learn and open for information he has a broad mental space and aspects that change is consistently inquisitive nature of learn develops and urge in them for acquiring more and more knowledge from their parents, siblings, ne, relay, teachers society and many more.
 - **Interest and Attitude of Learner:** There is a difference between the interest and the attitude of learner. teacher always place and important role to assess the learners for their interest and aptitude so that they can guide according to their aptitude.
 - **Easily Adjustment to Change:** All thought, it is not possible to every learn to adjust in every situation as a different learner has different characteristics of adjustment. some learners easily adapts classroom environment and some feel uncomfortable in the class environment. so a good learner should adjust according to the situation.
 - **Internal Motivation:** Motivation is an important factor for a love note to achieve their goals. Learners differ in their capacity of motivation. some learners are easily motivated while some hesitation for a long time before they get motivated by their instructors.
2. **Social Cultural Background:** Learners come from, area and family background. this love perform in. Learn take some time to adjust the class and one or maintain the doped. it is very difficult for learn to adopt, and understand and in the beginning.
 - **Learning Power:** Some learners very quickly understand the questions and solve the problems. if song easily, it means that understanding level of a learner is high as compared to another person who takes the more time to understand the and solve the problems.

- **Nervousness:** Nervousness is the natural attribute and of learners if the learn of his nervousness, it means that they have lack of knowledge and the things. it can be removed with the help of teaching learning process.
- **Application of Mind and Creativity :** All have the different approach to to their lives. most of the learner accept what is thought to them but there are have many creative abilities. they have the ability to explore the things and think innovations. Moreover, application of mind is necessary to remain a head. in society different person have the different profession such as doctor, scientist, innovators and discovers are from the categories of learner who are creative.

A few other important outcomes of learning are also

- Learning is a blend of new or old Elena.
- It helpful to develop learner as well as society.
- It hence is the purpose full ability of learners.
- It helps the learner in adjusting to his environment.
- IT results in a change in behavior of the learner.
- Learning is the product of heredity and environment.
- A good learner can adjust his/herself according to the situation and achieve their objective objectives.

In the 21st century, digital sources also act as a significant learning platform. Effectively coordinating along with the group of learner characteristics, provides learners to enjoy high quality of life and make a good relationship with Resilient, International, creative and confident. a good learner can understand the value of teamwork, the relationship of effort two output and at the same time, nose the need to be e regularly learning and growing.

3. Types of Learners and Teaching Methods (NT)

A. Child- Pedagogy. (Step by Step)

Pedagogy Model – Pedagogy is a term that refers to the method of how teachers teach in theory and in practice. Pedagogy is formed by an educator teaching beliefs and concerns the interplay between culture and different ways to learn in order to help students to build on previous knowledge meaningful classroom relationship must exist. Pedagogy refers to the study of teaching approaches and how their affect learners. are carefully considered pedagogies essential in enabling students to learn more effectively and can help them developed higher order thinking skills.

There are four common forms of pedagogy.

1. **Social:** Education as supporting social development.
2. **Critical:** Deconstructing normative perspectives.
3. **Culturally Responsive:** encouraging the sharing of diverse backgrounds and experiences.
4. **Socratic:** Developing Intellectual and Social Skills to live in Democratic Society.

Characteristics of Pedagogy :

1. Trainer – led learning.
2. The learner is dependent.
3. Teachers determiners what and how to learn.
4. Learners take no responsibility for their learning.
5. Motivation Drives from External Sources.
2. **Adolescents – Andragogy.** (Guidance) self directed and goal- driven learning. it uses role plays. stimulation and self evaluation as strategies. The learners are independent and problem solvers. Learners seek guidance for the direction of their learning. Motivation is intrinsic.
3. **Heutagogy Model – (Self Learning)** Self- determined learning. The learners know their destination are problem finders. Learners accept full responsibility for their learning. Learners are inquiry- driven. Motivation lies in experiencing flow and knowing how to learn.

Theories:

1. **Gardner: Theory of Multiple Intelligence (1985)**
 - Musical.
 - Visual. (drawing)
 - Verbal.
 - Logical, Mathematical.
 - Body, sports. Dance etc
 - Interpersonal, (Social Activities)
 - Intrapersonal, (Who Intuitive).
2. **John Dewey :** Cooperative Learning Theory:
3. **Lev Vygotsky : Zone of Proximal- Development ZPD** (learner can do with Guidance)

Behaviorism :

1. **Ivan Pavlov: (Psychological approach)** Classical conditioning.

2. **BF Skinner:** Operant conditioning, Positively Reinforcement (Prize) Negatively Reinforcement (Punishment).

The factors which are effect in the teaching learning environment:

It's well known fact and based on various study to exam in the direct and indirect effects of factors affecting the learning process or teaching significant evidence was provided that the learning process and teaching is is affected both by direct and indirect variable. Not only this teaching process also gets impacted based on individuals characteristics of learning and teacher along with the environmental factors that influence their integration in the classroom. Learning is the one of the most important factor that brings changes in behavior of a learner... but there is some factor which influences the acquisition of knowledge provided by teachers.

These Factors are Broadly Divided into Three Areas

1. **Learner psychological/ individual characteristic.**
2. **Teachers and classroom support.**
3. **Environment and other surrounding factors.**

Factors Affecting Teaching:

Teacher- It is not an exaggeration to say that a great teacher can change a student's life. As some of the most influential role models for developing students, teachers are responsible for more than just academic enrichment. If you want to be a great educator, you must connect with your pupils and reach them on multiple levels, because the best teachers are committed to their students' well-being both inside and outside the classroom.

Inspiring students is integral to ensuring their success and encouraging them to fulfil their potential. Students who are inspired by their teachers can accomplish amazing things, and that motivation almost always stays with them. Inspiration can also take many forms, from helping a pupil through the academic year and their short- term goals, to guiding them towards their future career. Years after graduation , many working professionals will still cite a particular teacher as the one who fostered their love of what they currently do and attribute their accomplishments to that educator. A teachers plays an important role in the teaching learning process as facilitator of learning. by adopting the best teaching techniques and efficient methods it could explode the right talent of the learners to help them towards quality learning process.

It Depends on the Various Factors of Teacher-

1. **Educational Qualification:** learning of different subjects and area can provide highly valued instruction which can affect that one who with only general degree. if you compare the teacher who has M.Ed or PHD you will be able to identify the the different ways of thinking and imparting knowledge to students.

2. **Skills:** “teaching talent is different psychology. One who has higher degree can’t touch **your has right** instinct and can teach in better way than others. Teaching skill is all about you connect with students; it depends on the method of teaching you apply, you are way of explanation and engagement with student in the classroom. Teacher need to have mastery of following skill-
 - a. Communication skills for better environment and engagement.
 - b. Use of teaching aids effectively.
 - c. Selection of teaching method appropriate.
 - d. Passion for teaching.
 - e. Human relations skills to act as best guide or mentor.
3. **Experience:** it’s well known fact that it is easy to become teacher after full feeling full feeling the criteria but they actually become’ mass’ Xperia. hi qualification Mein give teachers yet in terms of understanding that different topics or Complex formula but it is the experience in the classroom which helps you to learn and employee better methods to affect learning of students. This is also required to handle different mindset of different students in the classroom.
4. **Subject Matter:** Many time teachers have been assigned the subject in which he is not specialised and he himself not in better position to help learners in effective way... so the passion towards the subject and Ud and SM is also key factor that impact learning of students for example, this is very rare chance that our teacher can give good learning experience in subjects related to science.
5. **Learn:** Learning is the most effective when the differences in learners language, cultural and social behavior sari taken into account, it is necessary to take note of Intelligence, ethnic group, race, belief and socioeconomic status of the learners which can influence that teaching in the classroom. every individual is different with others in the terms of physical, social and cultural orientation: these aspects makes learn a different from one another.

Environment and other factors:

1. **Supporting Materials:** Teacher support system is set of tools that will improve students achievement by improving the capacity of teachers. Different teaching aid and support system influences the way decisions are made and information is passed to students. It helped to analyze the area in which students are underperforming. This also so help stitches to game new skill to increase student learning by use of effective strategies. This is vast area which included many subsection to be worked upon by teacher to improve overall learning process through effective use of tools, assessment methods and professional development.

- Student assessment science course
- Teaching Strategies and lesson plans.
- Standards and benchmark
- Effective use of traditional, modern and ICT based tools.

2. Instructional Facilities:

- **Teaching Aids-** Teaching aids and integral component in any classroom. the many benefits of teaching aids include helping learners improve reading comprehension skills illest illustrating for reinforcing muscular concept, differentiating instruction and relieving anxiety are boredom by presenting information in a new and exciting way.
- **Learning Environment:**
- **Classroom Environment-** Classroom environment plays important role in learning process and it affects both teacher and learner.
- While this is to be maintained by both by teacher and students.
- For active participation in education, concentration of students is required.
- Teacher need to focus of behaviour of students along with the other factors to improve the classroom environment so that students listen teacher's voice while interacting with students.
- **Socio Economic Factor-** Economic and social background of teacher and students also affect learning curve. it has direct and indirect effects on thinking level of students and teachers both. Where is a study of teaching has pointed poor and rich student classify economically and this factor has influence on their learning speed. on other side if teacher is less paid in terms of salary this also impact his thinking level and ways of teaching in the classroom.
- **Expectations-** Every parents have some sort of expectation with his word in terms of what and where they want to see their children, this has psychological impact on students causing stress and impairments. it often seen that if a student is not able to perform mentally it create depression and sometime leads to life a new. that's the reason parents involvement in the learning process is important to ease out burden on students and helping them to improve learning as overall.

4. Institution:

- Teacher is abiding by administrative policy of the institution affecting the learning processes.
- There are chances that teacher want to deliver in a way he loves to do but the institute policy don't allow him to use his own method.

- This leads to dissatisfaction in teacher causing learning process to slow down.
- It should not be the case that teacher should download the way they want but effective planning of lesson and consultation to improve learning path is required in line with the institute policy.
- NCERT(National Council of educational research and training in its Publication to teaching skills 91982) as laid stress on the following teaching skills :
 - Writing instruction objectives.
 - Organizing the country. the content.
 - Creating set for introducing the lesson.
 - Structure.
 - Question delivery and its distribution.
 - Race management.
 - Explain.
 - ileus illustrate.
 - Used.
 - Stimulus.
 - Spacing of the lesson.
 - Pacing of the lesson.
 - Promoting Pupil participation.
 - Use of blackboard.
 - Achieving closure of the lesson.
 - Giving assignments.
 - Evaluating the People's progress.
 - Diagnosing Pupil learning difficulties and taking remedial measures.
 - Management of the class.

MICRO TEACHING:

Micro Teaching is a product of research at Stanford University. It was first adopted in 1961 by white 8w Island and his co-workers. It implies Micro element that systematically atoms to simplify the complexities of the teaching process. Teaching is a complex process. It cannot be mastered in a rigid and general setting. so it is analyzed into well-defined components that can be practiced, taught and evaluated. Micro Teaching concentrates on specific teaching behaviour and provides opportunity for practicing teaching under controlled conditions. so through micro

teaching, the behaviour of the teacher and Pupil is modified and the teaching learning process is more effective by the skill training.

DIFFERENT TYPES OF TEACHING METHODS

- Teaching and learning are the two sides of a coin. The most accepted criterion for measuring good teaching is the amount of student learning that occurs. There are consistently high correlations between students' ratings of the "amount learned" in the course and their overall ratings of the teacher and the course.
- Those who learned more gave their teachers higher ratings (Cohen, 1981; Theall and Franklin, 2001).
- "Tell me, I forget. Show me, I remember. Involve me, I understand."
- There are different types of teaching methods which can be categorized into four broad types
 1. Teacher- centered methods.
 2. Learner- centered methods.
 3. Content-focused methods.
 4. Interactive/participative methods.
- Here the teacher casts himself/herself in the role of being a master of the subject matter. The teacher is looked upon by the learners as an expert or an authority. Learners, on the other hand, are presumed to be passive and copious recipients of knowledge from the teacher.
- Examples of such methods are expository or lecture methods – which require little or no involvement of learners in the teaching process. It is also for this lack of involvement of the learners in what they are taught, that such methods are called "closedended".

Learner-Centered Methods:

- In learner-centered methods, the teacher/instructor is both a teacher and a learner at the same time. In the words of **Lawrence Stenhouse**, the teacher plays a dual role as a learner as well "so that in his classroom extends rather than constricts his intellectual horizons".
- The teacher also learns new things every day which he/she didn't know in the process of teaching. The teacher "becomes a resource rather than an authority". Examples of learner-centred methods are discussion method, discovery or inquiry-based approach and the Hill's model of learning through discussion (LTD).

Content-Focused Methods:

- In this category of methods, both the teacher and the learners have to fit into the content that is taught. Generally, this means the information and skills to be taught are regarded as sacrosanct or very important.
- A lot of emphases is laid on the clarity and careful analyses of content. Both the teacher and the learners cannot alter or become critical of anything to do with the content. An example of a method which subordinates the interests of the teacher and learners to the content is the programmed learning approach.

Interactive/Participative Methods:

- This fourth category borrows a bit from the three other methods without necessarily laying emphasis unduly on either the learner, content or teacher. These methods are driven by the situational analysis of what is the most appropriate thing for us to learn/do now given the situation of learners and the teacher.
- They require a participatory understanding of varied domains and factors
- **THE LECTURE METHOD:** A formal or semi-formal discourse in which the instructor presents a series of events, facts, or principles, explores a problem or explains relationships.
- It creates new ideas.
- It is good for a large class.
- The teacher is experienced and has mastery on the subject, explain all points and can answer all questions raised by students.
- Students can ask if they need any clarification.
- Learn through listening .
- The teacher explains all the points.
- Students give their input Teacher discusses the whole topic in the class in easy language students can easily understand the topic.
- It is good for a large class.
- The teacher provides all knowledge related to the topic. Time-saving as a teacher is supposed to finish the lecture on time.
- Students give their views at the end of the lecture. Students can ask the question if they have any problem to understand the lecture.
- Students attentively listen to a lecture and take notes as the teacher ask questions at the end of the lecture.
- Students know and understand basic concepts.

- The teacher knows all the students so he/she can use suitable strategies for the class to make them understand.
- The teacher is experienced and has mastery on a subject and can answer all questions by students.
- Teacher share information with students so it creates interest in students.
- Students are more involved and participate when teacher ask the question.
- The teacher provides notes.
- Students easily understand every point.
- Students share knowledge with the teacher. The teacher is a role model for students.

USES:

- To orient students.
- To introduce a subject.
- To give directions on procedures.
- To present basic material. To introduce a demonstration, discussion, or performance.
- To illustrate the application of rules, principles, or concepts.
- To review, clarify, emphasise or summarise.
- Saves time.
- Permits flexibility.
- Requires less rigid space requirement.
- Permits adaptability. Permits versatility.
- Permits better centre over contact and sequence.

THE DISCUSSION METHOD:

- A method in which group discussion techniques are used to reach instructional objectives.
- Students listen to other's opinion & express their opinion.
- Discuss with teachers the points that were missed during the discussion.
- Students learn on their own & find out key points.
- Students exchange their ideas.
- Students get point of view of all and not only those who always speak.
- After discussion when students give their presentation, the teacher corrects their mistakes.
- Students can make their own notes.

- The learning is more effective.
- They don't have to rely on rote learning.
- Develops creativity among students.
- It evokes thinking among students.
- Students have time for preparation of topic. Students should have material and knowledge before the discussion. Suggestion Only those students participate who have confidence rest do not participate. Concepts become clear after discussion.
- Every student gives his/ her opinion.

USES

- To develop imaginative solutions to problems. To stimulate thinking and interest and to secure student participation.
- To emphasise main teaching points.
- To supplement lectures, reading & laboratory exercises.
- To determine how well the student understands concepts and principles.
- To prepare students for application of the theory of procedure.
- To summaries, clarify points or review.

ADVANTAGES

- Increase students interest Increases students' acceptance and commitments.
- Utilizes student knowledge and experience.
- Results in more permanent learning because of the high degree of student participation.

DISADVANTAGES

- Require highly skilled instructor.
- Requires preparation by the student.
- Limits content.
- Consumes time.

THE PROGRAMMED INSTRUCTION METHOD (A method of self-instruction)

- To provide remedial instruction.
- To provide make-up instruction for late arrivals, absentees, or transients.
- To maintain previously learned skills which are not performed frequently enough.
- To provide retraining on equipment and procedures which have become obsolete?

- To upgrade production. To accelerate capable students. To provide enough common background among students.
- To provide the review and practice of knowledge and skills.

USES / ADVANTAGES

- Reduce failure rate.
- Improves end-of-course proficiency.
- Saves time.
- Provides for self-instruction.

DISADVANTAGES

- Require local or commercial preparation.
- Requires lengthy programmer training.
- Increases expenses.
- Requires considerable lead time.

THE STUDY ASSIGNMENT METHOD

A method in which the instructor assigns reading to books, periodicals, project or research papers or exercises for the practice. To orient students to a topic prior to classroom or Laboratory work. It enhances the ability of research on any topic as the student's search topic from different books, websites etc. Active learning To set the stage for a lecture demonstration or discussion. To provide for or capitalize on individual differences in ability, background, or experience through differentiated assignments. To provide for the review of material covered in class or to give practice. To provide enrichment material.

USES / ADVANTAGES :

- Increase coverage of material.
- Reduce classroom time.
- Permits individual attention.

DISADVANTAGES :

- Require careful planning and follow up.
- Poses an evaluation problem.
- Produce non-standard results.

THE TUTORIAL METHOD

A method of instruction in which an instructor works directly with an individual student. To reach highly complicated skills operations or operations involving danger or expensive equipment. To provide individualized remedial assistance

USES / ADVANTAGES

- Permits adaptive instruction.
- Stimulates active participation.
- Promotes safety.

DISADVANTAGES :

- Requires a highly competent instructor.
- Demands time and money.

THE SEMINAR METHOD

A tutorial arrangement involving the instructor and groups, rather than instructor and individual. To provide general guidance for a group working on an advanced study or research project. To exchange information on techniques and approaches being explored by members of a study or research group. To develop new and imaginative solutions to problems under study by the group.

USES / ADVANTAGES:

- Provides motivation and report.
- Stimulates active participation.
- Permits adaptive instruction.

DISADVANTAGES:

- Requires a highly competent instructor.
- Poses evaluation problems.
- Is more costly than most other methods.

THE DEMONSTRATION METHOD

A method of instruction where the instructor by actually performing an operation or doing a job shows the students what to do, how to do it, and through explanations brings out why, where, and when it is done.

- To teach manipulative operations or procedures.
- To teach troubleshooting.

- To illustrate principles.
- To teach operation or functioning of equipment.
- To teach teamwork.
- To set standards of workmanship.
- To teach safety procedures.

USES / ADVANTAGES :

- Minimize damage and waste.
- Saves time can be presented to large groups.
- Enable learning evaluation.
- Require careful preparation and rehearsal.
- Requires special classroom arrangements.
- Requires tools and equipment.
- Requires more instructors.

Brainstorming (Small Group Discussion):

- More interesting.
- More informative Gain knowledge Learning is effective .
- More participation of students Students give their opinion.
- Active learning Creative thinking is encouraged.
- Students think beyond their knowledge.
- Everyone gets the chance to express their thoughts.
- Simple topics can be learnt from different angles.

Roleplay:

- Interesting method Creative thinking is encouraged.
- Students think beyond their knowledge. Students enjoy the situation Active learning Easy to learn

Case Study

- Active learning.
- Creative thinking is encouraged.
- Students think beyond their knowledge.

Differences Between Online Learning and Offline Learning

The main difference between online and offline learning is location. With offline learning, participants are required to travel to the training location, typically a lecture hall, college or classroom. With online learning, on the other hand, the training can be conducted from practically anywhere in the world.

- Participants simply need to log on to the internet from their home, work or even their local coffee shop.
- Another difference is the flexibility offered. Online learning usually has a more flexible timescale. As a trainer, you can offer your support via email or through an online chat system. With offline learning, it is typically carried out between office hours and doesn't offer as much flexibility to the learner or the trainer.

SWAYAM:

Study Webs of Active Learning for Young Aspiring Minds(SWAYAM) SWAYAM is an indigenous (Made in India) IT Massive Open Online Courses (MOOCs) Platform for providing best quality education that can be accessed by anyone, anytime and anywhere using the IT system.

The Concept of Massive Open Online Courses (MOOCs) involves online delivery of interactive learning content to large number of people simultaneously. It allows sharing of best quality education with everyone, thereby bringing in equity as far as the quality of education is concerned.

SWAYAM platform is developed by Ministry of Human Resource Development (MHRD) and All India Council for Technical Education (AICTE) with the help of Microsoft .

Its ultimately capable of hosting 2000 courses and 80000 hours of learning: covering school, under-graduate, post-graduate, engineering, law and other professional courses.

All the courses on this platform are interactive, prepared by the best teachers in the country and are available, free of cost to the students in India.

More than 1,000 specially chosen faculty and teachers from across the Country have participated in preparing these courses.

[Official Swayam website – <https://swayam.gov.in/>]

There are 4 quadrants in the MOOC pedagogy

Video tutorials covering a whole course – normally having about 20 hours of instruction in series of lectures, each lecture not exceeding 30 minutes. E-Content: reading material that could add to the learning imparted through the video tutorials. Self-Assessment: Quizzes/assignments that intersperse the course Discussion forum for posting queries All the courses delivered through

SWAYAM are available free of cost to the learners, however students wanting certifications shall be registered, shall be offered a certificate on successful completion of the course, with a little fee.

SWAYAM Prabha: the 32 Educational DTH Channels

The SWAYAM PRABHA is a group of 32 DTH channels devoted to telecasting of high-quality educational programmes on 24X7 basis using the GSAT-15 satellite. Every day, there will be new content for at least (4) hours which would be repeated 5 more times in a day, allowing the students to choose the time of their convenience. The channels are uplinked from BISAG, Gandhinagar. The contents are provided by NPTEL, IITs, UGC, CEC, IGNOU, NCERT and NIOS. The INFLIBNET Centre maintains the web portal. Teaching Support System: Traditional, Modern and ICT based (NT). The rapid growth of Information and Communication Technologies (ICT) has challenged the traditional method of teaching and changed the educational landscape globally. The teaching method is now divided into two different ways of thinking on education, one is traditional and other one is ICT Method. Most of the teachers and experts have explored new methods of teaching and believe that modern methods or the ICT method is better than the traditional method of teaching.

When we talk about teaching methods then our society divides into three groups; one group favors the traditional teaching methods, second group favors modern teaching methods and third group is the one who supports the combination of both for effective teaching.

Traditional teaching methods and support system:

Traditional education, also known as back-to- basics, conventional education or customary education, refers to long-established customs that society traditionally used in schools. The back-to-basics traditional education method, also known as ‘chalk & talk method’ This old fashioned way of teaching was all about the recitation and memorization techniques. The traditional role of teaching focuses on the teacher as organizers of learning activity,

- Providers of information and experts of knowledge.

The teacher carries too much of responsibility for teaching in the classroom to make sure everything they are teaching is understood by the students. Teacher is also responsible to control class where the teacher teaches using blackboard, explains concepts, asks students to copy and makes sure that students are paying attention. This technique of teaching is a one-way flow of information in which the teacher often continuously talks for an hour or more expecting that when he asks a question, the students will be able to reproduce the same thing that he was talking about.

- Providers of information and experts of knowledge.

The teacher carries too much of responsibility for teaching in the classroom to make sure

everything they are teaching is understood by the students. Teacher is also responsible to control class where the teacher teaches using blackboard, explains concepts, asks students to copy and makes sure that students are paying attention. This technique of teaching is a one-way flow of information in which the teacher often continuously talks for an hour or more expecting that when he asks a question, the students will be able to reproduce the same thing that he was talking about. Every important thing regarding the topic is written on the blackboard and students make important notes from the blackboard. After the lecture is over students revise their notes and try to memorize the notes. Instruction based on textbooks, lectures and individual written assignments. The main objective of traditional teaching is to pass the examination.

Merits and Demerits of Traditional Teaching Methods :

Traditional methods of teaching that are still being adhered to in the schools; It has more interaction between the teacher and student. Traditional teaching systems help to build the discipline in the class room. Lack of collaboration and group learning. More emphasis on examinations and results rather than understanding of concepts.

Tools used in Traditional Teaching Support System:

- Blackboard .
- Textbooks.
- Charts Images & posters.
- Maps & atlas, globes Flash cards, flip cards Science lab apparatus,
- models Workbook Drawing books Dictionary, encyclopedias
- Vedic math tools Puzzle books,
- General knowledge books

Modern and ICT Based teaching methods

Gone are the days of blackboard and chalk ...it all replaced by LCD Projectors & interactive whiteboards in the classroom. When we talk about the modern or ICT based education system its include full fledged usages of high tech equipment in the educational institutions. Information and Communication Technology (ICT) in education is the mode of education that use information and communications technology to support, enhance, and optimize the delivery of information.

The DTH Channels cover

Curriculum based course contents covering diverse disciplines such as arts, science, commerce, performing arts, social sciences and humanities subjects, engineering, technology, law, medicine, agriculture etc. in higher education domain (all courses would be certification-

ready in their detailed offering). School education (9-12 levels) modules; for teacher training as well as teaching and learning aids to children of India to help them understand the subjects better and also help them in better preparedness for competitive examinations for admissions to professional degree programmes. Curricula and courses that can meet the needs of life-long learners or Indian citizens in India and abroad.

- **IIT-PAL – to assist the students in the Classes 11 and 12 aspiring to join IITs by encouraging scientific thinking and conceptual understanding critical to answer the ‘tough’ questions of JEE Advanced, so that good quality students enter the portals of IITs. The four channels under this would be on Mathematics, Physics, Chemistry and Biology.**
- **MHRD, is responsible for the overall development of the basic infrastructure of Higher Education sector, both in terms of policy and planning. You can read more about – Digital Initiative in Higher Education Through NMEICT**

Evaluation System

Evaluation is a systematic process of collecting, analyzing and interpreting of students progress and achievement both cognitive and non- cognitive areas of learning for the purpose of taking a variety of decisions. The evaluation process ascertains the workability of learning experience and change of behaviour of the students. The term evaluation is both qualitative and quantitative process.

Functions of Evaluation:

There are three main functions of evaluation:

1. Evaluation of the learning system.
2. Measurement of learning outcomes.
3. Management of learning objectives.

Nature of Evaluation:

1. It is humane in nature. It helps students grow as social beings and thus save them from unnecessary pain, anxiety, harassment and humiliation.
2. It is the responsibility of the teacher who teaches the students and is responsible for developing the requisite healthy attributes in them.
3. it will reflect the outcomes of each learning intervention and would provide all the students the same opportunity to display their individual potential.

Evaluation techniques:

All techniques of evaluation can be broadly classified into two categories:

1. Quantitative techniques:

- A) Oral techniques.(highly reliable and valid)
 - B) Written techniques.(objective and essay)
2. Practical techniques. (assess the skill or psychomotor objectives) (used in science. Geography, home science, agriculture etc)

2. Qualitative techniques:

- A. Cumulative Record.
3. Anecdotal Records. (description of significant event and work or performance of the students)

Observation Technique.

Checklist. (it is used for evaluating interest, attitudes and values of the students.)

Rating scale: (feed back)

Evaluation Methods:

- Formative assessment regular – Weekly test
- Summative assessment - Final exam
- Norm Referred & Criterion referred – judge individual
- CCE – Continuous Comprehensive Evaluation

Choice Based Credit System in Higher Education

- In Indian educational system, evaluation plays a vital role between teaching and learning process. It completes several system of education like the quality control in the education system, in selection or entrance for higher grades.
- In the words of Kothari Commission, ” **Evaluation is a continuous process, forms an integral part of the total system of education and is intimately related to educational objectives. It exercises a great influence of the pupil’s study habits and the teacher’s methods of instruction and thus helps not only to measure educational achievement but also to improve it. The techniques of evaluation are means of collection evidence about the student’s development in desirable directions.**”
- The Ministry of Human Resource and Development of India are in the process for New Educational Policies to develop and reform the educational system of our country. Several steps are being taken to improve the excellence, efficiency for the Higher Education System like change in the curriculum, change in the education system, etc.

- In most institutes for higher education, Semester system or percentage based evaluation system are being followed.
- There's a lot of buzz in introducing the Choice Based Credit System (CBCS) in higher education for evaluation purpose.
- The CBCS opens up many opportunities and path for the students to learn and explore not only the subject of their choice but beyond which also develops ones individual self. These courses can further be evaluated through grading system, which is considered to be better than the age old marking system. It is better if we introduce and follow the uniform grading system across India which will further help the students to move across institutions within India and across countries.
- Not only it will help the students but also the potential employers to assess the performance of the candidates uniformly through evaluation system and Cumulative Grade Point Average (CGPA) based on the student's performance in the examination.

The structure and implementation of Choice Based Credit System (CBCS).

- The approach should be student centric. That is, the CBCS system will permit the students to choose their choice of courses like inter or intra disciplinary courses, skill based courses, etc. It gives relaxation to students to take up the course even they are from different disciplines like a student can combine Physics with Economics likewise. The student has the freedom to complete their course from different institutions at different period of time. It can also transfer the points or the credit which the student gets from one institute to other. Hence, if the CBCS system gets implemented it will be good for a student as it provides flexibility and also meet their requirement. The students get the privilege to choose the subjects of their choice. They are being classified as different groups which allow the students to choose their choice of subjects from each group.

(UGC) categorized course details

- **Core Course** – In core course, the student have to compulsory study the core or the main subject to fulfill the requirement of the programe of that particular discipline which he/she is studying. Core courses will be there in every semester.
- **Elective Course** – In elective course, the student can choose any paper of his/her choice. It could be : Discipline Specific Elective Course like it will support the discipline of study with the main subject. It could provide an extended scope for the student to study further. It also gives the student the exposure to some other areas. It also nurtures the student's proficiency/skill on any particular subject.
- Generic Elective
- Project

- Ability Enhancement Courses
- Skill Enhancement Course

Foundation Course:

- There are two types of Foundation courses – Compulsory Foundation and Elective Foundation. Compulsory Foundation course are content based which leads a student for their knowledge improvement. They are compulsory for all disciplines.
- Elective Foundation course are based upon values which aims at man making education.
- UGC recommends Letter Grades and Grade Point Systems to be applied in giving the grades under the CBCS System.
- **Letter Grades** – It is based upon the allocation of marks which a student gets from his/her course and grades are given basis upon their marks or percentage.
- **Grade Point Systems** – Here the marks are converted into grades based upon the fixed period.
- Grade and Grade Points
- Letter Grade Letter Grade
- O (Outstanding) 10
- A+ (Excellent) 9
- A (Very Good) 8
- B+ (Good) 7
- B (Above Average) 6
- C (Average) 5
- P (Pass) 4
- F (Fail) 0
- Ab (Absent) 0
- When there are large number of students CBCS system has to be implemented with online system to meet the requirements effectively.
- It will help the students to choose the subjects and teachers of their choice. But, there should also be restriction that if a student fits into the eligibility criteria of the institution then only they can choose the subjects of their choice.
- Through online system, the teachers would also be able to share their notes, discuss the subjects with their students, take tests, etc.

- The online system should be user friendly and easy for the teachers. It should also be able to print the mark sheets as per the institutions requirements.
- After the selection of the subjects by the students a time table could be generated which would help the students and the teachers to be aware of their class and subjects.
- The online system also helps the teachers in taking attendance of their subjects for each student.
- It will decrease the work load in maintaining the register and would be easy to calculate the percentage for each student.
- The system should be able to generate report as and when required.
- It should be programmed as per the institutions requirements like report for student's performance, subject wise report, attendance report, etc.
- The system should be able to store past records and data so that it could be easily accessible as and when required.
- It would also help the institution to evaluate and improve the effectiveness of its system in future.

Computation of SGPA and CGPA:

- UGC recommends Semester Grade Point Average (SGPA) and Cumulative Grade Point Average (CGPA). We can calculate the SGPA in the following manner:
- It is the ratio of the sum of the product of the number of credits with the grade points which a student scored and the sum of the number of credits of all the courses which a student has undergone, ie
- $SGPA (S_i) = (C_i \times G_i) / C_i$
- The CGPA is calculated taking into consideration of all the courses a student undergoes of all the semesters of the programe, ie
- $SGPA (S_i) = (C_i \times G_i) / C_i$
- The CGPA is calculated taking into consideration of all the courses a student undergoes of all the semesters of the programe, ie
- $CGPA (C_i) = (C_i \times S_i) / C_i$
- Abbreviations:
- S_i -SGPA of the semester C_i -Total number of credits in that semester G_i -Grade point scored by the student in the course The SGPA and CGPA shall be rounded off to 2 decimal points which come out the result of the student.

UNIT - 2

RESEARCH APTITUDE

- Research: Meaning, Types and Characteristics, Positivism and Post positivism approach to Research.
- Methods of research: Experimental, Descriptive, Historical, Qualitative and Quantitative methods.
- Steps of Research
- Thesis and Article Writing: Format and styles of Referencing.
- Application in ICT Research
- Research Ethics.

Research: Meaning, Types, and Characteristics, Positivism and Post-positivistic approach to research.

What is Research?

The term, itself, suggests that we are searching “Something” which is there but remains unknown to us. Research stands for Re meaning “again” and search “to find”. So, Research means to find out something new in the topic that already existed.

- It is a quest taken for finding new information about the things we already know.
- It is a scientific enquiry and has to be systematic, for searching important information on a specific topic.
- It can also be referred to as a ‘voyage of discovery’. By and large, it is an academic activity but has implications for real-life situations such as policymaking.

So, we can sum up the meaning of research as:

- An attitude of inquiry/search/investigation.
- A scientific and objective effort made to uncover facts.
- Hence, requires the application of scientific methods.

Some important definition:

- **Young PV defines it as**, “Research may be defined as the systematic method of discovering new facts or verifying old facts, their sequences, interrelationships, causal explanations and the natural laws which govern them”.
- **Kerlinger defines as**, “Research is systematic, controlled, empirical and critical investigation of hypothetical propositions about the presumed relations among natural phenomenon”.

Characteristics of Research:

Some of the characteristics of research are....

- It is a scientific investigation.
- By scientific, we mean that it requires the use of scientific methods and procedures. That is, methods and procedures which have been tried and tested, and produce similar or somewhat similar results on each applications.
- The results or information that we get through scientific methods can be used to develop concepts and theories of their own.
- The findings of research may not be an immediate solution, it projects or recommends some solution sometimes.
- Good research findings and reports helps in decision making. It also adds to the given stock of information or the body of existing knowledge.

Types of research: there

1. Fundamental research
2. Applied research
3. Action research
4. Descriptive research
5. Analytical research
6. Quantitative Research
7. Qualitative Research
8. Conceptual Research

1. Fundamental research:-

- Also known as basic or pure research.
- This kind of research helps to generate new information in a fundamental fashion.
- This is generally based on the principle pf generalization. Sometimes, it can experiment in a laboratory also.

- Fundamental research can take shape in two ways either in the form of a new theory or development of some existing theory.
- Darwin's theory of evolution is an example of fundamental research. However the later or alternative theories given by other researchers can also be considered to be fundamental research, for it builds on the fundamental theory.

2. Applied Research:-

- Theories developed by fundamental research are further applied to actual operational fields or population.
- Applied research is useful because it provides convincing evidence to the usefulness of basic research or theory.
- It aims at collection of data verifying existing theories and models.
- It helps to find a solution for real-life problems or situations. Adding to knowledge is not the only aim.
- Marketing and medical research are examples of applied research.

3. Action research:-

- As the name suggests, this kind of research is oriented.
- It is undertaken to find an immediate solution to a problem.
- Testing the purity of water in an area and taking necessary steps, thereof to improve the quality of water can be the example of action research.

4. Descriptive Research:-

- It is description of the state of affairs as they are in their own right. This means the researcher has no control over the variables.
- Some of the methods used for descriptive research are field surveys, case studies and interviews.
- Some also use the term ex-post facto research for this kind of research, especially in the case of business and social science research.
- A qualitative study undertaken to learn about the preference of people to use toilets in rural India can be an example of descriptive research.

5. Analytical Research:-

- This is based on the use of information already available to the researcher and making an analysis using logic and reasoning.
- This is usually an in depth study. This works under a constrained set of variables.

- This requires the use of critical thinking and evaluation.
- A study conducted to find the reasons for the decline of a currency value can be the example of analytical research.

6. Quantitative Research:-

- Quantitative research is concerned with numbers. It is carried out to study a phenomenon that can be expressed in numbers.
- Quantitative is usually deductive in nature and begins with a given theory.
- Statistical concepts and software are used to carry out this kind of research.
- A study undertaken to find out the number of toilets built under Swachh Bharath Mission is the example of quantitative research.

7. Qualitative Research:-

- Qualitative research is done to study the phenomenon that can be explained beyond numbers that is in a qualitative manner.
- Qualitative is usually inductive in nature and begins with a social reality followed by the construction of the theory around it.
- There is statistical software to study qualitative phenomenon as well. For example, SPSS is widely used to carry out large-scale qualitative research.
- A study undertaken to learn about the experiences of children with cerebral palsy can be an example of qualitative research.

8. Conceptual Research:-

- Conceptual research is usually undertaken by philosopher or thinkers to reinterpret an existing idea. Although, some researchers use a conceptual framework to study business or market phenomenon also.
- This kind of research doesn't involve conducting experiments, it is abstract in nature
- Suppose a study finds out that the using social media over one hour a day can be linked to depression. This will be based on the conceptual framework formulated by the researcher and can be the example of conceptual research.
- Other than that, theories of gravitation, evolution and motion are also conceptual ideas or research.

POST-POSITIVIST APPROACHES TO RESEARCH

This chapter outlines the philosophical thinking behind this book. Take your time reading it and don't be put off if you encounter words and terms that are unfamiliar to you. These terms

will become clearer as you read on. The chapter outlines the background and assumptions for many of the techniques and suggestions put forward in later chapters. Without some knowledge of philosophy or context, technique can become an empty process. Philosophy provides principles that can act as a guide when procedural advice does not address a particular issue. You might like to read this chapter at the start of your thesis process, but it is also likely that you will dip into it from time to time, as certain questions arise out of the process of researching and writing the thesis.

Post-positivist research principles emphasise meaning and the creation of new knowledge, and are able to support committed social movements, that is, movements that aspire to change the world and contribute towards social justice.

Post-positivist research has the following characteristics:

- Research is broad rather than specialised – lots of different things qualify as research;
- Theory and practice cannot be kept separate. We cannot afford to ignore theory for the sake of ‘just the facts’;
- The researcher’s motivations for and commitment to research are central and crucial to the enterprise (Schratz and Walker, 1995: 1, 2);
- The idea that research is concerned only with correct techniques for collecting and categorising information is now inadequate (Schratz and Walker, 1995: 3).

Positivist views of research

What enters your head when you think about research? When we discuss this question with student researchers, they usually come up with words like facts, figures, statistics, writing, evaluation, objectivity, science and logic. Traditionally it was thought that there was a single, correct set of procedures for investigating phenomena and presenting findings, based on a scientific model of research. People sometimes still think that social research should model itself on research in the natural sciences.

Public discussions (think, say, of Morning Ireland on RTÉ radio) about social research are usually set in this scientific framework. They centre on questions such as, what is the hypothesis? How big is the sample? How representative is the sample? How can you generalise if you have a small sample? Was there a control group? The validity of a piece of research is assessed by how well it meets these scientific criteria.

Using scientific method and language to investigate and write about human experience is supposed to keep the research free of the values, passions, politics and ideology of the researcher. This approach to research is called positivist, or positivist-empiricist and it is the dominant one among the general public. Positivist researchers believe that they can reach a full understanding

based on experiment and observation. Concepts and knowledge are held to be the product of straightforward experience, interpreted through rational deduction.

The context for postivism

Each one of us lives out our lives in the context of a worldview, which influences how we think and behave and how we organise our lives, including how we approach research. But worldviews often go unarticulated or unnoticed, and we often fail to realise that the assumptions we carry about research are related to a particular worldview or mental model. We need to uncover our worldviews and subject them to scrutiny. This is especially important for those doing research. As social researchers, we work within, not outside, broader historical, social and theoretical contexts. These contexts serve as the scaffolding for the questions we ask and how we go about answering them. The bigger scaffolding that supports positivism is a modernist worldview.

Modernism

A modernist outlook is the cumulative outcome of four foundational movements in European thought – the Renaissance, The Reformation, the Scientific Revolution and the Enlightenment (Spretnak, 1999: Chapter Two). Within modernist ways of knowing the world, only certainty and empirical knowledge are valid, and the rational is valued over other ways of knowing, such as intuition. Positivism seeks to reduce everything to abstract and universal principles, and tends to fragment human experience rather than treat it as a complex whole. (For further reading on modernity, see Goodman, 2003; Spretnak, 1999; Tovey, 2001.) Modernity led to a split between science and literature as different ways of understanding human experience. The natural science model came to dominate in social research. This became known as positivism or positivist-empiricism. Positivist research places faith in quantification and on the idea that using correct techniques will provide correct answers. It is also concerned to some extent with prediction and with control.

Positivisms

The foregoing review represents classical positivism and there are many variations of it. It is, therefore, more appropriate to think of positivisms. We should not forget that a modernist worldview has played a large part in the development of ideas concerning liberation, justice and freedom. Spaces exist within positivism for radical practice. Many Irish and international researchers have used positivist research approaches in the drive to create a more equal and just society. Setting up positivism and post-positivism in opposition to each other does not adequately represent the more messy on-the-ground realities of how research proceeds. Most studies in the natural sciences do not in fact proceed in a defined linear fashion, but are the product of web-like and cyclical thinking. The way they are written up however often makes it seem as if they

proceeded in a linear manner. Positivist visions of science do not always reflect the actual practice of doing science (cf Mishler, 1990; Kuhn, 1962).

What has prompted a move away from positivism?

Opposition to positivist epistemologies has come from feminism, post structuralism, critical psychology, anthropology, ethnography and developments in qualitative research. Critiques of positivism are implicit in other movements for social change, as well as in the knowledge of Eastern, Asian and indigenous societies, who see all events and phenomena as interconnected. This kind of knowledge, for so long despised by the Western scientific tradition, has now been revitalised. This has come about because the movements and peoples concerned have:

- Emphasised that there is no neutral knowledge;
- Shown the inadequacies of dualistic, that is, either/or, or black/white thinking;
- Emphasised the ethical aspects of research.

In addition, complexity science has challenged the dominance of reductionist scientific models.

What do post-positivist insights mean for the researcher?

You investigate your own epistemology

Insights about the limitations of positivism and modernity imply that you have to understand your own place in the world and what you are bringing to the research by way of assumptions about knowledge. Investigating your own epistemologies and understanding how they affect you as a researcher is an essential part of the post-positivist approach. As part of this investigation, you come to some understanding of how people construct and maintain perceptions of the world. Examining your epistemology involves looking at the underlying assumptions you use to make sense of our day-to-day lives. ‘You cannot claim to have no epistemology. Those who so claim have nothing but a bad epistemology’ (Bateson, 1977: 13, cited in Scully, 2002: 10).

Take up learning rather than a testing role

The post-positivist social researcher assumes a learning role rather than a testing one (cf Agar, 1988:12). One of the opportunities and challenges posed by this approach is that the researcher recognises the common humanity that connects researchers and the people who participate in research. We regard ourselves as people who conduct research among other people, learning with them, rather than conducting research on them (Cf Wolcott, 1990: 19).

Value problem-setting rather than problem-solving

Post-positivist researchers do not see themselves as inevitably solving the problems they set out to investigate. Research can answer questions and indicate causes (problem solving), but equally, research can be about problem setting – coming up with the right questions (these may themselves lead to empirical research). This does not mean that we go off conducting research

without an idea of what is to be investigated – as Wolcott puts it (1990: 31), ‘empty-headedness is not the same as open-mindedness’.

Selecting a method

The appropriateness of quantitative or qualitative methods depends on the questions being asked or the issues being explored. One should use methods appropriate to the questions.

Key tools of post-positivist research

In the search for meaning, which can lead to value-led social change, we wish to emphasise four main tools at the disposal of post-positivist researchers:

- The concept of discourse
- The concern with power
- The value of narrative
- The need to be reflexive

The concept of discourse

The post-positivist emphasis on meaning and the relationship between language and meaning is addressed in the concept of discourse. A discourse is a web of statements, categories and beliefs, habits and practices. Discourse is used to filter and interpret experience and the discourses available at a certain historical moment construct the ways that people can think, talk about, or respond to phenomena. Discourses ‘invite’ us to be human in certain ways, or to respond to others in certain ways. They produce certain assumptions (about, for example, women, men, economics, work, childcare, or money) and they provide subject positions from which people speak and act.

Productivity discourse

A contributor to a radio discussion on childcare provision in the December 2005 budget said that parents were ‘wasting time’ worrying about childcare and caring for their children, when they could be ‘productive in business’. The contributor, who remains unidentified, because the focus is on the discourse rather than the person who is using it, was drawing on a discourse of ‘productivity’. The central premise of this discourse is that every citizen should be productive, meaning that they should do paid work. Children, retired people and others who are not in paid work are unproductive.

The concern with power

The discourses available at a certain historical moment condition the ways that people can think or talk about, or respond to phenomena. Post-positivist research emphasises the struggle for meaning, and the construction of new meanings and knowledges. The concept of discourse

shows how the fixing of meaning is never a neutral act, but always privileges certain interests. Discourse is responsible for reality and not a mere reflection of it. Thus, the question of what discourses prevail and whose interests they serve are most important (Weedon, 1987: 11). This is not to discount the importance of material issues, economics or law, but to emphasise the equal importance of culture and discursive power. The production of knowledge is political and has real effects.

Conclusion

This chapter has introduced the philosophical approach of the authors, which underpins the chapters that follow. Aspects of the post-positivist approach are developed throughout the book. In this chapter, we have set out some important characteristics, and outlined the context in which post-positivism has come about. You can return to this chapter and/or specific sections of it, throughout the thesis process.

Methods of Research: Experimental, Descriptive, Historical, Qualitative and Quantitative methods.

What is Data Collection?

The process by which the researcher collects the information needed to answer the research problem.

In collecting the data, the researcher must decide:

- Which data to collect
- How to collect the data
- Who will collect the data
- When to collect the data

The selection of data collection method should be based on the this ...

- The identified hypothesis or research problem
- The research design
- The information gathered about the variables

Importance of data and data collection:

Data is one of the most important and vital aspect of any research studies. Researchers conducted in different fields of study can be different in methodology but every research is based on data which is analyzed and interpreted to get information. Data is the basic unit in statistical studies. Statistical information like census, population variables, health statistics and road accidents records are all developed from data.

Data Collection techniques:

There are two sources of data collection techniques, primary data collection uses surveys, experiments or direct observations. Secondary data collection may be conducted by collecting information from a diverse source of documents or electronically stored information, census and market studies are examples of a common sources of secondary data. This is also referred to as “data mining”.

Types of Data:

1. Primary Data
2. Secondary Data

Primary Data: primary data means original data that has been collected specially for the purpose in mind. It means someone collected the data from the original source first hand. Data collected this way is called primary data.

Primary data has not been published yet and is more reliable, authentic and objective. Primary data has not been changed or altered by human beings; therefore its validity is greater than secondary data.

Primary data collection methods are.....

1. Survey method
2. Questionnaire method
3. Interview method
4. Observation method

Survey method:- survey is not commonly used method in social sciences, management, marketing and psychology to some extent. Surveys can be conducted in different methods.

Questionnaire Methods:- questionnaire is the most commonly used method in survey questionnaires are a list of questions either and open-ended or close ended for which the respondent give answers. Questionnaire can be conducted via telephone, mail, live in a public area, or in an institute, through electronic mail or through fax and other methods.

Interview method:- interview is a face to face conversation with the respondent. It is slow, expensive and they take people away from their regular jobs, but they allow in depth questioning and follow up questions.

Observations method:- observations can be done while letting the observing person know that he is being observed or without letting him know. Observations can also be made in natural settings as well as in artificially created environment.

Advantages of primary data:

- Data interpretation is better.
- Targeted issues are addressed.
- Efficient spending for information.
- Addresses specific research issues.
- Greater control
- Proprietary issues.

Disadvantages of Primary data:

- High cost
- Time consuming
- Inaccurate feedbacks
- More number of resources is required

Secondary data:

Secondary data is the data that has been already collected by and readily available from other sources. When we use statistical method with primary data from another purpose for our purpose we refer to it as secondary data. It means that one purpose primary data is another purpose secondary data. So that secondary data is data that is being reused. Such data are more quickly obtainable than the primary data.

These secondary data may be obtained from many sources, including literature, industry, survey, compilations from computerized databases and information systems, and computerized or mathematical models of environmental processes.

Published printed sources:-

There are varieties of published printed sources. Their credibility depends on many factors. For example, on the writer, publishing company and time and date when published. New sources are preferred and old sources should be avoided as new technology and researches bring new facts into light.

Books:- Books are available today on any topic that you want to research. The uses of books start before even you have selected the topic. After selection of topics books provide insight on how much work has already been done on the same topic and you can prepare your literature review. Books are secondary source but most authentic one in secondary sources.

Journal/ Periodicals:- journals and periodicals are becoming more important as far as data collection is concerned. The reason is that journals provide up to date information which at times

books cannot and secondly, journals can give information on the very specific topic on which you are researching rather talking about more general topics.

Magazines /Newspapers:- Magazines are also effective but not very reliable. Newspaper on the other hand is more reliable and in some cases the information can only be obtained from newspapers as in the case of some political studies.

Published electronic sources:-

As internet is becoming more advance, fast and reachable to the masses: it has been seen that much information that is not available in printed form is available on internet. In the past the credibility of internet was questionable but today it is not. The reason is that in the past journals and books were seldom published on internet but today almost every journal and book is available in online. Some are free and for others you have to pay the price.

E-journals:- e-journals are more commonly available than printed journals. Latest journals are difficult to retrieve without subscription but if your university has an e library you can view any journal, print it and those that are not available you can make an order for them.

General websites:- generally websites do not contain very reliable information so their content should be checked for the reliability before quoting from them.

Weblogs:- weblogs are also becoming common. They are actually diaries written by different people. These diaries are as reliable to use as personal written diaries.

Collection of Primary Data

- There are several methods of collecting primary data, particularly in surveys and descriptive researches. In descriptive research, we obtain primary data either through observation or through direct communication with respondents in one form or another or through personal interviews.

Collection of Secondary Data:

- These are already available i.e. they refer to the data which have already have been collected and analyzed someone else.
- Secondary data may either be published or unpublished data. Researcher must be very careful in using secondary data, because the data available may be sometimes unsuitable.

Difference between Primary and secondary data:

Primary data	Secondary data
Real time data	Past data
Sure about sources of data	Not sure about of sources of data
Help to give results finding	Refining the problem
Costly and time consuming process	Cheap and no time consuming process
Avoid biasness of response data	Cannot know in data biasness or not
More flexible	Less flexible

Experimental Research**Introduction**

- There are various phenomena such as motivation, productivity, development and operational efficiency, which are influenced by various variables.
- It may become necessary to assess the effect of one particular variable or one set of variables on a phenomenon.
- This need has given rise to experimental research.

Meaning

- Experimental research is designed to assess the effects of particular variables on a phenomenon by keeping the other variables constant or controlled.
- It aims at determining whether and in what manner variables are related to each other.
- The factor, which is influenced by other factors, is called a dependent variable, and the other factors, which influence it, are known as independent variables.
- For example, agricultural productivity, i.e. crop yield per hectare is a dependent variable and the factors such as soil fertility, irrigation, quality of seed, manuring and cultural practices which influence the yield are independent variables.
- The nature of relationship between independent variables and dependent variables is perceived and stated in the form of causal hypothesis.
- A closely controlled procedure is adopted to test them.

Procedure

- Two identical groups are selected. These should be 'identical' in terms of the characteristics of the phenomenon under study.
- For example, in a farm productivity experiment, two plots of farmland with same soil composition, soil fertility, same size, same climate and same irrigation facility should be selected for the study.

- One of the groups is used as experimental group, and the other as control group.
- Experimental group is exposed to an experimental variable or stimulus. Control group is not exposed to the experimental variable.
- The difference between the experimental and control groups' outcome is attributed to the effect of the experiential variable.

Illustration

- An agricultural scientist desires to study the impact of application of a particular chemical fertilizer (say urea) on the yield of a crop.
- He selects two identical plots of land in a farm. All conditions – soil fertility, climate, irrigation, seed, and cultural practice – are the same.
- Thus, all variables are kept constant.
- In the experimental plot alone, he applied chemical fertilizer. This is the only variation between the two plots.
- Hence, the difference in yield is attributable to the application of the chemical fertilizer.
- In some cases, a single group may be used as both control and experimental group.
- For example, a cooperative extension worker wants to know the effect of a member education programme on the cooperative knowledge of the members of a cooperative.
- He selects a cross section of members of exposes them to a member education programme. He again measures their knowledge.
- The difference in knowledge can be attributed to the programme.

Conditions

From the analysis of the above procedure, the conditions required for an experimental study may be identified. They are:

- It should be possible for selecting exactly identical groups. This possibility exists in physical and natural sciences, but not so in social sciences, which deal with human life. It is difficult to find exactly identical groups of persons. We may get approximately similar groups only.
- The target groups should be amenable for experimentation. This is ensured in physical sciences. But human beings may not always be willing to be subject to experimentation.
- It should be possible to identify all the independent variables that affect the dependent variables under study. This again is ensured in physical sciences, but not in social phenomena, as our knowledge of human mind and behavior is limited.
- It should be possible to keep non-experimental variables constant so as to study the effect of experimental variables on the phenomenon. Such close controls over the subject variables

are possible in laboratory experimentation. But they are almost impossible in human life situations, which are dynamic and complex. Thus, strictly controlled experimentation is rarely feasible with human beings.

- Nevertheless, useful and fairly valid experimental research is possible in several areas of social sciences such as economic development, welfare programmers, social education, teaching technology, political administration, industrial and agricultural finance, management of enterprises and institutions and so on.

Evaluation of Experimental Research

- The use of experimental designs in social science research is complicated. It is difficult to establish comparable experimental and control groups.
- There are limits to experimentation among human beings. Experiment is often difficult to design, it is expensive and time consuming.
- It can be used to study the present only, and cannot be used for studies of the past or the future.
- Nevertheless, experimentation has certain unique advantages.
- No other method can equal experimentation in objectivity and in studying causal relationships between variables.
- The effect of extraneous variables can be controlled more effectively in experimental design in other designs.
- Above all, an experimental design offers a means for testing social values.

Descriptive Research (Method)

Meaning

- Descriptive study is a fact-finding investigation with adequate interpretation. It is the simplest type of research.
- It is more specific than an exploratory study, as it has focus on particular aspects or dimensions of the problem studied.
- It is designed to gather descriptive information and provides information for formulating more sophisticated studies.
- Data are collected by using one or more appropriate methods: observation, interviewing and questionnaire.

Criteria

- All problems do not lend themselves to descriptive study. This method is applicable to problems, which satisfy certain criteria.
- First, the problem must be describable and not arguable. For instance, philosophical and controversial issues are not suitable for descriptive study.
- Second, the data should be amenable to an accurate, objective, and if possible, quantitative assemblage for reliability and significance.
- Third, it should be possible to develop valid standards of comparison. Last, it should lend itself to verifiable procedure of collection and analysis of data.

Objective

- A descriptive study aims at identifying the various characteristics of a community or institution or problem under study, but it does not deal with the testing of proposition or hypothesis.
- However, it “can reveal potential relationships between variables thus setting the stage for more elaborate investigation later.
- A descriptive study also aims at a classification of the range of elements comprising the subject matter of study. The classification must satisfy two criteria, viz.
 1. Exhaustiveness and
 2. Mutual exclusiveness
 - Exhaustiveness is achieved when all the important elements are identified.
 - Mutual exclusiveness occurs when each item can be unambiguously placed in only one category in the system.
 - Descriptive information should also be useful for explanation, prediction and awareness.

Descriptive Study vs. Analytical study

- A descriptive study identifies relevant variables but does not aim at testing hypothesis.
- On the other hand, an analytical study is primarily concerned with testing hypothesis and specifying and interpreting relationships.
- A descriptive study is relatively less limited by the rigorous requirements of measurement and analysis than an analytical study.
- An analytical study’s design approximates to the model of an experimental design.
- A descriptive study employs simple statistical techniques like averages and percentages, but an analytical study employs advanced statistical techniques like correlation and multivariate analysis.

Usefulness

The descriptive studies are useful in their own way.

1. They have much to contribute to the development of a young science, as descriptive information can focus directly on a theoretical point. It may be useful in verifying focal concepts through empirical observation. "The more adequate the description, the greater is the likelihood that the units from the description will be useful in subsequent theory building.
2. Descriptive information can highlight important methodological aspects of data collection and interpretation. The collection of factual data increases our awareness of the relative accuracy of our measuring devices. Thus, our ability to accumulate further knowledge is significantly broadened.
3. Descriptive information obtained in a research may be useful for prediction about areas of social life outside the boundaries of the research.

Descriptive studies are valuable in providing facts needed for planning social action programmes.

Limitations

The descriptive method of study has certain limitations:

1. It is not applicable to problems, which cannot satisfy the required criteria mentioned earlier.
2. The researcher may make description an end in itself. Research must lead to discovery of facts.
3. Although social science problems are continuous and have a past and future, the research may lose himself in current conditions only.
4. The researcher may tend to over-use statistics. In making statistical analysis, its limitations should be recognized.

Historical Research

Meaning

- Historical study is a study of past records and other information sources with a view to reconstructing the origin and development of an institution or a movement or a system and discovering the trends in the past.
- It is descriptive in nature. It is a difficult task; it must often depend upon inference and logical analysis of recorded data and indirect evidences rather than upon direct observation.
- Hence, it is aptly described as 'the induction of principles through research into the past and social forces which have shaped the present.

Objective

- Its objective is to draw explanations and generalizations from the past trends in order to understand the present and to anticipate the future.
- It enables us to grasp our relationship with the past and to plan to more intelligently for the future.
- The past contains the key to the present and the present influences the future.
- Historical study helps us in visualizing the society as a dynamic organism and its structures and functions as evolving, steadily growing and undergoing change and transformation.

Sources of Data

The sources of data for historical research consist of

1. Eyewitness accounts narrated by an actual observer or participant in an event;
2. Oral testimony by elders;
3. Records and other documentary materials; and
4. Relics.
 - The data available from the above sources may be scattered and discontinuous and fragmented.
 - Personal accounts are mostly subjective and so should be studied with great caution and corroborated with documentary evidences.
 - The origin and genuine of the sources and the validity of facts contained in them should be critically tested and examined.
 - Their authenticity should be tested. Only authentic sources should be depended upon for collection of data.
 - It is essential to check and cross-check the data from as many sources as possible.

Steps in Historical Research

- First, the feasibility of the study should be examined. The researcher should see whether the selected problem lends itself to historical analysis.
- It should be one of tracing and describing the past or relating to the recent past to draw out its significance for the present and the future.
- It should also be feasible in terms of his research ability, time and cost.
- Second, the selected problem should be formulated and the plan of study should be designed.
- Third, the sources of data should be located.

- Fourth, the genuineness of the sources and the validity of the facts contained in them should be tested.
- Fifth, relevant facts should be collected from the authentic sources and they should be checked and cross-checked.
- Sixth, the facts should be arranged into a logical sequence and this synthesis of facts is the basis for rebuilding of the past situation.
- Last, by adopting induction process meaningful interpretations and generalizations should be made.
- The quality of a historical study depends on the relevance, adequacy and completeness of facts collected, their reliability, and the ingenuity of the researcher in classifying and integrating them and in drawing inferences.

Limitations and Difficulties

- As the historical study is concerned with the past, reliable and adequate data may not be available. The remoter is the past, the greater is the difficulty in obtaining relevant facts.
- It is also difficult to test the genuineness and authenticity of sources, and the data available from them; Personal biases and private interpretations often enter unconsciously.
- It is difficult to establish the time order of events.
- The records available are not kept in the order and with the precision that a researcher expects. Hence, his inferences may not be full or accurate.
- The dispersal of documents is another limitation. The researcher may not succeed in locating all documents.
- It is difficult to perceive the real significance of the data because of their remote time period. Further, in historical research, precise measurements, verifications and replication are not possible.
- Nevertheless, a thorough and systematic historical study is of immense use in understanding the past and drawing inferences for the present and future.

Methods of Data Collection:-

COLLECTION OF PRIMARY DATA

We collect primary data during the course of doing experiments in an experimental research but in case we do research of the descriptive type and perform surveys, whether sample surveys or census surveys, then we can obtain primary data either through observation or through direct communication with respondents in one form or another or through personal interviews. This, in

other words, means that there are several methods of collecting primary data, particularly in surveys and descriptive researches. Important ones are:

- i. Observation methods
- ii. Interview methods
- iii. Questionnaire Methods
- iv. Case Study Methods

I. Interview method:-

Interview is the verbal conversation between two people with the objective of collecting relevant information for the purpose of research.

Definition:

According to McNamara, 1999

- Interviews are particularly useful for getting the story behind a participant's experiences.
- The interviewer can pursue in depth information around the topic.
- Interviewers may be useful as follow up to certain respondents.

Types of Interview:

- Personal interview
- Telephone interview
- Focus group interview
- Depth interview
- Projective interview

Personal interview:

Personal interview is a face to face two way communication between the interviewer and the respondents. Generally the personal interview is carried out in a planned manner and is referred to as structured interview. This can be done in many for e.g. door to door or as a planned formal executive meeting.

Methods of conducting an personal interview:

A personal interview involves a lot of preparation. Generally an personal interview should go through the following five stages they are as follows:

- Rapport building
- Introduction

- Probing
- Recording
- Closing

Rapport Building:

1. Interviewer should increase the receptiveness of the respondent,
2. By making him believe that his opinions are very useful to the research and is going to be a pleasure rather than an ordeal

Introduction:

1. An introduction involves the interviewer identifying himself by giving him his name, purpose and sponsorship if any.
2. An introductory letter goes a long way in conveying the study's legitimacy.

Probing:

Probing is the techniques of encouraging the respondents to answer

- Completely
- Freely
- Relevantly

Recording:

The interviewer can either write the response at the time of interview or after the interview.

In certain cases, where the respondent allows for it audio or visual aids can be used to record answers.

Closing:

After the interview, interviewer should thank the respondent and once again assure him about the worth of his answers. And also the confidentiality of the same.

Telephone interview:

Telephone interview the information is collected from the respondent by asking him question on the phone is called as telephone interview. The combination of telephone and computer has made this method even more popular.

Focus group interview:

Focus group interview is an instructed interview which involves a moderator leading a discussion between a small group of respondents on a specific topic.

Depth Interview:

Depth interview is nondirective in nature where the respondent is given freedom to answer within the boundaries of the topic of interview.

Projective techniques:

- Projective techniques involve the presentation of an ambiguous, unstructured object, activity or person that a respondent is asked to interpret and explain.
- In projective techniques, the respondents are asked to interpret the behaviour of others and this way they indirectly reveal their own behaviour in the same situation.

Conclusion:

So we can use the interview techniques as one of the data collection methods for the research.

It makes the researcher to feel that the data what he collected is true and honest and original by nature because of the face to face interaction.

II. Observation Methods:-

Observation means viewing or seeing. We go on observing something or other while we are awake. Most of such observations are just causal and have no specific purpose. But observation in a method of data collection is different from such causal viewing.

Observation may be defined as a systematic viewing of a specific phenomenon in its proper setting for specific purpose of gathering data for a particular study. Observation as a method includes both 'seeing' and 'hearing'. It is accompanied by perceiving as well.

Observation also plays a major role in formulating and testing hypothesis in social sciences. Behavioural scientists observe interactions in small groups; anthropologists observe simple societies, and small communities; political scientists observe the behavior of political leaders and political institutions. In a sense, as the **Webbs** have pointed out, all social research begins and ends with observation. A researcher silently watching a city council or a trade union committee or quality circle or a departmental meeting or a conference of politicians or others picks up hints that help him to formulate new hypothesis. He can test them through further observation and study.

Characteristics

Observations as a method of data collection have certain characteristics.

1. It is both a physical and a mental activity. The observing eye 'catches' many things which are slighted, but attention is focused on data that are pertinent to the given study.
2. Observation is purpose. It is made for the specific purpose of noting things relevant to the study.

3. It grasps the significant events and occurrences that affect social relations of the participants.
4. Observation should be exact and be based on standardized tools of research such as observation schedule, social-metric scale, etc., and precision instruments, if any.

Types of Observation

Observation may be classified in different ways. With reference to investigator's role, it may be classified into (a) Participant observation, and (b) Non-participant observation. In terms of mode of observation, it may be classified into (c) direct observation and (d) indirect observation. With reference to the rigor of the system adopted, observation is classified into (e) controlled observation, and (f) uncontrolled observation.

Participant Observation

In this observation, the observer is a part of the phenomenon or group which is observed and he acts as both an observer and a participant. For example, a study of tribal customs by an anthropologist by taking part in tribal activities like folk dance. The persons who are observed should not be aware of the researcher's purpose. Then only their behaviour will be 'natural'.

The advantages of participant observation are:

1. The observer can understand the emotional reactions of the observed group, and get a deeper insight of their experiences.
2. The observer will be able to record context which gives meaning to the observed behaviour and heart statements.

Participant observation suffers from some demerits.

1. To the extent that the participant observer participates emotionally, the objectivity is lost.
2. Another limitation of this method is the dual demand made on the observer. Recording can interfere with participation, and participation can interfere with observation. Recording on the spot is not possible and it has to be postponed until the observer is alone. Such time lag results in some inaccuracy in recording.

Non-participant Observation

In this method, the observer stands apart and does not participate in the phenomenon observed. Naturally, there is no emotional involvement on the part of the observer. This method calls for skill in recording observations in an unnoticed manner.

Direct Observation

This means observation of an event personally by the observer when it takes place. This method is flexible and allows the observer to see and record subtle aspects of events and behaviour as they occur. He is also free to shift places, change the focus of the observation. A limitation of

this method is that the observer's perception circuit may not be able to cover all relevant events when the latter move quickly, resulting in the incompleteness of the observation.

Indirect Observation

This does not involve the physical presence of the observer, and the recording is done by mechanical, photographic or electronic devices, e.g. recording customer and employee movements by a special motion picture camera mounted in a department of a large store. This method is less flexible than direct observation, but it is less biasing and less erratic in recording accuracy. It also provides a permanent record for an analysis of different aspects of the event.

Controlled Observation

This involves standardization of observational techniques and exercise of maximum control over extrinsic and intrinsic variables by adopting experimental design and systematically recording observation.

Controlled observation is carried out either in the laboratory or in the field. It is typified by clear and explicit decisions on what, how and when to observe. It is primarily used for inferring causality, and testing and causal hypothesis.

Uncontrolled Observation

This does not involve control over extrinsic and intrinsic variables. It is primarily used for descriptive research. Participant observation is a typical uncontrolled one.

Planning Observation

The use of observation method requires proper planning.

1. First, the researcher should carefully examine the relevance of observation method to the data needs of the selected study.
2. Second, he must identify the specific investigative questions which call for use of observation method. These determine the data to be collected.
3. Third, he must decide the observation content, viz., specific conditions, events and activities that have to be observed for the required data. The observation content should include the relevant variables.
4. Further, for each variable chosen, the operational definition should be specified.
5. Fifth, the observation setting, the subjects to be observed, the timing and mode of observation, recording, procedure, recording instruments to be used, and other details of the task should be determined.
6. Last, observes should be selected and trained. The persons to be selected must have sufficient concentration powers, strong memory power and unobtrusive nature. Selected persons should be imparted both theoretical and practical training.

Conditions of Effective Observation

These conditions consist of :

1. Observations must be done under conditions which will permit accurate results. The observer must be in vantage point to see clearly the objects to be observed. The distance and the light must be satisfactory. The mechanical devices used must be in good working conditions and operated by skilled persons.
2. Observation must cover sufficient number of representative samples of the cases.
3. Recording should be accurate and complete.
4. The accuracy and completeness of recorded results must be checked. A certain number of cases can be observed again by another observer / another set of mechanical devices, as the case may be. If it is feasible, two separate observers and sets of instruments may be used in all or some of the original observations. The results could then be compared to determine their accuracy and completeness.

Observation Tools and Recording Devices

Systematic observation requires the use of observation schedule, diary and various mechanical recording devices.

Schedule: It should be constructed in such a manner as to make it possible to record the necessary information easily and correctly. Enough space should be provided for recording observations for each item. The item should appear in logical groupings and in the order in which the observer would observe them.

Field observation log: this may take the form of diary or card. Each item of observation is recorded under appropriate sub-heading. At the time of observation, rough noting may be made, and at the end of the day, full log may be made. The card system is flexible and facilitates arrangement and re-arrangement of items in any desired order.

Mechanical devices: these may include cameras, tape recorders, videotape and electronic devices. Still, motion, sound, colour and time-lapse cameras give a permanent record of events, microscopic and telescopic lens may be used in cameras.

Advantages

Observation has certain advantages

1. The main virtue of observation in its directness, it makes it possible to study behavior as it occurs. The researcher need not ask people about their behavior and interactions; he can simply watch what they do and say.
2. There is no such artificiality in observational studies, especially when the observed persons are not aware of their being observed.

3. Observation is more suitable for studying subjects who are unable to articulate meaningfully, e.g. studies of children, tribal, animals, birds, etc.
4. The validity of what men of position and authority say can be verified by observing what they actually do.
5. Observation makes it possible to capture the whole event as it occurs. For example, only observation can provide an insight into all the aspects of the process of negotiation between union and management representatives.
6. Observation is less demanding of the subjects and has less biasing effect on their conduct than does questioning.
7. Mechanical devices may be used for recording data in order to secure more accurate data and also of making continuous over longer periods.

Limitations

Observation cannot be used indiscriminately for all purposes. It has its own limitations.

1. Observation is of no use of studying past events or activities. One has to depend upon documents or narrations by people for studying such things.
2. It is not suitable for studying opinions and attitudes. However, an observation of related behavior affords a good clue to the attitudes, e.g. and observation of the seating patterns of high caste and class persons in a general meeting in a village may be useful for forming an index or attitude.
3. Observation poses difficulties in obtaining a representative sample. For interviewing and mailing methods, the selection of a random sampling can be readily ensured. But observing people of all types does not make the sample a random one.
4. Observation cannot be used as and then the researcher finds it convenient to use it. He has to wait for the event to occur. For example, an observation of folk dance of a tribal community is possible, only when it is performed.
5. A major limitation of this method is that the observer normally must be at the scene of the event when it takes place. Yet it may not be possible to predict where and when the event will occur, e.g. road accident, communal clash.
6. Observation is a slow and expensive process, requiring human observers and / or costly surveillance equipment's.

III.CASE STUDY METHOD:

Case studies investigate contemporary cases for purposes of illumination and understanding. In some instances case studies are used to provide information for decision making or to discover

casual links in setting where cause and effect relationship are complicated and not readily know, such as school reform or a particular government policy.

Case study researchers examine each case expecting to uncover new and unusual interaction, events, explanations, interpretations, and cause and effect connections.

What is case studies?

- A case study is an in depth study of a particular situation. It is a method used to narrow down a very broad field of research into one easily researchable topic.
- The case study research design is also useful for testing whether scientific theories and model actually work in the real world.
- A case study is an ideal methodology when a holistic, in -depth investigation is needed.
- It is a systemic inquiry into an event or a set of related events which aims to describe and explain the phenomenon of interest.

Why case study research?

- The case study method is amongst the most flexible of research designs, and is particularly useful in researching issues related to sustainability and institutional systems.
- Case study research can serve a variety of functions: exploratory (enabling researchers to get a feeling for potentially important variables and to describe phenomena in the appropriate contextual setting).
- Testing hypotheses or theories (relating to cause and effect).

Types of Case Studies:

- Historical Case study
- Observational Case study
- Oral History case study
- Situational Case study
- Clinical Case Study
- Multi Stage Case Study

Focuses of Study

Case studies are classified according to the focus of study. This can include:

- Individuals
- Communities
- Social groups

- Organizations and Institutions, and
- Events, roles, relationships, and interactions.

Functions of case Studies:

- The case study method describes a case in terms of its peculiarities.
- It gives us an insight into the typical or extreme cases whose unique features are not reflected by the usual statistical method.
- A case study helps to secure a wealth of information about the unit of study, which may provide clues and ideas for further research.
- It provides an opportunity for the intensive analysis of many specific details that are overlooked in other methods.
- It examines complex factors involved in a given situation so as to identify causal factors operating in it.

Designing Study....**Five Steps of research design:**

- conducting literature review,
- Constructing a theoretical framework,
- Identifying a research problem,
- Crafting and sharpening research questions,
- And selecting the sample (purposive sampling).

Tools for data gathering Case study....

Documentation, archival records,
Interviews, open ended questionnaire,
And participant observation.

Merits:**The merits of a case study method far exceed its limitations.**

- Case studies are flexible with respect to data collection methods. All methods of data collection are useful to case studies.
- A case study can extend virtually to any dimension of the topic studied. All aspects may be studied or specific aspects may be emphasized.
- Case studies may be conducted in practically any kind of social setting.
- Case studies offer specific instances of tests of theories.

- Case study is a highly fruitful approach for the purpose of group or process analysis as against the analysis of individual traits alone.

Conclusion:

Research could be extensive or detail. Case study enables to conduct details study. Particularly case is very useful in having complete understanding of the given case. Library researchers should conduct more and more case studies so as to have complete understanding of their libraries, users' programmes, and activities.

STEPS IN RESEARCH

INTRODUCTION

Research process is similar to undertaking a journey with specific mission. Before starting the journey we decide where you want to go and which route to follow. If the route is known to you don't need anybody guidance but if there are more than one route towards destination than you have to decide which route is most suitable to reach the destination. Now you look upon the research process in this context. Your first decision would be 'what you want to find out about' or in other words what research question to be answered to. After deciding the research question or problem you should now decide 'how to go about finding there answers'. Therefore precisely the path to finding answers to research questions constitutes research methodology. In research process you passed through some practical steps in order to find out the answers of research questions. This unit will familiarize you with important steps needed for conducting a research. You will provide a quick glance at the whole process of research to acquaint you with the various tasks you faced to undertake to carry out your research / study.

OBJECTIVES:

After reading this unit, you will be able to:

- Identify the various steps needed for conducting a research;
- Explain the whole process of research in simple manner;
- Discuss how theoretical knowledge can be further applied to undertake a research; and
- Analyse the importance of each steps involved in research process

RESEARCH PROCESS

The goal of the research is to find the truth and to use a scientific method that results in a reasonable and sound answers to important questions that will further our understanding of human behaviour. Research process consists of series of actions and steps needed for conducting scientific research. If the researcher follows certain steps in conducting the research, the work can be

carried smoothly with least difficulty. The proposed flow chart given below illustrates the research process:

The research process consists of a number of closely related activities as shown through step I to step X, but such activities overlap continuously rather than following strictly prescribed sequence. The order of various steps shown provides a useful procedural guidelines regarding research process. Details of each of the research stages is given underneath.

- Identification of the Problem
- View of Literature
- Formulating a Hypothesis
- Identifying, Manipulating and Controlling Variables
- Formulating a Research Design
- Constructing Devices for Observation and Measurement
- Sample Selection and Data Collection
- Data Analysis and Interpretation

HYPOTHESES:-

- Hypothesis is a tentative proposition formulated for empirical testing. It is a tentative answer to a research question.
- It is tentative, because its veracity can be evaluated only after it has been tested empirically.
- Lundberg defines hypothesis as ‘a tentative generalization, the validity of which remains to be tested.’
- Goode and Hatt define it as ‘a proposition which can be put to a test to determine its validity.’

Types of Hypotheses

Hypotheses are classified in several ways. With reference to their function, hypotheses are of two types:

- a) Descriptive Hypotheses and
- b) Relational Hypotheses.

a) Descriptive Hypotheses: These are propositions that describe the characteristics (such as size, form or distribution) of a variable. The variable may be an object, person, organization, situation or event. Some examples are:

“The rate of unemployment among arts graduates is higher than that of commerce graduates.”

“Public enterprises are more amenable for centralized planning.”

“The Educational system is not oriented to human resource needs of a country.”

b) Relational Hypotheses: These are propositions, which describe the relationship between two variables. The relationship suggested may be positive or negative correlation or causal relationship. Some examples are:

“Families with higher incomes spend more for recreation.”

“Upper-class people have fewer children than lower-class people.”

“Labour productivity decreases as working duration increases.”

Another approach is to classify them into

c) Working Hypotheses

d) Null Hypotheses

e) Statistical Hypotheses

f) Common-sense Hypotheses.

c) Working Hypotheses: While planning the study of a problem, hypotheses are formed. Initially they may not be very specific.

➤ In such cases, they are referred to as “Working Hypotheses” which are subject to modification as the investigation proceeds.

d) Null Hypotheses: These are hypothetical statements denying what are explicitly indicated in working hypotheses.

➤ They state that no difference exists between the parameter and the statistic being compared to it.

➤ For example, even though there is relationship between a family’s income and expenditure on recreation, a null hypothesis may state: “There is no relationship between families income level and expenditure on recreation.”

➤ Null hypotheses are formulated for testing statistical significance, since, this form is a convenient approach to statistical analysis.

➤ As the test would nullify the null hypotheses, they are so called.

➤ Moreover, null hypotheses are more exact. It is easier to reject the contrary of a hypothesis than to confirm it with complete certainty.

➤ Hence, the concept of null hypotheses is found to be very useful.

e) Statistical Hypotheses: These are statements about a statistical population. These are derived from a sample. These are quantitative in nature in that they are numerically measurable, e.g. “Group A is older than Group B.”

- f) Common-sense Hypotheses:** These represent the common sense ideas. They state the existence of empirical infirmities perceived through day to day observations.
- Many empirical uniformities may be observed in business establishments, the social background of workers, and the behaviour patterns of specific groups like students, e.g. “shop-assistants in small shops lack motivation.”
 - “Soldiers from upper-class are less adjusted in the army than lower class men.”
 - “Fresh students conform to the conventions set up by seniors.”

Sources of Hypotheses

1. **Theory:** This is one of the main sources of hypotheses. It gives direction to research by stating what is known.
2. **Observation:** Hypotheses can be derived from observation. From the observation of price behavior in a market, for example, the relationship between the price and demand for an article is hypothesized.
3. **Intuition and personal experience:** may also contribute to the formulation of hypotheses.
 - a. Personal life and experiences of persons determine their perception and conception.
 - b. The story of Newton and the falling apple, the flash of wisdom to Buddha under the Banyan tree illustrate this individual accidental process.
4. **Findings of the Study:** Hypotheses may be developed out of the findings of other studies in order to replicate and test.

The Functions of Hypotheses

In social science research, a hypothesis serves several important functions.

1. A hypothesis gives a definite point to the investigation, and it guides the direction on the study.
 - a. Without a hypothesis, research becomes unfocussed.
 - b. The researcher would get stranded in a cross road, not knowing the direction in which to proceed.
 - c. A hypothesis, thus, directs our search for the order among facts.
2. A hypothesis specifies the sources of data, which shall be studied, and in what context they shall be studied.
3. It determines the data needs. It defines which facts are relevant and which are not.
4. A hypothesis suggests which type of research is likely to be most appropriate.
5. It determines the most appropriate technique of analysis.

VARIABLES:-

Meaning of variable?

- Variable is central idea in research. Simple defined as, variable is a concept that varies. It can be in quantity, intensity, amount and types.
- It takes two or more values.
- Variable is a measurable characteristics that varies. It may change from group to group, person to person or within person over time.
- In research science, variable refer to factor or condition that can change during the course of an experiment.
- Thus, variable is anything that may assume different numerical and categorical values.

Example of variable:

1. Gender is a variable it can take two values:- male and Female
2. Marital status is a variable. It can take on values of never married, single, married divorced or widowed.
3. A variable may be situation specific.

Different Types of Variables in a Research

Variables are attributes to which various values can be assigned.

A variable involves anything that can accept different values. The mentioned values might be different for different individuals and objects that the scores of an individual on various tests can be considered as an example with regard to the issue.

In a general definition, it can be stated that it is an attribute or a factor which is shared among a society's population having the capacity of taking different values that the assigned value to a variable is demonstrative of a change from an individual to another or from a state to the next.

Types of variables

According to the role(s) that variables play in a research, they are divided into two categories:

➤ ***Independent Variables***

An Independent variable is a variable based on which the dependent variable is predicted. This variable is chosen, manipulated and measured by the researcher aimed at figuring out its relationship with other variables.

The independent variable might have a positive or negative effect on the dependent variable; that is, any kind of change in the independent variable might result in a change in the dependent

variable. Accordingly, the reason behind the dependent variable's change can be looked for in the change which has been applied to the independent variable. In a non-experimental research, the independent variable is not manipulated, and intact groups are chosen assuming that the independent variable has an effect on the dependent variable. For more elaboration, two examples are hereby presented:

Example 1: "Various social classes have an effect on knowledge improvement". In this example, the various social classes and knowledge improvement are considered as the independent and dependent variables, respectively.

Example 2: "Organizational structure has an effect on customers' satisfaction". In this example, the organizational structure and customers' satisfaction are the independent and dependent variables, respectively.

➤ ***Dependent Variables***

Dependent variable is a variable in which the researcher is interested and in contrary to the independent variable, the dependent variable is not in the control of the researcher, and he/she is not able to manipulate it. In its definition, it could be stated that it is a variable which is affected by the independent variable, it is changed based on the independent variable's changes and the researcher's goal is predicting and describing its changeability. For more clarifications, the following examples are hereby presented:

Example 1: Investigating the effect of women's employment on family life satisfaction __ Women's employment is an independent and family life satisfaction is a dependent variable.

Example 2: The effect of the sun on plants' growth __ the sun and plants' growth are the independent and dependent variables, respectively.

Example 3: Investigating the effect of educational courses on the workers' occupational performance __ Educational courses and occupational performance are the independent and dependent variables, respectively.

In addition to the main variables __ independent and dependent ones, there are some other variables affecting the outcome of the research which are briefly described as follow:

➤ ***Moderator Variable***

The moderator variable changes the relationship between the independent and dependent variable. In points of the fact, the presence of the third variable affects the relationship which was expected from the main variables; thus, it can be considered as the second independent variable.

Example: In an investigation of the effect of students' IQ on their average, in case of significant difference among the male and female students' IQ and average, gender can be accounted as the moderator variable.

➤ **Control Variables**

It happens in some occasions that the researcher decides to delete or neutralize the effect of some variables since examining all the variables simultaneously seems impossible and uncontrollable for him/her that the mentioned variables are called control variables. It is noteworthy that in some particular cases, the moderator variable can play the control variable' role.

Example: Investigating the effect of the simulated tests on the students' success in the final tests__ simulated tests and success in the final tests are independent and dependent variables, respectively. In this design, the students' major can be considered as the control variable.

Thesis and Article writing: Format and styles of referencing.

What is Thesis?

- "A written work resulting from Original research, especially one submitted for higher degree in a University".

Why write a thesis?

- Science aims to find Pattern, trends and structure in the experiment
- Good Scientific writing aims to bring forward in the text (Structure, Organization of scientific knowledge)
- Organization of scientific knowledge

Structure of a thesis or Report?

- Preliminary Pages
- Introduction
- Review of Related Literature
- Methods and procedure
- Analysis of data and result
- Summary and Conclusions
- References

Preliminary Pages:

- **Title page :-** The title (and possibly the subtitle) of your thesis
 - First name and surname of the author(s)
 - Whether it is a Bachelor's thesis or Master's thesis
 - Faculty and department
 - Place and date of completion

- **Acknowledgement:** - This is a page focused on expressing gratitude to organizations, agencies or individuals who, in one way or another, have aided the researchers in finishing the thesis.
- **Table of Contents:-**
 - ✓ The table of contents is essentially a topic outline of the thesis.
 - ✓ It is compiled by listing the headings in the thesis down to whichever level you choose.
- **List of Tables or Figures:-**
 - ✓ Include a list of figures and a list of tables if you have one or more items in these categories.
 - ✓ Use a separate page for each list.
 - ✓ List the number, caption, and page number of every figure and table in the body of the thesis.

Figures, tables, illustrations what is the difference?

- ✓ If you are doing a design or fine arts subject, it is likely that you will include photographs, drawings, paintings or illustrations in your dissertation. These would normally be included in your list of illustrations.
- ✓ In other subjects, it common to include all tables, charts, graphs, photographs, drawings, etc. Together in a list of figures.

However, if you have a great deal of information presented in tables, it may be best to have a both a list of tables and a list of figure these separately.

- **Abstract:-**
 - An abstract presents a brief summary of your thesis.
 - The aim of the abstract is to briefly provide the reader with the most important information from the entire text.
 - An abstract never contains new information. This summary is no longer than 2 pages of A4.
 - In 350 words for Ph.D
 - 150 words for a Masters
 - The abstract must summarize the contents of the thesis, not merely say what it is about. Write it last because you must have written the introduction and conclusion before you can summarize their main ideas in the abstract.
- **List of Abbreviations:-**

Chapter – 1: Introduction:

A description of the general problem followed by a statement of the specific problem and the motivation for the study

- The first chapter of your thesis is your introduction
- This is where you provide an introduction to the topic of your thesis: you give the context in terms of content of the research project.

Writing good introduction:-

- The first paragraph :- Should provide a brief background in present tense to establish context relevance or nature of the problem, question or purpose
- Next second paragraph:- may include the importance of the problem and unclear issues.
- The last paragraph :- should state the rationale, hypothesis, main objective or purpose

Significance of the study:-

- The significance of the study will mainly focus on the question “Who will benefit from the study?.
- This section will state the contribution of your study and the usefulness of your study in the society.

Statement of the Problem:-

- The problem must be reflected to your title or the readers must know your problem by just simply reading your topic.
- The problem must not be answerable by yes or no and must be arranged in the flow of your documentation or study.

Definitions of the concepts:-

- The definition of terms must be arranged in alphabetically. It must be also stated if you used your definition of terms in technically or operationally.

Scope and Limitations:-

- The scope is mainly the coverage of your study and the Delimitation is the limitation of your study or topic.

Chapterizations:-

- Chapter I- Introduction
- Chapter II- Review of Literature
- Chapter II - Profile of the Study

- Chapter IV- Analysis and Interpretation of Data
- Chapter V – Findings of the study, Suggestions and Conclusion
- References

Chapter -2: Review of Literature

What is literature review?

“A systematic method for identifying evaluating and interpreting the work produced by researchers, scholars, practitioners”.

Literature review is.....” an interpretation and synthesis of published work”.

The purpose of this chapter is to show that you are aware of where your own piece of research fits into the overall context of research in your field.

In this part you must get your data and information from any books, Magazines and newspapers. You must label your published material with local or foreign

1. Must be also organized to cover specific problems.
2. Must take all the evidences about the problem with the author’s experiences.
3. As much as possible, get the latest published materials.
4. It must be related to your topic. If not do not get it.
5. On the last part of this part you must have a statement how this old published material helps the researcher in their current study and relate it to your study.

Skills for digesting the literature:-

- **Analysis:** - Dissecting data into their constituent part.
- **Synthesis:-** Rearranging the elements derived from analysis to identify relationship.
- **Comprehension:-** Interpreting and distinguishing between different types of data, theory and argument to describe the substance of an idea.
- **Knowledge:-** Describing the principles, uses and function of rules, method etc.

Components of literature review:-

Background information

- Introduce topic
- Describe scope and organization
- Review past and present literature
- Clarify purpose

Theory:

- All research has a precedent
- Integrate key points and make appropriate inferences
- Be aware of relationship to your topic

Synthesis:

- List of the work of others
- Identify issues highlighted
- Highlight differences and similarities
- Identify consensus

Chapter -3 Methods and Procedure**Does the methodology or research method are....**

- Plan, when, where and how the research was done?
- Include subsections or informative headings as appropriate
- Mention which method or tools were used to collect data

Purpose of Methodology:

There two main things....

1. How was the data collected or generated?
2. How was it analyzed? In other words, it shows your reader how you obtained your results. But why do you need to explain how you obtained your results?
 - The purpose of the methodology chapter is to give an experienced investigator enough information to replicate the study. Some advisors do not understand this and require students to write what is, in effect, a textbook. A research design is used to structure the research and to show how all of the major parts of the research project, including the sample, measures and methods of assignment, work together to address the central research questions in the study.
 - This chapter should begin with a paragraph reiterating the purpose of the study. The different subjects may or may not be in the order required by a particular institution of higher education, but all of the subjects constitute a defensible methodology chapter.

Chapter -4: Analysis and Results

- Present the findings of the study in the order of the specific problem as stated in the statement of the problem.

- Present the data in these forms:
 - Tabular
 - Textual
 - Graphical (optional)
- Data may be analyzed quantitatively or qualitatively depending on the level of measurement and the number of dimensions and variables of the study.
- If you have organized, displayed and analyzed your data, its time to write it up, and the place for this is the results section.
- The key to a great results section is in describing your results- you need to tell your readers exactly what you find out. This is where you document what was observed or discovered. It is not the place for discussion.

Discussion:

This section has four purposes are there

Interpret and explain your results

Answer your research question

Justify your approach

Critically evaluate your study

Conclusion:

This chapter tends to be much shorter than the discussion.

It is not a mere summary of your research, but needs to be conclusions as to the main points that have emerged and what they mean for your field.

- State statistical descriptions in declarative sentences.
- Check for indicators whether hypothesis/ are supported or not by findings.
- Link the present findings with the previous literature.
- Use parallel observations with contemporary events to give credence presented in the introduction.

References:

Whenever you cite information from another source, you must credit the source in your references. Always check with your instructor to determine which reference style to use likeAPA, Chikago etc.

Application of ICT in research

Introduction:

Fast development of ICT (information and communication Technology) to be more specific and internet is the most important phenomenon characterizing the Information age. Many online services in the vicinity of commerce, culture, entertainment and education and research are catered by it. It's a field having its prominent impact.

Electronic mail, video conferencing facsimile and telephone conferencing are the various types of communication in ICT. Storing, retrieving, transmitting and manipulating digital information are the major ICT communications. ICT tools are mainly used by researchers for its ability to ease knowledge-gathering process and to enhance resource-development. Application of ICT changes user to user that how different applications boosts effectiveness and efficiency in the work.

What is an ICT?

ICT basically comprises of the media for collection, storage, processing, transmission and presentation of information may be voice, data, text or images along with related services. ICTs can be broadly divided into two parts;

1. Information and communication infrastructure: dealing with physical telecommunication systems and network like cellular, broadcast, cable, satellite, postal and
2. ICT allied services like Internet, voice, mail, radio and television and information Technology(IT) referring to the hardware and software of information collection, storage, processing and presentation.

ICT in research

Data processing involves the prominent use of ICT. Very unusual Bandwidth and power of computation leads to analyze process huge data along with performing xtremely fast, accurate and reliable complex computations.

Other important aspect of ICT in research in online full text database/research libraries/virtual libraries which could have been possible due to developments in telecommunications networks and technology.

ICT APPLICATIONS IN RESEARCH

1. **literature search** : was not an easy job before ICT since needs to perform a manual search on hard copies of literature in libraries and the search results were limited while a lot of search materials, literature and artifacts today can be searched using Internet search engines and database

Shodh Ganga: Indian theses repository where the theses can be search and download.

Google Scholar: platform providing a broad search for scholarly literature across disciplines and sources.

Microsoft Academic Search: help find information about academic papers, authors, conferences, journals and organizations from multiple sources.

2. **Content Search:** Today the contents or literature on specific keywords or phrases can be searched by the researcher in a soft copy and is more effective and productive. This supports what Sekaran (2003) had stated that online search using technology is inexpensive and can improve the identification of relevant sources of literature. Such content search also enables a researcher to evaluate quickly whether a particular article or thesis is worth for this or her deeper review.
3. **Literature Tracking:** initially researchers are to sort, classify and store their literature they have reviewed through computer folders not only this but they are require to create their own tracking mechanism which was just impossible doing this manually. Despite of advancement in ICT, researchers can still use old approaches many researchers nowadays are using software like mendeley, which help mange, share and discover the literature contents and contacts that they had reviewed. Utilizing software like mendeley to track a researchers literature leads to saving time and effort as well as making capable to mange lots of literature which was not possible for the researcher in the past.
4. **Data collection:** with ICT, data can be collected online, web-based or internet survey. Using these software and internet technology which are greener technology in data collection reduces the time and cost to collect responses from the respondents through surveys. Not only an online survey can be administered more effectively, but the data collected in its original format can also be input directly into the statistical software.

Conclusion: ICT has brought everything available at the finger touch. In today's era ICT has occupied every aspect of life and research is one of them. ICT has its prominent importance in research and allied aspects of it. May it be literature survey, data collection, data processing and analysis in every aspect ICT proven itself as a time saver, accuracy maintainer and making things simplified. Ultimately it leads to speed up in researching new things.

Research Ethics:-

Introduction

- Research in several disciplines is gaining importance in the 21st century. In India, agencies like University Grant Commission (UGC) assessing the performance of the faculty based on the Academic Performance Index (API). Irrespective of the aptitude, ability and interest

in research, aspiring researchers are pushing themselves to publish research papers and also are aiming to do Ph.D.

What is Ethics in Research?

- Norms promote the aims of research, such as knowledge, truth, and avoidance of error. For example, prohibitions against fabricating, falsifying, or misrepresenting research data promote the truth and avoid error.

Why Ethics is Important in Research?

- Since research often involves a great deal of cooperation and coordination among many different people in different disciplines and institutions, ethical standards promote the values that are essential to collaborative work such as trust, accountability, mutual respect, and fairness.
- Many of the ethical norms help to ensure that researchers can be held accountable to the public. Ethical lapses in research can significantly harm human and animal subjects, students, and the public.

Elements of Misconduct and Fraud in Research

- Publishing the same paper in two different journals without telling the editor.
- Indulging a colleague as an author on a paper even though the colleague did not make a serious contribution to the paper.
- Discussing with your colleague's confidential data from a paper that you are reviewing for a journal.
- Using inappropriate statistical technique in order to enhance the significance of research work;
- Conducting a review of literature that fails to acknowledge the contributions of other people in the field or relevant prior work;
- Stretching the truth on job application or curriculum vita;
- Failing to keep good research records; Failing to maintain research data for a reasonable period.
- Fabrication is making up data or results and recording or reporting them;
- Falsification is manipulating research materials, equipment, or processes, or changing or omitting data or results such that the research is not accurately represented in the research record;
- Plagiarism is the appropriation of another person's ideas, processes, results, or words without giving appropriate credit;

- Research misconduct does not include honest error or differences of opinion.

GENERAL PRINCIPLES IN FOLLOWING ETHICS:

- **Honesty:** Keep honesty in reporting data, results, methods and procedures and publication.
- **Objectivity:** Strive to avoid bias in experimental design, data analysis, data interpretation, peer review, personal decisions, grant writing etc.
- **Openness:** Share data, results, ideas, tools, resources. Be open to criticism and new ideas.
- **Confidentiality:** protect confidential communications.
- **Carefulness:** Avoid careless errors and negligence. Keep good record of research activities.
- **Respect for Colleagues:** Treat them fairly.
- **Respect for Intellectual Properties:** Honour patents, copyright and the forms of Intellectual property. Give proper acknowledgement or credit for all contributions to research. Never plagiarize.
- **Respect for the Law:** Know and obey relevant laws and institutional and governmental policies.
- **Respect for Research Subjects:** Show proper respect and care for animal when using them in research. Do not conduct unnecessary or poorly designed animal experiments. When conducting research on human subjects minimize harms and risks and maximize benefits, respect human dignity, privacy and autonomy; take special precautions with vulnerable groups and strive to distribute the benefits and burdens fairly.
- **Stewardship:** Make good use of humans, financial and technological resources.
- **Social Responsibility:** Strive to promote social good and prevent social harms through research, public education and advocacy.
- **Freedom:** Research institutions and governments should not interfere with freedom of thought and inquiry”.

ETHICS AND PUBLICATION

Plagiarism: The term plagiarism denotes intentional or unintentional borrowing of ideas or words of others without giving appropriate credit.

Plagiarism can be of several types.

- **Plagiarism of Ideas:** Plagiarism of ideas may occur when an author presents someone else’s ideas, thoughts or inventions as his own without giving appropriate credit. This is very difficult to detect as the scripts from the original paper are not directly reproduced.

- **Plagiarism of Text:** Plagiarism of text also known as word-for-word plagiarism is the complete or partial copying of words without credit to its author. With the advancement of technology and the digitalisation of medical literature, this is increasingly common.
- **Mosaic Plagiarism:** The third type of plagiarism, mosaic plagiarism, is perhaps more common: authors copy ideas and sentences from an original source and admix it with a few words of their own here and there. This practice is unethical when the original author is not acknowledged, and the reference is not cited appropriately.
- **Self-Plagiarism:** Self-plagiarism is another form of plagiarism which refers to the reuse of author's own previous work without appropriate quotation and permission to reproduce text from the copyright holder.
- **Data Fabrication:** Data fabrication and falsification are serious forms of scientific misconduct. Data fabrication involves invention of data or cases while data falsification is the intentional distortion of data or the results.
- **Data Falsification:** Data falsification is probably more common. Scientific results can be distorted to show a statistically significant result to meet the expected outcome of a study. A study can be selectively published only when it meets the researchers' expectations. Clearly, scientific misconducts of this kind impact detrimentally on the scientific and the wider community.
- **Redundant Publication:** Redundant publication involves the publication of the same work more than once in the same or different languages without acknowledging the original source.

AUTHORSHIP

- An important area of scientific misconduct relates to authorship, which is generally conferred upon individuals who make significant intellectual contributions to a published study and who are responsible for the content of a study
- The Council of Scientific Editors describes a range of authorship misconducts that includes honorary or gift authorship and ghost authorship.

Honorary or Gift Authorship: The practice of offering authorship to individuals who have made no or an insignificant contribution to a manuscript is often referred to as honorary or gift authorship.

Ghost Authorship: Ghost authorship involves an undisclosed conflict of interest where a pharmaceutical industry employee or contractor co-authors a study but is not listed as an author in the publication.

ETHICAL GUIDELINES FOR RESEARCH IN LIS

- Maintain high standards of work directed towards the constant improvement of the quality of the study.
- Strive to preserve open channels of communication among research workers, scholars, participating professionals, and other persons or groups who might benefit from or apply research results.
- In planning, conducting, and reporting studies, does not misrepresent the investigative competencies and abilities of research workers or associates.
- Protect human subjects by taking all possible measures to respect privacy and the confidentiality of personalized research data.
- Unless subjects have been fully informed of psychological or other risks involved in a given project and have consented to serve as research subjects in full realization of the possibility of stress or discomfort, do not utilize techniques that pose threats to subjects' well-being.
- Let the studies nature and purpose determine the degree of condor to be displayed regarding the exact purpose of a study; as a general rule, however, follow the principle of full disclosure of intend to subjects.
- Report procedures and findings as accurately as possible.
- Give credit to persons whose earlier research was especially useful in the conduct of another project.
- Give credit to research associates who provided direct assistance.
- Acknowledge the aid of persons who served as consultants or helped to plan, conduct, or report research activities.
- When applicable, acknowledge sources of financial grants and other forms of direct or indirect aid.
- Always resist the temptation to accept premature explanations; have the patience to wait for more verified data related to an observed but heretofore inadequately explained phenomenon.
- Always place a high value on intellectual honesty”.

UNIT - 3

COMPREHENSION

(A passage of the text be given. Questions to be asked from the passage to be answered)

Instructions:

Read the following passage carefully and answer questions 1 to 5

RC Passage 1

The literary distaste for politics, however, seems to be focused not so much on the largely murky practice of politics in itself as a subject of literary representation but rather more on how it is often depicted in literature, i.e., on the very politics of such representation. A political novel often turns out to be not merely a novel about politics but a novel with a politics of its own, for it seeks not merely to show us how things are but has fairly definite ideas about how things should be, and precisely what one should think and do in order to make things move in that desired direction. In short, it seeks to convert and enlist the reader to a particular cause or ideology; it often is (in an only too familiar phrase) not literature but propaganda. This is said to violate the very spirit of literature which is to broaden our understanding of the world and the range of our sympathies rather than to narrow them down through partisan commitment. As John Keats said, 'We hate poetry that has a palpable design upon us'.

Another reason why politics does not seem amenable to the highest kind of literary representation seems to arise from the fact that politics by its very nature is constituted of ideas and ideologies. If political situations do not lend themselves to happy literary treatment, political ideas present perhaps an even greater problem in this regard. Literature, it is argued, is about human experiences rather than about intellectual abstractions; it deals in what is called the 'felt reality' of human flesh and blood, and in sap and savour (rasa) rather than in alid and lifeless ideas. In an extensive discussion of the matter in her book *Ideas and the Novel*, the American novelist Mary McCarthy observed that ideas are still today felt to be unsightly in the novel though that was not so in 'former days', i.e., in the 18th and 19th centuries. Her formulation of the precise nature of the incompatibility between ideas on the one hand and the novel on the other betrays perhaps a divided conscience in the matter and a sense of dilemma shared by many writers and readers: 'An idea cannot have Loose ends, but a novel, I almost think, needs

them. Nevertheless, there is enough in common for the novelists to feel. .. the attraction of ideas while taking up arms against them - most often with weapons of mockery.’

1: According to the passage, a political novel often turns out to be a

1. Literary distaste for politics
2. Literary representation of politics
3. Novel with its own politics
4. Depiction of murky practice of politics

2: A political novel reveals

1. Reality of the things
2. Writer’s perception
3. Particular ideology of the readers
4. The spirit of literature

3: The constructs of politics by its nature is

1. Prevalent political situation
2. Ideas and Ideologies
3. Political propaganda
4. Understanding of human nature

4: Literature deals with

1. Human experiences in politics
2. Intellectual abstractions
3. Dry and empty ideas
4. Felt reality of human life

5: The observation of the novelist, Mary McCarthy reveals

1. unseen felt ideas of today in the novel
2. dichotomy of conscience on political ideas and novels
3. compatibility between idea and novel
4. endless ideas and novels

RC Passage 2:

Caffeine, the stimulant in coffee, has been called “the most widely used psychoactive substance on Earth.” Synder, Daly and Bruns have recently proposed that caffeine affects behavior by countering the activity in the human brain of a naturally occurring chemical called adenosine. Adenosine normally depresses neuron firing in many areas of the brain. It apparently does this

by inhibiting the release of neurotransmitters, chemicals that carry nerve impulses from one neuron to the next. Like many other agents that affect neuron firing, adenosine must first bind to specific receptors on neuronal membranes. There are at least two classes of these receptors, which have been designated A1 and A2.

Snyder et al propose that caffeine, which is structurally similar to adenosine, is able to bind to both types of receptors, which prevents adenosine from attaching there and allows the neurons to fire more readily than they otherwise would.

For many years, caffeine's effects have been attributed to its inhibition of the production of phosphodiesterase, an enzyme that breaks down the chemical called cyclic AMP. A number of neurotransmitters exert their effects by first increasing cyclic AMP concentrations in target neurons. Therefore, prolonged periods at the elevated concentrations, as might be brought about by a phosphodiesterase inhibitor, could lead to a greater amount of neuron firing and, consequently, to behavioral stimulation. But Snyder et al point out that the caffeine concentrations needed to inhibit the production of phosphodiesterase in the brain are much higher than those that produce stimulation. Moreover, other compounds that block phosphodiesterase's activity are not stimulants.

To buttress their case that caffeine acts instead by preventing adenosine binding, Snyder et al compared the stimulatory effects of a series of caffeine derivatives with their ability to dislodge adenosine from its receptors in the brains of mice. "In general," they reported, "the ability of the compounds to compete at the receptors correlates with their ability to stimulate locomotion in the mouse; i.e., the higher their capacity to bind at the receptors, the higher their ability to stimulate locomotion." Theophylline, a close structural relative of caffeine and the major stimulant in tea, was one of the most effective compounds in both regards. There were some apparent exceptions to the general correlation observed between adenosine-receptor binding and stimulation. One of these was a compound called 3-isobutyl-1-methylxanthine (IBMX), which bound very well but actually depressed mouse locomotion. Snyder et al suggest that this is not a major stumbling block to their hypothesis. The problem is that the compound has mixed effects in the brain, a not unusual occurrence with psychoactive drugs. Even caffeine, which is generally known only for its stimulatory effects, displays this property, depressing mouse locomotion at very low concentrations and stimulating it at higher ones.

Based on the Passage, answer the following questions:

1. The primary purpose of the passage is to

- (A) discuss a plan for investigation of a phenomenon that is not yet fully understood
- (B) present two explanations of a phenomenon and reconcile the differences between them
- (C) summarize two theories and suggest a third theory that overcomes the problems encountered in the first two

- (D) describe an alternative hypothesis and provide evidence and arguments that support it
- (E) challenge the validity of a theory by exposing the inconsistencies and contradictions in it

2. According to Snyder et al, caffeine differs from adenosine in that caffeine

- (A) stimulates behavior in the mouse and in humans, whereas adenosine stimulates behavior in humans only
- (B) has mixed effects in the brain, whereas adenosine has only a stimulatory effect
- (C) increases cyclic AMP concentrations in target neurons, whereas adenosine decreases such concentrations
- (D) permits release of neurotransmitters when it is bound to adenosine receptors, whereas adenosine inhibits such release
- (E) inhibits both neuron firing and the production of phosphodiesterase when there is a sufficient concentration in the brain, whereas adenosine inhibits only neuron firing

3. In response to experimental results concerning IBMX, Snyder et al contended that it is not uncommon for psychoactive drugs to have

- (A) mixed effects in the brain
- (B) inhibitory effects on enzymes in the brain
- (C) close structural relationships with caffeine
- (D) depressive effects on mouse locomotion
- (E) the ability to dislodge caffeine from receptors in the brain

4. According to Snyder et al, all of the following compounds can bind to specific receptors in the brain EXCEPT

- (A) IBMX
- (B) caffeine
- (C) adenosine
- (D) theophylline
- (E) phosphodiesterase

5. Snyder et al suggest that caffeine's ability to bind to A1 and A2 receptors can be at least partially attributed to which of the following?

- (A) The chemical relationship between caffeine and phosphodiesterase
- (B) The structural relationship between caffeine and adenosine
- (C) The structural similarity between caffeine and neurotransmitters
- (D) The ability of caffeine to stimulate behavior
- (E) The natural occurrence of caffeine and adenosine in the brain

RC Passage 2

Archaeology as a profession faces two major problems.

First, it is the poorest of the poor. Only paltry sums are available for excavating and even less is available for publishing the results and preserving the sites once excavated. Yet archaeologists deal with priceless objects every day.

Second, there is the problem of illegal excavation, resulting in museum-quality pieces being sold to the highest bidder.

I would like to make an outrageous suggestion that would at one stroke provide funds for archaeology and reduce the amount of illegal digging. I would propose that scientific archeological expeditions and governmental authorities sell excavated artifacts on the open market. Such sales would provide substantial funds for the excavation and preservation of archaeological sites and the publication of results. At the same time, they would break the illegal excavator's grip on the market, thereby decreasing the inducement to engage in illegal activities.

You might object that professionals excavate to acquire knowledge, not money. Moreover, ancient artifacts are part of our global cultural heritage, which should be available for all to appreciate, not sold to the highest bidder. I agree. Sell nothing that has unique artistic merit or scientific value. But, you might reply, everything that comes out of the ground has scientific value. Here we part company. Theoretically, you may be correct in claiming that every artifact has potential scientific value. Practically, you are wrong.

I refer to the thousands of pottery vessels and ancient lamps that are essentially duplicates of one another. In one small excavation in Cyprus, archaeologists recently uncovered 2,000 virtually indistinguishable small jugs in a single courtyard, even precious royal seal impressions known as melek handles have been found in abundance — more than 4,000 examples so far.

The basement of museums is simply not large enough to store the artifacts that are likely to be discovered in the future. There is not enough money even to catalogue the finds; as a result, they cannot be found again and become as inaccessible as if they had never been discovered. Indeed, with the help of a computer, sold artifacts could be more accessible than are the pieces stored in bulging museum basements. Prior to sale, each could be photographed and the list of the purchasers could be maintained on the computer. A purchaser could even be required to agree to return the piece if it should become needed for scientific purposes. It would be unrealistic to suggest that illegal digging would stop if artifacts were sold in the open market. But the demand for the clandestine product would be substantially reduced. Who would want an unmarked pot when another was available whose provenance was known, and that was dated stratigraphically by the professional archaeologist who excavated it?

Based on the Passage, answer the following questions:

- 1. The primary purpose of the passage is to propose**
 - (A) an alternative to museum display of artifacts
 - (B) a way to curb illegal digging while benefiting the archaeological profession
 - (C) a way to distinguish artifacts with scientific value from those that have no such value
 - (D) the governmental regulation of archaeological sites
 - (E) a new system for cataloging duplicate artifacts
- 2. The author implies that all of the following statements about duplicate artifacts are true EXCEPT:**
 - (A) A market for such artifacts already exists.
 - (B) Such artifacts seldom have scientific value.
 - (C) There is likely to be a continuing supply of such artifacts.
 - (D) Museums are well supplied with examples of such artifacts.
 - (E) Such artifacts frequently exceed in quality in comparison to those already cataloged in museum collections
- 3. Which of the following is mentioned in the passage as a disadvantage of storing artifacts in museum basements?**
 - (A) Museum officials rarely allow scholars access to such artifacts.
 - (B) Space that could be better used for display is taken up for storage.
 - (C) Artifacts discovered in one excavation often become separated from each other.
 - (D) Such artifacts are often damaged by variations in temperature and humidity.
 - (E) Such artifacts' often remain uncatalogued and thus cannot be located once they are put in storage
- 4. The author's argument concerning the effect of the official sale of duplicate artifacts on illegal excavation is based on which of the following assumptions?**
 - (A) Prospective purchasers would prefer to buy authenticated artifacts.
 - (B) The price of illegally excavated artifacts would rise.
 - (C) Computers could be used to trace sold artifacts.
 - (D) Illegal excavators would be forced to sell only duplicate artifacts.
 - (E) Money gained from selling authenticated artifacts could be used to investigate and prosecute illegal excavators

5. The author anticipates which of the following initial objections to the adoption of his proposal?

- (A) Museum officials will become unwilling to store artifacts.
- (B) An oversupply of salable artifacts will result and the demand for them will fall.
- (C) Artifacts that would have been displayed in public places will be sold to private collectors.
- (D) Illegal excavators will have an even larger supply of artifacts for resale.
- (E) Counterfeiting of artifacts will become more commonplace

RC Passage 3:

Federal efforts to aid minority businesses began in the 1960's when the Small Business Administration (SBA) began making federally guaranteed loans and government-sponsored management and technical assistance available to minority business enterprises. While this program enabled many minority entrepreneurs to form new businesses, the results were disappointing, since managerial inexperience, unfavorable locations, and capital shortages led to high failure rates. Even 15 years after the program was implemented, minority business receipts were not quite two percent of the national economy's total receipts. Recently federal policymakers have adopted an approach intended to accelerate development of the minority business sector by moving away from directly aiding small minority enterprises and toward supporting larger, growth-oriented minority firms through intermediary companies. In this approach, large corporations participate in the development of successful and stable minority businesses by making use of government-sponsored venture capital. The capital is used by a participating company to establish a Minority Enterprise Small Business Investment Company or MESBIC. The MESBIC then provides capital and guidance to minority businesses that have potential to become future suppliers or customers of the sponsoring company.

MESBIC's are the result of the belief that providing established firms with easier access to relevant management techniques and more job-specific experience, as well as substantial amounts of capital, gives those firms a greater opportunity to develop sound business foundations than does simply making general management experience and small amounts of capital available. Further, since potential markets for the minority businesses already exist through the sponsoring companies, the minority businesses face considerably less risk in terms of location and market fluctuation. Following early financial and operating problems, sponsoring corporations began to capitalize MESBIC's far above the legal minimum of \$500,000 in order to generate sufficient income and to sustain the quality of management needed. MESBIC's are now emerging as increasingly important financing sources for minority enterprises.

Ironically, MESBIC staffs, which usually consist of Hispanic and Black professionals, tend to approach investments in minority firms more pragmatically than do many MESBIC directors,

who are usually senior managers from sponsoring corporations. The latter often still think mainly in terms of the “social responsibility approach” and thus seem to prefer deals that are riskier and less attractive than normal investment criteria would warrant. Such differences in viewpoint have produced uneasiness among many minority staff members, who feel that minority entrepreneurs and businesses should be judged by established business considerations. These staff members believe their point of view is closer to the original philosophy of MESBIC’s and they are concerned that, unless a more prudent course is followed, MESBIC directors may revert to policies likely to re-create the disappointing results of the original SBA approach.

Based on the Passage, answer the following questions:

1. Which of the following best states the central idea of the passage?

- (A) The use of MESBIC’s for aiding minority entrepreneurs seems to have greater potential for success than does the original SBA approach.
- (B) There is a crucial difference in point of view between the staff and directors of some MESBIC’s.
- (C) After initial problems with management and marketing, minority businesses have begun to expand at a steady rate.
- (D) Minority entrepreneurs wishing to form new businesses now have several equally successful federal programs on which to rely.
- (E) For the first time since 1960, large corporations are making significant contributions to the development of minority businesses

2. According to the passage, the MESBIC approach differs from the SBA approach in that MESBIC’s

- (A) seek federal contracts to provide markets for minority businesses
- (B) encourage minority businesses to provide markets for other minority businesses
- (C) attempt to maintain a specified rate of growth in the minority business sector
- (D) rely on the participation of large corporations to finance minority businesses
- (E) select minority businesses on the basis of their location

3. Which of the following does the author cite to support the conclusion that the results of the SBA program were disappointing?

- (A) The small number of new minority enterprises formed as a result of the program
- (B) The small number of minority enterprises that took advantage of the management and technical assistance offered under the program
- (C) The small percentage of the nation’s business receipts earned by minority enterprises following the programs, implementation.

- (D) The small percentage of recipient minority enterprises that were able to repay federally guaranteed loans made under the program
- (E) The small number of minority enterprises that chose to participate in the program

4. Which of the following statements about the SBA program can be inferred from the passage?

- (A) The maximum term for loans made to recipient businesses was 15 years.
- (B) Business loans were considered to be more useful to recipient businesses than was management and technical assistance.
- (C) The anticipated failure rate for recipient businesses was significantly lower than the rate that actually resulted.
- (D) Recipient businesses were encouraged to relocate to areas more favorable for business development.
- (E) The capitalization needs of recipient businesses were assessed and then provided for adequately

5. The author's primary objective in the passage is to

- (A) disprove the view that federal efforts to aid minority businesses have been ineffective
- (B) explain how federal efforts to aid minority businesses have changed since the 1960's
- (C) establish a direct link between the federal efforts to aid minority businesses made before the 1960's and those made in the 1980's
- (D) analyze the basis for the belief that job-specific experience is more useful to minority businesses than is general management experience
- (E) argue that the "social responsibility approach" to aiding minority businesses is superior to any other approach

RC Passage 4:

The majority of successful senior managers do not closely follow the classical rational model of first clarifying goals, assessing the problem, formulating options, estimating likelihoods of success, making a decision, and only then taking action to implement the decision. Rather, in their day-by-day tactical maneuvers, these senior executives rely on what is vaguely termed "intuition" to manage a network of interrelated problems that require them to deal with ambiguity, inconsistency, novelty, and surprise; and to integrate action into the process to thinking.

Generations of writers on management have recognized that some practicing managers rely heavily on intuition. In general, however, such writers display a poor grasp of what intuition is. Some see it as the opposite of rationality; others view it as an excuse for capriciousness.

Isenberg's recent research on the cognitive processes of senior managers reveals that managers' intuition is neither of these. Rather, senior managers use intuition in at least five distinct ways. First, they intuitively sense when a problem exists. Second, managers rely on intuition to perform well-learned behavior patterns rapidly. This intuition is not arbitrary or irrational, but is based on years of painstaking practice and hands-on experience that build skills. A third function of intuition is to synthesize isolated bits of data and practice into an integrated picture, often in an "Aha!" experience. Fourth, some managers use intuition as a check on the results of more rational analysis. Most senior executives are familiar with the formal decision analysis models and tools, and those who use such systematic methods for reaching decisions are occasionally leery of solutions suggested by these methods which run counter to their sense of the correct course of action. Finally, managers can use intuition to bypass in-depth analysis and move rapidly to engender a plausible solution. Used in this way, intuition is an almost instantaneous cognitive process in which a manager recognizes familiar patterns.

One of the implications of the intuitive style of executive management is that "thinking" is inseparable from acting. Since managers often "know" what is right before they can analyze and explain it, they frequently act first and explain later. Analysis is inextricably tied to action in thinking/acting cycles, in which managers develop thoughts about their companies and organizations not by analyzing a problematic situation and then acting, but by acting and analyzing in close concert.

Given the great uncertainty of many of the management issues that they face, senior managers often instigate a course of action simply to learn more about an issue. They then use the results of the action to develop a more complete understanding of the issue. One implication of thinking/acting cycles is that action is often part of defining the problem, not just of implementing the solution.

Based on the Passage, answer the following questions:

- 1. According to the passage, senior managers use intuition in all of the following ways EXCEPT to**
 - (A) speed up of the creation of a solution to a problem
 - (B) identify a problem
 - (C) bring together disparate facts
 - (D) stipulate clear goals
 - (E) evaluate possible solutions to a problem
- 2. The passage suggests which of the following about the "writers on management" mentioned in paragraph 2?**
 - (A) They have criticized managers for not following the classical rational model of decision analysis.

- (B) They have not based their analyses on a sufficiently large sample of actual managers.
 - (C) They have relied in drawing their conclusions on what managers say rather than on what managers do.
 - (D) They have misunderstood how managers use intuition in making business decisions.
 - (E) They have not acknowledged the role of intuition in managerial practice
- 3. According to the passage, the classical model of decision analysis includes all of the following EXCEPT**
- (A) evaluation of a problem
 - (B) creation of possible solutions to a problem
 - (C) establishment of clear goals to be reached by the decision
 - (D) action undertaken in order to discover more information about a problem
 - (E) comparison of the probable effects of different solutions to a problem
- 4. It can be inferred from the passage that which of the following would most probably be one major difference in behavior between Manager X, who uses intuition to reach decisions, and Manager Y, who uses only formal decision analysis?**
- (A) Manager X analyzes first and then acts; Manager Y does not.
 - (B) Manager X checks possible solutions to a problem by systematic analysis; Manager Y does not
 - (C) Manager X takes action in order to arrive at the solution to a problem; Manager Y does not.
 - (D) Manager Y draws on years of hands-on experience in creating a solution to a problem; Manager X does not.
 - (E) Manager Y depends on day-to-day tactical maneuvering; manager X does not
- 5. The passage provides support for which of the following statements?**
- (A) Managers who rely on intuition are more successful than those who rely on formal decision analysis.
 - (B) Managers cannot justify their intuitive decisions.
 - (C) Managers' intuition works contrary to their rational and analytical skills
 - (D) Logical analysis of a problem increases the number of possible solutions.
 - (E) Intuition enables managers to employ their practical experience more efficiently.

RC Passage 5:

Nearly a century ago, biologists found that if they separated an invertebrate animal embryo into two parts at an early stage of its life, it would survive and develop as two normal embryos.

This led them to believe that the cells in the early embryo are undetermined in the sense that each cell has the potential to develop in a variety of different ways. Later biologists found that the situation was not so simple. It matters in which plane the embryo is cut. If it is cut in a plane different from the one used by the early investigators, it will not form two whole embryos.

A debate arose over what exactly was happening. Which embryo cells are determined, just when do they become irreversibly committed to their fates, and what are the “morphogenetic determinants” that tell a cell what to become? But the debate could not be resolved because no one was able to ask the crucial questions in a form in which they could be pursued productively. Recent discoveries in molecular biology, however, have opened up prospects for a resolution of the debate. Now investigators think they know at least some of the molecules that act as morphogenetic determinants in early development. They have been able to show that, in a sense, cell determination begins even before an egg is fertilized.

Studying sea urchins, biologist Paul Gross found that an unfertilized egg contains substances that function as morphogenetic determinants. They are located in the cytoplasm of the egg cell; i.e., in that part of the cell’s protoplasm that lies outside of the nucleus. In the unfertilized egg, the substances are inactive and are not distributed homogeneously. When the egg is fertilized, the substances become active and, presumably, govern the behavior of the genes they interact with. Since the substances are unevenly distributed in the egg, when the fertilized egg divides, the resulting cells are different from the start and so can be qualitatively different in their own gene activity.

The substances that Gross studied are maternal messenger RNA’s –products of certain maternal genes. He and other biologists studying a wide variety of organisms have found that these particular RNA’s direct, in large part, the synthesis of histones, a class of proteins that bind to DNA. Once synthesized, the histones move into the cell nucleus, where sections of DNA wrap around them to form a structure that resembles beads, or knots, on a string. The beads are DNA segments wrapped around the histones; the string is the intervening DNA. And it is the structure of these beaded DNA strings that guide the fate of the cells in which they are located. **Based on the Passage, answer the following questions:**

- 1. It can be inferred from the passage that the morphogenetic determinants present in the early embryo are**
 - (A) located in the nucleus of the embryo cells
 - (B) evenly distributed unless the embryo is not developing normally
 - (C) inactive until the embryo cells become irreversibly committed to their final function
 - (D) identical to those that were already present in the unfertilized egg
 - (E) present in larger quantities than is necessary for the development of a single individual

2. The main topic of the passage is

- (A) the early development of embryos of lower marine organisms
- (B) the main contribution of modern embryology to molecular biology
- (C) the role of molecular biology in disproving older theories of embryonic development
- (D) cell determination as an issue in the study of embryonic development
- (E) scientific dogma as a factor in the recent debate over the value of molecular biology

3. According to the passage, when biologists believed that the cells in the early embryo were undetermined, they made which of the following mistakes?

- (A) They did not attempt to replicate the original experiment of separating an embryo into two parts.
- (B) They did not realize that there was a connection between the issue of cell determination and the outcome of the separation experiment.
- (C) They assumed that the results of experiments on embryos did not depend on the particular animal species used for such experiments.
- (D) They assumed that it was crucial to perform the separation experiment at an early stage in the embryo's life.
- (E) They assumed that different ways of separating an embryo into two parts would be equivalent as far as the fate of the two parts was concerned

4. It can be inferred from the passage that the initial production of histones after an egg is fertilized takes place

- (A) in the cytoplasm
- (B) in the maternal genes
- (C) throughout the protoplasm
- (D) in the beaded portions of the DNA strings
- (E) in certain sections of the cell nucleus

5. It can be inferred from the passage that which of the following is dependent on the fertilization of an egg?

- (A) Copying of maternal genes to produce maternal messenger RNA's
- (B) Synthesis of proteins called histones
- (C) Division of a cell into its nucleus and the cytoplasm
- (D) Determination of the egg cell's potential for division
- (E) Generation of all of a cell's morphogenetic determinants

6. According to the passage, the morphogenetic determinants present in the unfertilized egg cell are which of the following?

- (A) Proteins bound to the nucleus
- (B) Histones
- (C) Maternal messenger RNA's
- (D) Cytoplasm
- (E) Non Beaded intervening DNA

RC Passage 6:

In the two decades between 1910 and 1930, over ten percent of the Black population of the United States left the South, where the preponderance of the Black population had been located, and migrated to northern states, with the largest number moving, it is claimed, between 1916 and 1918. It has been frequently assumed, but not proved, that the majority of the migrants in what has come to be called the Great Migration came from rural areas and were motivated by two concurrent factors: the collapse of the cotton industry following the boll weevil infestation, which began in 1898, and increased demand in the North for labor following the cessation of European immigration caused by the outbreak of the First World War in 1914. This assumption has led to the conclusion that the migrants' subsequent lack of economic mobility in the North is tied to rural background, a background that implies unfamiliarity with urban living and a lack of industrial skills.

But the question of who actually left the South has never been rigorously investigated. Although numerous investigations document an exodus from rural southern areas to southern cities prior to the Great Migration, no one has considered whether the same migrants then moved on to northern cities. In 1910, over 600,000 Black workers, or ten percent of the Black workforce, reported themselves to be engaged in "manufacturing and mechanical pursuits," the federal census category roughly encompassing the entire industrial sector. The Great Migration could easily have been made up entirely of this group and their families. It is perhaps surprising to argue that an employed population could be enticed to move, but an explanation lies in the labor conditions prevalent in the South.

About thirty-five percent of the urban Black population in the South was engaged in skilled trades. Some were from the old artisan class of slavery-blacksmiths, masons, carpenters—which had had a monopoly of certain trades, but they were gradually being pushed out by competition, mechanization, and obsolescence. The remaining sixty-five percent, more recently urbanized, worked in newly developed industries—tobacco, lumber, coal and iron manufacture and railroads. Wages in the South, however, were low, and Black workers were aware, through labor recruiters and the Black press, that they could earn more even as unskilled workers in the North than they

could as artisans in the South. After the boll weevil infestation, urban Black workers faced competition from the continuing influx of both Black and White rural workers, who were driven to undercut the wages formerly paid for industrial jobs.

Thus, a move towards the North would be seen as advantageous to a group that was already urbanized and steadily employed, and the easy conclusion tying their subsequent economic problems in the North to their rural background comes into question.

Based on the Passage, answer the following questions:

- 1. The author indicates explicitly that which of the following records has been a source of information in her investigation?**
 - (A) United States Immigration Service reports from 1914 to 1930
 - (B) Payrolls of southern manufacturing firms between 1910 and 1930
 - (C) The volume of cotton exports between 1898 and 1910
 - (D) The federal census of 1910
 - (E) Advertisements of labor recruiters appearing in southern newspapers after 1910
- 2. In the passage, the author anticipates which of the following as a possible objection to her argument?**
 - (A) It is uncertain how many people actually migrated during the Great Migration.
 - (B) The eventual economic status of the Great Migration migrants has not been adequately traced.
 - (C) It is not likely that people with steady jobs would have reason to move to another area of the country.
 - (D) It is not true that the term “manufacturing and mechanical pursuits” actually encompasses the entire industrial sector.
 - (E) Of the Black workers living in southern cities, only those in a small number of trades were threatened by obsolescence.
- 3. According to the passage, which of the following is true about the wages in southern cities in 1910?**
 - (A) They were being pushed lower as a result of increased competition.
 - (B) They had begun to rise so that southern industry could attract rural workers.
 - (C) They had increased for skilled workers but decreased for unskilled workers.
 - (D) They had increased in large southern cities but decreased in small southern cities.
 - (E) They had increased in newly developed industries but decreased in the older trades.

4. The author cites each of the following as possible influences in a Black worker's decision to migrate north in the Great Migration EXCEPT
- (A) wage levels in northern cities
 - (B) labor recruiters
 - (C) competition from rural workers
 - (D) voting rights in northern states
 - (E) the Black press
5. The primary purpose of the passage is to
- (A) support an alternative to an accepted methodology
 - (B) present evidence that resolves a contradiction
 - (C) introduce a recently discovered source of information
 - (D) challenge a widely accepted explanation
 - (E) argue that a discarded theory deserves new attention

RC Passage 7:

Let us go then, you and I, When the evening is spread out against the sky like a patient etherized upon a table; Let us go, through certain half-deserted streets, The muttering retreats Of restless nights in one-night cheap hotels And sawdust restaurants with oyster-shells: Streets that follow like a tedious argument Of insidious intent To lead you to an overwhelming question. . . Oh, do not ask, "What is it?" Let us go and make our visit.

In the room the women come and go Talking of Michelangelo.

The yellow fog that rubs its back upon the window-panes

The yellow smoke that rubs its muzzle on the window-panes Licked its tongue into the corners of the evening Lingered upon the pools that stand in drains, Let fall upon its back the soot that falls from chimneys, Slipped by the terrace, made a sudden leap, And seeing that it was a soft October night Curled once about the house, and fell asleep.

And indeed there will be time For the yellow smoke that slides along the street, Rubbing its back upon the window-panes; There will be time, there will be time To prepare a face to meet the faces that you meet; There will be time to murder and create, And time for all the works and days of hands That lift and drop a question on your plate; Time for you and time for me, And time yet for a hundred indecisions And for a hundred visions and revisions Before the taking of a toast and tea.

In the room, the women come and go Talking of Michelangelo. And indeed there will be time

To wonder, “Do I dare?” and, “Do I dare?”

Time to turn back and descend the stair, With a bald spot in the middle of my hair— [They will say: “How his hair is growing thin!”] My morning coat, my collar mounting firmly to the chin, My necktie rich and modest, but asserted by a simple pin— [They will say: “But how his arms and legs are thin!”] Do I dare Disturb the universe? In a minute there is time for decisions and revisions which a minute will reverse.

For I have known them all already, known them all; Have known the evenings, mornings, afternoons, I have measured out my life with coffee spoons; I know the voices dying with a dying fall Beneath the music from a farther room. So how should I presume?

Based on the Passage, answer the following questions:

1. Which of the following meanings can be inferred from the lines “o I dare Disturb the universe?”

- (A) The author is referring to his bright future.
- (B) The author fears that he will cause some major upheaval in world.
- (C) The author refers to the ‘status quo’ in which he is in.
- (D) The author expresses his feeling of being pinned against a wall.
- (E) The author is apprehensive about his last days.

2. What, according to the passage, is the reason for the author’s optimism?

- (A) That the women are talking of Michelangelo.
- (B) That the yellow fog rubs upon the window-panes.
- (C) That it was an October night.
- (D) That there will be moments for everything.
- (E) That the falling soot made a sudden leap.

3. In the first ten lines of the passage, the author embodies which of the following with human attributes?

- | | |
|---------------|-----------------|
| (A) toast | (B) restaurants |
| (C) intent | (D) retreats |
| (E) arguments | |

4. In the passage, the evening is compared to:

- | | |
|---------------------------|------------------------------|
| (A) The spreading sky | (B) The anesthetized patient |
| (C) Wicked people | (D) The deserted streets |
| (E) A walk in the streets | |

UNIT - 4

COMMUNICATION

- Communication: meaning, types and characteristics of communication.
- Effective communication: verbal and non verbal. Inter-cultural and group communications, classroom communication
- Barriers to effective communication.
- Mass -media and society.

Communication

Introduction :

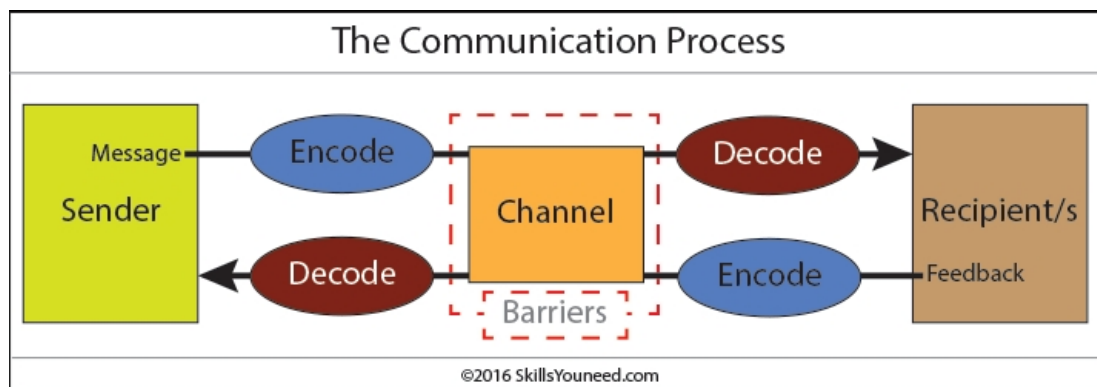
Communication is simply the act of transferring information from one place, person or group to another. Every communication involves (at least) one sender, a message and a recipient. This may sound simple, but communication is actually a very complex subject. The transmission of the message from sender to recipient can be affected by a huge range of things. These include our emotions, the cultural situation, the medium used to communicate, and even our location. The complexity is why good communication skills are considered so desirable by employers around the world: accurate, effective and unambiguous communication is actually extremely hard.

Meaning of Communication

Communication from latin word **Communicare** ,meaning “to share” is the act of developing meaning among entities or groups through the use of sufficiently mutually understood signs, symbols, and semiotic conventions.

Oxford English Dictionary, **communication**, n. The imparting or exchanging of information by speaking, writing, or using some other medium. ... The successful conveying or sharing of ideas and feelings.

Communication Process



A communication therefore has three parts: the sender, the message, and the recipient. The sender ‘encodes’ the message, usually in a mixture of words and non-verbal communication. It is transmitted in some way (for example, in speech or writing), and the recipient ‘decodes’ it. Of course, there may be more than one recipient, and the complexity of communication means that each one may receive a slightly different message. Two people may read very different things into the choice of words and/or body language. It is also possible that neither of them will have quite the same understanding as the sender.

In face-to-face communication, the roles of the sender and recipient are not distinct. The two roles will pass back and forwards between two people talking. Both parties communicate with each other, even if in very subtle ways such as through eye-contact (or lack of) and general body language. In written communication, however, the sender and recipient are more distinct.

Types of Communication

Intrapersonal Communication: It is talking to oneself in one’s own mind. Examples are soliloquies or asides in dramatic works.

Interpersonal Communication: It is the exchange of messages between two persons. For example, a conversation, dialogue, or an interview in which two persons interact (others may also be present as audience). An author communicates interpersonally with his reader, who is always present as a silent audience in the author’s mind while he writes. A letter too is an example of interpersonal communication between the writer and the person to whom it is written.

Group Communication: It can be among small or large groups, like an organization, club or classroom, in which all individuals retain their individual identity.

Mass Communication: It occurs when the message is sent to large groups of people, for example, by newspaper, radio, or television. In this process, each person becomes a faceless individual with almost no opportunity for personal response or feedback.

Based On the basis of the medium

Verbal Communication: It means communicating with words, written or spoken. Verbal communication consists of speaking, listening, writing, reading, and thinking. It may further be classified as Oral or Written Communication.

Non-verbal communication: It includes using of pictures, signs, gestures, and facial expressions for exchanging information between persons. It is done through sign language, action language, or object language. Non-verbal communication flows through all acts of speaking or writing. It is a wordless message conveyed through gestures (sign), movements (action language), and object language (pictures/clothes) and so on. Further non-verbal communication can be identified by personal space, sense of smell and time.

Meta Communication: Here the speaker's choice of words unintentionally communicates something more than what the actual words state. For example, a flattering remark like "I've never seen you so smartly dressed" could also mean that the regular attire of the listener needed improvement.

Formal Communication: A formal channel of communication can be defined as a means of communication that is formally controlled by managers or people occupying positions in an organization. The communication flows through formal channels, that is, officially recognized positions along the line in the organization. This ensures that the information flows orderly, timely, and accurately. Any information, decision, memo, reminder etc. will follow this path.

Informal Communication: Side by side with the formal channel of communication every organization has an equally effective channel of communication that is the informal channel. It is not officially sanctioned, and quite often it is even discouraged or looked down upon. But, then, it is very much there, and has been given the name 'grapevine' precisely because it runs in all directions—horizontal, vertical, diagonal. As the management experts put it, "it flows around water coolers, down hallways, through lunch rooms, and wherever people get together in groups".

Downward Communication: The Communication that flows from Top to Bottom is known as downward communication. Any organization has an inbuilt hierarchical system, and in that, in the first instance, communication invariably flows downwards.

Upward Communication: The Communication that flows from bottom to top, which is from lower hierarchical level to higher level, is called Upward Communication. The main function of upward communication is to supply information to the upper levels about what is happening at the lower levels. It is just the reverse of the previous dimension.

Lateral Communication : Lateral communication involves communication among persons who do not stand in hierarchical relation to one another. While recent trends to flatten organizations have enhanced the importance of lateral communications, studies on lateral

communication still lag behind those on vertical communication. One fairly limited study found rather high levels of satisfaction (85 percent) with lateral communication among human resource managers (Frank 1984), but lateral communication across managers of dissimilar functional divisions, while often cited as a major source of organization dysfunction, has not been subject to much empirical research. It has been assumed that lateral communication at the worker level is less problematic, at least within a functional area.

Diagonal Communication: Diagonal communication refers to communication between managers and workers located in different functional divisions (Wilson 1992). Although both vertical and horizontal communication continue to be important, these terms no longer adequately capture communication needs and flows in most modern organizations. The concept of diagonal communication was introduced to capture the new communication challenges associated with new organizational forms, such as matrix and project-based organizations.

Characteristics of Communication

Communication involves at least two persons: Communication involves at least two persons—the sender and the receiver. The sender sends the message and is known as the communicator. The receiver receives the message and is known as the communicatee.

Communication is a two way process: Communication is essentially a two way process. It does not merely mean sending and receiving messages. It is not complete unless and until the message has been understood by the receiver in the same sense.

Purpose of communication: Message is a must. A message is the subject matter of communication. e.g., the contents of the letter or speech, order, instructions or the suggestions. A communication must convey some message. If there is no message there is no communication. The basic purpose of communication is to create an understanding. The receiver should understand the message sent and should respond accordingly.

Form of communication: Communication may take several forms e.g. order, instruction, report, queries etc. It may be verbal or written. It may be formal or informal.

Scope of communication: Communication pervades all human relationship. It is essential in all type of organizational and at all levels of management.

Communication is a dynamic process: Communication is influenced by the mood and thinking of the sender and receiver. The way a message is accepted depends upon the fact that which of the fine sensory organs of the receiver is active at that time.

Communication is much more than words: Communication is not merely sending or receiving facts, expressed in words. Communication may be written, oral or gestural. It also involves ideas and emotions.

A lot of communication is done through signs, symbols and gestures.

Communication's primary purpose is to motivate a response: The primary purpose of communication is to motivate response or influence human behaviour. There is no doubt that motivation comes from within but communicator can also motivate people by good drafting of message, proper timing of communication, etc. To create understanding, communication should be relevant to the situation. It must always be remembered that communication is a means of motivating and not an end itself.

Communication is conversational: Communication sets up a link between facts, ideas, and thus helps the communicator and communicates to progress logically.

Communication is an interdisciplinary science: Communication to be effective derives knowledge from several sciences like-anthropology (study of body language), sociology (study of human behaviour), psychology (study of attitude) etc

Communication may be formal or informal: Formal communication follows the formal channels provided in the organisation structure. For example, the Managing Director communicates with the departmental heads, say Finance Manager, finance manager communicates to deputy finance manager, the deputy finance manager with accounts officer and so on. In simple words, in informal communication, there is no direct communication between the Managing Director and the accounts clerks. Informal communication flows from informal channels of communication which are not provided in the organisation structure. These channels develop among members because of personal contacts through working with each other.

It flows up and down and also from side to side: Communication flows downward from a superior to subordinate and upward from subordinate to a superior. It also flows between two or more persons operating at the same level of authority.

Effective Communication

Seven C's of Effective Communication: These are the Seven terms, starting with the letter C, which make communication more understandable, valuable and effective.

C's	Relevance
Credibility	Builds trust
Courtesy	Improves relationships
Clarity	Makes comprehension easier
Correctness	Builds confidence
Consistency	Introduces stability
Concreteness	Reinforces confidence

Four S's of Communication: Four terms starting with letter S, which add to the value of the message in Communication

Sincerity

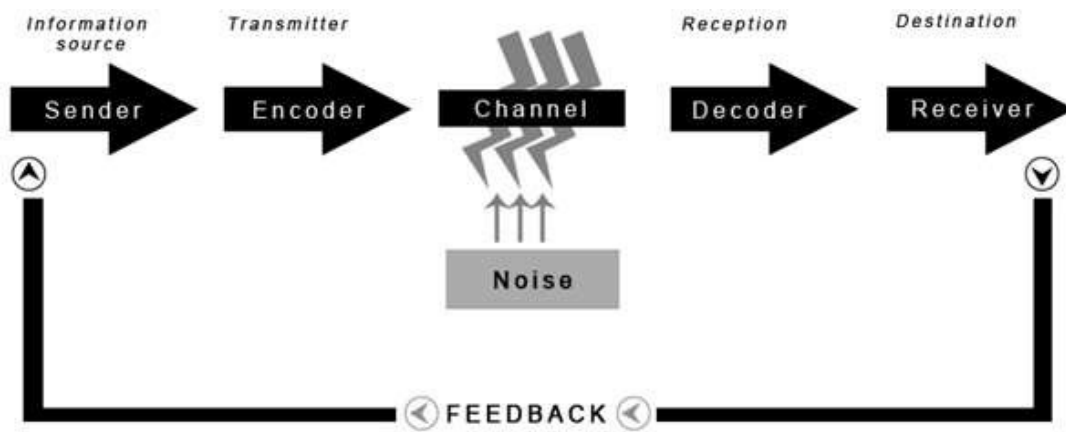
Simplicity

Shortness

Strength

Communication Models

Shannon- Weaver Model: In the year 1949 Claude Shannon, an electrical engineer and Warren Weaver propounded a mathematical model of communication. This model particularly explains electronic communication in a simple linear way which is easily understandable.



SHANNON-WEAVER'S MODEL OF COMMUNICATION

Information Source: – It is the beginning of the process. It represents some purpose on the part of sender.

Message:– It is the information passing between sender and receiver in the communication process.

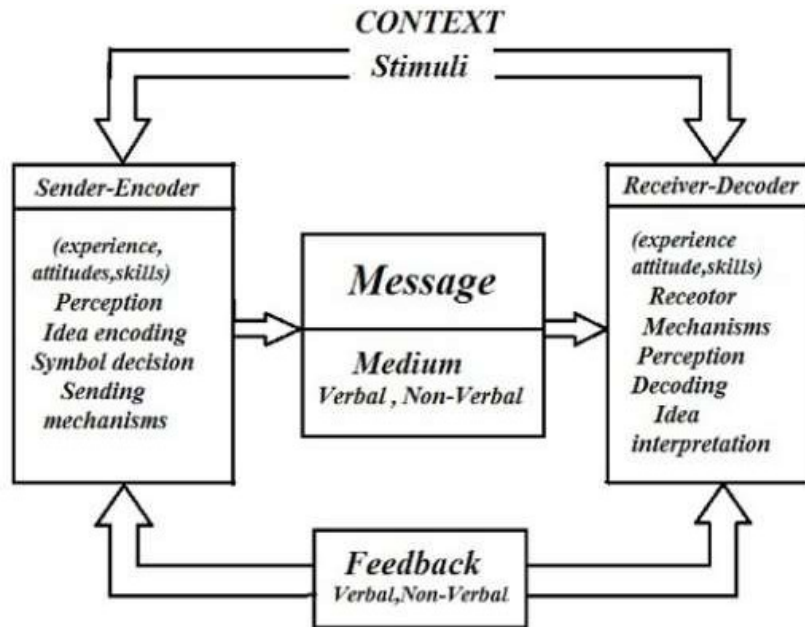
Transmitter: – The sender of message in an encoded form is known as transmitter.

Noise Source: – The model recognizes the potential of noise in distorting the message while transfer through channel.

Reception: – He is the person to whom information is sent. He decodes the information.

Destination: – It is the end of the communication process.

Murphy's Model: This communication process model is propounded by three writers. According to this model; there are six components of communication process :



Context: – Context is a broad field that includes country, culture, organization, internal & external cause of action and every message whether oral or written begins with context.

Sender-Encoder: – The sender-encoder used symbols, usually words, to express the message and create desired response.

Message: – The message is the core idea the sender wishes to communicate. It consists of both verbal and non-verbal symbols.

Medium: – It is the channel through which a message is communicated. It can be printed word, e-mail, sound or gesture.

Receiver- decoder:– The receiver/listener is the person who receives the message and decodes it.

Feedback: – It can be oral or written. It can be an action such as receiving an ordered item. Sender needs feedback in order to determine the success or failure of the communication.

Thill and Bovee Model: According to Thill and Bovee communication model, business communication is more than a single act. It is a chain of events consisting of five phases linking sender and receiver.

Idea: – The sender has an idea. In the process of conceiving an idea about the real world, the sender leaves out many things but assumes some things. This means idea in the mind of sender is a simplification of the real world.

Message: – The idea in the mind of sender is transformed into words and thus becomes a message. The message may be expressed in many ways.

Message is transmitted: – The 3rd step in the process is physical transmission of the message through verbal or non-verbal channel, from sender to receiver.

Receiver gets Message: – For communication to occur, the receiver has to get the message, and understand the message and store the message mentally.

Feedback: – The receiver reacts after receiving the message and sends feedback. Feedback is a key element in the communication process because it enables the sender to evaluate the effectiveness of the message. Then the process is repeated until both parties have finished expressing themselves.

Barriers to Communication

Communication is not always successful. Certain barriers in communication affect the clarity, accuracy and effectiveness of the message. These barriers hamper the growth of communication and relegate it to the status of a conversation where feedback is not expected. If either the speaker or the listener has problems in adjusting his frequency with the co-interactants, barriers would automatically be erected.

Several things can prevent the message from reaching the intended recipient or from having the desired effect on the recipient. There may be some fault in the communication system which may prevent the message from reaching. Some of these defects are in the mechanical devices used for transmitting, that is, the medium; some are in the tools we use for communicating, that is, language or other symbols used for encoding; Some are related to the sender or the receiver.

Semantic barriers: Different people assign different meanings to one specific message. This is due to the problems with meaning, significance, and the sending and reception of the meaning and content of the message.

Organizational barriers: This type of barrier develops due to the problems with physical distance between members with respect to their functional specialization of tasks, power, authority and status relationship, values held, and ownership of information.

Interpersonal barriers: These barriers also develop in the process of communication. They are based upon the relationships, values held, and attitudes of the participants in the process of communication.

Individual barriers: These are also called psycho-sociological barriers. The problem of this barrier arises due to differences in individual competencies to think and act, which would include physical ailments or handicaps. It is also because of individual skills in receiving and transmitting information, which would include poor listening and improper reading skills and adverse psychological conditions.

Cross Cultural (geographic) barriers: Culture is a shared set of values and attributes of a group. The communication barriers are also seen because of time, geographic locations, and the effects of time upon reception of the message and other cross cultural factors.

Physical Barriers/Channel and media barriers: The effectiveness and accuracy of communication is also affected by the physical barriers like distance, noise or channel and the media used in the process. In this category, problems that confront the media used in the process. In this category, problems that confront the issue of how best to communicate a message are included. (For example, it is best to transmit a message face to face rather than in writing).

Technological barriers: They are barriers which arise due to technological advancements in the field of communication. Technology generates lot of information, which is beyond the capacity of the recipient. Further, the media advancements on account of technological process increase the barriers. The ideas and message have to reach from the transmitter to receive in the same sense. If it does not happen, it is on account of barriers in communication.

EFFECTIVE CLASSROOM COMMUNICATION

Introduction

Communication is a very important component of the teaching profession. Without it, it would be impossible to teach or learn.

At the end of this chapter, you should be able to:

Explain the four general functions of classroom communication

Explain the difference between traditional and current views of communication.

Explain how communication is used to maintain proper classroom management

Construct quality open-ended questions

Describe the role of verbal and non-verbal communication in the classroom

Discuss the characteristics of effective teachers in the classroom

Functions of classroom communication

Communication in our lives or in any profession is meant to serve a set of functions. This chapter has identified the following four functions as being relevant for classroom communication. Even so, they are not unique to teaching and learning. These are:

Understanding and insight

Teachers teach in order to assist their learners understand subject content as clearly as possible. The idea that a learner ought to develop deep insights regarding what they study is key. Deep learning is different from surface level learning. In addition to understanding content, teachers and learners need to understand themselves and each other. Teachers use their understanding of learners to deliver content in ways that meet individual needs. Both teachers need to also understand their environment as this understanding is also suitable for effective learning. Using communication to ask questions that foster reflection is useful in promoting understanding.

Persuasion and influence

The whole process of teaching and learning is one of trying to influence another person. Teachers try to persuade learners and every teacher will influence their learners whether they like it or not. The important question then becomes: what do you say or do in your classroom in order to create a positive influence. Persuasion can take the form of direct words used intentionally to get a learner to do work, answer a question, change behaviour and so forth. Learners need to be taught explicitly how they can use communication to influence the teacher, other learners and others in the community. Writing is also a powerful way of influencing others. You may want to think about this: How can your learners write with the intention to persuade and influence (you the teacher) and other relevant audiences? Can you think of how writing influences the examiner when grading tasks?

Promoting learning skills

Traditionally, teaching has been more about the teacher dominating the classroom with teacher talk. Today emphasis is shifting on helping learners become responsible for their own learning. Learners develop their learning skills when a teacher allows them time to speak more, read texts and discuss in groups as well participate in writing tasks that involve summarizing key ideas from what the teacher says or from their reading. Effective communication is a strong enabling factor for learning so the teacher should promote the communication skills of learners. Modeling the learning behaviour you would want your learners to copy is very important. This is done by how you research for new ideas and how you ask questions that require serious attention from learners.

Initiate and maintain relationships

Classroom teaching is interpersonal as well as social in that learners learn best when they have a strong sense of belonging. The teacher should be interested in using communication to

promote a social climate where learners work collaboratively. Every learner should feel valued and respected by the teacher and other learners. You can imagine a classroom where positive human connection was absent. Learning would not occur. Communication in this case should minimize the need for competition and focus on care and support for others. Within this function many educational goals can be supported such as unity, love, cultural diversity, integrity, etc.

These functions apply in many different areas of human endeavour and as such communication skills are regarded as top on the list of 21st century skills Every education system is now challenged to see to it that their development (ref to the 21st Century Skills and Competency Based Curriculum for Kenya) is given attention.

The communication process

Up to the late fifties, communication was viewed as a one way process. During this time, the injection model was used to show how the process happened. You should be able to see how simplistic this way of looking at communication is. It fails to account for such elements of the process as feedback, cultural context or the complexity that emanates from the needs, abilities and sometimes hidden and conflicting goals of participants.

The traditional view has tended to look at messages as though they were objects being moved from person to person. Words are looked at as though they have fixed meanings of their own which we now know is not the case.

The current understanding instead is that words or concepts are given meaning through a negotiated process where prior knowledge, experiences, interests, abilities and the social and cultural contexts of participants play a key role. This current view is very much in line with the contemporary views of how learning happens. The constructivist view of learning developed by Vygotsky (1978) and supported by (Bruner, 1973) has greatly popularized learning as an active, interactive and creative process through which meaning is constructed rather than just being accepted as having come from an authority. Three principles underlie the constructivist theories of learning:

Instruction must be presented in a structure that can be easily grasped by learner

Instruction must be concerned with creating a conducive learning environment that makes students willing to learn

Instruction should challenge the learner to go beyond what they already know. A major weakness with teacher-centered teaching is that learners are not challenged to explore implications of many of the facts they know. Take a familiar topic and challenge yourself to think critically about facts you very well know. Words such as nutrition, poverty, healthy, community service and others can gain new meaning when critically examined.

Two key roles of classroom communication

There are two main roles of classroom communication: classroom instruction and classroom management.

Classroom instruction

Explaining is a major form of communication in the classroom and it is combined with giving examples, asking questions as well as responding to student answers. The importance of preparation and lesson planning which have already been emphasized in the chapter on Teaching Documents cannot be over-emphasized. Structuring the content in small clear steps and moving from known to the unknown is very useful for learners. Communicate always in a manner that shows that the goal of your teaching is to show how knowledge is created progressively from the simple to the complex. Effective communication requires use of a multi-sensory approach that targets as many senses as possible.

Notice here that as a teacher, it is your responsibility to help your learners become better at learning and you achieve this by allowing them time to do certain tasks individually, in pairs, small groups or as whole class. Instructing a class should not be equated to explaining all through. Present information in ways that foster habits of mind such as imagination, creativity, critical thinking and problem-solving.

Communication and classroom management

Classroom management or control is used by a teacher to ensure that conditions that promote effective and efficient learning are available. Whether you like it or not, you will encounter classrooms where some of your learners will disrupt learning in one way or other. Disruptive behavior or simply student misbehavior has to be handled skillfully and effective classroom communication will help any teacher prevent or deal with inappropriate behavior.

There are many strategies of maintaining classroom control as research in the area of classroom management will reveal. These strategies fall under four general approaches. Let us look at them:

- i) behavior modification
- ii) promoting socioemotional learning environment
- iii) Initiating and managing group process
- iv) the authoritative approach.

You need to realize that research does not seem to favour any one particular approach. Instead, a teacher is advised to carefully blend approaches in order to meet the realities of each classroom situation.

Behaviour Modification

The assumption here is that the behavior you have to deal with perhaps has been a reality of your classroom even before you took over the class. There is also the possibility that some students will start behaving improperly after you take over the class. The question then is: what kind of teacher communication behavior can assist in changing badly behaved students to well behaved ones? The behaviourist approach based on experimental psychology by B.F. Skinner recommends a consistent and systematic approach of rewarding (reinforcing using words such as “good”, “well done”) for appropriate student behaviour and removing rewards (punishment) for misbehaviour. This is the traditional approach to dealing with misbehavior. It is rather simplistic and compared to other approaches, it is considered least effective especially when dealing with adolescents. You need to bear in mind that an adolescent can tell when he is being manipulated using some reward and may not cooperate.

Socio emotional learning environment

This is an approach that believes that classroom control can be established and maintained by use of positive communication that results in good interpersonal relationships. It views the classroom as a place where learners value the feeling of being connected to the teacher and to other learners. The classroom is viewed as a community where each learner has a sense of belonging and feels supported. The teacher projects attributes of one who is real, accepting and empathetic. Every student matters and teacher communication focuses on promoting the learner’s sense of belonging, worthiness and success. The teacher creates this climate by viewing teaching and learning as social in nature and so creates social time where the teacher and learners interact freely and learners are encouraged to care and support one another. The teacher pays attention to the needs of each learner and will devote extra time for those with issues. This makes all learners willing to participate in lessons.

The teacher makes learners busy and engaged and ensures their learning is meaningful. Increasing student engagement through working on meaningful tasks is considered the most effective way to manage a class. You will be able to accomplish this through careful planning of learner activities. The teacher is also able to establish control by conveying enthusiasm and confidence. He/she checks the mood of the learners and responds appropriately. He clearly communicates to the learners what is expected of them and repeats instructions. Learning is made fun by careful use of humour, anecdotes, novelty and challenging tasks. Praise is used extensively through direct or indirect verbal comments or by use of non-verbal channels and rewards. The teacher maintains his composure always and does not rely on verbal outbursts when a student or the class is out of control.

At this point, you may want to think of appropriate things you may need to say as well as how you can communicate non-verbally to cultivate a warm learning climate. Think also of what

you should not say or do. In communication, teachers do not just share ideas that promote subject understanding, they also communicate their feelings and attitudes towards their learners. How can you communicate appropriate feelings and attitudes effectively? How can you project the image that your outward actions reflect what you really feel? That means if you show care, this is because you are caring and not a pretender!

Let us pause and ask: exactly what kind of statements or non-verbal actions can a teacher make that can promote good relationships in class. Make a list of as many as you can think of.

Initiating and managing group process

There are two types of communication strategies that are required of the teacher in order to manage the groups well. The first one has to do with ensuring that the group has a challenging task (task-oriented communication). How you frame the question will matter a lot in this stage. Learners will stay on a task if it is challenging and meaningful and if it is within their level. The second type of communication ensures individual members have distinct roles and each learner has a part to play and the group is working smoothly. This is maintenance-oriented communication. The first is cognitive and it means that groups stay on a task when it is cognitively challenging, while the second is affective and it means that once a task is given, the feelings of the learners are monitored to ensure they respond as required.

Your role in task maintenance is to monitor learner reactions and provide support through prompts, clarifying, repeating instructions or providing more resources or time. You should not leave learners stranded or distracted if the task is not of their level. Give the groups confidence by accepting their contribution while you also correct as necessary. Overall, the teacher should emerge as one who uses communication to get answers regarding students' feelings and thoughts and uses the same to ensure that dominant feelings are those that support accomplishment of group tasks. Learning in groups is useful in helping learners develop their communication and independent learning skills. This happens only with effective communication of tasks and how they are carried out.

You may want to ask yourself at this point: How can you use words and non-verbal cues to persuade and influence your students (especially those less enthusiastic or are slow in task) during group processes?

Authoritative approach

The authoritarian style of classroom management is one in which the teacher yields very high control of the class but where there is very low learner involvement. The teacher is controlling, is very strict and inflexible. His focus is on content and not the feelings of learners or their problems. The learners with the authoritarian teacher obey the rules but inwardly they loath such a teacher. The democratic and *laissez-faire* approaches leave students on their own due to very

low level of teacher control. In both approaches learning may not occur as teacher guidance is often lacking. The authoritative teacher on the other hand is less controlling but his/her class is very highly involved. He/she is caring and listens to students. The teacher is firm but fair and is flexible and operates with a clear set of rules and consequences for misbehavior. He/she listens to students to weigh the circumstances whenever rules are broken before applying the consequences. He is consistent in his application of rules and in use of consequences. The students like this teacher because he gives them a choice in how they should behave. He makes them responsible and accountable for the choices they make. There are few behaviour problems in this type of class.

NB: How a teacher conducts himself/herself matters if he/she will have a well-controlled class. In the next section we want to look at the characteristics of effective teachers. But, before you continue, think about the four approaches to classroom management and check and decide how they help the teacher meet the four functions of communication.

Let us now look at some characteristics that define an effective teacher:

The teacher's attitude is by far the most important characteristic and how he conducts himself verbally and non-verbally is shaped by how he/she views himself/herself as well as the attitude towards the learners and even the subject. A positive attitude is vital in surmounting odds that may come up with the job of teaching. The question, however is, how do you communicate your positive attitude to others?

An effective teacher is learner-needs focused or to put it simply learner-centered and is intrinsically motivated to see to it that he communicates a sense of accomplishment to each learner. All learners are defined by three sets of needs: need to feel they can succeed and that he is supported to do so; need for community where the teacher makes each learner to feel he is part of a caring community or team and thirdly; need for active learning whereby the teacher ensures learners are enabled using appropriate tasks to become active participants and not passive recipients of information.

The teacher is firm and fair. Teachers who take student needs into account are often perceived to be fair and objective. They earn respect from their learners and are better able to establish effective classroom routines and classroom management. They see misbehavior as resulting from unmet learner needs rather than to do with personality problems of the learner. Before you condemn a learner for misbehavior think about this.

Effective teachers are patient with learners. They are usually in control and give learners ample time to learn and practice. They do not move with the syllabus. They take student needs into account as individuals and present subject content and classroom tasks to match the different needs of learners. A Competency Based Curriculum is in favour of such an approach.

Given what we have said so far, would you agree that behaviour problems can be reduced by learner-centered approaches to learning?

Use of questioning technique and feedback

The quality of the questions asked determines a teacher's level of success with the lesson. Quality questions promote deep learning as learners apply reasoning and analytical approaches to the facts they know. There are two types of questions: closed type and open-ended. Closed questions fall at the bottom of the hierarchy of knowledge (see Blooms taxonomy) and deal more with recall of facts. An effective teacher uses these questions sparingly and shows greater interest in higher order open-ended questions. Higher order questions challenge students to think critically and creatively. The goal of quality questions is not to come up with one correct answer but to promote multiple ways of thought. Thus the thinking processes by which the answer or conclusion is reached becomes more important than the answer itself.

Quality questions are aimed at checking for understanding or comprehension and provide multiple ways for students to respond. These types of questions are known as Socratic questions. The focus of these questions is how students discover answers, how they can comprehensively describe a problem or issue, analyze concepts, probe reasons and predict the implications or consequences given certain scenarios. The method aims at getting learners to be systematic, deep and logical thinkers. This method is learner-centered and concerns itself more with the learners' participation and how they monitor their thinking (metacognition). In this case, the teacher puts on an ignorant mindset in order to force learners to assume the highest level of knowledge. The teacher gives learners space to correct their thinking and to experiment with alternative courses of action or ideas. In being supported to check how they are thinking, the students learn to distinguish between logical and faulty thinking. Problem-based and project-based are high on the category of quality questions due to their demand for application of complex knowledge, laws, concepts and principles

Effective questioning techniques take attention from you the teacher to your learners and should encourage discussion either in small groups or by the whole class. They reveal your level of interest in the learners as well as the subject and by using such questions, you get an opportunity to show them that you value not just what they learn but how they learn it. The process of getting answers to complex questions need not end in class and teacher allows time for learners to keep reflecting even after the lesson. Students are challenged to look for more ideas on their own and to challenge their current points of view with future thinking. A good teacher therefore is to be judged not by his answers but by the questions he/she asks. The important thing to note here is that a teacher's responsibility is to develop the art of asking quality questions. Students become expert learners by also learning how to ask the right questions themselves.

How a teacher responds to student answers requires skillful communication. In providing feedback, you should encourage learners to talk by responding positively to failure. Ask them to clarify, respond in ways that fire their curiosity and work with them to look for an answer, probe their answers and guide them towards alternative points of view. Portray the impression that you are all learning. Encourage sharing of different perspectives both orally and in writing and relate classroom discussion to the real world. When you give feedback, aim at reinforcing certain kinds of student responses and behaviour. Use the learners names when you ask for feedback.

Feedback should be given both verbally and non-verbally and also directly and indirectly. Indirect feedback is given to the student in a manner that may not use the learner's name and the teacher directs it to the whole class. You say, "I can see a good number of you have taken the advice I gave last time... I am pleased with the way some of you are working on this problem. You have the right resources on the table... Some of you are now asking real good questions..." This is, of course, in addition to the direct one to a specific learner. Learners can also give feedback to their neighbours. Summary of key points using two sentences can be used from time to time. In the conclusion ask all learners to make a two sentence summary of what your lesson was about.

Feedback is not just for inside the classroom. You can also give feedback and give it outside the class to make a not so well behaved or disengaged student look good to somebody that matters such as another teacher, a parent or the school head. Look for an opportunity to catch them doing something good and surprise them. You could say, "Peter you surprise me... I didn't know you are so good with that..." Learners will work hard if they get feedback for their effort. Remember that just because learners look bored during your class time and does not mean everything on earth bores them. Interview some of those who look bored and work together to make their learning enjoyable. Learners expect positive feedback when they succeed and the teacher should use positive communication that encourages the learner, "good", "well done", "try harder", "ooh you surprised me", "let's work together later and improve on this" are all motivating to the learner. Negative communication should be avoided at all times and instead, teachers should use poorly done work as opportunity to support learner. May be you can say, "I am available to help you with this".

The teacher needs to use student feedback as a way of improving how to teach more effectively. A teacher needs to know what learners think about the way he conducts various aspects of teaching. Few teachers do this, yet, it is one way of showing learners you are interested in ensuring that their needs matter to you. Are you willing to hear the truth from your learners about how you teach and how you can deliver lessons more effectively? You can get feedback through asking openly or sometimes by interviewing some of the students in private. As a teacher, you could also ask for peer evaluation from another teacher. The idea being communicated to your learners is that even teachers still continue to learn. This is a good strategy for building trust

and reducing classroom management problems by building rapport. Feedback should help deliver one message: it is alright to fail. Failure then becomes a means to learn.

The following guidelines will be useful in regard to asking questions and using feedback:

Pose questions that invite a range of perspectives agree/disagree, for/against or call for debate.

Engage all learners even those not willing to volunteer

Do not punish for any wrong answer

Build from simple to complex

Take a “straw vote” (answer up if you agree with Jane) and ask a few of those who agree to justify and the same for those who disagree.

Frown a bit and ask “Are you sure?”

Ask if there is another way to solve the problem and also ask learner to explain the actual process of arriving at an answer

If a student cannot answer a difficult question, ask a contingency back up question on a lower level

Refuse to accept responses that are not audible to all learners and do not entertain mixed chorus answers

Give praise for partially correct responses as the whole class works towards reaching the correct answer to complicated questions.

Do not abandon a question because it seems hard. Start your learners off with little hints until finally the students themselves give the answer.

NB: How students think or the mental processes by which they arrive at answers is what the teacher needs to focus on and not the correct answer per se. The term “metacognition” refers to a great strategy that both teacher and learner can use to promote better thinking. Research more on the term and see how it applies to you as a teacher or as a learner.

Verbal and non-verbal strategies

You will communicate in your classroom using two major channels: verbal and non-verbal. Verbal communication refers to your spoken and written words while non-verbal communication refers to a variety of aspects that include facial expression, gestures, voice, proximity to learner, time, as well as your mode of dress. Teachers rely mostly on verbal communication but in order for them to be effective, they have to remember that when used properly, non-verbal communication is a powerful auxiliary of verbal communication. This means that verbal communication needs the support of non-verbal behavior in order to be effective. In order to

fully understand how these two types of communication operate in the classroom, we shall look at each one in turn.

Verbal communication

It refers to any communication with your learners where words are used. This means that as a teacher, you will use both spoken and written words to deliver messages to your learners. In using spoken words, the following guidelines are useful:

Your voice is a very important aspect of verbal communication. It has various characteristics that ultimately determine if it is of high or low quality. The first of these is intensity or volume level. How loud you want your voice to be is situational. As a teacher, you have to judge the appropriate volume for each situation. Remember that if your volume is low when it ought to be loud, you will be perceived as shy. On the other hand, if you speak too loudly with a small group, you will be perceived to be aggressive. Keeping your volume at an appropriate level makes you sound confident.

The second characteristic is intonation or voice inflection. Your voice has a tendency to rise and fall. A good example can be heard when we are asking a question or making a statement. Similarly, falling and rising happens as we try to fulfil a number of intentions in our speech. Teachers just like other speakers are literary actors and they use voice to express various states of mind. Think of how a good story teller uses intonation in order to make emphasis, to express astonishment or a surprising end. As a teacher, you should avoid use of monotone as this would be unnatural and ineffective.

Rate is the other element in verbal communication. Simply put, it refers to how fast or how slow you speak. Some people speak too fast in situations where they should be slower and vice-versa. Research has shown that on average, teachers speak between 120-165 words per minute. Effective teachers vary the speed at which they speak. To be effective, you need to slow and fast at the same time. How you speak in each case depends on the effect you want. The best advice however is to check with your listeners.

The fourth characteristic is pitch. This refers to a voice being high or low (deep) sound. Some people talk naturally in a high or low pitch. To be effective, one needs to vary the pitch to suit different purposes. A high pitched voice is usually not comfortable to the ears. People who use high pitched voices are perceived as being unauthoritative. Speakers are taken more seriously when they lower their pitch. As a teacher you need to strike a good balance between high and low pitch.

Vitality is also an important element of voice. We evaluate vitality or force by looking at the amount of energy, enthusiasm or liveliness used in delivery of a speech. If you love teaching a subject, this fact will be evident from the force that accompanies your communication. As a

teacher, you want to communicate to your students that you are interested in your work and the energy in your voice makes this obvious.

Your voice may carry all the above qualities but still be lacking in one key parameter, clarity. Clarity is not a characteristic of voice as such but deals more with use of language. Clarity or lack of it results from the way we pronounce especially English words. In multicultural or multi-lingual classroom contexts, teacher and student pronunciation may differ. In some ethnic languages, there are no letters such as “r” or “l” such that the teacher will say “fly lice” rather than “fry rice”. Clarity can also be interfered with when we make wrong word choices or use words that are not familiar to learners. To enhance clarity, use simple words and when using technical words, ensure proper spellings and definitions are also used. In case of vernacular interference, you will improve if you put the right amount of effort. While you are working to improve, make humour your friend instead of being embarrassed each time you fail.

There are teachers who use unnecessary words or phrases. In so doing, you affect clarity. Instead of repeating frequently in your lesson, “do you understand?” or “are we together?”, you can be more strategic in trying to find out if your learners have understood. You look more genuine when you ask a question instead of repeating phrases that are not useful. You could plan classroom tasks beforehand that you will use to test their understanding.

Written communication is also a verbal type of communication. As a teacher you will use writing in different places and for different purposes. In the classroom, you will write on the black or white board. You will prepare teaching aids where you will use written words. You will prepare written handouts, task instructions, charts as well as give written feedback on students’ writing. You will write performance reports, assignments, examinations and Power Point slides. Ensure you double check the words you choose, spelling, amount of detail necessary, the proper key concepts and also your handwriting and size of font where appropriate. When giving written feedback, make sure you provide positive comments that make students want to improve. If the work is poor in your view, do not just write “poor” but instead give a few hints or suggest an area or two the learner can work on. If it is good, do not just say “good”, put a comment that qualifies what the learner has done well or why you like it. Avoid putting big marks or symbols which will not guide learner on how to improve.

You may want to reflect at this point: Does the type of comment or symbol you use have the power to affect the learner negatively? Can you avoid this negative effect or are you a victim of circumstances? Think about the function of communication (persuasion and influence) with regard to what teacher written comments can accomplish.

Non-verbal communication

It is an integral part of verbal communication. This means that in most cases, it is used to augment verbal communication. We have already pointed out that non-verbal forms of

communication include facial expression, gestures, body posture, proximity to learners, time, grooming and dressing of the teacher. The face is by far the most important aspect of non-verbal communication. On your face are your eyes, eyebrows and your mouth. These combine with more than thirty muscles on your face to bring out different emotions. Communication is not just a transfer of messages or academic ideas for that matter. The teacher uses his face to communicate different emotions and attitudes in the classroom. A nod of the head to mean "yes", a smile to indicate "am pleased" a frown to say "behave yourself" are all used frequently in the classroom. Your smile is powerful non-verbal behavior. Eyes are useful in looking at students in order to attract your attention, to check their moods as well as to assure them you are listening. You use your face to show care and empathy. Although words are appropriate, they need the support of a proper look and tone of voice. To be found trustworthy, the behavior must be consistent rather than on and off. The teacher should establish trust with students and how consistent you are non-verbally can tell if your words are genuine or not. Remember you can say that you care but your non-verbal signals prove the contrary. Actions, as they say, do not lie.

Gestures are used extensively by effective teachers to communicate a number of messages. The common gestures are those of the hands. Hand and also head gestures (combined with facial expression) will be used to focus attention on students, to emphasize a point, to encourage or discourage classroom behaviour and to communicate the mood of the teacher. An excited and happy teacher uses more hand and head gestures and a more straight posture. Body posture and body movement are important ways of communication. As much as possible teachers should be mobile and an upright open posture will be found more welcoming than a closed and drooping one. Mobility means moving to different parts of the classroom as you speak or as learners work in groups. How much distance you maintain between you and your learners communicates a lot. There are times when it is necessary to move close to a student (proximity) when it is his turn to talk or merely to show that you have not ignored especially those at the back.

Time is another aspect of non-verbal teacher behaviour. How you use time in class communicates a great deal about your attitude towards your work and your attitude to the students. Learners can tell teachers who come to class unprepared because time is not well used and learner activity is low or absent. Coming to class in time communicates more positively than if you are late most of the time. How you allocate time on tasks is also important. How long you take to return student assignments also communicates your attitude to work and learners. Also, if something is really important, you will give students ample time to complete. Imagine getting learners to do group work where they take more time to settle into the group than to do the work! This can look exaggerated but it is true that some teachers do not plan group activities well. Students arrive at the answer with no effort. As a teacher you influence your learners by your dress and grooming. Dress and grooming are an extension of your personality and you want

to dress in a way that helps you command respect. Smart, clean and well ironed clothes add great value to your teacher-student relationship.

Classroom delivery techniques

We have already seen that classroom communication plays two key roles. It helps the teacher teach subject content (instruction) or it is used to maintain classroom control (classroom management) so that learning can occur in a safe, warm and conducive atmosphere. In talking about classroom delivery techniques, one cannot therefore, separate these two functions. They are part and parcel of each other and one cannot operate without the other. The goal of teaching is to promote cognitive, affective, social-relating and affective skills (refer to chapter on aims and objectives of education). Lesson delivery is successful when opportunity is provided for this four-pronged type of teaching and learning. In talking of how you deliver a lesson, you have to think of how you get your verbal and non-verbal behaviour to support subject instruction as well as classroom control. We would argue that classroom management is the prerequisite for any effective instruction. Having said this, we can now look at some characteristics of good lesson delivery.

A good start in a lesson should try to prepare learners for the lesson in three ways:

A summary review of the previous lesson. This a brief summary and learners are involved as a way of checking their comprehension.

An overview of a new topic with regard to what the teacher hopes to achieve and how he/she intends to go about it. Learner roles are clarified here but they can be emphasized as lesson progresses. Resources for use in lesson may be stated. Learners may be used by way of activating their background knowledge of a new topic. A question or relevant statement by the teacher may be used.

The third method has learner motivation in mind. Saying or doing something that motivates your learners is useful. Remember that how you start a lesson matters. Motivating sets include interesting or provocative questions, stories, activities or use of objects and pictures. Comments or activities from learners can stimulate an interesting start. It should be two-way so you need to involve your learners. Be careful to create a good balance in your choice of how you induct your learners to your lessons. Be careful not to overuse any approach.

Think of as many creative ways as possible of firing your learner's curiosity or interest in a new topic. Think of some as activities done by a select group of learners.

Create a theme and teach your subject around it. As part of teaching your subject you can negotiate a theme with learners around which to teach for a specified period of time. A given theme can run for let us say three weeks or so. Themes to select from can be checked from the education goals articulated from the syllabus such as unity, integrity, love or virtues such as

truth and even skills such as active listening, confidence, imagination, reflection and so forth. Making reference to the select theme can be a good way to change mood of your class. You could say: Let us see how our theme on....applies to our topic so far.

Your voice effectively and keep in mind what we have already discussed about voice quality.

Let learners know at the beginning what you intend to accomplish by way of stating or writing down specific objectives of the lesson topic. Clarify what you expect them to learn and do and if any resources will be required, you can ask them to make sure they are ready.

Your conversation with learners is a discourse and to help them follow you clearly, various discourse markers (also known as transition signals). You have covered these in your first year unit (Communication Skills). These help them identify key points easily and makes listening and note-taking less difficult. You may attempt at this juncture to remind yourself what these are by coming up with examples under the following categories of markers: Markers of beginning a lesson or introduction, those that indicate definition, cause and effect relationships, addition, comparison-contrast, examples, and those for concluding.

Pause is a very important aspect of effective classroom delivery. You can pause to demarcate two different parts of a lesson, or just before you move to the next point. When you ask a question, pause to give learners time to think of the answer. Pausing at strategic points is a mark of confidence and not a lack of it. Pause to recollect your thoughts when required about how you want to proceed with the lesson. Planning is a mental process and you can pause to weigh which is a proper way to proceed.

Display your passion for the topic as well as your attitude towards the learners using both words, gestures and body movement. Imagine yourself standing still with hands in one position. What will your learners think? Relate subject to the real world, make brief interesting digressions, use your personal experiences as well as humour. Even so, be careful not to portray the picture that you have learned everything on the topic. Try and give impression that learning is an ongoing process. What if you do not know the answer? Take time and research what positive comments are suitable for such a situation.

How time is used during a lesson matters to the learner. Make sure time is used well by applying a learner-centered approach. This means that rather than dominate lesson with teacher talk, ensure learners are active; individually or in groups. Plan ahead for active learning that is meaningful and also challenging and engaging.

Notice that effective delivery also involves other aspects such as use of learning resources and this has been treated in chapter three on instructional resources. You may also at this point think about use of repetition and also teacher modelling as aspects of effective delivery. Find out how you model communication and learning behaviour so that you are leading by example.

Remember your learners will copy all positive behaviour but, are also capable of mocking or making fun of negative communication.

Definition of Key Words and Concepts

Classroom communication: is verbal and non-verbal and is used by both teacher and learners to ensure that a conducive environment is created which supports learning and understanding of the subject matter. Teachers and learners use it to communicate ideas, feelings, attitudes and values.

Feedback: refers to verbal and non-verbal responses by both teacher and learner. Feedback can be spoken or written and can be given during a lesson or outside the classroom. Feedback targets students cognitive development as well as their behaviour and even interests.

Influence : is an effect of ones communication on another. In the classroom the teacher can influence learners by he/she communicates or vice-versa. This is done more indirectly. If you want to win trust from learners, you will not say directly, “trust me”!

Persuasion: is using certain words or non-verbal behaviour in the classroom with the deliberate intention of wanting to change student thinking or their behaviour. This is done directly or indirectly. You can promise some award for instance.

Metacognition: (Developed by John Flavel in 1979) , the term refers to how we think about our thinking and it can be applied with learners so that they cultivate a habit of checking if they are thinking appropriately regarding a given issue or checking their feelings and reactions towards a given situation. The goal is to come up with the best possible thought or decision. Metacognitive strategies are learning strategies.

Non-verbal communication: refers to channels of communication that do not use spoken or written words to transmit messages

Verbal communication: refers to spoken and written words.

ACTIVITIES

Communication is largely concerned with persuasion and influence. Make a list of ten things you would both say and do that could have a positive influence on your learners.

Contrast traditional and contemporary views of communication.

How would you use communication to arrive at an understanding of yourself, your learners and the subject you are teaching?

Using a topic in your subject, give examples of closed and open-ended questions. Construct some quality questions that can promote deep learning and creative thinking on some issues.

Teacher feedback is all about supporting students learning. Discuss.

Discuss qualities of an effective teacher in regard to their communication.

Identify and explain five communication techniques for effective lesson delivery

Effective communication is learner-centered. Illustrate the truth of this statement using examples from the four functions of communication.

UNIT - 5

MATHEMATICAL REASONING AND APTITUDE

- Types of Reasoning.
- Number series, letter series, codes and relationships.
- Mathematical aptitude
- Fraction.
- Time and Distance.
- Ratio proportion and percentage.
- Profit and loss.
- Interest and Discounting.
- Averages etc.

Types of Reasoning: There are mainly three types of reasoning such as, Inductive Reasoning, Deductive Reasoning, Abductive Reasoning

Inductive reasoning is based on observations and not any hypothesis. If any phenomena are observed for n number of times, it can be generalized. This generalization is based on observation and therefore it may be false. Inductive reasoning is a logical guess which can be backed up by using valid reasons. This type of reasoning is not used in geometry, for instance, one may observe a few right triangles and conclude all triangles to be right triangles. Therefore, other mathematical tools are used to prove geometrical results. An example of inductive reasoning will help elucidate the concept.

Example of Inductive Reasoning:

- **Statement:** I picked a ball from the bag and it happens to be a red ball. I picked a second red ball. A third ball from the bag is also red. Therefore, all the balls in the bag are red.
- **Reasoning:** All the balls picked up from the bag are red. Therefore, we can say all the balls are red. This is an example of inductive reasoning where existing data is analyzed to come to a general conclusion.

Deductive reasoning is based on the exact opposite principles of induction. Unlike Inductive reasoning, Deductive reasoning is not based on simple generalizations. A Hypothesis is required or a statement that has to be true under specified conditions for deductive reasoning to be valid. In the case of Inductive reasoning, the conclusion may be false but Deductive reasoning is true in all cases. Therefore, Deductive reading is used for geometrical and mathematical proofs. The following example will simplify the concepts discussed in this section.

Example of Deductive Reasoning:

- **Statement:** The sum of angles in a triangle is always equal to 180° and ABC is a Triangle.
- **Reasoning:** Here in the given statement we are considering two hypotheses, where the sum of angles in a triangle is said to be 180° and ABC is a triangle. Based on the given hypotheses we deduce that the sum of angles of ABC is 180° .

Abductive reasoning is a modified version of Inductive Reasoning and takes a more practical approach. In the case of inductive reasoning, the data or observation is complete but in real situations, most of the data is not available at the time of making a decision. So based on the data and its availability, the conclusion may vary and reasoning may change.

Example of Abductive Reasoning:

- **Statement:** The heights of four students studying in a class were found to be 160cm, 162cm, 163 cm, 167 cm respectively. The measuring scale available had the least count of 1cm.
- **Reasoning:** As per the data and hypotheses available at the time of observation, the average height comes out to be 163cm. But once a new measuring scale was installed the least count was found to be 0.1 cm and the recorded height of students changed. This also impacted the Average height which came to be 63.8 cm.

What are the types of reasoning statements?

Reasoning statements in mathematics are broadly classified into three types:

- Simple Statements
- Compound Statements
- If-Then Statements

Simple Statements: If the truth value of a statement or proposition does not directly depend on another statement, it is a simple statement. In other words, a simple statement should not be composed of simpler statements.

- Therefore a simple statement can never be broken down into simpler statements. It is easiest to work with simple statements and direct reasoning approach can be implemented. A few examples have been provided to clear the concept of simple statements.

Example 1: Square is a parallelogram.

- Reasoning: There are no modifiers in the given statement. Therefore we can say that the given statement is simple.
- Compound Statement: In simple words, the combination of simple statements is a compound statement. Therefore, such statements are made of either two or more simple statements joined together by connectives like 'and', 'or'.
- A variety of connectives can be used instead of the two connectives as mentioned. These statements are crucial for Deduction reasoning in Mathematics. Have a look at the detailed example below for a better understanding:
- Example 1: We have taken two simple statements that can be joined together by the use of a connector.
- Statement 1: Parallel lines do not intersect.
- Statement 2: Transversal lines make equal alternate angles with parallel lines
- **Compound Statement:** Parallel lines do not intersect and Transversal lines make equal alternate angles with parallel lines.
- Example 2: In this example, a compound statement is being dissected into its simple statement components.
- Compound Statement: Triangle has three sides and the square has four sides.
The Simple Statements for this statement is:
- Statement 1: Triangle has three sides.
- Statement 2: The square has four sides.

If-then Statement: Conditional statements where a hypothesis is followed by a conclusion are known as the If-then statement. If the hypothesis is true and the conclusion is false then the conditional statement is false. Likewise, if the hypothesis is false the whole statement is false.

Example 1: If 40% population is female then 60% population is male.

- Reasoning: Here the 40% female is the hypothesis and if that condition is met then the conclusion is satisfying.

Number Series

- The Natural Numbers
- The natural (or counting) numbers are 1,2,3,4,5,1,2,3,4,5, etc. There are infinitely many natural numbers. The set of natural numbers, {1,2,3,4,5} is sometimes written NN for short.
- The whole numbers are the natural numbers together with 0.(0,1,2,3,4,5,,,,,,)

- Even Numbers: 2,4,6,8,10.....100
- Add numbers: 1,3,5,7,9.....99
- The sum of any two natural numbers is also a natural number (for example, $4+2000=2004$), and the product of any two natural numbers is a natural number ($4 \times 2000=80004$). This is not true for subtraction and division, though.
- The Integers
- The integers are the set of real numbers consisting of the natural numbers, their additive inverses and zero.
- {...,-5,-4,-3,-2,-1,0,1,2,3,4,5
- The set of integers is sometimes written J or Z for short.
- The sum, product, and difference of any two integers is also an integer. But this is not true for division...

Square and Square Root Table

Square	Square Root	Square	Square Root
$1^2 = 1$	$\sqrt{1} = 1$	$16^2 = 256$	$\sqrt{256} = 16$
$2^2 = 4$	$\sqrt{4} = 2$	$17^2 = 289$	$\sqrt{289} = 17$
$3^2 = 9$	$\sqrt{9} = 3$	$18^2 = 324$	$\sqrt{324} = 18$
$4^2 = 16$	$\sqrt{16} = 4$	$19^2 = 361$	$\sqrt{361} = 19$
$5^2 = 25$	$\sqrt{25} = 5$	$20^2 = 400$	$\sqrt{400} = 20$
$6^2 = 36$	$\sqrt{36} = 6$	$21^2 = 441$	$\sqrt{441} = 21$
$7^2 = 49$	$\sqrt{49} = 7$	$22^2 = 484$	$\sqrt{484} = 22$
$8^2 = 64$	$\sqrt{64} = 8$	$23^2 = 529$	$\sqrt{529} = 23$
$9^2 = 81$	$\sqrt{81} = 9$	$24^2 = 576$	$\sqrt{576} = 24$
$10^2 = 100$	$\sqrt{100} = 10$	$25^2 = 625$	$\sqrt{625} = 25$
$11^2 = 121$	$\sqrt{121} = 11$	$26^2 = 676$	$\sqrt{676} = 26$
$12^2 = 144$	$\sqrt{144} = 12$	$27^2 = 729$	$\sqrt{729} = 27$
$13^2 = 169$	$\sqrt{169} = 13$	$28^2 = 784$	$\sqrt{784} = 28$

$14^2 = 196$

$\sqrt{196} = 14$

$29^2 = 841$

$\sqrt{841} = 29$

$15^2 = 225$

$\sqrt{225} = 15$

$30^2 = 900$

$\sqrt{900} = 30$

Cube of 1 to 20

$1^3 = 1$

$11^3 = 1331$

$2^3 = 8$

$12^3 = 1728$

$3^3 = 27$

$13^3 = 2197$

$4^3 = 64$

$14^3 = 2744$

$5^3 = 125$

$15^3 = 3375$

$6^3 = 216$

$16^3 = 4096$

$7^3 = 343$

$17^3 = 4913$

$8^3 = 512$

$18^3 = 5832$

$9^3 = 729$

$19^3 = 6859$

$10^3 = 1000$

$20^3 = 8000$

Types of Series

- **Even Number: 2,4,6,8,10,.....(12)**
- **Add Number: 1,3,5,7,9,.....(11)**
- **Square Root: 1,4,9,16,.....(25) ($1^2, 2^2, 3^2, 4^2, 5^2$)**
- **Cube Root: 1,8,27,64,.....(125) ($1^3, 2^3, 3^3, 4^3, 5^3$)**
- **Prime No: 2,3,5,7,11,.....(13)**

Examples

1) 5, 25, 7, _____, 9, 19

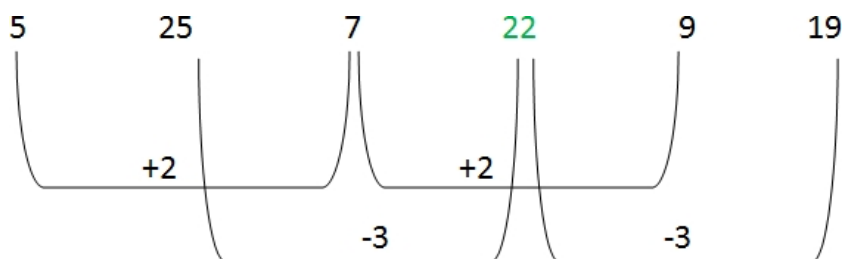
A) 23

B) 22

C) 25

D) 32

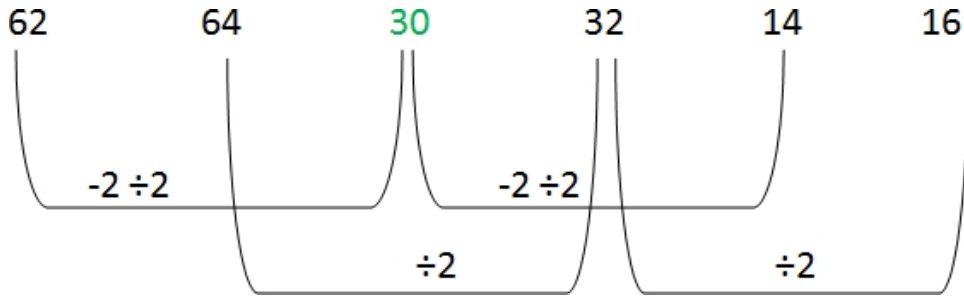
E) None of The Above

➤ **Solution (Option B)**

➤ 62, 64, _____, 32, 14, 16

- A) 26 B) 28 C) 30 D) 32 E) None of The Above

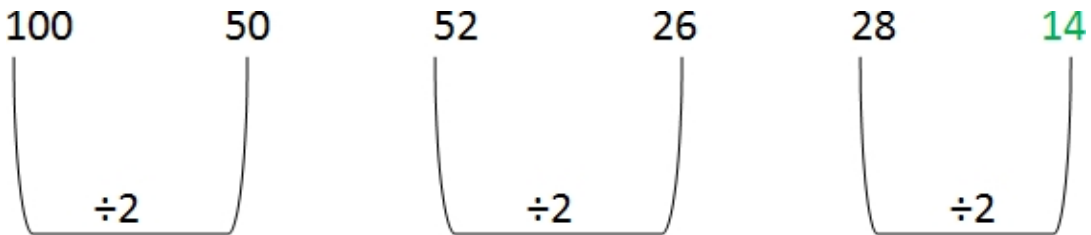
➤ Solution (Option C)



➤ 100, 50, 52, 26, 28, _____

- A) 30 B) 32 C) 14 D) 16 E) None of The Above

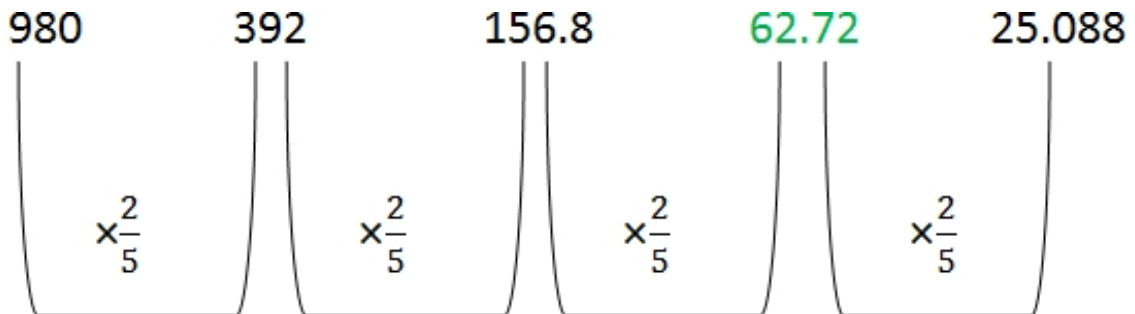
➤ Solution (Option C)



➤ 980, 392, 156.8, _____, 25.088, 10.0352

- a) 62.72 b) 63.85 c) 65.04 d) 60.28 e) None of The Above

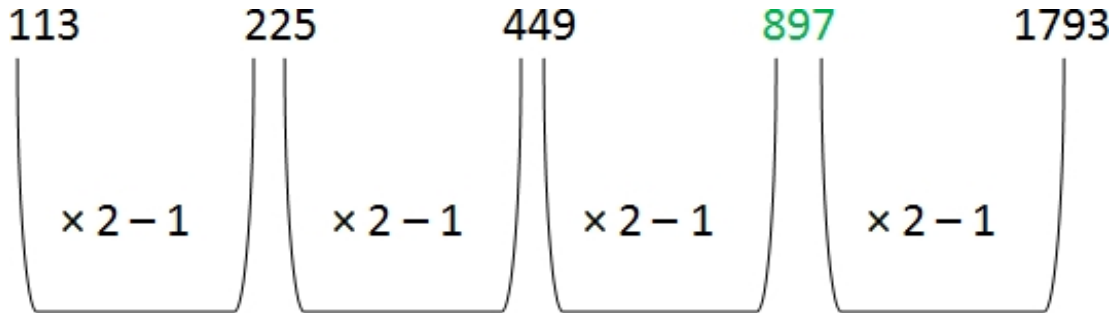
➤ Solution (Option A)



➤ 113, 225, 449, _____, 1793

- a) 789 b) 786 c) 897 d) 987 e) None of The Above

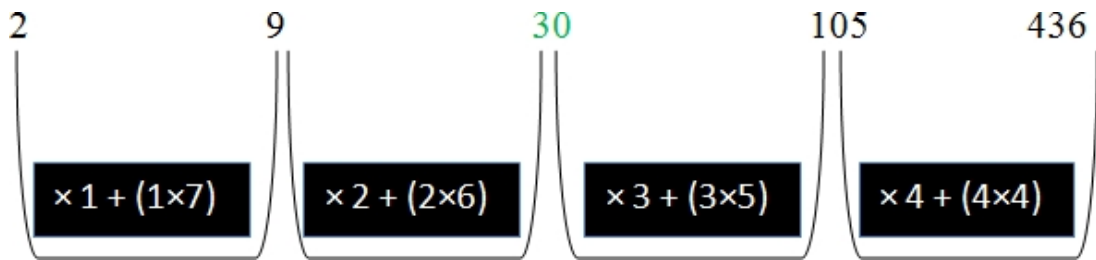
➤ Solution (Option C)



➤ 10) 2, 9, _____, 105, 436, 2195

- A) 25 B) 27 C) 30 D) 33 E) None of The Above

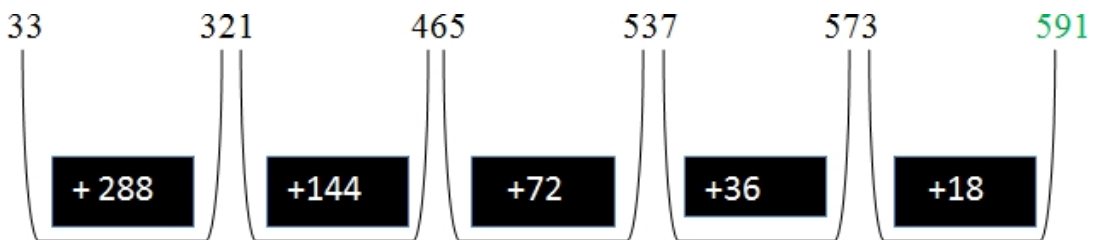
➤ Solution (Option C)



➤ 33, 321, 465, 537, 573, _____

- a) 600 b) 591 c) 585 d) 498 e) None of The Above

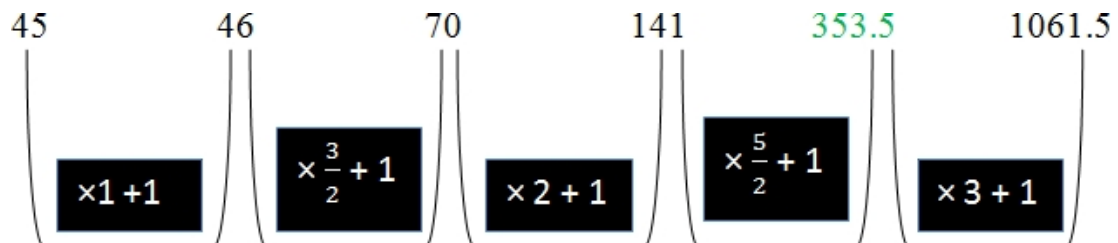
➤ Solution (Option B)



➤ 45, 46, 70, 141, _____, 1061.5

- a) 353 b) 353.5 c) 352.5 d) 352 e) None of The Above

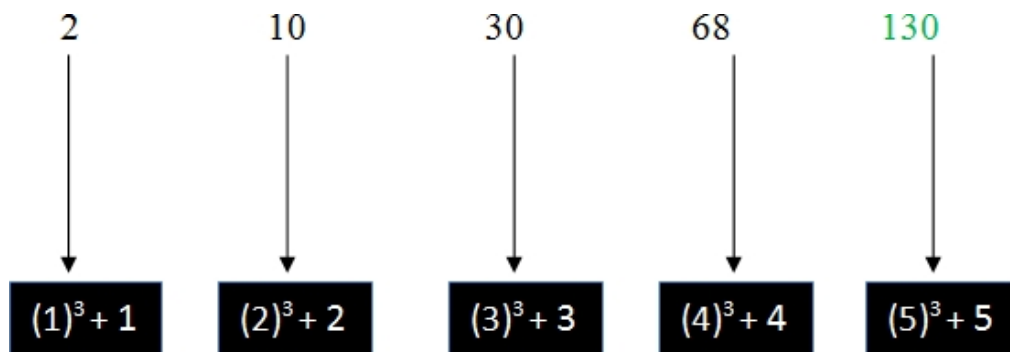
➤ Solution (Option B)



➤ 2, 10, 30, 68, _____

- a) 126 b) 130 c) 140 d) 150 e) None of The Above

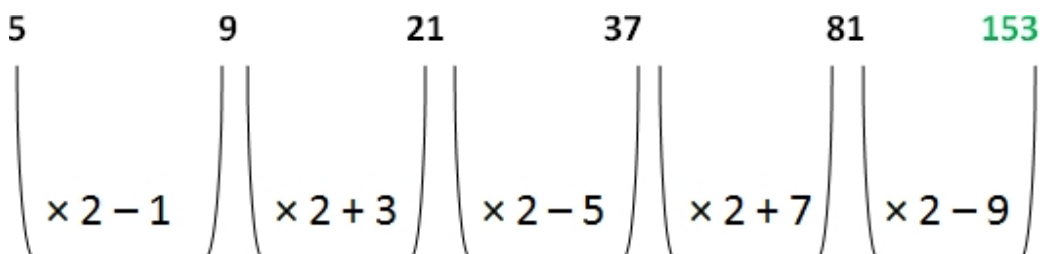
➤ Solution (Option B)



➤ 5, 9, 21, 37, 81, _____

- a) 163 b) 153 c) 181 d) 203 e) None of The Above

➤ Solution (Option B)



Speed Time & Distance

Formula:

- Distance = Speed \times Time
- Time = Distance/Speed
- Speed = Distance / Time
- Convert Km/h to M/s = Km/h * 5/18 = m/s or m/sec *18/5 = km/h
- Calculate Average Speed = $2xy/x+y$

Q1. A person travels from one place to another at 30 km/hr and returns at 120 km/hr. If the total time taken is 5 hours, then find the Distance.

$$\text{Distance} = \text{Speed} \times \text{Time}$$

$$\text{Ratio of speed is} = 30:120 = 1:4$$

$$\text{So the ratio of time is} = 4:1$$

Total Time = 5 Hours. Time taken going 4 hour, 1 hour for returned time.

$$\text{Distance} = \text{Speed} \times \text{time}$$

$$= 30 \times 4 = 120 \text{ km}$$

Solutions:

Here the Distance is constant, so the Time taken will be inversely proportional to the Speed. Ratio of Speed is given as 30:120, i.e. 1:4

So the ratio of Time taken will be 4:1.

Total Time taken = 5 hours; Time taken while going is 4 hours and returning is 1 hour.

Hence, Distance = $30 \times 4 = 120 \text{ km}$

2. Shweta when increases her speed from 24 km/hr to 30 km/hr she takes one hour less than the usual time to cover a certain distance. What is the distance usually covered by Shweta?

$$\text{Speed of the Ratio} = 24:30 \quad 4:5$$

$$\text{Time Ratio} = 5:4 \quad \text{Time Difference} = 5 - 4 = 1 \text{ hour}$$

$$D = S \times T \quad D = 24 \times 5 = 120 \text{ km}$$

Sol.

$$\text{Speed's Ratio} \rightarrow 24 : 30$$

$$4 : 5$$

$$\text{Time's Ratio} \left(\propto \frac{1}{\text{speed}} \right) 5 : 4$$

$$\text{Difference in time} \rightarrow (5 - 4) r \rightarrow 1 \text{ hour}$$

$$1r \rightarrow 1 \text{ hour}$$

$$5r \rightarrow 5 \text{ hour}$$

$$\text{Distance} = 24 \times 5 = 120 \text{ km}$$

3. Udai travels half of his journey by train at the speed of 120 km/hr and rest half by car at 80 km/hr. What is the average speed?

$$\text{Average Speed} = \frac{2xy}{x + y}$$

$$X = 120$$

$$Y = 80$$

$$A = \frac{2 \times 120 \times 80}{120 + 80} = \frac{2 \times 120 \times 8}{200} = \frac{12 \times 8}{2}$$

Step 2

$$\text{Sol. Average speed} \rightarrow \frac{2xy}{x + y}$$

$$x \rightarrow 120$$

$$y \rightarrow 80$$

$$\text{Average speed} = \frac{2 \times 120 \times 80}{200} = 96 \text{ km/hr}$$

4. **The distance between two cities A and B is 330 km. A train starts from A at 8 a.m. and travels towards B at 60 km/hr. Another train starts from B at 9 a.m. and travels towards A at 75 km/hr. At what time do they meet?**

$$\text{Time} = \text{Distance} / \text{Speed}$$

$$\text{A train 8 a.m 60 km/hr 1 hour A train reached 60 km}$$

$$\text{B train 9 a.m 75 km/hr}$$

$$\text{Total distance} = 330 - 60 = 270$$

$$T = D/S \quad 270/60 + 75 = 270/135 = 2 \text{ hour}$$

$$\text{B train 9 am} = 9 + 2 = 11 \text{ a.m}$$

Step 2

Sol. Distance covered by train started from A in 1 hour = 60 km/hr

Remaining Distance = $330 - 60 = 270$

$$\text{Time} = \frac{270}{135} = 2 \text{ hours}$$

They will meet at = $9 + 2 = 11:00$ am

- 5. A person goes from A to B at the speed of 40 kmph and comes back at the speed of 60 kmph. What is his average speed for the whole journey?**

$$\text{Average Speed} = \frac{2xy}{x+y}$$

$$X = 40 \quad Y = 60$$

$$\text{A.S.} = \frac{2 \times 40 \times 60}{40 + 60} = \frac{2 \times 40 \times 60}{100} = 2 \times 4 \times 6 = 48 \text{ km/hr}$$

Solution: Since the distance traveled on both sides is the same, we can use the formula of harmonic mean of speeds. Average Speed: $\frac{2xy}{x+y}$ where, x is the speed while going from A to B and y is the speed while coming back. So using this formula, we get the answer as **48 kmph.**

- 6. Moving at 50 kmph, a person reaches his office 10 min late. Next day, he increases his speed and moves at 60 kmph and reaches his office 5 min early. What is the distance from his home to his office?**

$$D = S \times T$$

$$\text{Speed ratio} = 50:60 = 5:6$$

$$\text{Time ratio} = 6:5$$

$$D = S \times T = 50 \times 6 = 300$$

$$10 + 5 = 15 \text{ min } 15/60$$

$$= 300 \times 15/60 = 75 \text{ km}$$

- 7. If a car runs at 45km/hr, it reaches its destination late by 10 min but if runs at 60km/hr it is late by 4min. What is the correct time for the journey?**

A. 24 min B. 14 min C. 32 min D. 20 min E. 46 min

$$\text{Time Difference} = 10 - 4 = 6 \text{ min}$$

$$D = S \times T$$

$$= \frac{45 \times 60}{45 - 60} = \frac{6}{60} = \frac{45 \times 60}{15} = \frac{6}{60} = 3 \times 6 = 18 \text{ km}$$

$$T = D/S$$

$$T = 18/45 = 2/5$$

$$= 2/5 \times 60 = 24$$

$$= 24 - 10 = 14 \text{ min}$$

Step 2

$$45(T + 10) = 60(T + 4) = 45T + 40 = 60T + 240$$

$$45T - 60T = 240 - 45$$

$$15T = 200 \quad T = 200/15 = 14 \text{ Min}$$

8. A man covers a distance of 600m in 2min 30 sec. What will be the speed in km/hr?

$$\text{Time Convert} = 2 \text{ min } 30 \text{ sec} = 120 + 30 = 150$$

$$\text{Distance} = 600\text{m}$$

$$S = D/t = 600/150 = 4 \text{ m/s}$$

$$4 \times 18/5 = 14.4 \text{ kmhr.}$$

Solution:

$$\text{Speed} = \text{Distance} / \text{Time}$$

$$\Rightarrow \text{Distance covered} = 600\text{m, Time taken} = 2 \text{ min } 30 \text{ sec} = 150 \text{ sec}$$

$$\text{Therefore, Speed} = 600 / 150 = 4 \text{ m/sec}$$

$$\Rightarrow 4\text{m/sec} = (4 \times 18/5) \text{ km/hr} = 14.4 \text{ km/ hr.}$$

9. A boy goes to school at a speed of 3 kmph and returns to the village at a speed of 2 kmph. If he takes 5 hrs in all, what is the distance between the village and the school?

$$D = x \text{ km}$$

$$1^{\text{st}} \text{ Journey} = x/3 \text{ kmpr}$$

$$2^{\text{nd}} \text{ Journey} = x/2\text{kmhr}$$

$$x/3 + x/2/3x2 = 5 \text{ hr}$$

$$2x + 3x/6 = 5$$

$$= 5x = 30$$

$$X = 5/30 = 6 \text{ km}$$

Time & Work

Formulas

If M_1 men can do W_1 work in D_1 days working H_1 hours per day and M_2 men can do W_2 work in D_2 days working H_2 hours per day, then

$$\frac{M_1 \times D_1 \times H_1}{W_1} = \frac{M_2 \times D_2 \times H_2}{W_2}$$

A and B can do a piece of work in ' a ' days and ' b ' days respectively, then working together:

1. They will complete the work in AB days

$$\frac{A+B}{AB}$$

In one day, they will finish $A+B$ part of work.

If A can do a piece of work in a days, B can do in b days and C can do in c days then,

A , B and C together can finish the same work in $\frac{ABC}{AB+BC+CA}$ Days

If A can do a work in x days and A and B together can do the same work in y days then,

Number of days required to complete the work if B works alone $\frac{XY}{X-Y}$ Days

If A and B together can do a piece of work in x days, B and C together can do it in y days and C and A together can do it in z days, then number of days required to do the same work:

$$\text{If } A, B, \text{ and } C \text{ working together} = \frac{2XYZ}{XY + YZ + ZX}$$

$$\text{If } A \text{ working alone} = \frac{2XYZ}{XY + YZ - ZX}$$

$$\text{If } B \text{ working alone} = \frac{2XYZ}{-XY + YZ + ZX}$$

$$\text{If } C \text{ working alone} = \frac{2XYZ}{XY - YZ + ZX}$$

Examples

A and B together can complete a particular task in 4 days. If A alone can complete the same task in 12 days. How many days will B take to complete the task if he works alone?

- A) 9 days B) 7 days C) 5 days D) 3 days E) 6 days

A + b together work = 4 days

A alone work = 12 days

$$\frac{AB}{A-B} = \frac{4 \times 12}{12-4} = \frac{48}{8} = 6 \text{ days}$$

P is thrice as good a workman as Q and together they finish a piece of work in 24 days. The number of days taken by P alone to finish the work is:

- A) 25 days B) 22 days C) 32 days D) 34 days

P's day : Q's days = 3 : 1 = 4

P + Q 1 day work = $\frac{1}{24}$

$$P \text{ alone work} = \frac{1+3}{24} = \frac{1}{4} = \frac{1/32}{8 \times 4} = P \text{ alone work 32 days}$$

6 women can complete a piece of work in 10 days, whereas 10 children alone take 15 days to complete the same piece of work. How many days will 6 women and 10 children together take to complete the piece of work?

- A) 7 B) 8 C) 6 D) 4

6 women 1 day work = $\frac{1}{10}$

10 children 1 day work = $\frac{1}{15}$

6 w + 10 c =

= $\frac{1}{10} + \frac{1}{15} = \frac{5}{30} = \frac{1}{6}$ 6 w + 10 c together 6 days

A and B together can finish a work in 9 days. A alone can finish the work in 12 days. In how many days will B alone finish the work?

- A) 24 B) 28 C) 32 D) 36

A + B = 9 days

A = 12

$\frac{AB}{A-B} = \frac{9 \times 12}{12-9} = \frac{108}{3} = 36$ days

18 women can complete a work in 12 days and 12 men can complete the same work in 9 days. In how many days will 8 men and 8 women complete that work?

- A) 9 B) 6 C) 12 D) 8

1 woman 1 day work

$$1/12 \times 18 = 1/216$$

1 man 1 day work

$$1/12 \times 9 = 1/108$$

8 w + 8 m 1 day work = ?

$$= 8/108 + 8/216 = 2/27 + 1/27 = 3/27 = 1/9$$

8 m + 8 w complete work 9 days

Divisible Rules

Divisible by 2 – If a number ends with 0,2,4,6,8 then the number is divisible by 2.

Example – 254, 326, 3548, 4210. All number ends with 4,6,8,0 so these numbers are divisible by 2.

Divisible by 3 - If sum of all the digits of a number is divisible by 3, then the number itself, is also divisible by 3.

Example – 375,4251,78123. Here we are taking another example of 549 – $5+4+9 = 18$ which is divisible by 3, so 549 is also divisible by 3.

Divisible by 4– If the last two digits of any number is divisible by 4, then the number is also divisible by 4.

Example – 2348. Here last two digits 48 are divisible by 4, so 2348 is also divisible by 4.

Divisible by 5 – If a number ends with 0 or 5, then it is divisible by 5.

Example – 340, 625.

Divisible by 6 – If a number is divisible by both 2 and 3, then it is divisible by 6 as well.

Example – 4536. Here the number ends on 6 which is divisible by 2 and the sum of digits ($4+5+3+6 = 18$) which is divisible by 3 also, so the number 4536 is divisible by 6.

Divisible by 8– If the last three digits of a number can be divided by 8, then the number is divisible by 8.

Example – 746848. Here last 3 digits 848 are divided by 8, hence the number 746848 is divisible by 8.

Divisible by 9- if the sum is a multiple of 9 or if the sum of its digits is divisible by 9

Examples-99, $9+9=18$, $198=1+9+8=18$, $3411=3+4+1+1=9$, $9990=9+9+9+0=27$.

Divisible by 10 – If a number ends with 0, then it is divisible by 10.

Example – 120, 330, 500.

Divisible by 11 – If (sum of its digit in odd places) is subtracted by (sum of its digits in even places) = 0 or multiple of 11, then the number is divisible by 11.

Example – 39798846 Sum of digits at odd places = $3+7+8+4 = 22$ Sum of digits at even places = $9+9+9+6 = 33$ Now $\rightarrow 33-22 = 11$ which is multiple of 11 so number is divisible.

Divisible by 12 – If a number is divisible by 3 and 4 both, then it will also be divisible by 12 as well.

Example – 4848 is divisible by 3 and 4 both, so it will be divisible by 12 also.

Divisible by 14 – If a number is divisible by 2 and 7 both, then it will also be divisible by 14 as well.

Divisible BY 7 It doubles the last digit of the number and aslo to subtract it from the remaining numbers.

Examples- 133, 3 is 6, $13-6=7$, 329, 9 is 18, $32-18=14$,

Example – 4242 is divisible by 2 and 7 both, so it will be divisible by 14 also. Last digit 2 is 4, $424-4=420$,

Divisible by 15 – If a number is divisible by 3 and 5 both, then it will also be divisible by 15 as well.

Example – 4545 is divisible by 3 and 5 both, so it will be divisible by 15 also.

Divisible by 16 – A number is divisible by 16, if the number formed by the last4 digits is divisible by 16.

Example - 7957536 Last four digits 7536 are divisible by 16.

Divisible by 24 – If a number is divisible by 3 and 8 both, then it will also be divisible by 14 as well.

Example – 4848 is divisible by 3 and 8 both, so it will be divisible by 24 also.

Divisible by 40 – If a number is divisible by 5 and 8 both, then it will also be divisible by 40 as well.

Example – 8080 is divisible by 5 and 8 both, so it will be divisible by 40 also.

Divisible by 80 – If a number is divisible by 5 and 16 both, then it will also be divisible by 80 as well.

Example – 80160 is divisible by 5 and 16 both, so it will be divisible by 80 also.

Age related Questions

1. The age of a man is 4 times of his son. Five years ago, the man was nine times old as his son was at that time. The present age of man is?

Son age X and father is 4x years

$$= 4x - 5 = 9(x - 5)$$

$$= 4x - 5 = 9x - 45$$

$$= 4x - 9x = 45 - 5$$

$$= 5x = 40$$

$$= x = 40/5 = 8$$

$$= \text{present age of man} = 4x = 4 \times 8 = 32 \text{ year}$$

2. The ratio of the present ages of P and Q is 3 : 4. Five years ago, the ratio of their ages was 5 : 7. Find their present ages.

P & Q present age=3:4, means present age 3x and 4x

5 Year ago their age 5:7, means 3x - 5: 4x - 5

$$= 5:7$$

$$= 5(4x - 5) = 7(3x - 5)$$

$$= 20x - 25 = 21x - 35$$

$$= 20x - 21x = 25 - 35$$

$$= x = 10$$

Present age P & Q = 3:4 means 3x = 3 × 10 = 30, 4x = 4 × 10 = 40.

3. The sum of the present ages of a father and his son is 60 years. five years ago, father's age was four times the age of the son. so now the son's age will be:

Present age of son and father is X and 60-x

$$\text{Then } (60 - x) - 5 = 4(x - 5)$$

$$= 55 - x = 4x - 20$$

$$= x + 4x = 55 + 20$$

$$= 5x = 75$$

$$X = 75/5 = 15$$

Present age of son = 15,

4. The average age of a group of 10 students is 15 years. When 5 more students join the group, the average age increase by 1 year. The average age of the new students is?

$$\text{Average age of 10 students is 15 years} = 10 \times 15 = 150$$

$$15 \text{ students and 16 years} = 15 \times 16 = 240$$

$$\begin{aligned}\text{New 5 students average age} &= 240 - 150 = 90 \\ &= 90/5 = 18 \text{ years}\end{aligned}$$

5. Rajeev's age after 15 years will be 5 times his age 5 years back. What is the present age of rajeev?

Rajeev present age X years

Rajeev age after 15 years = X + 15

Rajeeva age 5 years ago = X - 5

$$X + 15 = 5(x - 5)$$

$$= X + 15 = 5x - 25$$

$$X - 5x = 15 + 25$$

$$4x = 40$$

$$= x = 40/4 = 10$$

Rajeev present age is 10

6. Mother's age today is thrice as her daughter's. After 10 years it would be just double. How old is the daughter today ?

Today's daughter age X years

Mother's age today = 3x years

After 10 years = 3x + 10 = 2(x + 10)

$$= 3x + 10 = 2x + 20$$

$$= 3x - 2x = 10 - 20$$

$$= x = 10$$

Today's age of daughter=10

Profit & Loss

Basic Definitions

- The price at which articles/ item purchased is called as **Cost Price (C.P.)**.
- The price at which articles/ item sold is called as **Selling Price (S.P.)**.

IMPORTANT FORMULAE

1. **Gain = (S.P.) - (C.P.)**
2. **Loss = (C.P.) - (S.P.)**
3. **Loss or gain is always reckoned on C.P.**

4. Gain Percentage: (Gain %)

$$\text{Gain \%} = \left(\frac{\text{Gain} \times 100}{\text{C.P.}} \right)$$

5. Loss Percentage: (Loss %)

$$\text{Loss\%} = \left(\frac{\text{Loss} \times 100}{\text{C.P.}} \right)$$

6. Selling Price: (S.P.)

$$\text{SP} = \left[\frac{(100 + \text{Gain \%})}{100} \right]$$

7. Selling Price: (S.P.)

$$\text{SP} = \left[\frac{(100 - \text{Loss \%})}{100} \times \text{C.P.} \right]$$

8. Cost Price: (C.P.)

$$\text{C.P.} = \left[\frac{100}{(100 + \text{Gain\%})} \times \text{S.P.} \right]$$

9. Cost Price: (C.P.)

$$\left[\frac{100}{(100 - \text{Loss \%})} \times \text{S.P.} \right]$$

10. If an article is sold at a gain of say 35%, then S.P. = 135% of C.P.

11. If an article is sold at a loss of say, 35% then S.P. = 65% of C.P.

12. When a person sells two similar items, one at a gain of say x%, and the other at a loss of x%, then the seller always incurs a loss given by:

$$\text{Loss\%} = \left(\frac{\text{Common Loss and Gain\%}}{10} \right)^2 = \frac{x^2}{100}$$

13. If a trader professes to sell his goods at cost price, but uses false weights, then

$$\text{Gain \%} = [\text{Error} \times 100] \%$$

Formula Explanations

Profit or Gain

If Selling Price (S.P.) is more than the Cost Price (C.P.) of article/ item then the difference between selling price and cost price is known as Profit.

$$\text{Profit} = \text{Selling Price (S.P.)} - \text{Cost Price (C.P.)}$$

Formula for % Gain is as follows

$$\% \text{ Gain} = \frac{\text{Gain}}{\text{C.P.}} \times 100 = \frac{\text{Gain}}{\text{C.P.}} \times 100$$

Formula can be also represented as follows

$$\% \text{ Gain} = \frac{(\text{S.P.} - \text{C.P.})}{\text{C.P.}} \times 100 = \frac{(\text{S.P.} - \text{C.P.})}{\text{C.P.}} \times 100$$

Formula for calculating Selling Price (S.P.) when % Gain/Profit and Cost Price (C.P.) is given for article.

$$\text{S.P.} = (100 + \% \text{ Profit})100 \times \text{C.P.} \quad \text{S.P.} = (100 + \% \text{ Profit})100 \times \text{C.P.}$$

Formula for calculating Cost Price (C.P.) when % Gain/Profit and Selling Price (S.P.) is given for article.

$$\text{C.P.} = \frac{100}{100 + \% \text{ Profit}} \times \text{S.P.}$$

3. Loss

If Selling Price (S.P.) is less than the Cost Price (C.P.) of article/ item then the difference between selling price and cost price is known as Loss.

$$\text{Loss} = \text{Cost Price (C.P.)} - \text{Selling Price (S.P.)}$$

Formula for % Loss is as follows

$$\% \text{ Loss} = \frac{\text{Loss}}{\text{C.P.}} \times 100 = \frac{\text{Loss}}{\text{C.P.}} \times 100$$

Formula can be also represented as follows

$$\% \text{ Loss} = \frac{(\text{C.P.} - \text{S.P.})}{\text{C.P.}} \times 100 = \frac{(\text{C.P.} - \text{S.P.})}{\text{C.P.}} \times 100$$

Formula for calculating Selling Price (S.P.) when % Loss and Cost Price (C.P.) is given for article.

$$\text{S.P.} = (100 - \% \text{ Loss})100 \times \text{C.P.} \quad \text{S.P.} = (100 - \% \text{ Loss})100 \times \text{C.P.}$$

Formula for calculating Cost Price (C.P.) when % Loss and Selling Price (S.P.) is given for article.

$$\text{C.P.} = \frac{100}{100 - \% \text{ Loss}} \times \text{S.P.}$$

Examples:

Question 1 Lentil is purchased for Rs. 115 and sold for Rs. 135. Find the profit percent.

$$\text{Profit} = \text{SP} - \text{CP}, 135 - 115 = 20 \quad \text{Profit \%} = \text{Profit} / \text{CP} \times 100$$

$$\text{Profit\%} = 20/115 \times 100 = 17.39\%$$

2. A man buys an article for Rs. 27.50 and sells it for Rs 28.60. Find his gain percent

- A. 1% **B. 2%** **C 3%** **D 4%**

$$\text{C.P} = 27.50 \quad \text{SP} = 28.60 = \text{SP} - \text{CP} = 28.60 - 27.50 = 1.10$$

$$\text{Profit \%} = \text{Profit} / \text{CP} \times 100$$

$$\% = 1.10/27.50 \times 100 \quad 1.10 \times 100 = 1.10/27.50 = 4\%$$

3. A TV is purchased at Rs. 5000 and sold at Rs. 4000, find the lost percent.

- A. 10% **B. 20%** **C. 25%** **D. 28%**

$$\text{CP} = 5000 \quad \text{SP} = 4000 = \text{CP} - \text{SP}, 5000 - 4000 = 1000$$

$$\text{Loss \%} = \text{Loss} / \text{CP} \times 100$$

$$\% = 1000/5000 \times 100 = 20\%$$

4. A shop sold a washing machine for Rs. 14999. Find the cost price if he incurred a loss of 5%.

$$\text{CP} = 100/100 - \text{Loss \%} \times \text{SP}, \text{Loss\%} = 100 - 5 = 95\%$$

$$= 100/95 \times 14999 = 15788.50$$

5. In a transaction, the profit percentage is 60% of the cost. If the cost further increases by 20% but the selling price remain the same, how much is the decrease in profit percentage?

$$\text{CP} = 100 \quad \text{Then Profit} = 60 \quad \text{SP} = \text{CP} + \text{Profit\%} = 100 + 60 = 160$$

$$\text{Cost increase } 20\% = \text{New CP} = 120, \text{SP} = 160$$

$$\text{Profit \%} = \text{SP} - \text{CP} = 160 - 120 = 40$$

$$\% = \text{Profit\%} / \text{CP} \times 100$$

$$= 40/120 \times 100 = 33.33\%$$

6. Hameed buys a colour T.V set for Rs. 15,200 and sells it at a loss of 20%. What is the selling price of the T.V set?

- A) Rs. 13,120 B) Rs. 12,108 C) Rs. 12,209 D) Rs. 12,160

$$\text{CP} = 15200 \quad \text{SP} \quad \text{Loss\%} = 20 \quad \text{Loss\%} = 100 - 20 = 80$$

Selling Price: (S.P.)

$$SP = \left[\frac{(100 - \text{Loss}\%)}{100} \times \text{C.P.} \right]$$

$$\begin{aligned} SP &= (100 - 20)/100 \times 15200 = 80/100 \times 15200 = 152 \times 80 = 12160 \\ &= 15200 \times 20/100 = 3040 \\ &= 15200 - 3040 = 12160 \end{aligned}$$

7. A man buys an item at Rs. 1200 and sells it at the loss of 20 percent. Then what is the selling price of that item

A. Rs. 660 B. Rs. 760 C. Rs. 860 D. Rs. 960

$$= 1200 \times 20/100 = 240$$

$$= 1200 - 240 = 960$$

8. A plot is sold for Rs. 18,700 with a loss of 15%. At what price it should be sold to get profit of 15%.

A. Rs 25300 B. Rs 22300 C. Rs 24300 D. Rs 21300

A plot rate = x

$$\text{Loss}\% = 15 - 100 = 85, \text{ Profit \%} = 100 + 15 = 115$$

$$CP = 18700$$

$$= 85 : 18700 = 115 : x$$

$$X = 18700 \times 115/85 = 25300$$

9. The cost price of 20 articles is the same as the selling price of x articles. If the profit is 25%, find out the value of x

A. 13 B. 14 C. 15 D. 16

Cost price of a one article = Rs.1

CP of x article = Rs.X

CP of 20 Article = 20

Selling price of x article = 20

Profit = 25%

Profit = 20-x

Profit% = $\frac{SP - CP}{CP} \times 100$

$$25 = \frac{20 - x}{20} \times 100 = \frac{25x}{100} = 20 - \frac{x}{4} = 20 - \frac{x}{5} - 80 = 16$$

10. If the cost price of 12 items is equal to the selling price of 16 items, the loss percent is

- A. 20% B. 25% C. 30% D. 35%

CP of 1 article = Rs.1

CP of 16 article = 16

Selling price of 16 article = 12 article

Loss = 16 - 12 = 4

Loss% = $4/16 \times 100 = 25\%$

11. Sahil purchased a machine at Rs 10000, then got it repaired at Rs 5000, then gave its transportation charges Rs 1000. Then he sold it with 50% of profit. At what price he actually sold it.

- A. Rs. 22000 B. Rs. 24000 C. Rs. 26000 D. Rs. 28000

CP = 100 Profit% = 50

Machine = 10000 + 5000 + 1000 = 16000

= $150/100 \times 16000 = 24000$

12. If the cost price of 12 pens is equal to the selling price of 8 pens, the gain percent is ?

- A. 12% B. 30% C. 50% D. 60%

CP of 1 pen = 1

Cost of 8 pens = 8

Selling price of 8 pens = 12

Profit = 12 - 8 = 4

= $4/8 \times 100 = 50\%$

Simple Interest

Formulas

$$S.I = \frac{P \times R \times T}{100}$$

P = Principal, R = rate %, T = Time

$$\text{Principal} = \frac{100 \times SI}{R \times T}$$

$$\text{Rate} = \frac{100 \times SI}{P \times T}$$

$$\text{Time} = \frac{100 \times \text{SI}}{\text{R} \times \text{P}}$$

Examples

1. How much Simple Interest can a person get on Rs. 8,200 at 17.5% p.a. for a period of 2 years and 6 months?

A. Rs. 2,850 B. Rs. 3,587.50 C. Rs. 3,750 D. Rs. 3,770.50

Answer: B. Rs. 3,587.50

Explanation: S.I. = $(8200 \times 2.5 \times 17.5) / 100$

$$= (8200 \times 5 \times 35) / (100 \times 2 \times 2) = \text{Rs. } 3587.50$$

2. In what time will Rs. 4,000 lent at 3% per annum on simple interest earn as much interest as Rs. 5,000 will earn in 5 years at 4% per annum on simple interest?

A. 7 1/2 years B. 7 1/3 years C. 8 1/3 years D. 9 years

Answer: C. 8 1/3 years

Explanation: $(4000 \times 3 \times \text{R}) / 100 = (5000 \times 5 \times 4) / 100$

$$\text{R} = 8 \frac{1}{3}$$

3. A sum of money at simple interest amounts to Rs. 815 in 3 years and to Rs. 854 in 4 years. The sum is:

A. Rs. 590 B. Rs. 668 C. Rs. 698 D. Rs. 700

Answer: C. Rs. 698

Explanation: S.I. for 1 year = Rs. $(854 - 815) = \text{Rs. } 39$

S.I. for 3 years = Rs. $(39 \times 3) = \text{Rs. } 117$

Therefore, Principal = Rs. $(815 - 117) = \text{Rs. } 698$

4. A sum fetched a total simple interest of Rs. 4016.25 at the rate of 9 p.c.p.a. in 5 years. What is the sum?

A. Rs. 8,725 B. Rs. 8,825 C. Rs. 8,875 D. Rs. 8,925

Answer: D. Rs. 8,925

Explanation: Principal = Rs. $(100 \times 4016.25) / 9 \times 5$

$$= \text{Rs. } (401625 / 45)$$

$$= \text{Rs. } 8,925$$

5. How much time will it take for an amount of Rs. 450 to yield Rs. 81 as interest at 4.5% per annum of simple interest?

- A. 3.6 years B. 4 years C. 4.6 years D. 5 years

Answer: B. 4 years

Explanation: Time = $(100 * 81) / (450 * 4.5) = 4$ years

6. A town has a population of 20,000. The population increases by 10% per year. What will be the population after 2 years?

Solution:

Here $R = 10/100$

$P = 20000$

$T = 2$

$$\begin{aligned} \text{Population after 2 years will be} &= P(1+R/100)^T \\ &= 20000(1+10/100)^2 \\ &= 20000(1.1)^2 \\ &= 24200 \end{aligned}$$

7. The time required for a sum of money to amount to five times itself at 16% simple interest p.a. will be

Solution:

Let the sum of money be Rs. x and the time required to amount to five times itself be t years.

So, the interest in ' t ' year should be Rs. $4x$.

In case of simple interest, we know,

$$(P \times T \times r)/100 = SI$$

Where, P = Principal amount, T = Duration in years, i = Interest rate per year, SI = Total simple interest

Then,

$$x \times t \times 16\% = 4x$$

$$\Rightarrow t \times (16/100) = 4$$

$$\Rightarrow t = 400/16 = 25$$

\therefore The required time = 25 years.

8. The rate of simple interest per annum at which a sum of money doubles itself in $16\frac{2}{3}$ years is:

Solution:

Let the principal amount be P.

Now the amount A after $16\frac{2}{3}$ years is doubled, hence amount is 2P.

$$I = P \times R \times T/100$$

Where,

P = principal amount

R = rate of interest

T = time in years = $16\frac{2}{3} = 50/3$

I = simple interest

Amount A = I + P

According to question

$$A = P + P \times R \times T/100$$

$$2P = P + P \times R \times T/100$$

$$P = P \times R \times T/100$$

$$R = 100/T$$

$$R = 100 \times 3/50$$

$$R = 6\%$$

9. In how many years will a sum of Rs. 4,000 yield a simple interest of Rs. 1,440 at 12% per annum?

Solution:

We know that, the formula for simple interest:

$$S.I. = [P \times R \times T] / 100$$

Where,

S.I. = Simple Interest = 1440

P = principal = 4000

T = Time = ?

R = Rate of Interest = 12%

Substituting the values in the formula

$$\Rightarrow 1440 = [4000 \times 12 \times T] / 100$$

$$\Rightarrow 1440 = 480T$$

$$\Rightarrow T = 1440/480 = 3 \text{ yrs}$$

10. A man took loan from a bank at the rate of 12% p.a. simple interest. After 3 years he had to pay Rs. 5400 interest only for the period. The principal amount borrowed by him was:

A) Rs.2000 B) Rs.10000 C) Rs.15000 D) Rs.20000

Answer: C) Rs.15000

Explanation:

$$\text{Principal} = \text{Rs} (100 \times 5400/12 \times 3) = \text{Rs. } 15000$$

Compound Interest

Formulas

$$\text{Annually CI} = P (1 + R/100)^n$$

$$\text{Rate of interest} = (A/P)^{1/T} - 1$$

$$\text{Compound interest half yearly } P = (1 + r/2/100)^{2n}$$

$$\text{Rate of interest} = 2(P^{1/t} - 1)\%$$

$$\text{Compound interest Quarterly } P(1 + r/4/100)^{4n}$$

$$\text{Compound interest monthly } P(1 + r/12/100)^{12n}$$

CI when Rates are Different for Different Years

When rates are different for different years. Then, Amount = $P (1 + r_1/100) (1 + r_2/100) (1 + r_3/100)$

Examples CI

1. A sum of Rs.10000 is borrowed by Akshit for 2 years at an interest of 10% compounded annually. Calculate the compound interest and amount he has to pay at the end of 2 years.

Solution:

Principal/ Sum = Rs. 10000, Rate = 10%, and Time = 2 years

$$\text{Amount}(A_2) = P(1 + R/100)^2$$

$$A_2 = 10000 (1 + 10/100)^2 = 10000(11/10)(11/10) = \text{Rs.}12100$$

$$\text{Compound Interest (for 2nd year)} = A_2 - P = 12100 - 10000 = \text{Rs. } 2100$$

Calculate the compound interest (CI) on Rs.5000 for 2 years at 10% per annum compounded annually.

Principal (P) = Rs. 5000, Time (T) = 2 year, Rate (R) = 10 %

Amount, $A = P(1+R/100)^T$

$A = 5000(1+10/100)^2 = 5000(11/10)(11/10) = 50 \times 121 = \text{Rs.}6050$

Interest (Second Year) = $A - P = 6050 - 5000 = \text{Rs.}1050$

2. The principle that amounts to Rs. 4913 in 3 years at $6\frac{1}{4}$ % per annum C.I. compounded annually, is?

A. Rs. 3096 B. Rs. 4076 C. Rs. 4085 D. Rs. 4096

Answer: D. Rs. 4096

Principle = $[4913 / (1 + 25/ (4 * 100))^3]$

$\Rightarrow 4913 * 16/17 * 16/17 * 16/17 = \text{Rs.} 4096$

3. Find the Compound Interest on Rs.8000 at 5% per annum for 3 years when C.I is reckoned yearly?

A. Rs. 1,185 B. Rs. 1,261 C. Rs. 1,346 D. Rs. 1,440

Answer: B. Rs. 1,261

$A = 8000(21/20)^3 = 9261$

Now, $9261 - 8000 = \text{Rs.} 1,261$

4. The difference between simple interest and C.I. at the same rate for Rs.5000 for 2 years in Rs.72. The rate of interest is?

A. 6% B. 8% C. 10% D. 12%

Answer: D. 12%

$5000 = 72(100/R)^2$

$5 R^2 = 720 \Rightarrow R = 12$

5. The difference between compound and simple interest on a certain sum of money for 3 years at $6\frac{2}{3}$ % p.a is Rs.184. Find the sum?

A. Rs.12,000 B. Rs.13,500 C. Rs.14,200 D. Rs.17,400

Answer: B. Rs.13,500

$P = (184 * 10^6) / [6\frac{2}{3} * 6\frac{2}{3} * (300 * 6\frac{2}{3})]$

$P = 13500$

6. A sum of money is put out at compound interest for 2 years at 20%. It would fetch Rs.482 more if the interest were payable half-yearly, then it were payable yearly. Find the sum.
- A. Rs.1,000 B. Rs.1,250 C. Rs.2,000 D. Rs.4,000

Answer: C. Rs.2,000

$$P\left(\frac{11}{10}\right)^4 - P\left(\frac{6}{5}\right)^2 = 482$$

$$P = 2000$$

7. The difference between the compound interest compounded annually and simple interest for 2 years at 20% per annum is Rs.144. Find the principal?
- A. Rs.3,000 B. Rs.3,300 C. Rs.3,600 D. Rs.3,900

Answer: C. Rs.3,600

Explanation: $P = 144(100/5)^2 \Rightarrow P = 3600$

8. Find the amount on Rs.8000 in 9 months at 20% per annum, if the interest being compounded quarterly?
- A. Rs.9,021 B. Rs.9,162 C. Rs.9,261 D. Rs.9,621

Answer: C. Rs.9,261

Explanation: $A = 8000\left(\frac{21}{20}\right)^3 = 9261$

9. Every year an amount increases by $\frac{1}{8}$ th of itself. How much will it be after two years if its present value is Rs.64000?
- A. Rs.61,000 B. Rs.65,000 C. Rs.71,000 D. Rs.81,000

Answer: D. Rs.81,000

Explanation: $64000 \times \frac{9}{8} \times \frac{9}{8} = 81000$

10. Indu gave Bindu Rs.1250 on compound interest for 2 years at 4% per annum. How much loss would Indu have suffered had she given it to Bindu for 2 years at 4% per annum simple interest?
- A. Rs.10 B. Rs.5 C. Rs.3 D. Rs.2

Answer: D. Rs.2

Explanation: $1250 = D\left(\frac{100}{4}\right)^2$

$$D = 2$$

Examples of Percentage questions

1. At an election, where there are two candidates only, a candidate who gets 43 per cent of the votes is rejected by a majority of 420 votes. Then total number of votes recorded assuming that there was no void vote are
- A. 2700 B. 2800 C. 3200 D. 3000

Option: D

$$\text{Difference in \% of votes} = 57 - 43 = 14\%$$

$$14\% \text{ is represented by } 420$$

$$\text{Total number of votes} = 420 \times (100/14) = 3,000$$

2. A camera costing 2550 is marked to be sold at a price, which gives a profit of 30%. What will be its selling price in a sale when 20% is taken off the marked price?
- A. Rs.600 B. Rs.572 C. Rs.35 D. Rs.605

Option: B

$$\text{CP} = \text{Rs.}550$$

$$\therefore \text{Marked price} = 1.3 \times 550 = \text{Rs.}715$$

$$\therefore \text{Sales price} = 0.8 \times 715 = \text{Rs.}572.$$

3. A man sells sugar to a tradesman at a profit of 20% but the tradesman becoming bankrupt pays only 80 paise in the rupee. How much percentage does the man gain or lose by his sale?
- A. 2.5% B. 3% C. 4% D. 5.2%

Option: C

$$\text{Let CP be Rs.}x$$

$$\text{SP} = 1.2x \text{ But he gets only } 1.2x * 0.8 = 0.96x$$

$$\text{Loss} = 0.04x$$

$$\text{Hence Loss \%} = 4.$$

4. Ram, Shyam and Ghanshyam invest Rs.2000, Rs.10000 and Rs.5000 to set up a stall. Ram gets 15% of the total profit for running the stall. Ram gets Rs.500 less than Shyam and Ghanshyam together, then total profit of that year is:
- A. Rs.1000 B. Rs.2000 C. Rs.1500 D. Rs.3000

Option: A

$$85\% \text{ of the total profit is divided in the ratio } 2 : 10 : 5.$$

$$85\% \text{ of total profit} = 2x + 10x + 5x = 17x$$

$$\text{Total profit} = (17x / 85\%)$$

$$\text{Share of Ram in the profit} = 2x + 15\% \text{ of } 20x = 2x + 3x = 5x$$

$$\text{Share of Shyam in the profit} = 10x$$

$$\text{Share of Ghanshyam in the profit} = 5x$$

$$\text{Now, } (10x + 5x) - 5x = 500$$

$$10x = 500$$

$$\Rightarrow x = 50$$

$$\therefore \text{Total profit} = 20 \times 50 = \text{Rs.1000.}$$

5. Ram gets 55 % of total valid votes in an election. If the total votes were 9000, what is the number of valid votes that the other candidate Shyam gets if 30 % of total votes were declared invalid?

Solution:

$$\text{Total votes} = 9000$$

$$\text{Total valid votes} = 70 \% \text{ of } 9000 = 6300$$

$$\text{Shyam gets } 45 \% \text{ of } 6300 = (45/100) * 6300 = \mathbf{2835 \text{ votes}}$$

6. Radha's salary is 50% more than Seeta's salary. Radha got a raise of 40% on her salary while Seeta got a raise of 30% on her salary. By what percent is Radha's salary more than Seeta's?

Solution:

$$\text{Let Seeta's salary} = \text{Rs } 100$$

$$\text{Then Radha's salary} = 100 * 50\% + 100 = 150$$

$$\text{Radha got a raise of } 40\% \text{ then } 150 * 40\% + 150 = 210$$

$$\text{Seeta got a raise of } 30\% \text{ then } 100 * 30\% + 100 = 130$$

$$\text{Now Radha salary more than Seeta salary by } 80$$

$$\text{Percent} = 80/130 * 100 = 61.53\%$$

7. A student has to obtain 33% of the total marks to pass. He got 125 marks and failed by 40 marks. The maximum marks are :
- A. 500 B. 600 C. 800 D. 1000

Answer: A) 500

Given that the student got 125 marks and still he failed by 40 marks

\Rightarrow The minimum pass mark = $125 + 40 = 165$

Given that minimum pass mark = 33% of the total mark

\Rightarrow total mark = $33/100 = 165$

\Rightarrow total mark = $16500/33 = 500$

8. A man spends 35% of his income on food, 25% on children's education and 80% of the remaining on house rent. What percent of his income he is left with

A. 6% B. 8% C. 10% D. 12%

Answer: B) 8 %

Let the total income be x .

Then, income left = $(100 - 80)\%$ of $[100 - (35 + 25)]\%$ of $x = 20\%$ of 40% of $x = [(20/100) * (40/100) * 100]\%$ of $x = 8\%$ of x .

9. If 75% of a number is added to 75, then the result is the number itself. The number is :

A. 100 B. 200 C. 300 D. 400

Answer: C)

300

Let the number be x , Then

75% of $x + 75 = x$

$\Rightarrow x - 75x/100 = 75$

$\Rightarrow x = 300$.

10. Gaurav spends 30% of his monthly income on food articles, 40% of the remaining on conveyance and clothes and saves 50% of the remaining. If his monthly salary is Rs. 18,400, how much money does he save every month ?

A. 3864 B. 4903 C. 5849 D. 6789

Answer: A) 3864

Saving = 50% of $(100 - 40)\%$ of $(100 - 30)\%$ of Rs. 18,400 = Rs. $(50/100 * 60/100 * 70/100 * 18400) =$ Rs. 3864.

11. 405 sweets were distributed equally among children in such a way that the number of sweets received by each child is 20% of the total number of children. How many sweets did each child receive ?

A. 9 B. 10 C. 11 D. 12

Answer: A) 9

Let the total number of children be x .

Then, $x * (20\% \text{ of } x) = 405$

$$\Rightarrow x * 20x/100 = 405$$

$$15x^2 = 405$$

$$\Rightarrow x = 45$$

Number of sweets received by each child = $20\% \text{ of } 45 = 9$.

12. In a History examination, the average for the entire class was 80 marks. If 10% of the students scored 35 marks and 20% scored 90 marks, what was the average marks of the remaining students of the class ?
- A. 25 B. 50 C. 75 D. 100

Answer: C) 75

Let the number of students in the class be 100 and let this required average be x .

$$\text{Then, } (10 * 35) + (20 * 90) + (70 * x) = (100 * 80)$$

$$\Rightarrow 70x = 8000 - (3500 + 1800) = 3250$$

$$\Rightarrow x = 46.43$$

13. The population of a town was 1,60,000 three years ago, If it increased by 3%, 2.5% and 5% respectively in the last three years, then the present population in
- A. 155679 B. 167890 C. 179890 D. 177366

Answer: D) 177366

$$\text{Present population} = 160000 * (1 + 3/100)(1 + 2.5/100)(1 + 5/100) = 177366.$$

Examples of Average related questions

The average of runs of a cricket player of 10 innings was 32. How many runs must he make in his next innings so as to increase his average of runs by 4 ?

- A. 76 B. 79 C. 85 D. 87

Answer: A) 76

Explanation:

$$\text{Average} = \text{total runs} / \text{no. of innings} = 32$$

$$\text{So, total} = \text{Average} * \text{no. of innings} = 32 * 10 = 320.$$

$$\text{Now increase in avg} = 4 \text{ runs. So, new avg} = 32 + 4 = 36 \text{ runs}$$

$$\text{Total runs} = \text{new avg} * \text{new no. of innings} = 36 * 11 = 396$$

$$\text{Runs made in the 11th inning} = 396 - 320 = 76$$

A batsman makes a score of 87 runs in the 17th inning and thus increases his average by 3.

Find his average after 17th inning?

Let the average after 7th inning = x

Then average after 16th inning = $x - 3$

$$16(x - 3) + 87 = 17x$$

$$x = 87 - 48 = 39$$

The average of 7 consecutive numbers is 20. The largest of these numbers is :

- A. 21 B. 22 C. 23 D. 24

Answer: C) 23

Explanation:

Let the numbers be $x, x + 1, x + 2, x + 3, x + 4, x + 5$ and $x + 6$,

$$\text{Then } (x + (x + 1) + (x + 2) + (x + 3) + (x + 4) + (x + 5) + (x + 6)) / 7 = 20.$$

$$\text{or } 7x + 21 = 140 \text{ or } 7x = 119 \text{ or } x = 17.$$

$$\text{Latest number} = x + 6 = 23.$$

The average weight of 8 persons increases by 2.5 kg when a new person comes in place of one of them weighing 65 kg. What might be the weight of the new person ?

- A. 70 kg B. 75 kg C. 80 kg D. 85 kg

Answer: D) 85 kg

Explanation:

$$\text{Total weight increased} = (8 \times 2.5) \text{ kg} = 20 \text{ kg.}$$

$$\text{Weight of new person} = (65 + 20) \text{ kg} = 85 \text{ kg.}$$

A pupil's marks were wrongly entered as 83 instead of 63. Due to that the average marks for the class got increased by half. The number of pupils in the class is :

- A. 45 B. 40 C. 39 D. 37

Answer: B) 40

Explanation:

Let there be x pupils in the class.

$$\text{Total increase in marks} = (x \times 1/2) = x/2.$$

$$x/2 = (83 - 63) \Rightarrow x/2 = 20 \Rightarrow x = 40.$$

The average weight of a class of 24 students is 35 kg. If the weight of the teacher be included, the average rises by 400 g. The weight of the teacher is :

- A. 45 kg B. 46 kg C. 47 kg D. 48 kg

Answer: A) 45 kg

Explanation:

$$\text{Weight of the teacher} = (35.4 \times 25 - 35 \times 24) \text{ kg} = 45 \text{ kg.}$$

In an examination, a pupil's average marks were 63 per paper. If he had obtained 20 more marks for his Geography paper and 2 more marks for his History paper, his average per paper would have been 65. How many papers were there in the examination ?

- A. 8 B. 9 C. 10 D. 11

Answer: D) 11

Explanation:

Let the number of papers be x . Then, $63x + 20 + 2 = 65x$ or $2x = 22$ or $x = 11$.

The average temperature of the town in the first four days of a month was 58 degrees. The average for the second, third, fourth and fifth days was 60 degrees. If the temperatures of the first and fifth days were in the ratio 7 : 8, then what is the temperature on the fifth day ?

- A. 62 degrees B. 64 degrees C. 65 degrees D. 66 degrees

Answer: B) 64 degrees

Explanation:

Sum of temperatures on 1st, 2nd, 3rd and 4th days = $(58 * 4) = 232$ degrees ... (1)

Sum of temperatures on 2nd, 3rd, 4th and 5th days - $(60 * 4) = 240$ degrees(2)

Subtracting (1) From (2), we get :

Temp, on 5th day - Temp on 1st day = 8 degrees.

Let the temperatures on 1st and 5th days be $7x$ and $8x$ degrees respectively.

Then, $8x - 7x = 8$ or $x = 8$.

Temperature on the 5th day = $8x = 64$ degrees.

The average age of students of a class is 15.8 years. The average age of boys in the class is 16.4 years and that of the girls is 15.4 years, The ratio of the number of boys to the number of girls in the class is :

- A. 1:2 B. 2:3 C. 3:4 D. 4:5

Answer: B) 2 : 3

Explanation:

Let the ratio be $k : 1$. Then,

$$k * 16.4 + 1 * 15.4 = (k + 1) * 15.8$$

$$\Leftrightarrow (16.4 - 15.8)k = (15.8 - 15.4) \Leftrightarrow k = 0.4/0.6 = 2/3.$$

Required ratio = $2/3 : 1 = 2 : 3$.

David obtained 76, 65, 82, 67 and 85 marks (out of 100) in English, Mathematics, Physics, Chemistry and Biology. What are his average marks?

- A. 75 B. 68 C. 65 D. 60

Answer: A) 75

Explanation:

$$\text{Average} = (76 + 65 + 82 + 67 + 85) / 5 = 375/5 = 75.$$

A motorist travels to a place 150 km away at an average speed of 50 km/hr and returns at 30 km/hr. His average speed for the whole journey in km/hr is:

- A. 35 B. 36 C. 37.5 D. 38.2

Answer: C) 37.5

Explanation:

$$\begin{aligned} \text{Average speed} &= (2xy) / (x + y) \text{ km/hr} \\ &= (2 * 50 * 30) / (50 + 30) \text{ km/hr.} \\ &= 37.5 \text{ km/hr.} \end{aligned}$$

The average monthly salary of 20 employees in an organisation is Rs. 1500. If the manager's salary is added, then the average salary increases by Rs. 100. What is the manager's monthly salary?

- A. 3600 B. 3700 C. 3800 D. 3900

Answer: A) 3600

Explanation:

$$\text{Manager's monthly salary Rs. } (1600 * 21 - 1500 * 20) = \text{Rs. } 3600.$$

The average age of 15 students of a class is 15 years. Out of these, the average age of 5 students is 14 years and that of the other 9 students is 16 years. The age of the 15th student is:

- A. 11 B. 12 C. 13 D. 14

Answer: A) 11

Explanation:

Age of the 15th student = $[15 * 15 - (14 * 5 + 16 * 9)] = (225 - 214) = 11$ years.

In a class of 78 students 41 are taking French, 22 are taking German. Of the students taking French or German, 9 are taking both courses. How many students are not enrolled in either course?

- A. 6 B. 12 C. 24 D. 18

Answer: C) 24

Explanation:

You could solve this by drawing a Venn diagram. A simpler way is to realize that you can subtract the number of students taking both languages from the numbers taking French to find the number taking only French. Likewise find those taking only German. Then we have: Total = only French + only German + both + neither

$$78 = (41 - 9) + (22 - 9) + 9 + \text{neither.}$$

$$\text{Not enrolled students} = 24$$

The average price of three items of furniture is Rs. 15000. If their prices are in the ratio 3:5:7, the price of the cheapest item is :

- A. 6000 B. 7000 C. 8888 D. 9000

Answer: D) 9000

Explanation:

Let their prices be $3x$, $5x$ and $7x$.

$$\text{Then, } 3x + 5x + 7x = (15000 * 3) \text{ or } x = 3000.$$

$$\text{Cost of cheapest item} = 3x = \text{Rs. } 9000.$$

The average weight of a group of boys is 30 kg. After a boy of weight 35 kg joins the group, the average weight of the group goes up by 1 kg. Find the number of boys in the group originally ?

- A. 6 B. 8 C. 4 D. 5

Answer: C) 4

Explanation:

Let the number of boys in the group originally be x .

$$\text{Total weight of the boys} = 30x$$

$$\text{After the boy weighing 35 kg joins the group, total weight of boys} = 30x + 35$$

So $30x + 35 + 31(x + 1) \Rightarrow x = 4$.

In a mixture of three varieties of oils, the ratio of their weight is 4 : 5 : 8. If 5 kg of oils of the first variety, 10 kg of the second variety and some quantity of oils of the third variety are added to the mixture, the ratio of the weights of three varieties of oils becomes as 5 : 7 : 9 in the final mixture, find the quantity of third variety of oil was ?

- A. 15 kg B. 25 kg C. 35 kg D. 45 kg

Answer: D) 45 kg

Explanation:

Let the ratio of initial quantity of oils be 'x' $\Rightarrow 4x, 5x$ & $8x$.

Let k be the quantity of third variety of oil in the final mixture.

Let the ratio of initial quantity of oils be 'y'

From given details,

$$4x + 5 = 5y \dots (1)$$

$$5x + 10 = 7y \dots (2)$$

$$8x + k = 9y \dots (3)$$

By solving (1) & (2), we get $x = 5$ & $y = 5$

From (3) $\Rightarrow k = 5$

Therefore, quantity of third variety of oil was $9y = 9(5) = 45\text{kg}$.

Ratio related questions

Salaries of Ravi and Sumit are in the ratio 2:3. If the salary of each is increased by Rs. 4000, the new ratio becomes 40:57. What is Sumit's salary?

- A. 38000 B. 46800 C. 36700 D. 50000

Answer: A) 38000

Explanation:

Let the original salaries of Ravi and Sumit be Rs. $2x$ and Rs. $3x$ respectively.

Then,

$$(2x + 4000) / (3x + 4000) = 40 / 57$$

$$\Rightarrow 57 \times (2x + 4000) = 40 \times (3x + 4000)$$

$$\Rightarrow 6x = 68,000$$

$$\Rightarrow 3x = 34,000$$

Sumit's present salary = $(3x + 4000) = \text{Rs.}(34000 + 4000) = \text{Rs. } 38,000$

A mixture contains alcohol and water in the ratio 4 : 3. If 5 liters of water is added to the mixture, the ratio becomes 4: 5. Find the quantity of alcohol in the given mixture.

- A. 10 B. 12 C. 15 D. 18

Answer: A) 10

Explanation:

Let the quantity of alcohol and water be $4x$ litres and $3x$ litres respectively

$$4x/(3x + 5) = 4/5$$

$$20x = 4(3x + 5)$$

$$8x = 20$$

$$x = 2.5$$

Quantity of alcohol = (4×2.5) litres = 10 litres.

Seats for Mathematics, Physics and Biology in a school are in the ratio 5:7:8. There is a proposal to increase these seats by 40%, 50% and 75% respectively. What will be the ratio of increased seats ?

- A. 1:2:3 B. 2:3:4 C. 3:4:5 D. 4:5:6

Answer: B) 2:3:4

Explanation:

Originally, let the number of seats for Mathematics, Physics and Biology be $5x$, $7x$ and $8x$ respectively. Number of increased seats are (140% of $5x$), (150% of $7x$) and (175% of $8x$).

$$\Rightarrow [(140/100) \times 5x], [(150/100) \times 7x] \text{ and } [(175/100) \times 8x]$$

$$\Rightarrow 7x, 21x/2 \text{ and } 14x.$$

$$\Rightarrow \text{The required ratio} = 7x : 21x/2 : 14x$$

$$\Rightarrow 14x : 21x : 28x$$

$$\Rightarrow 2 : 3 : 4$$

Alloy A contains 40% gold and 60% silver. Alloy B contains 35% gold and 40% silver and 25% copper. Alloys A and B are mixed in the ratio of 1:4. What is the ratio of gold and silver in the newly formed alloy is?

- A. 20% and 30% B. 36% & 44% C. 25% & 35% D. 49% & 36%

Answer: B) 36% and 44%

Explanation:

Assume the weight of alloy a is 100 kg

Therefore, The weight of alloy B is 400kg

	Gold	silver	copper
A	40kg	60kg	0kg
B	140kg	160kg	100kg
total	180kg	220kg	100kg

Therefore, Ratio of gold and silver in new alloy = $180/500:220/500 = 36% :44%$

In a college, the ratio of the number of boys to girls is 8 : 5. If there are 160 girls, the total number of students in the college is

- A. 100 B. 250 C. 260 D. 416

Answer: D) 416

Explanation:

Let the number of boys and girls be $8x$ and $5x$.

Total number of students = $13x = 13 * 32 = 416$.

The ratio of male and female in a city is 7 : 8 respectively and percentage of children among male and female is 25 and 20 respectively. If number of adult females is 156800, what is the total population of the city?

- A. 4,12,480 B. 3,67,500 C. 5,44,700 D. 2,98,948

Answer: B) 3,67,500

Explanation:

Let the total population be 'p'

Given ratio of male and female in a city is 7 : 8

In that percentage of children among male and female is **25%** and **20%**

⇒ Adults male and female % = **75% & 80%**

But given adult females is = 156800

⇒ **$80\%(8p/15) = 156800$**

⇒ $80 \times 8p/15 \times 100 = 156800$

⇒ $p = 156800 \times 15 \times 100/80 \times 8$

⇒ $p = 367500$

Therefore, the total population of the city = $p = 367500$

The ratio of the incomes of Pavan and Amar is 4 : 3 and the ratio of their expenditures are 3:2. If each person saves Rs. 1889, then find the income of Pavan?

- A. 6548 B. 5667 C. 7556 D. 8457

Answer: C) 7556

Explanation:

Let ratio of the incomes of Pavan and Amar be $4x$ and $3x$

and Ratio of their expenditures be $3y$ and $2y$

$$4x - 3y = 1889 \dots\dots\dots I$$

and

$$3x - 2y = 1889 \dots\dots\dots II$$

I and II

$$y = 1889$$

$$\text{and } x = 1889$$

Pavan's income = 7556

There are 209 doctors and nurses in a hospital. If the ratio of the doctors to the nurses is 11 : 8, then how many nurses are there in the hospital?

- A. 88 B. 96 C. 108 D. 121

Answer: A) 88

Explanation:

Given, The ratio of the doctors to the nurses is 11 : 8

$$\text{Number of nurses} = \frac{8}{11} \times 209 = 88.$$

The incomes of two persons A and B are in the ratio 3:4. If each saves Rs.100 per month, the ratio of their expenditures is 1:2. Find their incomes ?

- A. 200,400 B. 100,300 C. 100, 200 D. 150,200

Answer: D) 150, 200

Explanation:

The incomes of A and B be $3P$ and $4P$.

Expenditures = Income - Savings

$$(3P - 100) \text{ and } (4P - 100)$$

The ratio of their expenditure = 1:2

$$(3P - 100):(4P - 100) = 1:2$$

$$2P = 100 \Rightarrow P = 50$$

Their incomes = 150, 200

Salaries of Karthik, Arun and Akhil were in the ratio 4 : 5 : 6 respectively. If their salaries were increased by 50 per cent, 60 per cent and 50 per cent respectively, what will be the new ratio of the salaries of Akhil, Arun and Karthik ?

- A. 6:8:9 B. 8:6:9 C. 9:8:6 D. 6:5:4

Answer: C) 9 : 8 : 6

Explanation:

Given the salaries are in the ratio of 4 : 5 : 6

Now the salaries are increased by 50%, 60% and 50% respectively

The New ratio of salaries will be

$$4 \times (150/100) : 5 \times (160/100) : 6 \times (150/100) \\ = 6 : 8 : 9$$

The new ratio of salaries of Akhil, Arun and Karthik is 9 : 8 : 6

Rice worth Rs. 126 per kg and Rs. 135 per kg are mixed with a third variety in the ratio 1 : 1 : 2. If the mixture is worth Rs. 153 per kg, then the price of third variety of rice per kg?

- A. Rs.571.25 B. Rs. 175.5 C. Rs.751.75 D. Rs.850

Answer: B) Rs. 175.5

Explanation: Let the price of required variety = Rs. P/kg

Then, respective amounts were m kg, m kg and 2m kg

$$= 126m + 135m + 2pm = 153 \times 4m$$

$$\Rightarrow 2p = 351$$

$$p = 175.5 / \text{kg}$$

LETTER SERIES & CODING AND DECODING

Introduction:

Coding series is a logical arrangement of letters of English alphabet arranged in a specified pattern. In this, a series of letters, groups of letters or combination of letters and numbers is given. Each group or single element is called term. The terms of the series form a certain

pattern. So first required to identify this pattern and find the missing term in the given series which will satisfy the pattern.

Important Table

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
26	25	24	23	22	21	20	19	18	17	16	15	14
Z	Y	X	W	V	U	T	S	R	Q	P	O	N

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
U	V	W	X	Y	Z				
21	22	23	24	25	26				

Types of Coding & Decoding:

- Letter series/coding
- Number Coding
- Number & Letter coding
- Substitution coding
- Mixed letter coding
- Mixed number coding
- Analysis coding

1) **Letter coding:** In this type, letters of English alphabet are arranged in a particular pattern like reverse order of letters, skipping of letters, position of letters in alphabetical order etc.

Example:

1) What is the next letter in the series B, F, J, N, _____ ?

- 1) R 2) T 3) Q 4) S

Answer:1) R

Explanation:

$B = 2, F = 6, J = 10, N = 14$. Here the difference between the letter is 4. So the answer is $14 + 4 = 18$ which is R.

2) What is the next letter in the series B, C, E, G, _____ ?

- 1) J 2) I 3) K 4) M

Explanation:

$B = 2, C = 3, E = 5, G = 7$. Here the letters are consecutive primes. So the next prime number is 11 which is K.

3) What is the next letter in the series CNL, BLI, AJF, ZHC, _yfz_____ ?

- 1) XDY 2) YFZ 3) YFA 4) XFY

Answer: **2) YFZ**

Explanation:

$C = 3, B = 2, A = 1, Z = 26$.(Decreasing by 1) So next letter is 25, which is Y.

$N = 14, L = 12, J = 10, H = 8$. (Decreasing by 2) So next letter is 6, which is F.

$L = 12, I = 9, F = 6, C = 3$. (Decreasing by 3) So next letter is 26, which is Z.

4) In a certain code 'MISSIONS' is written as 'MSIISNOS'. How is 'ONLINE' written in that code?

- A) OLNNIE B) ONILEN C) NOILEN D) LNOENI

Answer: **1) OLNNIE**

Explanation:

First and last letter remain same. The others interchange their positions in pair of two. So, NL become LN IN become NI so code of ONLINE will be OLNNIE.

M I S S I O N S

1 2 3 O N L I N E

M S I I S N O S O L N N I E

5) In a certain code 'ROAR' is written as 'URDU'. How is 'URDU' written in that code?

- A) VXDQ B) XUGX C) ROAR D) VSOV

Answer: **B) XUGX**

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
26	25	24	23	22	21	20	19	18	17	16	15	14
Z	Y	X	W	V	U	T	S	R	Q	P	O	N

XUGX

Explanation: Each letter moves +3. Add 3 to each letter of URDU, so code of URDU will be XUGX.

2) **Number coding:** In this type of coding, we deal with questions, in which the letters of a word are replaced by certain other letters or numbers according to a specific pattern/rule to form a code. You are required to detect the coding pattern / rule and answer the questions that are asked, based on that coding pattern / rule.

1) If P A I N T is coded as 74128 and E X C E L is coded as 93596, then how would you encode A C C E P T?

- a) 455978 b) 547978 c) 554978 d) 735961

Answer: Clearly, in the given code, the alphabets are coded as follows :

P	A	I	N	T	E	X	C	E	L
7	4	1	2	8	9	3	5	9	6

A C C E P T = 4 5 5 9 7 8

So, in A C C E P T. A is coded as 4, C as 5, E as 9, P as 7 and T as 8. Hence, the correct code is 455978 and, therefore, the answer is a).

2) If D is coded as 4 and C O V E R is coded as 63, then BASIS will be coded as?

- a) 49 b) 50 c) 54 d) 55

Answer: Clearly, in the given code, A = 1, B = 2, C = 3 so that C O V E R is coded as $3 + 15 + 22 + 5 + 18 = 63$. [C + O + V + E + R]

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
U	V	W	X	Y	Z				
21	22	23	24	25	26				

3) If M O B I L I T Y is coded as 46293927, then E X A M I N A T I O N is coded as?

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
U	V	W	X	Y	Z				
21	22	23	24	25	26				

- a) 45038401854 b) 56149512965 c) 57159413955 d) 67250623076

Answer: Let A = 1, B = 2, C = 3,.... X = 24, Y = 25, Z = 26. Then, M = 13 = 1 + 3 = 4; O = 15 = 1 + 5 = 6; L = 12 = 1 + 2 = 3; T = 20 = 2 + 0 = 2; and Y = 25 = 2 + 5 = 7.

So, M O B I L I T Y = 46293927. Similarly, E X A M I N A T I O N = 56149512965 and the correct answer is b).

4) Substitution coding: Under this type of coding particular objects are given code names.

1) If 'cook' is called 'butler', 'butler' is called 'manager', 'manager' is called 'teacher', 'teacher' is called 'clerk' and 'clerk' is called 'principal', who will teach in a class?

- (A) Cook (B) Butler (C) Manager (D) Teacher (E) Clerk

Ans. Clearly, a 'teacher' teaches in a class and as given, 'teacher' is called is 'clerk'. So, a 'clerk' will teach in the class. Hence, the answer is (e).

2) If 'diamond' is called 'gold', 'gold' is called 'silver', 'silver' is called 'ruby' and 'ruby' is called 'emerald', which is the cheapest jewel?

- (A) Dimond (B) Silver (C) Gold (D) Ruby (E) Emerald

We know that 'silver' is cheapest. But as given, 'silver' is called 'ruby'. So, 'ruby' is the cheapest. Hence, the answer is (d).

3) If 'eye' is called 'hand', 'hand' is called 'mouth', 'mouth' is called 'ear', 'ear' is called 'nose' and 'nose' is called 'tongue', with which of the following would a person hear?

- (A) Eye (B) Mouth (C) Nose (D) Ear (E) Tongue

Ans. A person hears with his 'ear'. But as per the given information, 'ear' is called 'nose'. So, a person will hear with the 'nose'. Hence, the answer is (C).

4) If 'white' is called 'blue', 'blue' is called 'red', 'red' is called 'yellow' 'yellow' is called green 'green' is called 'black', 'black' is called 'violet' and 'violet' is called orange', what would be the colour of human blood?

- (a) Red (b) Green (c) Yellow (d) Violet (e) Orange

Ans. The colour of the human blood is human blood is 'red' and as given, 'red' is called 'yellow'. so, the colour of human blood is 'yellow'.

Mixed letter coding: In this type of question, three or four complete messages are given in the coded language and the code for a particular word is asked. To **analyse such codes, any two messages bearing the common word are picked up**. The common code word will mean that word. Proceeding similarly by picking up all possible combinations of two messages the entire message can be analysed.

Example : 1

- A) 'pitdarna' means 'you are good';
 B) 'dartok pa' means 'good and bad';
 C) 'timnatok' means 'they are bad'.

In that language, which word stands for 'they'?

- A) na B) tok C) tim D) pit

Ans-C

Good = bad are good = dar bad = tok are = n

Ans = C (they=tim)

Dar, na, tok

- 2) In a certain code language
 A) 'pitnasom' means 'bring me water';
 B) 'najotod' means 'water is life';
 C) 'tub od pit' means 'give me toy';
 D) 'jolinkot' means 'life and death';

Which of the following represent 'is' in that language?

- A) jo B) na C) tod D) lin

Ans = C

Solution: Water, life, me na, pit, jo water = na, life = jo me = pit is = tod Ans = C

- 3) In a certain code language
 A) 'podnajoc' means 'very bright boy';
 B) 'tam nu pod' means 'the boy comes';
 C) 'nu per ton' means 'keep the doll';
 D) 'joc ton su' means 'very good doll';

Which of the following means 'bright' in that language?

- A) joc B) pod C) ton D) na

Boy, the, very doll, pod, ton, joc, nu bright=

Boy = pod, the = nu, very = joc, doll = ton bright = na

Ans = D

- 4) In a certain code language, 'col tip mot' means 'singing is appreciable'; 'mot baj min' means 'dancing is good' and 'tip nopbaj' means 'singing and dancing', which of the following means 'good' in that code language?

- A) Not B) min C) baj D) Can't be determined

Is, singing, dancing mot, tip, baj

Is = mot singing = tip dancing = baj good = min Ans = B

Step 2: In the first and second statements, the common code word is 'mot' and the common word is 'is'.

So, 'mot' means 'is'. In the second and third statements, the common code word is 'baj' and the common word is 'dancing'. So, 'baj' means 'dancing'.

Thus, in the second statements, 'mint' means 'good'.

- 5) In a certain code, 'bi nie pie' means 'some good jokes'; 'nie bat lik' means 'some real stories'; and 'pie liktol' means 'many good stories'. Which word in that code means 'jokes'?

- A) Bi B) nie C) pie D) Can't be determined

Answer: A .bi

In the first and second statements, the common code word is 'nie' and the common word is 'some'. So, 'nie' means 'some'. In the first and third statements, the common code word is 'pie' and the common word is 'good'. So, 'pie' means 'good'.

- 6) In a certain code language,
 (A) 'pitdarna' means 'you are good'

(B) 'dartok pa' means 'good and bad'

(C) 'timnatok' means 'they are bad'

In that language, which word stands for 'they' ?

Option :

A) Na B) tok C) tim D) pit

Answer: C) tim

In the first and third statements, the common word is 'na' and the common word is 'are'. So, 'na' means 'are'. In the second and third statements, the common code word is 'tok' and the common word is 'bad'. So, 'tok' means 'bad'. Thus, in the third statements, 'tim' stands for 'they'

Mixed Number Coding –

In this type of questions, three or four complete messages are given in the coded language and the code number for a particular word is asked.

Examples

1) In a certain code, '467' means 'leaves are green'; '485' means 'green is good' and '639' means 'they are playing'. Which digit stands for 'leaves' in that code?

(A) 3 (B) 5 (C) 6 (D) 7

Solution: In the first and second statements, the common code digit is '4' and the common word is 'green'. So, '4' means 'green'.

In the first and third statements, the common code digits is '6' and the common word is 'are'. So, '6' means 'are'.

Thus, in the first statement, '7' means 'leaves'.

2) In a certain code, '253' means 'books are old'; '546' means 'man is old' and '378' means 'buy good books'. What stands for 'are' in that code?

(A) 1 (B) 2 (C) 4 (D) 6

Ans: B

In the first and second statements, the common code digit is '5' and the common word is 'old'. So, '5' means 'old'.

In the first and third statements, the common code digit is '3' and the common word is 'book'. So, '3' means 'books'.

Thus, in the first statement, '2' means 'are'.

3) In a certain code, '247' means 'spread red carpet'; '256' means 'dust one carpet' and '234' means 'one red carpet'. Which digit in that code means 'dust'?

- (A) 1 (B) 2 (C) 3 (D) 5

Ans: D

In the first and second statements, the common code digit is '2' and the common word is 'carpet'. So, '2' means 'carpet'.

In the second and third statements, the common code digit is '6' and the common word is 'one'. So, '6' means 'one'.

Therefore, in the second statement, '5' means 'dust'.

- 4) In a certain code language, '743' means 'mangoes are good', '657' means 'eat good food' and '934' means 'mangoes are ripe'. Which digit means 'ripe' in that language?

- (A) 4 (B) 6 (C) 7 (D) 9

Ans: D

In the first and third statements, the common code digits are '4' and '3' and the common words are 'mangoes' and 'are'.

So, '4' and '3' are the codes for 'mangoes' and 'are'.

Thus, in the third statement, '9' means 'ripe'.

- 5) In a certain code, '247' means 'spread red carpet'; '256' means 'dust one carpet' and '234' means 'one red carpet'. Which digit in that code means 'dust'?

- (A) 1 (B) 2 (C) 3 (D) 5

Ans: D

In the first and second statements, the common code digit is '2' and the common word is 'carpet'. So, '2' means 'carpet'.

In the second and third statements, the common code digit is '6' and the common word is 'one'. So, '6' means 'one'.

Therefore, in the second statement, '5' means 'dust'.

- 6) In a certain code, '467' means 'leaves are green'; '485' means 'green is good' and '639' means 'they are playing'. Which digit stands for 'leaves' in that code?

- (A) 3 (B) 5 (C) 6 (D) 7

Ans: B

In the first and second statements, the common code digit is '5' and the common word is 'old'. So, '5' means 'old'.

In the first and third statements, the common code digit is '3' and the common word is 'book'. So, '3' means 'books'.

Thus, in the first statement, '2' means 'are'.

Example of Codings

Mixed Letter Coding

1. In a certain code language,

- (A) 'picvicnic' means 'winter is cold'
- (B) 'tonic re' means 'summer is hot'
- (C) 're pic boo' means 'winter and summer'
- (D) 'victho pa' means 'nights are cold'

Which word in that language means 'summer' ?

- A. nic B. re C. to D. pic E. vic

Answer: B .re

In statements B and C, the common code word is 're' and the common word is 'summer'. So, 're' means 'summer'.

2. In a certain code language,

- (A) 'pitnasom' means 'bring me water'
- (B) 'najatod' means 'water is life'
- (C) 'tub od pit' means 'give me toy'
- (D) 'jolinkot' means 'life and death'

Which of the following represents 'is' in that language ?

- A. jo B. na C. tod D. lin

Answer: C .tod

In statements A and B, the common code word is 'na' and the common word is 'water'. So, 'na' means 'water'. In statements B and D, the common code word is 'jo' and the common word is 'life'. So, 'jo' means 'life'. Thus, in statements B, 'tod' represents 'is'.

Letter coding

3. If in a certain language, MADRAS is coded as NBESBT, how is BOMBAY coded in that code ?

- A. CPNCBX B. CPNCBZ C. CPOCBZ D. CQOCBZ E. None of these

Answer: B . CPNCBZ

Each letter in the word is moved one step forward to obtain the corresponding letter of the code.

4. In a certain code, TRIPPLE is written as SQHOOKD. How is DISPOSE written in that code ?

- A. CHRONRD B. DSOESPI C. ESJTPTF D. ESOPSID E. None of these

Solution: TRIPPLE = SQHOOKD DISPOSE = CHRONRD Ans = A

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
U	V	W	X	Y	Z				
21	22	23	24	25	26				

Answer: A . CHRONRD

Each letter in the word is moved one step backward to obtain the corresponding letter of the code.

Number coding

5. If DELHI is coded as 73541 and CALCUTTA as 82589662, how can CALICUT be coded ?

- A. 5279431 B. 5978213 C. 8251896 D. 8543691

Solution: DELHI = 73541 CALCUTTA = 82589662

CALICUT = 8 251896 Ans = C

Answer: C. 8251896

The alphabets are coded as follows :

D	E	L	H	I	C	A	U	T
7	3	5	4	1	8	2	9	6

So, in CALICUT, C is coded as 8, A as 2, L as 5, I as 1, U as 9 and T as 6.

Thus, the code for CALICUT is 8251896.

6. In a certain code, RIPPLE is written as 613382 and LIFE is written as 8192. How is PILLER written in that code ?

- A. 318826 B. 318286 C. 618826 D. 338816

Solution: RIPPLE = 613382 LIFE = 8192

PILLER = 3 18826 ANS = A

Answer: A . 318826

The alphabets are coded as shown :

R	I	P	L	E	F
6	1	3	8	2	9

So, in PILLER, P is coded as 3, I as 1, L as 8, E as 2 and R as 6.

Thus, the code for PILLER is 318826.

Number letter coding

7. In a certain code, 15789 is written as EGKPT and 2346 is written ALUR. How is 23549 written in that code ?

A. ALEUT B. ALGTU C. ALGUT D. ALGRT E. None of these

Solution: 15789 = EGKPT 2346 = ALUR

23549 = ALGUT ANS = C

Answer: C . ALGUT

In the given codes, the numbers are coded as shown :

1	5	7	8	9	2	3	4	6
E	G	K	P	T	A	L	U	R

i.e., 2 as A, 3 as L, 5 as G, 4 as U and 9 as T. So, 23549 is coded as ALGUT.

8. In a certain code, a number 13479 is written as AQFJL and 5268 is written as DMPN. How is 396824 written in that code ?

A. QLPNKJ B. QLPNMF C. QLPMNF D. QLPNDF E. None of these

Solution: 13479 = AQFJL 5268 = DMPN

396824 = QLPNMF ANS = B

Answer: B. QLPNMF

In the given codes, the numbers are coded as shown :

1	3	4	7	9	5	2	6	8
A	Q	F	J	L	D	M	P	N

i.e., 3 as Q, 9 as L, 6 as P, 8 as N, 2 as M and 4 as F. So, 396824 is coded as QLPNMF.

Substitution code

9. If orange is called butter, butter is called soap, soap is called ink, ink is called honey and honey is called orange, which of the following is used for washing clothes ?

- A. Honey B. Butter C. Orange D. Soap E. Ink

Ans = E

Answer: E . Ink

Clearly, 'soap' is used for washing the clothes. But, 'soap' is called 'ink'. So, 'ink' is used for washing the clothes.

10. If air is called green , green is called blue, blue is called sky, sky is called yellow, yellow is called water and water is called pink, then what is the color of clear sky ?

- A. Blue B. Sky C. Yellow D. Water E. Pink

ANS=B

Answer: B . Sky

The colour of clear sky is 'blue' and as given, 'blue' is called 'sky'.

So, the colour of clear sky is 'sky'.

Mixed Number coding

11. In a certain code language, '479' means 'fruit is sweet';

'248' means 'very sweet voice' and

'637' means 'eat fruit daily'.

Which digit stands for 'is' in that code ?

- A. 7 B. 9 C. 4 D. Can't be determined E. None of these

ANS= B

Answer: B . 9

In the first and second statements, the common code digit is '4' and the common word is 'sweet'. So, '4' means 'sweet'. In the first and third statements, the common code digit is '7' and the common word is 'fruit'. So, '7' means 'fruit'. Thus, in the first statement '9' means 'is'.

12. In a certain code language, '123' means 'bright little boy',

'145' means 'tall big boy' and

'637' means 'beautiful little flower'.

Which digit in that language means 'bright' ?

- A. 1 B. 3 C. 4 D. 6 E. None of these

ANS = E

Answer: E . None of these

In the first and second statements, the common code digit is '1' and the common word is 'boy'. So, '1' means 'boy'. In the first and third statements, the common code digit is '3' and the common word is 'little'. So, '3' means 'little'. Thus, in the first statements, '2' means 'bright'.

Coding & Decoding Excise

- If 'ski rps tri' stands for 'nice Sunday morning'; 'tehstirps' stands for 'every Tuesday morning' and 'ski ptrqlm' stands for 'nice market place', what would 'Sunday' stands for?

A. ski B. rps C. tri D. qlm
- In a certain language, 'pre natbis' means 'smoking is harmful'; 'vogdornat' means 'avoid harmful habit' and 'dorbisyel' means 'please avoid smoking'.
Which of the following means 'habit' in that language ?

A. vog B. nat C. dor D. bis
- If 'gnr' tag zogqmp' stands for 'Seoul Olympic Organising Committee'; 'hytognremf' stands for 'summer Olympic games' and 'esmsdrhyto' stands for 'modern games history',
what would be the code for 'summer' ?

A. hyto B. gnr C. emf D. zog
- In a certain language, 'Mink Yang Pe' means 'Fruits are ripe'; 'Pe Lao May Mink' means 'Oranges are not ripe' and 'May PeNue Mink' means 'Mangoes are not ripe'.
Which word in that language means 'Mangoes' ?

A. May B. Pe C. Nue D. Mink
- In a certain code language, 'put tir fin' means 'delicious juicy fruit'; 'tie dip sig' means 'beautiful white lily' and 'siglon fin' means 'lily and fruit'.
Which of the following stands for 'and' in the language ?

A. lon B. sig C. fin D. None of these

6. In a certain language, 'pre natbis' means 'smoking is harmful';
'vogdornat' means 'avoid harmful habit' and
'dorbisyel' means 'please avoid smoking'.
Which of the following means 'habit' in that language ?
A. vog B. Nat C. Dor D. bis
7. If in a code language, COULD is written as BNTKC and MARGIN is written as LZQFHM, how will MOULDING be written in that code ?
A. CHMFINTK B. LNKTCHMF
C. LNTKCHMF D. NITKHCMF
8. In a certain code, COMPUTER is written as RFUVQNPC. How is MEDICINE written in the same code ?
A. EOJDJEFM B. EOJDEJFM
C. MFEJDJOE D. MFEDJJOE
9. If VICTORY is coded as YLFWRUB, how can SUCCESS be coded ?
A. VXEEIVV B. VXFFHVV
C. VYEEHVV D. VYEFIVV
10. In a certain code, TOGETHER is written as RQEGRJCT. In the same code, PAROLE will be written as
A. NCPQJG B. NCQPJG C. RCPQJK D. RCTQNC
11. If BOMBAY is written as MYMYMY, how will TAMIL NADU be written in that code ?
A. TIATIATIA B. MNUMNUMNU
C. IATIATIAT D. ALDALDALD
12. If ROSE is coded as 6821, CHAIR is coded as 73456 and PREACH is coded as 961473, what will be the code for SEARCH ?
A. 246173 B. 214673 C. 214763 D. 216473
13. If in a certain code, TWENTY is written as 863985 and ELEVEN is written as 323039, how is TWELVE written in that code ?
A. 863203 B. 863584 C. 863903 D. 863063
14. If GIVE is coded as 5137 and BAT is coded as 924, how is GATE coded ?
A. 5427 B. 5724 C. 5247 D. 2547

15. If PALE is coded as 2134, EARTH is coded as 41590, how is PEARL coded in that code?
A. 29530 B. 24153 C. 25413 D. 25430
16. If in a certain language if ENTRY is coded as 12345 and STEADY is coded as 931785, then state which is the correct code for below word. TENANT
A. 956169 B. 196247 C. 352123 D. 312723
17. If in a certain language, 943 is coded as BED and 12448 is coded as SWEET, how is 492311 coded in that language ?
A. EDSWBS B. TSWBDD C. DSWTEE D. EBDSWE E. EBWDSS
18. In a certain language, 36492 is written as SMILE and 058 is written as RUN. How are the following figures coded in that language ? 33980
A. SSLNR B. SSLRN C. SLSNR D. None of these
19. In a certain code, 3456 is coded as ROPE, 15526 is coded as APPLE, then how is 54613 coded ?
A. RPPEO B. ROPEA C. POEAR D. PAREO
20. In a certain code, 15789 is written as XTZAL and 2346 is written as NPSU. How is 23549 written in that code ?
A. NPTUL B. PNTSL C. NPTSL D. NBTSL
21. If sky is called sea, sea is called water, water is called air, air is called cloud and cloud is called river, then what do we drink when thirsty ?
A. Sky B. Air C. Water D. Sea E. Cloud
22. If man is called girl, girl is called woman, woman is called boy, boy is called butler and butler is called rogue, who will serve in a restaurant ?
A. Butler B. Girl C. Man D. Woman E. Rogue
23. If train is called bus, bus is called tractor, tractor is called car, car is called scooter, scooter is called bicycle, bicycle is called moped, which is used to plough a field ?
A. Train B. Bus C. Tractor D. Car E. Moped
24. If rose is called popy, popy is called lily, lily is called lotus and lotus is called glandiola, which is the king of flowers ?
A. Rose B. Lotus C. Popy D. Lily E. Glandiola
25. If room is called bed, bed is called window, window is called flower and flower is called cooler, on what would a man sleep ?
A. Window B. Bed C. Flower D. Cooler

26. In a certain code language, '479' means 'fruit is sweet';
'248' means 'very sweet voice' and
'637' means 'eat fruit daily'.
Which digit stands for 'is' in that code ?
A. 7 B. 9 C. 4 D. None of these
27. In a certain code language, '381' means 'Hari is honest';
'162' means 'Shashi is intelligent' and
'948' means 'Hari should go'.
Which digit in that language means 'honest' ?
A. 3 B. 8 C. 1 D. 9
28. In a certain code language, '851' means 'good sweet fruit' ; '783' means 'good red rose'
and '341' means 'rose and fruit'. Which of the following digits stands for 'sweet' in that
language ?
A. 8 B. 5 C. 1 D. 3
29. If in a certain code language, '324' means 'Light is bright', '629' means 'Girl is beautiful'
and '4758' means 'I prefer bright clothes', which digit means 'Light' in that language ?
A. 3 B. 2 C. 4 D. 7 E. 5
30. In a certain code, '786' means 'study very hard', '958' means 'hard work pays' and '645'
means 'study and work'.
Which of the following is the code for 'very' ?
A. 8 B. 6 C. 7 D. None of these

Blood Relationship

What is blood relationship

Blood relation is a tree or hierarchy of the family structure or relationships namely, grandparents, parents, children, niece, nephew, etc.

1st Generation- Grand Father and grand Mother

2nd Generation- Father, Mother, Uncle, and Aunt

3rd Generation- Self, Sister, Brother, Brother in law and Sister in Law

4th Generation- Son, Daughter, Nephew and Niece

Mother	Amma, Thayi
Father	Appa, Thande
Grand Mother or Mother's Mother	Ajje
Grand father or Mother's Father	Thatha, Ajja
son-in-law- Aaliya	Aaliya
daughter-in-law	Sose
Elder brother	Dodda Anna
Younger brother –	Thamma
Elder Sister	DoddaAkka
Younger sister	Thangi
brother in law	Bhava
brother's wife	Athige
Father's elder sister or sisters	Aathe
Father's brother in law	Maava
Sister-in-law	Nadini

Type of Relationship	Terminology in Use
Mother's or Father's son	Myself/Brother
Mother's or Father's daughter	Myself/Sister
Mother's or Father's brother	Uncle
Mother's or Father's sister	Aunt
Mother's or Father's father	Grandfather
Mother's or Father's mother	Grandmother
Son's wife	Daughter-in-law
Daughter's husband	Son-in-law
Husband's or wife's sister	Sister-in-law
Husband's or wife's brother	Brother-in-law
Brother's son	Nephew
Brother's daughter	Niece
Uncle or aunt's son or daughter	Cousin
Sister's husband	Brother-in-law
Brother's wife	Sister-in-law
Grandson's or Granddaughter's daughter	Great-granddaughter

Types of Blood Relationship

1. **jumbled descriptions:** a description of the relationship between two members of the family in a jumbled manner. One has to decode the jumbled descriptions to find the exact relationship by drawing a family tree.

Exmples: Pointing to a photograph of a boy Mr.Ram said, "He is the son of the only son of my mother." How is Mr Ram related to that boy?

- A. Brother B. Uncle C. Cousin D. Father

Ans : D Father

Step 1: There is a photograph and Mr.Ram. The photograph is of a man and hence two squares are represented. But the relationship of Mr.Ram with the person in the photograph is not known yet.

Step 2: The second line says Mr Ram has a mother. Mr Ram is the only son of his mother and Ram has a son and that photograph belongs to Mr Ram's son.

The boy in the photograph is the only son of the son of Ram's mother i.e., the son of Ram. Hence, Ram is the father of the boy.Hence, option D is the correct answer.

2. **Relational puzzle:** the information about the family members in a simple and straightforward manner. The number of family members are more here and many times this section will have a union of two or three families.

Examples: Ravi is a son of Aman's father's sister. Sahil is the son of Divya who is the mother of Gaurav and grandmother of Aman. Ashok is the father of Tanya and grandfather of Ravi. Divya is the wife of Ashok.

How is Ravi related to Divya?

1. Nephew 2. Son 3. Grandson 4. Data inadequate

Solution: There is no requirement for drawing a family tree to solve this question. Since Divya is the grandmother of Aman and Aman and Ravi are cousins (from the first statement). Ravi should be a grandson to Divya. Hence, option C is the correct answer.

Question 1: How is Gaurav's wife related to Tanya?

1. Niece 2. Sister 3. Sister-in-law4. Mother

Solution: Since Divya is the wife of Ashok and Ashok is the father of Tanya. We already know the Divya is also the mother of Gaurav and Sahil, Gaurav and Tanya should be siblings. Hence Gaurav's wife will be sister in law to Tanya.

3. **Coded relations:** the relationships among the members of the family are represented by certain specific codes or symbols such as +, _ \$, *, &, #, @, ! etc. The answers are obtained

by decoded the relationships hidden in the symbols. The only tedious process here is to solve all the options to arrive at the final correct answer.

Example:

Question 1: Read the following instructions:

1. $A + B$ indicates A is the brother of B; $A \text{---} B$
2. $A - B$ indicates A is the sister of B and $A \text{---} B$
3. $A \times B$ indicates A is the father of B $A = B$

Which of the following means that C is the son of M?

1. $M - N \times C + F$
2. $F - C + N \times M$
3. $N + M - F \times C$
4. $M \times N - C + F$

Solution: Option A: According to this option $N \times C$ indicates N is the father of c. Hence it is wrong. Option B: According to this option C is the brother of N who is the father of M. Hence it is wrong. Option C: According to this option $F \times C$ indicates F is the father of C. Hence it is wrong. Option D: According to this option M is the father of N who is the sister of C hence C and N are siblings and C is the brother of F so, C is male, Hence C is the son of M.

Option D is the correct answer.

Examples

1. Pointing to a photograph, Vipul said, "She is the daughter of my grandfather's only son." How is Vipul related to the girl in the photograph ?
A. Father B. Brother C. Cousin D. Uncle E. Grandson

Ans = D

2. Pointing to a girl in the photograph, Amar said, "Her mother's brother is the only son of my mother's father." How is the girl's mother related to Amar ?
A. Mother B. Sister C. Aunt D. Grandmother
3. Pointing to a gentleman, Deepak said, " His only brother is the father of my daughter's father." How is the gentleman related to Deepak ?
A. Grandfather B. Father
C. Brother-in-law D. Uncle

4. Pointing to a photograph, a woman says, "This man's son's sister is my mother-in-law." How is the woman's husband related to the man in the photograph?

- A. Grandson B. Son C. Son-in-law D. Nephew

5. $P \times Q$ means P is the sister of Q ; $P \text{---} Q$

$P + Q$ means P is the father of Q ; $P = Q$

$P - Q$ means P is the mother of Q. $P = Q$

Which of the following means S is the aunt of T ? S (FS) T

A. $T \times M + S$ $T \text{---} M$, $M \text{---} S$ B. $S + T \times M$ $S \text{---} T$, $T \text{---} M$

C. $S \times M + T$ $S \text{---} M$, D. $S \times M + R - T$

Solution: $M = T$ S is the aunt of T means S is the sister of the father (M) of T Ans C

6. Pointing to Sam in a photograph Samridhi said " His brother's father is the only son of my grandfather" How is Samridhi relate to the Sam in the photograph?

- A) Sister B) Aunt C) Mother D) Daughter

Sam=Samridhi, Ans A

7. Pointing to a lady, Anuj said, " She is the only daughter of my mother's husband". How is the lady related to Anuj?

- A) Mother B) Grandmother C) Wife D) Sister

Ans D

8. A is the son of B. C is the brother of A. D is son of C. How is A related to D?

A) Grandfather B) Father

C) Maternal Grand father D) Uncle

$B = A$, $C \text{---} A$, $A \& C = B$, $D = C$, $A = D$ is Uncle Ans = D

9. A is the brother of B and C. C is the husband of D. and E is the father of A, then what is the relation D with E?

- A) Daughter B) Daughter in Law C) Sister D) Cousin

$E = A \text{---} B \text{---} C$, $C \text{---} D$, $E = A$, $D \& E =$ Daughter in law Ans = B

10. K says O and M are my brothers. K says Q is father of M. K says T is brother of my father. How is T related to M's mother?

- A) Brother B) Father C) Brothers in Law D) husband

$Q = K \text{---} O \text{---} M$, $Q = M$, $T \text{---} Q$, $T \& M$ mother = Brother in law Ans = C

11. A is B sister C is B mother D is Cs father E is Ds mother. Then how is D relate to A?

- A) Grandfather B) grandmother C) Daughter D) Grand daughter

E = D = C = A—B D = C, D & A = Gran father Ans = A

12. Indicating towards a photograph a man tells his friend, “ She is the daughter of only son of my fathers wife” How is the woman in the photograph related to man?

- A) Daughter B) Mother C) Sister D) Cousin

Ans = Daughter

13. A points to B and says to lady C “His mother is the only daughter of your father” if so, how is C relate to B?

- A) Mother B) Daughter
C) Grandmother d) son

A tells to C pointing towards B” B’s Mother is the only daughter of your C father. C To B,
Ans = A Mother

14. Pointing to a photograph Raju said” She is the mother of my son’s wife’s daughter” How is lady related to Raju?

- A) Uncle B) Cousin
C) Son in Law D) Father in law

Ans D

15. Raju introduced Smitha as “ his son’s maternal grandfather’s only son’s only sister’s mother in law” How is Smitha related to Raju.

- A) Mother B) Mother in law C) wife D) Aunt

16. Introducing Reena, Monika said "She is the only daughter of my father’s only daughter" How is monika’s mother related to Reena?

- A) Aunt B) Niece C) Mother D) Grand Mother

Ans = D

17. Pointing to a photograph Raghu said” She is the mother of my brother’s son’s wife’s daughter” How is lady related to Raghu?

- A) Cousin B) Daughter in law
C) Uncle D) Non of these

Ans = B

18. pointing to a lady in a photograph, meera said “ Her father’s only son’s wife is my mother in law” How is Meera’s husband related to that lady in the photo?

- A) Nephew B) Uncle C) Son D) Father

Ans=A

19. Pointing to a photo Nishant says” His father is the only son of my mother” Whose photo is it

- A) Nishant B) Nishant’s Brother
C) Nishant’s father D) Nishant’s son

Ans = D

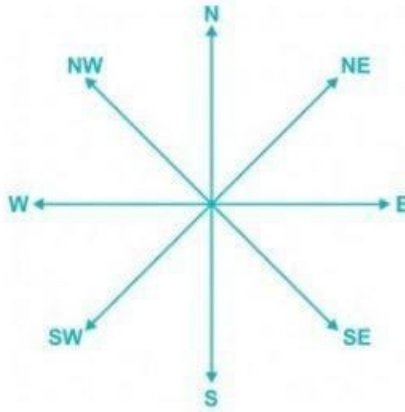
20) Suresh introduced a man as “ He is the only son of the woman who is the mother of the husband of my mother” how is suresh related to the man?

- A) Uncle B) Son C) Cousin D) Nephew

Ans = B

Directions Test

The first step for solving the questions utilizing the concept of ‘directions’ is to understand the direction chart, which has 8 directions.

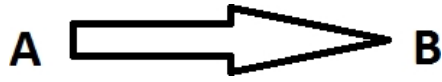


Note:- If not mentioned we always assume that the person is facing north.

Shortcut Approach:- To remember four main directions, always remember the word 'NEWS.'

Some other basics:

1. B is to the east of A.



B is to the west of A.

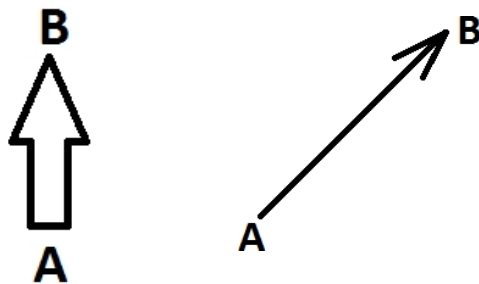


B is to the north of A

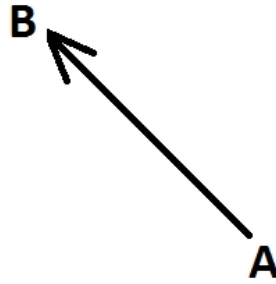
B is to the south of A



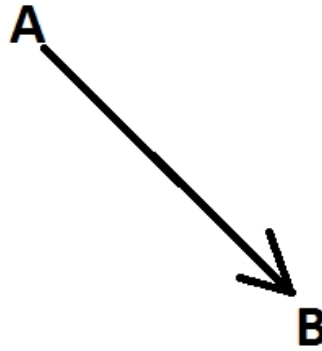
2. B is to the North East of A.



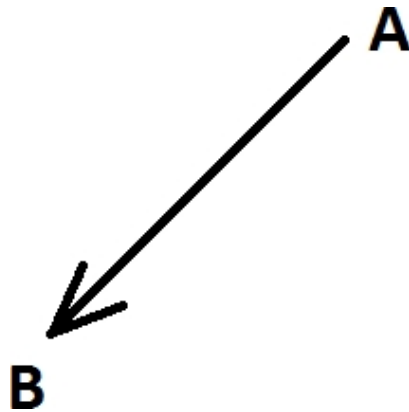
B is to the North West of A.



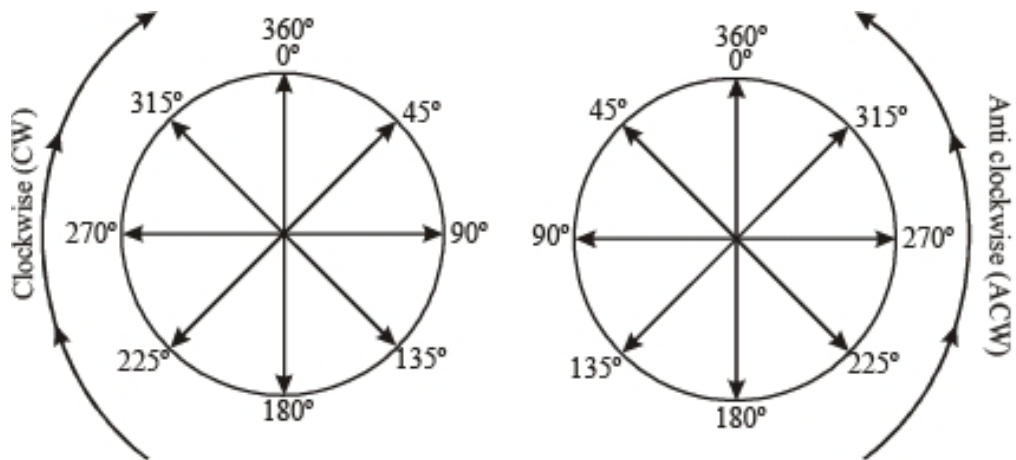
2. B is to the South East of A.



B is to the South West of A



Concept of Degree

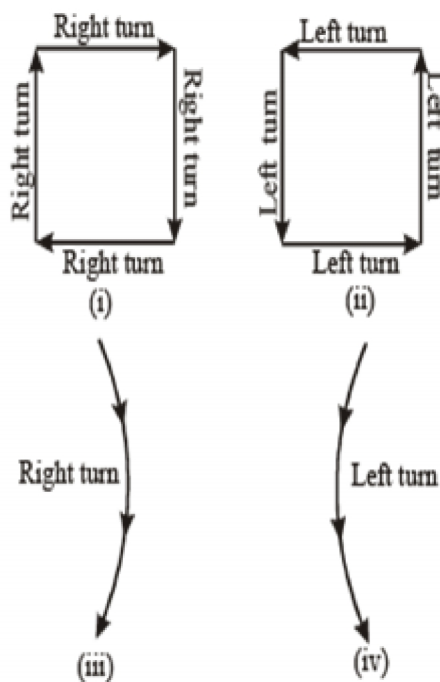


Concept of Turn

Left turn = clockwise turn

Right turn = Anticlockwise turn.

Let us understand it through pictorial representation



To Keep In Mind In Left Right Movement:

1. A person facing north, on taking left will face towards west and on taking the right turn towards east.
2. A person facing west, on taking left will face towards south and on taking right turn towards north.
3. A person facing east, on taking left will face towards north and on taking the right turn towards south.
4. A person facing south, on taking left will face towards east and on taking the right turn towards west.

Note: When a question says moved towards left or right side, we assume that the movement is at an angle of 90 degrees.

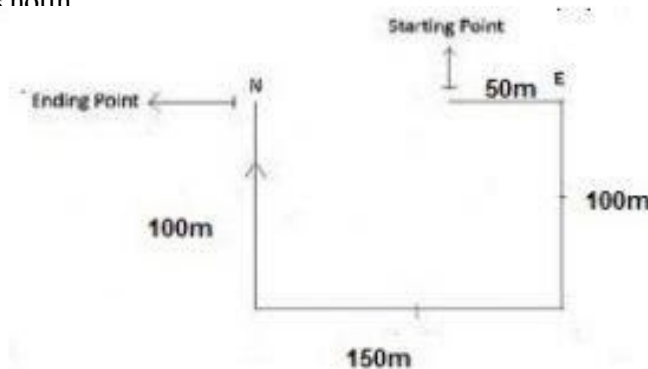
Keep in mind that when a person moves to his left side, he will move towards anti-clockwise direction and when a person moves to his right side, he will move towards clockwise direction.

When a question says if someone move towards left or right side, we assume that the movement is at an angle of 90 degrees.

Example:-A Person is walking towards east 50 meters then he turned towards his right and walks 100 meters. Later in the journey he turned towards his right direction and walks for 150 meters finally he turns right and walks 100 meters. What is his final direction?

Solution:

- 1) The 1st line in the question says that person walks 50m east.
- 2) The 2nd line says that he turns right and walks 100m since he is facing east so his right would be 'SOUTH' direction therefore he walks 100m south.
- 3) The 3rd line says that he turns right again and walks 150m so right of south is west.
- 4) Further the question says that he finally turns right and walks 100 m so right of west direction is north

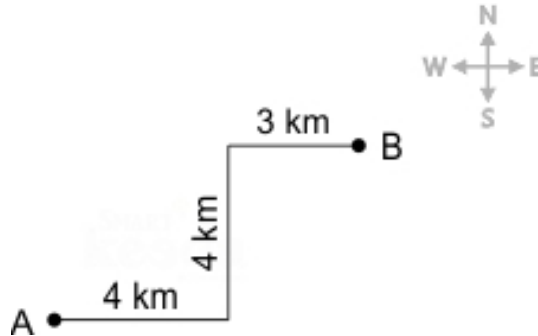


2. A person starts from point A goes 4 km towards East then he takes his left and goes 4 km, at last he takes his right and goes 3 km, reached point B, Now in which direction point B with respect to point A.

A) North-West B) North-East C) North D) West

Correct Option: B

As per the given information, we can draw a figure as shown below:

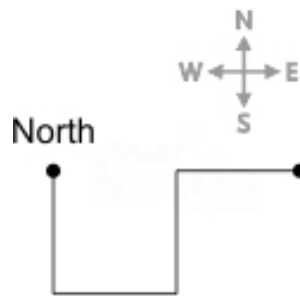


We can clearly observe from the figure that point B is North-East of point A. Hence, option B is correct.

3. A man moves towards the west and then takes a left turn. After covering some distance in that direction, he takes a right turn and finally, takes another right turn. Which direction is the man facing now?

A) West B) East C) South D) North

Correct Option: D

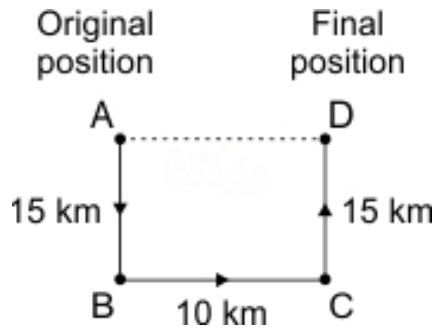


He is facing north direction now, Hence, option D is correct.

4. Kundan travels 15 km towards south and then takes a left turn and travels 10 km further again he takes a left turn and travels 15 km further. How far is he from his original position?

A) 40 km B) 25 km C) 10 km D) 15 km

Correct Option: C

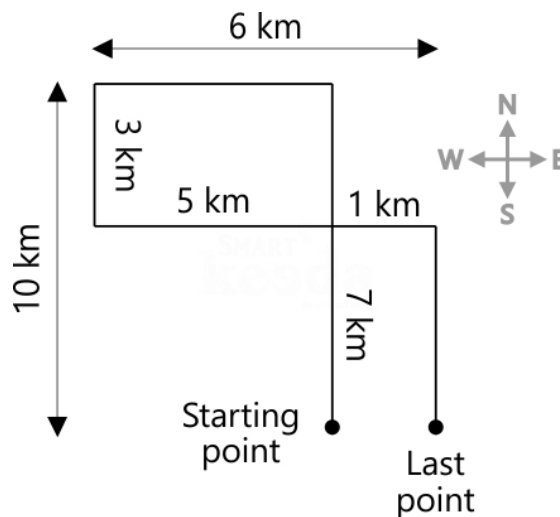


$$AD = BC = 10 \text{ Km}$$

Therefore he is 10 km away from the original position. Hence, option C is correct.

5. Ram drove 10 km towards North and then 5 km towards west by his car then he turned to the south and covered 3 km. Further he turned to east and moved 6 km finally he turned right and moved 7 km. How can far and in which direction is he from his starting point?

A) 2 km, East B) 2 km, west C) 2 km, south D) 1 km, East



Correct Option: D

We can clearly, observe from the figure that Ram is 1 km far from the starting point in the East direction. Hence, option D is correct.

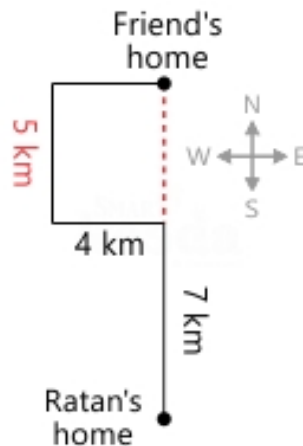
6. Ratan walked 7 km from his home in north direction, then he took a left and walked 4 km. Then he took a right and walked 5 km. After taking another right he walked 4 km and reached at his friend's home.

Find how far and in which direction is his home from his friend's home?

- A) 15 km, North B) 8 km, South-east
C) 12 km, South D) 6 km, North-west

Correct Option: C

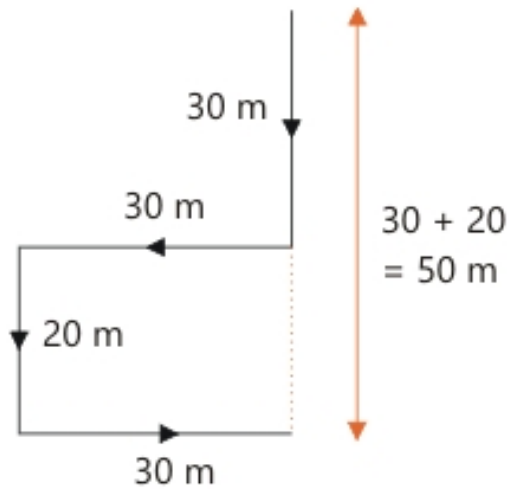
From the following image it is clear that his home is 12 km south from his friend's home.



7. Bonny moves 30 meters towards south then turns to his right and starts moving straight till he completes another 30 meters. Then turning to his left he moves for 20 meters. He again then turns to his left and moves for 30 meters. How far is he from his initial position?

- A) 30 metres B) 50 metres C) 10 metres D) 60 metres

Correct Option: B



We can clearly observe from the above figure that, Bonny is 50 m far from startingpoint. Option B is hence the correct answer.

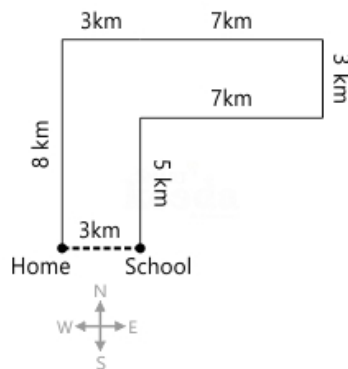
8. Ritesh was standing at the gate of his school. From there he walked 5 km in north and then took a right and walked for 7 km. After that he took a left and walked 3 km. and turned to his left and walked 10 km. Then again he turned to his left and walked for 8 km and reached at his home.

Find how far and in which direction is his school from his home?

- A) 3 km, north B) 3 km, east C) 3 km, west D) 5 km, west

Correct Option: B

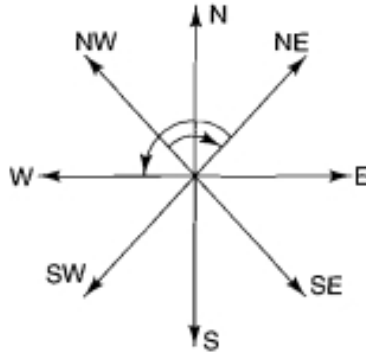
From the following image it is clear that his school is 3 km in the east direction from his home.



Hence option (B) is correct.

9. A man is facing North-West. He turns 90° in the clockwise direction and then 135° in the anticlockwise direction. In which direction is he facing now?
A) North B) West C) East D) South

Solution: West

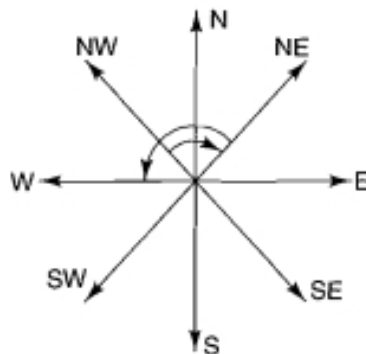


A man is facing west. He turns 45° in the clockwise direction and then another 180° in the same direction and then 270° in the anti-clockwise direction. Which direction is he facing now?

- A) South B) North-west C) West D) South-west

Ans = D

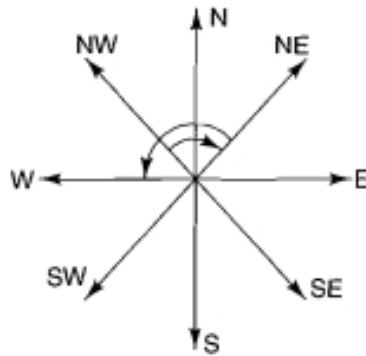
10. A horse is facing north. It turns 90 degrees in the clockwise direction, then 180 degrees in the anti-clockwise and then another 90 degrees in the same direction. Which direction is the horse facing now?
A) East B) South C) Southwest D) Southeast



Ans = B

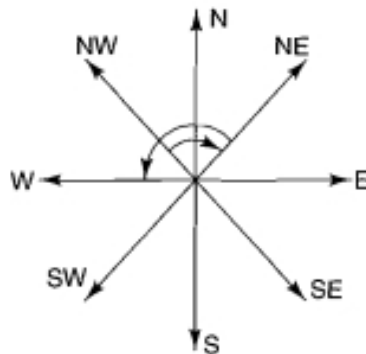
Explanation: Starting from the initial point facing north, the horse turns 90 degrees clockwise, which means it turns towards East. Similarly, the other directions can be considered and written as : EWS Thus, the direction it is facing now is South.

11. A man is facing towards the east. He turns 270 degrees clockwise and then takes a right turn. Finally, he turns 90 degrees anticlockwise. Which direction is he facing now?
 A) West B) South C) North D) East



Ans=A: C) North

12. Anil is facing the East. He then turns 90° clockwise and then 135° anti-clockwise. In which direction is he facing now?
 A) North B) West C) North-East D) South-West



Ans=C North-East

UNIT - 6

LOGICAL REASONING

Assertion & Reason

Meaning: Assertion means a statement and reason means an explanation about that particular statement.

Assertion reason sort question has these five diverse cases. They are:

1. Both statement and reason are valid, reason is right clarification of assertion.
2. Both statement and reason are valid however reason is not a right clarify of assertion.
3. Assertion is valid however reason is false.
4. Assertion is false however reason is valid.
5. Both are false.

Examples:

Assertion (A) : When common salt is kept open, it absorbs moisture from the air.

Reason (R) : Common salt contains magnesium chloride.

- A. Both A and R are true and R is the correct explanation of A.
- B. Both A and R are true but R is NOT the correct explanation of A.
- C. A is true but R is false.
- D. A is false but R is true.
- E. Both A and R are false.

Answer: Option A

Explanation:

Magnesium chloride present in common salt is a deliquescent substance i.e., it absorbs moisture from the air the kept in open.

Assertion (A) : Most of the Himalayan rivers are perennial.

Reason (R) : They are fed by melting snow.

- A. Both A and R are true and R is the correct explanation of A.
- B. Both A and R are true but R is NOT the correct explanation of A.
- C. A is true but R is false.
- D. A is false but R is true.
- E. Both A and R are false.

Answer: Option A

Explanation:

Most Himalayan rivers originating Himalayan peaks are perennial because they are fed by the melting snow throughout the year.

Assertion (A) : The use of Chlorofluorocarbon carbons is banned throughout the world nowadays.

Reason (R) : These chemicals cause skin cancer.

- A. Both A and R are true and R is the correct explanation of A.
- B. Both A and R are true but R is NOT the correct explanation of A.
- C. A is true but R is false.
- D. A is false but R is true.
- E. Both A and R are false.

Answer: Option C

Explanation:

The use of Chlorofluorocarbons is banned nowadays because these cause holes in ozone layer through which ultraviolet rays penetrate and may cause skin cancer.

Assertion (A) : Leaves of plants are green.

Reason (R) : Plants contain Chromoplasts, the green pigment.

- A. Both A and R are true and R is the correct explanation of A.
- B. Both A and R are true but R is NOT the correct explanation of A.
- C. A is true but R is false.
- D. A is false but R is true.
- E. Both A and R are false.

Answer: Option C

Explanation:

Leaves of plants are green because they contain the green pigment, chlorophyll. However, plants contain chromoplasts but they are not green pigments.

Assertion (A) : We prefer to wear white clothes in winter.

Reason (R) : White clothes are good reflectors of heat.

- A. Both A and R are true and R is the correct explanation of A.
- B. Both A and R are true but R is NOT the correct explanation of A.
- C. A is true but R is false.
- D. A is false but R is true.
- E. Both A and R are false.

Answer: Option D

Explanation:

We prefer to wear dark clothes in winter because they absorb the heat and keep the body warm. However, white clothes are good reflectors of heat and are worn in summer.

Assertion (A) : Mohammad-bin-Tughluq is called the ‘wisest fool’.

Reason (R) : He had wise plans but implemented them foolishly.

- A. Both A and R are true and R is the correct explanation of A.
- B. Both A and R are true but R is NOT the correct explanation of A.
- C. A is true but R is false.
- D. A is false but R is true.
- E. Both A and R are false.

Answer: Option A

Explanation:

R provides the correct explanation of A.

Calendar**What is Calendar?**

A **Calendar** is a chart or series of pages showing the days, weeks and months of a particular year, or giving particular seasonal information.

Ordinary year: Any year which 365 days is called an ordinary year. Ex: 2007, 2009, 2019, 2021 etc.

Leap year: Any year which has 366 days is called a leap year. Ex: 2012, 2016, 2020, 2024 etc.

The division of the number 365 by 7 gives the quotient 52 and remainder 1 which indicates that an ordinary year has 52 weeks and one extra day. This extra day is referred to as an “odd day” throughout the calendar topics.

A leap year has 366 days, the division of the number 366 by 7 gives the quotient 52 and remainder 2. This indicates that a leap year has 52 weeks and 2 extra days. These two extra days are also referred to as “odd days”.

Concept of an Odd Day

A number of odd days in a month

January has 31 days, irrespective of whether it's an ordinary year or leap year. The division of the number 31 by 7 provides the remainder 3 hence January has 3 odd days. On generalising, any month which has 31 days has 3 odd days and any month which has 30 days has 2 odd days.

The only exception happens is in the case of February. The February month of an ordinary year has 28 days, division of 28 by 7 provides zero as remainder. Hence, the number of odd days in February of an ordinary year will have 0 odd days and that of leap year will have 1 odd day as February in a leap year has 29 days.

The below table depicts the number of odd days in different months of a calendar year:

Month	Number of odd days
January	3
February(ordinary/leap)	(0/1)
March	3
April	2
May	3
June	2
July	3
August	3
September	2
October	3
November	2
December	3

Finding of odd days in century

Step 1: 100 years = 76 ordinary years + 24 leap years

We know that an ordinary year has 1 odd day and a leap year has 2 odd days. Hence, 76 ordinary years will have 76 odd days and 24 leap years will $24 \times 2 = 48$ odd days. Adding both the results we get $76 + 48 = 124$ odd days in total.

Step 2: 100 years = $(76 \times 1 + 24 \times 2)$ odd days = 124 odd days.

Dividing the total odd days 124 by 7 gives the quotient as 17 and a remainder as 5. This indicates that 124 days had 17 weeks and 5 odd days.

Step 3: 100 years = (17 weeks + days) 5 odd days.

A number of odd days in 100 years = 5.

Now decoding the number to the days of the week from the table gives the result that the number 5 stands for Friday.

Hence, the last day (December 31st) of the year 100 A.D was Friday.

Extension of the logic

Similarly, one can find the last day of the other century years by extending the same logic.

If 100 years had 5 odd days, then logically 200 years should have 10 odd days. Since 10 is greater than 7, the division of 10 by 7 gives the remainder 3. Hence, the 200 years had 3 odd days, which means the last day of the year 200 was Wednesday.

Number of odd days in 200 years = $(5 \times 2) = 10 = (7 + 3) = 3$ odd days.

If 100 years had 5 odd days and 200 years 10 odd days logically 300 years should have 15 odd days. The division of 15 by 7 indicates it has 1 odd day from the remainder which indicates it is Monday. Hence, the last day of the year 300 was Monday.

Number of odd days in 300 years = $(5 \times 3) = 15/7 = (14 + 1) = 1$ odd day.

Logically, 400 years should have 20 odd days since 400th year is a leap year as it is divisible by 400. This year will have $20 + 1 = 21$ odd days, which when divided by 7 gives the zero (0) as remainder. Hence, 400 years had 0 odd day and that was Sunday.

The logical approach for the next few years is shown in the table given below:

Century	Number of odd days	Day of the week
100	5	Friday
200	3	Wednesday
300	1	Monday
400	0	Sunday

$500 = (100 + 400)$	$(5 + 0) = 5$	Friday
$600 = (200 + 400)$	$(3 + 0) = 3$	Wednesday
$700 = (300 + 400)$	$(1 + 0) = 1$	Monday
$800 = (400 + 400)$	$(0 + 0) = 0$	Sunday
$900 = (400 + 500)$	$(0 + 5) = 5$	Friday
$1000 = (500 + 500)$	$(5 + 5) = (7 + 3) = 3$	Wednesday

Decoded day of the week

The week always begins with Monday and hence Saturday and Sunday are referred to as weekends. In order to make the calculation easier and reduce its time during the exams.

The days of the week are coded as follows:

Code of the day	Day
0	Sunday
1	Monday
2	Tuesday
3	Wednesday
4	Thursday
5	Friday
6	Saturday

Evaluation of Leap Year

The leap year occurs every four years, most of the time, but there are scenarios where the gap between two leap years was 8 years instead of the regular 4 years.

Ex: The year 1896 is a leap year. The next leap year comes in 1904 (1900 is not a leap year).

In order to make the investigation easier and faster, any year which is divisible by number 4 completely (remainder becomes zero) is considered as a leap year.

Ex: 1888, 2012, 2016 are leap years as it's completely divisible by 4. Years like 2009, 2019 etc. are not divisible by 4 completely hence they normal years.

Examples

Question: If 17th march 2008 was Monday, what was 1st April 2012?

Solution: The total number of odd days from 17th March 2008 to 17th March 2012.

2008 (leap year)	2 odd days
2009 (ordinary year)	1 odd day
2010 (ordinary year)	1 odd day
2011 (ordinary year)	1 odd day
Total odd days =	5 odd days

Since 17th march 2008 was Monday and 17th march 2012 is 5 days more than Monday. Then adding 5 odd days to Monday, we get Saturday. Hence 17th march to April 1st we have 15 days. Saturday+15=Sunday. Adding 15 days or (15 = 14+1) to Saturday, we get the answer as Sunday.

Question: Which year in the future will have the same calendar exactly as 2009?

- A. 2010 B. 2013 C. 2015 D. 2017

Solution: If the total number of odd days between any years is zero or it's a multiple of seven. Then, those two years will have the same calendar.

The total number of odd days is listed below:

Year	Odd days
2009	1
2010	1
2011	1
2012	2
2013	1
2014	1
Total number of odd days = 7	

Hence, 2015 will have the same calendar as 2009. Option C is the correct answer.

If 6th March, 2005 is Monday, what was the day of the week on 6th March, 2004?

- A. Sunday B. Saturday C. Tuesday D. Wednesday

Answer: A) Sunday

Explanation: The year 2004 is a leap year. So, it has 2 odd days.

But, Feb 2004 not included because we are calculating from March 2004 to March 2005.

So it has 1 odd day only.

The day on 6th March, 2005 will be 1 day beyond the day on 6th March, 2004.

Given that, 6th March, 2005 is Monday.

6th March, 2004 is Sunday (1 day before to 6th March, 2005).

On 8th Dec, 2007 Saturday falls. What day of the week was it on 8th Dec, 2006?

- A. Saturday B. Friday C. Monday D. Tuesday

Answer: B) Friday

Explanation: The year 2006 is an ordinary year. So, it has 1 odd day.

So, the day on 8th Dec, 2007 will be 1 day beyond the day on 8th Dec, 2006.

But, 8th Dec, 2007 is Saturday

So, 8th Dec, 2006 is Friday.

January 1, 2007 was Monday. What day of the week lies on Jan. 1, 2008?

- A. Monday B. Tuesday C. Wednesday D. Sunday

Answer: B) Tuesday

Explanation: The year 2007 is an ordinary year. So, it has 1 odd day.

1st day of the year 2007 was Monday

1st day of the year 2008 will be 1 day beyond Monday

Hence, It will be Tuesday.

On 8th Feb, 2005 it was Tuesday. What was the day of the week on 8th Feb, 2004?

- A. Tuesday B. Saturday C. Friday D. Sunday

Answer: D) Sunday

Explanation: The year 2004 is a leap year. It has 2 odd days.

The day on 8th Feb, 2004 is 2 days before the day on 8th Feb, 2005.

Hence, this day is Sunday

How many leap years does 100 years have?

- A. 25 B. 24 C. 4 D. 26

Answer: B) 24

Explanation: Given year is divided by 4, and the quotient gives the number of leap years.

Here, $100 \div 4 = 25$.

But, as 100 is not a leap year $\Rightarrow 25 - 1 = 24$ leap years.

The calendar of the year 2024 can be used again in the year?

- A. 2030 B. 2052 C. 2048 D. 2036

Answer: B) 2052

Explanation:

NOTE :

Repetition of leap year \implies Add +28 to the Given Year.

Repetition of non leap year

Step 1 : Add +11 to the Given Year. If Result is a leap year, Go to step 2.

Step 2: Add +6 to the Given Year.

Solution :

Given Year is 2024, Which is a leap year.

So, Add +28 to the given year (i.e $2024 + 28 = 2052$)

Therefore, The calendar of the year 2024 can be used again in the year 2052.

Suppose today is Friday, what day of the week will it be 65 days from now?

- A. Saturday B. Sunday C. Friday D. Thursday

Answer: B) Sunday

Explanation: The day of the week repeats every 7 days.

Given today is Friday. Again Friday is repeated on the 7th day, 14th,... on 7 multiple days.

Hence, Friday is on the 63rd day, as 63 is multiple of 7.

Now, the required day of the week on the 65th day is **Sunday**.

It was Sunday on Jan 1, 2006. What was the day of the week Jan 1, 2010?

- A. Monday B. Friday C. Sunday D. Tuesday

Answer: B) Friday

Explanation: On 31st December, 2005 it was Saturday.

Number of odd days from 2006 to 2009 = $(1 + 1 + 2 + 1) = 5$ days.

On 31st December 2009, it was Thursday.

Thus, on 1st Jan, 2010 it is Friday

Indian logic

INDIAN PHILOSOPHY schools of thoughts

Aastika – Orthodox (Vedas believers) Vedas are primary sources of knowledge.

Nastika- Unorthodox(Vedas- non believers) Rejection of Vedas as primary sources of knowledge.

Shad Darshanas

1. Samkhya- school of Dualism. (Consciousness and Matter)
2. Yoga - Neo Vedanta. (Meditation contemplation)
3. Nyaya – school of logic.(logic and analytical Philosophy)
4. Vaisheshika- School of empiricism. (few atomic building blocks).
5. Poorva Meemaamsa- school of Orthopraxy(right practice). (critical interpretation of the Vedas)
6. Uttara Meemaamsa (Vedanta)- (Dwaita, Adwaita, Vishistadwaita Shakti vishistadwaita). (The essence of the Vedas)

Aastika there is two divisions;

1. Theistic- Non rejection of God.
 - a) Yoga. Patanjali maharshi, Pranayama, meditation, and Samadhi for renunciation.
 - b) Poorva Meemaamsa: jaimini, explains Vedas are external and device of knowledge.
 - c) Uttara Meemaamsa: veda vyas explains the dynamic nature of soul, maya are creation.
2. a Theistic – Rejection of god.
 - a) Samkhya- Kapila Rishi , eliminate physical and mental pains and receive liberation.
 - b) Nyaya- Gautama Maharshi, logical quest for God, phases of creation.
 - c) Vaisheshika. Kanada Rishi, science of logic , futility of Maya.

Naastika who are rejection of Vedas as primary sources of knowledge.

- a) Buddhism: Heterodox (different to and opposing generally accepted beliefs or standards:
- b) Jainism; Doctrine
- c) Charvka. Materialist (Bhautika vada)

1. Buddhism : divided into three major groups
 - a) Mahayana- Idol Worship.
 - b) Hinayana –
 - c) Vajrayana – symbols (aabhicharika)

Language – Pali- Tripitakas (Buddha”s teactings)
2. Jainism : divided into two groups.
 - a) shwetambara- who wears white clothes.
 - b) Digambara _ who roams naked.

Charvaka- school of Niyati. Rishi Brihaspati was the founder of this charvaka materialist School. The word chrvaka means “charu” means beautiful “vaka” means speaks and it is also called as Lokayata” in samskrit. The only source of knowledge is given the name “pratyaksha” and only anubhava is recognized here. Anubhava is direct perception.

यावज्जीवेत् सुखं जीवेत्, ऋणं कृत्वा घृतं पिबेत् ।

भस्मीभूतस्य देहस्य, पुनरागमनं कुतः?

The things and entities we don't perceive through our senses are said to be nonexistent. Therefore this school disproves a source of knowledge like the mind , consciousness and soul. They consider only the physical body existent . they consider inference to be invalid as it is just a leap into the darkness.

II PRAMANAS

Pramanas Means of knowledge. Prama ““प्रमाण” literally means “proof” and “means of knowledge”, if refers to epistemology in Indian philosophy and

Is one of the key much debated fields of study in Buddhism and Jainism since ancient times.

It is a theory of knowledge and encompasses one or more reliable and valid means by which human beings gain acherate, true knowledge.

The focus of pramana is how correct knowledge can be acquired . how one knows, how one doesn't and to what extent knowledge pertinent about someone or something can be acquired.

Types of Pramanas:

Ancient and Medieval Indian texts identify six pramanas are correct means of accurate knowledge and ti truths.

1. Pratyaksha - Perception.
2. Anumana - Inference.
3. Upamana - Comparison and Analogy.
4. Arthapatti - Postulation , derivation from circumstances.
5. Anupalabdhi - Non- perception. Negative –cognitive proof.
6. Shabda - word, testimony of past or present reliable experts(Vedas).

Pramanas:

The science and study of pramanas is called “nyaya pramanas” means “proof” and it is also a concept and field of Indian philosophy. The concept is derived from the Sanskrit root “prama” which means correct notion, true knowledge, basic Foundation accurate notion. Thus the concept Pramana implies that which is a “means of acquiring prama or are certain correct true knowledge”.

Advaita Vedanta Darshan has given six pramanas

प्रत्यक्ष- Pratyaksha-

Pratyaksha that which is before one’s Eyes perception is of two types external that arising from the interaction of five sense organs and worldly objects and internal perception of Innocence demand.

Internal perception of inner sense the mind . In Indian philosophy perception the first means of knowledge or pramanas. That enable a person to have correct congitions of the world.

Prathyaksha is of two kinds

1. Direct Perception Anubhava and
2. Remembered Perception Smriti or Memory.

2. अनुमान – Anumana:

- Anumana “measuring along some other thing” or “inference” little literally translated the word anumana means “knowing after”.
- it means the method by which knowledge is derived from another knowledge. It is an indirect mediate knowledge.
- we have knowledge of an invariable relationship between Two things and on that basis while seeing one we deduce the presence the other.
- Thus Anumana refers to the logical process of gaining knowledge.

- The knowledge again is called inferential knowledge or the logical deduction.

3. उपमान– Upamana

Upamana “comparison” as the process by which the knowledge of A s similarity to B is gained from the perception of Bs similarity to A. which has been seen elsewhere.

This methodology is seen as distance from mere inference and is knowledge. ‘Upamana is a distinct means of knowledge and cannot be clubbed under Anumana because we cannot have a universal proposition that a thing is similar to whatever is similar to it. such knowledge cannot be gained without the observation of the the two similar things together.

- **अर्थापत्ति: – Arthapatti:**

Arthapatti “ the incidence of a case” which means postulation, (assume to exist) supposition or presumption of a fact.

It is distinct valid method of mediate knowledge. It is in fact a method of assumption of an unknown fact in order to account for a known fact that is otherwise inexplicable.

Arthapatti by which obtain accurate knowledge of the world.

Arthapatti knowledge arrived at by circumstantial implication.

- **शब्द – Sabda :**

Shabda sound pramana is verbal testimony it is also you called “aapta vakya “ (statement of a trustworthy person and a agama authentic word).

A verbal statement uttered or written it is man’s most important instrument for transmitting knowledge. We learn mostly by means or word. An oral or written message is the universal mode of communication we constantly get various information direction and knowledge through words.

- **शब्द** – Shabda verbal testimony as a means of obtaining knowledge. In the philosophical systems (Darshana) shabda is equated with the authority of the Vedas (the most ancient sacred scriptures) as the only infallible testimony. Since the Vedas are deemed to be eternal authorless and absolutely infallible.
- **अनुपलब्धि:– Anupalabdhi** to be a separate independent pramana. It literally means non apprehension. Non existence of a thing is apprehended by its non perception. By not seeing a jar in a place one knows that it is not there.

Structure of Anumana

Anumana is a Sanskrit derived word which has the literally meaning inference i.e an opinion for conclusion that is formed because of a known fact or evidence. It is a combination of two word namely “Anu” (meaning of after) and “Mana” (meaning knowledge) i.e after knowledge. In the Indian School of logic which is known as ‘Nyaya Shastra’ inference is known to occupy a central and irreplaceable position hereby governing all the other positions. Anumana or inference made up from the five pillars or steps of the Indian system of deductive reasoning. They are

1. प्रतिज्ञा- The Proposition
2. हेतुः- The Reason.
3. उदाहरण- An Example.
4. उपनय- An Application.
5. निगमन- The conclusion.

This is the typical way of any anumana or inference. These five steps actually mean

- The first step includes the logical assertion or proposition which has to be proven in general in order to move to the next step.
- The second step is the reason for the proof of the other assertion.
- The third is udaharana which means in example.
- The fourth step of the deductive reasoning is “upanaya” or open an application of the proposed action.
- The fifth step is as mentioned “nigamana” which amounts to the. Outcome or the conclusion.

Types of Anumana Anumana can be classified in total of five ways.

1. स्वार्थानुमानम्- Svathanumana (inference for oneself) : In this type of anumana one does not requires any sort of formal procedure or at most may require the last three steps of the five.
2. परार्थानुमानम्- Parathanumana (inference for others) : In this type of anumana one requires to follow all the steps of the five in the methodical order.
3. पूर्ववत्- Poorvavat : This type of inference is used for an unabsorbed effect cause due to an observed effect of an action. (Inference based on previous experience of Universal fact between two things).

4. शेषवत् – Sheshavat : This type of inference is used for or and observed effect caused due to an unobserved effect “inference based on elimination”.
5. सामान्यतोद्दृष्टत्वात् – Samanyatodrishtatvat : This is a special type of inference which is not based on any causation. It is based on the continuity of synchronization or rather simply ; it is based on continuous coexistence “inference by means of analogy”.

Three terms are usually associated with inference “Sadhya, Hetu and Paksha .

साध्य – Sadhya means the character or major term or linga.

हेतु – Hetu means the middle term.

पक्षता – Paksha means the minor term.

There are five characteristics of middle term.

1. It must be present in the minor term “Pakshadharmata”
e.g. smoke must be present in the hill.
2. It must be present in all positive instance in which the major terms is present.
e.g. smoke must present in the kitchen where fire exists.
3. It must be absent in all negative instances in which the major term is absent.
e.g. smoke must be absent in the lake in which fire does not exist “vipakshasattva”.
4. It must be non incompatible with the minor term.
e.g. coolness of Fire “abadhita”.
5. It must be qualified by the absence of contracting reasons which leads to a contradictory conclusion.
e.g. the fact of being caused should not be used to prove the eternality of sound (aviruddha).

हेत्वभासाः -HETVABHASAA:

In Indian logic a fallacy is called Hetvabasa. It means the middle term appears to be a reason but it is not a valid reason. All fallacies are material fallacies. We have mentioned the five characteristics of a valid middle term when these are violated we have fallacies.

Types of Hetvabhasa:

The breach of any of the above mentioned basic fundamentals give rise to the following hetvabhasa or fallacies.

1. सव्यभिचारः – Savyabhichara
 2. विरुद्धः – Viruddh (meaning against).
 3. सत्प्रतिपक्षः – Sapatipaksha.
 4. असिद्धः – Asiddha (meaning unproven).
 5. बाधित – Badhita. (meaning hindrance).
1. सव्यभिचारः – savyabhichara: This is the fallacy of irregular middle. The middle term will be regularly related to the major term. When middle is not uniformly correlated with the major term give rise to a savyabhichara for example
- All birds are rational
Crow is a bird
Therefore crows are rational.

Hear the middle term is “birds” but it is not uniformly related to the major term “rational” the middle term in this example is related to both rational and non rational creatures. Therefore it is defective hetu.

Types of Savyabhichara:

- a) साधारण – Sadharana (middle term is broad in nature).
- b) असाधारण – Asadharana (middle term is narrow in nature).
- c) अनुपसंहारि – Anupasamhari (middle term is non-)exclusive .

Hetavabasa fallacies of inference

Structure of Anumana:

Anumana is a Sanskrit derived word which has the the literally meaning inference that is opinion are conclusion that is formed because of a known fact or evidence it is the combination of two words namely e Anu meaning of outer and Mana meaning knowledge that is

In the Indian School of logic which is known as Shastra inference is known to occupy a central and it is replaceable position hereby governing all the other positions anumana inference is made up from the five pillar are steps of the Indian system of deductive reasoning they are

1. The proposition

2. The reason
3. An example and application
4. The conclusion.
5. This is the typical way of any Hanuman or insurance now let us understand what do this 5 steps actually mean the first step includes the logical assertion

UNIT - 7

DATA INTERPREATION

Direction: Study the following table carefully and answer the questions based on it.
The following table shows the production of minerals for some years as given.

Production (In thousand tonnes)

Year	Aluminum	Lead	Nickel	Copper	Mica	Zinc	Iron-ore
1990-91	200	48	226	222	56	94	1100
1991-92	248	112	232	310	68	98	1120
1992-93	306	160	238	298	60	108	1122
1993-94	364	126	248	288	76	96	1132
1994-95	410	188	246	314	84	114	1116
1995-96	560	208	278	328	100	110	1124
1996-97	620	234	368	372	92	120	1142

What is the average annual production of aluminium from 1990 – 91 to 1996 – 97 ?

- A) 386.86 million tonnes B) 368.86 million tonnes
C) 3.69 million tonnes D) 36.89 million tonnes

$$= 200 + 248 + 306 + 364 + 410 + 560 + 620 = 2708/7 = 386.86 \text{ million tone}$$

Ans = A

For which metal the increase in the production of that metal is maximum than the previous year.

- A) Iron ore B) Aluminium C) Nickel D) Copper

$$\text{Aluminium production in 1994 to 1995} = 560 - 410 = 150 \text{ thousand tones}$$

Correct Option: B

In aluminium production increase is maximum then previous year is 94 - 95 to 95 - 96 increase

$$= 560 - 410 = 150 \text{ thousand tonnes.}$$

The total production of all minerals in 1990 – 91 is increased by 25% than 1989 – 90. While the production of cooper in 1989 – 90 is 15% of the total production in 1989 – 90. What is the approximate production of cooper in 1989 – 90.

- A) 234 thousand tonnes B) 232 thousand tonnes
C) 236 thousand tonnes D) 235 thousand tonnes

$$1989 = 100$$

$$1990 = 125$$

$$\text{Total production } 1990 - 91 = 200 + 48 + 226 + 56 + 94 + 110 = 1946$$

$$\text{Production of minerals } 1989 = 1946/125 \times 100 = 1556.8 \text{ (1989)}$$

$$\text{Cooper production } 1989 = \frac{1556.8 \times 15}{100} = 233.52 \text{ thousand tones}$$

Ans = A

The production of Nickel in 1990 – 91 is what per cent to the production of Nickel in 1996 – 97

- A) 63.41% B) 60.18% C) 61.11% D) 63.11% E) 61.4%

$$= 1990 \text{ and } 1996 \text{ Nickel} = \frac{226 \times 100}{368} = 61.4\%$$

Ans = E

Correct Option: E

$$\% \text{ production of Nikil in } 1990 - 91 \text{ against } 96 - 97 = \frac{226}{368} \times 100 = 61.4\%$$

Hence, option E is correct.

The production of iron ore in 1990 – 91 is what per cent to the average of total production of iron ore in the given seven years?

- A) 95% B) 96% C) 97% D) 98% E) 99%

$$1990 = 1100$$

$$1990 \text{ TO } 1996 = 1100 + 1120 + 1122 + 1132 + 1116 + 1124 + 1142 = 7856$$

$$= 7856/7 = 1122.28$$

$$= \% \text{ PRODUCTION} = 1100/1122.28 \times 100 = 98.01 \text{ ANS= D}$$

Direction : Study the following table chart carefully and answer the questions given beside.

The following table represents Maximum marks of five subjects and marks obtained by five students in five subjects.

Students	Physics (Out of 75)	Mathematics (Out of 100)	Chemistry (Out of 75)	Biology (Out of 75)	English (Out of 120)
Ragini	56	65	45	38	95
Rohan	60	52	62	55	88
Sohan	50	78	70	58	88
Mohini	55	82	65	66	110
Mohan	42	96	64	72	104

Marks obtained by Ragini in Chemistry and Biology together is what percent of the marks obtained by Mohini in Physics and Mathematics together?

- A) 66.23% B) 60.58% C) 58.34% D) 54.32%

$$\text{Ragini Marks in C \& B} = 45 + 38 = 83$$

$$\text{Mohini Marks in P \& M} = 55 + 82 = 137$$

$$\text{Required \%} = \frac{83}{137} \times 100 = 60.58\% \text{ Ans} = \text{B}$$

Correct Option: B

$$\text{Marks obtained by Ragini in Chemistry and Biology together} = 45 + 38 = 83$$

$$\text{Marks obtained by Mohini in Physics and Mathematics together} = 55 + 82 = 137$$

$$\text{Reqd. \%} = \frac{83}{137} = 60.58\%$$

Hence, option B is correct

Find the respective ratio of the marks obtained by all the students in Mathematics and marks obtained by all the students in Chemistry.

- A) 293 : 351 B) 373 : 306 C) 351 : 293 D) 306 : 373

$$\text{Math:} = 65 + 52 + 78 + 82 + 96 = 373$$

$$\text{Che} = 45 + 62 + 70 + 65 + 64 = 306$$

$$\text{Ans} = \text{B } 373:306$$

Correct Option: B

Marks obtained by all the students in Mathematics = $65 + 52 + 78 + 82 + 96 = 373$

Marks obtained by all the students in Chemistry = $45 + 62 + 70 + 65 + 64 = 306$

Required ratio = $373 : 306$

Hence, option B is correct.

Find the overall percentage of Sohan in all the subjects.

A) 62.7% B) 58.4% C) 77.3% D) 79.1%

All marks out of = $75 + 100 + 75 + 75 + 120 = 445$

Sohan Obtained marks = $50 + 78 + 70 + 58 + 88 = 344$

Required % = $344/445 \times 100 = 77.3\%$

Correct Option: C

Total marks in all the subjects = $75 + 100 + 75 + 75 + 120 = 445$

Marks obtained by Sohan in all the subjects = $50 + 78 + 70 + 58 + 88 = 344$

$$\text{Reqd. \%} = \frac{344}{445} = 77.3\%$$

Hence, option C is correct.

Find the difference between percentage of marks obtained by Mohan in English and that of Rohan in Physics.

A) 6.67% B) 4.59% C) 5.53% D) 3.12%

Mohan in English = $104/120 \times 100 = 86.67\%$

$$= \frac{104}{120} \times 100 = 256/3$$

Rohan in Physics = $60/75 \times 100 = 80\%$

Difference B/t = $86.67 - 80 = 6.67\%$

Correct Option: A

Percentage of marks obtained by Mohan in English = $\frac{104}{120} \times 100 = 86.67\%$

Percentage of marks obtained by Rohan in Physics = $\frac{60}{75} \times 100 = 80\%$

Required difference = $86.67 - 80 = 6.67\%$

Hence, option A is correct.

Find the sum of marks obtained by Rohan in all the subjects.

- A) 515 B) 427 C) 611 D) 317

Correct Option: D

Sum of marks obtained by Rohan in all the subjects = $60 + 52 + 62 + 55 + 88 = 317$

Hence, option D is correct.

Direction (Q. 1-5): Study the following table to answer the questions that are given below.

Items of Expenditure	Salary	Fuel and Transport	Bonus	Interest on Loans	Taxes
2013	288	98	3.00	23.4	83
2014	342	112	2.52	32.5	108
2015	324	101	3.84	41.6	74
2016	336	133	3.68	36.4	88
2017	420	142	3.96	49.4	98

1. The ratio between the total expenditure on taxes for all the years and the total expenditure on Fuel and Transport for all the years respectively is approximate:

- (A) 4:7 (B) 10:13 (C) 15:18 (D) 5:8

Taxes Exp = $83 + 108 + 74 + 88 + 98 = 451$

Fuel & Transport Exp = $98 + 112 + 101 + 133 + 142 = 586$

$$\frac{451}{586} = \frac{1}{1.3} = \frac{10}{13} = 10:13 \text{ Ans} = \text{B}$$

2. The total expenditure of the company on these items during the year 2015 is

- (A) 544.44 Lakhs (B) 501.11 Lakhs
(C) 446.46 Lakhs (D) 478.87 Lakhs

3. What is the average amount of interest per year which the company had to pay during this period?

- (A) 32.43 Lakhs (B) 33.72 Lakhs
(C) 34.18 Lakhs (D) 36.66 Lakhs

4. Total expenditure on all these items in 2013 was approximately what percent of the total expenditure in 2017?
 (A) 62% (B) 66% (C) 69% (D) 71%
5. The total amount of bonus paid by the company during the given period is approximately what percent of the total amount of salary paid during this period?
 (A) 0.1% (B) 0.5% (C) 1% (D) 1.25%

Solutions

$$1. \text{ (B) Required Ratio} = \frac{(83+108+74+88+98)}{(98+112+101+133+142)} = \frac{451}{589} \approx \frac{1}{1.3} = \frac{10}{13}$$

$$2. \text{ (A) Total expenditure of the company during 2015} \\ = \text{Rs. } (324 + 101 + 3.84 + 41.6 + 74) \text{ lakhs} \\ = \text{Rs. } 544.44 \text{ lakhs}$$

$$3. \text{ (D) Average amount of interest paid by the company during the given period}$$

$$= \text{Rs. } \left[\frac{23.4 + 32.5 + 41.6 + 36.4 + 49.4}{5} \right] \text{ lakhs}$$

$$= \text{Rs. } \left[\frac{183.5}{5} \right] \text{ lakhs} = \text{Rs. } 36.66$$

$$4. \text{ (C) Required percentage}$$

$$= \left[\frac{(288 + 98 + 3.00 + 23.4 + 83)}{(420 + 142 + 3.96 + 49.4 + 98)} \right] \times 100$$

$$= \text{Rs. } \left[\frac{495.4}{713.36} \right] \times 100 \approx 69.45\%$$

$$5. \text{ (C) Required percentage}$$

$$= \left[\frac{3.00 + 2.52 + 3.84 + 3.68 + 3.96}{288 + 342 + 324 + 336 + 420} \right] \times 100$$

$$= \left[\frac{17}{1710} \right] \times 100 = 1\%$$

UNIT - 8

INFORMATION & COMMUNICATION TECHNOLOGY

Introduction

Technological innovation is essential for human development. From the printing press to the computer, people have devised tools for facilitating learning and communication. Technology is not inherently good or bad, the outcome depends on how it is used. ICT stands for information and Communication Technology. It includes a diverse set of technological tools and resources used to communicate, create, disseminate, store and manage information. It includes computers, internet, broadcasting technologies (radio, television and telephony). Transmission of information is into binary digits (0 or 1).

UNESCO'S Definition of IT:

- IT branch of engg-use of computers and software to manage information

BIRTH OF IT WORD

The term IT first used by Leavitt and Whisler in an article published in the Harvard Business Review in 1958- to describe new technology that was emerging

- Technology, Manfred Kochen observed, impacts in three stages. First, it enables us to do what we are now doing, but better, faster and cheaper; second, it enables us to do what we cannot do now; and third, it changes our life styles.

Historical Perspective

Different Ages

- *Agricultural Age*: The period up to the 1800s, when the majority of workers were farmers whose lives revolved around agriculture.
- *Industrial Age*: The period from the 1800s to 1957, when work processes were simplified through mechanization and automation.

The Evolution of the Information Age

	Agricultural Age	Industrial Age	Information Age
Time Period	Pre-1800s	1800s to 1957	1957 to present
Majority of Workers	Farmers	Factory workers	Knowledge workers
Partnership	People and land	People and machines	People and people
Principal Tool	Hand tools	Machines	Information technology

Agricultural Revolution (1770-1900)

- Phase – I: The first phase, completed by 1750-70, saw two developments: first, the introduction of new crops; second, a considerable rise in the productivity of labour.
- Phase – II: Second phase, lasting from around 1770 to 1830 demand increased rapidly. The reorganization of the land through enclosure and the gradual growth of larger farms, brought a slow rise in productivity, and a growing trend towards regional specialization.
- Phase – III: Began in 1830, and sometimes called the second agricultural revolution, saw for the first time farmers using substantial inputs purchased off their farms, in the form of fertilizers for their land and artificial feedstuffs for their animals

Industrial Revolution (1815-1914)

- In some parts of the Great Britain there occurred a transition i.e. manual-labour-economy towards machine-based manufacturing. Because of the Industrial revolution that took place, urbanization started in the 19th century. Thus townships had developed.
- The changes involved in industrial revolution are both technological as well as socio-economic-cultural.
- The technological change included the use of new basic materials, chiefly iron and steel; new energy sources such as coal, steam, electricity, petroleum, etc.;
- A new organization of work known as factory system emerged.
- The Socio-Economic-Cultural changes as a result of industrial revolution can be summarized as:
 - Improvement in techniques of agriculture;
 - Food storage;
 - Increased international trade;

- Shift in economic power from royalty to new industrial tycoons;
- Emergence of new patterns of authority.
- Technological Revolution (A Continuation of Industrial Revolution)
- The World Wars brought in scarcity and nations were put to hunt for new methods of production, exploitation of new resources, invention of new technologies and creation of artificial commodities.
- There has been a growing specialization of production. The new scientific discoveries were put to industrial application. Mass production techniques were evolved
- Automation resulted in faster production and increased efficiency. New modes of transportation and communication made it possible for the world to come closer.
- Air transportation, satellite communication, nuclear energy, exploitation of outer space, improvement in agriculture, health, environment, etc. are some of the results of the technological revolution.

Information Revolution (Increasing Role of Information)

- Today, we are at the threshold of yet another revolution what is described as “Information Revolution”. Since the invention of printing, there has been a continuous revolution in the generation, transfer and communication of information.
- In order to meet the growing needs of information acquisition, processing, storage and dissemination, a large number of new technologies have been adopted and modified by information professionals from time to time, important among them are:

Computer Technology; Communication Technology; and Reprographic Technology

Electromechanical Age

Telegraph: invented in 1837

“Victorian Internet” – the telegraph was the first world communication system

Telephone: invented by Alexander Graham Bell in 1876

Radio: invented by Guglielmo Marconi in 1894

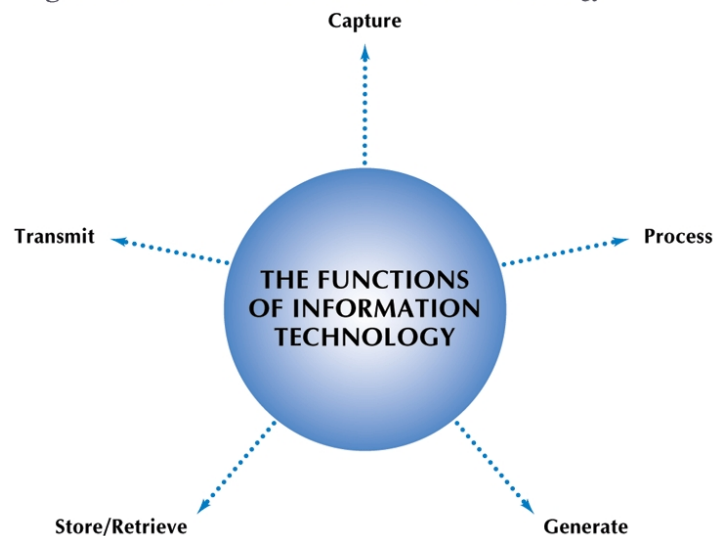
These inventions could communicate information, but not store it.

What is Data and Information?

- *Data*: Raw facts, figures, and details.
- Information means facts, or details that tell you something about a situation, person, event etc.

- Technology, Manfred Kochen observed, impacts in three stages. First, it enables us to do what we are now doing; but better, faster and cheaper; second, it enables us to do what we cannot do now; third, it changes our life styles.
- Longman's Dictionary of Contemporary English defines, Technology as, "new machines, equipment and ways of doing things that are based on modern knowledge about science and computers."

Figure 1.10 The Six Functions of Information Technology



- **CAPTURE:** The process of compiling detailed records of activities.
- **PROCESSING:** The process of converting, analyzing, computing, and synthesizing all forms of data or information.
 - Data Processing
 - Information Processing
 - Word Processing
 - Image Processing
 - Voice Processing
- **GENERATION:** The process of organizing information into a useful form, whether as numbers, text, sound, or visual image.
- **STORAGE AND RETRIEVAL:** Storage is the computer process of retaining information for future use. Retrieval is the process by which a computer locates and copies stored data or information for further processing or for transmission to another user.

- **TRANSMISSION:** The computer process of distributing information over a communications network.
 - Electronic Mail, or E-Mail
 - Voice Messaging, or Voice Mail

Technology – Impact on Our Lives

- Technology has improved business effectiveness and reach
- Improved global access
- Faster productivity growth
- Improved efficiency
- Reduced costs

References

Reliant UGC NET

INTRODUCTION TO COMPUTER

Introduction

- The creation of computer was in a sense the culmination of several centuries of technological innovation.
- Today, there is hardly any field of human activity where computer does not find its application.
- For the last one and half decades or so, computers are being used in India, in airlines operations, in railways, in banking sector and in other industrial fields.

What is a Computer?

- Historically speaking the word computer has been derived from the Latin word ‘computere’, which means to calculate.
- Therefore, the term computer can logically be applied to any calculating device.
- However, in technical parlance, the term has come to refer specifically an electronic device.
- As generally understood computer has some defined characteristics. These are:
 - **It is an electronic device:** Electronic devices (transistors, resistors, diodes) are used as component parts in making a computer.
 - **It has internal storage:** Computer has an internal storage (memory) for storing both the program as well as the data processed by the computer.

- **It has a stored program:** Every computer has a program of instructions, which specifies the sequence of operations to be followed, stored in its internal memory. It is this stored program which makes the computer automatic because the entire set of steps to be taken is determined in advance and no human intervention is required during its execution.
- Although there are many shapes and sizes and prices, computers have some features which are common.
- Firstly, computers are able to store internally not only the information to process, but also the set of instructions which tells them how to process it.
- Secondly, computers are extremely fast. Since the computer processes information electronically without the use of mechanical moving parts, it can, in principle, process several millions of instructions in a second.
- Thirdly, computers process information in coded form. Information is often prepared for computer processing by using a keyboard, and is automatically converted into coded form (analog to digital).

Historical Development of Computers

First Step in Computing

- About 3000 B.C. a simple instrument called ‘Abacus’ was invented. Abacus is made from the Latin word ‘Abac’ whose meaning is the plain surface of sand.
- This was the first instrument used for computing.

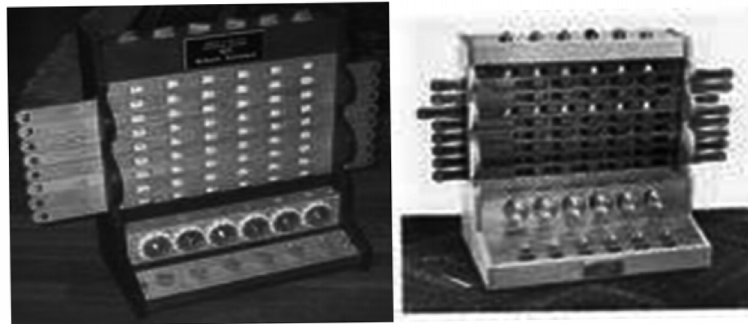


- This simple instrument changed the world of computing. There is no record from where the abacus was invented. But the earliest form of this was used in Mesopotamia.
- Many countries are still using this instrument these days.

- Abacus can perform the calculations of addition and subtraction very well, but it is difficult to perform the calculations of multiplication and division.
- Also this instrument was not able to store the calculated results.

Schickard's Calculator

- In 1630 a German mathematician Wilhelm Schickard designed a mechanical calculator which was able to do simple arithmetic calculations like addition, subtraction, multiplication and division of numbers.



Pascal's Calculator (Pascaline)

After fifteen years (1645) of Schickard's calculator a famous philosopher and mathematician Blaise Pascal of France invented a calculator, which was known as 'Pascaline'. Blaise Pascal made many changes in this instrument but his instrument couldn't get success. The reason was its high cost.



Lebnitz's Calculator

- In 1671 Blaise Pascal's 'Pascaline' was further improved by the great German Scientist Gottfried Leibniz.
- This machine was able to do arithmetic calculations very simply.
- After the invention of this calculator there was a long dark period of about one hundred and fifty years. In this dark period no such serious effort was made

Babbage's Engine

- In 1823 a great British mathematician Professor Charles Babbage of Cambridge University, Britain began work with the help of British Government and developed a machine called 'Difference Engine'.
- This was a mechanical machine and was able to perform algebraic, arithmetic and statistical calculations.
- This Difference Engine incorporated four parts
- An Input / Output device for inputs and outputs
- A memory unit for storage
- A mill for process
- A sequential program controller to control the process.
- Modern computers also use the similar concept.
- For this pioneering concept he is known as the 'Father of Computers' in computer world.
- But the main drawback of this machine was that it was very difficult to understand by other scientists due to its complicated structure.
- Charles Babbage was not satisfied with his 'Difference Engine' so he made many changes and after ten years he invented a more advanced machine called 'Analytical Engine'.
- This was the first step in the automation of computing and is an ideal for today's computer scientists.
- The next landmark in this direction was the effort of Herman Hollerith, who first developed electromechanical calculating machines in 1890.
- These machines used punched card input and performed simple arithmetic calculations and card sorting operations.
- They were controlled by hand wired control panels.
- In 1920s and early 1930s significant advances in punched card equipment resulted in machines that could not only perform addition and subtraction, but also multiplication.

- With these enhanced capabilities these machines were used for record keeping and accounting functions.
- That was the reason why such machines were referred to as ‘accounting machines’.

IBM – MARK 1

- In the year 1944 ASCC (Automatic Sequenced Controlled Calculator) later known as “IBM-MARK1” was an electro-mechanical machine.
- Punched cards were fed into the machine and results were output into a punched card machine or electronic type writer, connected to the machine.
- ASCC was a very large machine and was able to perform all types of mathematical calculations.
- The name of this machine indicates that this was the calculator but actually this machine was able to take decisions independently.

Electronic Numerical Integrator And Calculator (ENIAC)

- In 1945 Sir Ambrose Fleming developed the Vacuum Tube, were used as electronic switches.
- Vacuum tubes were electronic devices and made of glass tubes.
- In the year 1946 two American Scientists J. Presper Eckert and John Mauchly developed the world’s first electronic computer. They named it ENIAC (Electronic Numerical Integrator And Calculator).
- ENIAC contained about 18,000 Vacuum tubes and about 6000 switches. This machine was about 5000 times faster than the IBM-MARK1.
- But there were many disadvantages of this machines like, the size of the machine was very large while the memory was very small.
- This machine consumed very high power (in many kilowatts).
- Major disadvantage of this machine was that it produced a large amount of heat, due to this everyday one or more tubes burnt and the replacement of these tubes was very difficult.
- Also it was very difficult to work on this machine for a long time continuously due to heat.
- To eliminate the problems created due to overheat it used air-conditioned environment.

IBM – 7090

- In 1948 a new type of technology was invented by a team of three scientists of AT & T Bell Laboratory of U.S.A. They named it Transistor Technology.
- These transistors changed the world of electronics. The working of these transistors was similar to Vacuum tubes in many ways.

- Transistors consumed very low electricity and reduced the size of different instruments.
- Vacuum tubes were made of glass and used different gases inside it, whereas transistors were made of solid metal, so it was very easy to transport electronic instruments based on transistors rather than Vacuum tubes.
- Transistors also reduced the size of electronic instruments very much in comparison to instruments based on Vacuum tubes.
- To use this technology IBM Corp. developed the world's first computer, completely based on transistors.

IBM Corp named it 'IBM-7090'. This computer was smaller in size in comparison to earlier computers and was able to run for many hours continuously.

- After the invention of transistors many scientists started their research.
- The aim of research was to reduce the size of various electronic instruments.
- In this race, a scientist J.S. Kilvi of Texas Instruments Co. of USA invented Integrated Circuit (IC) chip in the year 1958.
- These IC chips are very smaller in size than the transistors.
- These chips are further improved and known as LSI (Large Scale Integration) and VLSI (Very Large Scale Integration).
- Today's computers are completely based on these chips.

Classification of Computers

- Since computer has become very popular, there are various types of computers available these days. These computers can be classified in various categories as follows:
- Classification by Generation
- Classification by Principle
- Classification by Size

1. Classification by Generation

- Computers can be classified in five generations. These are:
- First Generation (1946-59)
- Second Generation (1959-1965)
- Third Generation (1965-1970)
- Fourth Generation (1970-1995)
- Fifth Generation (1995 onwards)

a. First Generation (1946-1959)

- First generation computers used valve technology (i.e. vacuum tubes).
- The development of vacuum tubes led to the use of very high speed vacuum switching devices in place of the electromechanical devices.
- These tubes consumed very high power and produced large amount of heat.

ENIAC

- ENIAC contained about 18,000 Vacuum tubes and about 6000 switches. This machine was about 5000 times faster than the IBM-MARK1.
- But there were many disadvantages of this machines like, the size of machine was very large while the memory was very small.
- This machine consumed very high power (in many kilowatts).
- Major disadvantage of this machine was that it produced a large amount of heat, due to this everyday one or more tubes burnt and the replacement of these tubes was very difficult.

EDSAC

- In 1949, Professor Maurice Wilkes of Cambridge University, England developed a computer named EDSAC (Electronic Delay Storage Automatic Computer).
- This machine was able to perform different mathematical calculations in microseconds.

EDVAC

- Almost simultaneously with EDSAC, in 1952 Dr. John Von Neumann of the Pennsylvania University developed another computer named EDVAC (Electronic Discrete Variable Automatic Computer).
- This was a refinement of ENIAC computer. This computer was based on a new concept of 'stored program' developed by Dr. Von Neumann.
- Dr. Neumann also used first time storing and manipulating data and instructions in the binary form.
- All modern digital computers (except super-computer) are designed based on Von Neumann computer.

IBM – 701

- In 1952, IBM Corp developed a computer IBM-701. This was an electronic computer. This computer used magnetic drum for data storage.
- This consisted of a cylinder coated with a magnetic recording material. This device could access data hundreds of times faster than the punched cards.

- But the major problem with these drums was that they could not be removed from the drive unit and capacity was very limited.

UNIVAC

- After the invention of ENIAC computer, developers of this computer Eckert and Mauchly left the Pennsylvania University and formed their own company.
- They developed a new computer and named it UNIVAC (Universal Automatic Computer).
- This computer used magnetic tapes first time for input and output. This computer became very popular due to its smaller size and had very low cost than the earlier computers.
- UNIVAC computer was widely used in business and commercial fields.

b. Second Generation (1959-1965)

- With the advent of transistor technology, second generation of computers came into existence.
- Transistors were usually made of silicon metal which is a semiconductor.
- Working of these transistors was similar to vacuum tubes, but these were smaller in size and generated less heat in comparison to vacuum tubes.
- Second generation computers were more reliable and highly efficient. These were easy to transport due to its 'solid state'.
- These computers used High Level Languages like BASIC etc. These languages are English like languages which are easy to programme and understand.
- Second generation computers used magnetic tapes or magnetic drum for secondary storage purposes.

c. Third Generation (1965-1970)

- J.S. Kilivi of Texas Instrument Co. introduced a new technology in 1958, which made possible to combine hundreds or even thousands of transistors, diodes and other components in a small single chip.
- This chip is known as Integrated Circuit (IC) chips, which is a solid state micro-electronic technology.
- Third generation computers were based on these IC chips. These computers were very low in cost and the speed was thousands of time faster than the first generation computers.
- Third generation computers made possible the multi programming and multiprocessing concepts. These computers used improved input / output and backing storage devices.
- Third generation computers became very popular in many colleges, universities, laboratories etc.

d. Fourth Generation (1970-1995)

- IC chips which were used in third generation computers contained hundreds or even thousands of transistors and other components on a single chip.
- These chips were also known as Small Scale Integration (SSI) and Medium Scale Integration (MSI).
- This was the 'microprocessor', which was used first time in this generation's computers.
- The first microprocessor chip was developed by Intel Corp. of USA.
- The invention of microprocessor chip made a revolution in the computer industry.
- Fourth generation computers are much faster and cheaper than the second generation computers.
- These computers have greater data processing capacity and can process data at the speed of about hundreds or millions of instructions per second.
- These computers can be connected with communication lines to form a communication link from one part to the other part of the world.
- Some fourth generation computer manufactures are IBM, Hewlett – Packard, Apple etc.

e. Fifth Generation (1995 onwards)

- Fifth generation computers are expected to have capabilities like recognition of voice, response of voice.
- These computers will be able to learn and think. For these types of ability a new technique, Artificial Intelligence has been developed.
- Voice recognition is a technique in which a computer will be able to recognize the human voice.
- In this type of system, computer consists of a microphone which recognizes the user's word, translates it into digital form, then this translated signal is analyzed with a dictionary of patterns stored in the computers' memory.
- Recognized words are matched step-by-step and when a match is found then corresponding word is used by the computer.
- Voice response is a technique in which a computer will be able to talk with the user.
- In this system input data is processed and output is converted to appropriate sound.
- These computers will be very small in size and will have the tremendous data processing speed and storage capacity.
- This fifth generation computer will use different and much improved memory devices such as bubble memory and optical disk.

Classification by Principle

Based on their working and electronics computers can be classified into three categories.

- Analog Computer
- Digital Computer
- Hybrid Computer

Analog Computer

- Analog Computer operates at continuous voltage or current.
- This name is derived from the Greek word 'Analog' which means to find out similarity between two quantities.
- These computers have to be constructed to perform only specific task.
- An example of this is the constant monitoring of the Electro Cardiogram of a patient.
- Analog computers are less accurate than the digital computers. Accuracy of these computers can be up to 99 percent.

Digital Computer

- Digital computer operates on electronic inputs that have only two states ON and OFF (i.e. binary ONES and ZEROS).
- The word computer is generally used for these binary digital computers.
- Digital computers are useful for evaluating arithmetic expressions and manipulation of data.
- The accuracy and speed of digital computers are cheaper and smaller in size in comparison to analog computers.
- Digital computers are the most popular computers all over the world these days.

Hybrid Computer

- In some applications both digital and analog features are used to solve problems.
- So a new type of computer is developed which is partly digital and partly analog that means a computer which has the property of both computers.
- Such computers are called Hybrid computers. Hybrid computers are not widely used.

Classification by Size

In this classification, computers are classified according to size not the physical, size in terms of speed, capacity and other functions. Computers can be divided as follows –

- Microcomputers

- Minicomputers
- Mainframes
- Supercomputers

a. Microcomputers

- The electronic revolution introduced microcomputers. These are smaller in size, type of size, speed and capacity amongst all types of computers.
- Microcomputers have all the functional elements found in a large computer. These are usually designed to be used by one person at a time.
- Microcomputers usually have a 8 bit or 16 bit or 32 bit microprocessor and have two types of memory – RAM (Random Access Memory) and ROM (Read Only Memory).
- 16 bit Microprocessor
- 32 bit Microprocessor

b. Minicomputers

- Minicomputers are larger computers in comparison to microcomputers.
- Microcomputers support only one user at a time whereas minicomputers can support more than one user at a time.
- These computers have larger memory, speed and data storage capacity than the micros.
- The speed and memory of those mini computers were much smaller than today's micro computers, but those machines were very popular in 1960s and 70s.
- These days' microcomputers are widely used by medium size organizations, Research and Development Organizations.

c. Mainframes

- Mainframe computers are very large computers and have a great storage capacity and processing speeds.
- Mainframes use several microprocessors in place of single microprocessor used in micros or in minis.
- These computers can be linked into a network with many micros. Mainframes support many hundreds user.
- These are mainly used for commercial applications and by government departments such as railway and airline reservation system.

d. Super Computers

- Super computers are the most powerful amongst all the computers. All the computers are based on Von-Neumann design but the super computers use Non – Von Neumann design.
- Super computers contain many processors and use parallel processing. These computers use more advanced devices for memory like bubble memory and can process billions of instructions per second.
- Super computers are used for complex scientific applications such as weather forecasting, satellite communications.
- First super computer was developed by Cray Research and Control Data Corp. of United States.
- Flow Solver developed by National Aerospace Laboratory of India and PARAM developed by Centre for Development and Advanced Computing (C-DAC) under the Department of Electronics, India.

Benefits / Characteristics of Computer

Computer has affected the human life very much, because it can do a variety of tasks easily, which human being cannot do easily. These days computer has entered in all parts of human life. Few of these capabilities of computer are enough to show the importance of computers.

Speed

- Speed of computer is one of the important characteristics. It can do calculations in micro or even in nanoseconds.
- Modern computers are able to process millions or even billions of instructions in a second.
- We can imagine the high speed of computer from this fact – while the human brain can take 40,000 instructions per second, computer may take up to 140, 000 million instructions per second.
- Also human brain transmits binary pulses (signals) ten billion times slower than a micro computer.

Accuracy

- Computers does not lose the accuracy even if they work at very high speed, if a person increases the speed, chances of errors also increase.
- This is the major difference between human brain and computers. Due to this characteristics human can depend on computers.

- While the computers are highly accurate machines, these machines, can also give errors. But these errors mainly depend on user, not on the machines. Also these machines can do repetitive tasks without any error as many times.

Data storage

- Storage capacity of computer is very high. It can store large amount of data in a very little space.
- It uses many devices to store the data such as – floppy disks, hard disks, optical disks, magnetic tapes etc.
- We can just imagine the storage capacity of computer from this fact that one optical disk can store many encyclopedias in it.
- Today's research is mainly concentrated on speed and storage capacity.

Power of Remembering

- Power of remembering of the computer is hundred per cent.
- A man can forget the information as the time passes but the computer retains the information several years without losing the quality of information or data.
- Unlike man every piece of information can be recalled as and when required. A computer forgets or loses certain information only when it is asked to do so.
- So, it is entirely up to the user to make a computer retain or forget particular information.

Activeness

- Unlike human beings, computers do not feel tiredness and carelessness.
- After a long period of continuous work human loses its concentration and decreases the efficiency, but the computers are free from these types of problems.
- Versatility
- Computer's enormous speed, memory and accuracy have made it the most popular machine.
- Another reason of its popularity is that computer can do a variety of jobs well.
- Computers help in automation of many industrial and business systems.
- These are extensively used in manufacturing and process control, airline and railway reservation system, in banking, weather forecasting and also in sending mails.
- Today space technology completely depends on computers.
- To make use of computer man has reached the moon and is trying to reach other planets.

- We can imagine the role of computers in space technology from this incident in U.S.A., just before the final countdown, space shuttle Columbia was abruptly stopped for sometime.
- The reason was difference by a few milliseconds noticed between the computers aboard the space craft and the ones at the mission control of Houston.
- These are some of the fields which are making full use of computers. Computers are also playing an important role in many other fields.

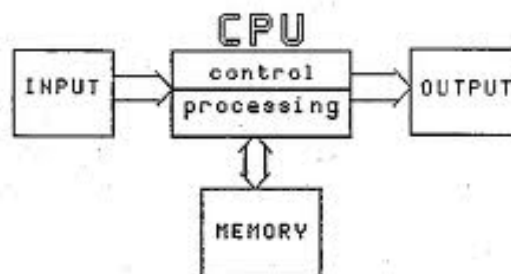
COMPUTER ARCHITECTURE

➤ Central Processing Unit (CPU)

Central Processing Unit is the heart of the computer system and usually called as CPU. Central Processing Unit (CPU) has three parts. These are:

- **Main Memory**
- **Arithmetic and Logic Unit**
- **Control Unit**

A Digital Computer



Main Memory

- Main memory is also known as Immediate Access Storage or Primary Storage.
- Main memory is used to store data and instructions temporarily. Final results are also stored in main memory before the permanent storage.
- Computers use different types of memories. These are:
- RAM, ROM, Cache memory.

RAM (Random Access Memory)

- This is the abbreviated form of the Random Access Memory.

- RAM holds programs and data while the computer works.
- This is a volatile memory that means data and information retains in it only as long as the computer runs.

ROM (Read Only Memory)

- ROM is the abbreviated form of Read Only Memory.
- This is a special kind of memory and is different from Random Access Memory.
- This is a permanent memory and does not lose data when computer is turned off.

PROM (Programmable Read Only Memory)

- PROM stands for Programmable Read Only Memory.
- ROM chips and PROM chips are very similar, both are Read Only Memories, and both are used to store some essential programs.
- Difference between both the chips is that ROM chips are programmed at the time of manufacturing, whereas PROM chips are supplied without any programme.

EPROM (Erasable Programmable Read Only Memory)

- EPROM is the abbreviated form of Erasable Programmable Read Only Memory.
- Programmers stored in ROM or PROM chips cannot be changed.
- EPROM chips allow the programmer to erase and reprogramme. This is done by ultra-violet rays.

EEPROM (Electrically Erasable, Programmable Read Only Memory)

- This memory stands for Electrically Erasable, Programmable Read Only Memory.
- These type of memory chips are erased and reprogrammed by special electrical circuits in place of ultra-violet rays.

Cache Memory

- Speed of microprocessor in comparison to main memory is very high, so it decreases the performance of microprocessor.
- To make use of the full performance of microprocessor, a small memory between CPU and main memory whose access time is close to the processing speed of CPU is used these days.
- This memory is called 'cache memory'. This memory is expensive than the main memory.

Arithmetic and Logic Unit

- Arithmetic and Logic Unit is usually known as ALU.

- This is the unit where all the mathematical calculations (i.e. addition, subtraction, multiplication and division) and logical comparisons (i.e. less than, greater than etc.) are made.
- Data stored in main memory is transferred to ALU. Finally processed data and then information is released to output unit.

Control Unit

- Control Unit (CU) controls the entire operations of Arithmetic and Logic Unit.
- Control Unit picks up the data and instruction from main memory and transfers to ALU one by one. ALU responds to these instructions.
- After processed by ALU, Control Unit transfers the information from ALU to main memory and finally on to output unit.

Input Devices

- An input device is any machine that feeds data into a computer.
- For example, a keyboard is an input device, whereas a display monitor is an output device.
- Input devices other than the keyboard are sometimes called alternate input devices.
- Mice, trackballs, and light pens are all alternate input devices.
- Keyboard
- Keyboard is the most popular input device. Sometimes it is also called as keypad.
- Keyboard is similar to a type writer's keyboard, except that it contains some additional keys.
- Operations of computer keyboards' keys are much softer than the type writer's keys.
- Earlier keyboards consist of 84 keys, whereas today's keyboards contain 101 keys. These keyboards are pronounced as 'one-zero-one' keyboard.
- Computer keyboard can be divided into three sections:
 - Alphanumeric keys
 - Function keys
 - Special keys

Alphanumeric keys are similar to typewriter's keys and cover most of the space.

- Alphanumeric keys contain digits (0-9), Alphabets in uppercases (A-Z) and some other characters like ~, !, @, #, \$, %, a etc. and many more.
- Function keys are used to perform a specific task through a single keystroke.

- For example, usually all the software use F1 function key for getting help at any time.
- Function keys are not available in type-writers. These keys are twelve (named F1 to F12).
- These functions keys are located on the upper first row in some keyboards or on the left side in two rows in some others.

Special keys also perform some specific task such as when CAPS Lock key is ON all the letters typed through keyboard are converted into upper case letters.

- DEL key deletes one character or file or folder. BACKSPACE key deletes one character left from the cursor.
- Keyboard contains many other and special keys for different purpose. Some other keys are – NUM LOCK Key, TAB key, CTRL key, ALT key, SHIFT key etc.
- In most of the keyboards some special keys are duplicate (e.g. Alt, Shift and Ctrl keys). These are only to speed up the typing speed.

Magnetic Ink Character Reader (MICR)

- Magnetic Ink Character Reader (MICR) is a device which is widely used by banks to process cheques.
- It can process hundreds of cheques in a minute.
- Cheque number, branch number and some other important information are printed on the cheque.
- This information is printed with a special Ink which contains magnetisable particles of iron oxide.
- When the cheque is presented in bank by customer, MICR detects the characters and compares the scanned characters with standard characters.
- If a match is found then characters are sent for further processing.
- The advantages of MICR are that it speeds up the processing and roughly handled, or folded cheques can be easily read with the same accuracy.
- MICR can read about 3000 cheques per hour.

Optical Mark Reader (OMR)

- Optical Mark Reader (OMR) is an input device. OMR is used to detect the present or absence of mark.
- OMR scans the mark with a photoelectric device.
- Light is focused onto the mark then the reflection of light is sensed by OMR. If a mark is there then lesser light is reflected.

- This reflected light pattern is then compared with the stored mark.
- If a close match is found the mark is recognized. OMR is widely used in examinations.
- Questionnaires are designed in a special manner such that questions are asked with a choice of multiple answers and mark put at correct answers.
- These marks must be clear and should match with the mark as mentioned in questionnaires.
- Marks put by led pencil are best suited for sensing. The advantage of OMR is that it reduces chances of human errors.

Optical Character Reader (OCR)

Optical Character Reader works in a similar fashion and can recognize the characters.

- OCR contains all the characters in place of marks.
- OCR devices are also widely used in examinations.

Light Pen

- A light pen is an input device which is used for graphic purpose.
- Light pen is also known as “Electronic Pen”.
- This is used to draw lines and curves which is not easy through keyboard.
- Light pen looks like an ordinary pen and consists a stylus which is connected through a cable to the video display terminal.
- When the user puts this photo sensitive device on the Cathode Ray Tube (CRT) a dot appears on the screen.

Mouse

- Mouse is also an input device.
- Mouse is a small device which contains a tracking ball in its bottom and two or three buttons on the upper side.
- This can be put on any plain surface. When the user rolls the mouse across the surface, tracking ball at the bottom also moves and causes the movement of cursor on the screen.
- After positioning the cursor on the screen a click of mouse’s button points that position or selects the required option from menu.
- Some software also allows drawing lines and curves on the screen with the help of mouse.
- Since it is very easy to control the cursor through mouse so the popularity of mouse is increasing day by day.

Types of Mice

- There are three basic types of mice.
- Mechanical: Has a rubber or metal ball on its underside that can roll in all directions. Mechanical sensors within the mouse detect the direction the ball is rolling and move the screen pointer accordingly.
- Opto Mechanical: Same as a mechanical mouse, but uses optical sensors to detect motion of the ball.
- Optical: Uses a laser to detect the mouse's movement. Optical mice have no mechanical moving parts. They respond more quickly and precisely than mechanical and optomechanical mice, but they are also more expensive.

Joystick

- A lever that moves in all directions and controls the movement of a pointer or some other display symbols.
- A joystick is similar to a mouse, except that with a mouse the cursor stops moving as soon as you stop moving the mouse.
- With a joystick, the pointer continues moving in the direction the joystick is pointing.
- To stop the pointer, you must return the joystick to its upright position.
- Most joysticks include two buttons called triggers.

Scanners

- Scanner is an input device that can read text or illustrations printed on paper and translate the information into a form that the computer can use.
- A scanner works by digitizing an image – dividing it into a grid of boxes and representing each box with either a zero or a one.
- Optical scanners do not distinguish text from illustrations; they represent all images as bit maps.
- Therefore, you cannot directly edit text that has been scanned.
- To edit text read by an optical scanner, you need to have an Optical Character Recognition (OCR) system to translate the image into ASCII characters.
- Most optical scanners sold today come with OCR packages.

Digital Camera

- Images can be input into a computer using digital camera.

- These images can then be manipulated in many ways using the various imaging tools available.
- The digital camera takes a still photograph, stores it, and then sends it as digital input into the computer.
- The images are then stored as digital files.

Touch Screen

- **Touch screen is a type of display screen that has touch sensitive transparent panel covering the screen.**
- **Instead of using a pointing device such as a mouse or light pen, you can use your finger to point directly to objects on the screen.**

Output Devices

- Output is anything that comes out of computer.
- Output can be meaningful information or and it can appear in variety of forms – as binary numbers as characters, as pictures, and as printed pages.
- An output device is any machine capable of representing information from a computer.
- Output devices include display screens, loud speakers, printers, plotters etc.

Monitor (Visual Display Unit)

- Monitor is another term for the display screen.
- The term monitor, however, usually refers to the entire box, whereas display screen can mean just the screen.
- Types of Monitor
 - Digital Monitor
 - Analog Monitor

Printers

- Printer is a device that prints text or illustrations on paper in many cases on transparencies and other media.
- There are many different types of printers. In terms of the technology utilized, printers fall into the following categories.
- **Dot-Matrix Printer:** Dot-Matrix printers create characters by striking pins against an ink ribbon. Each pin makes a dot, and combinations of dots form characters and illustrations.
- Dot-Matrix printers are inexpensive and relatively fast, but they do not produce high-quality output.

- Ink-Jet Printer: Ink-Jet printers work by spraying ionized ink at a sheet of paper.
- Ink-jet printers are capable of producing high quality print. A typical ink-jet printer provides a resolution of 300 dots per inch (dpi).
- Although some newer models offer higher resolutions (600 dpi).
- Laser Printer: laser printer utilizes a laser beam to produce an image on a drum.
- The light of the laser alters the electrical charge on the drum whenever it hits.
- The drum is then rolled through a reservoir of tonner, which is picked up by the charged portions of the drum.
- Finally, the toner is transferred to the paper through a combination of heat and pressure.
- This is also the way copy machines work.

Plotters

- Plotters are also used for hard copy outputs, but are used for complex tool designs, architectural designs and other types of technical diagrams.
- Plotters are highly accurate devices.
- Plotters differ from printers in that they draw lines using a pen.
- As a result, they can produce continuous lines, whereas printers can only simulate lines by printing a closely spaced series of dots.
- Multicolor plotters use different-coloured pens to draw different colours.
- In general, plotters are considerable more expensive than printers.
- They are used in engineering applications where precision is mandatory.

Sound Cards and Speakers

- An expansion board that enables a computer to manipulate and output sounds.
- Sound cards are necessary for nearly all CD-ROMs and have become commonplace on modern personal computers.
- Sound cards enable the computer to output sound through speakers connected to the board, to record sound input from a microphone connected to the computer, and manipulate sound stored on a disk.

Internal and External Storage Devices

- From the invention of computer till now backing storage (secondary storage devices) capacity is one of the major research areas for computer enthusiasts.

- Today's backing storage devices have enormous capacity than the earlier devices, but the increasing need of data and information has indicated, there is still a requirement to improve the capacity.
- Backing storage devices are also known as Secondary storage devices or Auxiliary storage devices.
- These devices are used to store data permanently. A good backing storage device should have:
 - High retrieval speed
 - High storage capacity
 - Low cost
- Punched Cards and Paper Tapes
 - These are the oldest storage devices.
 - Punched cards were invented in the 18th century, but before 1920 there was no standard. IBM corp. standardized the punched cards.
 - These standard punched cards are of 19 cm. * 8.3 cm. These punched cards were made of cardboard which had the thickness of 0.17 mm.
 - A punched card is divided into 80 vertical columns and 12 horizontal rows.
 - First ten rows from the bottom are used to represent the digits, and alphabets are represented by the punching in 11th and 12th rows.
 - Hence, one punched card can store maximum 80 characters.
 - These cards are punched by a special punching machine called 'Card Punching Machine'.
- Magnetic Tape
 - Magnetic tape is magnetically coated strip of plastic on which data can be encoded.
 - Tapes for computers are similar to the tapes used to store music.
 - Some personal computers, in fact, enable you to use normal cassette tapes.
 - Storing data on tapes is considerably cheaper than storing data on disks.
 - Tapes also have large storage capacities, ranging from a few hundred kilobytes to several gigabytes.
 - Accessing data on tapes, however, is much slower than accessing data on disks.
 - Tapes are sequential access media, which means that to get to a particular point on the tape, the tape must go through all the preceding points.

- In contrast, a disk drive can access any point at random without passing through intervening points.
- Because tapes are so slow, they are generally used only for long term storage and backup.
- Data to be used regularly is almost always kept on a disk. Tapes are also used for transporting large amounts of data.

Floppy Disk

- Floppy disk is a soft magnetic disk. It is called floppy because it flops if you wave it (at least, the 5^{1/4} inch variety does).
- Unlike, most hard disks, floppy disks (often called floppies or diskettes) are portable, because you can remove them from a disk drive.
- Disk drives for floppy disks are called floppy drives.
- Floppy disks are slower to access than hard disks and have less storage capacity, but they are less expensive and are portable.
- Floppies come in two basic sizes:
- 5^{1/4} inch: The common size for PCs made before 1987. This type of floppy is generally capable of storing between 100 KB and 1.2 MB of data.
- 3^{1/2} Floppy: Despite their small size, microfloppies have a larger storage capacity than their cousins.

Hard Disk

- Hard disk is a magnetic disk on which you can store computer data.
- The term hard is used to distinguish it from a soft, or floppy, disk.
- Hard disks hold more data and are faster than floppy disks.
- A hard disk, for example, can store anywhere from 10 megabytes to several gigabytes, whereas most floppies have a maximum storage capacity of 1.4 megabytes.

Optical Disk

- Optical Disks are a storage medium from which data is read and to which it is written by lasers.
- Optical disks can store much more data – up to 6 gigabytes (6 billion bytes) – than magnetic media, such as floppies and hard disks.
- There are three basic types of optical disks;
- CD-ROM: In CDs or CD-ROM the data is permanent and can be read any number of times, but CD-ROMs cannot be modified / altered.

- WORM: This term stands for write-once, read many. With a WORM disk drive, you can write data onto a WORK disk, but only once. After that, the WORM disk behaves just like a CD-ROM.
- Erasable: Optical disks that can be erased and loaded with new data, just like magnetic disks. These are often referred to as EO (erasable optical) disks.
- Magneto – Optical (MO) Drives
- This is a type of disk drive that combines magnetic disk technologies with CD-ROM technologies.
- Like magnetic disks, MO disks can be read and written to.
- And like floppy disks, they are also removable.
- However, their storage capacity can be more than 200 megabytes, much greater than magnetic floppies.
- In terms of data access speed, they are faster than magnetic floppies.
- In terms of data access speed, they are faster than floppies and CD-ROMs, but not as fast as hard disk drives.
- Other backing storage devices (secondary storage or auxiliary storage devices) are JazDisk developed by the Iomega Corporation, Super Disk was developed by the Imation Corporation.

DIGITAL INITIATIVES IN HIGHER EDUCATION

- The quality and access to higher education has been a subject of intense concern to all of us. The advancements in digital technologies are transforming the way educational resources are being created, disseminated and accessed across the world.
- Use of digital technologies in all aspects of higher education has also received a major push in India. This in turn helps the quality improvement & accessibility of Higher Education to large part of students as well as up-skilling of the teachers across the country
- Digital technologies have also greatly impacted the management and governance of the institutions as well as the accreditation and ranking of the Higher Education Institutions (HEIs).
- Department of Higher Education, Ministry of Human Resource Development, has undertaken many initiatives for exploiting the digital technologies in improving the quality & accessibility in Higher Education as well as better tools for accreditation and grading of educational institutions

- The use of Information and Communication technology (ICT) has great potential in improving the quality of education imparted and widening the access of education throughout the country.

For this purpose, the Department of Higher Education, Ministry of Human Resource Development (MHRD) has undertaken many initiatives under 'National Mission on Education through Information and Communication Technology'

- **Important Factors for the Use of ICT In HE's**



NATIONAL MISSION ON EDUCATION THROUGH ICT (NMEICT)

- To improve the learning outcomes and improve the access and quality of learning, Technology offers solutions, in the form of digital education. National Mission on Education through ICT (NMEICT) is a major initiative of Ministry of Human Resource Development (MHRD) to infuse digital education solutions to improve the access to quality contents and also to improve the learning outcomes.
- Even though various initiatives have been taken up under NMEICT programme, the major currently ongoing initiatives like SWAYAM, SWAYAM Prabha, National Digital Library (NDL), e-Yantra, FOSSE, Spoken Tutorials, and Virtual Labs are being implemented by various higher educational institutions.

SWAYAM www.swayam.gov.in

- The 'Study Webs of Active Learning for Young Aspiring Minds' (SWAYAM) is India's own MOOCs platform offering free online courses on almost all the disciplines. A programme initiated by Government of India, designed to achieve the three cardinal principles of Education Policy viz., access, equity and quality has the objective to ensure access to the best teaching learning resources to all, including the most disadvantaged
- SWAYAM was formally launched on 09.07.2017 by the Hon'ble President of India. Shree Ramnath Kovind. Till date, about 2200 Courses have been offered through SWAYAM in

which about 500 courses are on offer for January 2019 semester. More than 50 Lakhs students have registered on SWAYAM platform and there are more than 1 crore enrollments in various courses.

SWAYAM PRABHA www.swayamprabha.gov.in

- SWAYAM PRABHA is an initiative to provide 32 high quality educational channels through DTH (Direct to Home) across the length and breadth of the country on 24X7 basis. This would enable to deliver e-education in a most cost effective & inclusive manner.
- The Department of Space has allotted two GSAT-15 transponders for the same. Hon'ble President of India has launched the SWAYAM Prabha on 9th July, 2017. The subscribers of free DTH service of Doordarshan (Free dish) and Dish TV (Zee) would be able to view these Educational channels using the same Set Top Box and TV
- The contents are prepared by different MHRD agencies like CEC, IGNOU, IITs, NIOS and NCERT

NATIONAL DIGITAL LIBRARY (NDL) www.ndl.gov.in

- The National Digital Library of India (NDL) project has been entrusted to IIT Kharagpur to develop the overall framework of a facility that can provide a single window access to learners for e-contents/resources.
- The vision is to build NDL as a National Knowledge Asset that should become the key driving force for education, research innovation and technology economy in India.
- NDL is available at <https://www.ndl.gov.in>. It is also available as Mobile App (Android and iOS) and on UMANG Platform. Anybody can register in NDL at no cost. Currently, NDL has about 200 lakh of content items and about 45 lakh of registered users.
- NDL integrates the existing digitized and digital contents across educational and cultural institutions / bodies, publishers, etc. to provide a single window access to different groups of users ranging across the entire population

e-YANTRA www.e-yantra.org

- e-Yantra is a project entrusted to IIT Bombay for enabling effective education across engineering colleges in India on embedded systems and Robotics. The training for teachers and students is imparted through workshops where participants are taught basics of embedded systems and programming.

VIRTUAL LAB www.vlab.co.in

- This initiative provides remote access to Labs in various disciplines of Science and Engineering. Students can also strengthen their concepts by performing Virtual labs experiments at a place and time of their choice, outside lab hours. These Virtual Labs

would cater to the students at the undergraduate level, postgraduate level as well as to research scholars.

- There are 12- participating institutes; IIT Delhi, IIT Bombay, IIT Madras, IIT Guwahati, IIT Kharagpur, IIT Kanpur, IIT Roorkee, NITK Surathkal, COE Pune, Amrita Vishwa Vidyapeetham, and Dayalbagh Educational Institute Agra. IIT Delhi is the Coordinating Institute

FOSSEE www.fossee.in

- The FOSSEE (Free/Libre and Open Source Software in Education) Project, promotes the use of FLOSS (Free/Libre and Open Source Software) tools to improve the quality of education in our country. It aims to reduce the dependency on proprietary software in educational institutions. It is being implemented by IIT Bombay.

SPOKEN TUTORIAL www.spoken-tutorial.org

- This project helps everyone learn various Free/Libre and Open Source Software all by oneself. The selfpaced, multilingual courses ensure that anybody with a computer and a desire for learning, can learn from any place, at any time and in a language of their choice. Internet is not required to use Spoken Tutorials. This project is being implemented by IIT Bombay

NATIONAL ACADEMIC DEPOSITORY www.nad.gov.in

- National Academic Depository (NAD) is an online store house of academic awards (degrees, diplomas, certificates, mark sheets etc.) lodged by the academic institutions / school boards / eligibility assessment bodies in a digital format. NAD is on 24X7 online modes for making available academic awards and help in validating their authenticity, their safe storage and easy retrieval.
- National Academic Depository comprises of two interoperable digital depositories viz. CDSL Ventures Limited (CVL) and NSDL Database Management Limited (NDML). The University Grants Commission (UGC) is the authorized implementing body of NAD. The details regarding NAD are available at www.nad.gov.in.

PLAGIARISM DETECTION SOFTWARE

- MHRD intends to provide plagiarism detection software to all the Universities to facilitate easy detection of plagiarized content in the academic and research works including articles in journals and conference proceedings, chapters in books, theses, research reports, assignments, project works, lecture notes, e-text / e-content for MOOCs and LMS, etc.

ANNUAL REFRESHER PROGRAMME IN TEACHING (ARPIT)

- The Ministry of Human Resource Development has officially launched Online Annual Refresher Programme in Teaching (ARPIT) on 13th November, 2018, a major and unique initiative of online professional development of 15 lakh higher education faculty using the MOOCs platform SWAYAM.
- For implementing ARPIT, 75 discipline specific National Resource Centres (NRCs) have been identified in the first phase, which are tasked to prepare online training material with focus on latest developments in the discipline, new & emerging trends, pedagogical improvements and methodologies for transacting revised curriculum

E-SHODHSINDHU: CONSORTIUM FOR HIGHER EDUCATION ELECTRONIC RESOURCES

- The MHRD, Govt of India has formed e-ShodhSindhu merging three consortia initiatives, namely UGC-INFONET Digital Library Consortium, NLIST and INDEST-AICTE Consortium. The e-ShodhSindhu will continue to provide current as well as archival access to more than 10,000 core and peer-reviewed journals and a number of bibliographic, citation and factual databases in different disciplines from a large number of publishers and aggregators to its member institutions including centrally-funded technical institutions, universities and colleges that are covered under 12(B) and 2(f) Sections of the UGC Act.

CAMPUS CONNECTIVITY

- The Ministry of Human Resource Development is planning a new programme called **Campus Connect**. Under these programme 21,000 colleges, 20 classrooms will be made Wi-Fi enabled. Totally, 4.2 lakh classrooms will be made Wi-Fi enabled and this will help around 1.5 crore students. Students will be given access only to those websites which are academically relevant.
- All the buildings of 600 universities that have 1 Gbps bandwidth will be made by Wi-Fi enabled. This includes Government of India funded institutions, state government universities and also private universities. This will help around 20 lakh students. The whole campus of all the 140 centrally funded Institutions of Ministry of HRD will be made Wi-Fi enabled.
- The **National Mission on Education through Information and Communication Technology (NMEICT)** aims to leverage the potential of Information and Communication Technology (ICT) in teaching and learning process. The Mission also aims to provide 20 Broadband connections of 512 Kbps speed to over 25,000 colleges and 2000 polytechnics and optical fiber connectivity one Gbps to 419 universities/ university level institutions in the country which includes internet facility.

TALK TO TEACHER

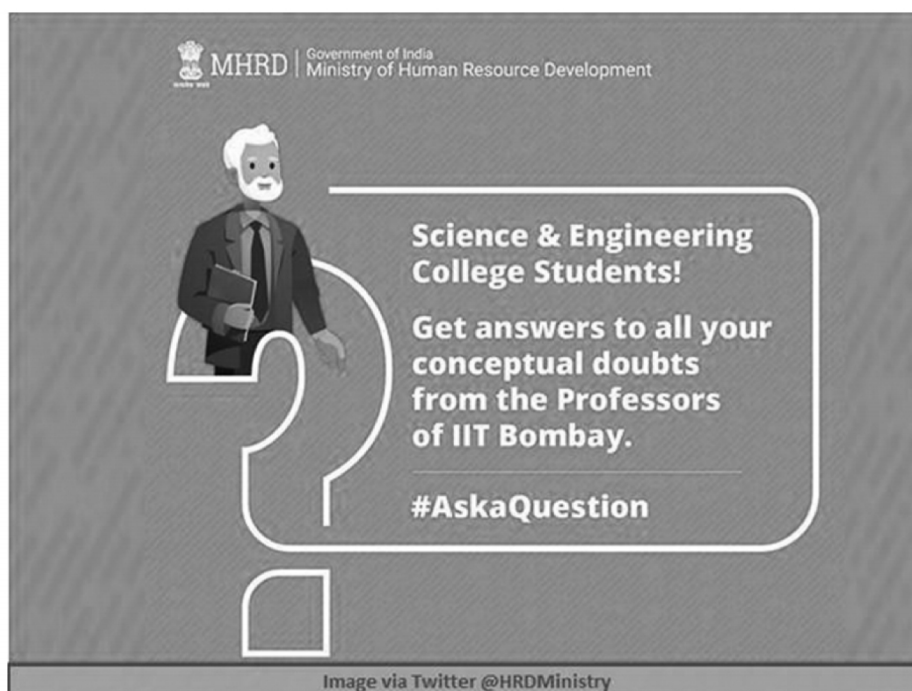
- The portal provides free access to a few selected graduate and postgraduates courses taught at IIT Bombay by distinguished faculty member and scholars.

The objective is:

- To reach out by sharing the expertise of distinguished IIT Bombay faculty members.
- To provide quality engineering education for students and faculty of engineering institutions in the country.
- To help working professionals update their knowledge.
- To create resources to further critical thinking and intellectual exploration.
- These courses can be viewed absolutely free of charge at lower bandwidths on a personal computer/laptop having a headphone though internet connection. Registration is not required as we do not have any evaluation / certification process. The courses are recorded live in the classrooms of IIT Bombay and may not reflect entire content of the course.

ASK A QUESTION:

- IIT Bombay launches 'Ask a Question' portal, expert panel to resolve conceptual doubts of students via website



- **IIT Bombay Ask a Question Initiative:** IIT Bombay has launched a unique initiative under the banner of 'Ask a Question'. As part of this initiative, the premier technology institute of India has launched a website, giving a digital platform to Engineering and Science students to raise their queries and doubts about scientific concepts. Following this, an expert panel consisting of IIT Bombay faculty members will answer the queries and thereby resolve the conceptual doubts and thought process of the students.

E-ACHARYA

- Is an integrated e-content portal developed under National Mission for Education through ICT (NME-ICT). The portal provides facility to search and browse the learners all learning materials includes audio, video, textual materials, etc. through a single interface. The portal cover quality learning resources from top institutions in the country in eight subject categories viz Agriculture Science, Biological Science, Chemical Science, Physical Science, Medical and Health Sciences, Engineering and Technology, Social Sciences, and Arts and Humanities.

E-VIDWAN

- VIDWAN is the premier database of profiles of scientists / researchers and other faculty members working at leading academic institutions and other R & D organisation involved in teaching and research in India. It provides important information about expert's background, contact address, experience, scholarly publications, skills and accomplishments, researcher identity, etc. The database developed and maintained by Information and Library Network Centre (INFLIBNET) with financial support from the National Mission on Education through ICT (NME-ICT). The database would be instrumental in selection of panels of experts for various committees, taskforce, established by the Ministries / Govt. establishments for monitoring and evaluation purposes.

Go back one page
Right click or pull down to show history

VIDWAN
Expert Database and National Researcher's Network

National Mission on Education through ICT (NME-ICT)

HOME ABOUT US DOWNLOAD LOGIN REGISTRATION FEEDBACK

Who can Join

- Awardees**
National / International awardees and eminent personalities
- Post-Graduate**
An expert having a Post-Graduate / Doctorate degree in their respective subject with 15 years of professional experience
- Professor**
Associate Professor / Professor / Senior Scientist or equivalent positions in teaching and research

About Vidwan

Expert Database and National Researcher Network

VIDWAN is the premier database of profiles of scientists / researchers and other faculty members working at leading academic institutions and other R & D organisation involved in teaching and research in India. It provides important information about expert's background, contact address, experience, scholarly publications, skills and accomplishments, researcher identity, etc. The database developed and maintained by Information and Library Network Centre (INFLIBNET) with financial support from the National Mission on Education through ICT (NME-ICT). The database would be instrumental in selection of panels of experts for various committees, taskforce, established by the Ministries / Govt. establishments for monitoring and evaluation purposes.

Subject Category

- Agricultural Sciences
- Arts & Humanities
- Biological Sciences
- Chemical Sciences
- Engineering & Technology
- Medical & Health Sciences
- Physical Sciences
- Social Sciences

Organisation Category

ICT AND E-GOVERNANCE

Introduction:

The “E” in e- governance stands for electronic. Thus e- governance is basically associated with carrying out the functions and achieving the results of governance through the utilization of ICT (Information and Communication Technology).

In this century where almost everything has been made electronic like e-commerce, e-service, e-learning etc. The Indian government is also trying to go with the wave to govern through ICT. E-governance needs the help of ICT services to achieve their objective anytime, anywhere. It eliminates the need of physical travel by citizens to various government to get their work done.

The major objective of e-governance is to support and simplify the governance for all the government agencies and citizens and businesses.\

E-governance also means e-democracy where all forms of communication between the electorate and the electoral happen electronically and digitally.

OBJECTIVES

“To provide a SMART Government”

- S- The use of ICT brings simplicity in governance
- M- It brings morality to governance
- A- It makes the Government accountable
- R -Due to increased communication speeds, the Government becomes responsive
- R- Increased access to information make a responsible Government
- T- Government becomes transparent

About ICT and Governance

The term e-governance focuses on the use of new ICT by governments as applied to the full range of government functions. Thus e-governance is the application of ICT for delivering govt services, exchange of information, communication, transaction, integration, various standalone systems and services between govt and citizens, govt and business as well as back office process and interaction within the entire govt frame work.

Interactions in E-Governance

There are 4 kinds of interactions in e-governance, namely:

1. G2C (Government to Citizens) — Interaction between the government and the citizens.

- This enables citizens to benefit from the efficient delivery of a large range of public services.
- Expands the accessibility and availability of government services and also improves the quality of services
- The primary aim is to make the government citizen-friendly.

G2B (Government to Business):

- It enables the business community to interact with the government by using e-governance tools.
- The objective is to cut red-tapism which will save time and reduce operational costs. This will also create a more transparent business environment when dealing with the government.
- The G2B initiatives help in services such as licensing, procurement, permits and revenue collection.

G2G (Government to Government)

- Enables seamless interaction between various government entities.
- This kind of interaction can be between various departments and agencies within government or between two governments like the union and state governments or between state governments.
- The primary aim is to increase efficiency, performance and output.
- **Read about** government to government initiatives **in the linked article.**

G2E (Government to Employees)

- This kind of interaction is between the government and its employees.
- ICT tools help in making these interactions fast and efficient and thus increases the satisfaction levels of employees.

Advantages of e-Governance

- Improves delivery and efficiency of government services
- Improved government interactions with business and industry
- Citizen empowerment through access to information
- More efficient government management
- Less corruption in the administration
- Increased transparency in administration
- Greater convenience to citizens and businesses

- Cost reductions and revenue growth
- Increased legitimacy of government
- Flattens organisational structure (less hierarchic)
- Reduces paperwork and red-tapism in the administrative process which results in better planning and coordination between different levels of government
- Improved relations between the public authorities and civil society
- Re-structuring of administrative processes

DIGITAL INDIA

- Digital India is a programme to transform India into digital empowered society and knowledge economy.
- Transformational in nature and would ensure that Government services are available to citizens electronically.

Vision Areas

- The vision is centered on three key areas
- Digital infrastructure as Utility to Every Citizen
- Governance and services on demand
- Digital empowerment of citizens

Scope of Digital India

- To prepare India for a knowledge future.
- On being transformative that is to realize IT (Indian Talent) + IT (Information Technology) = IT (India Tomorrow).
- Making technology central to enabling change.
- On being an Umbrella Programme – covering many departments.

Nine Pillars of Digital India

- Digital India aims to provide the much needed thrust to the nine pillars of growth areas, namely
- Broadband Highways
- Universal Access to Mobile Connectivity
- Public Internet Access Programme
- e-Governance: Reforming Government through Technology

- e-Kranti - Electronic Delivery of Services
- Information for All
- Electronics Manufacturing
- IT for Jobs
- Early Harvest Programmes

E-Governance: Major Challenges in India

- The various barriers can be enumerated as follows:
- **Poverty:** Accessing Internet is a costly affair for the poor who struggle for their livelihood in developing countries like India. Required infrastructure in the form of installing the necessary telephone lines needed for internet or email access is equally unaffordable in most poor countries. u
- **Technical Illiteracy:**
- **Language Dominance:** The dominance of English on the internet constrains the access of non-English speaking population. In the case of India, huge percent of the population does not speak English. Due to such overwhelming dominance of English over these communication channels, computers and the internet are quite useless in Indian villages
- **Unawareness:** There is general lack of awareness regarding the ICT.
- **Infrastructure:** Lack of necessary infrastructure like electricity, internet, technology and ways of communications will affect the speed which delays the implementation.
- **Staffing and skills:** covers the number of staff involved with the e- government system, and the competencies of those staff and other users

Suggestions to overcome challenges

1. Improvement of Literacy rate
2. ICT growth
3. Proper implementation of projects
4. Need to have user friendly websites
5. Need to control population growth
6. Need to create Awareness among public about e- governance etc.

LIST of Important ICT Computer Acronyms for UGC NET Paper 1

The UGC NET Paper 1 is the important part of the exam and the common ICT Abbreviations from the Computer Basic and Terminology is generally asked in this section.

BIOS – The Basic Input and Output System that controls the computer, it tells us about the operations to be performed on the System. The Instructions are embedded on a chip connected to the Motherboard

BYTE – Byte is known as the Storage unit of data

CPU – CPU is the Brain of a Computer. It is also known as the Central Processing Unit of the Computer.

MAC - The common abbreviation used for a type of personal Computer Macintosh made by the Apple Computer Company

OS – OS is the Operating System of the Computer. It is the main program that runs on the Computer and begins automatically when the Computer is turned on

PC – The Personal Computer is given the common abbreviation named PC. All the Computers are IBM Compatible

PDF – When the File is to be stored in the Portable Document Format, the term PDF is used.

RAM – The Space that can be accessed only one time is known as Random Access Memory. The Working Speed of the Computer System depends on the RAM.

ROM – The Instructions for the Computer is the ROM or Read Only Memory. ROM is a nonvolatile and cannot be altered

VGA – The System that is used for displaying the graphics is known as Video Graphics Array or VGA. It was developed by IBM

WYSIWYG – It is commonly Known as WIZZIWIG that means What You See Is What You Get. The basic meaning of this abbreviation is Printer will print what you see on your monitor.

List of Common Computer Abbreviations in ICT UGC NET Paper 1

Check out the list of important common computer abbreviations of ICT asked in **UGC NET** Paper 1.

S.No.	Abbreviation	Full Form of ICT Abbreviation
1.	AGP	Accelerated Graphic Port
2.	PC	Personal Computer
3.	EPROM	Erasable Programmable Read Only Memory
4.	BIOS	Basic Input and Output System
5.	HDD	Hard Disk Drive
6.	PCI	Peripheral Component Interconnect
7.	UNIVAC	Universal Automatic Computer
8.	GUI	Graphic User Interface
9.	USB	Universal Serial Board
10.	VGA	Visual Graphic Adaptor
11.	MAN	Metropolitan Area Network
12.	ASCII	American Standard Code for Information Interchange
13.	WAN	Wide Area Network
14.	EBCDIC	Extended Binary Coded Decimal Interchange Code
15.	LAN	Local Area Network
16.	EEPROM/ EAPROM	Electrical Erasable /Alterable Programmable Read Only Memory
17.	CPU	Central Processing Unit
18.	OS	Operating System
19.	ALU	Arithmetic and Logical Unit
20.	DVD	Digital Versatile Disc
21.	CD	Compact Disk
22.	ROM	Read Only Memory
23.	VDU	Visual Display Unit
24.	RAM	Random Access Memory
25.	ICT	Information Communication Technology
26.	PROM	Programmable Read Only Memory
27.	URL	Universal Resource Locator

28.	IDE	Integrated Drive Electronics
29.	FORTRAN	Formula Translator
30.	MOS	Metaoxide Semi-Conductor
31.	ATX	Advanced Technology Extended
32.	SIM	Subscriber Identification Module
33.	MHZ	Megahertz
34.	ISP	Internet Service Provider
35.	GHZ	Gigahertz
36.	DBMS	Database Management System
37.	SQL	Structured Query Language
38.	RW	Re Writeable
39.	SDT	Serial Query Language
40.	CAN	Campus Area Network
41.	SIMMs	Single In line Memory Module
42.	PAN	Personal Area Network
43.	DIMMS	Dual In line Memory Module
44.	CMOS	Complimentary Metaoxide Semi-Conductor
45.	ENIAC	Electronic Number Integrator and Calculator
46.	CMD	Command
47.	EDSAC	Electronic Dialog Storage Automatic Computer
48.	MAC	Media Access Control
49.	IC	Integrated Circuit
50.	LSIC	Large Scale Integrated Circuit
51.	DIR	Directory
52.	GIGO	Garbage In Garbage Out
53.	PHP	PHP Hypertext Preprocessor
54.	DOC	Document
55.	PDT	Parallel Data Transmission
56.	PDA	Personal Digital Assistant

57.	USSD	Unstructured Supplementary Service Data
58.	WWW	World Wide Web
59.	COBOL	Common Basic Oriented Language
60.	CCNP	Cisco Certified Network Professionals
61.	BASIC	Beginner All Purpose Symbolic Instruction Code
62.	CEH	Certified Ethical Hacking
63.	TCP	Transmission Control Protocol
64.	CSS	Cascading Style Sheet
65.	CISCO	Computer Information System Company
66.	XXS	Cross Site Scripting
67.	XML	Extensible Markup Language
68.	HTML	Hyper text Markup Language
69.	CCNA	Cisco Certified Network Associate
70.	RFI	Remote File Inclusion
71.	HTTP	Hypertext Markup Language
72.	DDOS	Distribution Denial of Service
73.	VPN	Virtual Private Network
74.	SEO	Search Engine Optimization
75.	IP	Internet Protocol

LIST of Important Internet Network Based Abbreviations in ICT UGC NET Paper 1

Get the list of important abbreviations based on internet network which are generally asked in this section of UGC NET Paper 1.

FTP – File Transport Protocol is also known as FTP that moves a file between computers using the Internet Service

HTML – The Information is Formatted by the Hyper Text Markup Language, so it can be transferred to the Internet.

HTTP – Hypertext Transfer Protocol or HTTP is the set of instructions for the software that is used to control the movements of Files on the Internet

IP – The IP also known as Internet Protocol is the method of exchanging the data or information between the set of Computers on the Single Network or the series of the Interconnected Network.

ISP – Internet Service Provider is the Organization that provides the Internet Service to connect the device to the Internet Services.

LAN – The Local Area Network is the group of Computer and Devices Services provided in the geographical region of an individual.

References:

1. <https://www.jagranjosh.com/articles/ugc-net-information-technology-ict-questions-1560838215-1>
2. <https://ugcnetpaper1.com/digital-initiative-in-higher-education/>
3. <https://ugcnetpaper1.com/ict-and-governance/>
4. <https://www.scholarify.in/digital-initiatives-higher-education/>
5. <https://player.uacdn.net/lesson-raw/KB321NZEQPLLJU16W4A8/pdf/8204041098.pdf>
6. Study materials of DLISc, Karnatak University Dharwad.

UNIT - 9

PEOPLE AND ENVIRONMENT

Natural Hazards and Mitigation

◆ MEANING OF ENVIRONMENT

- Environment is simply the world around us-starting with our skin and reaching out in all directions, in ever widening circles, until it embraces the universe. Environment has no limits- it is whole, continuous, and indivisible. It is common to all living organisms-humans, animals and plants. The air, water, land, rocks, plants and animals are all part of environment.

◆ MEANING OF ENVIRONMENT (CONT)

- Environment also includes our neighbourhood, our village, our culture and society. The environment in this context refers to the complex set of natural and human- made conditions. These include physical, geographic, biological conditions along with societies, religion and culture, economies and political systems

◆ TYPES OF ENVIRONMENT

- Natural Environment:- Plant and animal life, air, water, soil land, climate human made structures like roads, buildings, bridges, industries, parks etc.,
- Social Environment:- Individuals, family, communities, religious, educational, economic, and political institutions etc.,
- Cultural Environment: Culture differs from community to community and society to society. Culture is often shaped by natural environment and the interactions between individuals in a community. Culture changes overtime. Traditions shape our relationship with and impacts on the natural environment in a changing cultural environment.

◆ POLLUTION

- The word *pollution* is derived from the Latin word *polluere* which means ‘to soil or defile’. Any alteration to air, water, soil or food that threatens the health, survival capability or activities of humans or living organisms is called pollution.

◆ NATURE OF POLLUTANTS

- Pollutants are the substances that cause pollution, that is, substances that make the environment toxic, unhealthy or unpleasant, or adversely interfere in the natural functioning of ecosystems.
- There are two main categories of pollutants. **Degradable and non degradable**

◆ DEGRADABLE AND NON DEGRADABLE POLLUTANTS

- Degradable Pollutants: These pollutants are the materials such as sewage, that can rapidly decompose by natural processes. These pollutants become a problem when added to the environment faster than they decompose

◆ NON DEGRADABLE POLLUTANTS

- Non- Degradable Pollutants: These pollutants are the materials that do not decompose slowly in the natural environment. Once contamination occurs, it is difficult or impossible to remove these pollutants from the environment.
- They include radio active materials and Persistent Organic Pollutants (POPs). POPs are produced or released into the environment due to human activity.

◆ TYPES OF POPs

- POPs are of three types:
 1. Industrial chemical products like polychlorinated biphenyls (PCBs) earlier used as coolants and lubricants in electrical equipments
 2. Pesticides like DDT, Aldrin, HCB (commonly known as gammaxine, used as disinfectant)
 3. Dioxins and furans: These are chlorine-containing chemicals that may be released during burning of chlorine-containing materials (such as plastics) or processes using chlorine

◆ SOURCES OF POLLUTION

- There are mainly two sources of pollutants, Point sources, Non-Point Sources
- **Point Sources:** These sources are those which have a specific location. These include chemical plants, steel mills, oil refineries and municipal waste incinerator. Hazardous air pollutants may be released when equipment leaks, when material is transferred or emitted from chimneys. For example, municipal waste incinerators can emit hazardous levels of dioxins, as well as metals such as lead and mercury

◆ SOURCES OF POLLUTION

- **Non Point (Dispersed) Sources:** These sources broad unconfined areas from which pollutants enter the environment. In case of water pollution, or example, dispersed sources of pollution include surface runoff from farms carrying animal wastes, fertilizers, pesticides,

and silt into near by rivers and ponds. Urban storm water drains are also a dispersed source because they enter local rivers or lakes at many locations

◆ AIR POLLUTION

The quality of air deteriorates when harmful substances, sound, radiations etc. emitted into the atmosphere from any activity reach unsafe levels.

Important pollutants of air and their sources

◆ Gases present in Air

◆ NOISE POLLUTION

Noise is a common feature of our daily life. But very loud noise makes us irritable. Rail, road and air traffic, industrial machines, construction and mining create unwanted noise. Increasing noise has forced people to take a special note of noise pollution.

Odum: “ Noise pollution is the unwanted sound dumped into the environment without regard to the adverse effect it may have”

Robert Koch: “Noise pollution like smog is a slow agent of death”

◆ SOURCES OF NOISE POLLUTION

- Industrial Noise: the noise emitted by the industries is some times more than 100decibels
- Transport Vehicles: Noise from different transport vehicles like buses, trucks, trains helicopters especially in urban areas have lead to noise pollution
- Noise fro neighborhood; Noises from neighborhood like musical instrument, TV, music systems, mixer-grinders, processions, crackers, mikes, functions etc

◆ NOISE CHART

◆ IMPACT OF NOISE POLLUTION

1. Variations in blood circulation leads to respiratory problems
2. Hearing capacity gradually decreases and may lead to partial or permanent deafness
3. Causes sleeplessness and leads to laziness
4. Working for a longer time in noise pollution my lead to loss of mental balance
5. Continuous exposure to noise between 90-120 dbls may result loss of sound identification
6. Noise pollution affects the foetus in the womb of the mother
7. Leads to emotional disturbances, uneven heart beat, brain, kidney and lever problems
8. Affects the digestive system

◆ WATER POLLUTION

Water Pollution is the adverse change in composition or condition of water. Changes in clarity, temperature and smell of water tell us the possibility of pollution

There are laboratory procedures for testing the water for pollution. Unpolluted water is chemically neutral. Using a PH paper you can test the water for its acidity or alkalinity

Water Pollution includes chemical, physical or biological changes in fresh or ocean waters

◆ TYPES OF WATER POLLUTANTS

- **Disease Causing Agents:** Which include bacteria, viruses, protozoa and parasitic worms enter water from domestic sewage and animal wastes. They are the biggest cause of water diseases. Some of which can be fatal.
- **Oxygen Demanding Wastes:** Are organic matter which need oxygen requiring bacteria to be decomposed. Large numbers of such bacteria while oxidising these waste deplete the dissolved oxygen in water, causing fish and other aquatic organisms to die.
- **Inorganic chemicals** which are soluble in water and consist of acids, salts and soluble compounds of toxic metals like mercury and lead which make water unfit to drink, harm fish and aquatic life affect crops and corrode materials. A large number of inorganic chemicals find their there way into both surface water and ground water from sources such as industries, mines, irrigation runoff, oil drilling and urban runoff from storm sewers.

◆ TYPES OF WATER POLLUTANTS

- **Inorganic Plant Nutrients:** Like water soluble nutrients and phosphates, cause excessive growth of algae and other aquatic plants. When these aquatic plants die and decay, they decompose. This causes depletion of oxygen in water. This is harmful for the life forms in water.
- **Heat and Warm Water:** released from industrial discharges as part of their cooling processes raises water temperature and affects health and life cycles of aquatic flora and fauna.
- **Radioactive substances:** Include the waste from mining, and refinement of radio active metals and pollution caused by their use. Mining, agriculture, domestic waste and sewage water. Silt and sediments from erosion of top soil are considered pollutants because it can damage aquatic eco system

◆ SOIL POLLUTION

- Land and soil pollution is the degradation of the earth's land surface. Retaining top soil intact is important for vegetation and agriculture. For inhabitation, aesthetics and other commercial and industrial purposes too, land and soil pollution is undesirable

- When industrial and urban waste, such as various chemicals, plastics, waste papers, rubber etc., are dumped on land, they can accumulate and interfere with life processes.
- Pesticides and fertilizers, fumigants and soil conditioners used in agriculture can accumulate in the soil in a dispersed form. This is particularly seen in the case of pesticides like DDT which are used to kill certain pests, but their quantities reach such levels that they can do harm to other forms of life. Mining leads to severe physical and chemical disturbances in land and soil structure

◆ **RADIOACTIVE POLLUTION**

Radioactive substances emit energy in the form of radiation. The radiations having energy more than that in ultraviolet rays are called ionizing radiations. They are called ionizing radiations because they can produce charged particles in matter. Exposure to these ionizing radiations can be dangerous

Radioactive Pollutants: There is a “background” of natural radiation everywhere in our environment. It comes from space i.e., cosmic rays and from naturally occurring radioactive materials continued in the earth and in living things.

In the natural environment radiations are always being emitted from terrestrial sources and from the cosmic rays from the space but these emissions are of very low level since the beginning of life every living beings is exposed to natural radiation. Only in the case of heavy exposure to radiations such as caused by nuclear weapons or in the case of accidental exposure nuclear material.

◆ **Peroxyacetyl nitrate(PAN)**

- **Peroxyacetyl nitrate** is a peroxyacetyl nitrate. It is a secondary pollutant present in photochemical smog. It is thermally unstable and decomposes into peroxyethanoyl radicals and nitrogen dioxide gas.
- Peroxyacetyl nitrate, or PAN, is an oxidant more stable than ozone. Hence, it is better capable of long-range transport than ozone. It serves as a carrier for oxides of nitrogen (NO_x) into rural regions and causes ozone formation in the global troposphere.
- The formation of PAN on a secondary scale becomes an issue when ethanol is used as an automotive fuel. Acetaldehyde emissions increase, which subsequently react in the atmosphere to form smog. Whereas ethanol policies solve domestic oil supply problems, they drastically exacerbate air quality conditions.
- The Earth's Layers
- **The Earth is divided into FOUR layers.**
 1. ATMOSPHERE
 2. HYDROSPHERE

3. LITHOSPHERE

4. BIOSPHERE

◆ **ATMOSPHERE**

- The envelope of air that completely surrounds the earth is called the atmosphere. It contains oxygen in abundance. The atmosphere is further divided into 4 layers. Which is discussed further

◆ **HYDROSPHERE**

- The oceans, lakes, rivers and other water bodies on the earth form the hydrosphere. As there is a lot of water on the earth it is called a watery planet. However more than 97% of water is not available for human use, as it is saline. 2% of the total amount of water is frozen only 1% is available as fresh water

◆ **LITHOSPHERE**

- This layer envelops the interior of the earth. Its average thickness is 60 kms. Surrounding the mantle is the lighter rocks called SIAL. (Silicate and Aluminum) which overlies denser rocks SIMA (silicate and manganese). The crust under the continents especially the high mountain ranges is between 30 to 75 kms thick. Beneath the ocean is only 6 to 8 kms thick. The earth core is metallic in nature containing nickel and iron. The lithosphere is made up of various layers of rocks containing many types of minerals

◆ **BIOSPHERE**

- It is the unique feature of earth. Biosphere merges into the atmosphere, hydrosphere and lithosphere. It is that portion of earth that is alive or where life exists. It extends from the bottom of the ocean to several kms in the atmosphere. It is suitable for the existence of living organisms as it has air, water, soil and energy.

- The Earth's Inner Layers

- Crust

- The crust is the layer that you live on so it is the most widely studied and understood.

- Crust

- The crust is made of the lightest matter and the core consists of heavy metals

- Crust

- The Earth's Crust is like the skin of an apple. It is very thin in comparison to the other three layers.

◆ **Crust**

1. The crust of the Earth is broken into many pieces called plates. The plates move along the soft mantle which is the layer located below the crust.

◆ Crust

- The plates move along smoothly but sometimes they get stuck and pressure builds up.
- Crust

The pressure builds and causes an Earthquake as rocks break and crack.

- Mantle
- The mantle is the largest layer of the Earth.
- It is made of hot, dense rock. The rock in the mantle flows like asphalt because of the temperature differences found in the mantle.
- Mantle
- The movement of the mantle create the movement of the Earth's plates.
- Core
- The core of the Earth is much like a ball of very hot metals. The inner core is surrounded by a fluid iron outer core.
- Core

◆ LAYERS OF ATMOSPHERE**TROPOSPHERE**

- This layer starts at the earth's surface and extends to 14.5 kms high
- This is the bottom layer of the atmosphere
- This part of the atmosphere is the densest and consists of various gases, dust particles and water vapour
- Most of the weather processes like clouds, rain and snow occur in this layer
- High mountains have snow even in the summer months because temperature drops from about 17°C to -52°C as one climbs in this layer.
- This is known as lower atmosphere

➤ LAYERS OF ATMOSPHERE**STRATOSPHERE**

- This layer starts just above the troposphere and extends 50 kms high
- This part of the atmospheric layer is dry and less dense as compared to troposphere
- The temperature in this region of the atmosphere increases (gradually to -3°C)
- LAYERS OF ATMOSPHERE

MESOSPHERE

- This layer starts just above the stratosphere and extends 85 kms high
- In this region, the temperatures fall to as low as -93°C as altitude increases
- The regions of the stratosphere and the mesosphere are together referred to as the middle atmosphere

➤ LAYERS OF ATMOSPHERE**THERMOSPHERE**

- This layer starts just above the mesosphere and extends 600 kms high
- This layer is known as the upper atmosphere
- Temperature in this region can go as high as $1,727^{\circ}\text{C}$. The temperatures are very high in this layer because the gaseous molecules here are constantly bombarded by high-energy solar radiation
- A small variation/change in solar energy causes a large change in temperature in this layer
- Chemical reactions occur much faster here than on the surface of the earth, because of the high temperatures

➤ DISTRIBUTION OF WATER ON EARTH**➤ EXPLOITATION OF NATURAL RESOURCES AND ENERGY**

Natural Resources: Air, Water and Soil.

Uses of Water: for life, agriculture, industry, power, domestic use, waste disposal

Soil: Soil provides various natural resources that we require for living. These include food, medicines, timber, minerals and bio mass.

Air: For living of animals, plants and many more. The earth is surrounded by layer of air (atmosphere) without atmosphere there would be no life on earth and also no weather. The atmosphere recycles water and moderates the electrical and magnetic forces that act upon the earth and protects us from ultra violet radiations from sun.

◆ EXPLOITATION OF ENERGY

Energy is the power of the strength required for any activity. Energy is required for the living processes of all plants and animals. As living beings we require energy for our own bodily functions, which we get from our food. Humans are part of ecosystems. In pre historic times, human activities were within the natural cycling and processes of ecosystems. With the changes in human living patterns, the pattern of consumption of energy has also changed

◆ EXPLOITATION OF ENERGY

- Domesticated animals
- Wood and Biomass
- Solar Energy
- Moving wind and water; Hydropower, wind energy, sea-wave energy and Tidal energy,
- Geothermal Energy
- Fossil Fuels: Solid fuels-wood, coal, coke, charcoal, paraffin wax. Liquid fuels-kerosene, petrol, diesel, alcohol, bio-diesel etc. Gaseous fuels-natural gas, liquefied petroleum gas, biogas etc
- Nuclear energy

UNIT - 10

HIGHER EDUCATION

Institutions of Higher learning and education in ancient India:

Introduction:

India has a rich tradition of learning and education right from the antiquity. These were handed over generations to generations either through oral or written medium. A single feature of ancient Indian or Hindu civilization is that it has been molded and shaped in the course of its history more by religious than by political, or economic influences. The fundamental principles of social, political, and economic life were welded into a comprehensive theory, which is called Religion in Hindu thought. The total configuration of ideals, practices, and conduct is called Dharma (Religion, Virtue or Duty) in this ancient tradition. Indian culture is suffused thoroughly by religious values. The approach of our forefathers to life, their subtle analysis and codification of duties, all indicate their cherished spiritual values. Their political as well as social realities were not circumscribed within the narrow geographical bounds. Their attitude to life was characterized by width of vision and they identified their duty with devotion to the ideal of 'summum bonum' of mankind. Multi-dimensional progress of all mankind became the sole objective of her civilization.

The ancient Indian polity, eschewing the imponderables of violence, friction and self-aggrandizement, was based on the principles of love, honourable conduct and good behaviour. Life had a definite aim, an ideal and the attainment of which was thought to transcend all material achievements. The educational evolution in ancient India was also founded upon this very ideal. Dr. R.K. Mukherjee said, Learning in India through the ages had been prized and pursued not for its own sake, if we may so put it, but for the sake, and as a part, of religion. It was sought as the means of self-realization, as the means to the highest end of life viz. Mukti or 2 Emancipation. Ancient Indian education is also to be understood as being ultimately the outcome of the Indian theory of knowledge as part of the corresponding scheme of life and values. The scheme takes full account of the fact that Life includes Death and the two forms the whole truth. This gives a particular angle of vision, a sense of perspective and proportion in which the material and the moral, the physical and spiritual, the perishable and permanent interests and

values of life are clearly defined and strictly differentiated. Of all the people of the world the Hindu is the most impressed and affected by the fact of death as the central fact of life. The individual's supreme duty is thus to achieve his expansion into the Absolute, his self-fulfillment, for he is a potential God, a spark of the Divine. Education must aid in this self-fulfillment, and not in the acquisition of mere objective knowledge.

Philosophy of Life in Ancient India

The outstanding characteristics of the ancient philosophy of life in India are that while no great significance is attached to the physical existence in the world, yet the importance of action in this material world is not overlooked. The doctrine of action (Karma) occupies a very significant place in the Indian system of life and of education. Action or Karma should not be for the redemption of mankind. This has been the ideal of the doctrine of karma as also of the educational system of ancient India. Hence, the ultimate object of devotion for an individual is the Brahma and not this world. The material world is the lab of the human soul where the individual has to receive systematic education for bringing about self development. The ancient Aryan culture of India lays the greatest emphasis on plain living and high thinking as the moral basis of education for self development. Consequently, the individual has been bidden necessarily to gain both kinds of knowledge, materialistic and spiritual. All fields of vidya or knowledge were thus divided into two broad streams—the paravidya (the higher knowledge, the spiritual wisdom) and 3 the aparavidya (the lower knowledge, the secular sciences.) The latter is needed to live a comfortable life here. The former helps one to be fully prepared for the hereafter. Hence a balanced combination of both is advocated so that both civilization and culture are imparted.

The materialistic education embodies various aspects of the knowledge of physical sciences. It is for a student that the developed social structure exists. The student engaged in the pursuit of material knowledge has consequently been treated as the fulcrum or the axis of the social structure, for in his development lies the well being of the society. Spiritual knowledge has been regarded as the means of attaining the final beatitude. For the realization of the great truth, deep meditation in privacy is essential and hence the individual has been bidden to take recourse to severe penance (Tapa) once again. The devotee of spiritual knowledge has been enjoined upon to keep aloof from material objects and to consume himself wholly in self-meditation because the main elements constituting divine or spiritual knowledge cannot be understood and realized through hearing or by means of intellect. These can be realized only through divine graciousness.

Fundamentals of Ancient Indian Education

Ancient Indian Education had been evolved strictly on the foundations of Indian epistemological and philosophical traditions. The idea of the ephemerality of life and the world, the concept of ultimate death and the futility of mundane pleasures had provided them with a special angle of vision. The entire educational tradition originated in these 4 principles. Thus, the

Indian sages devoted themselves to the study of a Supra-sensible world and spiritual powers and moulded their life accordingly. The ultimate aim of education emerged as the Chitti-Vrittinirodha (the control of mental activities connected with the so called concrete world). However, education did not neglect the development of the pupil's powers for his all-sided advancement.

1. Knowledge related to life

During the ancient times in India, the pupil away from the haunts of din and distractions of the material world, amidst beautiful natural surroundings, sitting at the feet of his teacher, would comprehend all the intricate problems of life through listening and meditation. He would not remain contented with mere bookish learning but acquire fairly practical knowledge of the world and society through close contact with the people. An attempt was made to make the student capable of experiencing the Supreme truth himself and mould the society accordingly.

2. Close association between teacher and student resulted in all round development

The residence of the pupil at the house of the teacher accompanied by a sense of devoted service had been a unique tradition in ancient India. The pupil, through such a close contact with his teacher, would naturally imbibe his qualities through emulation. This was regarded as indispensable for the fullest development of his personality because the teacher was supposed to symbolize all the good ideals, traditions and code of behavior of the society from where the pupil hailed.

3. Development in social work

Another important characteristic of ancient Indian educational system was that the same was wedded to the practical ends of life. The pupil's residence at his teacher's house would make it possible for him to develop social contacts as it was his sacred duty to collect fuel-wood, supply water and do other household odd jobs for the teacher. In this way, not only would he receive instructions related to domestic life, but also learn the concrete lesson of the dignity of labour and social service.

4. Vocational training

Students were given training in occupations of animal husbandry, agriculture and dairy farming etc. by tending his teacher's cows and serving him in diverse ways. Evidently, the ancient Indian education was not merely theoretical but was related to the realities of life. The modern concept of Learning by Doing as understood in the West today, was the very core and essence of education in ancient India. Life served as the laboratory for the educational experimentation from where many noble traditions were developed. Similarly, begging alms by the pupils for their own subsistence and service of the Guru fostered in them humanitarian virtues.

The Four Vedas

The Vedas regarded as the oldest among the literatures of the world, are the original sources of the philosophy of life in ancient India. A study of these Vedas will enable one to get a thorough knowledge not only of the philosophy of life but also of the whole fabric of ancient Indian culture. Consequently, the entire literature and philosophy of India, The Upanishads, the Smritis and the Puranas, all acknowledge the superiority of Vedas. The Vedas occupy a very important place in the Indian life. The 6 basis of Indian culture lies in the Vedas, which are four in number Rigveda, Samaveda, Yajurveda and Atharvaveda. Vedas have their own characteristic features. Through them we are able to know about the culture, civilization, life and philosophy of people in ancient India. Vedas symbolize the chief objective of human life, which has been deliberance from this world of births and deaths. The Indian philosophy of life has never accepted life as purposeless.

The Rig Veda

The Rig Veda is established as the earliest work not merely of the Hindus, but of all Indo-European languages and humanity. It lays the foundation upon which Hindu Civilization has been building up through the ages. Broadly speaking, it is on a foundation of plain living and high thinking. Some of the prayers of the Rig Veda, like the widely known Gayatri mantram also found in Samaveda and Yajur Veda touch the highest point of knowledge and sustain human souls to this day. The Rig Veda itself exhibits an evolution and the history of the Rigveda is a history of the culture of the age.

Other Vedas

Following Rigveda, came into existence the three Samhitas of Sama, Yajuh and Atharva in close succession. These Vedas ushered in a new kind of literature. The order of hymns included in the Rigveda is not in accord with that of the sacrifices; so much so there are some such hymns as have no relation to the Yajna or sacrifice at all. On the contrary, in the Sama, Yajuh and Atharva the hymns follow closely in order of the sacrifices. Priesthood was gaining ground. Higher education later on related itself to priesthood and the ritualistic aspect of religion. The curriculum of education was the same for all the students called 7 Brahmacharinis; each of them was required to attain proficiency in the melodies of verses and ritualistic aspects of yajna. In course of time however, essentiality of division of labour was strongly felt owing to the growing complex nature of formal aspect of sacrifice, because no single individual priest could be expected to specialize in the triple aspect of the yajna.

Method of Teaching

Two methods of teaching were being practiced during the Vedic period. The first method was Oral and the second was based on Chintan i.e. thinking. In the oral method the students were to memorize the Mantras (Vedic hymns) and Richayas (verses of Rigveda) in order that

they might not be changed wrongly and they might remain preserved in their original forms. Thinking method was another part of the teaching method. Through this an attempt was made to reserve the Veda Mantras and Richayas.

The thinking principle, Manana Shakti was reckoned higher than the subject of thinking. So the primary subject of education was the mind itself. According to the ancient Indian theory of education, the training of the mind and the process of thinking, are essential for the acquisition of knowledge. So the pupil had mainly to educate himself and achieve his own mental growth. Education was reduced to the three simple processes of Sravana, Manana and Niddhyaasana. Sravana was listening to the truths as they fell from the lips of the teacher. Knowledge was technically called Sruti or what the ear heard and not what was seen in writing. The second process of knowledge called Manana implies that the pupil has to think out for himself the meaning of the lessons imparted to him orally by his teacher so that they may assimilate fully. The third step known as Niddhyasana means complete comprehension by the pupil of the truth that is taught so that he may live the truth and not merely explain it by word. Knowledge must result in realization. Just as in modern days teachers encourage intelligent students by guiding them to make research, similarly in ancient days Manan (reflection) was a method especially for highly intelligent students.

Forms of Educational Institutions

Broadly there existed three types of institutions namely Gurukulas, Parishads (Academies) and Sammelans (Conferences) in that age. According to sacred texts, the training of the Brahmin pupil took place at the home of a Brahmin teacher. In some texts the guru is depicted as the poor ascetic and it is the duty of the student to beg for his teacher. The first lesson that was taught to the student was the performance of sandhya and also reciting of gayatri. The family functioned as a domestic school, an ashram or a hermitage where the mental faculties of the pupils were developed by the teacher's constant attention and personal instruction. Education treated as a matter of individual concern, did not admit of the method of mass production applicable in industry. The making of man was regarded as an artistic and not a mechanical process. Indeed, the aim of education was the developing of the pupil's personality, his innate and latent capacities. This view of education as a process of one's inner growth and self-fulfillment evolved its own technique, its rules, methods and practices. Besides these regular schools of instructions, there were special institutions for the promotion of advance study and research. These are called in the Rig Veda as Brahmana- Sangha. These Academics were called Parisads; there is a reference to the Panchala Parisad in the Upanishads, in whose proceedings even kings participated. These Academies were the main forums where students belonging to higher order of learning gathered and quenched their insatiable thirst for knowledge through discussions and discourses. Learning was also prompted by discussions at public meetings, which were a regular of rural life, and were addressed by wandering scholars. These scholars toured the country to deliver public

discourses and invite discussion. The Brahmanas, the Aranyakas and the Upanishads abound in such instances. Besides the local councils or academies of disputants, there were invited occasionally by some great king, several scholars, Rishis, philosophers and psychologists to a national gathering for the sake of discussions and debates. The ablest and best scholars, speakers, philosophers and thinkers were awarded special prizes for their merits. In addition to the above mentioned forms of educational institutions, courts of kings too, served as important centers of learning where several scholars and philosophers, hailing from different countries, would flock together, talk, discuss and throw light on metaphysical, theological and other problems.

Conclusion

To sum up, in ancient India secular vocational training was essentially a practical and useful education. There was complete absence of formal paraphernalia of education required in modern times; education was imparted by the father to his son according to practical and direct method. Industrial occupations were at the peak. Indian artists have bequeathed to the world many fine artistic creations, which will be regarded as the valuable treasure of the past, present as well as the future.

Evaluation of Higher Learning and Research in Post Independence India:

Evolution of Higher Learning and Research in Post Independence India: our country has always been identified as knowledge hub since the beginning of human civilization. Indian higher education system has been witnessing metamorphic changes and challenges through the years, i.e. from the ancient Gurukul system to the modern technology-based learning system have changed the life of millions of people.

India always been identified as knowledge hub since the beginning of human civilization. Indian higher education system has been witnessing metamorphic changes and challenges through the years, i.e., from ancient Gurukul system to the modern technology based learning system have changed the life of millions of people.

- This is evident from centers of learning which existed in the 7th century BC were the Buddhist monasteries and in the 3rd century AD was Nalanda. Few of these centers were very large having several faculties. Invasions and disorder in the country has extinguished ancient Indian education system.
- First college was set up in 1918 in Serampore in Bengal imparting western education in India. In 1857, three Central Universities of Calcutta, Bombay and Madras were set up, 27 colleges were affiliated. In 1947, 19 Universities were there in India. (CABE, 2005).
- The Higher education system in India has grown in remarkable way after post independence period and become the largest Higher Education System in the world.

- The Indian higher education system as developed its own system and structure. Since the Indian constitutions provides for joint responsibility of the union and state government for promotion of education.
- The linkage between learning, research and innovation within higher education is the key to the building of sustainable knowledge societies.
- Based on the provisions for academic, administrative and financial flexibility, there are different types of universities and institutions in the higher education system in the country India has different High.
- India has different Higher education institutions namely, central and state universities, unitary and affiliating universities, institutions of national importance, deemed to be universities and open universities.
- The central government via the University Grants Commission (UGC) or the AICTE provides support to various state run university. Universities in India functionally are multi-faculty universities, single faculty universities (agricultural, technological and medical universities) apart from the universities there also institutions of national importance like IITs, IIMs deemed to be universities (BITS, IISc).
- Higher education system in the country is governed by multiple agencies with University Grant Commission (UGC) as the apex body.
- The rule and regulations by these agencies makes the higher education system more complex. The various stakeholders in the regulatory framework in the country are State governments, professional councils like University Grant Commission (UGC), All India Council for Technical Education (AICTE) etc.

The growth of Higher education in India after post-independence is phenomenal. It is more than half a century ever since the government initiated a planned development of higher education in the country particularly with the establishment of University Grants Commission in 1953. During 1950 and 2012 the number of universities has increased from 20 to about 659, and colleges from 500 to 33023, and teachers from 15,000 to 9.46 lakhs.

Radhakrishnan Commission (1948-49)

- The first major commission to study the state of the universities in India after independence was the Radhakrishnan Commission (also known as the University Education Commission) in 1948-49.
- The Commission was appointed with the specific aim 'to report on Indian University Education and suggest improvements and extensions that may be desirable to suit present and future requirements of the country'.

- A major chapter in the Radhakrishnan Commission report was devoted to the problem of the medium (language) of instruction at the university level. The most significant recommendation of the Commission was that a University Grants Commission modelled on the University Grants Committee in Great Britain be set up as a liaison between the central government and the universities.
- This last recommendation became a reality in 1956 when the University Grants Commission (UGC) was established by an act of Parliament which stated that “The Constitution of India vests Parliament with the exclusive authority in regard to coordination and determination of standards in institutions of higher education and research and scientific and technical institutions.”

Secondary education Commission (Mudaliar Commission):-

The Secondary Education Commission was appointed by the Government of India Resolution on 23rd September 1952 under the Chairmanship of Dr. A. Lakshmanaswami Mudaliar, Vice-Chancellor, Madras University to examine the prevailing system of secondary education in the country.

it was aimed to suggest measures for its reorganization and improvement with reference to the aims, organisation and content of secondary education, its relationship to primary and higher education and the interrelation of secondary schools of different types.

Kothari Commission 1964:-

The Commission was appointed under provision of a resolution of the Government of India, dated 14th July, 1964 and it began its task on October 2, 1964 .

- The Commission included eminent educationists in diverse fields from India and abroad. It consisted of total 17 members, where 14 members, 1 member – secretary, 1 Associate – Secretary and Dr. D.S. Kothari, chairman of the U.G.C. was appointed as the chairman of the commission. Therefore, it is also known as the Kothari Commission.
- The Commission submitted its report to the Government on June 29, 1966. It was laid on the Table of the House on August 29, 1966. The report of the Commission, is a voluminous document of about 700 pages. It has been hailed as referred for all change and reform in Education.
- Although it is 20 years old, yet it maintains its fragrance and freshness. Even the new National Policy on Education (1986) has been mainly based on its recommendations. It is termed as Bible for Teachers‘ and should be read with flair.

Rammurthy Review Committee:

- The committee to review the National Policy on Education 1986, was formed on 7th November 1990 with Acharya Ramamurthy as Chairman and sixteen others as members. This Committee's report bears the title "Towards an Enlightened and Humane Society".
- The Committee was appointed to review the National Policy on Education 1986 and make recommendations regarding the revision of the policy and action necessary for implementation of the revised policy within a time-frame.

Role of Department of Higher Education:

- Enhancement of Gross Enrollment Ratio by expanding access through all modes.
- Promoting the participation of those sections of the society whose GER is lower than the national average.
- To improve quality and to promote academic reforms Setting up of new educational institutions and also capacity expansion and improvement of the existing institutions.
- Use of Technology in Higher Education. Development of Vocational Education and Skill Development.
- Development of Indian Languages. International Collaboration in the field of education.

Professional, Technical and Skill Based education:

Skill development is key feature in every individual's life if he/she want to be employed. Every country needs individuals with higher level of skills and educational qualification. We can't say that people with good educational qualification will surely get employment or skilled person will definitely get a job. An individual who want to get employed will have to possess both the things together i.e. good education and higher level of skills.

What employers are looking for are individuals who have the ability to communicate, solve problems and teamwork. The skill development ecosystem in India is complex, large and diverse, providing varied levels of skills across an extremely heterogeneous population. Skill development in India can be broadly segmented into Education and Vocational Training.

Elementary, secondary and higher education is governed by the Ministry of Human Resource Development. University and Higher Education caters to all college education (Arts, Science, Commerce, etc.), while engineering education, polytechnics, etc. fall under Technical Education.

University Grants Commission (UGC) is the nodal body governing funds, grants and setting standards for teaching, examination and research in Universities, and the All India Council for Technical Education (AICTE) is the regulatory body for Technical Education in India.

At the central level, the nodal institution for vocational training is the Director General of Employment & Training (DGET) under the Ministry of Labor and Employment. The DGET is

responsible for formulating policies, establishing standards, granting affiliation, trade testing and certification, and matters connected to vocational training and providing employment services. The National Skill Development Council (NSDC) – now a part of the newly created Ministry of Skill Development and Entrepreneurship – was initially set up under the Ministry of Finance to provide viability gap funding and promote private skill initiatives.

History of skill development

The government has put massive effort to form better educational structure especially for skill development sector comprising of industry oriented training. A number of special initiatives are rolled by Government.

POLICY FRAMEWORK

The government has listed skill development as one of its priorities and aims to enhance participation of youth, seek greater inclusion of women, disabled and other disadvantaged sections into the workforce, and improve the capability of the present system, making it flexible to adapt to technological changes and demands emanating from the labor market.

The Apprenticeship Act of 1961

- Apprenticeship programmes in India are governed by The Apprentice Act of 1961 and the Apprenticeship Rules of 1992.
- The Apprentice Training Scheme is implemented by the ministries of Labour and Employment and Human Resource Development.
- The Ministry of Labour and Employment oversees ‘trade apprentices’ through six regional offices. The Ministry of Human Resource Development oversees ‘graduate, technician, and technician (vocational) apprentices’ through four boards located in different cities.
- One of the objectives of apprenticeship was also to ensure that employers get skilled workforce having adequate exposure to real work environment.
- The Apprentice Protsahan Yojana was also launched to support MSMEs in the manufacturing sector in engaging apprentices. As per the amended Act, work hours and leave benefits of Apprentices will be at par with the regular workers from the organized sector.

National Skill Policy

The National Policy on Skill Development was first formulated in 2009 to create a skills ecosystem in India. It acts as a guide to formulate strategies by addressing the different challenges in skill development.

The policy aims to provide an umbrella framework to all skill related activities carried out within the country, to align them to common standards and link skill activities with demand centres.

The new skills policy also provides details on how skill development efforts across the country can be aligned within the existing institutional arrangements.

The National Skills Qualification Framework

The National Skills Qualifications Framework (NSQF), notified on 27th December 2013, is a competency-based framework that organizes all qualifications according to a series of levels of knowledge, skills and aptitude.

Presently, more than 100 countries have, or are in the process of developing national qualification frameworks. Under NSQF, the learner can acquire the certification for competency needed at any level through formal, non-formal or informal learning. The NSQF is anchored at the National Skill Development Agency (NSDA) and is being implemented through the National Skills Qualifications Committee (NSQC) which comprises of all key stakeholders.

The NSQF provides for a five-year implementation schedule and at the end of the fifth year (2018), it shall be mandatory for all training/educational programmes/courses to be NSQF compliant, and all training and educational institutions shall define eligibility criteria for admission to various courses in terms of NSQF levels.

Nodal bodies for Skill Development in India

Ministry of Skill Development and Entrepreneurship

- The creation of the first-ever separate Ministry of Skill Development and Entrepreneurship was announced by Prime Minister Narendra Modi in June 2014.
- It is conceived to encompass all other ministries to work in a unified way, set common standards, as well as coordinate and streamline the functioning of different organizations working for skill development.

MHRD

- The Ministry of Human Resource and Development (MHRD) governs the polytechnic institutions offering diploma level courses under various disciplines such as engineering and technology, pharmacy, architecture, applied arts and crafts and hotel management.
- MHRD is also involved in the scheme of Apprenticeship Training.
- Apart from this, MHRD has also introduced vocational education from class IX onwards, and provides financial assistance for engaging with industry/SSCs for assessment, certification and training.

Central Ministries

- There are 21 Ministries under the central government who are also working for the purpose of skill development.

- There are two approaches that these Ministries have: one approach is setting up training centres of their own for specific sectors like (adopted by Ministry of Labour & Employment, Ministry of Agriculture, Ministry of Health & Family Welfare, etc.). The second approach is in the form of Public Private Partnership (as adopted by Ministry of Rural Development, Ministry of Women and Child Development, etc.).

NSDC

The National Skill Development Corporation India (NSDC) is a public private partnership organization (now under the Ministry of Skill Development and Entrepreneurship) that was incorporated in 2009 under the National Skill Policy.

The main objectives of the NSDC are to:

- Upgrade skills to international standards through significant industry involvement and develop necessary frameworks for standards, curriculum and quality assurance Enhance,
- support and coordinate private sector initiatives for skill development through appropriate Public-Private Partnership (PPP) models; strive for significant operational and financial involvement from the private sector
- Play the role of a “market-maker” by bringing financing, particularly in sectors where market mechanisms are ineffective or missing
- Prioritize initiatives that can have a multiplier or catalytic effect as opposed to one-off impact.

Sector Skill Councils

- The National Skill Development Policy of 2009 mandated the NSDC to setup SSCs to bring together key stakeholders i.e. industry, work force and academia. As on date, 29 SSCs are operational and 4 more SSCs have been approved by NSDC.
- They are funded by NSDC for the initial few years and are expected to become financially self-sustaining as they grow

NCVT, SCVT and Quality Council of India

Established under Ministry of Labor and Employment with a view to ensure and maintain uniformity in the standards of training all over the country, the National Council for Vocational Training (NCVT) was set up in 1956.

- This certifying body conducts All India Trade Tests for those who complete training in ITIs and awards National Trade Certificates to successful candidates.
- The Council has representation from central and state government departments, employers’ and workers’ organizations, professional and learned bodies, All India Council for Technical

Education, scheduled castes and scheduled tribes, All India Women's Organization, among others.

- The State Council for Vocational Training (SCVT) at the state levels and the sub committees have been established to assist the National Council. The Quality Council of India (QCI) was set up jointly by Government of India and the Indian industry as an autonomous body to establish a national accreditation structure in the field of education, healthcare, environment protection, governance, social sectors, infrastructure, vocational training and other areas that have significant bearing in improving the quality of life.
- All institutions (Government and private ITIs) seeking formal affiliation from NCVT have to first get accreditation from the Quality Council of India.

Industrial Training Institutes:

- The DGET which governs Industrial Training Institutions (ITIs) has recently been aligned with Ministry of Skill Development and Entrepreneurship. There are more than 10,000 ITIs with a capacity of approximately 1.5 million seats.
- The DGET also governs RVTIs (Regional Vocational Training Institutions) and ATIs (Advance Training Institutions) focusing on specialized and high-end skill sets and trainers courses.
- Three major skill development schemes of the DGET that are being implemented through government ITIs and private ITCs include the Craftsmen Training Scheme, the Apprenticeship Training Scheme, and the Modular Employability Scheme.

Alongside the daunting challenge of skilling millions of youth entering workforce each month, India also faces a huge challenge of evolving a skill development system that can equip the workforce adequately to meet the requirements of the industry.

The workforce needs to be trained across four levels, from the high end specialized skills for 'White Collar' jobs to the low-level skills of the 'Rust Collar' jobs. Moreover, these skills have to be adequately linked to the available job opportunities. Several factors have inhibited the skill development eco-system in India to scale up to the desired levels. The skill development system in India is plagued with multiple issues related to awareness, perception, cost, quality and scale.

Value education and environmental education

Introduction:

The concept of value is gaining importance because of the present unwholesome condition of society where higher values are given scant recognition. Value is associated with what fulfils or has the capacity of fulfilling the needs of man. Which might be physical, psychological or

spiritual? As a chief exponent of Indian philosophy and way of living. Value Education is not altogether a new subject in education. It is deep-rooted in Indian soil with historical and cultural background; its roots can be traced out in moral ethical, spiritual and religious education. Martin Luther king well thought of the glory of a nation in the following words. "The prosperity of a country depends not on the abundance of its revenues nor on the strength of its fortification, nor on the beauty of its public buildings; but its cultivated citizens, in its men of education, enlighten and character." in India, Maharashtra government has made value education compulsory from 1997. Researches on value education is getting momentum. Here I am going to highlight some of the researches done so far.

Meaning of Value-Education

The very purpose and main function of education is the development of an all round and well-balanced personality of the students, and also to develop all dimensions of the human intellect so that our children can help make our nation more democratic, cohesive, socially responsible, culturally rich and intellectually competitive nation.

Objectives of Value Education

Traditionally the objectives of value-education were based on religion and philosophy. There was no secular value-education; but in today's modern world, this has been taken as very much essential.

Accordingly, the objectives for value-education may be taken up as Follows

1. Full development of child's personality in its physical, mental, emotional and spiritual aspects,
2. Inculcation of good manners and of responsible and cooperative citizenship.
3. Developing respect for the dignity of individual and society.
4. Inculcation of a spirit of patriotism and national integration.
5. Developing a democratic way of thinking and living.
6. Developing tolerance towards and understanding of different religious faiths.
7. Developing sense of brotherhood at social, national and international levels.
8. Helping pupils to have faith in themselves and in some supernatural power that, is supposed to control this universe and human life.
9. Enabling pupils to make decisions on the basis of sound moral principles
10. Evolving the evaluation criteria on value-education.
11. Suggesting measures for better utilization of value-education.

12. Finding out the interests of pupils in relation to different aspects and activities of value-education.
13. Clarifying the meaning and concept of value-education.

Types of values

We can speak of universal values, because ever since human beings have lived in community, they have had to establish principles to guide their behaviour towards others. In this sense, honesty, responsibility, truth, solidarity, cooperation, tolerance, respect and peace, among others, are considered universal values. However, in order to understand them better, it is useful to classify values according to the following criteria:

1. Personal values

These are considered essential principles on which we build our life and guide us to relate with other people. They are usually a blend of family values and social-cultural values, together with our own individual ones, according to our experiences.

2. Family values

These are valued in a family and are considered either good or bad. These derive from the fundamental beliefs of the parents, who use them to educate their children. They are the basic principles and guidelines of our initial behaviour in society, and are conveyed through our behaviors in the family, from the simplest to the most complex.

3. Social-cultural values

These are the prevailing values of our society, which change with time, and either coincide or not with our family or personal values. They constitute a complex mix of different values, and at times they contradict one another or pose a dilemma. For example, if work isn't valued socially as a means of personal fulfilment, then the society is indirectly fostering "anti-values" like dishonesty, irresponsibility, or crime. Another example of the dilemmas that social-cultural values may pose is when they promote the idea that "the end justifies the means". With this as a pretext, terrorists and arbitrary rulers justify violence, intolerance, and lies while claiming that their true goal is peace.

4. Material values

These values allow us to survive, and are related to our basic needs as human beings, such as food and clothing and protection from the environment. They are fundamental needs, part of the complex web that is created between personal, family and social-cultural values. If exaggerated, material values can be in contradiction with spiritual values.

5. Spiritual values

They refer to the importance we give to non-material aspects in our lives. They are part of our human needs and allow us to feel fulfilled. They add meaning and foundation to our life, as do religious beliefs.

4.6 Moral value The attitudes and behaviours that a society considers essential for coexistence, order, and general well being.

Importance and functions of values

Values are general principles to regulate our day-to-day behaviour. They not only give direction to our behaviour but are also ideals and objectives in themselves. Values deal not so much with what is, but with what ought to be; in other words, they express moral imperatives. They are the expression of the ultimate ends, goals or purposes of social action. Our values are the basis of our judgments about what is desirable, beautiful, proper, correct, important, worthwhile and good as well as what is undesirable, ugly, incorrect, improper and bad. Pioneer sociologist Durkheim emphasised the importance of values (though he used the term ‘morals’) in controlling disruptive individual passions.

He also stressed that values enable individuals to feel that they are part of something bigger than themselves. Modern sociologist E. Shils (1972) also makes the same point and calls ‘the central value system’ (the main values of society) are seen as essential in creating conformity and order. Indian sociologist R.K. Mukerjee (1949) writes: “By their nature, all human relations and behaviour are imbedded in values.”

The main functions of values are as follows

1. Values play an important role in the integration and fulfilment of man’s basic impulses and desires in a stable and consistent manner appropriate for his living.
2. They are generic experiences in social action made up of both individual and social responses and attitudes.
3. They build up societies, integrate social relations.
4. They mould the ideal dimensions of personality and range and depth of culture.
5. They influence people’s behaviour and serve as criteria for evaluating the actions of others.
6. They have a great role to play in the conduct of social life.
7. They help in creating norms to guide day-to-day behaviour.

Value Education:

Definition and the Concept of Value Education Values’ education is a term used to name several things, and there is much academic controversy surrounding it. Some regard it as all aspects of the process by which teachers (and other adults) transmit values to pupils. Others see

it as an activity that can take place in any organization during which people are assisted by others, who may be older, in a position of authority or are more experienced, to make explicit those values underlying their own behaviour, to assess the effectiveness of these values and associated behaviour for their own and others' long term well-being and to reflect on and acquire other values and behaviour which they recognize as being more effective for long term well-being of self and others. This means that values education can take place at home, as well as in schools, colleges, universities, offender institutions and voluntary youth organizations. There are two main approaches to values education. Some see it as inculcating or transmitting a set of values which often come from societal or religious rules or cultural ethics. Others see it as a type of Socratic dialogue where people are gradually brought to their own realization of what is good behaviour or for themselves and their community. Value education also leads to success. It has values of hard work, how nobody is useless and loving studies.

Explicit values education is associated with those different pedagogies, methods or programmes that teachers or educators use in order to create learning experiences for students when it comes to value questions. Implicit values education on the other hand covers those aspects of the educational experience resulting in value influence learning, which can be related to the concept of hidden curriculum. This discussion on implicit and explicit raises the philosophical problem of whether or not an unintentional action can be called education.

The objectives are:

- a. To improve the integral growth of human beings.
- b. To create attitudes and improvement towards sustainable lifestyle.
- c. To increase awareness about our national history our cultural heritage, constitutional rights, national integration, community development and environment.
- d. To create and develop awareness about the values and their significance and role.
- e. To know about various living and non-living organisms and their interaction with environment.
- f. Value Based Environmental Education:

Let us see how environmental education be made value-oriented:

1. Human Values

Preparation of text-books and resource materials about environmental education can play an important role in building positive attitudes about environment. The basic human value 'man in nature' rather than 'nature for man' needs to be infused through the same.

2. Social Values

Love, compassion, tolerance and justice which are the basic teachings of most of our religions need to be woven into environmental education. These are the values to be nurtured so that all forms of life and the biodiversity on this earth are protected.

3. Cultural and Religious Values

These are the values enshrined in Vedas like 'Dehi me dadami te' i.e. "you give me and I give you" (Yajurveda) emphasize that man should not exploit nature without nurturing her. Our cultural customs and rituals in many ways teach us to perform such functions as would protect and nurture nature and respect every aspect of nature, treating them as sacred, are it rivers, earth, mountains or forests.

4. Ethical Values

Environmental education should encompass the ethical values of earth-centric rather than human-centric world-view. The educational system should promote the earth-citizenship thinking. Instead of considering human being as supreme we have to think of the welfare of the earth.

5. Global Values

The concept that the human civilization is a part of the planet as a whole and similarly nature and various natural phenomena over the earth are interconnected and inter-linked with special bonds of harmony. If we disturb this harmony anywhere there will be an ecological imbalance leading to catastrophic results.

6. Spiritual Values

Principles of self-restraint, self-discipline, contentment, reduction of wants, freedom from greed and austerity are some of the finest elements intricately woven into the traditional and religious fabric of our country. All these values promote conservationism and transform our consumerist approach.

Conclusion

From the above discussion it can be said that value can't be teach but should be used in daily life with other teachers, principal's behaviour and work. It is difficult to give value. It is gain through good habit. Education and value is link with other. Education is the necklace and value is its pearl that always move,

through education, value can be gain.

Education is sweet Fruit, than value is its juice

Education is lamp, than value is its light

Education is Instrument, than value is Medium

Education is Activity, than value is result.